

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּסָכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרֹכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בלדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אִשִּׁית אֵיכָיֶךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָבִי יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדָּה בְּקֶרֶב אֵיכָיֶךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְּפִי־צָדֵק: ה אֹדְנִי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוּ מְלָכִים: ו יְדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יְרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדָּה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֲרָר פָּעֲלוּ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לְעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יֵרָאֵת יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְיֶה עֲמַדַת לְעַד:

ביאורים מתוך פירוש רש"י נדפס בעמ' ג

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ – 48,000 עותקים

מתוכם הודפסו

3,000 עותקים על ידי – לב רוממה בע"מ, ירמיהו 46 ירושלים 02-5376575

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב לפאקס: 03-9606108 או למייל: USA@DvarMalchus.Org או Israel@DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	יט) מסכת תמורה עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קי"י קי"א.....ג	מדף ד עד דף י.....קו
ג) מאמר ד"ה מי יתנך כאח לי גוי	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ה) שבת פרשת תרומה, ו' אדר ראשון, ה'תשמ"ו.....ה	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
ד) שיחת יום א' פרשת תרומה	אדמו"ר הזקן.....קלד
כ"ו שבט, ה'תשנ"א.....יא	כא) שולחן ערוך הלכות שבת
ה) לקוטי שיחות – פרשת תרומה	אדמו"ר הזקן.....קלה
(בלה"ק) כרך טז.....יז	כב) תורה אור
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח	אדמו"ר הזקן.....קלו
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....כד	כג) שערי אורה
ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת	אדמו"ר האמצעי.....קלט
חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת ד.....כה	כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תרומה.....כז	אדמו"ר ה"צמח צדק".....קלט
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת תרומה.....כח	כה) תורת שמואל תרל"ב
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תרומה.....נא	אדמו"ר מוהר"ש.....קמ
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)	כו) שיעורים בהמשך המאמרים תער"ב
לשבוע פרשת תרומה.....נב	אדמו"ר מוהרש"ב.....קמ
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תרומה.....סא	כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ו
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....סד	אדמו"ר מוהריי"צ.....קמא
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:	כח) לקוטי דיבורים
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תרומה.....סז	אדמו"ר מוהריי"צ.....קמב
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תרומה.....צד	כט) רשימת תרנ"ב
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תרומה.....ק	אדמו"ר מוהריי"צ.....קמג
יז) נביאים וכתובים	ל) אגרות קודש
שמואל-ב פרק כ, תהלים פרק מב.....קג	אדמו"ר מוהריי"צ.....קמד
יח) עין יעקב מסכת יומא.....קה	לא) חומש לקריאה בציבור.....קמה
	לב) לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה.....קנ
	לג) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש.....קנא

1 כנסת ישראל אומרת לקדוש-ברוך-הוא (בשיר השירים' ח, א):

2 מי יתנך הלוואי ואזכה שתהיה כֹּאֵח לי יונק שְׂדֵי אִמִּי ואני אֶמְצָאָךְ
3 בחוץ אֶשְׁקֶךָ גו'.¹ וְיָדוּעַ הַדְּרוֹשׁ מאמר החסידות על פסוק זה
4 בַּתּוֹרָה אֹרֹר' ספר 'תורה אור' לאדמו"ר הזקן ר'יש תחילת פֶּרֶשְׁתָּנוּ²

5 פרשת תרומה, היינו

6 בַּהֲתַחֲלֵת ה'חֲסִידִישֶׁע

7 פֶּרֶשָׁה', הפרשה החסידית,

8 כְּלִשׁוֹן כֶּ"ק מוֹרֵי וְחָמִי

9 אֲדָמוּר' נְשִׂיא דוֹרְנָה,

10 שְׁמֵאֲמָרִי ה'תּוֹרָה אֹרֹר'

11 ספר המאמרים של אדמו"ר הזקן

12 על החומשים בראשית ושמות

13 וְהִ'לְקוּטֵי תוֹרָה' ספר

14 המאמרים של אדמו"ר הזקן על

15 החומשים ויקרא, במדבר דברים

16 הֵם ה'חֲסִידִישֶׁע פֶּרֶשָׁה'

17 הפרשה החסידית (ובְּחֲדָשִׁי

18 הַחֲרָף בהם קוראים את

19 הפרשיות של החומשים בראשית

20 ושמות הֵם הַדְּרוֹשִׁים

21 שְׁבַת־תּוֹרָה אֹרֹר'), ולפִי־זֶה

22 צִרְיָן לומר שֵׁיש לֶזֶה

23 לתוכן המאמר הזה בספר 'תורה

24 אור' שִׁכּוּת וְקֶשֶׁר לַפְּרִשֶׁת

25 הַשְּׁבוּעַ (פֶּרֶשֶׁת תּוֹרָה),

26 דְּנוֹסָף על הַקֶּשֶׁר

27 בַּפְּשׁוּטוֹת, על־פִּי מֵה

28 שְׁמֵבָאָר בַּפְּנִים הַדְּרוֹשׁ²

29 באמצע המאמר עֲנִין

30 הַפְּרֻכִּים הַמְּבָאָר בתורה

31 בַּפְּרִשֶׁת תּוֹרָה³, מִסְתַּבֵּר

32 לומר שְׁגָם הַתַּחֲלֵת

33 הַדְּרוֹשׁ הַדִּיבּוּר־הַמַּתְחִיל שלו

34 (הַפְּסוּקִי מִי יתְנֶךָ וגו')

35 קָשׁוּר עִם פֶּרֶשֶׁת תּוֹרָה,

36 כפי שיבאר להלן.

37 דִּהְיָה הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּקִי

38 הפותח את המאמר "מי יתנך"

39 וגו' הִוא אֲנֶהֱגֶךָ אֲבִיאָךְ

40 אֶל בֵּית אִמִּי גו' והביטוי "בית אמי" דְּקֹאֵי עַל מַתִּיחַס אֶל בֵּית

41 הַמֶּקְדָּשׁ⁴, וּכְלָלוֹת תִּכּוֹן הַפְּסוּקִי קֹאֵי עוֹסֵק בְּזִמְן שְׁבִית הַמֶּקְדָּשׁ

בס"ד. שבת פרשת תרומה, ו' אדר

ראשון ה'תשמ"ו.

בלתי מוגה

מי יתנך כֹּאֵח לי יונק שְׂדֵי אִמִּי אֶמְצָאָךְ בחוץ אֶשְׁקֶךָ
גו'.¹ וְיָדוּעַ הַדְּרוֹשׁ עַל פְּסוּקִי זֶה בַּתּוֹרָה אֹרֹר' רִיש
פֶּרֶשְׁתָּנוּ², הֵינּוּ בַּהֲתַחֲלֵת ה'חֲסִידִישֶׁע פֶּרֶשָׁה', כְּלִשׁוֹן
כֶּ"ק מוֹרֵי וְחָמִי אֲדָמוּר' נְשִׂיא דוֹרְנָה, שְׁמֵאֲמָרִי ה'תּוֹרָה
אֹרֹר' וְהִ'לְקוּטֵי תוֹרָה' הֵם ה'חֲסִידִישֶׁע פֶּרֶשָׁה' (ובְּחֲדָשִׁי
הַחֲרָף הֵם הַדְּרוֹשִׁים שְׁבַת־תּוֹרָה אֹרֹר'), וּלְפִי־זֶה צִרְיָן
לומר שֵׁיש לֶזֶה שִׁכּוּת וְקֶשֶׁר לַפְּרִשֶׁת הַשְּׁבוּעַ (פֶּרֶשֶׁת
תּוֹרָה), דְּנוֹסָף עַל הַקֶּשֶׁר בַּפְּשׁוּטוֹת, עַל־פִּי מֵה שְׁמֵבָאָר
בַּפְּנִים הַדְּרוֹשׁ² עֲנִין הַפְּרֻכִּים הַמְּבָאָר בַּפְּרִשֶׁת תּוֹרָה³,
מִסְתַּבֵּר לומר שְׁגָם הַתַּחֲלֵת הַדְּרוֹשׁ (הַפְּסוּקִי מִי יתְנֶךָ
וגו') קָשׁוּר עִם פֶּרֶשֶׁת תּוֹרָה. דִּהְיָה הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּקִי הִוא
אֲנֶהֱגֶךָ אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אִמִּי גו' דְּקֹאֵי עַל בֵּית הַמֶּקְדָּשׁ⁴,
וּכְלָלוֹת תִּכּוֹן הַפְּסוּקִי קֹאֵי בְּזִמְן שְׁבִית הַמֶּקְדָּשׁ הִיהָ קִיָּם,
שְׁעַל־זֶה הִיא הַבְּקָשָׁה בְּזִמְן הַגְּלוּת מִי יתְנֶךָ גו' (כְּמֵבָאָר
גַּם בְּהַמְשָׁךְ הַדְּרוֹשׁ), וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר לִמָּה שְׁכַתוּב
בַּפְּרִשֶׁתָּנוּ⁵ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְכֶם, הַצּוּי עַל
בְּנֵין הַמֶּשְׁכֵּן וְהַמֶּקְדָּשׁ.

וְהֵעֵנִין הִוא, דִּהְיָה הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה בְּזִמְן שְׁבִית
הַמֶּקְדָּשׁ הִיהָ קִיָּם, הִיָּתָה קְשׁוּרָה עִם עֲנִין
הַתּוֹרָה. דִּהְשְׂרָאָת הַשְּׁכִינָה בַּמֶּקְדָּשׁ הִיא עַל הָאָרוֹן כְּמוֹ
שְׁכַתוּב⁶ וְנוֹעַדְתִּי לָךְ גו' מַעַל הַפֶּתַח גו', שְׁהָאָרוֹן הִוא
עֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי בָאָרוֹן הִיוּ מְנַחִים לוֹחֹת הַבְּרִית⁷
וְגַם הַסֶּפֶר־תּוֹרָה הִיהָ מְנַח בָּאָרוֹן אוֹ בְּצַד הָאָרוֹן
(כְּמֵבָאָר בַּגִּמְרָא⁸ ב' הַדְּעוֹת שְׁבִיָּה). וְעַל־דִּרְךָ־זֶה הִוא
גַּם לְאַחֲרֵי שְׁחָרַב בֵּית הַמֶּקְדָּשׁ (וּכְמֵבָאָר בְּהַמְשָׁךְ

מִן הָאָרוֹן מִבְּחוּץ וְשֶׁם הִיהָ מוֹנָח [סֶפֶר הַתּוֹרָה] וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִצַּד הַלּוֹחֹת הִיהָ

מוֹנָח בְּתוֹךְ הָאָרוֹן"). וְעַל־דִּרְךָ־זֶה הִוא גַּם לְאַחֲרֵי שְׁחָרַב בֵּית

42 הִיהָ קִיָּם, שְׁעַל־זֶה הִיא הַבְּקָשָׁה בְּזִמְן הַגְּלוּת מִי יתְנֶךָ גו'
43 הַלוּוֹאֵי שְׁנוּכָה לְקִירְבָּה לְאִלּוּקוֹת שְׁהִיָּתָה בְּזִמְן שְׁבִית הַמֶּקְדָּשׁ קִיָּם (כְּמֵבָאָר
44 גַּם בְּהַמְשָׁךְ הַדְּרוֹשׁ הַמֵּאמֵר), וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר לִמָּה שְׁכַתוּב
45 בַּפְּרִשֶׁתָּנוּ⁵ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְכֶם, הַצּוּי עַל בְּנֵין
46 הַמֶּשְׁכֵּן וְהַמֶּקְדָּשׁ וְנִמְצָא
47 אִפּוּא שֵׁיש קָשֶׁר בֵּין תּוֹכֵן הַפְּסוּקִי
48 הַפּוֹתַח אֶת הַמֵּאמֵר, הַמְדַּבֵּר
49 אוֹדוֹת הַקִּירְבָּה לְאִלּוּקוֹת
50 שְׁהִיָּתָה בְּזִמְן שְׁבִית הַמֶּקְדָּשׁ הִיהָ
51 קִיָּם וְהַעֲרָגָה וְהַשְׁאִיפָה לְכַךְ
52 בְּזִמְן הַגְּלוּת, לַפְּרִשֶׁת הַשְּׁבוּעַ בַּה
53 מוֹפִיעַ הַצּוּי עַל בְּנִיית בֵּית
54 הַמֶּקְדָּשׁ.

55 וְהוֹלֵךְ וּמִבְאָר אֶת מַעַלֵּת הַקִּירְבָּה
56 לְאִלּוּקוֹת בְּזִמְן שְׁבִית הַמֶּקְדָּשׁ
57 הִיהָ קִיָּם וּמִשְׁמַעוֹת הָעֵינִין
58 וְהַשְׁאִיפָה לֹזֶה כַּעַת, בְּזִמְן הַגְּלוּת
59 וְהֵעֵנִין הִוא, דִּהְיָה
60 הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה שֶׁל
61 הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָם כְּכֹל
62 וּכְבִּית הַמֶּקְדָּשׁ כְּפֹרֵט בְּזִמְן
63 שְׁבִית הַמֶּקְדָּשׁ הִיהָ קִיָּם,
64 הִיָּתָה קְשׁוּרָה עִם עֲנִין
65 הַתּוֹרָה. דִּהְשְׂרָאָת
66 הַשְּׁכִינָה בַּמֶּקְדָּשׁ הִיא עַל
67 הָאָרוֹן כְּמוֹ שְׁכַתוּב⁶
68 וְנוֹעַדְתִּי לָךְ גו' מַעַל
69 הַפֶּתַח גו', שְׁהָאָרוֹן הִוא
70 עֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי בָאָרוֹן
71 הִיוּ מְנַחִים לוֹחֹת
72 הַבְּרִית⁷ שְׁנִיתָנוּ בְּמִתָּן תּוֹרָה
73 וּבְהֵם נִכְתְּבוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שֶׁהֵם
74 עִיקָרִים בְּתוֹרָה וְגַם הַסֶּפֶר־
75 תּוֹרָה הִיהָ מְנַח בָּאָרוֹן אוֹ
76 בְּצַד הָאָרוֹן (כְּמֵבָאָר
77 בַּגִּמְרָא⁸ ב' הַדְּעוֹת שְׁבִיָּה)
78 וּבְלִשׁוֹן רַשִׁי בַּפְּרִשֶׁת וּלְךָ:
79 "נִחַלְקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בִּבְכָא
80 בְּתַר, יֵשׁ אוֹמְרִים דָּף הִיהָ בּוֹלֵט

(1) שה"ש ח, א. (2) עט, ג ואילך. (3) כה, יח ואילך. (4) פרש"י שה"ש שם. תו"א שם. (5) כה, ח. (6) פרשתנו שם, כב. (7) פרשתנו שם, כא ובפרש"י. (8) ב"ב יד, א"ב. פרש"י וילך לא, כו.

ביאור בדרך אפשר

1 המקדש (וכמבאר בהמשך המאמר⁹ ב'תורה אור', ועל-דרך-זה
2 בדרושי רבותינו נשיאינו בדורות של אחרי-זה¹⁰ הדורות הבאים,
3 אחרי דורו של אדמו"ר הזקן, שחלק מהם כבר נדפס או נתפרסם),
4 שגם עתה, השראת השכינה והקדושה בעולם קשורה בתורה כמאמר

5 רבותינו ז"ל¹¹ בגמרא

6 משתחרב בית המקדש אין 1
7 לו להקב"ה בעולמו 2
8 אלא ד' אמות של הלכה, 3
9 שרק הם המקום שבו הקדוש-
10 ברוך-הוא משנה את שכינתו
11 בעולם שמה מוכן גם כן 5
12 שענין השראת השכינה 6
13 שבמקדש קשור עם ענין 7
14 התורה (ד' אמות של 8
15 הלכה), כמבאר בהמשך 9
16 הדרוש¹² ב'תורה אור',
17 ובארוכה פתניא סוף 10
18 חלק ראשון¹³ זה לשון
19 רבנו הזקן בתניא שם (פרק ג):
20 "כשהיה בית ראשון קיים, שבו
21 היה הארון והלוחות בבית קדשי
22 קדשים הייתה השכינה שהיא
23 מלכות דאצילות שהיה בחינת
24 גילוי אור אין סוף ברוך הוא
25 שורה שם ביתר שאת ויתר עז
26 בגילוי רב ועצום יותר מגילוייה
27 בהיכלות קדשי קדשים שלמעלה
28 בעולמות עליונים... ובבית שני
29 שלא היה בו הארון והלוחות
30 אמרו רבותינו ז"ל שלא הייתה
31 שכינה שורה בו, פירוש מדרגת
32 שכינה שהייתה שורה בבית ראשון, שלא כדרך השתלשלות העולמות, אלא
33 בבית שני הייתה שורה כדרך השתלשלות והתלבשות... ומשחרב בית המקדש
34 אין לו לקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, ואפילו אחד
35 שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו... כדרך השתלשלות והתלבשות..." וזהו
36 תכן הבקשה דכנסת ישראל בזמן הגלות מי יתנך כאח לי
37 גו' הלוואי ואזכה שאתה, הקדוש-ברוך-הוא, תהיה לי כאח, ואני עם ישראל,
38 אביאך אמשין ואגלה את קדושתו של הקדוש-ברוך-הוא אל תוך בית
39 אמי, אמי זו תורה שבעל-פה¹⁴ (שבה חכמתו ורצונו של
40 הקדוש-ברוך-הוא באים לידי גילוי כשם שהאם מגדלת את הוולד מקטנות
41 לגדלות), שיהיה ענין השראת השכינה גם בזמן הזה והוא בד'
42 אמות של הלכה.

ביאור בדרך אפשר

43 והנה ענין ד' אמות של הלכה בפשטות בא על-ידי יגיעת
44 ולמוד האדם הלומד, כי הלימוד על מנת להגיע למסקנה הלכה
45 למעשה דורש מאמץ ויגיעה מיוחדת יותר מאשר לימוד לשם עיון ופלפול
46 בעלמא שלומד לאסוקי שמעתתא להסיק את הסוגיא אליבא
47 דהלכתא¹⁵ על פי ההלכה, כי

48 הגם דליכא מידי דלא
49 רמיזא באורייתא¹⁶ אין
50 דבר שלא נרמז בתורה, בתורה
51 שבכתב, ואם כן בעצם הכל
52 כבר כלול בתורה שבכתב, גם
53 המסקנה ההלכתית של הסוגיא,
54 כך שבהסקת המסקנה הזו אין
55 משום חידוש אמיתי מכל-
56 מקום עדיין צריכה להיות
57 היגיעה להסיק ולהפיק את
58 ההלכה למעשה מתורה
59 שבעל-פה שיש בזה
60 רבוי גדול כי התורה שבעל
61 פה היא בריבוי גדול, כמו
62 שכתוב¹⁷ ב'שיר השירים'
63 ששים המה מלכות ודרשו
64 חז"ל - ששים ששים
65 מסכתות, ושמונים
66 פלגשים - אלו ברייתות,
67 ועלמות אין מספר - אלו
68 מימרות האמוראים
69 שבש"ס וכו', שכולם יחד
70 מצטרפים לריבוי עצום ומכל
71 זה צריכה להיות הסקת
72 הסוגיא לפי ההלכה,
73 שזהו ענין היגיעה

74 המיוחדת בתורה הנדרשת מהלומד על מנת להגיע למסקנה הלכה למעשה
75 ("לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא") מתוך הריבוי העצום של דברי התורה
76 שבעל פה, ענין יונק שדי אמי אשר כשם שהיונק מקבל את החלב
77 מאימו, כך הלומד ביגיעה מקבל את מסקנת ההלכה מהתורה שבעל פה.
78 דעל-ידי היגיעה כדבעי כדרוש מגיע הלומד אל פסק ההלכה,
79 שנעשה 'ותו' עמו' שהלכה כמותו¹⁸, בין השבחים שאמר דואג
80 על דוד המלך היה ש'וה' עמו - שהלכה כמותו בכל מקום", ומבואר
81 בחסידות שהשמעות הפנימית של הדברים היא שכדי לכוון לפסק ההלכה
82 הנכון לא די בלמדנות ובחריפות אלא יש צורך בסייעתא דשמיא ומושג זה
83 שה' עמו היינו השראת השכינה, כמו בדומה להשראת השכינה
84 שהיתה במקדש דכתיב⁶ שעל המשכן והמקדש כתוב שהקדוש-ברוך-הוא

המאמר⁹, ועל-דרך-זה בדרושי רבותינו נשיאינו בדורות
של אחרי-זה¹⁰, שחלק מהם כבר נדפס או נתפרסם),
כמאמר רבותינו ז"ל¹¹ משתחרב בית המקדש אין לו
להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, שמה מוכן
גם כן שענין השראת השכינה שבמקדש קשור עם ענין
התורה (ד' אמות של הלכה), כמבאר בהמשך הדרוש¹²,
ובארוכה פתניא סוף חלק ראשון¹³. וזהו תכן הבקשה
דכנסת ישראל בזמן הגלות מי יתנך כאח לי גו' אביאך
אל בית אמי, אמי זו תורה שבעל-פה¹⁴, שיהיה ענין
השראת השכינה בד' אמות של הלכה.

והנה ענין ד' אמות של הלכה בפשטות בא על-ידי
יגיעת ולמוד האדם הלומד, שלומד לאסוקי
שמעתתא אליבא דהלכתא¹⁵, כי הגם דליכא מידי דלא
רמיזא באורייתא¹⁶, בתורה שבכתב, מכל-מקום צריכה
להיות היגיעה להסיק ההלכה למעשה מתורה שבעל-
פה שיש בזה רבוי גדול, כמו שכתוב¹⁷ ששים המה
מלכות - ששים ששים מסכתות, ושמונים פלגשים - אלו
ברייתות, ועלמות אין מספר - אלו מימרות האמוראים
שבש"ס וכו', ומכל זה צריכה להיות הסקת הסוגיא לפי
ההלכה, שזהו ענין היגיעה בתורה, ענין יונק שדי אמי.
דעל-ידי היגיעה כדבעי מגיע אל פסק ההלכה, שנעשה
'ותו' עמו' שהלכה כמותו¹⁸, היינו השראת השכינה,

(9) שם. וראה גם מאמרי אדה"ז כתובים ח"ב ע' קפה ואילך. (10) ראה אוה"ת תרומה ע' א'תנה ואילך. סה"מ תש"ט ע' 227.
(11) ברכות ח, א. (12) פ, א ואילך. (13) פנ"ג (הובא בהגה"ה בתו"א שם). (14) תו"א שם. (15) ראה יומא כו, א. (16) ראה זח"ג רכא,
ב. תענית ט, א. תוס' ישנים יומא לח, ב. וראה ז"ח קה, א. (17) ש"ה שו, ח"ט ושהש"ר שם. (18) סנהדרין צג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אמר למשה עליו וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שָׁם וְגו', שיהיה מקום קבוע להיוועד
2 בו עם משה, היינו מקום להשראת השכינה, וכך פועלים השראת השכינה (עד
3 כמה שאפשר) גם בזמן הגלות – על ידי לימוד התורה בעמל ויגיעה עד
4 לקביעת הלכה פסוקה.

אִמְנָם¹⁹ יֵשׁ בְּעָלֵי עֲסָקִים

6 שְׁעָקָר עֲסָקָם אֵינֻ 1
7 בַּהֲלָכָה 2 שְׁבַתְתוּהָ,
8 וְכַנּוּדָע²⁰ שִׁישׁ בִּישְׂרָאֵל 3
9 מֵאֲרִי אֲוִרִיתָא בעלי תורה
10 (תַּלְמִידֵי חֻכְמָאִים) וּמֵאֲרִי 4
11 עֹבְדֵינִי טָבִין בעלי מעשים
12 טוֹבִים (בְּעָלֵי עֲסָקִים). 5
13 וּבְכָל־לֹת הוּא הִתְפָּרַשׁ 7
14 הַהֲבֵדֵל בֵּין יִשְׁשָׁכָר 8
15 לְזִבְלוֹן, דְּכִתְיִב²¹ בְּבִרְכַּת 9
16 מֹשֶׁה רַבְּנוּ לִשְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל 10
17 שְׁמַח זְבוּלוֹן בְּצִאֲתָהּ 11
18 לְמַסְחָר וַיִּשְׁשָׁכָר בְּאֶהֱלִיד 12
19 בִּישִׁיבְתָךְ בִּאהֲלֵי הַתּוֹרָה, 13
20 דִּישְׁשָׁכָר²² הִיָּה בְּאֶהֱלָה 14
21 שֶׁל תּוֹרָה. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה 15
22 כִּשֶׁם שֶׁהַשְּׁבֻטִים יִשְׁכַּר זְבוּלוֹן 16
23 הִתְחַלְקוּ כִּךְ שִׁישְׁכָר עֵסֶק בְּמַסְחָר 17
24 זְבוּלוֹן עֵסֶק בְּתוֹרָה, כִּךְ גַּם 18
25 בְּעִבּוּדֵת כָּל עַם יִשְׂרָאֵל 19
26 שִׁישׁ כֹּאֵלָה מְבִנֵי יִשְׂרָאֵל 20
27 שֶׁהֵינָם מֵאֲרִי תּוֹרָה בְּעָלֵי 21
28 תּוֹרָה שֶׁהֵם בְּאֶהֱלָה שֶׁל 22
29 תּוֹרָה, בְּד' אֲמוֹת שֶׁל 23
30 הֶלְכָּה (אוּ בְד' אֲמוֹת שֶׁל 24
31 תַּפְּלָה, בְּמִבְּאֵר בְּדִירוֹשׁ²³ 25
32 בְּמִאֲמָר בִּתּוֹרָה אֲוִר'), וְזִבְלוֹן 26
33 הִיָּה יוֹצֵא לַחוּץ²¹ לַעֲסָק 27
34 בְּפִרְקָמֻטִּיָּא מַסְחָר, וְעַל- 28
35 דֶּרֶךְ-זֶה בְּדוּמָה לִשְׁבֻט זְבוּלוֹן

36 הֵם בְּעָלֵי עֲסָקִים וּמֵאֲרִי עֹבְדֵינִי טָבִין וּבְעָלֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים
37 הַנִּמְצָאִים מִחוּץ לְד' אֲמוֹת שֶׁל הֶלְכָּה וְד' אֲמוֹת שֶׁל תַּפְּלָה,
38 וְעַל-זֶה נֶאֱמַר²⁴ בִּשְׁיר הַשִּׁירִים כֹּאן אֶמְצָאָךְ בַּחוּץ דְּוָקָא, דְּגַם
39 בְּעָלֵי עֲסָקִים הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ מִחוּץ לַאֲהֲלֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהֵם יוֹצְאִים
40 מִבְּתֵי הַכְּנִסִּיּוֹת וּבְתֵי הַמִּדְרָשׁוֹת אֶל הַחוּץ כִּדִּי לַעֲסֹק בְּמַסְחָר, הִנֵּה גַם
41 בָּהֶם צָרִיף לְהִיּוֹת 'אֶמְצָאָךְ' וגם הם מבקשים שיזכו 'למצוא' את
42 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, דָּאָף שְׁנִמְצָאִים בַּחוּץ, וְלָכֵן הִקְשֵׁר שֶׁלֹּא

43 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ מוֹכֵן מֵאֲלֵיוֹ אֶלָּא צָרִיף לְהִיּוֹת אֲצִלָּם עֲנִין שֶׁל
44 חֲפוּשׁ הַכּוֹרֵךְ בִּיגִיעָה וּבִמְאֻמָּץ מִיּוֹחַד, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הַבְּקָשָׁה שֶׁל
45 אוֹתָם יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ הִיא שִׁיחָה אֶמְצָאָךְ בַּחוּץ, שְׁגַם שָׁם
46 בְּהִיוֹתָם בַּחוּץ וְהֵם עוֹסְקִים בְּמַסְחָר, וְלֹא רַק כֹּאשֶׁר נִמְצָאִים בַּחוּץ בְּתֵי כְּנִסִּיּוֹת

47 וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹסְקִים בְּתַפִּילָּה
48 וּבְתוֹרָה יִמְצָאוּ אֶת הַקֶּבֶ"ה
49 וְיִזְכּוּ לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו.

50 וְאֲדַרְבָּה, לֹא זֶה בְּלִבְדִּי שְׁגַם
51 הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ זֹכִים לְקִרְבַּת ה',
52 אֶלָּא יִתִּירָה מִזֶּה, דְּוָקָא הֵם
53 מִתְקַרְבִּים אֶל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
54 וְיִמְצָאוּ אוֹתוֹ בִּיתְרָה שֶׁאֵת וְלָכֵן
55 עַל-זֶה הִתְקַרְבוּת שֶׁלֹּא
56 נֶאֱמַר אֲשָׁקֶךָ דְּוָקָא²⁵, כִּי
57 נִשְׁקָה הִיא בִּיטוּי שֶׁל קִירְבָּה
58 מִיּוֹחַד בְּמִנְיָה וְהִסְבִּיחַ לִכְךָ הִיא
59 דְּוָקָא בְּאֵלָה הַנִּמְצָאִים
60 בַּחוּץ שֶׁהֵם בְּעָלֵי עֲסָקִים
61 וּמֵאֲרִי עֹבְדֵינִי טָבִין וּבְעָלֵי
62 מַעֲשִׂים טוֹבִים, יִשְׁנָה
63 הִתְקַשְׁרוּת בְּאֵלָקוֹת
64 בְּכַחֲשִׁית נְשִׁיקִין דְּוָקָא
65 שְׁלִמְעָלָה מִלְּמוּד הַתּוֹרָה
66 שֶׁאֵף הוּא כִּידוּעַ מִקְשֶׁר אֶת
67 הָאָדָם הַלּוּמָד עִם הָאֵלּוּקוֹת אֲבָל
68 אֵינוֹ מְגִיעַ לְרֵמֶת הִתְקַשְׁרוּת שֶׁל
69 עֲבוּדָת ה' בִּמְצֻעוֹת מַעֲשִׂים
70 טוֹבִים בַּחוּץ. כִּי לְמוּד
71 הַתּוֹרָה (תּוֹרָה שְׁבַתְתָּב
72 וְתּוֹרָה שְׁבַע-לִפְנֵי) קָשׁוּר
73 עִם אוֹתִיּוֹת הַדְּבָר וְכו', מִה-שְׁאִין-כֵּן
74 שֶׁאֵמֹנָם בְּכּוּחוֹ שֶׁל הַדִּיבּוּר לְבִטָּא
75 שֶׁכֵּל וְרִגְשׁ פְּנִימִיִּים אֲבָל עֲדִין
76 מְדוּבָר בְּבִיטוּי בְּמִידָה מוֹגִבֶּלֶת,
77 וְרַבִּידִים פְּנִימִיִּים מֵאֵד שֶׁל הַשְּׁכָל

78 וְהִרְגֵּשׁ לֹא מִתְגַּלִּים בְּדִיבּוּר שְׁהוּא בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר אֲמִצְעִי בִּיטוּי חִיצוֹנִי מוֹגִבֶּל,
79 מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּחִינַת הָאֵזֶר הָאֵלּוּקִי הַמֵּאֲרִי בְּבַעֲלֵי עֲסָקִים
80 שְׁעוֹשִׂים מַסְחָר בַּחוּץ וּבְכָל זֹאת הֵם בְּעָלֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים וּמִתְקַרְבִּים אֶל ה'
81 הוּא כְּמוֹ הָאֶהֱבָה הַבָּאָה לִידֵי בִיטוּי בְּכַחֲשִׁית נְשִׁיקָה שְׁנִמְשָׁכָת
82 מִחֲמַת פְּנִימִיּוֹת הָאֶהֱבָה שְׁפֵלֵב שְׁאִינָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּשׁוּם כָּלִים
83 כִּידוּעַ שְׂדֵרֵךְ הַהִתְגַּלּוּת שֶׁל הָאֵזֶר הִיא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים וְאוֹתִיּוֹת וְכֵן
84 אֵינָנָה בָּאָה לִידֵי בִיטוּי בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר [הֵגֶם שְׁבַכְלָלוֹת בִּאֲפֹן כָּלִי

(19) תו"א שם פ, ב ואילך. לקו"ת שה"ש מד, ד ואילך. ובכ"מ. (20) אגה"ק ס"ה. (21) ברכה לג, יח. (22) פרש"י ברכה שם. ויחי מט, יג. (23) ראה שם פ, סע"ב. (24) ראה תו"א שם. ועוד. (25) תו"א שם פ, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יֵשׁ בַּחֲנִינָה אֲתִידְבָּקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא דְבָקוֹת רוּחַ בְּרוּחַ בְּבָחִינָה
2 נְשִׁיקִין גַּם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, בְּמִבְאָר בְּתַנְיָא²⁶ פֶּרֶק מֵה: "וְלִיחֲדָן
3 [אֵת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל] בִּיחְדוֹ הָעֲלִיּוֹן אוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא בְּבַחֲנִית נְשִׁיקִין
4 שְׁהִיא אֲתִידְבָּקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא כְּמוֹ שְׁכָתוּב יִשְׁקֵנִי מְנִשְׁקוֹת פִּיהוּ דְהֵיִינוּ
5 הַתְּקִשְׁרוֹת דְּבוֹר הָאָדָם בְּדִבְרֵי ה'

6 זֹו הִלְכָה, הָרִי שְׁגַם בְּלִמּוּד
7 הַתּוֹרָה יֵשׁ הַתְּחַבְּרוֹת וְדִבְקוֹת
8 פְּנִימִית בְּבַחֲנִית נְשִׁיקִין, אֵלָא
9 שְׁזֹהוּ בְּאוֹפֶן כְּלָלִי. וּבִפְרֻטִּיּוֹת
10 יוֹתֵר הִדְבֵּר קִיִּים בְּאוֹפֶן מִיּוּחַד
11 בְּבִעֲלֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים, יוֹתֵר
12 מֵאֲשֶׁר בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְכַהֲמִשְׁךְ
13 הָעֲנִיּוֹן בְּתַנְיָא שֵׁם: "וּבִפְרֻט
14 מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה וְחִסְדִּין".

15 וְהִנֵּה נּוֹסֵף עַל הָעֲנִיּוֹן
16 הַכְּלָלִי דְהַשְׁרָאָת הַשְּׂכִינָה
17 בְּמִקְדָּשׁ שְׁהִיָּה בְּאֶרֶץ,
18 שְׁעַל פִּי זֶה מְבֹאֵר הַקֶּשֶׁר בֵּין
19 הַיְּדִבּוּר־הַמִּתְחַלֵּל שֶׁל הַמֵּאמֵר
20 לַפְּרָשָׁת תְּרוּמָה, מְבֹאֵר
21 בְּמֵאמְרֵי בִּתּוּרָה אוֹר' שֵׁם²⁷,
22 שְׁהַשְׁרָאָה זֹו וְגִילּוֹי הָאֱלוּקוֹת
23 שְׁהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ קְשׁוּרָה עִם
24 עֲנִיּוֹן הַכְּרוּבִים שְׁעַל
25 הַפְּפֶרֶת (וְלֶכֶן נִקְרָאת
26 כָּאֵךְ לִי שְׁהִיָּה הַכְּרוּבִים נִרְאוּ
27 כְּמוֹ אֲחִים, כְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה
28 "וּפִנִּיהֶם אִישׁ אֶל אַחִיו").

29 דְּהִנֵּה בְּעֲנִיּוֹן הַכְּרוּבִים
30 אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ וְ"ל²⁸
31 בְּגִמְרָא הֵיִינוּ פְּנִי כְּרוּב
32 הֵיִינוּ פְּנִי אָדָם, וְתַרְצוּ
33 אִפִּי רַבְּרֵי וְאִפִּי זוּטְרִי

34 פְּנִים גְּדוּלוֹת וּפְנִים קְטָנוֹת (זֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא בְּמִסְכַּת חֲגִיגָה: מֵאִי כְּרוּב? אִמֵּר
35 רַבִּי אַבְהוּ: כְּרִבְיָא (פְּנִי תִינוּק). אִמֵּר לִיָּה רַב פְּפָא לֹאבִי: אֵלָא מַעֲתָה, דְּכַתִּיב
36 פְּנִי אַחָד פְּנִי הַכְּרוּב וּפְנִי הַשְּׁנִי פְּנִי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנִי אֲרִיָּה וְהָרְבִיעִי פְּנִי נֹשֶׁר,
37 הֵיִינוּ פְּנִי כְּרוּב הֵיִינוּ פְּנִי אָדָם (שְׁהִיָּה גַם פְּנִי כְּרוּב הֵם פְּנִי אָדָם)? וְהַגְּמָרָא
38 מֵתַרְצָת: אִפִּי רַבְּרֵי וְאִפִּי זוּטְרִי (הָאֵחָד פְּנִי גְדוֹל וְהָאֵחָד פְּנִי קְטָן)).

39 וּמִבְּאָר בְּזֶה שֵׁם²⁶ בְּהַמְשָׁךְ הַמֵּאמֵר בִּתּוּרָה אוֹר', דְּעֲנִיּוֹן אִפִּי רַבְּרֵי,
40 פְּנִים גְּדוּלוֹת, פְּנִי אָדָם הוּא עֲנִיּוֹן הַתּוֹרָה שְׁלִמְעֵלָה כְּפִי שְׁהִיא
41 בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים (וְיֵשׁ לוֹמֵר שְׁלִמְעֵלָה מְזָה הוּא בַּחֲנִינָה אֶרֶץ
42 אֲנָפִין פְּנִים אֲרוּכוֹת שְׁהִיא בַּחֲנִינָה בְּאֱלוּקוֹת בְּבַחֲנִית הַכְּתֵר, לְמַעֲלָה מֵעֵשֶׂר
43 הַסְּפִירוֹת), וְעֲנִיּוֹן אִפִּי זוּטְרִי (זְעִיר אֲנָפִין) פְּנִים קְטָנוֹת (שְׁבִדְרוּךְ כָּל

44 הֵם כִּינוּי לַמִּידוֹת שֶׁל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת) הִיא הַמְשָׁכָת הַתּוֹרָה
45 (עַל־יְדֵי הַכְּרוּבִים) לְמִשָּׁה לְעוֹלָם הַזֶּה.
46 וְכִנָּה גּוּפָא בְּהַמְשַׁכַּת הַתּוֹרָה לְמִטָּה יֵשׁ כְּמָה בַּחֲנִינוֹת שְׁנוֹנוֹת ב' כְּרוּבִים
47 וְכַפְּתָר, וְכַמְבָּאָר בְּהַמְשָׁךְ הַמֵּאמֵר בִּתּוּרָה אוֹר' וְגַם בְּכַתְּב־יָד
48 קִדָּשׁ אֲדָמוֹ"ר נְשִׁמְתוֹ"ר
49 עֲדָן (אֲדָמוֹ"ר הַזֶּקֶן)
50 בְּעֲצָמוֹ²⁹ דְּעֲנִיּוֹן ב'
51 הַכְּרוּבִים דְּכַתִּיב בְּהוּ"ר³⁰
52 שְׁכָתוּב בְּהֵם כְּרוּב אֶחָד
53 מְקַצֶּה מְזָה וְכְרוּב אֶחָד
54 מְקַצֶּה מְזָה, הֵם מִצַּד אֶחָד
55 סוּף הֵיִינוּ הַקְצָה שֶׁל עוֹלָמוֹת
56 הָאֵין־סוּף - בַּחֲנִינָה זְעִיר
57 אֲנָפִין, הַמִּידוֹת שֶׁל הַסְּפִירוֹת
58 הָעֲלִיּוֹנוֹת בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
59 שְׁבִיחַס לְדִרְגוֹת שְׁלִמְעֵלָה מִמֶּנּוּ
60 נַחֲשֵׁב עוֹלָם, אֲבָל בִּיחַס
61 לְעוֹלָמוֹת שְׁלִמְטָה מִמֶּנּוּ נִקְרָא
62 "אֱלוּקוֹת מִמֶּשׁ" וְשִׁיר לְעוֹלָמוֹת
63 הָאֵין־סוּף, וּמִצַּד שְׁנֵי עוֹלָם
64 הָאֲצִילוֹת הוּא - וְתַחֲלָת
65 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה
66 עֲשִׂיָּה - סְפִירַת הַמַּלְכוּת
67 שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שְׁבָה
68 מֵתַחֲלִיל עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה
69 עֲשִׂיָּה שְׁלִמְטָה מֵהָאֲצִילוֹת,
70 וְשִׁנְיָהֶם יַחַד שְׁנֵי הַקְצוֹת,
71 הַסּוּף וְהַקְצָה שֶׁל הָאֵין סוּף
72 וְהַתְּחַלָּה שֶׁל הָעוֹלָמוֹת בִּי"ע
73 נַעֲשִׂים מְקַשָּׁה אַחַת כִּי שְׁנֵי
74 הַקְצוֹת הִלּוּ מִתְחַבְּרִים
75 מֵהַכְּפוּרָת בְּאִמְצָעוֹת הַכְּפוּרָת
76 שְׁהִיא בַּחֲנִינָה כְּתֵר אֶחָד
77 לְשִׁנְיָהֶם לְשְׁנֵי הַכְּרוּבִים (הַקְצוֹת) יַחַד, בַּחֲנִינָה חֲפָה שְׁחֻפּוֹפָת מַעַל
78 שְׁנֵיהֶם כְּאֹחַד וּמִחְבָּרַת בֵּינֵיהֶם (בְּדוּמָה לְחוּפָה שְׁמַעַל חֲתָן וְכֹלָה שְׁיוּצֶרֶת חִיבוּר
79 וְאִיחּוּד בֵּינֵיהֶם), וְהֵיִינוּ שְׁשִׁנְיָהֶם גַּם הַכְּרוּב שְׁהוּא הַקְצָה שֶׁל הָאֵין סוּף וְגַם
80 הַכְּרוּב שְׁהוּא הַתְּחַלָּת עוֹלָמוֹת בִּי"ע שְׁהֵם עוֹלָמוֹת מוֹגְבִלִים (לְעוֹמֵת הָאֵין סוּף)
81 נִמְשָׁכִים מִבַּחֲנִינָה הַפְּפֶרֶת וְהַכְּתֵר שְׁלִמְעֵלָה מֵהָאֶרֶץ, שֵׁשׁ
82 הֵיִתָּה הַשְׁרָאָת הַשְּׂכִינָה בְּנ"ל.
83 וְזֶהוּ הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל עֲנִיּוֹן מִי יִתְנַךְ כָּאֵךְ לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי
84 אֲמַצָּאָה בְּחוּץ אֲשָׁקָה גו' אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אִמִּי גו', דְּתַכֵּן
85 הַבְּקָשָׁה דְּכִנְסַת יִשְׂרָאֵל מֵהַקְּב"ה בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת הוּא שְׁלִמְרוֹת
86 הָעֵלָם וְהַהֲסָתָר בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת, מְכַל מְקוֹם שְׁהִיָּה יִתְנַךְ כָּאֵךְ לִי גו',

ביאור בדרך אפשר

1 גְּלוּי הָאֱלֻקוֹת שֶׁבְּכָרוּכִים וְכוּ', וְהֵינּוּ שִׁמְשֹׁף בַּעֲבוּדַת יוֹשְׁבֵי
2 אֶהָל (בעלי תורה שהם בבחינת יששכר) וּבְעָלֵי עֲסָקִים (בעלי מעשים
3 טובים שהם בבחינת זבולון), הנה בשניהם גם יחד יומשך גְּלוּי הָאֱלֻקוֹת
4 שֶׁהִיא בְּב' הַכָּרוּכִים במשכן ובבית המקדש, שהוא כאמור גילוי מבחינת
5 הכתר.

6 וַיֵּשׁ לוֹמַר עוֹד, דְּפָרוּשׁ 1
7 פְּסוּק זֶה אֵינוֹ רַק לְשׁוֹן 2
8 בִּקְשָׁה, אֲלֹא מֵה שֶׁכָּתוּב 3
9 מִי יִתְּנָה (לְשׁוֹן בִּקְשָׁה) 4
10 יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ בְּנִיחוּתָא 5
11 כִּלְשׁוֹן שֶׁל הוֹדְעָה וּסְפִיר, 6
12 שֶׁמִּבְחִינַת 'מִי', יִמְשֹׁף 7
13 הָעֲנִין שֶׁלֹּא חֲרִי-יָהּ 8
14 (שִׁיְהִיָּה כָּאֵחָ לִי וְגו'). 9
15 וְעַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר 10
16 בִּלְקוּטֵי תוֹרָה' פֵּרֶשׁת 11
17 בַּמִּדְבָּר 31 בְּפָרוּשׁ 12
18 הַפְּסוּק 32 מִי יִתֵּן וְהִיא 13
19 לְכֶבֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה 14
20 אוֹתִי, שֶׁפָּרוּשׁ פְּסוּק זֶה 15
21 אֵינוֹ (רַק) כִּלְשׁוֹן בִּקְשָׁה וּמִשְׁאַל 16
22 אֵלֹא הוּא (גַּם) בְּנִיחוּתָא, 17
23 כַּקְבִּיעַת עוֹבְדָה שֶׁאֵין "לְכֶבֶם
24 זֶה", הַהֲתַעֲרוּרֹת שֶׁהִיָּתָה לְבָנִי
25 יִשְׂרָאֵל אֶל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 18
26 בַּעַת מִתֵּן תּוֹרָה, נִמְשַׁכָּה לִמְעֻשָּׂה
27 גַּם בִּימֵים הַבָּאִים דְּבִחִינַת מִי 19
28 הוּא אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא 20
29 הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין הָאוֹר 21
30 הָאֱלֹקִי שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 22
31 שְׁמַאִיר בַּעֲלֻמוֹת בְּדֶרֶךְ 'סוֹכֵב'
32 רִמְקִיף, וְכִיוֹן שֶׁהוּא אוֹר 23
33 אֵינוֹסִפִּי אֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּכָל אֶחָד 24

34 מִהַעֲלֻמוֹת וְהַנְּבִירָאִים לִפִּי עֵינָיו
35 וּמֵהוּתוֹ אֵלֹא מֵאִיר 'מִלְמַלְעָה' וְהָאוֹר הוּא נִקְרָא 'מִי' לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁגַּ
36 כָּלָל (וְכַמוֹ אֲדָם שֶׁזֵּהוּתוֹ לֹא יִדְעָה וְשׁוֹאִלִים "מִי" הָאִישׁ הוּא), וְאוֹר אֵין סוֹף
37 זֶה שֶׁנִּקְרָא "מִי" הוּא יִתֵּן שִׁיְהִיָּה לְכֶבֶם זֶה שֶׁהִיא בַּעַת מִתֵּן תּוֹרָה לָהֶם
38 לִירְאָה אוֹתִי וְגו' גַּם בִּימֵים הַבָּאִים. דְּעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא גַּם
39 בְּפָסוּק זֶה (מִי יִתְּנָה כָּאֵחָ לִי וְגו'), שֶׁאֵינוֹ רַק מִשְׁאַל וּבִקְשָׁה אֵלֹא
40 קְבִיעָה ("בְּנִיחוּתָא") שֶׁמִּבְחִינַת מִי אֵין יִמְשֹׁף שִׁיְהִיָּה יִתְּנָה כָּאֵחָ
41 לִי וְגו' וְתִהְיֶה הַתְּקֻבּוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל הָאוֹפָנִים
42 הַמְּבוֹאֲרִים לַעֲלִי (הֵן אֲצֵל לִוְדֵי תּוֹרָה וְהֵן אֲצֵל בְּעָלֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים).
43 וְכַעַת הוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר דִּיּוּקִים נֹסְפִים בַּפְּסוּק "מִי יִתֵּן כֹּחַ לִי" וּמִשְׁמַעוֹת לִפִּי
44 פְּנִימוֹת הַדְּבָרִים:

ביאור בדרך אפשר

45 וְעוֹד זֹאת, דְּעֲנִין יִתְּנָה מִלְשׁוֹן נְתִינָה (כְּמוֹ בַּפְּסוּק הַנִּלְכָּד
46 הָאֶמּוֹר בְּמִתֵּן תּוֹרָה מִי יִתֵּן וְגו') מוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּה נְעִלִית בִּיּוֹתֵר,
47 כְּמֵאֲמָר 33 כָּל הַנוֹתֵן בְּעֵין יָפָה הוּא נוֹתֵן לְגַבִּי מִתְּנָה גִשְׁמִית אִמְרוּ
48 חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁכֹּאשֶׁר אֲדָם נָתַן מִתְּנָה וַיֵּשׁ סֶפֶק הָאֵם נָתַן אֶת הַדְּבָר עַל פְּרִטּוֹ,
49 יֵשׁ לְהַנִּיחַ שְׁכוּנוֹתוֹ הִיָּתָה לְתַת

50 הַכּוֹל כִּי "כָּל הַנוֹתֵן, בְּעֵין יָפָה
51 הוּא נוֹתֵן", וְכֵן גַּם בְּרוּחוֹתוֹ,
52 הַמִּשְׁכָּה וְנִתְּנָה כּוֹחַ שְׁבָאָה
53 בִּלְשׁוֹן נְתִינָה הִיא נְעִלִית בְּמִיּוּחַד
54 כִּיוֹן שֶׁהִיא נִתְּנָה "בְּעֵין יָפָה".
55 וְעוֹד זֹאת, דְּמֵה שֶׁכָּתוּב
56 'לִי' (מִי יִתְּנָה כָּאֵחָ לִי)
57 מוֹרָה שֶׁהַמִּשְׁכָּה זֹו הִיא
58 נִצְחִית וְנִמְשַׁכָּה לַעֲלֻם וְעַד
59 (כְּמוֹ בַּפְּסוּק הַנִּלְכָּד מִי
60 יִתֵּן וְהִיא לְכֶבֶם גו',
61 דְּמִסִּיִּים כָּל הַיָּמִים גו'
62 לַעֲלֻם הֵינּוּ שֶׁהַמִּשְׁכָּה
63 וְהַהֲתַעֲרוּרֹת הִיא נִצְחִית),
64 כְּמֵאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 34
65 בַּמִּדְרָשׁ כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר
66 לִי אֵינוֹ זֹו לַעֲלֻם (זֶה)
67 לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ: "הֵבֵן יָקִיר לִי,
68 בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר לִי, אֵינוֹ זֹו
69 לַעֲלֻם לֹא בַּעֲלֻם זֶה וְלֹא
70 לַעֲלֻם הַבֵּא. בְּכֹהֲנִים, כְּתִיב
71 וְכִיְהִי לִי. בְּלוּיִים, כְּתִיב וְהִיוּ לִי
72 הַלוּיִים. בִּישְׂרָאֵל, כְּתִיב כִּי לִי בְּנֵי
73 יִשְׂרָאֵל. בְּתִרְוָמָה, כְּתִיב וַיִּקְחוּ
74 לִי. בְּבִכּוֹרוֹת, כְּתִיב כִּי לִי כָל
75 בְּכוֹר. בְּסִנְהֶרֶין, כְּתִיב אֶסְפָּה לִי
76 שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּאַרְץ
77 יִשְׂרָאֵל, כִּי לִי כָל הָאָרֶץ.
78 בִּירוּשָׁלַיִם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי לִי.

79 בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד כִּי רֵאִיתִי בְּבִנְיָו לִי מֶלֶךְ. בְּמִקְדָּשׁ וְעֵשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ. בְּמוֹצֵחַ
80 מוֹצֵחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי. בְּקִרְבֻּנוֹת תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי. בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה שִׁמֵּן
81 מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי. הֵא בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר לִי, אֵינוֹ זֹו לֹא לַעֲלֻם זֶה
82 וְלֹא לַעֲלֻם הַבֵּא".
83 וַיֵּשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר "לִי" גַּם עִם הַפְּסוּק
84 הַנִּלְכָּד בְּפִרְשַׁת הַשְּׁבוּעָה, וְעֵשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם, דְּגַם
85 פָּרוּשׁ תִּכְתּוּ לִי בַּפְּסוּק זֶה הוּא עֲנִין הַנִּצְחִיּוֹת, שֶׁאֵינוֹ זֹו
86 לַעֲלֻם (כְּמוֹבָא לַעֲלִי מִלְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ).
87 וְעַל-פִּי כָּל זֶה יוֹכֵן תִּכְּן כָּלְלוֹת עֲבוּדַת הָאֲדָם בְּזִמְן הַגָּלוּת,
88 דְּזִמְן הַגָּלוּת בְּכָלְלוֹת הוּא עֲנִין אֶמְצָאָךְ בְּחוּץ,

מי יתנך כאח לי גו'

ביאור בדרך אפשר

1 במובן זה שְׁנִמְצָאִים יִשְׂרָאֵל מִחוּץ לְמִקּוֹמָם וְכו', שהרי מקומם
 2 הטבעי של בני ישראל הוא בארץ ישראל (ובלשון חכמינו ז"ל שהמקום הטבעי
 3 של בנים הוא על שולחן אביהם), וּבִזְהָ גּוֹפָא בענין זה של 'מציאת'
 4 הקדוש-ברוך-הוא והתקרבות אליו בזמן הגלות, למרות שזו תקופה של העלם
 5 והסתר וחושך רוחני יֵשׁ ב' **אופני העבודה**, אופן אחד
 6 - **ענין למיד התורה**,
 7 **מארי תורה** בעלי תורה,
 8 **בחינת 'כאח לי' שבחוץ**
 9 כיוון שבזמן הגלות גם בעלי
 10 התורה שבאופן כללי קרובים
 11 יותר לעניינים רוחניים ולכן
 12 נחשבים "כאח" לקדוש-ברוך-
 13 הוא, סוף סוף גם הם נמצאים
 14 "בחוץ" שהרי הגלות משפיעה
 15 גם עליהם ואופן שני - **וענין**
 16 **עובדין טבין העובדים את ה'**
 17 על ידי מעשים טובים, שזוהי
 18 **בחינת חוץ שבחוץ**.
 19 **ובבבילות הם בחינת**
 20 **יששכר** (בעלי תורה)
 21 **וזבולון** (בעלי מעשים טובים).
 22 **דתכלית השלמות בזה**
 23 **הוא ענין אמצאף בחוץ**,
 24 **וכנ"ל, שדוקא בחוץ**
 25 **הוא ענין אשקף. וכנודע**
 26 **מאמר חכמינו ז"ל דתכלית**
 27 **חכמה תשובה ומעשים טובים**³⁵ ומבאר על כך בחסידות שאף
 28 שלכאורה לימוד התורה בהבנה והשגה נעלה יותר ממעשים טובים בפועל
 29 שיכולים להתבצע גם על ידי אדם פשוט, בכל זאת תכלית החכמה שהיא
 30 התורה היא דווקא עבודת התשובה בהתעוררות הלב והמעשה בפועל של קיום
 31 המצוות כי דווקא על ידי כך 'תופסים' את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
 32 ומתקשרים ומתחברים אתו, ואילו לימוד התורה בהבנה והשגה הוא בכלל
 33 הנאמר "לית מחשבה תפיסא בך" שאין אפשרות 'לתפוס' את הקדוש-ברוך-
 34 הוא באמצעות המחשבה והשכל, ועבודת התשובה וקיום המצוות המעשיות
 35 בפועל הם בדוגמת ה'חוץ' בו נמצאים בעלי המעשים הטובים לעומת ה'פנים'
 36 בו נמצאים לומדי התורה. **וזהו ענין עבודת זמן הזה, הפצת**
 37 **המענינות חוצה** כידוע שכאשר הבעל שם טוב עלה להיכלו של משיח
 38 ושאל אותו "אימתי קא אתי מר?" (מתי יבוא אדוני?) ענה לו המשיח:
 39 לכשיפוצו מעינותיך חוצה, ומכאן שהעבודה המיוחדת בזמן הזה היא הפצת
 40 המעיינות של תורת החסידות, תורתו של הבעל-שם-טוב, **חוצה דייקא**
 41 היינו עם דיוק ודגש על כך שההפצה צריכה להיות עד כדי כך שמעיינות
 42 החסידות יגיעו גם "חוצה", **שיהיה אמצאף** אמצא אותך, את הקדוש-

ביאור בדרך אפשר

44 ברוך-הוא, היינו את ענייני האלוקות עליהם מדובר בחסידות **בחוץ, ולשם**
 45 אל ה"חוצה" **ממשיכים את המענינות עצמם** ולא רק הארה
 46 והתפשטות מהם, היינו שגם ענייני האלוקות הכי פנימיים והכי עמוקים
 47 המבוארים בתורת החסידות יגיעו "חוצה".
 48 **וענין זה הפצת המעיינות של**
 49 **תורת החסידות "חוצה" מביא**
 50 **לגאולה ולבניין בית המקדש**
 51 **שיהיה קיום הציורי ועשו לי**
 52 **מקדש ושכנתי בתוכם**
 53 **בפועל, בגאולה האמתית**
 54 **והשלמה על-ידי משיח**
 55 **צדקנו, כשקהל גדול**
 56 **ישובו הנה**³⁶ כאשר יקויים
 57 גם היעוד ש"קהל גדול" ישובו
 58 מהגלות ויבואו לארץ ישראל,
 59 **דקהל גדול כולל כל**
 60 **אופני העבודה של כל**
 61 **הסוגים השונים בבני ישראל,**
 62 **יששכר בעלי תורה וזבולון**
 63 **בעלי מעשים טובים, וכן שני**
 64 **אופני העבודה שמסמלים**
 65 **יהודה ויוסף**³⁷, שהם
 66 **מעשה** שהוא עיקר עבודתו
 67 של יהודה, לשון הודאה, שמודה
 68 ומסכים לציויי הקדוש-ברוך-
 69 הוא ומקיים אותם בפועל
 70 **ותלמוד**³⁸ שהוא עיקר
 71 עבודתו של יוסף שלומד ומוסיף ומחדש (ומבואר בחסידות שאמנם בעבר יוסף
 72 ויהודה היו שתי ממלכות ומעלת המעשה הייתה נפרדת ממעלת התלמוד אבל
 73 לעתיד לבוא, כאשר כדברי הנביא שתי הממלכות יתאחדו, גם שני האופנים
 74 בעבודת ה' יתאחדו ובמעשה תהיה ניכרת גם מעלת התלמוד ובתלמוד תהיה
 75 ניכרת גם מעלת המעשה), **דאז יהיה השלמות הענין דועשו לי**
 76 **מקדש, וכמאמר חכמינו ז"ל שהובא לעיל, כל מקום שנאמר לי אינו**
 77 **זו לעולם, כי אז יהיה המקדש הנצחי, מקדש אד' כוננו**
 78 **ידיד**³⁹, כי מקדש שנבנה בידי בני אדם שהם מוגבלים עלול להיחרב אבל
 79 מעשה ידי של הקדוש-ברוך-הוא שהוא עצמו נצחי ובלי גבול, קיימים לנצח
 80 והמקדש הנצחי יהיה **בגאולה הנצחית שאין אחריה גלות**⁴⁰ נוספת,
 81 **ונאמר לפניו לעתיד לבוא שיר חדש לשון זכר דוקא**⁴¹, לא כמו
 82 ביציאת מצרים שאמרו "שירה חדשה" לשון נקבה ולאחר מכן הייתה גדלות
 83 נוספת אלא "שיר חדש" לשון זכר שיש תוספת תוקף וקיום נצחי **ותהיה אז**
 84 **לעתיד לבוא התחדשות לא רק בעניין השיר אלא תהיה התחדשות הן בתורה**
 85 **והן בעולם, כלשון הנביא שתהיה תורה חדשה**⁴² **ושמים וארץ**
 86 **חדשים**⁴³, **בגאולה האמתית והשלמה**.

(35) ברכות יז, א. (36) ירמ' לא, ז. (37) ראה תו"א ואוה"ת ר"פ ויגש. לקו"ש חכ"ה ע' 258 ואילך. וש"נ. (38) ראה במקומות שבהערה הקודמת. (39) בשלח טו, יז. (40) תור"ה ה"ג - פסחים קטז, ב. (41) תוס' שם. (42) ראה ויק"ר פ"ג, ג. (43) ראה ישעי' סו, כב.

בס"ד. שיחת יום א' פרשת תרומה, כ"ו שבט ה'תשנ"א.

– לכינוס השלוחות העולמי הראשון* –

(בפשוטות)¹⁰ – שבשביל קיום הציווי "מרבין בשמחה", צריך הקב"ה ליתן ובוודאי נותן לכל אחד ואחת מישראל ולכל בני ישראל כל הענינים והטעמים שיוכלו להיות בשמחה אמיתית, על-ידי-זה שנותן להם כל המצטרך בגשמיות וברוחניות – שזהו תוכן הענין ד"בריא מזליה", שה"מזל"¹¹ דבני ישראל (שממנו נמשך בכל עניניהם) הוא באופן של בריאות ותוקף¹² לאמיתתו ובשלמותו.

זאת ועוד:

שמחה זו (בגלל ש"בריא מזליה") היא מצד טבע האדם (גם לולי ציווי מיוחד על השמחה), וכיון שישנו ציווי "מרבין בשמחה", מובן, שנוסף על רגש השמחה כתוצאה מזה שהקב"ה נותן לו כל טוב גשמי ורוחני, הרי הוא מוסיף בשמחה – גם ובעיקר בגלל ציווי הקב"ה "מרבין בשמחה", ובפרט בידעו שעל-ידי השמחה שלו ("ישמח ישראל בעושרו") נוסף עוד יותר בשמחתו של הקב"ה ("ישמח ה' במעשיו").

ועל-ידי-זה שמקיים הציווי "מרבין בשמחה" מוסיף הקב"ה עוד יותר בהמשכת הברכות בכל המצטרך לו – "בריא מזליה"¹³ בתכלית השלימות¹⁴.

פפא הילכך בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי.. לימצי נפשי' באדר דבריא מזלי.. וראה הערה הבאה.

(10) נוסף על פירוש התוס' (וחדא"ג מהרש"א) שמאמר זה בא בהמשך למש"נ לפנ"ז (כט, א) ש"מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב" – כי, פירוש זה מבאר בעיקר החילוק שבין אב לאדר ("הילכך.. לישתמיט מיני' באב דריע מזלי' ולימצי נפשי' באדר דבריא מזלי'"), ואינו מבאר השייכות לענין ד"מרבין בשמחה" דוקא.

(11) "מזל" מלשון נוזל (לקו"ת האזינו עא, ד ובכ"מ) – שכולל גם ובעיקר הגילוי וההמשכה והפעולה למטה מטה, כדמוכח מזה שהענין ד"בריא מזלי" נאמר בנוגע ל"בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי כו".

(12) ומודגש ביותר בחודש "אדר" – "אדר פירושו תוקף וגבורה, כמו אדיר במרום ה', ובביצה פ"ב דט"ו ע"ב הרוצה שנתקיימו נסיו יטבע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה' כו' ע"ש" (לקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך ומארו"ל ריש ע' צט).

(13) ועפ"ז יומתק המשך וסדר הענינים: "מרבין בשמחה.. הילכך.. בריא מזלי" – שע"י קיום הציווי "מרבין בשמחה" נוסף עוד יותר בענין ד"בריא מזלי".

(14) ועפ"ז יש לבאר (בפשוטות) אופן קיום הציווי "מרבין בשמחה" בכל ימי חודש אדר, הוספה וריבוי מיום ליום – דכיון שע"י הריבוי בשמחה ביום א' דחודש אדר נוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה, נעשית השמחה למחירתו באופן של ריבוי גם ביחס לה"מרבין בשמחה" ביום שלפנ"ז, ועי"ז נוסף עוד יותר בהמשכת הברכה, ובמילא, גם בשמחה ביום שלאח"ז, וכן הלאה.

א. כאשר כמה מישראל (אנשים או נשים) נפגשים יחדיו, ובפרט כשנפגשים יחדיו במקום קדוש, בית-הכנסת ובית-המדרש ובית של צדקה וגמילות חסדים – מודגש לכל לראש הענין ד"ברוב עם הדרת מלך"¹. ועוד ועיקר – שנעשית שמחתו של הקב"ה בראותו הקירוב והאחדות של בני ישראל, כביכול כשמחת האב מהקירוב והאחדות של בניו² – כל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים והטף, שכל אחד ואחת מהם חשוב כביכול אצל הקב"ה (אבינו שבשמים) כמו בן יחיד ובת יחידה³.

ועל-ידי-זה נוסף גם בברכתו של הקב"ה לכל אחד ואחת מהם בכל המצטרך להם, הן בגשמיות והן ברוחניות, כולל כדי שיוכלו להיות ויהיו בפועל במעמד ומצב של שמחה – "ישמח ישראל בעושרו"⁴, אשר, על-ידי-זה יתווסף עוד יותר בשמחתו של הקב"ה – "ישמח ה' במעשיו"⁵.

וכל זה הוא בהדגשה יתירה בכינוס זה – הן מצד תוכן הזמן שבו מתקיים הכינוס, והן (ועל-אחת-כמה וכמה) מצד תוכנו של הכינוס עצמו, כדלקמן.

ב. כינוס זה מתקיים בסמיכות ליום השבת שבו מברכים חודש אדר, דמיניה אזלינן:

אודות ענינו של חודש אדר איתא בגמרא⁶ "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁷, "בריא (תקיף)⁸ מזליה".

ובביאור השייכות דב' הענינים⁹ יש לומר

(* שהתחיל ביום ד' פ' משפטים, כ"ב שבט – יארציט-הילולא של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע (וראה לקמן הערה 60).

(1) משלי יד, כח.

(2) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תיג. ובכ"מ.

(3) כש"ט הוספות סקל"ג.

(4) תהלים קמט, ב.

(5) שם קד, לא.

(6) תענית כט, סע"א ואילך.

(7) ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו שר"ח אדר חל ביום חמישי וביום ששי (כפי שהכריזו בברכת החודש בשבת מברכים) – שמהשמחה דר"ח אדר ("משנכנס אדר") בב' הימים דר"ח אדר (שאדר (הסמוך לניסן) הוא לעולם ב' ימים) נכנסים תיכף לשמחה דיום השבת, "וביום שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד) – ג' ימים רצופים של הוספה מיוחדת בשמחה דחודש אדר.

(8) גירסת הרא"ש.

(9) כמובן מהמשך הענין – "משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב

(שתיית יין, כולל גם החיוב דסעודה²⁵), "משלוח מנות" ("שתי מנות בשב"ע" או (שני מיני תבשיל או שני) מיני אוכלין²⁷) ו"מתנות" ("מעות²⁸ או מיני תבשיל או מיני אוכלין²⁹).

ומזה נמשך גם בכל השנה כולה – שהרי הענין ד"קיימו מה שקבלו כבר" שייך ונקבע ופועל בקיום התורה ומצוות בכל השנה כולה, ומזה מובן שגם ההוספה בשמחה כפי שנמשכת וחודרת עד לענינים גשמיים כפשוטם נמשכת בכל השנה כולה.

ד. ויש להוסיף, שתוכנו של חודש אדר ("מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה") קשור גם עם האחדות של ישראל:

מהענינים המיוחדים דפורים (היום טוב' דחודש אדר) הוא אחדות ישראל – כמודגש במצוות היום: "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", שתוכנם וענינם להדגיש בפועל ובגלוי אחדות ישראל³⁰.

ובפרטיות יותר – שגם האחדות שב"מתנות לאביונים" היא כמו האחדות ד"משלוח מנות איש לרעהו":

ב"מתנות לאביונים" – אף שנעשית אחדות בין הנותן והמקבל, ניכר גם החילוק שבין הנותן להמקבל ("אביון"), מה שאין כן ב"משלוח מנות איש לרעהו" – שניהם שווים³¹.

ויש לומר שבצירוף דשני הענינים ("משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים") מרומז שגם ה"מתנות לאביונים" הם כמו "משלוח מנות איש לרעהו" –

ג. ומחודש אדר (חודש אחד בשנה¹⁵) נמשך המעמד ומצב ד"מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה" בכל השנה כולה:

נוסף לכך שבלאו הכי ולפני-זה, בראש השנה, בירך הקב"ה את כל אחד ואחת מישראל בכתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה, שבזה נכלל כפשוטו גם שנת שמחה – הרי זה מתחדש ומתחזק ובאופן של הוספה וריבוי ("מרבין בשמחה"), ובמדתו של הקב"ה – שתוספתו מרובה על העיקר¹⁶, ולפי הישג ידו של הקב"ה – "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁷.

וענין זה מודגש ביום טוב' דחודש אדר – פורים¹⁸:

בימי הפורים מודגשת ביותר ההוספה בשמחה ("מרבין בשמחה"), עד כדי כך ששמחת פורים היא למעלה מהשמחה דכל המועדים – ששמחת המועדים היא במדידה והגבלה¹⁹, מה שאין כן שמחת פורים היא למעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע"²⁰ (למעלה מהבנה והשגה דשכל, שכל האדם ושכל בכלל).

ושמחה זו נמשכת וחודרת ופועלת שלימות בכל עניני בני ישראל ("בריא מזליה"): בענינים הרוחניים – "קיימו וקבלו היהודים"²¹, "קיימו מה שקיבלו כבר"²², שנעשה הקיום של קבלת התורה ב"זמן מתן תורתנו" מתוך רצון ושמחה²³; ובענינים הגשמיים – "לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"²⁴, שהשמחה נמשכת ומתגלה (גם ובעיקר) בענינים גשמיים, "משתה"

(25) טושו"ע או"ח סתרצ"ה. וברמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ו: "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כו'" (משא"כ בטו"ע לא נזכר ע"ד אכילת בשר – ראה נימוקי או"ח לשו"ע שם. וראה הערה הבאה).

(26) להעיר מהדגשת "בשר" בנוגע ל"משלוח מנות" גם בשו"ע – אף שלא נזכר (בשו"ע) ע"ד אכילת בשר בנוגע לחובת הסעודה.

(27) רמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ו. טושו"ע או"ח סתרצ"ה ס"ד.

(28) רמב"ם שם ה"ט.

(29) ואף שב"מתנות לאביונים" מודגש הצורך בעידוד וחיווק רוחם*, הרי, עיקר קיום המצוה הוא ע"י נתינת ה"מתנות" (מעות או תבשיל או אוכלין) בגשמיות דוקא.

(*) כמודגש בנתינה לצדקה "בסבר פנים יפות ובשמחה.. ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים" (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה ה"ד), ועד"ז בחיוב דמתנות לאביונים בפורים – "לשמח לב עניים.. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (רמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ז).

(30) ראה מנות הלוי (לר"ש אלקבץ) עה"פ אסתר ט, כז. של"ה חלק תשוב"כ (שכט, ב). ועוד.

(31) ובפרט כש"מחליף עם חברו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו" (רמב"ם שם ה"ט).

(15) ובשנת העיבור – שני חדשים, שענינם אחד – חודש אדר. – ולהעיר מרבין המשנה (מגילה ו, ב) "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא כו".

(16) ב"ר פס"א, ד.

(17) נוסח ברכה הג' דברה"מ.

(18) ששייך לכל החודש – "החודש אשר נהפך גו' לשמחה" (אסתר ט, כב), שלכן, "כל החודש כשר (בדיעבד) למקרא מגילה" (ירושלמי מגילה פ"א ה"א. שו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז וברמ"א שם).

(19) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הכ"א. טושו"ע ואדה"ז או"ח סו"ס תקכ"ט.

(20) מגילה ז, ב.

(21) אסתר ט, כז.

(22) שבת פח, א.

(23) ובלשון הגמרא (שם) – שבמתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית.. מכאן מודעא רבה לאורייתא (שקבלו באונס – פרש"י).. הדור קבלוה בימי אחשוורוש" (מאהבת הנס שנעשה להם – פרש"י).

(24) שם, כב.

זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר³⁸ – שבנתינת מחצית³⁹ השקל לצדקה⁴⁰, לעזור ולסייע ליהודי שזקוק לכך, מודגשת אהדות ישראל.

ועל-פי המבואר במדרשי חכמינו ז"ל שהנס דפורים (ביטול גזירת המן באופן ד"ונהפוך הוא⁴¹) נעשה על-ידי-זה ש"הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים⁴² – מודגש יותר שעניני הפורים (וכללות חודש אדר ש"מרכיבין בשמחה" ו"בריא מזליה") נעשים על-ידי אחדות ישראל (התוכן דפרשת שקלים).

ו. ומפרשת שקלים (ביום השבת דמיניה אזלינן) באים לפרשת תרומה – פרשת שבוע זה⁴³, שבחלקה הראשון השייך ליום ראשון⁴⁴ מדובר אודות עשיית המשכן⁴⁵, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁴⁶ – שבוה מודגש הקשר והשייכות לתוכנו של כינוס זה, "כינוס השלוחות העולמי"⁴⁷.

ובהקדמה – שבציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" נכללת השליחות של כל אחד ואחת מישראל בעולם:

בבריאית העולם כתיב⁴⁸ "אשר ברא אלקים לעשות", שפירושו לתקן⁴⁹, היינו, שהקב"ה ברא את העולם באופן שצריך תיקון ושלמות, וזוהי שליחותו של כל אחד ואחת מישראל בעולם (כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁰ – "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם") –

(38) רמ"א או"ח ר"ס תרצד.

(39) ויש לומר בדיוק ד"מחצית" – שגם כשנותן סכום גדול ושלם נרגש אצלו שהנתינה שלו אינה אלא "מחצית", וה"מחצית" השניה מקבל הוא מהעני (ע"ד האמור לעיל (ס"ד) בפי' "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים").

(40) ראה ב"ב י"ד, ב: "במה תרום קרן ישראל.. בכי תשא", ובפרש"י: "קח מהם כופר לצדקה" (נתבאר בד"ה כי תשא תשל"א – סה"מ מלוקט ח"ה ע' קעט ואילך). ועאכ"כ בזמן הזה – "בזמן שביהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין ביהמ"ק קיים אם עושין צדקה כו'" (שם ט, סע"ב). וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר שנה זו, ס"ב ואילך.

(41) אסתר ט, א.

(42) מגילה יג, סע"ב.

(43) נוסף על התחלת קריאתה במנחת שבת דמיני' אזלינן.

(44) כידוע שהפרשה נחלקת לשבעה חלקים כנגד שבעת ימי השבוע.

(45) ושייכותו לשקלים – שממחצית השקל נעשו אדני המשכן, כנ"ל ס"ה.

(46) כה, ח.

(47) בהבא לקמן – ראה גם בשיחות ע"ד כינוס השלוחים העולמי שנדפסו בספר השליחות (קה"ת תנש"א).

(48) בראשית ב, ג.

(49) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י (וראה לקמן הערה 58).

(50) סנהדרין לו, סע"א – במשנה.

שנרגש אצלו (לא כל כך הנתינה לאביון, אלא) גם (ובעיקר) התועלת שהוא מקבל על-ידי ההתאחדות עם הזולת, ועד כדוגמת העשיר שגם הוא זקוק לפעמים לקבל מהזולת – עצה טובה, או אפילו ממון, לא מבעי בשעת דחק³², אלא אפילו במצב רגיל, שכשחבירו עוזר לו על-ידי הוספת ממון, נוסף עוד יותר בהצלחת המסחר (גם בממון שהיה לו לפני-זה), ודוגמתו בנמשל – התועלת בפרנסה רוחנית וגשמית שנעשית אצלו על-ידי ההתאחדות עם הזולת, ועל-אחת-כמה – וכמה עם כמה מישראל³³.

ועל-פי-זה יש לומר, שהענין ד"מרכיבין בשמחה" ו"בריא מזליה" (בחודש אדר שעיקרו ימי הפורים) קשור (עם) ונעשה על-ידי אהדות ישראל (המודגשת בימי הפורים) – כיון שעל-ידי אחדותם של ישראל שמתבטאת בעזר והסיוע "איש לרעהו" נוסף בכרכותיו של הקב"ה בכל המצטרך לכל בני ישראל באופן ד"בריא מזליה", ובמילא, נוסף גם בענין השמחה, "מרכיבין בשמחה", הן השמחה דבני ישראל על הטוב גשמי ורוחני, והן (השמחה דבני ישראל הקשורה ובאה מצד) שמחתו של הקב"ה מהקירוב והאחדות דבני ישראל (כנ"ל סעיף א).

ה. ויש לקשר זה עם פרשת שקלים – שקורין ברוב השנים³⁴ בשבת הסמוכה לראש חודש אדר (שבת מברכים חודש אדר), לפי ש"באחד באדר משמיעין על השקלים"³⁵ – שגם בה מודגשת אחדותם של ישראל: נתינת מחצית השקל ("זה יתנו גו' מחצית השקל גו' העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל"³⁶) היא עבור ענינים כלליים שבהם מתאחדים כל בני ישראל בשוה – הן בנוגע לנתינת מחצית השקל בפעם הראשונה שמהם נעשו אדני המשכן, והן בנוגע לנתינת מחצית השקל בכל שנה כדי "לקנות מהן קרבנות ציבור של כל שנה ושנה"³⁷.

ועל-דרך-זה בזמן הזה, ש"יש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן

(32) שזקוק להלוואה לפי שעה. – ולהעיר, שאף שבאותה שעה נחשב כעני, הרי נתינת ההלוואה (גם במצב זה) היא "גמילות חסדים.. לעשירים" (סוכה מט, ב).

(33) ולהעיר, שע"י ההתבוננות בזה נקל עוד יותר לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך", כמוך ממש.

(34) מלבד כשר"ח אדר חל בשבת, שאז קורין פרשת שקלים בשבת ר"ח אדר (שו"ע או"ח ר"ס תרפה).

(35) ריש מס' שקלים. וש"נ.

(36) תשא ל, יג-טו.

(37) פרש"י שם, טו.

אלא גם) שהעולם כולו יהיה מקדש להקב"ה (דירה לו יתברך בתחתונים), יש צורך שגם הפעולה ד"ועשו לי מקדש" בבית הפרטי על-ידי עקרת הבית תהיה ותפעל בעולם כולו – על-ידי-זה שה"מקדש" שבבית הפרטי נמצא (לא רק במקומות מסויימים שבהם ישנו ריכוז גדול של בני ישראל, אלא גם) במקומות רבים ברחבי העולם כולו ועד לקצו תבל.

וענין זה נעשה על-ידי פעולתן של ה"שלוחות" בקיום הציווי "ועשו לי מקדש" – לכל לראש – בבית הפרטי שלהן שנמצא (גם) בקצו תבל, ועוד וגם זה עיקר – שפעולתן היא גם בבתים הפרטיים דכל בני ישראל שבסביבה שלהן שגם הם יהיו מקדש להקב"ה⁵⁹, אשר, על-ידי-זה נשלמת כללות השליחות דבני ישראל בקיום הציווי "ועשו לי מקדש" שהעולם כולו יהיה משכן ומקדש (דירה) להקב"ה.

ועל-פי-זה יש לומר בפירוש השם והתואר "שלוחות" [נוסף על הפירוש הפשוט על שם פעולתן במילוי השליחות של נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר – שהולכת ונמשכת וביתר שאת וביתר עוז עד לימינו אלה – בהפצת התורה והיהדות והמעיינות חוצה, בכל קצו תבל] – שהן גם ה"שלוחות" של כל נשי ישראל⁶⁰ לפעול באותם המקומות שאליהם לא מגיעות כל נשי ישראל (ברחבי העולם כולו עד לקצו תבל), ועד שזכות פעולתן של ה"שלוחות" בכל העולם כולו עולה בחשבון ונחשבת גם לפעולות לכל נשי ישראל⁶¹, ולכן נוטלות חלק גם בשכר פעולתן של ה"שלוחות".

ח. על-פי-זה יש לבאר גם הקשר והשייכות ד"כינוס השלוחות העולמי" לתוכנו של הזמן שבו מתקיים הכינוס – בסמיכות לשבת מברכים חודש אדר, ש"מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה"⁶²:

לפעול בו תיקון ושלמות, ועד שעל-ידי-זה "נעשה⁵¹ שותף להקב"ה במעשה בראשית"⁵².

ותוכן השליחות נכלל בציווי הכללי "ועשו לי מקדש" (שנוסף על הציווי הפרטי דעשיית המשכן והמקדש, הרי הוא רומז וכולל גם כללות העבודה) – החל מהמקדש שבלב כל אחד ואחת מישראל נכמרמוז בהמשך הכתוב ("ועשו לי מקדש) ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד"⁵³, ומהמקדש שבלב נמשכת ומתפשטת הקדושה בכל הבית, שהבית דכל אחד ואחת מישראל נעשה מקדש להקב"ה, בית תורה ותפלה וגמילות חסדים, ומהמקדש שבבית הפרטי נמשכת ומתפשטת הקדושה בכל העולם, שהעולם כולו נעשה מקדש להקב"ה – דירה לו יתברך בתחתונים⁵⁴.

ושליחות זו היא בהדגשה יתירה אצל נשי ישראל⁵⁵ – שכיון שכל אחת מנשי ישראל⁵⁶ היא "עקרת הבית" (עיקרו של הבית), שבה תלויה הנהגת הבית, כולל ובמיוחד הנהגת בני הבית (הילדים והילדות⁵⁷, וגם דהבעל⁵⁸), הרי, עיקר השליחות לעשות את הבית מקדש להקב"ה מוטלת על "עקרת הבית", ובדרך ממילא יש לה חלק עיקרי גם בשליחות לעשות העולם כולו מקדש להקב"ה, על-ידי המשכת והתפשטות הקדושה מהמקדש שבביתו של כל אחד ואחת מישראל.

ז. ונוסף על השליחות הכללית ד"ועשו לי מקדש" שמוטלת ונעשית על-ידי (כל ישראל, ובפרט) כל נשי ישראל, עקרת הבית – מודגשת עיקרה של שליחות זו אצל אלו שזכו ונבחרו להיות "שלוחות": כיון שתכלית ומטרת השליחות ד"ועשו לי מקדש" היא (לא רק בביתו הפרטי של כל אחד ואחד מישראל,

(51) שבת י"ד, א. ושי"נ.

(52) אף שעבודת האדם ("לעשות", "לתקן") אינה אלא בכחו של הקב"ה.

(53) ראה אלשיך עה"פ. שלי"ה סט, א. ועוד.

(54) ראה הנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(55) להעיר, שגם בנדרת המשכן ("ויקח לי תרומה" בשביל "ועשו לי מקדש") קדמו הנשים לאנשים (ראה ויקהל לה, כב וברמב"ן שם). (56) ועד"ז בנוגע לכל אחת מבנות ישראל שמתחנכת ומתכוננת להיות "עקרת הבית" בבוא הזמן שתזכה לבנות בית בישראל, כולל גם ע"י העזר והסיוע לאמה בתפקידה כעקרת הבית.

(57) הן אלה שנתברכו כבר (ויתברכו עוד יותר) בבנים ובנות, והן אלו שיתברכו בבנים ובנות בקרוב ממש.

(58) ועד"ז בכללות הענין ד"עזר כנגדו", כמארז"ל (יבמות סג, א) "במה אשה עוזרתו לאדם.. אדם מביא חטין חטין כוסס (בתמי).. נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו". ועפ"ז י"ל, שעיקר ושלמות הענין ד"לעשות" "לתקן" – שמהדוגמאות לזה במדרש (שבעה עה" 49) "החטיטין צריכין להטחן" – נעשה ע"י האשה.

(59) ויתירה מזה – הפעולה על אוה"ע בכל עניני טוב, צדק ויושר, ע"י קיום מצוות ב"ב, כפס"ד הרמב"ם (הל' מלכים ספ"ח).

(60) כולל ובמיוחד – הנשים של צדיקי ונשיאי ישראל*.

(61) להעיר מהשייכות להתחלת הכינוס ביום היארצייט-הילולא של הרבנית הצדקנית מרת ח'י' מושקא נ"ע זי"ע.

(62) להעיר ממארז"ל (שהש"ר פ"ב, ח (ב)) "אחד מכם גולה לברכריא ואחד מכם גולה לסמטריא דומה כמו שגליתם כולכם" – שבזה נכלל זכות העבודה דבירור הניצוצות בזמן הגלות, שבשביל זה הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות (ראה פסחים פז, ב. תו"א בראשית ו, א. ר"פ לך לך. ובכ"מ).

(63) להעיר גם מהשייכות דנשי ישראל לפרוים: (א) בנס דפרוים – שעיקר הנס ה' ע"י אשה (תוד"ה שאף – מגילה ד, א), (ב) בקיום דמ"ת – קיימו מה שקיבלו כבר – ש"מ"ת ה' תלוי בכך שהנשים

חיל" באים תיכף ומיד ל"יראה אל אלקים בציון" – שמסיימים השליחות בכל קצוי תבל, ובאים (יחד עם כל בני ישראל שבכל קצוי תבל) לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית המקדש השלישי – שבו יקויים הציווי "ועשו לי מקדש" כפשוטו⁶⁷ ובתכלית השלימות⁶⁸, ואז ממשיכים במילוי השליחות דכל אחד ואחת מישראל, והשליחות ביתר שאת וביתר עוז, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים – בתכלית השלימות⁶⁹.

י. ויש לקשר זה עם שליחות נוספת בנוגע למצות הצדקה, ובאופן ד"כפלים לתושיה"⁷⁰ – ליתן לכל אחת מהשליחות תחיינה שני שטרות של דולר ליתן לצדקה – כדי:

(א) להוסיף עוד יותר בברכותיו של הקב"ה באופן ד"כפלים לתושיה" – "כפלים" במובן הרחב (לא באופן של הגבלה, ב' פעמים ככה ולא יותר), שכולל תכלית הריבוי, ונקרא "כפלים" (רק) להיותו סוג שני של ברכות, היינו, שנוסף על הברכות שהקב"ה נותן מעצמו, באתערותא דלעילא, ישנו סוג נוסף בברכותיו של הקב"ה שנמשכות על-ידי עבודת האדם, שהם באופן נעלה יותר מהברכות שהקב"ה נותן מעצמו,

(ב) ועיקר – למהר ולזרז עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, כמאמר רבותינו ז"ל⁷¹ "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה" – "אחכה לו בכל יום שיבוא"⁷², לא רק "אחכה.. בכל יום", אלא גם (ובעיקר) "שיבוא בכל יום", ביום זה ממש, וביום זה עצמו – תיכף ומיד ממש, שהרי, גם היציאה מהגלות רגע אחד קודם היא שמחה הכי גדולה.

וכן תהיה לנו – שעוד לפני ה"מרבין בשמחה" שמתחיל "משנכנס אדר" (בב' הימים – כפלים לתושיה – דראש חודש אדר), תהיה כבר השמחה הכי גדולה שלמעלה ממדידה והגבלה כלל, גם ביחס לשמחת חודש אדר וימי הפורים – שמחת הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

(67) "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. ויש"ג) – הן בנוגע ל"מקדש", לא רק מקדש רוחני בלבד ובביתו של כאו"א מישראל, אלא "מקדש" גשמי כפשוטו, והן בנוגע ל"ועשו" (לי מקדש), בלשון עתיד, שעכשיו קאי על ביהמ"ק השלישי.

(68) באופן נעלה יותר מהמשכן ומבית ראשון ובית שני – "מקדש אדני" כונו ידך", "בשתי ידיים", "כשה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו" (בשלח טו, יז ובפרש"י).

(69) כמו כללות העבודה דקיום התומ"צ שדוקא לעתיד לבוא תהי' בתכלית השלימות – "כמצות רצונך" (ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ). (70) איוב יא, ו.

(71) ב"ב י"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(72) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.

נוסף על הדגשת ענין האחדות בכל כינוס של כמה וכמה מישראל⁶³, אנשים או נשים, הרי זה בהדגשה גדולה ביותר ב"כינוס השלוחות העולמי", שכיון שהמשתתפות בכינוס באות (ומייצגות כמה וכמה מנשי ישראל) מכל קצוי תבל, ולא עוד אלא שהן ה"שלוחות" של כל נשי ישראל (כנ"ל סעיף ז) – הרי בכינוס שלהן מודגשת ביותר אחדותן של כל נשי ישראל (ועל-ידן – אחדותם של כל בני ישראל, כיון שכל אשה היא עקרת הבית בביתה הפרטי).

וכיון שעל-ידי אחדות ישראל (ב"כינוס השלוחות העולמי") נוסף בשמחתו של הקב"ה, בהמשכת ברכותיו של הקב"ה, ובשמחתם של ישראל (כנ"ל סעיף א) – הרי זה שייך במיוחד לתוכנו של חודש אדר ש"מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה" (כנ"ל סעיף ד).

ט. ויהי-רצון ש"כינוס השלוחות העולמי" יוסיף בשמחתם של כל בני ישראל ובהמשכת ברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך לכל בני ישראל בכל מקום שהם⁶⁴, שגם כשנמצאים עדיין ברגעי הגלות האחרונים, במעמד ומצב ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן"⁶⁵, יהיה לכל בני ישראל כל טוב רוחני וגשמי ושמחה אמיתית (כפי וככל ששייך בזמן הגלות), ותיכף ומיד ממש – כל טוב רוחני וגשמי ושמחה אמיתית בתכלית השלימות, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

ובוודאי יקויימו כל הבקשות שב"פדיונות" שנתתן – שיובאו על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – שימלא הקב"ה משאלות לבב כל אחת ואחת מכן "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", החל מהצלחה רבה ויתירה בקיום השליחות, שנוסף על קיום השליחות עד עתה, יתוסף בזה עוד יותר, ביתר שאת וביתר עוז, "ילכו מחיל אל חיל"⁶⁶, ומתוך שמחה וטוב לבב, ו"מרבין בשמחה", וכל זה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה – "עד דלא ידע".

ועוד והוא העיקר – שמהחלטה הטובה על ההוספה בקיום השליחות באופן ד"ילכו מחיל אל

יתרצו תחילה לקבלה, ש"לכך נאמר כה תאמר לבית יעקב", לנשים תחלה (ראה שמו"ר פכ"ח, ב*).

(*) ושם (לפנ"ז): "לנשים תחלה, שהן מזדרזות במצוות, ד"א כדי שיהיו מנהיגות את בניהן לתורה" ("שהנשים מצויות בבית ומשגיחין תמיד על בניהם" – פי' המ"כ).

(63) להעיר ממארו"ל "כינוס לצדיקים" ("ועמך כולם צדיקים") הנאה להן והנאה לעולם" (סנהדרין עא, סע"ב – במשנה).

(64) כולל גם אלה שנמצאים בריחוק מקום גשמי, וגם (ועאכו"כ) בריחוק מקום רוחני.

(65) מגילה יד, א.

(66) תהלים פד, ח.

הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ואז ממשיכים בכל הענינים בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובבית המקדש, ותיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל אחת מהשלוחות תחינה, שני שטרות של דולר לתתם (או חילופם) לצדקה, ובהוספה משלהן].

ובפשטות – שלא צריכים להמתין עד יום ששי (א' אדר), ואפילו לא עד יום חמישי (ל' שבט, א' דראש חודש אדר), ואפילו לא עד יום רביעי, ואפילו לא עד יום שלישי, ואפילו לא עד יום שני – כיון שביום ראשון זה⁷³ (ובסמיכות לזמן דתפלת המנחה⁷⁴) באה

(73) ובפרט כפי שנקרא בכתוב – לא "יום ראשון", ע"ד שאר הימים, "יום שני", "יום שלישי" וכו', אלא "יום אחד" (בראשית א, ה), שכולל כל הימים שלאחריו (שלכן נבראו בו כל תולדות השמים והארץ – פרש"י שם, יד. ב, ד).
(74) להעיר ש"אליהו (מבשר הגאולה) לא נענה אלא בתפלת המנחה" (ברכות ו, ב).

המשך ביאור למס' תמורה ליום שישי עמ' א

אף אינו יכול להתפס בקדושת תמורה בהמה שאינה שלו. ואלא בהכרח כוונת הברייתא היא לבהמה דהקדש דעלמא – של קרבן חבירו וזא להמירה על בהמת חולין דידה – שלו. אך גם על אופן זה יש להקשות, מי – וכי – מתפס אדם קדושת תמורה בבהמה שלו על ידי שממיר אותה בקרבן – בקרבן שאינו שלו.
מתרצת הגמרא: לעולם כוונת הברייתא היא לממיר בבהמה דהקדש דעלמא – של קרבן חבירו – ובבהמת חולין דידה, וכגון דאמר מריה דבהמה דהקדש – בעל הקרבן שכל הוצאה להמיר בהמת חולין שלו בבהמתו (ובבהמת הקרבן) בא וימיר בה. ובאופן זה יכול אדם להמיר אף בקרבן שאינו שלו.

משנה

המשנה שלפנינו מביאה מחלוקת תנאים בדין תמורה: ממירין אחד בשנים, שאם אמר על בהמת חולין אחת תהיה זו תמורת שני קרבנות אלו, תמורתו תמורה. וכמו כן ממירים שנים של חולין בקרבן אחד, ושתי בהמות החולין נתפסות בקדושת תמורה. ואפילו אם המיר אחד של חולין במאה קרבנות ומאה של חולין בקרבן אחד חלה תמורתו. כן היא שיטת חכמים. אבל רבי שמעון אומר, אין ממירין אלא חולין אחד בקרבן אחד, שנאמר (ויקרא כו י) והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. והוא משמע קרבן אחד בלבד, שכן לשון יחיד הוא. ומה 'הוא' (הקרבן מיוחד – יחיד), אף תמורתו היא מיוחדת – יחידה.

גמרא

הגמרא מביאה את מקור שיטות רבי שמעון וחכמים במחלוקת האמורה: מנא הני מילי – מנין להם לחכמים שממירים אפילו אחד במאה ומאה באחד, ומנין לו לרבי שמעון שאין ממירים אלא אחד באחד. משיבה הגמרא: מקורם הוא מדרשות הכתובים, כדתגנו רבנן – כמו ששינו בברייתא, נאמר בפרשת תמורה (שם) ואם דמר ימיר בהמה בבהמה, ומכאן שממירין אחד בשנים, ושנים באחד, ואפילו אחד במאה ומאה באחד. שכן משמעות 'בהמה' היא בהמות רבות, כמבואר בסמוך. רבי שמעון אומר, אין ממירין אלא אחד באחד, שנאמר 'בהמה בבהמה', ולא 'בהמה בבהמות', ולא 'בהמות בבהמה', ומשמעות 'בהמה' היא בהמה יחידה. אמרו לו חכמים, הלא מצינו אף בקבוצת בהמות שהיא קרויה בלשון התורה 'בהמה', שכן נאמר (ויקרא ד יא) בעיר גינה שהיו בה 'הרבה משתים עשרה רבו אדם וכו' ובהמה רבה'.

מפרשת הגמרא בשיטת רבי שמעון: ורבי שמעון סובר שהרבה בהמות בבהמה רבה איקרי – קרויות, אבל בבהמה סתם לא איקרי – אינן קרויות אלא בבהמות.
מקשה הגמרא: וכי מעמא – טעמו – דרבי שמעון משום שנאמר בתמורה בבהמה ולא בבהמות הוא, והא – והרי מבואר במשנה דמעמא דרבי שמעון הוא משום שנאמר בתמורה והיה הוא ותמורתו, מה 'הוא' מיוחד אף תמורתו מיוחדת. מתרצת הגמרא: אמנם מעיקרא – (בתחילה) אמר להן רבי שמעון שכן והיה הוא ותמורתו יש לדרוש שממירים דווקא אחד באחד, וכי הוא דרשי רבנן – אך לאחר שראה שדורשים חכמים מבהמה בבהמה שממירים גם אחד במאה ומאה באחד, אמר להם איהו – הוא, מהתם נמי מצינו למילף מעמא דרבי – מאותו כתוב שאתם מביאים ממנו מקור לשיטתכם יש להוכיח כשיטתי, שכן משמעות 'בהמה' היא בהמה יחידה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיטת רבי שמעון: אמר ריש לקיש, אפילו שלשיטת רבי שמעון אין ממירים בבת אחת שתי בהמות חולין בקרבן אחד, מכל מקום מודה רבי שמעון שממירין בהמת חולין אחת ואחר כך חוזרין וממירין בהמת חולין אחרת באותו קרבן עצמו. מאי מעמא – וטעם הדבר הוא משום שקדושה ראשונה דהקדש (של בהמת הקרבן) להיכן הלקח, הלא גם לאחר שהמירו בה עדיין היא נשארת בקדושתה, שכן נאמר 'הוא ותמורתו יהיה קדש', ועל כן אפשר לחזור ולהמיר בה. ורבי יוחנן אומר, בשם שסובר רבי שמעון שאין ממירין שנים של חולין בקרבן אחד בבת אחת, כמו כן אין ממירין וחוזרין וממירין בהמה אחרת באותו קרבן עצמו.
מביאה הגמרא: תנאי בנותיה דרבי יוחנן, תנאי בנותיה דריש לקיש – שנינו בברייתא אחת בדברי רבי יוחנן, ובברייתא אחרת בדברי ריש לקיש. תנאי בנותיה דרבי יוחנן, בשם שלדעת רבי שמעון אין ממירין קרבן אחד בשנים של חולין כף אין ממירין וחוזרין וממירין בו בהמה אחרת. תנאי בנותיה דריש לקיש, יכול בשם שאמר רבי שמעון שאין ממירין שנים באחד כף אין ממירין וחוזרין וממירין באותו קרבן שתי בהמות חולין בזו אחר זו, תלמוד לומר 'והיה הוא ותמורתו', ומכאן שחוזרים וממירים אותו אפילו במאה בהמות חולין בזו אחר זו.
הגמרא מביאה ספק בשיטת רבי יוחנן בדברי רבי שמעון: בעי – ודסתפק רבי אבין, לדברי רבי יוחנן האומר שלדעת רבי שמעון אין ממירין וחוזרין וממירין בהמת חולין אחרת באותו קרבן עצמו, אם אדם הפרש אשם כדי להתכפר בו, והמיר בו בהמת חולין,

לקוטי שיחות פרשת תרומה כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

ב.

הרמב"ם משנה מן המקור במדרש

- לכאורה ניתן להשיב, שאין הרמב"ם מצטט בהלכות
בית הבחירה את הפסוק "ועשו לי מקדש" כציווי על
המשכן, אלא מפני שממנו נלמדת המצוה הכללית של
בניית בית המקדש, ככתוב במדרשים¹⁰. אך לפי זה לא
מובן, מדוע הוא מצטט בהלכות מלכים פסוק אחר –
"לשכנו תדרשו ובאת שמה".
במיוחד קשה הדבר, מפני שנראה מן הסגנון וכדומה,
שהמקור לדברי הרמב"ם בהלכות מלכים הוא המדרש¹¹,
המצטט את הפסוק "ועשו לי מקדש" כמדבר על בית
המקדש. ואלה דברי המדרש:
"על שלשה דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ,
למנות עליהם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית את
זרעו של עמלק. למנות עליהם מלך דכתיב: שום תשים
עלך מלך, לבנות להם בית הבחירה דכתיב: ועשו לי מקדש,
להכרית זרעו של עמלק דכתיב: והיה בהניח ה' אלקיך...
תמחה את זכר עמלק". מכך נראה, שבענין של שלוש
הציוויים נלמדת במדרש מצות בניית בית הבחירה מן
הפסוק "ועשו לי מקדש". מדוע, איפוא, משנה הרמב"ם
בהלכות מלכים מדברי המדרש ומדבריו בהלכות בית
הבחירה ומצטט פסוק אחר כמקור למצוה?

ג.

קשיים נוספים והסבר ה"כסף משנה"

- בנוסף לכך יש להבין: על בניית בית המקדש ישנו ציווי
מפורש: "והיה המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו לשכן שמו
שם..."¹², כמצוטט בגמרא¹³ ובספרי¹⁴. מדוע אין הרמב"ם,
המונה את המצוה לדורות, מזכיר פסוק זה בתחילת הלכות
בית הבחירה?

א.

הפסוקים שמצטט הרמב"ם לגבי בניית ביהמ"ק, והקשיים על כך

- מן הפסוק¹ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" לומד
הרמב"ם בהלכות בית הבחירה²: "מצות עשה לעשות בית
לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות... שנאמר: ועשו לי
מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו,
והיה לפי שעה, שנאמר: כי לא באתם עד עתה..."³,
ואילו בהלכות מלכים⁴ לומד הרמב"ם ענין זה מפסוק
אחר: "שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ...
ולבנות בית הבחירה שנאמר: לשכנו תדרשו ובאת שמה".
ידועה השאלה: מדוע אין הוא מצטט כאן את הפסוק
המצוטט בתחלת הלכות בית הבחירה?
בעל "לחם משנה"⁶ עונה על כך, שבפסוק "ועשו לי
מקדש" מדובר על "משכן המדבר" ובפסוק "לשכנו
תדרשו" הכוונה היא ל"משכן שילה" (כפירוש רש"י⁷) ו"כי
היכא דבשילה ובמדבר היא מצוה ודאי דבבית הבחירה
היא מצוה"⁸.
אך אינו מובן: בניית "בית לה'" נחשבת על-ידי
הרמב"ם בהלכות בית הבחירה כ"מצות עשה" וזוהי מצוה
הנוהגת לדורות, ואם כך: מדוע הוא מצטט פסוק שבו
המצוה היא רק על בניית המשכן?
ובכלל קשה: מדוע הוא מביא בהלכות בית הבחירה,
אשר כשמן כן הן, שתוכנן היא מצוות העשה לדורות על
בית המקדש, פסוק שהציווי שבו הוא על משכן המדבר,
ואילו בהלכות מלכים שכשמן כן הן, שמדובר בהן בעיקר
על מצוות המלך, הוא מצטט את הפסוק "לשכנו תדרשו",
שבו מדובר על משכן שילה ובית עולמים⁹.

(1) פרשתנו כה, ח.

(2) בתחלתו. ובסמ"צ מ"ע כ. ועד"ז בחינוך מצוה צה.

(3) ראה יב, ט.

(4) בתחלתו.

(5) ראה יב, ה.

(6) בהלכות מלכים שם.

(7) עה"פ ראה שם. וראה ספרי שם יב, יא. פרש"י שם. אבל בספרי שם
לפנ"ז (יב, ה) ולאח"ז (יב, יד) דקאי על ירושלים. וכ"כ ברמב"ן עה"ת קרח
טז, כא.

(8) וראה שם בסיום דבריו ולפי מ"ש הרא"ם כו.

(9) ראה לעיל הערה 7.

(10) סדר עולם רבה ספ"ו. תנחומא תצא יא (תנחומא באבער שם). פסיקתא

דר"כ (באבער) פ"ג (עה"פ ויהי בהניח גר). ועוד. ובהנ"ל משמע שקאי רק
על בנין בית הבחירה.

(11) תנחומא ופסיקתא שם. אבל בנו"כ הרמב"ם שם כ' דמקורו מסנהדרין
(כ, ב). וספרי (ראה יב, י), אבל שם לא הובאו הפסוקים כברמב"ם. ולאיך
במדרשים הנ"ל אי' ביהב"ח לפני מלחמת עמלק. וראה קרית ספר (הל' מלכים)
שם. סמ"ג מ"ע קידקטו.

(12) ראה יב, יא.

(13) סנהדרין שם.

(14) ראה שם. וכ"כ הסמ"ג במ"ע קסג וברמזי מ"ע שם. וראה לקמן הערה

הותרו הבמות ק"ק נאכלין... באו לשילה נאסרו הבמות...
באו לנוב וגבעון הותרו הבמות (וכל זאת כהקדמה לשלב
הבא) באו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להן היתר
והיא היתה נחלה".

אך הרמב"ם אינו מזכיר כל זאת. והסיבה הפשוטה לכך
היא, ש"מאי דהוה הוה". לצורך ההלכה המובאת ברמב"ם
(הלכה ג') "כיוון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל
המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן",
אין חשיבות לפרטים ש"באו לגלגל הותרו הבמות" ו"באו
לשילה נאסרו...".

לפי כל זה מתגברת התמיהה על דברי הרמב"ם: (א) על
כך שהוא מביא את הסדר של "גלגל... ומשם באו
לשילה...". (ב) על כך שהוא מפרט את מספר השנים
שהתקיים כל אחד מהם, שזהו, בודאי, אינו יותר מאשר
סיפור דברי ימי ישראל. (ג) פרטים אלו אינם מובאים אפילו
במשנה.

ה.

הקושי לגבי מניית שלוש המצוות, וציון מספרן

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את הסיבה לכך,
שבהלכות מלכים, כאשר מדובר על מצות (מינוי) מלך,
מזכיר הרמב"ם גם את מצות בנין בית הבחירה (ואת כל
"שלוש מצוות").

בדומה לכך מוצאים גם בספר המצוות: כאשר הוא
מונה שם את מצות בניית בית המקדש²² "שצונו לעשות
בית עבודה...²³ והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש", הוא
מוסיף: "ולשון ספרי שלוש מצוות נצטוו ישראל בעת
כניסתן לארץ, למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה
ולהכרית זרעו של עמלק"²⁴. גם כאן אינו מובן: מדוע
מובאות המצוות האחרות בענין מצות בנין בית המקדש²⁵?
גם ההקדמה "שלוש מצוות" היא, לכאורה, מיותרת:
מיד לאחר-מכן הוא מונה את שלוש המצוות בפירוט,
ולשם מה צריך להקדים ולציין את מספרן. כלשון
הגמרא²⁶: מנינא למה לי²⁷
אין לומר ששאלה זו מתורצת בפירוש רש"י שם²⁸:

עבודה כו". אבל בהוצאה שלפנינו: לבנות בית הבחירה לעבודה. וראה לקמן
הערה 34.

(24) וכן הביאו במ"ע קפח במצות להכרית זרע עמלק.

(25) דבשביל ההמשך "הנה התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה"
הי' מספיק שיאמר "שלוש מצוות נצטוו כו". ולבנות להם בית הבחירה".

(26) שבת סט, א. וש"נ.

(27) להעיר מיד מלאכי כללי הרמב"ם סל"ד. אבל יש לחלק בנוד"ד.

(28) סנהדרין שם ד"ה שלש מצוות.

ה"כסף משנה"¹⁵ משיב על כך, שהרמב"ם סובר
שהפסוק "והיה המקום..." לא נאמר כציווי על בניית
בית-המקדש, אלא "סיפור בעלמא הוא", שיביאו קרבנות
למקום אשר יבחר ה'. והגמרא וספרי מצטטים פסוק זה
רק כהוכחה לכך ש"הכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין
בית הבחירה".

בנוסף לכך, שאין הדברים מתאימים לכלל הידוע
בשיטת הרמב"ם¹⁶, המביא את הדרשה הפשוטה ביותר
למרות שאיננה נמצאת בגמרא, וכאן אין הדבר כך, קשה
יותר¹⁷ לפי הדברים הנ"ל: מדוע אין פסוק זה מובא גם
על-ידי הרמב"ם בהלכות מלכים¹⁸ כהוכחה לכך שהכרתת
זרעו של עמלק קודמת לבנין הבית?

ד.

מהי החשיבות להלכה בפירוש על גלגולי המשכן?

כן נדרש הסבר לדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה
אשר לאחר סיום הלכה א' "וכבר נתפרש בתורה משכן
שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם
עד עתה...", הוא ממשיך בהלכה ב': "כיוון שנכנסו לארץ
העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו
ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות
המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. ושס"ט שנה עמד משכן
שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש וכשמת
שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו
לבית העולמים. וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה",

וקשה להבין: "משנה תורה" של הרמב"ם הוא ספר
הלכה, ומהי החשיבות להלכה בכל הפירוש הזה, על
המקומות שבהם הוקם המשכן? לכאורה, זהו רק סיפור
דברי ימי ישראל?

אמנם, המקור לדברי הרמב"ם על סדר הבנינים וכו'
הוא במשנה במסכת זבחים¹⁹, אך במשנה ישנם ענינים
שאינם הלכות²⁰, ואילו ספר "היד" של הרמב"ם כולל רק
הלכות פסוקות²¹?

יתר-על-כן: גם במשנה אין מסופר על סדר הבנינים
בלבד, אלא בצירוף הלכות הקשורות לכך: "באו לגלגל

(15) ריש הלכות בית הבחירה.

(16) לח"מ הל' מלכים שם ה"ב. יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד.

(17) כמו שהקשה בכס"מ ריש הלכות מלכים.

(18) שם ה"ב. ועיי"ש בלח"מ.

(19) קיב, ב. ובגמרא שם קטז, ב ואילך (קיה, ב ואילך). כציון הכס"מ.

(20) וכן בגמרא.

(21) כמ"ש הרמב"ם בהקדמות.

(22) במ"ע כ'.

(23) כ"ה בסהמ"צ הוצאת קאפה. ועד"ז בהוצאת העליר "לבנות בית

- 1 "להכי נקט שלש הללו שהן תלויות זו בזו לעשותן
- 2 כסדרן... מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה",
- 3 מפני שזה סביר רק מדוע "נקט שלש הללו" אך לא את
- 4 ההקדמה – "שלש מצוות".

ו.

שלוש המצוות כרוכות זו בזו

- 5 ההסבר לכך הוא: שלוש מצוות אלו הן (כלשון רש"י)
- 6 "תלויות זו בזו". כלומר, למרות שהן שלוש מצוות
- 7 נפרדות, הרי כל אחת מהן גם משלימה את האחרות,
- 8 מצות מינוי מלך מתקיימת בשלימותה כאשר מתקיימות גם
- 9 המצוות של הכרתת זרעו של עמלק ובניית בית הבחירה²⁹,
- 10 וכך גם לגבי האחרות, כך ששלמות קיום מצות בניית בית
- 11 הבחירה תלויה בקיום המצוות של מינוי מלך ומלחמת
- 12 עמלק³⁰.
- 13 בהמשך לכך לומדים מן הפסוק שהקשר של "זו בזו"
- 14 הוא גם לגבי סדרן: תחלה מינוי מלך, אחר-כך להכרית
- 15 זרעו של עמלק, ואחר-כך בניית בית הבחירה.

(29) מעין זה (אף שאינו ממש אותו ענין): במינוי מלך – מלך ישראל, מבית דוד, נמשח בקרן, על כל השבטים. ועוד.
בעמלק – באופן דיהושע, שאול, בימי המן, דכל יחיד. ועוד.
בביה"ח – משכן וכו', בית ראשון, כשחסרו בו ה' דברים, כ"ש. ועוד.
ועד"ז בשאר מצות – ולדוגמא: תש"ר בפ"ע, לאחרית תש"י. ציצית, תכלת בציצית. ואכ"מ.

(30) ואפשר שיהי' רק לכתחילה, או גם לעכב – וראה הדוגמאות דבהערה הקודמת. וראה לקו"ש ח"ח (ע' 215) ד"ל דמ"ש במשנה (מדות פ"א מ"גד) "חמשה שערים היו כו" – "שבעה שערים היו" (אף שמפרשם לאח"ז) לרמז שכולם הם מציאות אחת וכ"ז שלא ישנם כל השערים אין לא' מהם דין שער (ועד"מ כות ט, ב. שש ערי מקלט כו').
(31) להעיר שכשבקש משה (פנחס כו, טז"ו) "יפקוד ה' אלקי הרוחות גר", אמר "אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו" גר"י ובספרי ובמפרשי התורה שהוא למלחמה, ובפרש"י שם "לא כדרך מלכי האומות כו' משלחין חיילותיהן למלחמה כו', וכדרך שעשה יהושע. וכן בדוד כו'".* ולהעיר שבגמרא (סנהדרין שם) ובספרי (ראה) שם הביאו לראי' שמינוי מלך הוא לפני מלחמת עמלק "כשהוא אומר כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק ואין כסא אלא מלך שנאמר כו'", והרי ע"ז דרשו רז"ל (נסמן לקמן הערה 78 וראה הערה 79), שהכסא שלם תלוי במחית עמלק. וראה רמב"ן ס"פ בשלח. לקמן הערה 34.
(32) להעיר מזה ש"אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך כו" (שבועות יד, א במשנה. רמב"ם הל' ביה"ב פ"ו ה"א). וגם לפי הדיעה בגמרא שם (טז, א) "באחז מכל אלו", כ' הריטב"א (שבועות שם) ד"למצוה בעי' כולהו". וראה צפע"נ לסנהדרין שם.

בעיני יעקב לעי' סנהדרין שם כ', דמשמעות הש"ס דלא קמסתפק כלל אי לבנות ביהמ"ק קודם העמדת מלך לפי דמילתא דפשיטא דהעמדת מלך קודם כדאיתא בב"ב (ד, ד), ועד"ז הוא בשו"ת בית הלוי ח"ב ס"א סק"ח (בהגהה), דפשיטא ל' דמלך קודם מצד הנ"ל דא"א לקדש העזרה אלא במלך. אבל בהרי"ף לעי' שם, דגם כזה מסתפק ל'. וגם דמשמע מהגמ' (ובפרט מפרש"י הנ"ל) דשייכותם הוא גם: א) מצד קיום המצוה – פועל, ב) מצד הנפול שישנו מלך והכרתת זרעו של עמלק. ולא רק מצד המציאות דמבלי

- 16 כלומר, זהו אינו סדר בזמני החיוב והקיום של המצוות
- 17 מצד ישראל – "נצטוו ישראל", אלא זהו פרט במינוי מלך:
- 18 מצד עצם ההגדרה של מלך צריכים להיות מלחמת
- 19 עמלק³¹ ובניית בית הבחירה, ולצורך בית המקדש, נדרשים
- 20 מינוי מלך³² ומלחמת עמלק.

[ולפיכך מצטט הרמב"ם בהלכה ב' את הפסוקים³³
"ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו
ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים...":
ההוכחה מן הפסוק איננה רק על סדר המצוות – לשם כך
די היה בפסוקים שמצטטת הגמרא "והניח לכם מכל
אויביכם... והיה המקום אשר יבחר ה'..." – אלא על כך
שזהו פרט בקיום מצוות "מלך" ומלחמת עמלק והכרתתו:
"ויהי כי ישב המלך בביתו, וה' הניח לו מסביב... ויאמר
המלך..."]³⁴.

- 30 בכך מובן מדוע מציין הרמב"ם את כל "שלוש המצוות"
- 31 בהלכות מלכים וגם במצות-עשה של בניית המקדש –
- 32 מפני שהן תלויות וכרוכות זו בזו³⁵.

מלך א"א לקדש העזרה וכיו"ב. וראה לקמן הערה 34, 35. ולהעיר ממ"נ ח"ג פמ"ה.

(33) ש"ב ז בתחלתו.

(34) עפ"מ"כ הרמב"ם בסהמ"צ סוף חלק המ"ע "שהם חובה על הצבור לא כל איש ואיש כמו בנין בית הבחירה והקמת מלך והכרתת זרעו של עמלק" יל"ע אם הצורך במלך במחית עמלק ובנין בית הבחירה הוא כיון דאז נעשה השלימות דגדר צבור נוימתק לפ"ז מה שנצטוו בכניסתם לארץ (דוקא) עפ"מ"ש בצפע"נ (לרמב"ם הל' ברכות פ"י ה"א. מהר"ת צ, ב. שו"ת צפע"נ ווארשא (נ"י. תשי"ד) סקמ"ג) דכשנכנסו לא"י דוקא נעשו גדר צבור אבל לפי"ז שונה דין צבור במצות מינוי מלך מבהשאר. או דמצות אלו שייכות במיוחד למלך, כפשוטו הכתובים שהביא הרמב"ם וכמ"ש ברד"ק (שמואל שם) דעל המלך מוטל לעשות ולצוות את ישראל כו' (וראה צפע"נ לסנהדרין שם). ועד"ד דעת היראים סרצ"ט (בהשלם – סתל"ה). רמב"ן ס"פ בשלח – לענין מחית עמלק דהמלך חייב. ומצד זה נק' מצות על הצבור**. וראה לשון הרמב"ם רפ"ה מהל' מלכים (ובה"ה שם) לענין מלחמת עמלק.

(35) ולפי כהנ"ל נמצא דהשייכות דג' מצות אלו י"ל בג' אופנים: א) מצד הזמן, דזמן חיוב הכרתת זרעו של עמלק הוא לאחר מינוי מלך. וזמן חיוב בנין בית הבחירה הוא לאחר מלחמת עמלק. ב) מצד קיום המצוה, דקיום מצות בנין בית הבחירה הוא לאחר קיום מצות מינוי מלך ומלחמת עמלק (ועד"ז לאידך, דשלימות קיום מצות מינוי מלך היא כאשר מקיימים לאח"ז גם הכרתת זרעו של עמלק ובנין בית הבחירה). ג) שלימות בהחפצא דבית הבחירה כאשר הוא נעשה לאחר מינוי מלך ומלחמת עמלק (וכן לאידך שלימות גדר מלך כאשר לאח"ז הוא מלחמת עמלק ובנין בית הבחירה). ובפרט לפי משנת"ל הערה 32.

אבל י"ל דשלימות החפצא אינה תלויה בסדר קיומם, כ"א רק בהמציאות דכל הג'. ודוגמא בתש"ר – שמספיק ש"כל זמן שבין עינין יהיו שנים", או שצ"ל גם "והי' לאות ע"י (והודו) ולטוטפות בין עיניך". ונפק"מ ב-הקדים תש"ר – האם צריך לחצוץ ולהניח תש"י ותש"ר. וראה לקו"ש ח"ט ע' 47 ואילך.

בסגנון פשוט יותר ג' אופנים הנ"ל: א) מצד הפועל, ב) פועלה, ג) נפעל.

(* וראה רמב"ם שם פ"א ה"ד. ט"ד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 279 הערה 56.

(** להעיר משו"ת הרשב"א ח"א סקמ"ח "המלך כצבור שהצבור וכל ישראל תלויין בו". וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 165 ואילך.

ז.

ההסבר לדברי הרמב"ם לגבי "משכן שעשה משה רבינו"

1 לפי זה מובן גם המשך ההלכות בתחילת הלכות בית
2 הבחירה: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן... שנאמר
3 ועשו לי מקדש", וממשיך: "וכבר נתפרש בתורה משכן
4 שעשה משה רבינו והיה לפי שעה..." כלומר, מצוות בניית
5 "בית לה'" מוסבת גם על המשכן שעשה משה רבינו³⁶.

6 וכיוון שמצוות בניית בית המקדש כרוכה בשתי
7 המצוות האחרות, ולקיומה יש צורך בקיום מצות מינוי
8 מלך, ובענין של "בהניח" ממלחמת עמלק, הכרח לומר
9 שכך היה גם בכל בתי המקדש.

10 כלומר, למרות שאלה "שלוש מצוות" אשר נצטוו
11 ישראל בשעת כניסתם לארץ, הרי זה רק לגבי הציווי על
12 כל שלוש המצוות. אך מצות בניית "בית לה'" כוללת ציווי
13 אחד לכל הדורות³⁷ – "ועשו לי מקדש" – הכולל את כל
14 הבנינים³⁸, ולכן מובן³⁹, שגם בניית כל מקדש או משכן
15 לפני-כן היתה לאחר הענינים של מלך ו"הניח" מכל
16 אויבך מסביב, מכיוון ש"תלויות זו בזו".

17 אך כשם ששלימות בנין בית המקדש עצמו לדורי
18 דורות⁴⁰, היא רק בבנין בית עולמים "שנבנה המקדש
19 בירושלים", כך גם לגבי פרטיו לתנאי הקודמים: מינוי
20 מלך ומלחמת עמלק, ששלימותן⁴¹ נגרמה דוקא על-ידי

(36) אלא מכיון שה' לפי שעה מוכח שבו לא נגמר קיום הציווי ד"ועשו לי מקדש" כפשוטו הפ' ברמב"ם.

(37) ולכן כאן כשמדבר בתוכן המ' לדורות כ' "לעשות בית לוי כו"*, משא"כ בריש הל' מלכים כ' "לבנות בית הבחירה". וראה לקמן הערה 57. ולהעיר שבהמצות שבהכרת הל' ביהב"ח כ' "לבנות בית המקדש". ובמנין המצות בריש ספר היר' "לבנות בית הבחירה". וראה לקו"ש ח"ז ע' 91 והערה 93. ח"ט ע' 140 ואילך שם ע' 143. וש"נ.

(38) ראה ער"ז ספרי דבי רב לספרי ראה (פ' יד) דועשו לי מקדש הוא ציווי לאותה שעה ולדורות דמאותה שעה חייבים לעשות מקום מקודש כו'. ובאוה"ח פרשתנו עה"כ. קרית ספר ריש הל' ביהב"ח שם. ואולי זוהי כוונת הכס"מ בריש הל' ביהב"ח "משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום הן למשכן שבמדבר בין לשילה ונוב וגבעון בין לבית עולמים". וראה הר המורי' הל' ביהב"ח שם סק"ב*.

משא"כ דעת הסמ"ג, אף שגם הוא הביא הכתוב "ועשו לי מקדש" ברמזי מ"ע (קסג) הרי: א) ממשיך שם "ונא' והי' המקום אשר יבחר גו'". וגם בהכתוב "ועשו לי מקדש" כ' "וגו' וכן תעשו" (ראה פרש"י עה"פ). משא"כ ברמב"ם. ב) מלשונם שם בפנים "זמן מצוה זו של בנין ביהב"ח לא הגיעה עד ימי דוד כו'". משמע שלפנ"ז לא הי' מצוה (וראה כס"מ שם). אף שיש לתרץ שכוונתו זמן מצות בנין בית הבחירה דוקא, שהרי קאי בהמשך להחתלה שג' מצות נצטוו. אבל מ"מ מזה שבמצות בנין הבית חשיב רק זה (ש"ג) מצות נצטוו ולא כברמב"ם משמע דלא ס"ל כהרמב"ם.

בנין המקדש בירושלים.

21

22 מסיבה זו מצטט הרמב"ם את הפסוק "ועשו לי מקדש"
23 וממשיך מיד "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה
24 רבינו והי' לפי שעה": הציווי כפשוטו חל על משכן-משה,
25 וגם בכך קיימו את מצות בניית "בית לה'" לכל תנאיה,
26 מפני ש"משה רבינו מלך היה", כדברי הרמב"ם⁴², והדבר
27 היה לאחר מנוחה ממלחמת עמלק: "ויחלש⁴³ יהושע את
28 עמלק ואת עמו לפי חרב"⁴⁴. ומאז נשאר הציווי על "ועשו
29 לי מקדש" לתמיד.

ח.

"משכן שעשה משה..."

30 לפי זה מובנת ההרחבה בדברי הרמב"ם, בהתחילו
31 ב"משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה" ובהמשיכו
32 "כיוון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה
33 שנה שכבשו ושחלקו". בכך הוא מסביר, שהציווי של
34 "ועשו לי מקדש" במשכן משה היה לדורות, ושקיימוהו
35 כאשר "העמידו משכן..."⁴⁵. ההבדל הוא רק באופן הקיום:
36 המקדש שעשה משה נבנה במדבר והיה חונה "ממסע
37 למסע", ולפיכך הוא היה באופן של "משכן" (אהל⁴⁵), רק
38 "לפי שעה". ואופן זה של חיוב וקיום המשך גם כאשר
39 "נכנסו לארץ", כל עוד היו שם בבחינת "לפי שעה". לפני
40 סיום "ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו", ויהושע היה
41 מלך⁴⁶.

(39) ומכיון דהמ"ע "לעשות בית לוי" הוא "מוכן להיות מקריבים בו קרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה" י"ל דגם במשכן, שילה ונוב וגבעון הי' מצות עלי' לרגל. ויודעים דברי הרמב"ן (ראה טז, ט) או שיבאר כאן שלא יתחייבו לעלויות לרגל כו' (וראה שם יב, ח). וראה הר המורי' הל' ביהב"ח בתחילתו סק"א. ועוד. ואכ"מ.

(40) ראה לשון הרמב"ם בהל' ביהב"ח פ"א ה"ג.

(41) שאז נצטוו וקיימו מצוות אלו – המעלה באופן הב' דלעיל הערה 35. משא"כ באופן הא' והג'. אף שמוכן שגם בזה תוס' שלימות כי נעשה ע"י קיום המצוה כו'.

(42) הל' ביהב"ח פ"ו ה"א. פרש"י (ור"ח) שבועות טו, רע"א. ולהעיר שזה שצריכים מלך כו' לקדש העזרה נלמד ממש"ל למשה "ככל אשר אני מראה אותך כו'" דמשה רבינו מלך הי' כבגמרא ורמב"ם שם.

(43) בשלח יז, יג.

(44) אף שלא הי' הכרת עמלק, הרי גם לפני מקדש ראשון לא נמחה זרעו של עמלק, ראה ש"א כו. ל. יז. ועוד. וראה ב"ב כא, סע"א ואילך. ובחדא"ג סנהדרין. ספרי דבי רב שם. וראה צפע"ג סנהדרין שם ער"ז לענין מלך "אך חטאו בזה ועד ימות המשיח לא הוה".

(45) ראה שמואל ב ז, ו. ובפשוט קאי "אהל" על "המשכן" ו"משכן" על "שילה". ועי' פרש"י שם. וראה זח"ב רמא, א. ובכ"מ.

(46) רמב"ם הלכות מלכים שם ה"ג.

(* וכן בסהמ"צ מ"ע כ' "בית עבודה כו'" – ראה הרצאות העליר וקאפח. משא"כ בסהמ"צ לפנינו, כנ"ל הערה 23. (** להעיר מחזקוני ראה יב, ה).

18 "ועשו לי מקדש" ואף לא פסוק מפורש על בית עולמים⁵³.
19 הוא מדבר על התקופה ש"בשעת כניסתן לארץ", לאחר
20 כיבוש וחילוק, ואז כבר התקיימו כל שלוש המצוות
21 שנצטוו בהן, אשר הן "תלוין זה בזה", גם אם שיא
22 שלמותן היתה בבנין בית המקדש בירושלים⁵⁴:
23 גם אז כבר היה זה בית, ולא אהל, לאחר י"ד שנות
24 כיבוש וחילוק⁵⁵ היה מצב של מנוחה בארץ ישראל, והיה
25 זה באמצעות יהושע, שנתמנה למלך על ידי משה רבינו
26 ובית דינו, כפי שצריכה להתקיים מצות מינוי מלך לדורות
27 "על-פי בית דין של שבעים זקנים ועל-פי נביא"⁵⁶ [כל זאת
28 לעומת המשכן שהיה רק לפי שעה, במדבר (ממסע למסע),
29 לא במצב של מנוחה, ומלכות משה איננה על-ידי מינוי
30 בהתאם לפרטים של מצות מינוי מלך]⁵⁷.

פרטי הגלגולים חשובים להלכה למעשה

31 לפי זה ניתן להשיב גם לשאלה על ההלכה המובאת
32 לעיל מהלכות בית הבחירה, ומה ניתן ללמוד ממנה להלכה
33 למעשה, כדלהלן:
34 הרמב"ם פוסק⁵⁸: "ואסור לאדם שיעשה בית תבנית
35 היכל אכסדרא תבנית אולם חצר כנגד העזרה". ואם כל

1 "ומשם באו לשילה": שם היו ישראל יותר במצב של
2 מנוחה בארץ ישראל. היה זה לאחר שכבשו ושחלקו⁴⁷, ואז
3 בנו שם בית של אבנים, ולא אהל כמקודם. ו"שס"ט שנה
4 עמד משכן שילה"⁴⁸.
5 אך גם אחר כך: "וכשמת עלי חרב ובאו לנוכ... ובנו
6 שם מקדש וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון... וימי נוב
7 וגבעון שבע וחמישים שנה". כלומר, גם לגבי נוב וגבעון
8 אומר הרמב"ם "ובנו שם מקדש", למרות שלא היה שם
9 הארון ובמספר מקומות הם נקראים "במה גדולה"⁴⁹, מפני
10 שגם אז⁵⁰ חלה חובת בניית המקדש⁵¹. אך כיוון שלא היה
11 זה מצב של מנוחה מוחלטת ממלחמה, לכן ב"ימי נוב
12 וגבעון" אין זה "בית עולמים" – "ומגבעון באו לבית
13 עולמים", שאז היה הענין של "מלך" בשלמות אצל דוד
14 ושלמה, וכן היתה מנוחה שלימה ממלחמת עמלק⁵².

ט.

"בשעת כניסתן לארץ" כבר קיימו כל שלוש המצוות

15 לפי כל הנ"ל מובן, מדוע מדבר הרמב"ם בתחלת
16 הלכות מלכים על כל "שלוש מצוות", ומדוע הוא מצטט
17 את הפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה", ולא את הפסוק

ה"ד (וברמב"ם שם "ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה כו"), אולי י"ל דאין צריך כיון שהוא המשך דבית המקדש הא'. וראה קונטרס דרישת ציון וירושלים בשו"ת שאלת דוד בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות מלכים פ"א ה"ז "כיון שנמשח דוד וכו' והרי המלכות לו ולבניו כו" ובה"ט שם. וראה צפע"נ סנהדרין שם. ועוד. ואכ"מ.

53 ראה ספרי דבי רב שם בסופו.
54 והיינו אף שהרמב"ם מדבר ב"בית הבחירה", מ"מ לא הביא כתוב מפורש על בית הבחירה, אלא כתוב שבו מרומז משכן שילה. וכדלקמן.
55 ורק כשבאו לשילה נאסרו הבמות (משא"כ בגלגל ונוכ וגבעון) והיא היתה מנוחה כו' (משנה זבחים ק"ב, ב) וראה גמרא שם ק"ט, א ואילך. ושם (ובספרי ראה יב, ט) גם דיעה "דנחלה זו שילה". ובפיה"מ שם "נקרא שילה בית כו". וראה ספרי תבוא (כו, ב) אלא המקום אשר יבחר ה"א זה שילה ובית עולמים. רמב"ן שם. ובכ"מ הושוו שילה ובית עולמים. וראה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע פד"פה. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 79 ואילך.
56 רמב"ם ה' מלכים פ"א ה"ג.

57 עפכנה"ל מובן שינוי לשון הרמב"ם דבהל' ביהב"ח כ' הרמב"ם "לעשות בית", ובהל' מלכים "לבנות", וכ' הצפע"נ (מהד"ת ג, ב. עז, א) דל' "לעשות" פ"י "שיהיה" ול' "לבנות" פ"י ד"המצוה היא הבנין": בהל' ביהב"ח מבאר התוכן דמצות בנין ביהמ"ק (שבכל הזמנים וכמ"ש "בית לוי" כניל הערה 37) מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו כו", ולכן כ' הלשון "לעשות" ** (ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 120 ואילך). משא"כ בהל' מלכים שמדבר ב"ג' מצות שנצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ" כ' "לבנות", כי הוספת המצוה שם היא לא בעצם (תוכן) מצות בנין הבית, כ"א קיום מצות בנין בית הבחירה שלאחר מצות מינוי מלך, והכרתת זרעו של עמלק (אבל להעיר מצפע"נ שם ג, ב בהמשך דבריו, דכתב שזה החילוק דמשכן ומקדש. ואכ"מ).

58 ה'ל' בית הבחירה פ"ז ה"י. מר"ה כד, א. ע"ז מג, א. מנחות כח, ב.

47 ואף שהמצוה היא לאחר מלחמת עמלק, הרי מב' הכתובים שבגמרא (ורמב"ם ה' מלכים) "והניח לכם מכל אויביכם גוי והי' המקום כו" (ובספר שפשוטות התחלת הכתוב היא "ועברתם את הירדן וישבתם בארץ גוי". וראה פרש"י סנהדרין שם ד"ה בכניסתם לארץ) "וה' הניח לו מסכים מכל אויביו" מוכח שבנין הבית שייך למצב דמנוחה. וראה חז"א"ג סנהדרין שם. ספרי דבי רב שם. ולהעיר מהג"י (הובא בדק"ס שם) והי' בהניח לך ה"א מכל אויבך – הכתוב דפ' תצא במחית עמלק. ובספרי ראה לפנינו (לא הובא המשך הכתוב "והניח לכם גוי" כ"א התיבות לפנ"ו) אשר ה"א מנחיל אתכם.
48 אבל מוסף "ופרשו ריעות המשכן עליו ולא היתה שם תורה", היינו שעדיין לא הי' בית קבוע ממש. וראה לקמן הערה 55.

49 מ"ג א, ד. תוספתא זבחים ספ"ג. וראה מאירי מגילה ט, ב. ובכ"מ.
50 ולכן כתב "ובנו שם מקדש" שמשמע שהי' שם בנין אבנים (וכ"כ רש"י פסחים לה, ב), ולא שהקימו שם אוה"מ – המשכן כמ"ש בפי"ה"מ להרמב"ם במשנה זבחים פ"ד מ"ז. וכדמשמע מכ"מ. וראה תפא"י זבחים שם. הר המור"י שם סק"ד.

51 וצ"ע אם גם לזה צריך מלך, ונוכ נבנה ע"י שמואל (ראה לשון הגמרא (זבחים ק"ח, סע"ב ושי"נ) שמואל, ושנה שמלך שאל ושמואל, וגבעון ע"י (שמואל*) שאל או דוד, ראה ס"ע פ"ג. סדר הדורות ב"א תתעא. הר המור"י שם סק"ה. ועוד. ואולי תלוי אם "בנו שם מקדש" (כרמב"ם כאן) שאז צריך למלך. או שרק הקימו האה"מ – המשכן.

52 וכ"ה הסדר דג' מצות אלו בבנין בית השלישי ככרמב"ם רפ"א מהלכות מלכים המלך המשיח וכו' ובונה המקדש. ובה"ד שם: יעמוד מלך כו' וילחום מלחמות ה' (סתם – כולל מלחמת עמלק ולאחר הכרתת זרעו כו' ומצב דמנוחה –) כו' "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו" (תיבות אלו נשמטו ע"י הצנזור) – אז – ובנה מקדש במקומו. וראה הר המור"י שם סק"ב.

אבל בנוגע לבנין שני דלא הי' שם מלך וכו' (רמב"ם פ"ו מהל' ביהב"ח

(* ע"פ הילקוט שמואל א (כח) מס"ע.

(** וכ"ה בסהמ"צ שם בהוצאת קאפח. משא"כ בדפוסים שלפנינו: "לבנות".

מתבטל כלפי הקב"ה, ובאמצעות המלך מועברת היראה ¹⁵
וההתבטלות לכל העם⁶⁶. ¹⁶

לאחר שמגיעים לדרגה של יראה, ענין של "אתכפיא", ¹⁷
צריך לקיים את מחיית עמלק, ענין של "ובערת הרע", ¹⁸
שהוא על-ידי "אתהפכא". ורק אחר-כך ניתן וצריך להגיע ¹⁹
ל"יראה עילאה", שבאה על-ידי בית המקדש – "ומקדשי ²⁰
תיראו"⁶⁷, שדרגה זו של יראה באה מבחינת החכמה, ענין ²¹
התורה. וכך גם בכל דור ודור, גם בזמן הגלות משחבר ²²
בית המקדש – מענין ד' אמות של הלכה⁶⁸. ²³

לפי זה יובן מדוע היו צריכים הציווי על בניית בית ²⁴
המקדש, וכן הבניה בפועל של המשכן (המקדש הראשון) ²⁵
לעבור באמצעות משה רבינו, כפי שמדייק הרמב"ם ²⁶
בלשונו "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו": ²⁷
כי הדעת, שבאמצעותה מגיעים ליראה, נמשכת ומועברת ²⁸
לכל יהודי על-ידי משה⁶⁹, כפי שמוצאים שעל הפסוק⁷⁰ ²⁹
"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", ³⁰

הבנינים המנויים נכללים בקטגוריה של מקדש וחלים ¹
עליהם הדינים בהתאם, ובכל אחד מהם קיימו את מצוות ²
"ועשו לי מקדש", עד אשר זאת היו הענינים העיקריים ³
שבו בדומה למשכן⁵⁹, כפי שכותב הרמב"ם⁶⁰: "ועושין ⁴
מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר ⁵
שהיו במדבר וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל ⁶
מועד הוא הנקרא עזרה"⁶¹. ⁷

הרי יש לומר שהאיסור לעשות "בית תבנית..." חל גם ⁸
על עשיית תבנית המשכן⁶² של משכן שילה⁶³, ושל נוב ⁹
וגבעון⁶⁴. ¹⁰

יא.

שלוש המצוות - שלוש דרגות ברוחניות

ההסבר לכך בפנימיות הענינים: ¹¹
לגבי תוכנו וסדרן של שלוש המצוות, מוסבר בספרי ¹²
חסידות⁶⁵ ש"שום תשים עליך מלך" היא דרגת היראה, ¹³
מפני שענינו של "מלך" הוא שהוא ירא את ה' ביתר שאת, ¹⁴

לבין בנין שילה כי לכאורה הם שוין ממש בארכן וברחבן וכל הפרטים כמו ¹
צורת המשכן כן נעשה בנין שילה". וראה מאמרי אדה"ז הנחות הרי"פ ע' פא. ²
ולהעיר מסוטה (ט, סע"א) "זה משה דודר שלא שלטו בו נגנו אה"מ". ³
וראה יומא עב, א (סוכה מה, ב): "עצי שטים כו' עומדים שעומדין לעולם ⁴
ולעולמים" (ובפרש"י שם). רבינו בחיי פרשטנו כו', טו*. ולפי"ז ג"ז הוא דמות ⁵
שמישי שמשמש לפניו ית'. ואף שזהו עפ"י דעת התוס' (ד"ה לא אסרה ר"ה ⁶
כד, ב. ע"ז מג, ב. ד"ה כרובים – יומא נד, ב. מאירי ע"ז (מב, ב. מג, א). ר"ן ⁷
ע"ז שם) דגם למסקנא לא חזר בו אביי והאיסור ד"לא יעשה אדם בית תבנית ⁸
כו'" הוא מטעם דלא תעשון אתי – כדמות שמישי כו' – ראה פני" ר"ה שם, ⁹
א ד"ה אמר אביי. בית אפרים שם ד"ה אך מדברי רש"י, ¹⁰

הרי עפ"י הכלל דאין להרבות במחלוקת י"ל שאסור גם לשיטת הרמב"ם ¹
דמשמע מהמשך ההלכות שהוא מדין מורא מקדש (כמ"ש בשו"ת בית אפרים ²
ומנ"ח שם). וראה רבותינו בעה"ת (תשא ל, ג): "איש אשר יקח כמורהו, וכן ³
גבי קטורת לפי שאין דרך להשתמש בשרביט של מלך וכן אמרו חז"ל שלא ⁴
יעשה אדם בית תבנית היכל כו'". ⁵

(64) עפמ"ש"כ הרמב"ם "ובנו שם מקדש" וע"פ הכלל דילמוד סתום מן ¹
המפורש י"ל לכאורה דמקדש דנוב וגבעון הוא כהקודמו – שילה. וע"פ ²
פיה"מ כו' (בהערה 50) הרי"ז אוהל מועד דהמדבר, וא"כ בין משכן שילה ³
בין האוה"מ בלא"ה אסור. ⁴

ועפ"י הנ"ל שלהרמב"ם אסור גם לעשות תבנית משכן וכו' יומתק שזהו ¹
בדוגמת הכלים שבהמשך לזה (בהלכה שם) "שלחן בצורת שלחן ומנורה ²
בצורת מנורה", שצורתם הוא המפורש בתורה בנוגע למשכן. ³

והטעם שלא כתבו הרמב"ם בפירוש הוא דמכללי הרמב"ם (יד מלאכי ¹
כללי הרמב"ם ס"ה) שאינו מביא דינים מחודשים שלא החזירו בש"ס. ²

(65) אוה"ת בשלח ע' תרסו.

(66) ראה גם דרמ"צ מצות מינוי מלך.

(67) קדושים יט, ל. בהר כו, ב.

(68) ברכות ח, א.

(69) תניא פמ"ב.

(70) עקב י, יב.

(59) ולהעיר מ"ש שם פ"א הי"ב "והכל חייבים לבנות כו' כמקדש ¹
המדבר". ובפ"א הי"א שם (הובא לעיל הערה 42). פ"ז הרי"א. ועוד. ולהעיר ²
מפרש"י פרשטנו ט, ט. וברא"ם שם. ³

(60) שם פ"א ה"ה.

(61) ועפ"י הנ"ל צע"ק מ"ש הרמב"ם לפנ"ז "ואלו הן הדברים שהן עיקר ¹
בבנין הבית כו' והוא הנקרא אולם" מנין שגם אולם הוא עיקר בבנין הבית ²
כיון שלא ה' במשכן (ואולי מקורו מגמ"ל לא יעשה אדם בית תבנית – ³
שחשב אולם). וראה קרית ספר שם דהא במשכן לא ה' אולם ואע"ג כו' אפילו ⁴
הכי לענין קדושת הבית ליכא שינוי בין משכן למקדש דכמו במשכן ליכא ⁵
אלא ג' קדושות כו' עיי"ש. ולהעיר מעירובין ב, א. ובכ"מ. תוי"ט כלים פ"א ⁶
מ"ט ד"ה ההיכל מקודש. וראה הר המורי' שם סק"י. ואכ"מ. ⁷

(62) יריעות העלינונות הנעשים מעורות תחשים (פרשטנו כו, יד) א"א ¹
לעשות שהרי תחש ה' רק בזמן משה (שבת כח, א. פרש"י פרשטנו כה, ה). ²
אבל מוכח בשבת שם דעיקר האהל הו' יריעות התחתונים, ובהו כבר נק' ³
המשכן אהל. וראה צפע"נ (הפלאה בהשמטות נד, א) דאם קפל הרוח את ⁴
היריעות העלינונות המשכן כשר. וראה לקמן ע' 487. ⁵

(63) במנ"ח מצוה רנד סק"ו שקו"ט בזה ורוצה לחדש (דלא כמשמעות ¹
הפוסקים ושו"ע) שהאיסור הוא רק בזמנו: בזמן המשכן ה' אסור לעשות ²
כתבנית המשכן כיון שה' אז משמש לפניו. וכן כשה' שילה עומד וכן נוב ³
וגבעון וכן ב"ר ה' אסור לעשות בכ"ז מהזמנים איזה תבנית שה' דוגמת ⁴
התבנית שה' משמש אז וכן בבית שני כשל בית שני כו', אבל האידנא כיון ⁵
דאין משמשין לפניו אפשר דאין בכלל הלאו הזה. אבל הרי"ז נגד דעת ⁶
הפוסקים טושו"ע יו"ד סקמ"א ס"ח דאסור גם עכשיו (כמו"ש שם בעצמו), ⁷
וא"כ י"ל דגם דמות המשכן כו' אסור. ובשו"ת בית אפרים או"ח סי'ד' כ' ⁸
דלדעת רש"י והרמב"ם (למסקנא) האיסור הוא גם בתבנית בית ראשון. וגם ⁹
עפ"י דבריו י"ל שאסור גם בתבנית משכן. ¹⁰

והנה במנ"ח שם הקשה דא"א לומר שעכשיו אסור כל הבנינים "דהיו ¹
מודיעים לנו חז"ל צורת המשכן שילה ג"כ כדי לידע תבניתו". אבל מזה גופא ²
שלא מפורש מדתו מוכח שמדת ארכו ורחבו כו' ה' כמו המשכן וכדמוכח ³
מהיריעות שע"ג. וגם אם לא ה' בדומה ממש הרי"ז (בפשטות) לפי שלא ה' ⁴
שינוי המעכב. וראה לקו"ת ברכה (צט, ד) "להבין ההפרש שבין בנין המשכן ⁵

(*) וראה צפע"נ עה"ת ר"פ תשא.

13 אך, מצד שני, היתה השלמות של מצות בניית המשכן
14 רק בבית עולמים, כי ענין המלכות נעשה בשלימות ובגלוי
15 רק על-ידי דוד המלך⁷⁴, עד לגילוי של המלכות בשיא
16 השלימות, כאשר "עמוד⁷⁵ מלך מבית דוד הוגה בתורה
17 ועוסק במצוות כדוד אביו... ויכוף כל ישראל לילך בה
18 ולחזק בדקה וילחום מלחמת ה'... ובנה מקדש⁷⁶ במקומו".
19 ואז יתקיים הענין של מלך בשלימות⁷⁷, והכרתת זרעו
20 של עמלק תתבצע בשלימות – ויהיה "השם שלם והכסא
21 שלם"⁷⁸ – גילוי מלכותו של הקב"ה, ⁷⁹ ושלימות בבנין
22 בית המקדש⁸⁰, בנין נצחי, אשר "מקדש⁸¹ א-ד-נ-י כוננו
23 ידיך"⁸², במהרה בימינו בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ דברים תשל"ו)

1 שואלים בגמרא⁷¹: "אטו יראה⁷² מילתא זוטרתא היא?"
2 (= וכי יראה – דבר פשוט היא?) ועונים: "אין (=הן), לגבי
3 משה מילתא זוטרתא היא". ולפיכך היו צריכים הענינים
4 של התחלת המלוכה (יראה תתאה) ועד לבניית המשכן
5 (יראה עילאה) להגיע על-ידי משה רבינו.
6 [יתר-על-כן: על ענין המשכן והמקדש נאמר בחז"ל⁷³
7 "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם" – בתוך כל אחד ואחד
8 מישראל. שכל יהודי יכול וצריך להפוך את עצמו למשכן
9 ומקדש, והכח לכך ניתן לו מדרגת משה שבתוכו, כפי
10 שמסביר אדמו"ר הזקן⁶⁶, שלגבי כל אחד ואחד היראה
11 היא "מילתא זוטרתא", כפי שכתוב בפסוק "שואל
12 מעמדך"].

מלכותו שום תשים עליך מלך כו". צה, ג ואילך. ועוד).
וגם מכהנ"ל מוכח מה שנת"ל ס"ו ובהערות שם דשלימות ענין מלחמת
עמלק היא ע"י מלך. ושלימות גדר מלך כאשר הוא לוחם מלחמת עמלק. וראה
הערה הבאה בבנין ביהמ"ק.
(80) וראה אוה"ת שם (ע' תרס"ח), תצא (ע' תתרכד) – שכדי שיהי' בנין
ביהמ"ק צ"ל השם שלם והכסא שלם. ולכן צ"ל תחלה שימחה זרעו כו'.
(81) בשלח טו, יז. ובפרש"י שם. ומסיים: ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן
שה' ימלוך לעולם ועד.
(82) אף שזהו בעיקר לדעת רש"י ותוס' (סוכה מא, סע"א. פרש"י ר"ה ל,
סע"א. תוס' שבעות טו, רע"ב ד"ה אין. ובכ"מ בזהר ומדרשים), משא"כ
לדעת הרמב"ם הנ"ל שמלך המשיח בונה מקדש – כבר נת' בכ"מ התייור
בזה, שמש"ח יבנה השערים והדלתות – ראה בכהנ"ל לקר"ש ח"א ע' 98
והערה 61. וש"נ.

(71) ברכות לג, ב.
(72) כ"ה בתניא. וכ"מ בע"י. וכ"ה בחדא"ג. עיין יעקב. ועוד. אבל בגמרא
לפניו: אטו יראת שמים.
(73) ר"ח (שער האהבה פ"ו ד"ה ושני). של"ה (שער האותיות אות ל').
ובכ"מ.
(74) ראה בארוכה דרמ"צ שם. אוה"ת שם ע' תרסו.
(75) רמב"ם ספי"א מהל' מלכים.
(76) ראה לעיל הערה 52 שזהו הג' ענינים מינוי מלך הכרתת זרעו של
עמלק ובנין ביהמ"ק.
(77) ראה דרמ"צ שם בסופו.
(78) תנחומא (ובאבער) ס"פ תצא. פסיקתא דר"כ ספ"ג. מדרש תהלים ט,
ז. פס"ר פי"ב, ט. פרש"י ס"פ בשלח.
(79) וראה ברכות נח, סע"א. ובפרש"י שם. חדא"ג שם. מדרש תהלים
(באבער) מזמור צז. אוה"ת שם ע' תרסו ואילך (וראה תו"א פה, א: "כסא

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אדר א', תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מהנכון ביותר וביותר שבקביעות שיעורים הנלמדים ברבים יהי' שיעור בלימוד קונטרס החלצו,
ובהסברה שיהי' מובן לכאנ"א מהשומעים, והשיעור יהי' מסודר בזמנים שכ"א יוכל לבקר, ולהטיל בזה
מעין חובה על כל תושב... שישתתפו בשיעור זה, והרי כבר נאמר בכלל על ד"ת ובפרט על פנימיות התורה,
הלא כה דברי כאש גוי' - שהיא מטהרת, אלא שכיון שהתורה תורת חסד - מטהרה היא בחסד וברחמים.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

רבי יונתן, רבי יוחנן

אמר רבי יונתן, הניח מלא מחט גובה מלא מחט, מלא קרדום גובה מלא קרדום. ורבי יוחנן אמר, אפילו הניח מלא מחט גובה מלא קרדום.¹

רבי יונתן — לשון נתינה, סובר שגובה רק מה שהניח, כי נתינה היא שנותן רק מה שיש לו.

רבי יוחנן — לשון חנינה, סובר שאפילו הניח מלא מחט גובה מלא קרדום, כי חנינה היא שנותן יותר ממה שיש לו ומה שהניח.

וסימנך — בעל חנן בן עכבור.²

בעל חנן, מלשון יוחנן, הוא ב"ן עכבור, מספר קרדום.

(ליקוטים ואגרות עמ' קיב)

רבי יוסי

ומביאים זכר של רחלים וקושרים חבל בין קרניו וקושרים מקל ומסבך בראשו של חבל וזורקו לתוך הקלל ומכה את הזכר ונרתע לאחוריו, ונוטל ומקדש. רבי יוסי אומר, אל תתנו מקום לאפיקורסים לרדות, אלא הוא נוטל ומקדש.³

יוסי — מספרו אלקי"ם, גבורה.

ומילואו, ו"ד ו' מ"ך ו"ד — הוא גם מספר אלקי"ם.

ביחד — הוא מספר במק"ל.

והוא דוקא החושש שאם יקחו האפר מהקלל במק"ל, שרומז על דינא קשיא⁴, יאחזו הקליפות, האפיקורסים, בגבורות ודינים.

(תורת לוי יצחק עמ' שעו)

אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי: בבלאי, כל כך אתה מחמיר בעירובין? כך אמר אבא: כל שיש לך להקל בעירובין, הקל.⁵

ישמעאל הראשון הוא ישמעאל בן אברהם, ונקראים

על שמו משום שעשה תשובה.⁶

אם כן, אביו של רבי ישמעאל הוא על דרך אברהם, שמדתו חסד.

ושמו יוסי, מספר פ"ו, כי אברהם היה בן פ"ו כשנולד ישמעאל.⁷

ומצדו הוא קולא, שהוא מצד החסד, והיינו מה שאמר כל מה שיש להקל בעירובין הקל.

ואמר זה בעירובין דוקא, כי אברהם היה הראשון שקיים מצות עירובין.⁸

(ליקוטים ואגרות עמ' שנג)

אמר לו (רבי יוסי לרשב"ג) . . הגם לכבוש את המלכה עמי בבית.⁹

יוסי — גימטריא אלקי"ם, השם של גבורה, הוא מלכות, שבנינה מהגבורות.¹⁰

ובצ"ה מקומות הלכה כרבי יוסי¹¹, כמספר מלכ"ה, היינו מלכות.¹²

והאותיות שלפני יוסי, טהנ"ט, מספרן עם הכולל הוא כמספר אכדט"ם, האותיות שלפני שם אלקים.

(ובאמת אין צריכים לחשוב הכולל, כי שם אכדט"ם עיקרו הוא כדט"ם, כי האות אל"ף של אלקים אינה מתחלפת כלל, מה שאין כן המ"ם מתחלפת במ"ם פתוחה הקודמת למ"ם סתומה).

והאותיות שאחריו, כזע"כ, מספרן עם הכולל כמספר במוכ"ן, האותיות שלאחר שם אלקים.¹³

(הערות לזהר א' עמ' עח, עמ' רלא)

(6) בבא בתרא טז, ב.

(7) לך לך טז, טז.

(8) יומא כח, ב.

(9) פסחים ק, א.

(10) ניצוצי אורות ריש האד"ר.

(11) מגלה עמוקות אופן קצא.

(12) עיין סדר הדורות מערכת רבי יוסי. וראה תורת מנחם תפארת לוי יצחק שמות עמ' כה ועמ' רסה, שרבי יהודה הוא מלכות בהיותה באצילות, ורבי יוסי הוא מלכות בירידתה לבי"ע.

(13) עיין מאורי אור מערכת זע"ם.

(1) גיטין ל, ב.

(2) וישלח לו, לח.

(3) פרה פ"ג מ"ג.

(4) זח"ג רח, ב.

(5) עירובין פ, א.

אסרו חג דפסח [תש"ח] - פרידה בחרקוב

כפי שכבר כתבתי לעיל, עז רצוני לרשום את מאורעות אותם ימים, ככל שיד זכרוני מגעת. אלא שמאז חלפו כבר שמונה שנים, ובשנים ספורות אחרונות אלה חוויתי תלאות כה רבות, עד שדומתני שהדברים מתחילים להשתכח קמעה.

במבט¹ מבחוץ, מותיר בית הכלא בחרקוב רושם נוח בהרבה מבית הכלא בדניפרופטרובסק. הוא נקי יותר ודומה במקצת למגורים פרטיים, כך שנדמה כאילו מצבם של הנמצאים בתוכו אינו נורא כל כך. אולם לאמיתו של דבר אין הדברים כך. מבפנים, כל בתי הכלא הם בסגנון דומה.

גם הפעם יצא בעלי אל המפגש בליווי שומר, והשיחה התקיימה דרך רשת ברזל.

מראה פניו של בעלי השתנה להחריד מאז הפעם הראשונה שראיתיו. הוא שמח, כמובן, על בואי. לשנינו היה קשה מאוד לספר את כל פרטי הדברים, משום שגם כאן כמעט לא הניחו לנו לדבר. בעלי לא ידע עדיין מתי עתיד משלוח האסירים לצאת.

בשעת הפרידה בכה בעלי שוב רבות, אך השתדל להתחזק. הוא חבש את כובע הפרווה שלו כך שרצועות העור של הכובע כיסו את אוזניו, שלא כדרך חבישתו הרגילה, ובכלל - מצב רוחו היה רע מאוד. כואב היה לראות עד כמה התמעט כוחו. הוא רָץָה מאוד.

היציאה לגלות

רציתי לצפות ביציאתו של משלוח האסירים, אך לא נמסר שמה של תחנת הרכבת שדרכה יעבור המשלוח, ולא היתה דרך לקבל מידע זה.

התהלכתי איפוא סביב לחצר בית הכלא, וכשהגיעה כבר שעת לפנות ערב, ראיתי משאית יוצאת מן החצר - משאית גבוהה, שהיה צורך בסולם כדי לעלות אליה. לרוחב המשאית הותקנו ספסלים מלוחות עץ, ועליהם ישבו גברים, כל אחד מהם לבוש בבגדים שהיו ברשותו, אחדים מהם מכורבלים בשמיכות. היו ביניהם גם מספר נשים. לא שיערתי כלל שבעלי נמצא בין אנשים אלה, אך בכל זאת התבוננתי היטב במשאית, וראיתי שכל האסירים השפילו את ראשיהם כדי שפניהם לא יראו.

כפי שבעלי סיפר לי לאחר מכן, הוא אכן היה בין האסירים הללו, ואכן במסע זה שולחו האסירים מבית הכלא בדרכם למקום גלותם. הם הובלו במשאית אל מחוץ למקום יישוב, והועלו לרכבת שהמתינה להם שם. בכך החל מסע הגלות.

[האסירים נסעו כך חודש ימים, מתוכם אחד עשר יום שבהם כלל לא היו ברשותם מים. לימים סיפר לי בעלי ברגש רב עד כמה קשה היה לו באותם ימים לקיים נטילת ידיים של שחרית. ראיתי שהוא אינו יכול לשכוח זאת. התפלאתי מה עשה בעניין מים לשתייה כדי להשקיט את צמאונו, אולם על כך הוא השיב בתנועת ביטול, כלאחר יד. אחד החיילים המלווים הוסיף לבעלי מדי פעם כוסות מים, שבהם התאפשר לו ליטול את ידיו² ("אינך יכולה לתאר לעצמך איזה טעם היה לנטילת ידיים זו", אמר לי בעלי). החייל עשה זאת תמורת מעט מזון שנתן לו בעלי מהצידה לדרך שהיתה ברשותו].

הבטתי אחרי משאית האסירים כל העת, מלווה במבטי את האנשים הסובלים.

בינתיים החשיך היום, ונסעתי בחזרה למקומי - הבית שאליו הגעתי בנסיעתי לחרקוב. עז היה רצוני

(1) מכאן ואילך - המשך הרשימה דלעיל (ע' 000).

(2) להעיר מעירובין כא, ב.

זכרונות מהרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן

כו להישאר במקום יום נוסף כדי לדעת ביתר בירור מה יהיה עם בעלי בימים הבאים, אולם לא יכולתי להישאר שם עוד כנסתרת, והרי אסור היה שיוודע על הימצאי במקום.

חזרתי איפוא אל תחנת הרכבת כדי לנסוע בחזרה לביתי. הרכבת אמורה היתה לצאת בשעה עשר בלילה, אך למעשה יצאה רק בארבע לפנות בוקר. התחנה לא היתה מחוממת, ומקום לשבת לא היה. הנוסעים היו רבים מאוד והכפור היה עז, כך שלא היתה אפשרות לעמוד ברחוב, וכולם נכנסו אל מבנה התחנה. התיישבתי איפוא באחת הפינות, נשענת על כרית קטנה שהיתה עמי.

מר רבינוביץ ליווה אותי אל תחנת הרכבת, ולא עזב את המקום עד השעה ארבע לפנות בוקר, לאחר שכבר נכנסתי אל הקרון. הכניסה אל הקרון אף היא לא היתה מן הדברים הקלים. הוא, מר רבינוביץ, דחף אותי פנימה; בעצמי מן הסתם לא הייתי מוצאת די כוח לשם כך. עד עתה מרגישה אני כלפיו הכרת טובה עמוקה על הדרך הנפלאה שבה סייע לי.

לקראת ערב, לאחר נסיעה בלתי נעימה בעליל, הגעתי לביתי, שבעת רצון על כך שעשיתי כל מה שהיה ביכולתי. מעתה נותר לי לעשות רק דבר אחד - להמתין לידיעות על הנעשה עם בעלי.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שישי עמ' ב

1 תָּדָא מִגּוּ תָּדָא קְמִיפְעִיָא לִיה - הסתפק בספק אחד מתוך ספק אחר.
2 שְׂקוּדִם הִסְתַּפֵּק בְּאִשָּׁם שְׁהוּמִם וְחִילְלוּ עַל אַחַר הוּמִם גַּם הַשְּׁנִי, הָאֵם
3 מֵאַחַר שֶׁהַשְּׁנִי הוּא גּוֹף פְּנִי עֲצָמוּ הִרִי הוּא נִחְשָׁב לְהַקְדֵּשׁ רֹאשׁוֹן, או
4 מֵאַחַר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּאוֹתָהּ קְדוּשָׁה שֶׁהִתְקַדֵּשׁ רֹאשׁוֹן הִרִי הוּא
5 נִחְשָׁב לְהַקְדֵּשׁ שְׁנִי. וְעוֹד הַמִּשְׁיָךְ לְהִסְתַּפֵּק, שֶׁאִפִּילוּ אִם תִּמְצָא
6 לִזְמַר שְׁבָשְׁנֵי גּוֹפִין וְקְדוּשָׁה אַחַת לֹא מוֹסִיף חוּמֶשׁ בְּגוֹף הַשְּׁנִי מִשּׁוּם
7 דְּבִהִיָּא וְ-שְׁבִאוֹתָהּ) קְדוּשָׁה אִתְּוֹסֵף בָּהּ תָּדָא זִמְנָא - כבר נוסף
8 פֶּעַם אַחַת חוּמֶשׁ כְּשֶׁחִילְלָה בְּפֶעַם הָרִאשׁוֹנָה, עֲדִין יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק
9 בְּאוֹפֶן שֶׁהָאִשָּׁם הַשְּׁנִי נִתֵּן לְעוֹלָה מִחֻמַּת שֶׁהִתְכַּפֵּר בְּאִשָּׁם שְׁלִישִׁי,
10 וְנִמְצָא שֶׁהָאִשָּׁם הָרִאשׁוֹן הַשְּׁנִי הֵם שְׁנֵי גּוֹפִין וְשְׁנֵי קְדוּשׁוֹת, מֵאִי
11 דִּינוּ שֶׁל הַשְּׁנִי, הָאֵם הוּא נִחְשָׁב לְהַקְדֵּשׁ רֹאשׁוֹן, או מֵאַחַר שֶׁהוּא בֹא
12 מִכַּח הָרִאשׁוֹן הִרִי הוּא נִחְשָׁב לְהַקְדֵּשׁ שְׁנִי, וְאִינוּ מוֹסִיף חוּמֶשׁ.
13 מְסִיקָה הַגִּמְרָא: תִּיקֵּן - תַּעֲמִיד שֶׁאֵלָּה זֶה בְּסַפֵּק, שֶׁלֹּא נִפְשְׁטָה.
14 הַגִּמְרָא מְבִיאָה לְשׁוֹן אַחֲרֵת בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי רַבִּי אֲבִין: לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא,
15 בְּעֵי וְ-הִסְתַּפֵּק רַבִּי אֲבִין, הַפְּרִישׁ אִשָּׁם לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ וְהוּמֶם וְחִילְלוּ
16 עַל אַחַר וְהוֹסִיף חוּמֶשׁ, וְאַחַר כֵּךְ הוּמֶם הַשְּׁנִי, הָאֵם צָרִיךְ לְהוֹסִיף
17 חוּמֶשׁ גַּם בְּפִדְיוֹנוֹ שֶׁל הַשְּׁנִי או לֹא. וְכֵן הִסְתַּפֵּק בְּאוֹפֶן שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ
18 הַבְּעִלִּים בְּאִשָּׁם אַחֵר וְנִתְּקָ אִשָּׁם זֶה וְהָרִאשׁוֹן לְעוֹלָה, וְאַחַר כֵּךְ

19 הוּמֶם, מֵהוּ שְׁיֻסְיָהּ עָלָיו חוּמֶשׁ.
20 אֲבִי מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי רַבִּי אֲבִין: אִמֵּר אֲפִי, הֲרִין קָא מִיפְעִיָא לִיה -
21 מֵהוּ עֵיקַר סְפִיקוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבִין, אִי בְּקְדוּשָׁה אַחֲרֵת בְּאוֹתוֹ הַגּוֹף קָא
22 מִיפְעִיָא לִיה, הָאֵם הִיא נִחְשָׁבֶת לְהַקְדֵּשׁ רֹאשׁוֹן או שְׁנִי, אִם כֵּן לֹא
23 נִיבְעִי לִיה וְ-אֵין לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בְּהוּמֶם הָרִאשׁוֹן וְחִילְלוּ עַל אַחַר, אֵלָּא
24 רַק בְּאִשָּׁם שְׁנִיתֵק לְעוֹלָה, וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד לְאִשָּׁם שְׁהוּמֶם וְהִתְחַלֵּל שֶׁהוּא
25 גּוֹף אַחַר בְּאוֹתָהּ קְדוּשָׁה. וְאִי הִסְתַּפֵּק בְּגוֹף (אַחֵר) בְּאוֹתָהּ
26 קְדוּשָׁה בּוֹ, אִם כֵּן הִידָּה לוֹ לְהִסְתַּפֵּק רַק בְּאִשָּׁם שְׁהוּמֶם וְהִתְחַלֵּל עַל
27 אַחַר, וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד לְאִשָּׁם שְׁנִיתֵק לְעוֹלָה.
28 מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: רַבִּי אֲבִין הִסְתַּפֵּק בְּדֶרֶךְ 'אִם תִּמְצָא לִזְמַר' בְּשֵׁנִי
29 הָאוֹפֵנִים. בְּתַחֲלִיל הִסְתַּפֵּק בְּאִשָּׁם שְׁהוּמֶם וְחִילְלוּ עַל אַחַר, וְאַחַר כֵּךְ
30 הוּמֶם הַשְּׁנִי, מֵהוּ שְׁיֻסְיָהּ עָלָיו (עַל הַשְּׁנִי) חוּמֶשׁ בְּפִדְיוֹנוֹ. מִי אֲמַרִינָן
31 וְ-הָאֵם יֵשׁ לָנוּ לִזְמַר שְׁדוּקָא בְּאִשָּׁם קָמָא וְ-הָרִאשׁוֹן שֶׁחִילְלוּ עַל
32 בְּעַל מוֹם אַחֵר הוּא דְּ[אִינוּ] מוֹסִיף חוּמֶשׁ כְּשֶׁבֹא לְחַלֵּל אֶת הַשְּׁנִי,
33 אֲבָל אִם חִילְלוּ בְּגוֹף (אַחֵר) תִּמְסִי הָרִאשׁוֹן לְמִזְבֵּחַ וּמִתְקַדֵּשׁ
34 בְּקְדוּשַׁת הַגּוֹף, אִף עַל גַּב דְּקָאִים וְ-שְׁעוּמַד) הַשְּׁנִי בְּאוֹתָהּ קְדוּשָׁה
35 שֶׁל הָרִאשׁוֹן שֶׁכָּבַר נוֹסֵף עָלָיו חוּמֶשׁ, מִכַּל מְקוֹם אִם הוּמֶם וְבֹא
36 לְפִדְיוֹנוֹ (אֵין) מוֹסִיף עָלָיו חוּמֶשׁ.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שבת קודש עמ' ב

1 שאֵין קְדוּשָׁה חִלָּה עַל הָעוֹבְרִים. (אִמֵּר) הִשִּׁיבּוּ רַבִּי זִירָא: לְעוֹלָם
2 שְׁנִיָּה מִשְׁתַּנִּינָא בְּשִׁית רַבִּי יְהוּדָה, וְהָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינָן בְּמִמְרִי
3 בְּאַבְרָם שְׁתַּנְשְׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ וְאֵין הִבְהַמָּה יְכוּלָה לְחִיּוֹת בְּלַעֲדֵיו.
4 וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה בְּאִבְרָם זֶה שֶׁאֵם הִקְדִּישׁוּהוּ בְּהַקְדֵּשׁ סֹתֵם מִתְפַּשְׁט
5 מִמֶּנּוּ הַקְדוּשָׁה לְכָל הִבְהַמָּה כּוֹלָה, וְרַק דִּין תְּמוּרָה לֹא נִדְּחָה בּוֹ.
6 עוֹד אִתִּיבָיָה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי זִירָא, הֲלֹא שְׁנִינוּ לְהַלֵּךְ (עוֹ), מְקַדְּשִׁין

7 אֲבָרִין וְעוֹבְרִין אֲבָל לֹא מְמִירִין עֲלֵיהֶם. הִרִי שֶׁקְדוּשָׁה חִלָּה עַל
8 הָעוֹבְרִים וְלֹא כְּדְבָרֵי בֵּר פְּדָא. הִשִּׁיבּוּ רַבִּי זִירָא: הָכָא נִמְי מְדוּבָר
9 בְּוֹלְדֵי קְדָשִׁים שֶׁקְדוּשִׁים מִכַּח אִמָּם.
10 שׁוּב הַקְשָׁה לוֹ רַבִּי יְרֵמְיָה: אִי בְּוֹלְדֵי קְדָשִׁים, מֵאִי לְשׁוֹן 'מְקַדְּשִׁין'
11 שְׁנֵאמַר בְּהֵם, הֵא קְדָשִׁין וְקָדָשִׁין - הֲלֹא הֵם קְדוּשִׁים וְעוֹמְדִים מִכַּח
12 אִמָּם, וְאֵין צָרִיךְ לְהַקְדִּישָׁם.

זמנו), שאע"פ שגם אז ה' הארון בשלימות ולא נפל בידי אויבים ח"ו – הרי ה' אז בהעלם, "גזזו יאשיהו".

יג. עפ"י הנ"ל אפשר גם להסביר, בפנימיות הענינים, מה שהרמב"ם¹⁷ מדייק לקרוא את המשכן – "מקדש המדבר" (כי, כידוע, מרמז הרמב"ם בספרו כמה ענינים של קבלה¹⁸ – ועד"ז בעניננו):

בלשון "מקדש המדבר" מרומזת המעלה הנ"ל של המשכן (שבו ה' הארון במקומו ובגלוי) – כי פנימיות דפנימיות הלב היא בחינת "מדבר" שבנשמה, שהיא למעלה מבחי' "אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"¹⁹ למעליותא, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת²⁰.

ולכן מצינו גם במשיח בחי' "מאד" שלמעלה מ"אדם": "הנה ישכל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"²¹ – ש"מאד" (אע"פ ש"מאד הוא אותיות אדם"²², אבל זהו בצירוף שהוא) מורה על "בחי' בלי גבול כלל"²³ – למעלה מצירוף אדם – אלא מדבר דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שיוחזר ע"י משיח במקומו ובגלוי.

יד. ידוע²⁴ ש"אדם" מורה על ג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה). ועפ"ז נמצא, שבצירוף "מאד", שלמעלה מצירוף אדם, ההתחלה היא אות מ' – מעשה.

הביאור בזה: ענין המסירות נפש בא לידי ביטוי דוקא בענין המעשה, דנעוץ תחילתן בסופן דוקא; ועד"ז המבואר²⁵ בענין "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי בא לידי ביטוי ה"אין ערוך" שלמעלה – כן הוא גם בנוגע לה"אין ערוך" שביהודי, שכח המסירות נפש של פנימיות דפנימיות הלב, ה"אין ערוך" שבנשמה, בא לידי ביטוי דוקא בכח העשי' שלו²⁶.

וזוהו הקשר בין שני הענינים שבמשכן ומקדש שלישי – (א) שהארון הוא במקומו ובגלוי, (ב) חלקי המשכן ומקדש הגשמיים הם נצחיים –

כי ענין הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטא דוקא בענין העשי'; הנצחיות הגשמית של חלקי המשכן.

חידושים וביאורים על הרמב"ם הלכות בית הבחירה חלק ב שיחה ד', סעיפים יב-יד – לקוטי שיחות חלק טז פקודי (ב)

(17) הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

(18) וכתחתלת ספרו יד החזקה "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה ספר השיחות ה"ש"ת עמוד 41 ובהערה שם. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768 הערה 18.

(19) ירמ' ב, ו.

(20) ראה לקוטי תורה במדבר ד, ג ואילך. שיר השירים כב, א. כג, סוף עמוד ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקוטי תורה נשא (כג, ריש עמוד ג) דנשיאת הארון הוא ענין "העלאת בחי' התורה שנק' אדם... לעצמות אור אין סוף בחי' כי לא אדם הוא כו'".

(21) ישעי' נב, יג.

(22) תורה אור מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

(23) המשך וככה תרל"ז פ"ב.

(24) לקוטי תורה בהעלותך לא, ג.

(25) המשך תער"ב חלק ב עמוד א'קנא. א'קנח ספר המאמרים תשי"א סוף עמוד 113 ואילך. סוף עמוד 117 ואילך. ועוד.

(26) ע"ד משנ"ת (קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

כה, י – ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

יב. ענין הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא משכן ומקדש לו ית', כדברי רז"ל הידועים על הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", הרי כשם שבמקדש ישנם "שלושה דיורין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"²⁷ (שבו נמצא הארון) – כך ישנם שלושה דיורין אלו במקדש הפרטי שאצל כל יהודי:

העזרה שבה עמד המזבח החיצון, הוא בעבודה בחינת חיצוניות הלב²⁸; "קודש" שבו נמצא מזבח הפנימי – פנימיות הלב; ו"קודש הקדשים", שבו נמצא הארון²⁹ – פנימיות דפנימיות הלב³⁰; שעל בחי' זו נאמר "בבאה דבבואה לית להו"³¹, ואפילו על דרגות שלמטה מזה הרבה נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"³², שהיא תמיד בשלימות (נצחי) ואין שייך שמשוה ("אויבים") ישלטו עלי' ויגועו בה³³. וי"ל שבחינה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד³⁴, בדוגמת שהארון (תורה!) הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"³⁵.

בזה מובן שבשני הזמנים – זמן המשכן וזמן דלעתיד לבוא – נמצא הארון (פנימיות דפנימיות הלב, בחי' משה) במקומו ובגלוי: דור המדבר ה' דור דעה³⁶ – כל הדור ה' בדרגתו של משה רבינו שענינו הוא דעת העליון (כמבואר בכתבי האריז"ל³⁷); וגם בביאת המשיח (בזמן שבו יקויים מ"ש "ומל ה"א את לבבך"³⁸ – גם הקליפה הדקה³⁹) תתגלה "נקודת פנימיות הלב", בחי' משה.

משא"כ בזמן מקדש ראשון (בסופו) ומקדש שני (כל

(1) ר"ח שער האהבה פ"ד ד"ה ושני. של"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

(2) אור התורה ויקהל עמוד ב'קצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה'ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ה.

(3) כידוע מזבח החיצון ומזבח הפנימי הם חיצוניות ופנימיות הלב – תורת חיים תרומה תמג, א ואילך. אור התורה שם עמוד ב'ריג. דרך מצותין פו, ב ואילך. ועוד.

(4) ראה לקוטי שיחות חלק טז עמוד 198 שהוא דרגא רביעית, עיין שם. וראה לקמן הערה 6.

(5) ראה לקוטי תורה תצא (לו, א) דגם בפנימיות הלב יש פנימיות דפנימיות.

(6) להעיר מהמבואר בכ"מ (תורת חיים שם (תמח, א). אור התורה שם (עמוד ב'רט ואילך). דרך מצותין (שם) דארון הוא (נגד בד שבידעיות) בחי' פנימיות הכתר, יחידה.

וראה גם כן לקוטי תורה נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הוא ענין והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

(7) יבמות קכב, וש"נ. לקוטי תורה תצא לו, ג ובכ"מ.

(8) תניא סוף פרק כד. וראה מקומות שנשמנו בהערה 6 שהארון הוא ענין אהבה מסותרת.

(9) דעל"י נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם – סד"ה תקעו עת"ר. עשר תעשר תש"א פ"ה.

(10) תניא ריש פרק מב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ. וראה לקוטי תורה פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכל אחד ואחד הוא ענין מסירת נפש דאחד בביטול ממש.

(11) דאין בארון רק שני (ה)לוחות גו' – מלכים א' ח, ט. דברי הימים ב' ה, י.

(12) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

(13) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר פ"ט, ג. ועוד.

(14) ע"ח שער הכללים פ"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

(15) נצבים לו, ו.

(16) אגרת הקודש ס"ד – עיין שם בארוכה.

♦ יום ראשון כ"ו שבט ♦

כה (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דבר אל־בני ישראל ויקחו־לי תרומה מאת כל־איש אשר ידבנו לבו תקחו את־תרומתי:

ב מליל עם בני ישראל ויפרשון קדמי אפרשיתא מן כל גבר דיתרעה לבה תסבון ית אפרשיתי:

כ"י ויקחו־לי תרומה • לי, לשמי. תרומה • הפרשה. יפרשו לי מממונם נדבה. ידבנו לבו • לשון נדבה והוא לשון רצון טוב, פיישנ"ט בלע"ז. תקחו את־תרומתי • אמרו רבותינו: ג' תרומות אמורות כאן: אחת, תרומת בקע לגלגלת, שנעשו מהם האדנים, כמו שמפרש ב"אלה פקודי". ואחת, תרומת המזבח בקע לגלגלת לקפות, לקנות מהן קרפנות צבור. ואחת, תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד. י"ג דברים האמורים בענין, כלם הוצרכו למלאכת המשכן, או לבגדי כהנה, כשתקדק בזהם.

(ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת:

ג וזאת אפרשיתא דתסבון מנהון דהבא וכסף ונחשא:

כ"י וזהב וכסף ונחשת וגו' • כלם באו בנדבה, איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שבה בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהצריך שם כסף יותר, שנאמר: (לקמן לה) "וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו'". ושאר הכסף הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת. ומבין

(ד) ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ועזים:

ד ותכלא וארגנא וצבע זהורי ובוץ ומעזי:

כ"י ותכלת • צמר צבוע בדם חלזון, וצבעו ירק (יבמות ד. מנחות מד) • וארגמן • צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן. ויש • הוא פשתן. ועזים • נוצה של עזים, לכך תרגם אונקלוס: ומעזי, הבא מן העזים ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עזיא.

(ה) וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים:

ה ומשכי דדברי מסמקי ומשכי ססגנא ואצי שטין:

כ"י מאדמים • צבועות היו אדם לאחר עבודתן. תחשים • (שבת כח) מין חיה, ולא היתה אלא לשעה, והרבה גוונים היו לה, לכך מתרגם ססגנא, ששש ומתפאר בגוונים שלו. ועצי שטים • ומאין היו להם במדבר? פרש רבי תנחומא: יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו לטלם עמהם כשיצאו ממצרים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 146)

והביא ארזים למצרים ונטעם (רש"י כה, ה) יש לשאל, הרי נתן לה' להשיג עצי שטים מתגרי האמות או מיערות סמוכים. ויש לומר, שיעקב הטריח את עצמו בכך כדי שבני ישראל, הנתונים בצרת הגלות, ישאבו נחמה ועידוד מארזים אלה, שמזכירים שסוף הגאולה לבוא - "וצוה לבניו לטלם עמהם כשיצאו ממצרים". ובעל המאמר הוא רבי תנחומא - לשון נחמה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

עמה (עין ויקרא כ"ה, כ"ג), כדרך: דודי לי ואני לו (שיר השירים ב', ט"ו), וכן אמר ככל אשר אני מראה אותך (להלן פסוק ט'), כי אני הוא המראה, ואמר הראה אותך (להלן כ"ז, ח'), רמז למלת אני, וכן: אשר אתה מראה (להלן פסוק מ'), וכן אמר דוד הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל (ד"ה'א' כ"ח, י"ט), כי היתה עליו יד ה'.

יתבונן. ובאלה שמות רבה (מ"ט, ג'). וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, כנסת ישראל שהיא תרומה, שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתה (ירמיה ב', ג'). ושם עוד (שמו"ר ל"ג, א') אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל מכרתי לכם תורתי וכבדכול נמכרתי עמה, שנאמר ויקחו לי תרומה (פסוק הקודם) (עכ"ל), כי התרומה תהיה לי ואני

(ג) וזאת התרומה. על דרך האמת הוא כמו וה' נתן חכמה לשלמה (מלכים'א' ה'), וכן כתוב וזאת אשר דבר להם אביהם ויבנה אותם (בראשית מ"ט, כ"ח), וכתוב וזאת הנדבה (דברים ל"ג, א'), וכתוב מאת ה' היתה זאת (תהלים קי"ח, כ"ג). ויבן רמזו זה בבראשית רבה במדרש ק', י"ב). מוקנים אתבונן (תהלים קי"ט, ק), ושמבין

(ו) שָׁמֶן לְמָאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים: וּמִשְׁחָה לְאַנְהִירוֹתָא בּוֹסְמֵיָא לְמִשְׁחָה דְּרִבּוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמֵיָא:

כ"ו שָׁמֶן לְמָאֹר • שָׁמֶן זֶה לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה • שְׁנַעֲשֶׂה לְמִשְׁחָה כְּלִי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ, וְהוֹצִרְכּוּ לוֹ בְּשָׂמִים, כְּמוֹ שֶׁמֶפָּרֶשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים • שֶׁהִיוּ מִקְטִירִין בְּכָל עָרֶב וּבִקְרָא, כְּמוֹ שֶׁמֶפָּרֶשׁ בְּ"וָאֵתָה תִצְוֶה". וּלְשׁוֹן קְטֹרֶת, הַעֲלָאת קִיטוֹר וְתַמְרוֹת עֵשֶׂן. רמב"ן

(ז) אֲבִינֵי־שֶׁהֶם וְאֲבִנֵי מִלֵּאִים לְאָפֹד וְלַחֹשֶׁן:

כ"ז אֲבִינֵי־שֶׁהֶם • שְׁתֵּים הוֹצִרְכּוּ שָׁם לְצִרְף הָאָפוֹד, הָאָמֹר בְּ"וָאֵתָה תִצְוֶה". מִלֵּאִים • עַל שֶׁם שְׁעוֹשִׂין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גָּמָא, וְנוֹתְנִין הָאָבֶן שָׁם לְמִלֵּאוֹת הַגָּמָא, קְרוּיִים אֲבִנֵי מִלֵּאִים, וּמִקוֹם הַמוֹשָׁב קְרוּי מִשְׁבָּצוֹת. לְאָפֹד וְלַחֹשֶׁן • אֲבִנֵי הַשֶּׁהֶם לְאָפֹד וְאֲבִנֵי הַמִּלֵּאִים לַחֹשֶׁן. וְחֹשֶׁן וְאָפֹד מִפְּרָשִׁים בְּ"וָאֵתָה תִצְוֶה", וְהֵם מִיָּי תַכְשִׁיט. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַרְבֵּב וּבְעָלֵי הַפָּרָשִׁים הַדְּבָקָהוּ (שם ו'). וּפְרוּשׁ: מִסַּבֵּת מִשְׁבָּצוֹת (לְהֵלֵךְ כ"ח, י"א), שְׁנַעֲשֶׂה רִמְצֵי זָהָב סָבִיב. וְעַל דַּעַת אֲנָקְלוֹס שֶׁאָמַר מִשְׁכָּן (שם), הִיוּ הָאָבִינִים מִשְׁבָּצוֹת בְּתוֹךְ הַבָּתִּים, וְהִיוּ יוֹצְאִין מִתּוֹךְ הָאָבִינִים מִקְטִירִין אוֹתָן וְאוֹחֲזִין בָּהֶן מִלְמַעְלָה.

אָבֶל עֲנִין מִלּוֹאִים הוּא, שֶׁתְּהִינָה הָאָבִינִים אֲבִנֵי שְׁלֵמוֹת, שֶׁנִּכְרָאוּ כִּךְ, וְלֹא תְהִינָה אֲבִנֵי גִזִּית שֶׁנִּכְרָתוּ מִמְּחָצֵב גְּדוֹל אוֹ שְׁנִיחָצֵב מִתּוֹךְ כְּלִים, כִּי גַם בְּתוֹלְדֵת יָדוּעַ שָׁאִין שְׁלֵמוֹת מִחוּץ הָאָבִינִים הַיְקָרוֹת וְהַסְּפָלוֹת שֶׁבָּהֶן זוֹלָתִי בָּאָבֶן אֲשֶׁר הִיא כְּתוּלָה אֲבִינִים מִן הַנַּחֲלִי. וְלִכְךָ תִּרְגַּם אֲנָקְלוֹס "אֲשֶׁלְמִתָּא", כִּי לְשׁוֹן מִלּוֹי פְּלִים אוֹ גָּמָא בְּתַרְגוּמוֹ מִלּוֹי מִשְׁ, וְתַמְלָא כְּדָה (בְּרֵאשִׁית כ"ד, ט"ז). וּמִלֵּאָה, וְכֵן פֶּלֶם, אָבֶל כָּאֵן תִּרְגַּם הַמִּלּוֹי לְלִשׁוֹן שְׁלֵמוֹת, וְכֵן מִלָּא אוֹתָם חֲקִמָּת לֵב (לְהֵלֵךְ ל"ה, ל"ה). "אֲשִׁלִּים", כִּי אֵינָנו דָּבָר שְׁיִמָּלֵא כְּלִי, אָבֶל הוּא שְׁלֵמוֹת, שֶׁהִיוּ שְׁלֵמִים בְּחֻקָּהָ, וְזֶה טַעַם וּבִחְרֻשֶׁת אָבֶן לְמִלֵּאוֹת (לְהֵלֵךְ ל"א, ה'). שְׂיָדְעוּ לַפְתַּח פְּתוּחֵי חוֹתָם בְּאָבִינִים בְּמִלּוֹאֵתָם. וְהִנֵּה בְּאֲבִנֵי הָאָפֹד נִאֲמַר מַעֲשֶׂה חֹרֶשׁ אָבֶן פְּתוּחֵי חוֹתָם תִּפְתַּח אֵת שְׁתֵּי הָאָבִינִים עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לְהֵלֵךְ כ"ח, י"א), כִּי הִיוּ עוֹשִׂין חֹרֶשׁ בְּהֶם בְּכַתִּיבַת הַשְּׁמוֹת כְּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹרֶשׁ הָאָבֶן, וְהִנֵּה לֹא הִיוּ בְּמִלּוֹאֵתָם, אָבֶל בְּאֲבִנֵי הַחֹשֶׁן כְּתוּב וּמִלֵּאוֹת בּוֹ מִלֵּאוֹת אָבֶן (שם כ"ח, י"ז), וְכַתִּיב הִיוּ בְּמִלּוֹאֵתָם (שם כ'). וְהָאָבִינִים עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֲשָׂרָה עַל שְׁמַתָּם (לְהֵלֵךְ ל"ט, י"ד), לֹא מַעֲשֶׂה חֹרֶשׁ, וְלִכֵּן לֹא הִנֵּה לְמַעֲשֶׂה רַבְּנוּ עֲצָה בְּהֶם זוֹלָתִי בְּשִׁמִּיר שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִסְכַּת סוּטָה (מ"ח:): אֲבִינִים הֵלְלוּ אֵין כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶן בְּדִיו, שֶׁנֶּאֱמַר פְּתוּחֵי חוֹתָם (לְהֵלֵךְ כ"ח, כ"א), וְאֵין מִפְּרָשִׁין עֲלֵיהֶן בְּאִזְמֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמִלּוֹאֵתָם (שם כ"ח, כ'), אָבֶל מְבִיא שְׁמִיר וּמִכְרָא לָהֶן וְהֵן נִבְקָעִים מֵאֲלֵיהֶן. וּבְמִלּוֹאֵתָם לֹא נִאֲמַר אֵלָא בְּאֲבִנֵי הַחֹשֶׁן.

וְלֹא תַחֲשׂוּ לְמָה שֶׁהִזְכִּיר בְּאִגְרָה (גִּשְׁיֵן ס"ח). אֵיכָא שְׁמִיר דְּאִיתִי מִשָּׁה לְאֲבִנֵי אָפֹד,

(ז) אֲבִנֵי שֶׁהֶם וְאֲבִנֵי מִלֵּאִים לְאָפֹד וְלַחֹשֶׁן. עַל שֶׁם שְׁעוֹשִׂין לָהּ בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גָּמָא וְנוֹתְנִין הָאָבֶן שָׁם לְמִלֵּאוֹת הַגָּמָא קְרוּיִין אֲבִנֵי מִלּוֹאִים. וּמִקוֹם הַגָּמָא קְרוּי מִשְׁבָּצוֹת. לְאָפֹד וְלַחֹשֶׁן, "הַשֶּׁהֶם לְאָבִי הָאָפֹד וְאֲבִנֵי הַמִּלּוֹאִים לַחֹשֶׁן", לְשׁוֹן רִש"י (לְהֵלֵךְ כ"ח, כ'). וְכֵן פֶּרֶשׁ מִשְׁבָּצִים זָהָב יֵהִי בְּמִלּוֹאֵתָם (שם), מִקְפִּים מִשְׁבָּצוֹת שְׁעוֹר שִׁיתְמַלֵּא בְּעִבֵי הָאָבֶן, וְזֶה לְשׁוֹן מִלּוֹאֵתָם, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מִלּוֹי הָאָמֹר בְּעֵנִין הִנֵּה. וְאֵינָנו נִכּוֹן בְּעִינֵי כָּלִל, שִׁיקְרָא אוֹתָם עֲתָה אֲבִנֵי מִלּוֹאִים עַל שֶׁם שְׁעָתִיד עוֹד לְצוּרוֹת לְמִלָּא בְּהֶם הַגָּמָא שְׁיַעֲשׂוּ לָהֶם. וְעוֹד, כִּי גַם אֲבִנֵי הַשֶּׁהֶם הִיוּ מוֹיִסְבוֹת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב וְלֹא קָרָא אוֹתָם מִלּוֹאִים. וְעוֹד, שֶׁכָּכָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּגִמְרָא (סוּטָה מ"ח:): אֲבִינִים הֵלְלוּ אֵין מִפְּרָשִׁין עֲלֵיהֶן בְּאִזְמֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמִלּוֹאֵתָם (לְהֵלֵךְ כ"ח, כ'). וְאֵם הִנֵּה פְרוּשׁ בְּמִלּוֹאֵתָם שְׁיִמָּלֵאוּ הָאָבִינִים אֵת הַגָּמָאוֹת לֹא הִנֵּה רָאִיָּה מְכָאֵן שֶׁלֹּא לַחֹרֶץ בָּהֶן הַשְּׁמוֹת בְּאִזְמֵל כָּלִל. וְעוֹד, כִּי עֲנִין מוֹשָׁב הָאָבִינִים שֶׁאָמַר הֹרֵב שֶׁהוּא עֲשׂוֹי כְּמִין גָּמָא אֵינָנו כֵּן, אָבֶל הוּא דְבָרִיכָא אֲנָקְלוֹס (שם) שֶׁתִּרְגַּם "מִרְמָצָן", וְהוּא שְׁעָשׂוּ מִלְמַשָּׁה מוֹשָׁב כְּמִדַּת הָאָבֶן וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִזְלָא שְׁלֵשׁ הַשְּׁנִים שִׁיאֲחִזּוּ אֵת הָאָבֶן, מִלְשׁוֹן חֲקִמִים (נִדָּה ס"ב). וּמִפְּקִי לִיָּה בְּרִמְצָא דְּפִרְזָלָא, כְּגוֹן דְּבִנְעָא בְּרִמְצָא דְּפִרְזָלָא (שְׁבֵת ק"ג). וְכֵן יַעֲשׂוּ גַם הַיּוֹם בְּכָל אָבֶן זָהָב בְּשִׁבְעוֹת דְּבִי שֶׁתִּתְרָאָה מִכָּל צֶד וְלֹא יִשְׁמֵן יִפְיָה וְהִדְרָה בְּתוֹךְ הַגָּמָא.

תִּדְעַ לָךְ שֶׁהוּא כֵן שְׁהָרִי שְׁתֵּי שְׂרָשְׁרוֹת זָהָב הַתְּחוּבוֹת בְּשְׁתֵּי הַשְּׁבָעוֹת שֶׁבַחֲשָׁן תְּקוּעִים בְּמִשְׁבָּצוֹת שֶׁבְּכַתְּפוֹת הָאָפֹד (לְהֵלֵךְ כ"ח, כ"ה), וְאֵם הַמִּשְׁבָּצוֹת בָּתִּים הֵם לְמוֹשָׁב אֲבִינִים הֵיאָף יִתְקַעוּ בָּהֶן שְׂרָשְׁרוֹת, וְזֶה יִשְׁמָשׁוּ שָׁם גְּמוֹת שֶׁבָּהֶן. אָבֶל הֵן מִזְלָלוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, וְנִקְבִי הַשְּׂרָשְׁרוֹת נִכְנָסִים בָּהֶן. וּמִמֶּנּוּ לְפִי דַּעֲתִי כִּי אֲחֻזִּי הַשֶּׁבֶץ (שְׁמוּאֵל ב' א', ט'), אֲנָשִׁים בְּיָדָם הַרְמָחִים וּבִרְאֵשׁ מִזְלָלוֹת לְתַפֵּשׁ הַבּוֹרְחִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וְהִנֵּה

(ו) בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁזֶה מִקְרָא קָצֵר, בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּסְמִים לִקְטֹרֶת הַסָּמִים. וְאַחֲרֵים אָמְרוּ (הֵרָאב"ע בְּשֶׁם חֲכָמֵי הַדּוֹר) שֶׁהוּא כְּאִלוּ בְּהַפּוֹד, וְלִקְטֹרֶת יְבִיאוּ סְמִים. וְהַזְכִּירָם בִּידְעָה לּוֹמַר הַסָּמִים הַטּוֹבִים לְהַקְטִיר, כִּי גַם שָׁם לֹא פֶרֶשׁ אוֹתָם. וְר"א אָמַר שֶׁהוּא כְּמַשְׁעוֹ, וּבְשָׂמִים לְשִׁנְיָהם לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת, כִּי יִכְנָסוּ בְּקְטֹרֶת בְּשָׂמִים שְׁבֵלֵת גֵּרָד וְכִרְכַּם וְקִנְמָן דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ (פְּרִיתוֹת ו'). וְלֹא הִצְרִיךְ לְהַזְכִּיר וּ"בְשָׂמִים וּסְמִים לִקְטֹרֶת", בְּעִבּוֹר שֶׁהִזְכִּיר קְטֹרֶת הַסָּמִים, כְּאֲשֶׁר לֹא הִזְכִּיר שָׁמֶן לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וְזֶהוּ נִכּוֹן. וְהוֹצִירוּ לְכָל אֵלֶּה הַסְּבָרוֹת, כִּי דַּעַת בְּעָלֵי הַלְשׁוֹן שֶׁהַסָּמִים הֵם הַתְּרוּפוֹת, כְּגוֹן הַלְבוּנָה וְהַחֲלִבָּה, וּבְשָׂמִים הֵם הַנְּאֻכָּלִים שִׁיקְרָאוּ מִסְּעָדִים, אֲשֶׁר לָהֶם בְּשׁוֹם בְּרִיחַן הַטּוֹב. אָבֶל עַל דַּעַת רִש"י סְמִים שָׁם לְבְשָׂמִים, וְכִךְ הִיא כְּנֻט רַבּוֹתֵינוּ בְּמִדְרָשׁ (פְּרִיתוֹת ו'). אֶחָד עֲשָׂר סְמִינִין נִאֲמְרוּ לְמַשָּׁה בְּסִינִי, וְכֵן מִתְרַגַּם אֲנָקְלוֹס בּוֹסְמִין בְּשִׁנְיָהם. וְהוּא נִכּוֹן בְּכַתּוּב הִנֵּה.

אָבֶל בְּעִבּוֹר שֶׁשֶׁנָּה הַכְּתוּב הַלְשׁוֹן יִתְכַּן שְׁנֹאמַר כִּי הַשְּׁבָעִים שֶׁבְּעָלֵי הַרִיחַ וְהַבִּשְׁם נִקְרָאִים בְּשָׂמִים. וְעִנְיָנו הַמִּבְחָרִים וְהַיְדוּעִים בְּסָמִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: בְּשָׂמִים רֹאשׁ (לְהֵלֵךְ ל', כ"ג), בְּרֹאשׁ כָּל בִּשְׁם (וְחֻקָּאֵל כ"ז, כ"ב). גַּם נִכּוֹן הוּא שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מִלֵּת בְּשָׂמִים וּבִשְׁם מִלָּה מְרַכֶּכֶת, בּוֹ שָׁם, בָּהּ סְמִים. וְהִתְרָאָה עַל דְּבָרֵיהֶם שֶׁאָמַר בְּשָׂמִים רֹאשׁ מִרְדּוֹר (לְהֵלֵךְ ל', כ"ג), וְהַמּוֹר בְּסָמִים יִחַשֵׁב שֶׁהוּא תְרוּפָה לֹא מִסְעָד, וְאָמַר הַכְּתוּב: גֵּרָד וְכִרְכַּם קִנְמָן וְקִנְמָן עִם כָּל עֲצֵי לְבוֹנָה, וְכַתִּיב מִרְ וְאֵהֲלוֹת עִם כָּל רֹאשֵׁי בְשָׂמִים (שִׁיר הַשִּׁירִים ד', י"ד), וְעַל כֵּלָם אָמַר הַפִּיחִי גִנִּי יִזְלוּ בְשָׂמִיו (שָׁם ד', ט"ז). וְעוֹד, שֶׁהַכְּתוּב אָמַר וְאֵת הַבִּשְׁם וְאֵת הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וְלִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים (לְהֵלֵךְ ל"ה, כ"ח), וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁהִבִּיאוּ סְמִים, אִם כֵּן כֵּלָם בְּכָלִל הַבִּשְׁם.

(ח) וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם:

ח וַיַּעֲבֹדוּן קַדְמֵי מִקְדָּשָׁא וְאַשְׁרֵי שִׁכְנֹתַי
בִּינְיָהוֹן:

ח"י"א וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ • וַעֲשׂוּ לְשָׁמִי בֵּית קִדְשָׁה.

(ט) כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנַּת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת
תְּבִנַּת כָּל־בָּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ:

ט כָּכֹל דִּי אָנָּה מַחְזִי יתְךָ ית דְּמוּת מִשְׁכָּנָא
וְנֵת דְּמוּת כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבֹדוּן:

ח"י"א כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ • (מנחות כט) כָּאֵן אֵת תְּבִנַּת הַמִּשְׁכָּן. הַמִּקְרָא הִזָּה מַחְבֵּר לַמִּקְרָא שְׁלֹמֶעֱלָה הֵימְנוּ:
"וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ". (וכן תַּעֲשׂוּ) • (פנהדרין טו. שבועות יד) לְדוּרוֹת, אִם יֵאבֹד אֶחָד מִן הַכִּלִּים, או
כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כָּלִי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שְׁלֵחָנוֹת וּמִנּוּרוֹת וְכִיּוּרוֹת וּמְכוֹנוֹת שְׁעָשָׂה שְׁלֹמֶה, כְּתִבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם.
(חוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מַחְבֵּר לַמִּקְרָא שְׁלֹמֶעֱלָה הֵימְנוּ, לֹא הָיָה לוֹ לְכַתֵּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ", אֶלָּא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ',
וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂית אֵהָל מוֹעֵד וְכָלִיו. רמב"ן

(י) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְכּוֹ וְאִמָּה וַחֲצִי
רַחְבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצִי קִמְתּוֹ:

י וַיַּעֲבֹדוּן אֲרוֹנָא דְּעֵצֵי שִׁטִּין תְּרִמִּין אֲמִין
וּפְלָגָא אַרְבַּה וְאִמָּתָא וּפְלָגָא פְתִיָּה וְאִמָּתָא
וּפְלָגָא רֹמָה:

ח"י"א וַעֲשׂוּ אֲרוֹן • כְּמִין אֲרוֹנוֹת שְׁעוֹשִׁים בְּלֹא רַגְלִים, עֲשׂוּיִים כְּמִין אַרְגָּז, שְׁקוֹרִין אִישְׁקֵרִי"ן, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלְיוֹ. רמב"ן

(יא) וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבִּית וּמִחוּץ תַּצְפִּנּוּ וְעִשִּׂיתָ
עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב:

יא וְתַחֲפִי יתָה דְּהַב דְּכִי מִגֹּו וּמִבְּרָא
תַּחֲפִיָּה וְתַעֲבֹד עֲלוּהֵי זִיר דְּדֵהַב סָחוּר
סָחוּר:

ח"י"א מִבֵּית וּמִחוּץ תַּצְפִּנּוּ • (ויקרא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצִלָּל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתָלִים וְשׁוּלִים לְכֹל
אֶחָד, וּפְתִיחוֹת מִלְּמַעְלָה. נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחָפָה שְׁפָתוֹ הַעֲלִיּוֹנָה בְּזָהָב. נִמְצָא
מִצָּפָה מִבֵּית וּמִחוּץ (שם תנחומא. שמות רבה) • זָר זָהָב • כְּמִין כְּתָר מִקֵּץ לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְׁפָּתוֹ, שְׁעָשָׂה הָאֲרוֹן הַחִיצוֹן גְּבֵה
מִן הַפְּנִימִי, עַד שֶׁעָלָה לְמוֹל עָבִי הַכַּפֶּרֶת וּלְמַעְלָה הֵימְנוּ מִשְׁהוֹ. וְכִשְׁהַכַּפֶּרֶת שׁוֹכֵב עַל עָבִי הַכְּתָלִים, עוֹלָה הַזֶּר לְמַעְלָה
מִכָּל עָבִי הַכַּפֶּרֶת כָּל שְׁהוּא, וְהוּא סִמֵּן לְכַתֵּר תוֹרָה.

(יב) וַיִּצְקָתָ לּוֹ אֲרֵבַע טַבַּעַת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אֲרֵבַע
פְּעֻמָּתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעַת עַל־צִלְעוֹ הָאַחַת וּשְׁתֵּי טַבַּעַת
עַל־צִלְעוֹ הַשְּׁנִיית:

יב וְתַתִּיד לָהּ אַרְבַּע עֲזָזִין דְּדֵהַב וְתַתִּיד עַל
אַרְבַּע זַוְתֵּיהּ וְתַתִּיד עֲזָזִין עַל סְטֵרָה חַד
וְתַתִּיד עֲזָזִין עַל סְטֵרָה תַּנִּיתָא:

ח"י"א וַיִּצְקָתָ • לְשׁוֹן הַתְּכָה, כְּתַרְגוּמוֹ. פְּעֻמָּתָיו • כְּתַרְגוּמוֹ: זַוְתֵּיהּ, וּבִזְיוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת סְמוּךְ לַכַּפֶּרֶת, הָיוּ נְתוּנִים
שְׁתֵּים מִכָּאֵן וּשְׁתֵּים מִכָּאֵן לְרַחְבּוֹ שֶׁל אֲרוֹן, וְהַבָּדִים נְתוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכוֹ שֶׁל אֲרוֹן מִפְּסִיק בֵּין הַבָּדִים אֲמָתִים וַחֲצִי

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ לִי שֵׁם, כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ
אֵת תְּבִנַּת הַמִּשְׁכָּן הִזָּה אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי שְׁאֲשַׁכֵּן
בוֹ בְּתוֹכָם וְאֵת תְּבִנַּת כָּל בָּלָיו. וְכַפֵּל וְכֵן
תַּעֲשׂוּ כָּלְכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא כְּהִכָּפֵל
וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מֹשֶׁה
כֵּן עָשׂוּ (לַהֲלֹךְ ל'ט, ל"ב), כִּי מִפְּנֵי שְׁהִיא
צִוָּתָה אָמַר וְכֵן תַּעֲשׂוּ.

(י"א) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן. יַחֲזוֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַנּוֹכְרִים לְמַעְלָה, וְאֶחָד בֶּן וְצִפִּית
אֹתוֹ (פְּסוּק י"א), וַיִּצְקָתָ לוֹ (פְּסוּק י"ב),
וְכֵן בְּלִשׁוֹן יַחֲזִיר, כִּי מֹשֶׁה כִּנְגַד כָּל יִשְׂרָאֵל
(מִכִּילָתָא יתרו א'). וְיַתְכֵּן שְׁיִרְמֹז שְׁיִהִי

יְהִיָּה הַמִּקְרָא מַחְבֵּר לְמַעְלָה הֵימְנוּ לֹא הָיָה
לוֹ לְכַתֵּב וְכֵן תַּעֲשׂוּ, אֶלָּא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ', וְהָיָה
מְדַבֵּר עַל עֲשִׂית אֵהָל מוֹעֵד וְכָלִיו. לְשׁוֹן רַשִּׁי.
וְלֹא יִדְעִיתִי שְׁיִהִיָּה זֶה אָמַת שְׁיִתְחַיֵּב שְׁלֹמֶה
לַעֲשׂוֹת כָּלִי בֵּית עוֹלָמִים כְּתִבְנִית אֵלּוּ, וּמִזִּבְחָ
הַנְּחֻשֶׁת עָשָׂה שְׁלֹמֶה עֲשָׂרִים אָמָה אַרְבָּע וְעֶשְׂרִים
רַחֵב (דִּהִי"ב ד', א'). וְר"א אָמַר וְכֵן תַּעֲשׂוּ
הַכִּלִּים, כִּי בְּתַחֲלָה אָמַר וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ.
וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט אֵין צָרָה לְכֹל זֶה, אֶבֶל כָּא
הַכָּפֵל לְחֻזְקוֹ וְזוּר, אָמַר וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ,
בֵּית וְכָלִים, כְּמִקְדָּשׁ מִלְּךָ וּבֵית מִמְּלָכָה (עֲמוּס
ז', י"ג), וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם, בְּבֵית וּבְכֶסֶד הַכְּבוֹד

שֶׁחָשַׁן יִקְרָאוּ לוֹ אֶפֶס בְּדֶרֶךְ הַעֲבָרָה, מִפְּנֵי
שְׁהוּא מַחְבֵּר בוֹ, וְכַתִּיב נָמִי הִגִּישָׁה הָאֶפֶס
(שְׁמוּאֵל-א' כ"ג, ט'), וּבַחֲשׁוֹן הָיָה שׁוֹאֲלִין.
וְהָיָה פֶּרֶשׁ הַכְּתוּב אֲבִי שֵׁהָם, שְׁלֹשׁ, שְׁתֵּים
לְאֶפֶס וְאַחַת לַחֲשׁוֹן, וְאֲבִי מְלוּאִים, לַחֲשׁוֹן.
וְאִם הָיָה דַּעַת רְבוּתִינוּ שְׁיִהִיָּה גַם אֲבִי הָאֶפֶס
מְלוּאִים, מִן הַכְּתוּב הִזָּה, יְהִי לְאֶפֶס לַחֲשׁוֹן,
שְׁיִהִיָּה, אֲבִי שֵׁהָם וְאֲבִי מְלוּאִים.

(ט) וְכֵן תַּעֲשׂוּ. לְדוּרוֹת אִם יֵאבֹד אֶחָד מִן
הַכִּלִּים אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ כָּלִי בֵּית עוֹלָמִים
כְּגוֹן שְׁלֵחָנוֹת וּמִנּוּרוֹת וְכִיּוּרוֹת וּמְכוֹנוֹת שְׁעָשָׂה
שְׁלֹמֶה כְּתִבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם. וְאִם לֹא

שיעור יומי ליום שני כ"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת תרומה
לא
בין בד לבד, שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפרש במנחות בפרק "שתי הלחם".
ושתי טבעת על צלעו האחת • הן הן הדר' טבעות שבתחלת המקרא, ופרש לך היכן היו, והני"ו זו תורה היא,
ופתורנו כמו "שתי טבעות", ויש לך לישיבה בן: ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת. צלעו • צדו. רמב"ן

(יג) וְעִשִּׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:
יג ותעבד אריחי דאעי שטין ותחפי ותהון
דחבא:
כז"י • בדי • מוטות.

(יד) וְהִבֵּאתָ אֶת־הַבָּדִים בַּטֶּבַעַת עַל צִלְעַת הָאָרֹן לְשֵׁאת
אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:
יד ותעל ית אריחא בעזקתא על סטרי
ארונא למשל ית ארונא בהון:

(טו) בַּטֶּבַעַת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:
כז"י • לא יסרו ממנו • (יזכא שם) לעולם.

(טז) וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֶת־הָעֹדֶת אֲשֶׁר אֶתֶּן אֵלֶיךָ:
כז"י • ונתת אל-הארון • כמו: בארון. העדת • התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם, שצויתי אתכם מצוות
הכתובות בה.

♦ יום שני כ"ז שבט ♦

(יז) וְעִשִּׂיתָ כַּפֶּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וְחֻצִּי אַרְפֶּה וְאַמָּה
וְחֻצִּי רַחְבָּהּ:
יז ותעבד כפרת דהב טהור דכי תרתין אמיין
ופלגא ארפה ואמתא ופלגא פתיה:

כז"י • כפרת • כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה ומנחוה עליו כמין דף. אמתים וחצי ארפה • בארכו של ארון,
ורחבה כרחבו של ארון, ומנחת על עבי הכתלים ארבעתם. ואף על פי שלא נתן שעור לעביה, פרשו רבותינו שהיה
עביה טפח (סוכה ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 164)

שְׁהִיָּה עֲבִיָּה טַפַּח (רש"י כה, יז) יש לשאל, מה ראה רש"י לפרש שעור עבי הכפרת. ויש לומר, שהקשה לו: מדוע נאמר לעיל
(פסוק י) "וְעָשׂוּ אֲרֹן", בנגוד למה שנאמר בשאר הכלים "וְעִשִּׂיתָ". ומתרץ, שעבי הכפרת היה טפח, ואין בכחו של אדם אחד
לעבד ולעשות חתיכת זהב רבת־משקל כזה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כל ישראל משתתפין בעשיית הארון בעבור
שהוא קדוש משכני עליו, ושיזכו כלם
לתורה. וכן אמרו במדרש רבה (שמו"ר
ל"ג, ג.) מפני מה בכל הכלים כתיב
ועשית, ובארון כתיב ועשו ארון, א"ר
יהודה בר' שלום אמר הקדוש ברוך הוא
זבואו הכל ויתעסקו בארון שיזכו לתורה.
והעסק, שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד
לארון, או יעזר לבצלאל עזר מעט, או
שיזכנו לדבר.
(יב) ארבע פעמתי. בתרגומו, ארבע
"וניתיה", ובזויות העליונות סמוך
לכפרת היו נתונין. ושתי טבעות על צלעו
האחת, הן הן ארבע טבעות שבתחלת המקרא,

ופרוש הכתוב "ושטים" מן הטבעות האלו
על צלעו האחת. כף פרש רש"י, ויפה פרש.
אבל לא ידעתי למה אמר שבזויות העליונות
סמוך לכפרת היו הטבעות, שהכבד היה יתר
מאד, ועוד כי דרך הכבוד הוא שיהיה הארון
נשא ונבזה למעלה על כתפות הכהנים.
ור"א אמר חפשי בכל המקרא ולא מצאתי
"פעם" שיהא זוית, רק רגל, מה יפו
פעמין (שיר השירים ז', ב.), רגלי עני פעמי
דלים (ישעיה כ"ו, ו'), על בן הצרכתי לפרש
כי רגלים היו לארון. ופרוש כי הם שמונה
טבעות, ד' תחתונות לשאת אותו בהם,
והעליונות היו ליפי. ואין דקריין נכונים כלל.
אבל אם דקריין שם "פעם" רגל, יצוה הכתוב

שיהיו הטבעות בזויות התחתונות אשר הארון
יושב בהן, ויקרא העליונים רגלים.
כי לשון הקדש יתפש כל הצורות לדמות
האדם, ויאמר לכל דבר עליונו ראש ולצד
התחתון רגל. וזה באמת כך הוא, שבזויות
התחתונות היו הטבעות, והארון נשא למעלה,
כמו שפרשתי למעלה. אבל לפי דעתי אין
פעם רגל, אבל הוא שם "הפסיעה", מה יפו
פעמין (שיר השירים ז', ב.), פסיעותיה,
כענין שנאמר בתלמוד (ע"ז י"ח). כמה נאות
פסיעותיה של ריבה זו, וכן מדוע אחר
פעמי מרכבותיו (שופטים ה, כ"ח). ואמר
הכתוב בקאן פעמותיו לפסיעות הכהנים
הנושאים אותו, רמו שני דברים, שיהיו

(יח) וַעֲשִׂיתָ שָׁנִים בְּרָבִים זֶהְבַּ מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי יח וַתַּעֲבֹד תַּרְיִן בְּרוֹבִין דְּדָהֵב נָגִיד תַּעֲבֹד יתהון מתריין סטרי כפרתא: קצות הכפרת:

כ"ז • רבבים • דמות פרצוף תיגוק להם. מקשה תעשה • שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים, שקורין שולדריין, אלא הטל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקרוס באמצע, וראשין בולטין למעלה, וציר הכרובים בבליטת קצותיו. מקשה • בטדריין בלע"ז, כמו (דניאל ה' ד') "דא לדא נקשן". קצות הכפרת • ראשי הכפרת.

(יט) וַעֲשֶׂה כְרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וּכְרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה יט וַעֲבֹד כְּרוֹבָא חַד מִסְטְרָא מִכָּא וּכְרוֹבָא חַד מִסְטְרָא מִכָּא מִן כְּפָרְתָא תַּעֲבֹדִין ית כְּרוֹבִינָא עַל תַּרְיִן סְטְרוֹהִי: מן הכפרת תעשו את הכרובים על-שני קצותיו:

כ"ז • וַעֲשֶׂה כְרוֹב אֶחָד מִקְצֵה • שלא תאמר שני כרובים לכל קצה וקצה. לכך הוצרך לפרש: "כרוב אחד מקצה מזה". מן הכפרת • עצמה תעשה את הכרובים, זהו פרושו של "מקשה תעשה אותם", שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לכפרת.

(כ) וַהֲיוּ הַכְּרֻבִּים פְּרָשִׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם כ) וַהֲיוּ הַכְּרֻבִּים וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל-אָחִיו אֶל-הַכְּפָרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים: כויהון כרוביא פריסן גדיפיהון לעלא מטלין בגדיפיהון על כפרתא ואפיהון חד לקבל חד לקבל פפרתא יהון אפי כרוביא:

כ"ז • פְּרָשִׁי כְנָפִים • שלא תעשה כנפיהם שוככים, אלא פרושים וגבהים למעלה אצל ראשיהם, שיהא י' טפחים בחלל שבין הכנפים לכפרת, כדאיתא בסכה (דף ט).

(כא) וַנִּתֵּן אֶת-הַכְּפָרֶת עַל-הָאָרֶץ מִלְּמַעְלָה וְאֶל-הָאָרֶץ כא וַתֵּתֵן ית כפרתא על ארונא מלעלא ובארונא תתן ית סהדותא די אמתן לך: וַתֵּתֵן אֶת-הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֵתֵן אֵלֶיךָ:

כ"ז • וְאֵל הָאָרֶץ תֵּתֵן אֶת הָעֵדֻת • לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר: "ונתת אל הארץ את העדת"? ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת, יתן תחלה את העדת לתוכו, ואחר כך יתן את הכפרת עליו. וכן מצינו, כשהקים את המשכן נאמר: (למנו כ) "ויתן את העדות אל הארון", ואחר כך: "ויתן את הכפרת על הארון למעלה". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תתן את העדות אשר אתן אליך, כדי שיהיה לי כסא כבוד, כי אני "אנועך לך שם" ואשפין שכנתי עליהם, ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים, "בעבור" שהוא על ארון העדות.

והנה הוא פמרכבה אשר ראה יחזקאל שאמר היא חסיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים הם (יחזקאל י', כ'), ולכך נקרא יושב הכרובים (שמואל-א' ד', ד'), כי היו פורשי כנפים להורות שהם המרכבה נושאי הכבוד, וכמו שנגאמר ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפרשים וסוככים על ארון ברית ה' (ד"ה-א' כ"ח, י"ח), כאשר הזכרתי (בהקדמה לפרשת תרומה). וצל דעת רבותינו (חגיגה י"ג:) הם צורות אדם, מלשון ארמית שתאמר לעלם

נאמר ויתן את העדת אל הארון, ואחר כך ויתן את הכפרת על הארון מלמעלה (להלן מ', כ'), לרש"י. ואם היה זה צנאה, משמעו יותר שאמר שיתן הכפרת על הארון, כאשר אמר, יתן בארון את העדות, כי ארון יקרא גם בהיות הכפרת עליו. ועוד כי יש לשאל גם כן, למה החזיר אשר על ארון העדת (פסוק כ"ב), כי בידוע שהכרובים הם על ארון העדות, ומה צריך לפרש עוד כיון שאמר (שם) מעל הכפרת מבין שני הכרובים.

אבל פרושו, כי בעבור שצוה בכרובים להיותם פורשי כנפים למעלה (בפסוק הקודם), ולא אמר למה יעשם כלל, ומה שישמשו במשכן, ולמה יהיו בענין הזה, לכך אמר עתה ונתת הכפרת עם כרוביו, שהכל דבר אחד על הארון מלמעלה, כי אל הארון

הטבעות בזויות למטה ממש סמוכים למושב הארון, ושיהיה כל ארכו של ארון מפסיק בין שתי הטבעות, כי הארון ארכו למזרח, והטבעות שנים בצפון אחד בראש המזרחי ואחד במערבי, ושנים בדרום, ופעמי הכהנים הולכים בין טבעת לטבעת, ולפניהם. ובמשנת המשכן שנו ארבע טבעות של זהב היו קבועות בו, שתיים בצפון ושתיים בדרום, שבהם היו נותנין את הכדים ולא היו זזים ממש לעולם וכו'.

(כא-כב) וְאֵל הָאָרֶץ תֵּתֵן אֶת הָעֵדֻת. לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר אמור (לעיל בפסוק ט"ז). ונתת אל הארון את העדת. וי"ל שבא ללמד שבעודו ארון בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואחר כך יתן הכפרת עליו. וכן מצינו כשהקים המשכן

כב וַאֲזַמְנָן מִיִּמְרֵי לֶךְ תָּמַן וְאֶמְלֵל עִמָּךְ
מַעֲלֹי כִפְרָתָא מִבֵּין תְּרִין כְּרוּכָא דִּי עַל
אַרְנָא דְסִהְדוּתָא יָת כָּל דִּי אֶפְקֵד יָתָךְ לְנֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכִּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרוּכִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲצִוֶּה אוֹתָךְ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ז • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לָךְ לְדַבֵּר עִמָּךְ, אוֹתוֹ מְקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שְׂאֵבָא שֵׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ
מֵעַל הַכִּפֹּרֶת • וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיִּדְבֹּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לַפִּרְכָּתָא.
נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים מִכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה. בָּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ד) "וּכְבָּא מִשָּׁה אֶל אֵהָל מוֹעֵד
וַיִּשְׁמַע אֶת הַקוֹל מִדְּבַר אֵלָיו מֵעַל הַכִּפֹּרֶת וּגו'", מִשָּׁה הָיָה נִכְנָס לְמִשְׁכָּן, וְכִינֵן שָׂבָא בְּתוֹךְ הַפִּתְחָא, קוֹל יוֹרֵד מִן
הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּכִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמָע לְמִשָּׁה בְּאֵהָל מוֹעֵד. וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצִוֶּה אוֹתָךְ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הָרִי
וַי"ו זֶה יִתְּרָה וְטַפְלָהּ, וְכִמּוּהוּ הִרְבָּה בַּמִּקְרָא, וְכֵן תִּפְתָּר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמָּךְ שֵׁם", אֵת כָּל אֲצִוֶּה אוֹתָךְ אֶל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, הוּא.

כג וַתַּעֲבֹד פְּתוּרָא דְאֶעִי שְׁטִין תְּרִיתִין אַמִּין
אַרְבָּה וְאַמְתָּא פְּתִינָה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא רִימָה:

(כג) וְעָשִׂיתָ שְׁלֶחַן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אַרְבֹּ וְאַמָּה רָחֹב
וְאַמָּה וְחֲצִי קָמָתוֹ:

כ"ז • גִּבְיָה וּגְלִיו עִם עֲבֵי הַשְּׁלֶחָן (פסחים קט).

כד וַתַּחֲפִי יִתָּה דְהַב דְּכִי וַתַּעֲבֹד לָהּ זִיר
דְּדִהַב סְחֹר סְחֹר:

(כד) וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זֶר זָהָב סָבִיב:

כ"ז • סִימֵן לְכַתֵּר מַלְכוּת, שֶׁהַשְּׁלֶחָן שֵׁם עֶשֶׂר וּגְדוּלָּהּ, כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים: 'שְׁלֶחָן מַלְכִּים'. רמב"ן

כה וַתַּעֲבֹד לָהּ גְּדִנְפָא רִימָה פְּשָׁפָא סְחֹר
סְחֹר וַתַּעֲבֹד זִיר דְּדִהַב לְגִדְנָפָה סְחֹר
סְחֹר:

(כה) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טַפַּח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֶר־זָהָב
לְמִסְגֶּרְתּוֹ סָבִיב:

כ"ז • כְּתָרְגוּמוֹ: גְּדִנְפָא, וְנִחְלַקוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים: לְמַעַלָּה הָיְתָה, סָבִיב לְשְׁלֶחָן, כְּמוֹ
לְבַזְזִין שֶׁבִּשְׁפַּת שְׁלֶחָן שָׁרִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמִטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מְרָגֵל לְרָגֵל, בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשְּׁלֶחָן, וְדָף הַשְּׁלֶחָן
שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת. וְעָשִׂיתָ זֶר־זָהָב לְמִסְגֶּרְתּוֹ • הוּא זֶר הָאֲמוּר לְמַעַלָּה, וּפִרְשׁ לָךְ כָּאֵן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה.

כו וַתַּעֲבֹד לָהּ אַרְבַּע עֲזָנִין דְּדִהַב וַתִּתֵּן
עֲזָנָתָא עַל אַרְבַּע זְוִיָּתָא דִּי לְאַרְבַּע
רַגְלֶיהָ:

(כו) וְעָשִׂיתָ לוֹ אַרְבַּע טַבָּעוֹת זָהָב וְנִתַּתָּ אֶת־הַטַּבָּעוֹת עַל
אַרְבַּע הַפָּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:

כו לְקַבֵּל גְּדִנְפָא יְהוִין עֲזָנָתָא לְאַתְרָא
לְאַרְיִחְיָא לְמַטְל יִת פְּתוּרָא:

(כו) לְעַמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּהֲיִין הַטַּבָּעוֹת לְבָתִּים לְבָדִים
לְשֹׂאת אֶת־הַשְּׁלֶחָן:

כ"ז • לְעַמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּהֲיִין הַטַּבָּעוֹת • בְּרָגְלִים תְּקוּעוֹת כְּנָגֵד רִאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. לְבָתִּים לְבָדִים • אוֹתָן טַבָּעוֹת
יְהִיו בָּתִּים לְהַכְנִיס בֵּהֶן הַבָּדִים. לְבָתִּים • לְצַרֵּךְ בָּתִּים. לְבָדִים • כְּתָרְגוּמוֹ: לְאַתְרָא לְאַרְיִחְיָא.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

(כד) זֶר זָהָב סָבִיב. סִימֵן לְכַתֵּר מַלְכוּת,
שֶׁהַשְּׁלֶחָן שֵׁם עֶשֶׂר וּגְדוּלָּהּ הוּא, כְּמוֹ
שְׁאוּמְרִים שְׁלֶחָן מַלְכִּים, לְשׁוֹן רִש"י. וְכֵן
הַדְּבָר, שֶׁזֶה סוּד הַשְּׁלֶחָן, כִּי בִּרְכַּת הַשֵּׁם מַעַת
הַיּוֹת הַעוֹלָם לֹא נִבְרָא יֵשׁ מֵאִין, אֲבָל עוֹלָם
כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג, דְּקִתִּיב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר
עָשָׂה וְהָנָה טוֹב מֵאֵד (בְּרֵאשִׁית א', ל"א).
אֲבָל כְּאֲשֶׁר יְהִיָּה שֵׁם שֶׁשׁ דָּבָר תַּחּוּל עָלָיו

כ"ח, י"ח), כִּי הַכְּרוּכִים שְׂרָאָה יִחְזָקָא
נוֹשָׂאִים הַכְּבוֹד תְּכֵנִית לְכְרוּכִים שֶׁהֵם כְּבוֹד
וְתַפְאֲרָתָא, וְהַכְּרוּכִים אֲשֶׁר בְּמִשְׁכָּן וּבִמְקוֹדֵשׁ
תְּכֵנִית לָהֶן, כִּי גְבוּהָ מֵעַל גְּבוּהָ שׁוּמֵר
וּגְבוּהֵם עָלֵיהֶם (קִהְלֵת ה', ד'). וְזֶה טַעַם
וְאֵדע (יִחְזָקָא ל', כ'), שְׂרָאָה בְּאֶחָד וַיֵּדַע
בְּאֶחָד, וּלְפִיכָךְ אֲמַר הָמָּה (שֵׁם). וְהַמִּשְׁכָּל
יִבִּין (עֵינִי לְעִיל פְּסוּק ב').

"רַבִּינָא". וְהַחֲזִיר בְּשֵׁם הַזֶּה הַכ"ף שֶׁרֶשׁ, כִּי
כֵן הַשֵּׁם, כְּנֻעִים, לְהוֹרוֹת עַל עֲנִינִם.
וְאֵם תַּחֲשֹׁב עוֹד לָמָּה הָיוּ פָּנִים אִישׁ אֶל
אֶחָיו (פְּסוּק כ'). וְלָמָּה הָיוּ מִקְשָׁה (פְּסוּק
י"ח), תוֹכֵל לְדַעַת כִּי רָאוּי לָהֶם שִׁיחִיו פּוֹרְשֵׁי
כְּנָפִים לְמַעַלָּה, כִּי הֵם כִּסָּא עֲלִיּוֹן וְסוֹכְכִים
עַל הַעֲדוֹת שֶׁהֵיא מִקְתָּב אֱלֹהִים (לְהֵלֵן ל"ב,
ט"ז). וְזֶה טַעַם וְלִתְכֵנִית הַמִּרְכָּבָה (ד"ה א',

וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאֲבָם אֶת־הַשִּׁלְחָן:
(כח) וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאֲבָם אֶת־הַשִּׁלְחָן:

כח"י • וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאֲבָם אֶת־הַשִּׁלְחָן.

וַעֲשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וְקִשּׁוֹתָיו וּמִנְקִיתָיו אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
(כט) וַעֲשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וְקִשּׁוֹתָיו וּמִנְקִיתָיו אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

כח"י • וַעֲשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וְכַפֹּתָיו • קַעֲרֹתָיו, זֶה הַדְּפוס, שֶׁהִיָּה עֲשׂוּי כְּדֹפּוֹס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הָיָה עֲשׂוּי כַּמִּין תְּבַח פְּרוּצָה מִשְׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ. שׂוּלִים לוֹ לְמִטָּה וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלָפִי מַעֲלָה כַּמִּין בְּתָלִים, וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֵׁשׁ לוֹ פָּנִים רֹאִין לָכָאן וּלְכָאן, לְצַדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אֶרְכּוֹ לְרַחְבּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן וְכַתְּלָיו זְקוּפִים כְּגֵד שֶׁפֶת הַשִּׁלְחָן, וְהִיָּה עֲשׂוּי לוֹ דְּפוס וְדָפּוֹס בְּרִזָּל. בְּשֵׁל בְּרִזָּל הוּא נֶאֱפָה, וְכִשְׁמוּצִיאָו מִן הַתַּנּוּר, נוֹתֵנוּ בְּשֵׁל זָהָב עַד לְמַחַר בִּשְׁבַת שֶׁמִּסְדְּרוֹ עַל הַשִּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוס קָרוּי קַעֲרָה. וְכַפֹּתָיו • הֵן בְּזִיכִין שְׁנוֹתָנִין בָּהֶם לְבוֹנָה. וְשִׁטִּים הֵיוּ לְשִׁנֵּי קוֹמָצִי לְבוֹנָה שְׁנוֹתָנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרֻכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כח) "וְנִתְּתָה עַל הַמַּעֲרֻכָּה לְבוֹנָה זָכָה". וְקִשּׁוֹתָיו • הֵן כַּמִּין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאַרְכָּן. וְדוּגְמָתָן עֲשֶׂה שֶׁל זָהָב וּמִסְדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גְּבִי אוֹתָן הַקָּנִים, וּמִבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, כְּדֵי שֶׁתִּכְנַס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׂוּ. וּבְלִשׁוֹן עַרְבִי כָּל דְּבַר חֲלוּל קָרוּי קְסוּ"א. וּמִנְקִיתָיו • תַּרְגוּמוֹ: וּמִכִּילָתָהּ, הֵן סְנִיפִים כַּמִּין יְתוּדוֹת זָהָב עוֹמְדִין בְּאַרְץ וּגְבוּהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשִּׁלְחָן הַרְבֵּה, כְּגֵד גְּבוּהַ מַעֲרֻכָּת הַלֶּחֶם, וּמִפְצָּלִים שֶׁשֶּׁה (הַרְא"ם גּוֹרֵם חֲמִשָּׁה) פְּצוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְרֹאשֵׁי הַקָּנִים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מִשָּׂא הַלֶּחֶם הַעֲלִיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וַיִּשְׁבְּרוּ. וּלְשׁוֹן מִכִּילָתָהּ, סְבֻלּוֹתָיו, כְּמוֹ: "נִלְאִיתִי הַכִּיל", אָבֵל לְשׁוֹן מִנְקִיּוֹת, אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וַיֵּשׁ מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (מִנְחוֹת צו): קִשּׁוֹתָיו, אֵלּוּ סְנִיפִין שֶׁמְקַשִּׁין אוֹתוֹ וּמְחַזְקִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר. וּמִנְקִיתָיו, אֵלּוּ הַקָּנִים שֶׁמְנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפְּשׂוּ, אָבֵל אוֹנְקָלוֹס שֶׁתַּרְגָּם: מִכִּילָתָהּ, הִיָּה שׁוֹנָה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר: מִנְקִיּוֹת הֵן סְנִיפִין. אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן • אֲשֶׁר יִכְסֶּה בָּהֶן, וְעַל קִשּׁוֹתָיו הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יִסֹּף", שֶׁהִיוּ עֲלֵיו כַּמִּין סֶכֶף וְכִסּוּי. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (בְּמִדְבָּר ד') "וְזֶה זֶה, יִסֹּף וְהִנֵּסְךָ, לְשׁוֹן סֶכֶף וְכִסּוּי הֵם. וּמִבֶּן"

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּהֵן, שֶׁכֵּן תַּרְגוּם אֵיפֶת צִדְק (ויקרא י"ט, ל"ו). מִכִּילָן דְּקִשּׁוֹט, לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבִיתְךָ אֵיפֶה וְאֵיפֶה (דְּבָרִים כ"ה, י"ד), לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבִיתְךָ מִכִּילָתָהּ וּמִכִּילָתָהּ. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם בַּתְּלִמּוֹד וּבַדְּבָרִי חֲכָמִים כִּיל מִכִּיל, בְּמִכִּילָתָהּ דְּכִיל אֵינֶשׁ בָּהּ מִתְּכִיל לִיה (תַּרְגוּם יְרוּשָׁלַּיִם בְּרַאשִׁית ל"ח, כ"ו). וְכֵן נִלְאִיתִי הַכִּיל (יִרְמְיָה ו', י"א), לְשׁוֹן מִדָּה מִחֻזְקָתָהּ, מִן אֲלִפִּים בַּת כִּיל (מְלָכִים א' ז', כ"ו), וְכֵן בְּשֵׁל (יִשְׁעִיָּה מ', י"ב), קִטָּן מִהִכִּיל אֵת הָעֵלָה (מְלָכִים א' ח, ס"ד), וְכֵן רַבִּים. וְכֵן נִלְאִיתִי כָּלֵל (יִרְמְיָה כ', ט'). עַל דַּעֲתִי אֵינוֹ לְשׁוֹן סֶכֶל, אָבֵל הוּא מִלְשׁוֹן זֶה בְּעֶצְמוֹ, נִלְאִיתִי לְהַכִּיל, כִּלְשׁוֹן לֹא תוּכַל הָאָרֶץ לְהַכִּיל אֶת כָּל דְּבָרֶיהָ (עֲמוֹס ז', י'). וְכֵן רוּחַ אִישׁ יִכְלֹל מִחֻלָּהוֹ (מִשְׁלֵי י"ח, י"ד), שֶׁכִּיל אוֹתוֹ בְּתוֹךְ נִפְשׁוֹ וְלֹא יִקְוֶה בּוֹ, הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלֹלֻךְ (מְלָכִים א' ח, כ"ז), לֹא יִכִּילוּ וְיִחַזְקוּךָ גִּדְל רִמְמוֹתֶיךָ כִּי אֵין לָךְ קָצֵב וּמִדָּה, אֵף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה הִשְׁקֵן אֲשֶׁר בְּנִיתִי (שִׁם), יִכְלֹל דְּבָרֶיךָ בְּמִשְׁפָּט (תְּהִלִּים קי"ב, ה'). שֶׁלֹּא יִהְיֶה כִּסִּיל יוֹצִיא כָּל רוּחוֹ, אָבֵל מִכִּיל דְּבָרֶיךָ בְּקַרְבּוֹ כְּרֹאֵי וּמוֹצִיא מִקֶּן

הַבִּרְכָּה וְתוֹסִיף בּוֹ, כְּאֲשֶׁר אָמַר אֱלִישֶׁע הַגִּידִי לִי מָה יֵשׁ לָךְ בְּבִית (מְלָכִים ב' ד', ב'). וְחֻלָּה הַבִּרְכָּה עַל אִסּוּף שִׁמְךָ וּמִלְאָה כָּל הַכְּלִים, וּבִאֲלֵהֶוּ כִּד הַקָּמַח לֹא כִתְּתָה וְצִפְחַת הַשָּׁמֶן לֹא חָסַר (מְלָכִים א' י"ז, ט"ז). וְכֵן הַשִּׁלְחָן בְּלֶחֶם הַפָּנִים, בּוֹ תַּחוּל הַבִּרְכָּה, וּמִמֶּנּוּ יָבֵא הַשֹּׁבַע לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְלְכָךְ אָמַר (יוֹמָא ל"ט). כָּל כֶּהֱן שֶׁמִּגִּיעוֹ כְּפוֹל אוֹכֵל וְשֹׁבַע. (כט) וַעֲשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו. פֶּרֶשׁ רַשִׁי כִּי קַעֲרֹתָיו "דְּפּוֹסִיו", וְכַפֹּתָיו "בְּזִיכִין" שְׁנוֹתָנִים בָּהֶם הַלְּבוֹנָה, וְקִשּׁוֹתָיו כַּמִּין "חֲצָאֵי קָנִים", וּמִנְקִיתָיו הֵם "סְנִיפִין" מִפְּצָּלִין שֶׁסּוּמְכִין אֵת הַקָּנִים. וְכֵן הַזְכָּר הַכְּלִים הָאֵלֶּה בְּגִמְרָא (מִנְחוֹת צ"ז). וְאָמַר הַרֵב וּלְשׁוֹן מִכִּילָתָהּ, סְבֻלּוֹתָיו, מִלְשׁוֹן וְנִלְאִיתִי כָּלֵל (יִרְמְיָה כ', ט'). נִלְאִיתִי הַכִּיל (שִׁם ו', י"א). וְנִחְלָקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל (מִנְחוֹת צ"ז), שֵׁשׁ אוֹמְרִים קִשּׁוֹתָיו אֵלּוּ "סְנִיפִין" וּמִנְקִיתָיו אֵלּוּ "הַקָּנִים", אָבֵל אֲנָקְלוֹס שֶׁתַּרְגָּם "מִכִּילָתָהּ" הִיָּה שׁוֹנָה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר מִנְקִיּוֹת אֵלּוּ סְנִיפִין. אֵלּוּ דְּבָרֶיךָ ז'ל.

וְלֹא נִתְּנָה אֲצִלִּי, לְפִי שֶׁאֵין מִכִּילָתָהּ בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי אֲלֵא שֵׁם לְמִדּוֹת כְּמוֹ אֵיפֹת וְכִיּוּצָא

לִּיתֶנָּה עַל־הַשְּׁלֶחַן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֶי תָּמִיד:
תְּדִירָא:

הש"י לֶחֶם פָּנִים • שִׁישׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפָּרְשֵׁתִי, וּמִנֵּן הֶלֶם וְסֹדֶר מַעֲרֻכּוֹתָיו מִפְּרָשִׁים בְּ"אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים". רמב"ן

♦ יום שלישי כ"ח שבט ♦

(לא) וַעֲשִׂיתָ מִנְחַת זֶהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תִּיעָשֶׂה הַמִּנְחָה
וְיָרְכָה וְקָנָה גְבִיעֶיהָ בַּפְתָּרִיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

הש"י מִקְשָׁה תִּיעָשֶׂה הַמִּנְחָה • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה חוֹלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קִנְיָה וְגִירוּתֶיהָ אֲבָרִים אֲבָרִים, וְאַחֵר כֹּף יִדְבִּיקָם כְּדֶרֶךְ הַצּוּרִפִּין שְׁקוּרִין שׁוֹלְדֵרִי"ץ, אֲלֹא כֹלָה בָּאָה מִחֲתִיכָה אַחַת, וּמִקִּישׁ בְּקֶרֶס וְחֻתֶּךָ בְּכָלִי הָאֲמֻנוֹת וּמִפְּרִיד הַקִּנְיָנִים אֵילָף וְאֵילָף. מִקְשָׁה • תְּרַגְמוּ וְנִגִּיד, לְשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה, שֶׁמִּמְשִׁיךְ אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֵשֶׂת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקְשָׁת הַקֶּרֶס. וְלְשׁוֹן מִקְשָׁה, מִפֶּת קֶרֶס, בִּטְדִירִי"ץ בְּלַע"ז, כְּמוֹ: (דניאל ה) "דָּא לְדָא נִקְשָׁן". תִּיעָשֶׂה הַמִּנְחָה • (תנחומים) מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהִיא מְשָׁה מִתְקַשָּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הַשְּׁלֶךְ אֶת הַכֹּכָב לְאוֹר, וְהִיא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ. לְכֹף לֹא נִכְתָּב 'תִּיעָשֶׂה' (מנחות כט). יִרְכָּה • הוּא הַרְגֵּל שֶׁל מִשָּׁה הָעֲשׂוֹי כְּמִין תִּבְחָה, וְשִׁלְשָׁה הַרְגָּלִים יוֹצֵאִין הִימָנָה וּלְמִשָּׁה. וְקָנָה • הַקָּנָה הָאֲמֻנָצִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלָה בְּאֲמֻנָצֵה הִירָף, וְקוֹף כְּלָפִי מַעֲלָה וְעָלִיו גֵּר הָאֲמֻנָצִי עֲשׂוֹי כְּמִין בְּזוֹ, לְצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלִתַּת הַפְתִּילָה. גְּבִיעֶיהָ • הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שְׁעוֹשִׁין מְזֻכָּכִית, אֲרָכִים וְקֶצֶרִים, וְקוּרִין לָהֶם מִדִּירָג'ס, וְאֵלּוֹ עֲשׂוּיִין מִזֶּהָב וּבּוֹלְטִין וְיוֹצֵאִין מִכָּל קָנָה וְקָנָה פִּמְנֵן שֶׁנֶּתַן בָּהֶם הַכְּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָּהּ אֲלֹא לְנוֹי. בַּפְתָּרִיהָ • כְּמִין תְּפוּחִים, עֲגָלִים סְבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנָה הָאֲמֻנָצִי כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין לְמִנְחוֹת שְׁלֹפְנֵי הַשָּׁרִים, וְקוּרִין לָהֶם פִּימָל"ש, וּמִנֵּן שְׁלֵהֶם כְּתוּב בַּפְּרָשָׁה: כִּמָּה בַּפְתּוּרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה וְכִמָּה חֶלֶק שֶׁבֵּין בַּפְתּוּר לְכַפְתּוּר. וּפְרָחֶיהָ • צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. מִמֶּנָּה יִהְיוּ • הַכָּל מִקְשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֵשֶׂת, וְלֹא יַעֲשֶׂם לְכֹדֶם וְיִדְבִּיקָם.

(לב) וַיַּעֲשֶׂה קָנִים יוֹצֵאִים מִצִּידֶיהָ שְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְחָה מִצִּידֶיהָ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְחָה מִצִּידֶיהָ הַשֵּׁנִי:

הש"י יוֹצֵאִים מִצִּידֶיהָ • לְכָאן וּלְכָאן, בְּאֶלְכָסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גְּבִיחָה שֶׁל מִנְחָה, שֶׁהוּא קָנָה הָאֲמֻנָצִי, וְיוֹצֵאִין מִתּוֹךְ קָנָה הָאֲמֻנָצִי, זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה: הַתַּחֲתוֹן אַרְף וְשֶׁל מַעַלָּה קָצֵר הִימָנּוֹ וְהָעֲלִיוֹן קָצֵר הִימָנּוֹ, לְפִי שֶׁהִיא גְּבִיחָה רְאִשִּׁיהֶן שֶׁנָּה לְגִבְהוֹ שֶׁל קָנָה הָאֲמֻנָצִי הַשְּׁבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאִים הַשְּׁשָׁה קָנִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשְּׁלֶחַן, לְשׁוֹן רִשׁ". וְלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (מנחות י"א, ד.) בֵּן זֹמָא אָמַר לֶחֶם פָּנִים, שֶׁהִיוּ לוֹ פָּנִים. אָבֵל כָּל זֶה הָיָה לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר (מנחות צ"ד:) בִּיצֵד עוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, אָבֵל לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר (מנחות צ"ד:) כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת, אִינוּ בֵּן. וְר"א אָמַר שֶׁנִּקְרָא לֶחֶם פָּנִים בַּעֲבוּר לְפָנֵי תָּמִיד. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֲמָת כִּי תִבִּין מֵלֵת לְפָנֵי (בָּאן). תִּבִּין שְׁמוֹ וְסוּדוֹ, כִּי בַּעֲבוּר הֵיחֹת בֵּן הָיָה מוֹנָח בְּצִפּוֹן, כִּי בִרְכַת ה' הִיא תַעֲשִׂיר (מְשָׁלִי י', כ"ב.), כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזִכִּיר אֶת שְׁמִי אָבּוֹא אֵלָיְךָ וּבִרְכִיתִיךָ (לַעֲלִי כ', כ"א.). וְכִבְרֵי רְמֻזֵּי בּוֹ (לַעֲלִי כ', ג').

חֲכָמַת הַמִּנְחָה בְּגִיבִיעֶיהָ וּכְפִתּוּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מֵאֵין תִּמְצָא, וְנִעְלָמָה מֵאֵד (ע"פ אִיב כ"ח, כ"כ"א.), אָבֵל הֵיחֹת מִקְשָׁה "בִּשְׁשָׁה קָנִים יוֹצֵאִין מִן הַשְּׁבִיעִי" וְעָלִיהֶם גֵּר אֱלֹהִים, "וְאִירִים כָּלֵם" אֶל עֶבֶר פְּנִיָּה (לְהֵלֵן פֶּסֶק

וְאִין כָּכָה שְׁלֶחַן אֱהֵל מוֹעֵד. וְהַשְּׁבוּשׁ בְּדַבְּרֵי רַבִּי אֲבָרְהָם הוּא, כִּי מֵה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב וְהַמְּזֻלָּגוֹת וְהַמְּזֻנָּקוֹת וְהַקְּשׁוֹת זֶהָב טָהוֹר וְלְכַפּוּרֵי הַזֶּהָב בְּמִשְׁקָל לְכַפּוּר וּכְפּוּר אֵינֶנּוּ מִחֲבֵר עִם לְשִׁלְחָנוֹת הַמַּעֲרֶכֶת (ד"ה-א' כ"ח, ט"ז.) בְּלִבְד, אָבֵל הוּא חוֹזֵר לְמָה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (שֶׁם בִּפְסוּקִים י"ג-י"ד.) וְלִכְל מִלְּאֲכַת עֲבוּדַת בֵּית ה' וְלִכְל כְּלִי עֲבוּדַת בֵּית ה'. וְאָמַר לְזֶהָב לְכָל כְּלִי עֲבוּדָה וְעֲבוּדָה, וְהַזְכִּיר הַמְּזֻלָּגוֹת וּמְזֻנָּקוֹת שֶׁהֵם כְּלֵי הַמְּזֻבָּח, וְהַקְּשׁוֹת לְשִׁלְחָן, וְהַכְּפּוּרִים לְמִזְבֵּחַ, וְהַזְכִּיר וְלְמִזְבֵּחַ הַקְּשֵׁרֶת זֶהָב מְזֻקָּק בְּמִשְׁקָל (שֶׁם פֶּסוּק י"ח.), וְאָמַר הַכָּל בְּכֶתֶב מִיד ה' עָלֵי הַשִּׁפְלִי כָּל מִלְּאָכּוֹת הַתִּבְנִיּוֹת (שֶׁם פֶּסוּק י"ט.), וְהִנֵּה הוּא כָּלֵל לְכָל צָרָכֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

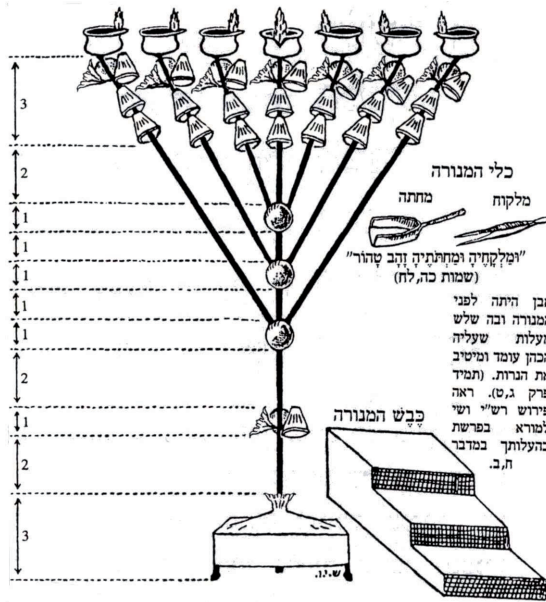
(ל) לֶחֶם פָּנִים. שִׁישׁ לוֹ פָּנִים רּוֹאִים לְכָאן וּלְכָאן לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה וְנִתְּנוּ אֲרָכּוֹ לְרַחְבּוֹ שֶׁל שְׁלֶחַן וּכְתִלָּיו וְקוּפִין כְּנֶגֶד שֶׁת

אוֹתוֹ וּמִתְקַנֵּין אוֹתוֹ, וּלְפִיכָף הוּא נִקְרָא מְכִילָא, שֶׁהוּא עֲשׂוֹי לְמִדָּה.

וְלְשׁוֹן מְנִקְיוֹת, שֶׁם, כְּמוֹ אִפְהָ וְסָאָה, כְּשֶׁם קְצֻרֹתָיו וְקִשּׁוֹתָיו וְשֶׁאֵר הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תֹּאֵר. וְאוֹלֵי הַמִּדּוֹת הַמְּצֻדָּקוֹת הַנִּקְרָאוֹת אִפְתַּ צֶּדֶק וְהִין צֶדֶק יִקְרָאוּ אוֹתָן מְנִקְיוֹת, שֶׁהֵם נִקְיֹת מִן הַשָּׁקֶר "וּמִנְקוּת" בְּעִלְיָתָן מִן הָאוֹנָאָה וְהַחֲטָא. וְהַקְּשׁוֹת שֶׁם כּוֹלָל הַקִּנְיָנִים וְהַסְפִּיפִין, אוֹלֵי בַּעֲבוּר פְּצוּלֵן יִקְרָאוּ בֵּן בַּחֲלוּף הַצִּדִּיק "בְּשִׁיר", כְּמוֹ וְיִירָאוּ יִשְׂרָאֵל קְצוֹת מֵאוֹתָתֶיךָ (תְּהִלִּים ס"ה, ט.), כַּחֲלוּף צִדִּיק וְשִׁירִין כְּמֵלֶת שְׁחוֹק.

וְכֶתֶב ר"א וְיֵשׁ שְׁבוּשׁ בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים (ד"ה-א' כ"ח, י"ז.), שֶׁהַזְכִּיר תַּחַת קְצֻרוֹת מְזֻנָּקוֹת, וְתַחַת הַכְּפּוּת כְּפּוּרִים, וְהַזְכִּיר הַקְּשׁוֹת כְּאֶשֶׁר הֵם, וְתַחַת הַמְּנִקְיוֹת מְזֻלָּגוֹת, וְהַכָּל זֶהָב לְצֶדֶק הַשְּׁלֶחַן. אוֹלֵי כָּלִים אֲחֵרִים הָיוּ שֶׁצִּוָּה דוֹד לְשׁוֹמֵם בְּשִׁלְחָנוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּנוֹ שְׁלֵמָה,

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז', ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בדינו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלשה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופריה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פריה, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו¹. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף². ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזו היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלשה, וטפחיים חלק, וטפח שבו³ גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן⁴ ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה⁵, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים⁶. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה"ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

(4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

(5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיפועים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב באלכסון נמשכים ועולים עד כנגד גובהה של מנורה.

(6) וב"חנוכת הבית" (לרבי משה חפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשווה עם האמצע.

(1) ולשון רש"י, יריכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

(2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדן. (עד כאן). ולפירוש מלת "כדן", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

(3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל

שיעור יומי ליום שלישי כ"ח שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת תרומה

לז
לג תלמא בלידין מצירין בקנא חד חזור
ושושן ותלמא בלידין מצירין בקנא חד
חזור ושושן בן לשמא קנין דנפקין מן
מנרתא:

(ג) שלשה גבעים משקדים בקנה האחד בפתו ופרח
ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד בפתו ופרח בן
לששת הקנים היצאים מן המנרה:

כ"י • משקדים • בתרגומו: מצירים היו, בדרך שעושין לכלי כסף וזהב, שקורין ניל"ר. ושלשה גבעים •
בולטין מפל קנה וקנה. בפתו ופרח • הנה לכל קנה וקנה.

(ד) ובמנרה ארבעה גבעים משקדים בפתריה ופרחיה:
לד ובמנרתא ארבעא בלידין מצירין
חזרהא ושושנהא:

כ"י • ובמנרה ארבעה גבעים • בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים: אחד בולט בה למטה מן הקנים, והג'
למעלה מן יציאת הקנים היוצאים מצדיה. משקדים בפתריה ופרחיה • (יזמא נב) זה אחד מחמשה מקראות שאין
להם הכרע: אין ידוע אם גביעים משקדים, או משקדים בפתריה ופרחיה.

(ה) ובפתו תחת שני הקנים ממנה ובפתו תחת שני
הקנים ממנה ובפתו תחת שני הקנים ממנה לששת
הקנים היצאים מן המנרה:

כ"י • ובפתו תחת שני הקנים • מתוך הפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך, כך שנינו במלאכת
המשכן: (מנחות כט) גבהה של מנורה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בדרך, שנאמר: (במדבר
ח) "עד ירכה עד פרחו", וטפחים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים ובפתור ופרח משני פתורים ושני
פרחים האמורים במנורה עצמה, שנאמר: "משקדים בפתריה ופרחיה". למדנו, שהיו בקנה שני פתורים ושני
פרחים, לבד מן הג' פתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר: "ובפתו תחת שני הקנים וגו'", וטפחים חלק,
וטפח פתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך, נמשכים ועולים כנגד גבהה של מנורה טפח חלק וטפח בפתור
ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק וטפח פתור ושני קנים יוצאים ממנו, ונמשכים ועולים כנגד גבהה של
מנורה וטפחים חלק. נשתירו שם ג' טפחים שבהם ג' גביעים ובפתור ופרח. נמצאו גביעים כ"ב: י"ח לששה
קנים, ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנורה, הרי כ"ב, ואחד עשר בפתורים: ו' בששת הקנים וג' בגופה
של מנורה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנורה, שנאמר: "משקדים בפתריה", ומעוט בפתרים, שנים:
האחד, למטה אצל הדרך, והאחד, בג' טפחים העליונים עם ג' הגביעים. ותשעה פרחים היו לה: ו' לששת הקנים,
שנאמר: "בקנה האחד פתור ופרח", וג' למנורה, שנאמר: "משקדים בפתריה ופרחיה", ומעוט פרחים, שנים,
ואחד האמור בפרשת "בהעלותך": "עד ירכה עד פרחו". ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה, תמצאם
במנינם איש איש במקומו.

(ו) בפתריהם וקנתם ממנה יהיו בלה מקשה אחת זהב
טהור:

(ז) ועשית את גרתיה שבעה והעלה את גרתיה והאיר
על עבר פניה:

כ"י • את גרתיה • כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות. והאיר על עבר פניה • עשה פי ששת הנרות
שבראשי הקנים היוצאים מצדיה, מוסבים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים "אל עבר פניה",
מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי, שהוא גוף המנורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 324)

ועשית את גרתיה שבעה (כה, לו) י"א שהנרות היו חלק מגוף המנורה, "מקשה אחת"; וי"א שלא היו חלק מגוף המנורה, אלא
ששמו אותם על המנורה (מנחות פח, ב). ונראה, ששיטת רש"י, בדרך הפשט, היא כדעה הב', שהרי (א) הצווי על עשית הנרות

נאמר לאחר "כלה מקשה אחת", (ב) בפרשת פקודי (לט, לו) נאמר שהביאו "את המנורה . . את גרתיקה", ולפי הדעה הא' אין לומר שהביאו את המנורה וגם את גרתיקה.

(לח) ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור:

לח וצבתהא ומחתתהא דדהב דכי:

כ"ז • ומלקחיה • הם הצבתים העשויין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, לישבן ולמשכן בפי הנרות, ועל שם שלוקחים בהם קרניים מלקחים, וצבתהא שתרגם אונקלוס, לשון צבת, טולייש בלע"ז. ומחתתיה • הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבקר בבקר, כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וקבו, ולשון מחתה, פוישדי"א בלע"ז, כמו: (ישעיה ל) "לחתות אש מקודר".

(לט) כבר זהב טהור יעשה אתה את כל הכלים האלה: לט בכרד דדהב דכי יעבד יתה ית כל מניא האלין:

כ"ז • כבר זהב טהור • שלא יהיה משקלה עם כל פליה אלא כפר, לא פחות ולא יותר, והכפר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק"ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולונג'א, והם ק' זהובים. כ"ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ומוציא אני את הצבתים ואת המלקטאות שאין משתמשים עמה. רבי יהושע בן קרחה אומר, אתה מכפר ואין פליה מכפר, שנאמר כפר וזהב טהור יעשה אותה. ומה אני מקים ואת כל פליה (להלן ל"ז, כ"ד), שיהיו זהב טהור. עד כאן הכריתא.

ונראה ממנה שהיו הנרות והמלקטים והמחתות כולן עמה מקשה, ואין המלקטים צבתים, אבל עשה על פי הנרות טס של זהב פותח וסוגר ושוכב עליו שלא יפל בשמן דבר, כאשר עושים היום במנורות של מלכים, והוא מלשון ולשוני מדבק מלקחי (תהלים כ"ב, ט"ז), שיקרא מה שעל הלשון ומחתתיו "מלקחים", שהם לוקחים הלשון באמצעם. והמחתות הם "ספלים" שתחת כל גר וגר לחתות גיציצי אש שיפלו ממנה, והכל מקשה ובאין מן הכפר. אבל הצבתים והמלקטים שאין תשמישן בעצמה, אבל הם פלים נפרדים ממנה ואינן חבור בה אין באין מן הכפר כלל. וכן מעטו בכריתא זו גביעיה פפתוריה ופרחיה, שאם רצה שלא לעשותה עמה מקשה רשאי. ונתן הטעם, לפי שאין נעשין עמה, כלומר שאין מעבכין בה, שאם עשה של שאר מיני מתכות אינה באה גביעים פפתורים ופרחים (מנחות כ"ח), אבל קנים מעבכין בה לעולם.

ולפי הכריתא הוא אמר הכתוב ואת כל פליה (להלן ל"ז, כ"ד), לרבות שעשה לה כל הכלים הצריכים לשמושה, והראויין לה, זהב, והם הצבתים והמלקטאות שצריכין לכל המנורות בתשמישן. וכן לכל פלי המשכן וגו' (להלן כ"ז, י"ט), פלים הצריכים למשכן, לא פרש אותם ולא הזכיר בהם רק שיהיו נחשת. אבל כבר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה, הם הנזכרים בה וכלם מקשה עמה. ויתכן שגם מה שאמר במעשה ואת כל

טהור, כי לא פרש תחלה בנרות שיהיו זהב כלל, וכן במעשה אמר ויעש את גרתיקה שבכה ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור (להלן ל"ז, כ"ג), ואין זהב טהור חוזר רק על המלקטים והמחתות, וחזר ואמר כפר זהב טהור עשה אותה ואת כל פליה (להלן ל"ז, כ"ד), שעשה כל פליה זהב טהור ולא מן הכפר. ויבנס עוד בכלל כל פליה כלי השמן, שהרי עשה לה פלים רבים מלבד אלה הנזכרים, כמו שנאמר במסעות וכסו את מנרת המאור ואת גרתיקה ואת מלקחיה ואת מחתתיה ואת כל כלי שמנה אשר ושרתו לה בהם (במדבר ד', ט'). והכתוב שאמר עד ירכה עד פרחה מקשה היא (שם ח', ד'), כפי פשוטו כך נראה, שגופה מקשה ולא גרתיקה. וכל זה לפי שטת הגמרא.

אבל בכריתא של מלאכת המשכן (אוצר מדרשים ט' דף ש"א, ב') שנויה בענין אחר מנורה שעשה משה במדבר היתה באה של זהב, וטעונה מקשה, וטעונה גביעים פפתורים ופרחים, שנאמר: ונעשית מנרת זהב טהור (לעיל פסוק ל"א), שומע אני יעשה איברים איברים ונדביקם, ת"ל ממנה יהיו (פסוק ל"ז). מנזן לרבות את גרתיקה שיהיו ממנה, ת"ל יעשה (בפסוק שלפנינו). יכול שאני מרבה גביעיה פפתוריה ופרחיה, ת"ל אתה (שם) ומה ראית לרבות את גרתיקה ולהוציא גביעיה פפתוריה ופרחיה, אחר שרבה הכתוב ומעט, מרבה אני את גרתיקה שהן נעשין עמה, ומוציא אני גביעיה פפתוריה ופרחיה שאין נעשין עמה. ומנזן לרבות מלקחיה ומחתתיה, ת"ל יעשה (שם). יכול שאני מרבה את הצבתים ואת המלקטאות, ת"ל אתה (שם). ומה ראית לרבות מלקחיה ומחתתיה ולהוציא את הצבתים ואת המלקטאות, אחר שרבה הכתוב ומעט, מרבה אני מלקחיה ומחתתיה שהן משתמשים עמה,

ל"ז), כל זה תוכל להבין מדברנו שכתבנו במקום אחר. וזה מאמרם (מנחות כ"ט.) שנתקשה משה במנורה.

(לט) כבר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל פליה אלא כפר, לא פחות ולא יותר. לשון רש"י. וכן הוא פשוטו של מקרא. אבל אם הדבר כן, תימה גדול, שלא יתן הכתוב משקל למנורה כמה יהיה בה מן הכפר, ויוכל לתת חצי הכפר או יותר במלקטים ובמחתות שהם פלים נפרדים ממנה, וימצט בה, או שיתן במנורה כפר פחות מנה ובכל הפלים האלה מנה. ועוד, מה טעם שתשקל המנורה עם פלים רבים נפרדים במשקל הכפר, ולמה לא נתפרשו כמה יהיו "המלקטים והמחתות" שיעשו ממנו.

אבל אין דעת רבותינו כמו שאמר הרב, אלא כך שנו חכמים במנחות (פ"ח:) מנורה וגרתיקה באה מכפר ולא מלקחיה ומחתתיה, ומה אני מקים את כל הפלים האלה, לרבות את הנרות. דברי רבי יהודה. רבי נתן אומר, מנורה באה מכפר ולא גרתיקה ומלקחיה ומחתתיה, ומה אני מקים את כל הפלים האלה, שיהיו כלן של זהב. ושם אמרו לדברי ר' יהודה שהיו הנרות מקשה עמה, ואף על פי כן יקראם הכתוב הפלים האלה, מפני שהם פלים לקבול השמן, ויש להם שם בפני עצמן, ובשאר המנורות נעשים נפרדין ממנה. ולדברי ר' נתן אומר שם שאין הנרות עמה מקשה. והנה על דעת רבי יהודה לא יבוא במשקל הכפר אלא גוף המנורה כמה שהוא עמה מקשה, לא פלים נפרדים ממנה כלל. ולדברי רבי נתן אומר שם ומה אני מקים את כל הפלים האלה שיהיו כלן של זהב, ולא נצרכא אלא לפי נרות.

ועל דרך הפשט יאמר: כבר זהב טהור יעשה אותה, את כל הפלים האלה יעשה זהב

שיעור יומי ליום שלישי כ"ח שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת תרומה

(מ) וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתִבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מְרָאָה בָּהֶר: מִיָּחֲזִי וְעֶבֶד כְּדֹמֶתְהוֹן דָּאת מִתְחִזִּי בְטוּרָא:

כ"ח וְרָאָה וַעֲשֶׂה • רָאָה כָּאֵן בְּהֵר תִּבְנִית שְׁאֲנִי מְרָאָה אוֹתָךְ. מִגִּיד שְׁנִתְקַשָּׁה מִשֶּׁה בְּמַעֲשֶׂה הַמְּנוּרָה, עַד שֶׁהֲרָאָה לוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנוּרָה שֶׁל אֵשׁ. אֲשֶׁר־אַתָּה מְרָאָה • כְּתַרְגוּמוֹ: 'דָּאת מִתְחִזִּי בְטוּרָא'. אֵלּוּ הֵיךְ נִקּוּד מְרָאָה בְּפִתְחָה, הֵיךְ פְּתוּרָנוֹ: אַתָּה מְרָאָה לְאַחֲרִים. עֲכָשׁוּ שְׁנִקּוּד חֲטָף קָמִץ, פְּתוּרָנוֹ 'דָּאת מִתְחִזִּי', שְׁאַחֲרִים מְרָאִים לָךְ (שֶׁהִנֵּקוּד מִפְּרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנַעֲשֶׂה).

כו (א) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרֵיעַת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתִכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתִלְעַת שְׁנֵי כְּרֻבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

כ"ח וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרֵיעַת • לְהִיּוֹת לוֹ לִגַּג וּלְמַחְצוֹת מַחוּץ לַקֶּרְשִׁים, שֶׁהִירְיעוֹת תְּלוּיוֹת מֵאַחוּרֵיהֶן לְכַסּוֹתָן. שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתִכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתִלְעַת שְׁנֵי • הֵרִי אַרְבַּעַה מִיָּנִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט, א' שֶׁל פִּשְׁתִּים וְג' שֶׁל צֶמֶר, וְכָל חוּט וְחוּט כְּפּוּל ו', הֵרִי ד' מִיָּנִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, כ"ד כְּפָלִים לְחוּט (בְּרִייתָא דְּמִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן) • כְּרֻבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב • כְּרֻבִים הֵיוּ מְצִירִין בָּהֶם בְּאַרְיֵגְתָן, וְלֹא בְּרִקְיָה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מַחֲט, אֲלֵא בְּאַרְיֵגָה בְּשְׁנֵי כְּתִלִים, פֶּרְצוּף אֶחָד מִכָּאֵן וּפֶרְצוּף אֶחָד מִכָּאֵן: אֲרִי מַצֵּד זֶה וְנֶשֶׁר מַצֵּד זֶה, כְּמוֹ שְׁאוּרְגִין חֲגוּרוֹת שֶׁל מִשִּׁי, שְׁקוּרִין בְּלַע"ז פִּישִׁישׁ"א.

(ב) אֲרָךְ הִירְיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הִירְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הִירְיעַת:

(ג) חֲמִשׁ הִירְיעַת תִּהְיֶינָה חִבְרַת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ וְחֲמִשׁ יְרֵיעַת חִבְרַת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ:

כ"ח תִּהְיֶינָה חִבְרַת • תּוֹפְרֵן בְּמַחֲט זֶה בְּצַד זֶה, חֲמִשׁ לְבַד וְחֲמִשׁ לְבַד. אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ • כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אוֹמֵר: "אִישׁ אֶל אַחִירוֹ", כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר בְּכְרֻבִים: (לַעֲלִי כה) "וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אַחִירוֹ".

(ד) וַעֲשִׂיתָ לָלֶאֱת תִּכְלֵת עַל שְׁפַת הִירְיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בַּחֲבֵרַת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשְׁפַת הִירְיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֵּרַת הַשְּׁנִית:

כ"ח לָלֶאֱת • לַצּוּל"ש בְּלַע"ז, וְכֵן תִּרְגַּם אוֹנִקְלוֹס: עֲנוּבִין, לְשׁוֹן עֲנִיכָה. מִקְצֶה בַּחֲבֵרַת • בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחֲבֹר. קְבוּצַת חֲמִשַּׁת הִירְיעוֹת קְרוּיָה חוֹבְרַת. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשְׁפַת הִירְיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֵּרַת הַשְּׁנִית • בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה, לְשׁוֹן קֶצֶה, כְּלוּמָר: לְסוֹף הַחוֹבְרַת.

(ה) חֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בִּירְיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בְּקֶצֶה הִירְיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֵּרַת הַשְּׁנִית מִקְבִּילַת הַלָּאֶת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ:

ה חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין תַּעֲבִיד בִּירְיעַתָּה חֲדָא וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין תַּעֲבִיד בְּסִטְרָא דִּירְיעַתָּה דְּבֵית לֹפִי תִּנְיָא מְכוּנָן עֲנוּבִיא חֲדָא לְקַבֵּל חֲדָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בָּאָה מִכְּכָר, וְאִין דְּכָר שְׁחוּץ לְגוּפָה כָּא מִן הַכָּר לְדָבָרִי הַכֵּל.

כָּאֲשֶׁר לֹא הִזְכִּירוּ בְּצוּרָה, וּבְרִצּוֹן עֲצָמָם עָשׂוּ אוֹתָם, וְאוּלֵי לֹא עָשָׂאָם בְּצִלָּל, אֲכָל יְחִידִים עָשׂוּ אוֹתָם וּמִסְרוּם לַצְּבוּר. וְעַל הַכֵּלִל, גּוּפָה

כֵּלִיָּה (לְהֵלֵן ל"ז, כ"ד). רָמְזוּ לְכָלִים הָאֵלֶּה הַנִּזְכָּרִים בָּהּ שֶׁהֵיוּ כָּלָם עֲמָה כְּפֶר זָהָב, כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא. אֲכָל כֵּלִי שְׁמֹנֶה לֹא הִזְכִּירוּ בְּמַעֲשֶׂה

כ"י"א מקבילת הללאת אשה אל אחותה • שמר שתעשה הללאת במדה אחת, מכוננת הבדלתן זו מזו, וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה, כשתפרש חוברת אצל חוברת, יהיו הללאות של יריעה זו מכוננות כנגד לולאות של זו, וזהו לשון מקבילות, זו כנגד זו, תרגומו של כנגד לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחבר חמש יריעות יחד, נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשכן, ארפו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר: "עשרים קרשים לפאת נגב תימנה" וכן לצפון. וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר: "ויליכתי המשכן ימה וגו'" ושני קרשים למקצעות, הרי עשר. ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות, ארפן לרחבו של משכן: עשר אמות אמצעיות לגג חלל רחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעבי ראשי הקרשים, שעבבים אמה. נשפירו ט"ז אמה: ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר. נמצאו שתי אמות התחתונות מגלות. רחבן של יריעות ארבעים אמה, כשהן מחברות עשרים אמה לחוברת. שלשים מהן לגג חלל המשכן לארפו, ואמה כנגד עבי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה לכסות עבי העמודים שבמזרח, שלא היו קרשים במזרח אלא ד' (ברש"י יצן: חמשה) עמודים, שהמסך פרוש ותלוי ביונין שבהן כמין וילון. נשפירו ח' אמות התלוין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות מגלות. זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות. אבל במסכת שבת (פרק הורק): אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי המשכן. והכתוב בפרשה זו מסייענו: "ונתת את הפרכת תחת הקרסים" – ואם כדברי הברייתא הזאת, נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה.

(א) ועשית חמשים קרסי זהב וחרבת את היריעת אשה אל אחותה בקרסים והיה המשכן אחד:

כ"י"ב קרסי זהב • פירמיל"ש בלע"ז, ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, ומחברין בהן.

(ב) ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם:

כ"י"ג יריעת עזים • מנוצה של עזים. לאהל על המשכן • לפרש אותן על היריעות התחתונות.

(ד) ארד • היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת:

כ"י"ד שלשים באמה • ששננותן ארפן לרחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגלות מן הקרשים. והאמה התחתונה של קרש, שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה התחתונה בנגב האדן, שהאדנים גבהן אמה.

(ה) וחרבת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל:

כ"י"ה וכפלת את היריעה הששית • העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות. אל מול פני האהל • חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכסה בצעיף על פניה.

(ו) ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת הקיצנה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה החברת השנית:

• ותעבד חמשין ענובין על שפת דיריעתא
חדא בסטרא בית לופי וחמשין ענובין על
שפתא דיריעתא דבית לופי תניחא:

יא וְתַעֲבֹד פּוֹרֶפֶת דְּנֻחָשׁ חֲמִשִּׁין וְתַעֲלֵל יֵת
פּוֹרֶפֶת בְּעֻבְיָא וְהִלָּף יֵת מִשְׁכָּנָא וַיְהִי
חֵד:

יב וְסִרְחָא דִּיתִירָא בִירֵיעַת מִשְׁכָּנָא פִּלְגוּת
יִרֵיעַתָּא דִּיתִירָא תִסְרַח עַל אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא:

(יא) וְעָשִׂיתָ קִרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבַּאתָ אֶת־הַקִּרְסִים
בִּלְלָאֵת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד:

(יב) וְסִרְחָה הָעֹדֶף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל חֲצֵי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת
תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן:

כ"י ◀ וְסִרְחָה הָעֹדֶף בִּירֵיעַת הָאֹהֶל • עַל יְרֵיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. יְרֵיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל עֲזִים, שֶׁקְרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן". וְכָל אֹהֶל הָאָמּוֹר כָּאֵן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן גָּג, שֶׁמֵּאֲהִילוֹת וּמִסְכָּכוֹת עַל הַתְּחִתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַתְּחִתּוֹנוֹת חֲצֵי הַיְרִיעָה לַמַּעֲרָב, שֶׁהַחֲצֵי שֶׁל יְרֵיעָה אַחַת עֲשָׂרָה הֵיטָרָה, הָיָה נִכְפָּל אֶל מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל. נִשְׁאָרוּ שְׁתֵּי אֲמוֹת רָחֵב הָצִנָּה עוֹדֶף עַל רָחֵב הַתְּחִתּוֹנוֹת. תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן • לְכַסּוֹת שְׁתֵּי אֲמוֹת שֶׁהָיוּ מְגֻלּוֹת בְּקִרְשֵׁים. אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן • הוּא צֵד מַעֲרָבִי, לְפִי שֶׁהִפְתַּח בַּמִּזְרָח שֶׁהֵן פָּנָיו, וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צִדִּין לְיָמִין וּלְשֹׁמָל.

יג וְהָאֲמָה מִזָּה וְהָאֲמָה מִזָּה בְּעֹדֶף בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֹהֶל
יְהִיָּה סְרוּחַ עַל־צִדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה לְכַסּוֹתָ:

כ"י ◀ וְהָאֲמָה מִזָּה וְהָאֲמָה מִזָּה • לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם. בְּעֹדֶף בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֹהֶל • שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֶרֶץ יְרֵיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אֲמוֹת. יְהִיָּה סְרוּחַ עַל־צִדֵי הַמִּשְׁכָּן • לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַלָּה. לְמִדָּה תוֹרָה דִּרְךְ אֶרֶץ: 'שִׁיָּהָ אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה'.

יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֵּה לְאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה
עֹרֹת תַּחֲשִׁים מְלֻמָּעָה:

כ"י ◀ מִכְסֵּה לְאֹהֶל • לְאוֹתוֹ גָּג שֶׁל יְרֵיעוֹת עֲזִים, עֲשֵׂה עוֹד מִכְסֵּה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים, וְעוֹד לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ מִכְסֵּה עוֹרוֹת תַּחֲשִׁים, וְאוֹתָן מִכְסָּאוֹת לֹא הָיוּ מִכְסִּין אֶלָּא אֵת הַגָּג: אֶרְפֵּן ל' וְרַחֲבֵן י', אֵלוֹ דְּבָרֵי רַבִּי נַחֲמִיָּה, וּלְדָבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה: מִכְסֵּה אֶחָד הָיָה. חֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים וְחֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת תַּחֲשִׁים.

♦ יום רביעי כ"ט שבט ♦

(טו) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים:
טו וְתַעֲבֹד יֵת דְּפִיָּא לְמִשְׁכָּנָא דְּעָצֵי שִׁטִּין קְיָמִין:

כ"י ◀ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקִּרְשִׁים • הָיָה לוֹ לומר: 'וְעָשִׂיתָ קִרְשִׁים', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר. מֵהוּ הַקִּרְשִׁים? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמִיָּחֻדִּין לָכֵן. יַעֲקֹב אֲבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁמָּת צִוָּה לְבָנָיו לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשִׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שְׁעִתִּיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְצוּת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בְּמִדְבָּר מַעֲצֵי שִׁטִּים: רְאוּ, שִׁיָּהוּ מְזֻמָּנִים בִּידְכֶם! הוּא שִׁיסַּד הַבְּבִלִי בְּפִיּוֹט שְׁלוֹ: טָס מִטֶּע מְזֻרִים, קוֹרוֹת בְּתִינוּ אֲרָזִים, שֶׁנִּזְדָּרְזוּ לְהִיּוֹת מוֹכְנִים בִּידֶם מִקֶּדֶם לָכֵן. עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים • אִישְׁטַנְבִּי"ש בְּלַע"ז, שִׁיָּהָ אֶרֶץ הַקִּרְשִׁים זָקוּף לְמַעַלָּה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בְּקִרְשִׁים שׁוֹכְכִים, לְהִיּוֹת רָחֵב הַקִּרְשִׁים לְגִבְהַת הַכְּתָלִים, קָרַשׁ עַל קָרַשׁ.

טז עֶשֶׂר אֲמוֹת אֶרֶץ הַקִּרֶשׁ וְחֲצֵי הָאֲמָה רָחֵב
אֲמָתָא פּוֹתִיָּא דִּדְפָא חֵד:

(טז) עֶשֶׂר אֲמוֹת אֶרֶץ הַקִּרֶשׁ וְחֲצֵי הָאֲמָה רָחֵב
הַקִּרֶשׁ הָאֶחָד:

כ"י ◀ עֶשֶׂר אֲמוֹת אֶרֶץ הַקִּרֶשׁ • לְמִדָּנוּ: גִּבְהוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אֲמוֹת. וְחֲצֵי הָאֲמָה רָחֵב • לְמִדָּנוּ: אֶרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְעֶשְׂרִים קִרְשִׁים, שֶׁהָיוּ בְּצָפוֹן וּבְדָרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, לִי אֲמָה.

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֶת אִשָּׁה אֶל-אַחֶתָּה בֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:

כ"ז – שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד • הָיָה חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְמַטָּה בְּאֶמְצָעוֹ בְּגִבָּה אִמָּה, וּמִנִּיחַ רַבִּיעַ רַחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רַחְבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהַחֲרִיץ, חֲצִי רַחֲב הַקֶּרֶשׁ בְּאֶמְצָע, (רוֹצֵה לומר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא מֵה שֶׁנִּשְׁאַר לְאַחֵר שְׁחָרֵץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאֵז נִשְׁאַר רַחֲב אִמָּה. נִמְצָא, חֲצִי רַחֲב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּאֶמְצָע הוּא חֲצִי אִמָּה. וְכֵן פֶּרֶשׁ רַש"י בְּהִדְיָא בְּפָרֶק "הַזֹּרֵק", דָּף צ"ח, שֶׁהַחֲרִיץ בְּאֶמְצָע רַחֲב חֲצִי אִמָּה, וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעִית אִמָּה מִכָּל צֶדֶד, וְכָל יָד הָיָה רַחֲב רְבִיעִית אִמָּה, וְכֵן כָּל שֵׁפֶת אֶדָן הָיָה רַחֲב רְבִיעִית אִמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאֵז סֵרָה תְּלוּנָת הַרְמָב"ן וְתַמִּיהָתוּ מְסַלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מְכַנִּים בְּאֲדָנִים שֶׁהֵיוּ חֲלוּלִים, וְהָאֲדָנִים גָּבְהֵן אִמָּה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אַצֵּל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בְּחֹל הָאֲדָנִים, חֲרוּצוֹת מְשֻׁלוּשָׁה צִדִּיהֶן, רַחֲב הַחֲרִיץ כַּעֲבֵי שֵׁפֶת אֶדָן, שְׂכִסָּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדָן, שֶׁאִם לֹא כֵן, נִמְצָא רֹחַ בֵּין קֶרֶשׁ לַקֶּרֶשׁ כַּעֲבֵי שֵׁפֶת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שִׁפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ תוֹאֲמִים מִלְמַטָּה" שִׁחְרָץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת, כְּדִי שִׁיתַּחֲבְרוּ הַקֶּרֶשִׁים זֶה אַצֵּל זֶה. מְשֻׁלָּבֶת • עֲשׂוּיֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֶלֶם, מְבֻדְלוֹת זֶה מִזֶּה וּמִשְׁפִּין רִאשֵׁיהֶם לְהַכְנִס בְּתוֹךְ חֹל הָאֶדָן, כְּשִׁלְכָה הַנִּכְנָסוֹת בְּנֶקֶב עֲמוּדֵי הַסֶּלֶם. אִשָּׁה אֶל-אַחֶתָּה • מְכַנְנוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה, שֶׁהֵיוּ חֲרִיצֵיהֶם שְׁוִים זֶה כְּמִדַּת זֶה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זֶה מְשׁוּכָה לְצַד פָּנִים וְזֶה מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בְּעֵבֵי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אִמָּה, וְתַרְגוּם שֶׁל יָדוֹת צִירִין, לְפִי שְׂדוּמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוּרֵי הַמִּשְׁכָּן. וּמִב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ממש, כי חלל האדנים שנה הוא בכל האדן, אלא שיהא חריץ בצדדיו שלהן כדי שיתחברו קרש אל קרש.

אבל בפריטא של מלאכת המשכן מצאתי ושני הסנין יוצאין מן הקרשים, שנים לכל אחד ואחד, שמשקיע את הזכר בתוך הנקבה, שנאמר משלבות אשה אל אחותה, דברי רבי נחמיה, שרבי נחמיה אומר אין ת"ל משלבות, ומה ת"ל משלבות שעושה להם "שליבים" כסלם המצרי. ופרוש סנין כעין שעושים בארזין להדק ולחבר הדפין זה בזה כמין תדות של עצ, כמו ששינינו במשנה פלים (י', ו'). עשאן בסנין או בשווגמין אינו צריך למרח באמצע, ואומר בתלמוד (ב"מ קי"ז) קנים וסנין. וכפי זה נראה שיאמר הכתוב שיעשה שליבה יוצאה מן הקרש כעין הוציין זכרין, וינגידו בקרש שבצדו שליבה אחרת נקובה, ומכנים הזכר לתוך הנקבה, וכן בקרש האחר, שתהא בכל קרש שתי שליבות נכנסות זו בזו. משלבות אשה אל אחותה, שם לשליבות עצמן, והוא לשון נקבה בכאן, וכן הזכיריו אותן חכמים נשקטת שליבה מתחתיו (מכות ז'), בסלם הלך אחר שליבותיו (שבת ס'). ואף על פי שמצינו בין השלבים (מלכים א' ז', כ"ח), הוא כמו נשים ופילגשים.

וטעם קדמה מזוהה (להלן כ"ז, י"ג.), כי לשון הקדש יקרא למזרח "קדם", כענין ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה, ויקרא למערב "אחור", כענין שנאמר הן קדם אהלך ואיננו ואחור ולא אבין לו (איוב כ"ג, ח'). וכן עד היום האחרון (דברים ל"ד, ב').

חריץ חציו של רחב הקרש, נמצא פלו חריץ, לא נשאר בו ד' ורגל כלל. אבל לפי דעתי הבקיאת הו' לא נתנה שעור לחריץ, לפי שלא נתנה תורה שעור לעבי שפתי האדנים, ולפיכך אמרו שהנה חורץ את הקרש רביע חרצו מכאן לכסות שפה אחת של אדן, ורביע חרצו מכאן, ובאמצעו של קרש הנה חורץ חציו של כל החריץ שבאותו הקרש לכסות שפת שני האדנים. ולדברי הכל צריך תלמוד שלא היה במשכן מלמטה בגבה אמה רחב עשר אמות, שהרי עבי שני האדנים שמכאן ומכאן ממעט בו, ואולי אין קפידא בכך. ומדברי רש"י הקרש שהנה עביו אמה הנה חורץ בעבי הידות מבפנים כפי עבי שפת האדנים. והוא נכון, אלא שלא הזכיר זה בפריטא.

משלבת אשה אל אחתה. עשויות כמין "שליבות" סלם. אשה אל אחותה, מכונות זו כנגד זו, ומבדלות זו מזו, ומשפיים ראשיהם לכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקבי עמודי הסלם, ושהיו חריצין שוין זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעבי הקרשים שהוא אמה. לשון רש"י. והנה לדבריו משלבות יחזור על הידות, שהיו משפות בראשן לכנס בחלל האדנים, ואשה אל אחותה לא בא רק על הקרשים, שתהיינה מחברות בשוה. והקרשים לשון זכר, והנה לו לומר "איש אל אחיו", ואולי יאמר אשה אל אחותה שתהיינה השליבות מכונות זו כנגד זו וחריציהן שוים כי בכך יהיו הקרשים חוברות. והידות אין ראשיהן משפיים בשופע

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד. כתב רש"י הנה חורץ את הקרש מלמטה, באמצעו בגבה אמה, ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן הן "הידות", והחריץ שבאמצע הידות חצי רחב הקרש. ואותן הידות מכנים באדנים שהיו חלולים, והאדנים היו גבוהין אמה ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה, וידות הקרשים הנכנס בחלל האדנים חרוצות משלשת צדיהן, רחב החריץ כעבי שפת האדן, שכיסה הקרש את כל ראש האדן, שאם לא כן נמצא רוח בין קרש לקרש כעבי שפת שני האדנים שיפסיק ביניהם, וזהו שנאמר: ויהיו תואמים מלמטה (בפסוק כ"ד), שיחריץ את הידות בצדיהן כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה. כך מצאתי לשון הרב. ואני תמה בו, שאם הנה החריץ שבאמצע חצי רחב הקרש, והם ד' טפחים וחצי, צטרף שיהיה עבי שפת האדן כרביע רחב הקרש, שהם שני טפחים וגדל, כדי שיהא עבי שני האדנים ממלא החריץ שבאמצע שהוא חצי רחב הקרש, ולא יהיה רוח בין אדן לאדן. ואם כן כשאמה חורץ הקרשים משלשת צדיהן כך, לא ישאר בהם בלום, ושפתי האדנים שוות היו בכל צד. ועוד מה שהביא הרב ראיה כך שנויה משנת מעשה המשכן, סדר הקרשים למלאכת המשכן, הנה עושה את האדנים חלולים, וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, וחריץ חציו באמצע, ועושה לו שתי ידות כמין שני חוקים, ומכניסן לתוך שני האדנים. וגם זו הפריטא כפי משמעה יש בה תימה גדולה, שחורצת מן הקרש רביע מכאן ורביע מכאן, ובאמצע עושה

(יח) וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַקִּרְשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲשָׂרִים קָרֶשׁ לַפֶּאֶת נֹגֶבֶה תִּימְנָה:

יח ותעבד ית דפיא למשכנא עשרין דפיין לרוח עבר דרומא:

כ"ט לַפֶּאֶת נֹגֶבֶה תִּימְנָה • אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו: 'לרוח עבר דרומא'.

(יט) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקִּרְשֵׁ שְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת־הַקִּרְשׁ הָאֶחָד לְשֹׁתֵי יָדָיו וְשְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת־הַקִּרְשׁ הָאֶחָד לְשֹׁתֵי יָדָיו:

יט וארבעין סמכין דכסף תעבד תחת עשרין קרשין שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידיו ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידיו:

(כ) וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפֶּאֶת צָפוֹן עֲשָׂרִים קָרֶשׁ:

כ ולסטר משכנא תנייתא לרוח צפונא עשרין דפיין:

(כא) וְאַרְבָּעִים אַדְנִיָּהֶם בָּסָף שְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת הַקִּרְשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת הַקִּרְשׁ הָאֶחָד:

כא וארבעין סמכיהון דכסף שני אדנים תחת הקרש תחת דפא חד ותריין סמכין תחת דפא חד:

(כב) וּלְיָרְכְתִי הַמִּשְׁכָּן יָמָה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קָרָשִׁים:

כב ולסיפי משכנא מערבא תעבד ששת דפיין:

כ"ט וּלְיָרְכְתִי • לשון סוף, כתרגומו: 'ולסיפי'. ולפי שהפתח במזרח, קרוי מזרח פנים והמערב אחרים. וזהו סוף, שהפנים הוא הראש. תעשה ששה קרשים • הרי ט' אמות רחב.

(כג) וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לַמִּקְצֶעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתָיו:

כג ותריין דפיין תעבד לזוית משכנא בסופיהון:

כ"ט וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לַמִּקְצֶעַת • אחד למקצוע צפונית מערבית, ואחד למערכת דרומית. כל שמונה קרשים בסדר אחד הן, אלא שאלו השנים אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה מזו והאמה מזו באות כנגד אמות עבי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שווה.

(כד) וַיְהִיו תְּאֵמָם מִלְמֻטָּה וַיַּחֲדּוּ וַיְהִיו תְּמִים עַל־רֹאשׁוֹ אֲלֵהֶטְפַּעַת הָאֶחָת בֶּן יֵהִיָּה לְשִׁנְיָהֶם לְשְׁנֵי הַמִּקְצֶעַת יֵהִיו:

כד ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשו אליהטפעת האחת בן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו:

כ"ט וַיְהִיו תְּאֵמָם מִלְמֻטָּה • כל הקרשים תאמם זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עבי שפת שני האדנים ביניהם, להרחיקן זו מזו, כמו שפרשתי, שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהן, שיהא רחב הקרש בולט לצדיו, חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תאמם זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו, כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם. ויחדו יהיו תמים •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והסוד בשמות הללו נודע ממעשה המרכבה העליונה, וכן שם המערב ים ממה שאמרו (כ"ב כ"ה). שכינה במערב, כי הים חקמת שלמה (עין בראשית כ"ד, א), כמו שאמרו במקדש (לא נתבאר מקומו) אין ים אלא תורה, שנאמר ורחבה מני ים. ואני עתיד להזכיר זה בפגשת ואת המרכבה בפסוק ים ודרום ירשה (דברים ל"ג, כ"ג), אם יזכרני צורי להגיע שם.

יזכרנו בשמו. ונקרא בן כי הוא "צפון", אין השמש נראה בו לעולם. ונקרא התימן דרום, כענין שנאמר הולף אל דרום סובב אל צפון (קהלת א', ו'). והיא מלה כפולה, תחסר רי"ש אחת להתחבר שתי אותיות שוות, "דר רום", כי השמש ילף ברום הרוח שהוא, ונקרא לדרום "תימן", ולצפון "שמאל" (עין ישעיה נ"ד, ג. ותרגומו), בכנוי האדם (עין לעיל כ"ה, י"ב. ד"ה ור"א אמר). הפונה למזרח, כאשר הזכרתי.

המערבי, ושניהם כנויים, כי תפש הלשון כנויים באדם הפונה אל אור השמש. וכן יאמר ויהיו לאחור ולא לפנים (ירמיה ז', כ"ד). ונקרא הדרום "נגב", בהיותו גבו מפי החם. ופעמים שזכיר הכתוב כנוי ויבאר אותו בשם, יאמר קדמה, שהוא כנוי, ויבאר מזרחה, שהוא השם. ואמר נגבה, ככנוי, ויבאר תימנה, הוא השם. והמערב יזכרנו בכנוי "ים" (פסוק כ"ב), כי תפש אותו באנשי ארץ ישראל שהם הגדול להם מערבי. והצפון (פסוק כ').

כמו תאומים. על ראשו • של קרש. אל הטבעת האחת • כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עבי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת. נמצא, מתאים לקרש שאצלו, אבל אותן טבעות, לא ידעתי אם קבועות הן, אם מטלטלות. ובקרש שבמקצע היתה טבעת בעבי הקרש (נראה, כי מלות 'הדרומי והצפוני' אלמטה קאי, ורוצה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש וכו' נכנס לתוכו, ומה שכתב היתה טבעת בעבי קרש, רוצה לומר בעבי קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו. נמצאו, שני הכתלים מחברים. בן יהיה לשניהם • לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות. רמב"ן

כה ויהיו תמנה קרשים ואדניהם כסף ששה עשר
אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים
ותרין סמכין תחת דפא חד :

(כה) ויהיו שמונה קרשים ואדניהם כסף ששה עשר
אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים
תחת הקרש האחד:

כז"י ויהיו שמונה קרשים • הן האמורות למעלה: "תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה למקצעת". נמצאו, שמונה קרשים בסדר מערבי. כך שנויה במשנה, 'מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן': היה עושה את האדנים חלולים וחרוץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא 'כמין שני חוקין'), כמין שני שליבות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסלם, והוא לשון "משלבות", עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר: "שני אדנים, שני אדנים", וחרוץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה וגו'". כך היא המשנה, והפירוש שלה הצעתי למעלה, בסדר המקראות.

(כו) ועשית בריחם עצי שטים חמשה לקרשי צלע
המשכן האחד:

כז"י בריחם • פתגמו: עברין, ובלע"ז אשפריש. חמשה לקרשי צלע המשכן • אלו ה', ג' הן, אלא שהברית העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות: זה מברית עד חצי הכתל, וזה מברית עד חצי הכתל, זה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה. נמצא, שעליון ותחתון, שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארפו כנגד כל הכתל ומברית מקצה הכתל ועד קצהו, שנאמר: "והברית התיכון וגו' מברח מן הקצה אל הקצה". שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משלשים בתוך עשר אמות של גבה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע ארך הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות מכונות זו כנגד זו, אבל לברית התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעבן, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוננין זה מול זה, וזהו שנאמר: "בתוך הקרשים". הברחים העליונים והתחתונים שבצפון ובדרום, ארך כל אחד ט"ו אמה, והתיכון ארפו ל' אמה, וזהו: "מן הקצה אל הקצה", מן המזרח ועד המערב, וה' בריחים שבמערב, ארך העליונים והתחתונים ו' אמות, והתיכון ארפו י"ב כנגד רחב ח' קרשים. כך היא מפרשת במלאכת המשכן (שבת צח).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חרוץ את הקרש מלמעלן אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן בתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדים זה מזה, שנאמר ויהיו תאמם מלמטה ויהיו תמנים על ראשו אל הטבעת האחת. שאין תלמוד לומר אל הטבעת האחת, ומה ת"ל אל הטבעת האחת, מקום שנותנין את הברית. ולפי זה פירוש הכתוב ויהיו תמנים על ראשו של קרש בחרין שיעשה בו אל מקום הטבעת "העליונה" של הברחים,

הכתוב ואמר 'ועשרים טבעות זהב תעשה', ויזכיר החריץ שיעשה בקרשים. ועוד היאך אמר אל הטבעת האחת בידיעה. ואולי בעבור שדרך כל בתי הקרשים לחברן בן בטבעת אחת בראשן, קצר הכתוב ואמר הטבעת הידוע והנהוג לו, וכן אמר בברחים ואת טבעתיהם תעשה זהב (פסוק כ"ט), הידועים להם כמנהג, וכן ויהיה זהב (פסוק ל"ז). ומצאתי בביריתא של מלאכת המשכן היה

(כד) ויהיו תמנים על ראשו אל הטבעת האחת. על הדרך שכתב רש"י הכתוב הנה יחור לקרש בכל הקרשים שהיו כלם תאמים מלמטה, לחרץ הקרשים בצדיהן, ויהיו תמנים "אל" ראשו של כל קרש וקרש, או ראשו רמז למשכן אל עליונו, וכן אל הטבעת האחת, שבכלן, ופירוש בן יהיה לשניהם, וכן יהיה לשניהם של שני המקצועות. ולא ידעתי למה לא פרש בהן

(כו) וְחִמְשָׁה בְּרִיחִם לְקִרְשֵׁי צִלְעֵי־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית וְחִמְשָׁה בְּרִיחִם לְקִרְשֵׁי צִלְעֵי הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתֵים יָמָה:

כו וחמשה עברין לדפי סטר משכנא תנזתא
וכחמשא עברין לדפי סטר משכנא
לסופיהון מערבא:

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתֵּיכֵן בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִבֶּרֶךְ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:

כח ועברא מציעאה בגו דפיא מעבר מן
ספי לסיפא:

(כט) וְאֶת־הַקִּרְשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתֵּיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לְבְּרִיחִם וְצִפִּית אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב:

כט וית דפיא תחפי דהבא וית עזקתהון
תעבד דהבא אתרא לעבריא ותחפי ית
עבריא דהבא:

ה"י • בָּתִּים לְבְּרִיחִם • הַטַּבַּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. וְצִפִּית אֶת הַבְּרִיחִם זָהָב • לֹא שֶׁהִיא הַזָּהָב מְדַבֵּק עַל הַבְּרִיחִים, שְׁאִין עֲלֵיהֶם שׁוֹם צָפוּי, אֲלָא בִּקְרִישׁ הִיא קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁתֵּי פִיפּוּת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קִנָּה חֲלוּל, וְקוֹבֵעֵן אֲצֵל הַטַּבַּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אֲרָפֵן מְמַלֵּא אֶת רֹחַב הַקִּרְשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטַּבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לְפָה הַשְּׁנִי. נִמְצָאוּ הַבְּרִיחִים, מְצָפִים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בִּקְרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הִלְלוּ מִבְּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת, וְהַטַּבַּעוֹת וְהַפִּיפּוּת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֲלָא כָּל הַכְּתָל חָלַק מִבְּפָנִים.

(ל) וְהַקִּמַּת אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בְּהָרִ:

ל ותקים ית משכנא כהלכתה די אתחזיתא
בטורא:

ה"י • וְהַקִּמַּת אֶת הַמִּשְׁכָּן • לְאַחַר שִׁיגְמַר, הַקִּימָהוּ. הָרְאִיתָ בְּהָרִ • קֵדָם לְכֹן, שְׁאִין עֲתִיד לְלַמְדָּךְ וּלְהִרְאוֹתָךְ סֹדֶר הַקִּמָּתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 183)

וְהַקִּמַּת אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בְּהָרִ (כו, ל) יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּשְׁנֵה נִצְטוּהָ כָּאן לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן (בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן) לְבַדּוֹ, בְּלִי סִיעָה. וְזֶהוּ וְהַקִּמַּת (לְשׁוֹן יְחִיד) .. אֲשֶׁר הָרְאִיתָ (רַק מִשְׁנֵה). וְיֵשׁ לְדַבֵּק כֵּן גַּם בְּלִשׁוֹן רַש"י "שְׁאִין" (יְחִיד) עֲתִיד לְלַמְדָּךְ וּלְהִרְאוֹתָךְ סֹדֶר הַקִּמָּתוֹ: הַקִּב"ה הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעֶצְמוֹ, כְּבִיכּוֹל (וְהָיָה 'סֹדֶר' כּוֹלֵל לֹא רַק קְדִימָה וְאַחֲרֵי, אֲלָא גַּם פְּרָטִי הַעֲנִין בְּכָלֵל, וְכִמּוֹ 'סֹדֶר הַגָּדָה').

♦ יום חמישי ל' שבט ♦

(לא) וְעֲשִׂיתָ פִּרְכַּת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ בְּרָבִים:

לא ותעבד פרכתא תכלא וארגנא ואצבע
והורי ובויז שזיר עובד אמן יעבד יתה
צורת פרוכין:

ה"י • פִּרְכַּת • לְשׁוֹן מַחֲצָה הוּא, וּבְלִשׁוֹן חֲכָמִים: 'פְּרָגוֹד', דְּבָר הַמְּבַדִּיל בֵּין הַמִּלֵּךְ וּבֵין הָעָם. תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן • כָּל מִין וּמִין הִיא כְּפּוֹל, כָּכָל חוּט וְחוּט ו' חוּטִין. מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב • כְּבָר פִּרְשְׁתִּי שֶׁזוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבְרֵיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לַזֶּה. בְּרָבִים • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה בָּהֶן: ד' עֲמוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ ד' אֲדָנִים וְאוּנְקָלִיּוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקָמִין לְמַעֲלָה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס, שְׂרָאשׁ הַפִּרְכַּת כְּרוּף בָּהֶן, וְהַאוּנְקָלִיּוֹת הֵן הַנּוֹיִן, שֶׁהָיָה כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפִּרְכַּת אֲרָפָה י' אֲמוֹת לְרַחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרַחְבָּהּ י' אֲמוֹת כְּגִבְהֶן שֶׁל קִרְשִׁים, פְּרוּסָה בְּשִׁלִּישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן, שִׁיחָה הִימָנָה וְלִפְנֵים עֶשֶׂר אֲמוֹת, וְהִימָנָה וּלְחוּץ כ' אֲמָה. נִמְצָא, בֵּית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר, שְׁנָאֵמֶר: "וְנִתְּתָה אֶת הַפִּרְכַּת תַּחַת הַקִּרְסִים" הַמְּחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יִרְעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְרֹחַב הַחוֹבְרוֹת כ' אֲמָה, וְכִשְׁפָּרְשָׁם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לְמַעְרָב, כְּלָתָהּ בְּשֵׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבְרַת הַשְּׁנִית כְּסֶתֶה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן וְהַמּוֹתֵר תְּלוּי לְאַחֲרֵיוֹ, לְכַסּוֹת אֶת הַקִּרְשִׁים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שִׁינָס הַחֲרִיץ עַד מְקוֹם הַטַּבַּעַת, וְלֹא הִקְפִּיד הַכְּתוּב בָּהֶן יִחְבְּרֵם, אִם בְּטַבַּעוֹת כְּסָף אוֹ זָהָב, הַפֶּשֶׁט הַכְּתוּב הִזָּה בִּקְרָשֵׁי הַמְּקַצְעוֹת (בְּפִסּוּק אֲמָרָה שֶׁעֲשֶׂה מִשְׁנֵה טַבַּעוֹת לָהֶם. וְעַל דֶּרֶךְ הַקּוֹדֶם) לְבָדּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 72 עמ' 140)

לְשׁוֹן מַחֲצָה . . דְּבַר הַמְּבָדִיל (רש"י כו, לא) יֵשׁ לְשׂאֵל, הָרִי מִפְּרֶשׁ בְּסֻמוֹךְ "וְהַבְדִּילָה הַפְּרִכֶּת לָכֵם". וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהַנָּה קְרִיב "וְסִפְתָּ" עַל הָאָרוֹן אֶת הַכִּפֹּרֶת" (פסוקי מ, ג). וְרַש"י מַחֲדָשׁ, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֵׁנִשׁ בְּפִרְכַּת שְׁנֵי דְבָרִים, מַחֲצָה הַמְּבָדֶלֶת וּמִסּוֹף עַל הָאָרוֹן, אֲלֵא שֶׁהִתְחַפְּצָא שָׁלָה הִיא מַחֲצָה (כַּפְשׁוּטוֹת הַכְּתוּבִים "וְהַבְדִּילָה הַפְּרִכֶּת"), וְרַק שְׁפּוּעֶלֶת גַּם לְהִיּוֹת מִסּוֹף. וְלִהְיוֹת מִרַש"י שֵׁם: "וְסִפְתָּ" עַל הָאָרוֹן, לְשׁוֹן הַגָּנָה, שֶׁהִיא מַחֲצָה הִיא.

לכ ונתתה אתה על-ארבעה עמודי שמים זהב וזיהם זהב על-ארבעה ארני-כסף:

(לכ) ונתתה אתה על-ארבעה עמודי שמים זהב וזיהם זהב על-ארבעה ארני-כסף:

לג ונתתה את פרכתא תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת ללכם בין הקדש ובין קדש הקדשים:

(לג) ונתתה את-הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת ללכם בין הקדש ובין קדש הקדשים: רמב"ן

לד ונתתה את-הכפורת על ארון העדת בקדש הקדשים:

(לד) ונתתה את-הכפורת על ארון העדת בקדש הקדשים:

לה ושמית את-השלחן מחוץ לפרכת ואת-המנורה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן תתן על-צלע צפון:

(לה) ושמית את-השלחן מחוץ לפרכת ואת-המנורה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן תתן על-צלע צפון:

כ"י ושמית את השלחן • שלחן בצפון, משוף מן הכתל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום, משוכה מן הכתל הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נתון כנגד אור שבין שלחן למנורה, משוף קמעה כלפי המזבח, וכלם נתונים מן חצי המשכן ולפנים, כיצד? ארץ המשכן מן הפתח לפרכת עשרים אמה. המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות.

לו ונתעבד פסא לתרע משכנא תכלא וארגנא וצבע זהרי ובין שזיר עובד ציר:

(לו) ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור מעשה רקם:

כ"י וועשית מסך • וילון שהוא מסך כנגד הפתח, כמו: (איוב א) "שכת בצדו", לשון מגין. מעשה רקם • הצורות עשויות בו מעשה מחט, כפרצוף של עבר זה, כף פרצוף של עבר זה. רקם • שם האמן ולא שם האמנות, ותרגומו: עובד ציר, ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרכת: "אמות על " אמות.

לז ונתעבד למסך חמשה עמודי שמים וצפית אתם זהב וזיהם זהב ויצקת להם חמשה ארני נחשת:

(לז) ועשית למסך חמשה עמודי שמים וצפית אתם זהב וזיהם זהב ויצקת להם חמשה ארני נחשת:

שהוא מבית לפרכת. אבל כשמגיע לצנאת הקמתו אמר: ושמית שם את ארון העדות (להלן מ', ג'), ואחרי כן וסכות על הארון את הפרכת, וכן במעשה ויתן את הכפורת על הארון מלמעלה, וזבא את הארון אל המשכן, ואחרי כן: וישם את פרכת המסך (שם כ"ב"א).

על ארון העדות כשהארון שם בקדש הקדשים, אבל הענין שיצנה אותו הכתוב "ששמים" הפרכת תחת הקרסים כדי שיהא הארון שמה מבית לפרכת "ותבדיל" הפרכת בין הקדש ובין קדש הקדשים, וכן אמר ונתת את הכפורת על ארון העדות בקדש הקדשים להודיע שהכפורת עם כרוביו על הארון יהיו כלם שם בקדש הקדשים הנזכר

(לג-לד) והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות. לא יצנונו עתה שיעשה כסדר הזה שיתן הפרכת תחת הקרסים ואחרי כן יביא שמה אל מבית לפרכת את הארון, כי אין עתה הצנאה בהקמת המשכן אלא בעשייתו, וכן ונתת את הכפורת על ארון העדות בקדש הקדשים (להלן כ"ו, ל"ד), אין פרושו שיתן הכפורת

♦ יום שישי א' אדר ♦

א ומעבד ית מדבֿחא דאֿעי שטין חמש
אמין אֿרְכָא וחמש אמין פּוֹתִיא מְרַבֿע יהי
מדבֿחא ותלת אמין רומה:

כז (א) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֹשׁ אַמּוֹת אָרְדָּה
וְחֲמֹשׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹועַ יְהִי־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת
קָמָתוֹ:

כז"א וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגו' וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ • (ובחים נט) דְּבָרִים כְּכַתְּבָן, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר:
נֶאֱמַר כָּאֵן רְבֹועַ וְנֶאֱמַר בְּפָנִימִי רְבֹועַ. מַה לְהֵלֵךְ גְּבֹהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאֶרְכוֹ, אִף כָּאֵן גְּבֹהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאֶרְכוֹ, וְמָה
אֲנִי מְקַיֵּם: "שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ"? מִשְׁפַּת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה.

כז (ב) וְעָשִׂיתָ קֶרְנָתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמָּנוּ תְּהִיֵּן קֶרְנָתָיו
וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:

כז"א מִמָּנוּ תְּהִיֵּן קֶרְנָתָיו • שְׁלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדָם וַיַּחֲבֵרֵם בּוֹ. וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת • לְכַפֵּר עַל עֲזוֹת מַצָּח, שְׁנֶאֱמַר:
(ישעיה כח) "וּמִצְחָךְ נְחוּשָׁה".

כז (ג) וְעָשִׂיתָ סִירְתָיו לְדָשָׁנוּ וְעֵינָיו וּמִזְרְקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ
וּמַחְתָּתוֹ לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:

ג ומעבד פסכתרותה למספי קטמה
ומגורפיתיה ומזרקתה וצנוריתיה ומחתיתה
לכל מנוהי תעבד נחשא:

כז"א סִירְתָיו • כְּמִין יוֹרוֹת. לְדָשָׁנוּ • לְהַסִּיר דָּשָׁנוּ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שְׁתַּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס: לְמַסְפֵּי קִטְמָה, לְסַפּוֹת הַדָּשָׁן
לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מְלוֹת בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית – מְלָה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בִּפְתָרוֹן לְשֹׁמֵשׁ בְּנִין וְסִתְיָהּ, כְּמוֹ: "וַיִּתְּשֶׁרֶשׁ
שְׂרָשֶׁיָּהּ", (איוב ה) "אֵייל מְשָׁרִישׁ", וְחִלּוּפּוֹ: (שם לא) "וּבְכָל־תְּבוּאָתַי תִּשְׁרֹשׁ". וְכִמּוּהוּ: (ישעיה יז) "בְּסַעֲפִיָּה פָרִיָּה",
וְחִלּוּפּוֹ: (שם י) "מִסְעָף פֶּאֶרָה", מִפֶּשֶׁחַ סַעֲפִיָּה. וְכִמּוּהוּ: (ירמיה ג) "וְזֶה הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוֹ", שֶׁבֶר עֲצָמוֹתָיו. וְכִמּוּהוּ:
(מלכים א כא) "וַיִּסְקָלְהוּ בְּאֲבָנִים", וְחִלּוּפּוֹ: (ישעיה סב) "סִקְלוּ מֵאֲבָן", הִסִּירוּ אֲבָנֶיהָ, וְכֵן: (שם ה) "וַיַּעֲזֹקְהוּ וַיִּסְקָלְהוּ".
אִף כָּאֵן לְדָשָׁנוּ, לְהַסִּיר דָּשָׁנוּ, וּבִלְעָזָז אֲדַשְׁצַנְדֵּרִיר. וְעֵינָיו • כְּתַרְגוּמוֹ: מְגִרְפוֹת שְׁנוּטֵל בָּהֶם אֶת הַדָּשָׁן, וְהֵן
כְּמִין כְּסוּי הַקֶּדֶרָה שֶׁל מִתְכַּת דֵּק וְלוֹ בֵּית יָד, וּבִלְעָזָז וּדִיִּלֵּל. וּמִזְרְקָתוֹ • לְקַבֵּל בָּהֶם דָּם הַזִּבְחִים. וּמִזְלָגָתוֹ •
כְּמִין אוֹנְקָלִיּוֹת כְּפּוֹפִים, וּמִכָּה בָּהֶם בְּכֶשֶׁר וְנִתְחַבִּים בָּם, וּמִתְחַפְּכִין בָּהֵן עַל גְּחָלֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁיֵּהָא מִמָּהָר שֶׁרַפְתָּן,
וּבִלְעָזָז קְרוּצִינִי"ש, וּבְלִשׁוֹן חֲקָמִים צִנּוּרִיּוֹת. וּמַחְתָּתוֹ • בֵּית קָבוֹל יֵשׁ לָהֶם לְטַל בָּהֵן גְּחָלִים מִן הַמִּזְבֵּחַ לְשִׂאתָם
עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי לְקִטְרֹת, וְעַל שֵׁם חֲתִיתָן קְרוּיִים מַחְתּוֹת, כְּמוֹ: (ישעיה ז) "לְחַתֹּת אֵשׁ מִקִּיּוֹד", לְשׁוֹן שְׂאִיכַת אֵשׁ
מִמְקוֹמָהּ, וְכֵן: (משלי ו) "הִיחַתָּה אִישׁ אֵשׁ בְּחִיקוֹ?!", לְכָל כֵּלָיו • כְּמוֹ: כָּל כֵּלָיו.

כז (ד) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכָּבֶר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ
עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:

ד ומעבד לה סרדא עובד מצדתא דנחשא
ומעבד על מצדתא ארבע עזקן דנחשא על
ארבע סטרוהי:

כז"א מִכָּבֶר • לְשׁוֹן כְּבִרָה, שְׁקוּרִין קְרִיבִל"ש, כְּמִין לְבוּשׁ עֲשׂוּי לוֹ לְמִזְבֵּחַ, עֲשׂוּי חוּרִין חוּרִין כְּמִין רֶשֶׁת. וּמִקְרָא
זֶה מְסֻדָּס, וְכֵה פְתוּרוֹנוֹ: וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכָּבֶר נְחֹשֶׁת מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת.

כז (ה) וְנִתְּתָה אֹתָהּ תַּחַת פְּרָכָב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַמָּה וְהִיתָה
הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:

ה ונתתן אתה תחת פרכב
ותהי מצדתא עד פלגות מדבֿחא:

כז"א פְּרָכָב הַמִּזְבֵּחַ • סוֹבֵב. כָּל דְּבַר הַמְקִיף סָבִיב בְּעִגּוּל קְרוּי פְּרָכָב, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנַיִנוּ בְּ"הַכֵּל שׁוֹחֲטִין": 'אֵלוֹ הֵן
גְּלָמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעָתִיד לְשׁוּף... וּלְכַרְכֵּב', וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגָלִין בְּקִרְשֵׁי דְּפָנֵי הַתְּבוּת וְסַפְסָלֵי הָעֵץ.
אִף לְמִזְבֵּחַ עָשָׂה חֲרִיץ סָבִיבוֹ, וְהִנֵּה רָחֲבוֹ אִמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוּף שְׁלֹשׁ (ספרים אחרים שש) אַמּוֹת שֶׁל גְּבֹהוּ,
כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'גְּבֹהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאֶרְכוֹ'. הֵא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ"? מִשְׁפַּת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל

סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפנים מקרנותיו. וכן שנינו בזבחים: 'איהו פרוב? בין קרן לקרן, והיה רחב אמה, ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים, ושתי אמות הללו קרויים פרוב. ודקדקנו שם, והכתוב: "תחת פרוב המזבח מלמטה" למדנו, שהפרוב ברפנו הוא ולבוש המכפר תחתיו? ותרגו המתרץ: 'תרי הוו, חד לגוי וחד לכהנים דלא ישתרגו'. זה שברפן לגוי היה, ומתחתיו הלבשו המכפר והגיע רחבו עד חצי המזבח. נמצא, שהמכפר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים דגמת חוט הסקרא באמצעו, וכבש שהיו עולין בו. אף על פי שלא פראשו בענין זה, כבר שמענו בפרשת "מזבח אדמה תעשה לי" "ולא תעלה במעלות", לא תעשה לו מעלות בכבש שלו, אלא בכבש חלק. למדנו, שהיה לו כבש, כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה, הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנינתו, והכבש היה בדרום המזבח, מבדל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום, בדברי האומר "אמות קומתו. ולדברי האומר: דברים ככתבן: "ושלש אמות קומתו", לא היה ארץ הכבש אלא "אמות, כך מצאתי במשנת מ"ט מדות, וזה שהיה מבדל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים למדנוה מן המקרא.

(ו) ועשית בדים למזבח בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת: ונתעבד אריחא למדבחה אריחי דאצי שטין ותחפי יתהון נחשא:

(ז) והובא את־בדיו בטבעת והיו הבדים על־שתי צלעות המזבח בשאת אתו: ויניח ית אריחיה בעזקתא ויהון אריחיא על תרין סטרי מדבחה במשל יתה:

כ"ט • בטבעת • בארבע טבעות שנגעשו למכבר.

(ח) נבוב לחת תעשה אתו באשר הראה אתך בהר כן יעשו: ח חליל לוחי תעבד יתה כמא די אחזי יתה בטורא כן יעבדון:

כ"ט • נבוב לחת • בתרגומו: חליל לוחי. לוחות עצי שטים מפל צד, והחלל באמצע, ולא יהא כלו עץ אחד, שיהא עביו ה' אמות על ה' אמות כמין סדן.

• שבת קודש ב' אדר •

(ט) ועשית את חצר המשכן לפאת נגב־תימנה קלעים לחצר שש משור מאה באמה ארץ לפאה האחת: ט ונתעבד ית דרת משכנא לרוח עבר דרומא סרדין לדרתא דבוץ שזיר מאה באמין ארפא לעבר חד:

כ"ט • קלעים • עשוין כמין קלעי ספינה, נקבים נקבים, מעשה קליעה ולא מעשה אורג, ותרגומו סרדין בתרגום של מכבר, המתרגם סרדא, לפי שהן מנקבין ככברה. לפאה האחת • כל הרוח קרוי פאה.

(י) ועמדיו עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם כסף: י ועמודיה עשרין וסמכיהון עשרין נחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף:

כ"ט • ועמדיו עשרים • חמש אמות בין עמוד לעמוד. ואדניהם • של העמודים נחשת. האדנים יושבים על הארץ והעמודים תקועין לתוכן. היה עושה כמין גנדסין שקורין פלא"ש, ארפן ו' טפחים ורחבן ג', וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, ותולה הקנדס דרך טבעתו באונקליות שבועמוד העשוי כמין י"ו, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות, שקורין גונזי"ש, ורחב הקלע תלוי מלמטה והיא קומת מחצות החצר. ווי העמדים • הם האונקליות. וחשקיהם • מקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע, אם על פני כלן, אם בראשם ואם באמצעם, אף יודע אני שחשוק לשון חגורה, שפך מצינו בפלגש בגבעה: (שופטים יט) "ועמו צמד חמורים חבושים", תרגומו: חשוקים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 41)

ועמודיו עשרים (כז, י) צריך עיון גדול, שסתם הכתוב ולא פרש כמה נעשו העמודים (עתה ראיתי שהקשה כן בתוספות הריב"א ועוד). ותמונה עוד יותר מה שלא נזכר, ואפילו ברמז, הקונדסין. ורש"י מביאם **בפשוטות** ומפרש "כמין קונדסין שקורין פל"ש", ותו לא! וראה רש"י ערובין לד, ב: קונדס, פל"ו בלע"ז, ואינם מחברים.

(יא) **וְכֵן לַפֶּאֱת צִפּוֹן בְּאֶרֶץ קִלְעִים מֵאָה אַרְבָּע וְעֶמְדוֹת עֶשְׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הָעֲמֻדִים וְחֲשֻקֵּיהֶם בָּסָף:**

יא וכן לרוח צפונה בארבע סרדין מאה ארבע ועמודיה עשרין וסמכיהון עשרין נחשא ווי עמודיא וכבושיהון דכסף:

(יב) **וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאֱתִים קִלְעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עֲמֻדֵיהֶם עֶשְׂרֵה וְאַדְנִיָּהֶם עֶשְׂרֵה:**

יב ופותיא דדרתא לרוח מערבא סרדין חמשין אמין עמודיהון עשרא וסמכיהון עשרא:

(יג) **וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאֱת קִדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:**

יג ופותיא דדרתא לרוח קדומא מדינחא חמשין אמין:

כז"י • **לַפֶּאֱת קִדְמָה מִזְרָחָה** • פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים. אחר, לשון אחרים. לפיכך, המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחר, כמה דאת אמר: (דברים יא) "הֵם הָאֲחֵרוֹן", זמא מערבא. **חמשים אמה** • אותן חמשים אמה לא היו סתומים כלם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן וכן לכתף השנית. נשאר רחב חלל הפתח בנתיים כ' אמה, וזהו שנאמר: "ולשער הַחֲצֵר מֶסֶךְ עֶשְׂרִים אַמָּה", וילון למסך כנגד הפתח כ' אמה ארבע, ברחב הפתח.

(יד) **וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קִלְעִים לַכֶּתֶף עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:**

יד וחמש עשרה אמה קלעים לכתף עמודיהם שלשה עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא:

כז"י • **עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה** • חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השנית, וארבעה עמודים למסך, הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב.

(טו) **וְלַכֶּתֶף הַשְּׁנִי חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה קִלְעִים עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:**

טו ולעברא תנינא חמש עשרה סרדין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא:

(טז) **וְלִשְׁעַר הַחֲצֵר מֶסֶךְ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹר מַעֲשֵׂה רֶקֶם עֲמֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבָּעָה:**

טז ולשער החצר מסך עשרים אמה תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור מעשה רקם עמודיהם ארבעה ואדניהם ארבעה:

(יז) **כָּל־עֲמֻדֵי הַחֲצֵר סָבִיל מְחֻשָּׁקִים כָּסֶף וְוִיָּהֶם כָּסֶף וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת:**

יז כל עמודי דרתא סחור סחור מכבשין כסף וויהון כסף וסמכיהון נחשא:

כז"י • **כָּל עֲמֻדֵי הַחֲצֵר סָבִיל וְגו'** • לפי שלא פרש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין, וחשוקים ואדני נחשת. לכה, בא ולמד כאן.

(יח) **אֶרֶץ הַחֲצֵר מֵאָה בָּאֲמָה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקִמָּה חֲמִשׁ אֲמֹת שֵׁשׁ מִשּׁוֹר וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת:**

יח ארבע החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקמא חמש אמין דבוץ שזיר וסמכיהון נחשא:

כז"י • **אֶרֶץ הַחֲצֵר** • הצפון והדרום, שמן המזרח למערב מאה באמה. **וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים** • חצר שבמזרח היתה מרבעת חמשים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר. העמיד מזרח פתחו בשפת חמשים

החיצונים של ארץ החצר. נמצא, כלו בחמשים הפנמיים, וכלה ארכו לסוף ל'. נמצאו, כ' אמה רוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב המשכן עשר אמות באמצע רחב החצר. נמצאו לו, עשרים אמה רוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים, חצר לפניו (עירובין כג). **וקמה חמש אמות** • גבה מחצות החצר, והוא רחב הקלעים. **ואדניהם נחשת** • להביא אדני המסך, שלא תאמר: לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך של מין אחר היו, כך נראה בעיני, שלכך חזר ושנאן.

(יט) **לכל בלי המשכן בכל עבדתו וכל־יתדתו** וכל־יתדת החצר נחשת:

ה"ל לכל בלי המשכן • שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון: מקבות לתקע יתדות ועמודים. יתדת • כמין נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר, קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן, כדי שלא תהא הרוח מגביהתן. ואיני יודע אם תחובין בארץ, או קשורין ותלויין, וכבדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני (ישעיה לג) "אהל בל־יצען בל־יסע יתדותיו לנצח":

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 166).

ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין (רש"י כז, יט) לספק זה יש גם נפקאמינה להלכה. דהנה, מלאכת בגין אסורה בשבת מן התורה רק בבגין של קבע, ומאחר שכל מלאכות שבת נלמדות ממלאכת המשכן, נקבע הגדר של 'בגין קבע' על פי בגין המשכן. ולפי זה: לפי הצד הראשון, האסור של בגית אהל בשבת מן התורה חל דוקא על בגית אהל באפן של 'תחובין'; ואילו לפי הצד השני, די בכך שהאהל חזק ואינו מתנענע ברוח.

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן. חסלת פרשת תרומה

הפטרה לפרשת תרומה נדפסה בעמ' קמח

הפסוקים

מתוך פירוש רש"י

קי (א) נאם ה' לאדני. רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם נאם ה' לאברהם שקראוהו העולם אדוני שמעני אדוני (בראשית כ"ג): **שב לימיני**. התעכב לתשועתי והתחולל לה' אין ישיבה אלא עכבה וכן הוא אומר ותשב בקדש (דברים א). **לימיני**. לתשועת ימיני: **עד אשית אויביך**. אמרפל וחבריו: (ב) **מטה**. לשון משען כמו (לעיל ק"ה) כל מטה לחם: **מטה עוזך ישלח ה' מציון**. כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עיפים ורודפים ישלח לך ה' את מלכי צדק מלך שלם להוציא לחם ויין (בראשית י"ד): **רדה**. במלחמה: **בקרב אויביך**. לבטח: (ג) **עמך נדבות ביום חילך**. כשתאסוף חיל לרדוף אחריהם יתנדבו עמך ואוהביך לצאת עמך כמו שמצינו (שם) וירק את חניכיו ילידי ביתו ולא יותר וענר ואשכול וממרא התנדבו מאליהם לצאת ללכת אחריו בעזרתו: **בהדרי קודש מרחם משחר**. זאת תהיה לך בזכות הדרת קדושה שהיה בך מבטן אמך שהכיר בוראו בן ג' שנים: **מרחם משחר**. משנפלת מן הרחם כמו משילין פירות דרך ארובה ביו"ט ואיכא דתני משחירין: **לך טל ילדותיך**. לך יחשב ילדותיך דרכי יושר שהנהגת בהם בילדותיך יהיה לך לנועם כטל זה שהוא נעים ונוח:

קיא (א) הללויה וגו'. מזמור זה הוסד באלף בית אות אחד בראש הפסוק ואחד באמצעותיו וכן כלם מאל"ף ועד תי"ו, וכמו כן מזמור השני, הראשון מדבר בשבחו של הקב"ה והשני מספר בשבחו של צדיק: (ד) **זכר עשה**. קבע לישראל שבתות ומועדים ומצות שנאמרו בהם וזכרת כי היית במצרים (דברים ט"ו) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקם: (ה) **טרף נתן**. מזון: (ו) **כח מעשיו הגיד לעמו**. כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו, ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרים שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים: (ח) **סמוכים**. הם פקודיו על סמך עז מחוזקין בעונשין ואזהרות והפרשיות קבועות זו על זו כסדר ולדרוש וזהו שאמר שלמה שוקיו עמודי שש וגו' (שה"ש ה):

שיעורי תהלים לשבת פרשת תרומה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי
אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים
יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות
כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש
ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו שבט פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום רביעי - כ"ט שבט מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שני - כ"ז שבט מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום חמישי - ל' שבט פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ח שבט מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום שישי - א' אדר פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' אדר פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

יום ראשון כ"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

ליקוטי אמרים

פרק כח ואפילו אם נופלים לו הרהורי תאוות

ושאר מחשבות זרות בשעת העבודה בתורה או בתפלה בכוונה אל ישות לב אליהן אלא יסיה דעתו מהן כרגע. וגם אל יהי שומה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה כנודע כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים. אבל מי שנופל לו משלו מבחי' הרע שבלבו בחלל השמאלי אך יעלהו למעלה והוא עצמו מקושר למטה: אך אעפ"כ אל יפול לכו בקרבו להיות מזה עצב נבזה בשעת העבודה שצריך להיות בשמחה רבה אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה בחדוה ושמחה יתירה בשומו אל לכו כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי העושה מלחמה בבינוני עם נפש אלהית שבו. ונודע דרך הנלחמים וכן הנאבקים יחד כשאחד מתגבר אוי השני מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אוי גם הקליפה מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה

שייכות אליה. אך אף-על-פי-כן, אל יפל לכו בקרבו להיות מזה עצב נבזה בשעת העבודה, שצריך להיות בשמחה רבה, בשעה שהוא עובד את ה', אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה בחדוה ושמחה יתירה, בשומו אל לכו, כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי, - מהנפש הבהמית שמן הקליפה, שמיקומה בחלל השמאלי שבלב, וממנה נובעות המחשבות הזרות, העושה - המנהלת, מלחמה בבינוני עם נפש אלהית שבו, ונודע דרך הנלחמים - שמטרתו של כל לוחם, לנצח ואפילו להרוג את הנלחם נגדו, וכן הנאבקים יחד, - שכל אחד מתכוון להפיל את השני - הרי הנוהג הוא: כשאחד מתגבר, - ומראה את גבורתו, אוי השני מתאמץ להתגבר גם כן בכל מאמצי כחו, ולכן - כך גם במלחמה שבין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל, - שעל-ידי התפילה בכוונה, ברצונו להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, אוי גם הקליפה - של הנפש הבהמית, מתגברת כנגדה, - כנגד הנפש האלקית, לבלבלה ולהפילה במחשבה זרה שלה. - בראות הנפש הבהמית את הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא

1 פרק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם
2 הרהורי עבירה ותאוות - בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים - אל יפול רוחו
3 מכך; אדרבה - עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על אותן מחשבות
4 והסתת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם",
5 כופה את ה"סטרא אחרא" תחת
6 שלטון ה"קדושה", וגורם נחת
7 רוח רב למעלה.
8 ואפילו אם נופלים לו
9 הרהורי תאוות ושאר
10 מחשבות זרות בשעת
11 העבודה - בשעה שהוא
12 עסוק בעבודת ה' בתורה או
13 בתפלה בכוונה - וכאן הרי
14 אין מקום ל"חשבון" שבפרק
15 הקודם, שעליו להיות שמח
16 על שהוא מקיים מצות לא'
17 תעשה וכופה את ה"סטרא
18 אחרא" - שהרי ההרהורים
19 והמחשבות
20 מפריעות לו, בשעה זו,
21 לעבודת ה', אל ישות לב
22 אליהן, - למחשבות
23 ולהרהורים הרעים, אלא
24 יסיה דעתו מהן כרגע, -
25 מיד, וגם אל יהי שומה
26 לעסוק בהעלאת המדות
27 של המחשבה זרה, כנודע, - קיימת צורת עבודה של "העלאת
28 המדה" מהמחשבה הזרה, שכן, כל מחשבה זרה מקורה במדה
29 מסוימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה
30 של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נוקט
31 לה, וכדומה - וישנו סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה,
32 יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה
33 מדה כפי שהיא בנפש האלקית, שעל ידי כך יעלה את המדה הרעה
34 של הנפש הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה
35 את המחשבה הזרה. למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה -
36 יגביר בנפשו את האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאוות הנפש
37 הבהמית, וכדומה - רבנו הזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" -
38 אודותו מדובר כאן - שוטה, להתעסק בעבודה זו, כי לא נאמרו
39 דברים ההם - להעלות את המחשבות הזרות, אלא לצדיקים,
40 שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם - מחשבות זרות
41 הנובעות ממדותיהם הם, כי אם משל אחרים, - שכן, לצדיק אין
42 מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו
43 לקדושה. המחשבות הזרות, העולות לעלות, אי פעם, במוחו,
44 מקורן מהזולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל אחד

- 1 משתדלת להפריע לנפש האלקית עלידי מחשבות זרות, בכך היא
2 רוצה לבלבל את כוונת המתפלל בתפילה, לפי זה, המחשבה הזרה
3 מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש הבהמית
- 4 חשה שבתפילתו יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא משתדלת
5 להפר כוונה זו. - הרי, אדרבה - עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ
6 בתפילתו בכוונה.

יום שני כ"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כמעט העולם... עד עמ' 70, ממש עמו:

- 7 וְלֹא כְּמַעֲוֵת הָעוֹלָם, שְׂמוּעִים לְהוֹכִיחַ מִנְּפִילַת הַמַּחֲשָׁבָה וְזֶה
8 - מְבַלְלֵי שְׂאִין תְּפִלָּתָם כָּלֹם, - הַחוּשִׁים בְּטַעַם שֶׁנִּפְּלִית
9 הַמַּחֲשָׁבָה מוֹכִיחָה שְׂאִין תְּפִילָתָם שׁוּה כָּלֹם, מִשּׁוּם שְׂאִילוֹ הַתְּפִלָּה
10 בְּרָאוֹי וְנִכּוֹן - לֹא הָיוּ נֹפְלִים לֹו מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת. - וּמֵאַחַר
11 שֶׁאֵין נֹפְלוֹת בְּמוֹחוֹ
12 מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת, הֵם מְסִיקִים
13 מִכֶּךָ, שֶׁתְּפִילָתָם אֵינָה
14 מִתּוֹךְ כּוֹנֵה, וְהָאֵמֶת הִיא
15 בְּדִבְרֵיהֶם, אִם הִיא נֶפֶשׁ
16 אַחַת לְבָדָה, הִיא
17 הַמִּתְפַּלֵּל
18 הַמַּחֲשָׁבָה וְהַמַּחֲשָׁבָה
19 הַמַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת. - הַדָּבָר
20 הִיא נִכּוֹן, אֵילוֹ הִיא זֶה נֶפֶשׁ
21 אַחַת שְׁעוֹשָׁה אֶת כָּל
22 הָאֵמֶת, אִם הִיא בְּמוֹחוֹ
23 הַחוּשִׁים מִשּׁוּם הוֹכָחָה,
24 שֶׁ"הַתְּפִלָּה" אֵינָה כִּפִּי
25 שְׂצִירָה לְהוֹיָה, שֶׁכֵּן, אִם
26 הַנֶּפֶשׁ הַיְחִידָה הִיא שְׂקוּעָה
27 כָּל כּוֹלָה בְּתַפִּילָה - אֵין
28 מִקּוֹם אִם לְשׁוֹם מַחֲשָׁבוֹת
29 זָרוֹת, אֲבָל בְּאֵמֶת לְאֵמֶת
30 הֵן שְׂתֵּי נֶפְשׁוֹת,
31 הַנִּלְחָמוֹת זֶה עִם זֶה בְּמִחוֹ
32 שֶׁל אָדָם, - הִיא הָאֵמֶת
33 הִיא שְׂקִימוֹת שְׂתֵּי נֶפְשׁוֹת

ליקוטי אמרים

- ולא כמעט העולם שמועים להוכיח מנפילת המחשבה וזה
זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל כראוי
ונכון לא היו נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה
כדבריהם אם היתה נפש אחת לבדה היא המתפללת
והיא המחשבת ומהרהרת המחשבות זרות. אבל
באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמות זו עם זו במוחו
של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות
המוח ממולא ממנה לבדה. וכל הרהורי תורה ויראת
שמים מנפש האלהית וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית
רק שהאלהית מלוכשת בה. והוא כמשל אדם
המתפלל בכוונה ועומד לנגדו עו"ג רשע ומשיח ומדבר
עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו בודאי שלא להשיב לו
מטוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים
מה שכתו' אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה
כך אל ישיב מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה
זרה כי המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ רק יעשה עצמו
כלא יודע ולא שומע ההרהורי' שנפלו לו ויסירם מדעתו
ויוסיף אומץ בכח כוונתו ואם יקשה לו להסירם מדעתו
מפני שטורדים דעתו מאד בחזקה אזי ישפיל נפשו
לה' ויתחנן לו ית' במחשבתו לרחם עליו ברחמיו
- 34 שונות וזן נלחמות ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה
35 ממולא בעניניה היא בלבד, כל אחת חפצה ורצונה למשול בו
36 - במוחו, ולהיות המוח ממלא ממנה לבדה, וכל הרהורי תורה
37 ויראת שמים - נובעים, מנפש האלהית, - ומאידך וכל מילי
38 דעלמא - כל המחשבות וההרהורים בעניני עולם נובעים מנפש
39 הבהמית, - הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו
40 המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן - שאין במחשבות
41 הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות. ברם, אם
42 כך, שהנפש האלקית היא העוסקה בכוונת התפילה - מה

- 43 מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות! -
44 אומר על כך רבנו הזקן: רַק שֶׁהָאֱלֹהִית מְלַכְשֶׁת בָּהּ. - הנפש
45 האלקית מלוכשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות
46 של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונת התפילה.² והוא
47 כמשל אדם המתפלל
48 בכונתו, ועומד לנגדו עו"ג
49 - גוי, רשע, ומשיח ומדבר
50 עמו כדי לבלבלו, -
51 ולהפריע לו בתפילתו. לולא
52 היה בדעתו של הגוי לבלבל
53 את היהודי, אלא רק
54 לשאול אותו שאלה
55 מסוימת - קיימת אז העצה,
56 לענות לו על שאלתו, והוא
57 יפסיק מבלבלו בתפילתו.
58 אך, מאחר שכוונתו של
59 הרשע היא לבלבל את
60 תפילתו, לא תועיל
61 ההתדיינות אתו, שזאת
62 עצתו בודאי, - העצה
63 הטובה למתפלל, היא, שלא
64 להשיב לו משוב ועד רע,
65 - שלא לענות לרשע מטוב
66 עד רע, ולעשות עצמו
67 כחרש לא ישמע, ולקיים
68 מה שכתוב: "אל תען
69 כסיל באולתו, פן תשוה
70 לו גם אתה". כך - כשנפלות במוחו מחשבות זרות, אל ישיב
71 מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה זרה, - אל יבס לשוב
72 ויכוח ולמחשבות והרהורים כיצד לנצח את המחשבה הזרה, כי
73 המתאבק עם מנוול - מתנוול גם כן; - ולכן, אל יתעסק כלל עם
74 המחשבה הזרה, רק יעשה עצמו כלא יודע ולא שומע ההרהורים
75 שנפלו לו, ויסירם מדעתו, ויוסיף אמן בכה כונתו. - בתפילתו.
76 ואם יקשה לו להסירם - את המחשבות הזרות, מדעתו, מפני
77 שטורדים דעתו מאד בחזקה - אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו
78 יתברך במחשבתו, - אם הוא עוסק אז בקטעי התפילה שאסור

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה - אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין - יש בכך משום הוכחה על אי-הצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה - אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. 3. משלי כו, ד.

1 להפסיק בהם בדיבור, אלא יתפלל במחשבתו להשי"ת, לְרַחֵם עָלָיו
2 בְּרַחֲמָיו הַרְבֵּים, בְּרַחֵם אָב על בָּנִים הַנִּמְשָׁכִים מִמּוֹחוֹ, וְכִבְּה
3 יְרַחֵם ה' עַל נַפְשׁוֹ
4 הַנִּמְשָׁכֶת מֵאֵתוֹ וְיִתְפַּדֶּה,
5 לְהַצִּילָה מִ"פִּיּוֹם הַיּוֹנִים",
6 – מִהַמְחֻשְׁבוֹת הַזּוֹרוֹת שֶׁמֶן
7 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְלִמְעָנָו
8 יַעֲשֶׂהָ, – הַקֵּב"ה יַעֲשֶׂה לִּמְעַן
9 עֲצָמוֹ כְּבִיכּוֹל, בִּי' חֶלֶק ה' מִפֶּשַׁע עֲמוֹ: – שֶׁכֵּן, אִם יִתְפַּלֵּל שִׁירְחָמוֹ

עליו – הוא עלול, לפעמים, לעורר על עצמו דינים חלילה: ישפטו
אותו אם הוא זכאי שירחמו עליו, ואילו אם בקשתו היא "למענו",
למען הקב"ה – מובן הדבר,
שאין אז מקום לשפוט את
ה"מתפלל" אם הוא זכאי
לרחמנות. פירוש נוסף יש
בכך: רבנו הזקן מבטיח,
שהקב"ה אכן יעשה זאת
למענו, וירחם עליו, שכן, הנשמה היא חלק מה'.

ליקוטי אמרים

המרובים כרחם אב על בנים הנמשכים ממוחו וככה
ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להצילה ממים
הזורגים ולמענו יעשה כי חלק ה' ממש עמו:

יום שלישי כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

19 פֶּרֶק כַּט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד
20 להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים
21 ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא
22 – טמטום הלב, שלעיתים קורה שלבו של אדם סתום ואינו ברי-הרגשה, ולכן
23 אין הוא מסוגל לקלוט את אור
24 ה"שכל" הפועל להשפיע על
25 הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת ה'
26 וליראת ה'.
27 אַךְ עוֹד אַחַת צָרִיךְ לָשִׂית
28 עֲצוֹת – לַחֲפֹשׂ עֲצוֹת,
29 בְּנִפְשׁוֹת הַבִּינּוּנִים, –
30 בנפשות אלה שהם
31 במדרגת ה"בינוני" אֲשֶׁר
32 לַפְּעָמִים וְעֵתִים רַבִּים יֵשׁ
33 לָהֶם טִמְטוּם הַלֵּב שֶׁנֶּעֱשֶׂה
34 – הַלֵּב, בְּאֵבָן, וְלֹא יָכוֹל
35 לִפְתּוֹחַ לְפִי פֶשֶׁם אִפֹּן
36 לְעִבּוּדָה שְׂבִלָב זֶה תִּפְלָה,
37 – כפי שמפרשים בתורת
38 החסידות, הכוונה היא,

שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב
של טמטום וכבדות – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר
הרע. וְזֹאת הִיא עֲצָה הַיְעוּצָה בְּיָד הַקְדוּשָׁה, דְּאָמַר רַב
מְתִיבְתָּא בְּגֵן עֲדָן, – שאמר ראש הישיבה בגן עדן, "אֵעָא דְּלֹא
סְלִיק בִּיה נְהוּרָא –
מְבַטְשִׁין לִיה כּו', – בול עץ
שאין האש אוצות בו –
מבטשים אותו, מכים בו
ומפרידים אותו לחתיכות.
כדי להדליק בול עץ שאין
האש נאצות בו – אין מן
הצורך להוסיף אש חזקה
יותר, אלא אפשר להכין את
העץ שהאש תשלוט בו,
וזאת – על-ידי שמפרידים
אותו לחתיכות קטנות
ודקות. כך גם – ממשיך
ב"וזהר": גּוֹפֵא דְּלֹא סְלִיק
בִּיה נְהוּרָא דְּנִשְׁמָתָא –
מְבַטְשִׁין לִיה כּו'". – גוף

שהתפילה היא עבודה בתוך הלב ועם הלב; העבודה בתוך הלב –
היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו
היא, להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות
הלב לדברים גופניים – תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה
זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח
מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט – יש בכך
משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. וְגַם לַפְּעָמִים לֹא יָכוֹל
לְהִלָּחֵם עִם הַיָּצֵר, לְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ בְּמִתְרָ לֹו, מִפְּנֵי כִּבְדוֹת שְׂבִלָבוֹ.
– כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש
את עצמו בדברים המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאוה
לעשות, כמו: להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה.
דבר זה בא בדרך של מלחמה – על האדם להלחם עם היצר הרע

שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז – מסיים
ה"וזהר" נֶעֱשֶׂה הַגּוֹף רֹאדִי לְקִלִּית "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה).
פְּרוֹשׁ "נְהוּרָא דְּנִשְׁמָתָא", – משמעות "נהורא דנשמתא" – אור
הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), שְׂאֹר הַנִּשְׁמָה וְהַשְׂבִּיל אֵינוֹ מְאִיר
כָּל כֶּךָ לְמִשְׁלַל עַל חֲמִירֵי שְׂבִינּוֹת. – שכן, על ה"שכל" של
הנשמה, לשלוט בחומריות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן
(בענינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. וְאִפֹּךְ
שְׂמִיכִין וּמִתְבַּוֵּן בְּשִׁבְלָה בְּגִדְלָת ה' – כלומר: ב"התבוננות"
לא חסר לו כלום, ובכל זאת, אֵינוֹ נִתְפָּס וְנִדְבָק בְּמּוֹחוֹ כָּל
כֶּךָ – הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל כך במוחו, שְׂיִוְכָל
לְמִשְׁלַל עַל חֲמִירֵי הַלֵּב, – וזאת, מִחֲמַת חֲמִירֵי וְנִפְסוּתוֹ.
– של המוח והלב. וְהַסְפָּה – לכך, הִיא נְסוּת הַקְּלָפָה,

4. דברים לב, ט. 1. ספרי, רש"י דברים יא, יג. 2. חלק ג קסח, א. 3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריות וגסותו, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי – מן ההכרח שזה ישפיע על

1 ועל נפש האלהית שבו נאמר: "נשמה שנתת בי מהורה
2 היא", "שנתת בי" דיקא, - בי, דוקא, מקלל - מכאן, שהאדם
3 עצמו איננו הנשמה המהורה, - שהרי, אז לא היה אומר
4 "שנתת בי". בשעה שהאדם אומר "שנתת בי", אומרים זאת נפשו
5 וגופו, כי הגוף בשל עצמו
6 איננו אדם שיכול לומר.
7 משמעות הדברים היא
8 שהאדם עצמו הוא הנפש
9 הבהמית המחיה את הגוף,
10 והיא אומרת על הנפש
11 האלקית "שנתת בי". כי
12 אם בצדיקים, - בהם, אין
13 הנפש הבהמית - האדם
14 עצמו; שבהם הוא להפך,
15 שששמה המהורה שהיא
16 נפש האלהית - הוא
17 האדם, - שכן, כל חיותם
18 באה מהנפש האלקית
19 בלבד, גם הגוף חי מהנפש
20 האלקית, וגופם נקרא
21 "בשר אדם", - טפל
22 לאדם עצמו. ובמאמר הלל
23 חזקן לתלמידיו, בשהיה
24 חולד לאכל, היה אומר
25 שהוא חולד לגמול חסד
26 עם העלובה ועניה - הוא
27 גופו, כי - הגוף, כמו זר
28 נחשב אצלו, ולכן אמר שהוא גמול חסד עם כח שמאכילו,
29 - כמו שעושים חסד כשנותנים לאכול לזולת. כי הוא עצמו אינו
30 רק נפש האלהית לבד, כי היא לבדה - הנפש האלקית, מניה
31 גופו ובשרו, שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו
32 ובשרו - נתהפך לטוב, ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש,
33 בצדיקים. - וגמילא, הנפש האלקית היא האדם עצמו בצדיקים.

1 שמונביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית, - הנפש
2 הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה בחומריותה,
3 כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, ומסתרת ומחשיכה
4 אורה. - את אור הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל,
5 כשאין האש נאחות בבל
6 העץ, לא נדרש דוקא
7 להוסיף יותר אש, אלא
8 מפרידים את בול העץ
9 לחתיכות קטנות, שתהינה
10 מסוגלות להידלק - כך גם
11 בנמשל, לא נדרשת
12 התבוננות גדולה ועמוקה
13 יותר בגדולת ה', אלא יש
14 לשבור את חומריות
15 הקליפה, כדי שהאדם יהיה
16 ראוי לקלוט בתוכו את אור
17 הקדושה של הנפש
18 האלקית. ולזאת - ולכן,
19 צריך לבטשה ולהשפילה
20 לעפר, דהיינו לקבץ עתים
21 להשפיל עצמו, - לעשות
22 "חשבונות" שישפיעו על
23 השפלתו, להיות "נבזה"
24 בעיניו נמאס, בכתוב,
25 ו"לב נשבר" - "רוח"
26 נשברה⁵, היא הסמא¹⁹ בצדיקים.
27 אחרא, - עלידי ההשפלה
28 נשברת רוח ה"סטרא אחרא", שהיא האדם עצמו
29 בבינונים, - הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו באלה
30 שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", שגוף החיונית המניה
31 הגוף, היא בתקפה בתולדתה בלבד, - של ה"בינוני", נמצא
32 היא היא - הנפש שמן הקליפה, האדם עצמו. - ב"בינוני".
33 וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא".

יום רביעי כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

73 היא - הנפש הבהמית שמן
74 הקליפה, האדם עצמו. -
75 וכשאדם שובר את עצמו,
76 הוא שובר בכך את ה"סטרא
77 אחרא". להלן, עושה רבנו
78 חזקן חשבונות של ה"בינוני",

ליקוטי אמרים

אבל בבינוני מאחר שמהותה ועצמותה של
נפש החיונית הבהמית שמש"א המלוכשת בדמו
ובשרו לא נהפך לטוב הרי היא האדם עצמו וא"כ

67 אבל בבינוני, מאחר
68 שמהותה ועצמותה של
69 נפש החיונית הבהמית
70 שמשמטרא אחרא,
71 המלכשת בדמו ובשרו,
72 לא נהפך לטוב - הרי היא

הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן - אם אין ביכולת
השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה - העיר
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו
כו' (עין פי"ז). משא"כ כאן מפרש הזהר, ובהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדו"ז)". 4. תהלים טו,
ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. 6. ברכות השחר: ברכות ס, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לד, ג.

1 כיצד יגיע ללב נשבר – מעובדה זו עצמה, שהאדם שבו הוא
2 מ"סטרא אחרא": וְאִם בֶּן – אם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של
3 "סטרא אחרא", הוא רחוק מ'ה' בתכלית ה'רחוק', שְׁחָרִי בָּה
4 הַמְתָּאוּה שֶׁנִּפְשׁוּ הַבְּהִמִּית יָכוֹל גַּם בֶּן לְהִתְאַוּת לְדַבְּרִים
5 הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נֶגֶד רְצוֹנוֹ
6 יִתְפָּרֵד, אִף שְׂאִינוֹ מְתָאוּה
7 לְעִשְׂתוֹת בְּפִעֵל מִשֵּׁם חֵם
8 וְשָׁלוֹם, רַק שְׂאִינִי
9 מְאוּסִים אֲצִלוֹ בְּאֵמֶת,
10 בְּבִצְדִיקִים, – בצדיקים
11 מאוסים, באמת הדברים
12 שהם נגד רצונו של הקב"ה,
13 ואילו ב"בינוני" אין הם
14 מאוסים ויתכן שגם יתאוה
15 להם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל
16 [פֶּרֶק יב]. – ש"ה"בינוני"
17 לאחר תפילתו, כשהאבת
18 ה' איננה בהתגלות בלבו,
19 יתכן שיתאוה לכל הדברים
20 הגשמיים שבעולם הזה, גם
21 בהיתר וגם באיסור, אלא,
22 כפי שמוסבר שם, התאוה
23 לדבר של איסור אינה
24 גדולה כל כך שירצה
25 לממשה בפועל, הוא נכשל
26 רק בהרהורי עבירה. וְכֵּן –
27 בהתאוותו לדברים שהם נגד
28 רצונו של הקב"ה, הוא גָּרוֹעַ וּמִשְׁקֵץ וּמִתְעַב יוֹתֵר מִבְּעֵלֵי חַיִּים
29 הַמְּמַאִים וְשִׁקְצִים וְרַמְשִׁים בְּנוֹכַר לְעֵיל, – בפרק כ"ד, שבעלי
30 החיים הטמאים אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו
31 האדם שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, וְכְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר: "וְאִנְכִּי
32 תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגו'". – וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא
33 ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי
34 שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהוה חשבון נפש, להביא
35 את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני"
36 קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאבה להקב"ה היא
37 בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב – ועל כך אומר רבנו חזקוני:
38 [וְגַם בְּשִׁמְתִּיגְבֵּר בּוֹ נִפְשׁוֹ הַאֱלֹהִית לְעוֹרֵר הָאֱהָבָה לַה' בְּשִׁעַת
39 הַתְּפִלָּה – אֵינָה בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ לְגַמְרִי, מֵאַחַר שְׁחֻלְפֶת וְעוֹבֶרֶת
40 אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, בְּנוֹכַר לְעֵיל כּוֹף פֶּרֶק יג]. – "אמת" היא רק
41 כשהיא נשאת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"¹⁰.
42 ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד – אין זו האמת האמיתית
43 לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, ש"בינוני", מאחר שביכולתו
44 לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש – גם זה נקרא "שפת
45 אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו "שלהם" (של הבינונים).

ליקוטי אמרים

הוא רחוק מ'ה' בתכלית ה'רחוק' שהרי כח המתאוה
שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדברי' האסורים
שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל
ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים
כמש"ל [פ' יב]. וזוהו הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר
מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כג"ל וכמ"ש
ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו
האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת
לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה
כג"ל ספי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת
נעורים והפגם שעשה בעליוני' ושם הוא למעלה מהזמן
וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה
תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו
בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן
והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה
בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום
לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים
להעלותו לתשובה עילאה יותר מעומקא דלבא יותר
ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד.

46 אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב
47 נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית
48 לגמרי, מאחר שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה. וּבְפֶרֶק
49 בְּשִׁיזְבוֹר מִמֶּתָּ נִפְשׁוֹ בְּחַטָּאת נְעוּרִים, וְהַפֶּגֶם שֶׁעָשָׂה בְּעֵלְיוֹנִים,
50 – שם שורש נפשו, ואף
51 שכיום אין הוא שייך לאותם
52 חטאים, אלא התרחשו אצלו
53 לפני שנעשה "בינוני" –
54 אומר על כך רבנו חזקוני: וְשֵׁם
55 – בעולמות העליונים, הוא
56 לְמַעְלָה מִחֻמּוֹ, וְכֵאלֹו פָּגַם
57 וְנִמְכָּר הַיּוֹם חֵם וְשָׁלוֹם
58 מִמֶּשׁ. וְאִף שֶׁכָּבֵר עָשָׂה
59 תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, – על
60 חטאיו, ותשובה הרי מסירה
61 את הפגם, הֲרֵי עֵקֶר
62 הַתְּשׁוּבָה בְּלִב, – שהחריטה
63 העמוקה בלב על העבירה –
64 מסירה את הפגם, וְחֵלֶב יֵשׁ
65 בּוֹ בְּחִינּוֹת וּמִדְּרֹגוֹת רַבּוֹת,
66 – כפי הידוע¹¹ על מה
67 שנאמר¹²: "ממעמקים
68 קראתיך" – שבלב האדם
69 ישנו עומק לפניו מן העומק,
70 וְחֵלֶב – תלוי לְפִי מַה שֶׁהוּא
71 אָדָם, – בשעה שאדם נמצא
72 במדרגה עליונה יותר –
73 נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, וְלִפִּי
74 הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם, – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש
75 ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם
76 באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים –
77 נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר
78 במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, בִּידוּעַ לְיוֹדְעִים.
79 – לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא יזיחה די בה למצב בו הוא
80 נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; וְלִבְּנוֹ עֲבָשׁוֹ
81 בְּשִׁעָה זו, שְׂרֹאָה בְּעֵצְמוֹ "דְּלֹא סָלִיק בִּיה נְהוֹרָא דְנִשְׁמָתָא", –
82 שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, מְבַלְל – מכאן, שְׁחִיּוֹם לֹא נִתְקַבְּלָה
83 תְּשׁוּבָתוֹ, וְעוֹנֹתָיו מְבַדִּילִים, – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם
84 מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, או שְׂרֹאָצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לְתְּשׁוּבָה
85 עֲלֵיָה יוֹתֵר, – לתשובה עליונה יותר, מְעַמְקָא דְלִבָּא יוֹתֵר. –
86 מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא
87 שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו
88 ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות
89 והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו
90 לתשובה עליונה יותר. וְלִבְּנוֹ אָמֵר דְּוָד¹³: "וְחַטָּאתִי נִגְדִי תָמִיד"¹⁴.

9. תהלים כב, ז. 10. משלי יב, יט. 11. לקוטי תורה דברים מה, ד. 12. תהלים קל, א. 13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"ונהנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד
וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדר' צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו

יום חמישי ל' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לז, באריכות.

שנתונה כל כולה לרצונו של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר
על מישוהו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה – אומרים שהוא
"מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי, גם
כשאנו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב
נשבר", עלידי שיעשה
חשבון נפשו מכל
מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו,
שבסיכומו ימצא שלא כולם
היו מצד הקדושה. ואם הם
לא היו מצד הקדושה – הרי
שהם היו מצד ה"סטרא
אחרא". הרי – שהוא היה אז
"מרכבה" לטומאה ול"סטרא
אחרא". עוד ישים אל לבו,
– כדי להגיע ל"לב נשבר",
לב חלומותיו – שכן, יותר
ממה שאדם יכול ללמוד על
מצבו האמיתי מהזמן שהוא
ער – הוא יכול ללמוד אותו
מחלומותיו בשעת השינה,
שהם הכל ורעות רות',
וכל כך למה? משום שאין
נפשו עולה למעלה, –
בשעת השינה, וכמו
שכתוב¹⁵: "מי יעלה בחר
ה', נקי כפים וגו'", –
ואילו, מי שאינו נקי כפים וכו', אין נפשו עולה למעלה בשעת
השינה. מי שנפשו עולה למעלה בשעת השינה – חלומותיו נעלים
יותר; מגלים לו והוא רואה ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה
וקדושה. ואילו חלומותיו הוא הם הבל ורעות רוח. ו"איננו סמריין
בישין אתיין ומתדבקין ביה" – ואותם צדדי הרע באים ומתדבקם
בו, ומודעין ליה בחלומא מלין דעלמא וכו', – ומודיעים לו
בחלום דברי חולין וכדומה, ולומנין דחיקין ביה ואחזיאו ליה מלי
שקר – ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, וצערין
ליה בחלמיה כו', – ומצערם אותו בחלום, וכפי שמסיים שם
ב"זהר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא ליצלן, אלא שכאן
הרי מדובר אודות "בינוני", שבו לא שייך דבר זה, כמו שכתוב
בזהר ויקרא [דף כה עמוד א ועמוד ב], עין שם באריכות. –
הרי שמחלומותיו הוא יכול ללמוד על מצבו האמיתי, ועל ידי כך –
יבוא ל"לב נשבר" – אף שאין ביכולתו למצוא בעצמו עבירות
חמורות – גם לא בעבר. ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את
רוח ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה
של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

וגם מי שהוא נקי מחטאות נעורים החמורים – הרי כדי להגיע
ל"לב נשבר", ישים אל לבו לקיים מאמר זהר הקדוש¹⁶, להיות
מ"מארי דחשבונא", – מבדיל החשבון, כמו שבעל עסק עורך
חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו שכר,
שהדבר אינו נוגע לו כל כך,
דהיינו לעשות חשבון עם
נפשו, מכל המחשבות
והדבורים והמעשים
שחלפו ועברו מיום היותו
עד היום הזה, אם היו
כלם מצד הקדושה, או
מצד הטומאה רחמנא
ליצלן, דהיינו – צד הטומאה
אין משמעו עבירות דוקא,
אלא כל המחשבות
והדבורים והמעשים אשר
לא לה' המה ולרצונו
ולעבודתו, – שכן, גם אם
אין הם ענינים של עבירה,
עצם העובדה שאין
מחשבות, דיבורים ומעשים
אלה לשם ענינים של
קדושה – הרי הם מצד
הטומאה. וזהו פרוש לשון
"סמריא אחרא", בנוסף
לעיל [בפרק ו]. –
שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא – צד אחר, לא צד הקדושה;
אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא
עושה, אין בהם ענין של קדושה – הרי הם צד הטומאה והקליפה,
(גם אם אינם עבירות ממש). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי כל
עת שהאדם מחשב – חושב, מחשבות קדושות – נעשה מרכבה
בעת זו להיכלות הקדושה, שמהן משפעות מחשבות הללו. –
כשאדם חושב מחשבות שיש להן זיקה לאהבת ה', הוא מקבל אז
השפעה מ"היכל האהבה" שלמעלה; כשהוא חושב מחשבות שיש
להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל היראה"
שלמעלה, וכך הלאה; וכן להפך – כשהוא חושב מחשבות שלא
מן הקדושה, נעשה מרכבה טמאה בעת זו להיכלות הטומאה,
שמהן משפעות – ומקבלות חיות, כל מחשבות רעות, וכן
בדבור ומעשה. – שבשעה שהוא מדבר או עושה מעשים של
קדושה, הוא נעשה "מרכבה" ומקבל השפעה וחיות מהיכלות
הקדושה. כך גם להיפך, כשהוא מדבר או עושה מעשים של "סטרא
אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות הטומאה. כבר הוסבר
בפרקים הקודמים¹⁶, שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה

בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדר' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו". 15. ראה זח"ג קעה, א.
16. ראה לעיל פרק כג. 17. ראה לעיל פרק ו. 18. תהלים כד, גיד.

יום שישי א' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

ליקוטי אמרים

1 והנה, כל מה שיאריך בעניינים אלו במחשבתו וגם בעיונו
2 בפפרים, – הדנים בעניינים הגורמים "לב נשבר", להיות לבו נשבר
3 בקרבו, ו"נבזה בעיניו נמאם" בפתיב, בתכלית המאוס,
4 ולמאם חיו ממש – שחיו נמאסים עליו בחשבו על מצבו הרוחני,
5 הרי בזה ממאם ומכזה
6 הסטרא אחרא ומשפילה
7 לעפר, ומורידה מגדלתה
8 ונסות רוחה ונבזהותה,
9 שמגביה את עצמה על
10 אור קדשת נפש האלהית
11 להחשיך אורה. – של
12 הנפש האלקית. שכן כאמור,
13 ב"בינוני" האדם שבו, הוא
14 הנפש הבהמית שמן
15 הקליפה; ועלידי שלבו
16 נשבר בקרבו, נשברת
17 ה"סטרא אחרא". ברם, עד
18 כאן דובר על השפלת
19 ה"סטרא אחרא" באמצעות
20 "חשבונות", עלידי שהוא
21 ישבור את עצמו ויגיע ל"לב
22 נשבר". להלן יוסבר אופן
23 עבודה של השפלת ה"סטרא
24 אחרא", עלידי שירעים על
25 נפשו הבהמית ויצרו הרע,
26 מבלי להיכנס לחשבונות על
27 מעמדו ומצבו. וגם ירעים
28 עליה – על ה"סטרא
29 אחרא", בקול רעש ורגז
30 להשפילה, כמאמר רז"ל¹⁹: "לעולם ירגזו אדם וצד טוב על יצר
31 הרע, שנאמר²⁰: רגזו וגו'", – ואל תחטאו. דהיינו לרגז על נפש
32 הבהמית, שהיא יצרו הרע, בקול רעש ורגז במחשבתו, לומר
33 לו: – ליצר הרע: אתה רע ורשע ומשקין ומתעב ומגול וכו',
34 בכל השמות שקראו לו – ליצר הרע²¹, חכמינו ז"ל, באמת –
35 שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע.
36 ב"ק רבינו עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל?
37 ואומר: "כנראה הפי' שהתיבות ככל... ז"ל הם מאמר המוסגר. לומר
38 לו אתה הרע באמת ורשע באמת כו' ודלא (כבשרשו) הזונה בסוף
39 הפרק – וזה מוכרח להצלחת הביטוש". עד מתי תסתיר לפני²²
40 אורי-אין-סוף ברוך-הוא, הממלא כל עולמין, – הממלא את כל

41 העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא כל עולמין", כמו
42 במקומות אחרים, אלא – אור אין סוף הנמצא בכל העולמות, היה
43 הנה ויהיה בשנה, גם במקום זה שאני עליו, כמו שהיה אור
44 אין-סוף ברוך-הוא לבדו קדם שנברא העולם, בלי שום שנוי,
45 כמו שכתוב²³: "אני ה' לא
46 שנית", – שאין בו, כביכול,
47 שום שינוי מלפני בריאת
48 העולם ועד לאחר בריאת
49 העולם, כי הוא – אור אין
50 סוף, למעלה מהזמן וכו', –
51 הרי שלא שייך בו שינוי
52 הנובע מהזמן, מלפני
53 הבריאה ללאחרי הבריאה,
54 ואף – היצר הרע, מגול
55 וכו' מכחיש האמת
56 הנראה לעינים, דכלא
57 קמיה כלא ממש באמת,
58 – שהכל לגבי הקביה –
59 כאפס ממש באמת, בבחינת
60 ראיה חושית. – דבר
61 שיכולים לראות אותו
62 במוחש, שבמחשבות
63 האמורות, של רעש ורגז על
64 הנפש הבהמית והיצר הרע,
65 יצליח להשפילה מגבהותה
66 כנגד אור הקדושה של
67 הנפש האלקית, וייקלט בו
68 אור הנשמה. והנה, על ידי
69 זה – שיגיע לשפלות ול"לב
70 נשבר" – שבכך, ישבור את רוח ה"סטרא אחרא", יועיל לנפשו
71 האלהית, להאיר עיניה באמת, – לראות, יחוד אין-סוף –
72 ההתאחדות של אור אין סוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו
73 לפני הבריאה – תראה זאת הנפש האלקית, בראיה חושית, –
74 כאילו ראה זאת בעיניו ממש, ולא בבחינת שמיעה והבנה לבדה,
75 – כלומר: ענין האחדות, מה שאור אין סוף יחיד ומיוחד, יהיה מקובל
76 עליו באותה מדת אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך
77 הבנת שכלו בלבד, כמו שנתבאר במקום אחר, שהוא שרש כל
78 העבודות. – שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות
79 בלבד, ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראייה חושית – משפיעה
80 להתבטלות ולהתמסרות שהן למעלה מרצון ותשוקה.

19. ברכות ה, א. 20. תהלים ד, ה. 21. ראה קידושין ל, א. 22. לפני – ל' בחיריק, פ' בשבא, נ' בצירי – כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושופטים" בשנת תרצ"ט. 23. מלאכי ג, ו.

יום שבת קודש ב' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 74, והטעם לפי שבאמת... עד עמ' לח, בזה"ק:

ה"סטרא אחרא" המנסה להגביה את עצמה ולהסתיר על אלקות
וקדושה; דהיינו שמשפחה ממשלתה ויכלתה, ומסלק ממנה
הכח ורשות שנתן לה להגביה עצמה נגד אור קדושת נפש
האלהית, ואזי - כשנוטלים מה"סטרא אחרא" את הכוח ואת
הרשות להתנגד לקדושה,
ממילא - היא, במלה
ונדחית כבטול החשך -
ממילא, מפני אור הנשמי.
- הרי, שעל-ידי שהוא
משפיל את עצמו ושובר את
לבו - ניטל ממילא הכוח
מה"סטרא אחרא" להסתיר
ולהפריע לנפש האלקית
בעבודתה את ה'. וכמו
שמצינו דבר זה מפרש
פתורה גבי מרגלים,
שמתחלה אמרו: "כי חזק
הוא ממנו" - "אל תקרי
ממנו בו", - חכמינו ז"ל
אומרים²⁸, שהמרגלים
התכוונו לא רק "ממנו" -
מאתנו, אלא "ממנו" - בגוף
שלישי, מהקב"ה כביכול,
שלא האמינו ביכלת ה', -
להכניס לארץ ישראל,
ואחר כך חזרו ואמרו:
"הננו ועלינו וגו'"²⁹; -
לארץ ישראל, כמו שאמר
הקב"ה - וימאן הורה
ובאה להם האמינה
ביכלת ה'? - לומר שהם
מוכנים ללכת לארץ
ישראל, אף שבתחילה לא
האמינו שזה בר ביצוע, הרי לא הראה להם משה רבנו עליו
השלוש שום אות ומופת על זה בינתים, - שיביאו אותם
לאמונה ביכולת ה', רק שאמר להם³⁰ איך שקצף ה' עליהם
ונשבע שלא להביאם אל הארץ; ומה הועיל זה להם, אם לא
היו מאמינים ביכלת ה' הם ושלום לכבש ל"א מלכים³¹, -
שמשלו אז בארץ ישראל, ומפני זה לא רצו כלל לבגס לארץ?
אלא ודא, מפני שישראל עצמן הם "מאמינים בני מאמינים",
- הם עצמם מאמינים תמיד בהקב"ה, בהיותם בניס לאבות
מאמינים; וגם באותה שעה שאמרו "כי חזק הוא ממנו" - האמינו -
מצד נשמותיהם - בהקב"ה וביכולתו להביאם לארץ ישראל, רק
שהסטרא אחרא - שמן הנפש הבהמית, המלבשת בגופם הגביה

1 והטעם, - מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את טמטום
2 הלב, ולהביא לידי כך שיגיע לראיה חושית באלקות, לפי שבאמת
3 אין שום ממשות כלל בסטרא אחרא, שלכן נמשלה - ה"סטרא
4 אחרא", לחשך, שאין בו שום ממשות כלל, וממילא נדחה -
5 החושך, מפני האור, -
6 כשמכניסים אור במקום
7 מסיים - נדחה החושך
8 ממילא, מבלי להודק
9 למלחמה, כי מציאות
10 החושך אין בה ממשות כלל
11 - ומשמכניסים את האור,
12 נדחה החושך ממילא, וכן
13 - גם, הסטרא אחרא, אף
14 שיש בה חיות הרבה,
15 להחיות כל בעלי חיים
16 הטמאים ונפשות אמות
17 העולם, וגם נפש הבהמית
18 שבישראל בנזכר לעיל²⁴ -
19 שכל הדברים מקבלים
20 חיותם מה"סטרא אחרא" -
21 הרי, אף שיש ל"סטרא
22 אחרא" הרבה חיות להחיות
23 את כל הדברים, מכל
24 מקום, הרי כל חיותה
25 אינה מצד עצמה חס
26 ושלום, אלא מצד הקדושה
27 - שכן, קדושה מחיה את
28 הכל, וגם ה"סטרא אחרא"
29 מקבלת חיותה מן הקדושה,
30 בנזכר לעיל²⁵, ולכן היא -
31 ה"סטרא אחרא", במלה
32 לגמרי מפני הקדושה,
33 כבטול החשך מפני האור
34 הנשמי. - שכן, מאחר שכל חיותה נובעת מן הקדושה, היא ממילא
35 בטלה לקדושה, ואין בה שום ממשות כלל. רק שלגבי קדושת נפש
36 האלהית שבאדם, נתן לה הקדוש-ברוך-הוא רשות ויכלת
37 להגביה עצמה בנגדה, - כנגד קדושת הנפש האלקית, זאת - כדי
38 שהאדם יתעורר להתגבר עליה, - על ה"סטרא אחרא",
39 להשפילה על ידי שפלות ונמיכות רוחו, ו"נבוזה בעיניו נמאם".
40 - שעל ידי כך הוא משפיל וממאס את ה"סטרא אחרא".
41 ובאתערותא דלתתא - על-ידי ההתעוררות למטה, שהאדם
42 מתעורר להשפיל את ה"סטרא אחרא", אתערותא דלעילא, -
43 מתהווה התעוררות גם למעלה להוריד ולהשפיל את ה"סטרא
44 אחרא", לקיים מה שנאמר²⁶: "משם אורידך, נאם ה'", - את

24. פרק ו - ז. 25. פרק ו ופרק כב. 26. עובדי' א, ד. 27. במדבר יג, לא. 28. סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. 29. במדבר יד, מ.
30. שם פסוק לא. 31. מפורטים ביהושע יב.

1 עֲצָמָהּ עַל אוֹר קְדוּשַׁת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית בְּנִסּוֹת רוּחָהּ וּגְבוּהוּתָהּ,
2 בְּהַצָּפָה בְּלִי טַעַם וְדַעַת, — שֶׁהֵבִיא אוֹתָם לוֹמַר "כִּי חוֹק הוּא
3 מִמּוֹנִי". וְלָכֵן מִיֵּד שֶׁקֻּצְפָה ה' עֲלֵיהֶם, וְהָרַעִים בְּקוֹל רַעַשׁ וְרִגְזוֹ:
4 — בִּאֲמִירוֹ³²: "עַד מָתִי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת וְגו'". "בְּמִדְבַּר הָהָה
5 יִפְּלוּ פְגִירֵיכֶם וְגו'", "אֲנִי
6 ה' דְּבַרְתִּי, אִם לֹא זֹאת
7 אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרַעָה
8 הַזֹּאת וְגו'", — שֶׁכָּל אֱלֹהִים
9 הֵם הָרִי, דְּבָרִים קְשִׁים
10 וְחִמּוּרִים, וְכִשְׁשֻׁמְעוּ דְּבָרֵי
11 קִשְׁיִם אֵלּוּ נִכְנַע וְנִשְׁפָּר
12 לָבָם בְּקִרְבָּם³³, בְּדִבְתֵּיכֶם:
13 "וַיִּתְּאֲבְלוּ הָעָם מֵאֵד",
14 וּמִמִּילָא נִפְּלָא הַסְּמָרָא
15 אַחֲרָא מִמְּשַׁלְתָּהּ
16 וּגְבוּהוּתָהּ וְנִסּוֹת רוּחָהּ,
17 וַיִּשְׂרָאֵל עֲצָמָן — מִצַּד
18 נִשְׁמָתָם, הֵם — הָרִי,
19 מֵאֲמִינִים. — הֵם הָאֲמִינוּ
20 לְכַתְחִילָה בִּיבּוּלָת ה', וְלָכֵן
21 אִמְרוּ שֶׁהֵם מוֹכֵנִים לְלַכַּת
22 לֹאֲרִץ יִשְׂרָאֵל, אֶף שִׁבְיָנִיתִים³⁴
23 לֹא אִירְעוּ שׁוּם אוֹת וּמוֹפֵת

24 שִׁישְׁפִּיעוּ עֲלֵיהֶם לְהֵאֱמִין בָּכֶּךְ; הִיא נִדְרַשׁ רַק לְהוֹרִיד וּלְהַשְׁפִּיל אֶת
25 ה"סְטֵרָא אַחֲרָא" — וְאִמּוֹנָתָם נִתְּגַלְתָּה, וְכֶךְ הִדְבֵּר בְּכָל אֶדָם: כִּשְׁאוֹר
26 הַנִּשְׁמָה אֵינוֹ מֵאִיר בְּגוֹפּוֹ — הָרִי זֶה מִפְּנֵי גְבוּהוּתָהּ וּגְאוּוּתָהּ שֶׁל
27 ה"סְטֵרָא אַחֲרָא", הַמְּגַבִּיחָה עֲצָמָה כִּנְגַד הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְעַל-יְדֵי
28 שֶׁהוּא שׁוֹבֵר אֶת לְבוֹ — הוּא שׁוֹבֵר אֶת ה"סְטֵרָא אַחֲרָא", וְאוֹר
29 הַנִּשְׁמָה מֵאִיר בּוֹ. וְמוֹזָה יָכוֹל לְלַמֵּד בְּלֹא אֶדָם שְׁנוּפִלִים לֹא
30 בְּמַחְשַׁבְתּוֹ סְפִיקוֹת עַל אִמּוֹנָה, כִּי הֵם דְּבָרֵי רוּחַ הַסְּמָרָא
31 אַחֲרָא לְבָדָה, — ה"סְטֵרָא אַחֲרָא" הִיא זֹו שֶׁמְעוֹרֶרֶת בּוֹ מַחְשָׁבוֹת
32 שֶׁל סְפִיקוֹת בִּאֲמוֹנָה, הַמְּגַבִּיחָה עֲצָמָה עַל נֶפֶשׁוֹ, — הָאֱלֹקִית, אֲכָל
33 יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן — מִצַּד נִשְׁמָתָם, הֵם "מֵאֲמִינִים כּו'". — בְּנֵי
34 מֵאֲמִינִים, וְאֵין בָּהֶם שׁוּם סְפִיקוֹת בִּאֲמוֹנָה. וְגַם הַסְּמָרָא אַחֲרָא
35 עֲצָמָה — שׁוֹרֵשׁ הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, אֵין לָהּ סְפִיקוֹת בְּלֹא בְּאִמּוֹנָה,
36 — כִּפִּי שֶׁלְמִדּוֹנוֹ בִּפְרָק כ"ב, שֶׁהִקְלִיפוֹת הָרוּחָנִיּוֹת, שֶׁאֵינָן מְלוּבָּשׁוֹת
37 בְּגוֹף, אֵינָן כּוֹפְרוֹת בַּהֲקֵב"ה, רַק שְׁנֵתָן לָהּ — ל"סְטֵרָא אַחֲרָא",
38 רְשׁוּת לְבַלְבֵּל הָאֶדָם בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר וּמִרְמָה, — כְּדִי, לְהַרְבּוֹת

ליקוטי אמרים

הַגְבִּיחָה עֲצָמָה עַל אוֹר קְדוּשַׁת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית בְּנִסּוֹת
רוּחָהּ וּגְבוּהוּתָהּ בְּחֻצְפָה בְּלִי טַעַם וְדַעַת וְלָכֵן מִיֵּד שֶׁקֻּצְפָה
ה' עֲלֵיהֶם וְהָרַעִים בְּקוֹל רַעַשׁ וְרִגְזוֹ עַד מָתִי לַעֲדָה
הָרַעָה הַזֹּאת וְגו' כַּמְדַּבֵּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְגִירֵיכֶם וְגו' אֲנִי ה'
דְּבַרְתִּי אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרַעָה הַזֹּאת
וְגו' וְכִשְׁשֻׁמְעוּ דְּבָרִים קְשִׁים אֵלּוּ נִכְנַע וְנִשְׁפָּר לָבָם
בְּקִרְבָּם כְּדִבְתֵּיכֶם וְיִתְּאֲבְלוּ הָעָם מֵאֵד וּמִמִּילָא נִפְּלָה
הס"א מִמְּשַׁלְתָּהּ וּגְבוּהוּתָהּ וְנִסּוֹת רוּחָהּ וַיִּשְׂרָאֵל עֲצָמָן
הֵם מֵאֲמִינִים וְמוֹזָה יָכוֹל לְלַמֵּד כָּל אֶדָם שְׁנוּפִלִים לֹא
בְּמַחְשַׁבְתּוֹ סְפִיקוֹת עַל אִמּוֹנָה כִּי הֵם דְּבָרֵי רוּחַ הַס"א
לְבָדָה הַמְּגַבִּיחָה עֲצָמָה עַל נֶפֶשׁוֹ אֲבָל יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן הֵם
מֵאֲמִינִים כּו' וְגַם הַס"א עֲצָמָה אֵין לָהּ סְפִיקוֹת כָּלֹל
בִּאֲמוֹנָה רַק שְׁנִיתָן לָהּ רְשׁוּת לְבַלְבֵּל הָאֶדָם בְּדִבְרֵי
שֶׁקֶר וּמִרְמָה לְהַרְבּוֹת שִׁכְרוֹ כְּפִיתוּי הַזֹּנוֹה לָכֵן הַמֶּלֶךְ
בִּשְׁקָר וּמִרְמָה בְּרִשּׁוֹת הַמֶּלֶךְ כַּמ"ש בּוֹה"ק:

שֶׁקֶר, — וְעַל-יְדֵי שֶׁהָאֶדָם לֹא יֵתֵן לְבַלְבֵּל אֶת דַּעְתּוֹ וּלְהוֹלִיכּוֹ
שׁוֹלֵל — יִקְבֵּל יוֹתֵר שֶׁכֶר, בְּפִתּוּי הַזֹּנוֹה לָכֵן הַמֶּלֶךְ בִּשְׁקָר
וּמִרְמָה בְּרִשּׁוֹת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁבִּתּוֹב בְּזִיזֵר הַקְדוּשָׁי: — מִשָּׁל
לְמֶלֶךְ הַשּׁוֹכֵר זֹנוֹה שֶׁתִּנְסָה לְפָתוֹת אֶת בְּנוֹ וּלְהַטּוֹתוֹ מִהַדָּרֶךְ
הַיִּשְׁרָה, אֲבָל כּוֹוֶנְתּוֹ שֶׁל
הַמֶּלֶךְ בָּכֶךְ, הִיא: כְּדִי לְגַלּוֹת
אֶת חֲכָמָתּוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ,
שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן לְהוֹלִיכּוֹ שׁוֹלֵל.
הַזֹּנוֹה עֲצָמָה גַּם כֵּן אֵינָה
רוֹצִיָּה בִּאֲמָתָהּ, שֶׁבֶן הַמֶּלֶךְ
יִשְׁמַע לְדַבְרִיָּהּ, כִּי הִיא הָרִי
רוֹצִיָּה לְמַלֵּא אֶת רִצּוֹן
הַמֶּלֶךְ. כֶּךְ גַּם בְּנִמְשָׁל:
ה"סְטֵרָא אַחֲרָא" עֲצָמָה
אֵינָה רוֹצִיָּה שֶׁהָאֶדָם יִשְׁמַע
בְּקוֹלָהּ וַיַּעֲשֶׂה אֶת ה"רַע".
אֵין זֶה, אֲלֹא שׁוֹה הַתַּפְקִיד
שֶׁהוּטֵל עֲלֵיהָ, לְנִסּוֹת
לְפָתוֹת אֶת הָאֶדָם, כְּדִי
שִׁיקְבֵּל יוֹתֵר שֶׁכֶר כִּשְׁלֹא
יִשְׁמַע בְּקוֹלָהּ. אֲלֹא שֶׁדָּבַר
זֶה הוּא בְּדִרְגַּת ה"סְטֵרָא
אַחֲרָא" הַמְּשַׁמֵּשׁת כ"שׁוֹרֵשׁ"

לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית וּלְיֹצֵר הָרַע — הִיא, אֵין בָּהּ שׁוּם סְפִיקוֹת בִּאֲמוֹנָה
וְאֵינָנָה רוֹצִיָּה שֶׁהָאֶדָם יִכְשֵׁל עַל יְדֵהּ. וְאֵילוֹ כִּשְׁהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
וְהַיֹּצֵר הָרַע נִמְצָאִים בְּגוֹף — הָרִי זֶה "רַע" אֲמִיתִי, שְׁכוּוֹנָתָהּ הִיא
לְהַטּוֹת אֶת הָאֶדָם מִן הַדָּרֶךְ הַיִּשְׁרָה. בְּמִשָּׁל הָרִי זֶה, כִּשְׁהַזֹּנוֹה אוֹתָהּ
שֶׁכֶר הַמֶּלֶךְ, מִמְּנָה בְּמִקּוֹמָהּ זֹנוֹה שְׁנִיָּה לְתַפְקִיד זֶה, וְהַשְׁנִיָּה מִמְּנָה
זֹנוֹה שְׁלִישִׁית, וְכֶךְ הִלָּאָה, עַד שֶׁהָאֲחִירוֹנָה מֵאֲבֵרֶת לְחִלּוּטִין אֶת
כוֹוֶנַת הַמֶּלֶךְ הָאֲמִיתִית, וְהִיא מִתְכוּוֹנָת בִּאֲמָת לְהַכְשִׁיל וּלְפָתוֹת אֶת
בֶּן הַמֶּלֶךְ. עַל כָּל פְּנִים — כָּל הַסְפִיקוֹת בִּאֲמוֹנָה אֵינֶם נוֹבְעִים
מִהִיחּוּדֵי עֲצָמָה, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד נִשְׁמָתָם — הֵם כּוֹלֵם מֵאֲמִינִים בְּנֵי
מֵאֲמִינִים. בְּקֶשֶׁר לְאִמּוּר בְּפִרְקָנוּ זֶה, שֶׁה"אֶדָם" בְּצִדִּיקִים הוּא הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית, וְכָל חַיּוֹתָם, גַּם שֶׁל גּוֹפֵם, הִיא מִזְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית — מִעֲנִיִּין
לְהוֹסִיף, שֶׁמִּהֲתַעֲנוּג הָרוּחָנִי בִּאֲלָקוֹת אֲפִשֵּׁר שֶׁתּוֹסֵף שִׁמּוּנִית בְּגוֹף
הָאֶדָם. מוֹבָא עַל כֶּךְ³⁵ שֶׁמְעַנִּית "אִמָּן יִהְיֶה שִׁמִּי רַבָּא" נִהְיָה גּוֹפֵם
שֶׁל הַצִּדִּיק רַבִּי נְחוּם מִצִּרְנוֹבֵל — שִׁמּוֹן. עֲנִיָּה זֹו הִסְבִּיחַ לֹא כָּל כֶּךְ
הִרְבָּה תַּעֲנוּג וְחַיּוֹת, שֶׁגּוֹפּוֹ הַגִּשְׁמִי נִהְיָה שִׁמּוֹן מִכֶּךְ.

ה'תש"ג

כו שבט

יום שני

יום ראשון

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות נישט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. הן בדרך "אור ישר", והן בדרך "אור חוזר" [=גם מצד הרבי וגם מצד החסיד]; אין לכך שום מחיצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

ה'תש"ג

כז שבט

יום שלישי

יום שני

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממאמריו: חסידים הקודמים עשו הסכם בנפשם, שכל דבר המתיר, אף שיש לו איזה רצון והמדת הלב לזה – לא יעשנו, ועל ידי זה נעשה שבירת התאוה.

ה'תש"ג

כח שבט

יום רביעי

יום שלישי

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות הפעל שם טוב:

בי תראה חמור – כאשר תסתכל בעיון טוב בהחמך שלך שהוא הגוף, תראה – שוואך – שהוא שווא את הנשמה המתעצצת לאלקות ורוחניות. ועוד תראה, שהוא – רובץ תחת מושאו – שנתן הקדוש ברוך הוא להגוף שיזדכך על ידי תורה ומצות, והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך – ותזלזל מצווב לו – שיוכל לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסגופים לשבור את החמירות, הנה לא בזו הדרך ישכן אור התורה, כי אם – צווב תצווב עמו – לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים.

ה'תש"ג

כט שבט

יום חמישי

יום רביעי

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

אֲדַמוֹר הַזֶּקֶן אָמַר פֶּעַם: פָּרוּשׁ רַשִׁי עַל חֲמֵשׁ הוּא יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתֵחַ הַלֵּב וּמַגִּלָּה אֶהְבָּה וַיֵּרָאָה עֲצָמִיּוֹת. פָּרוּשׁ רַשִׁי עַל גִּמְרָא פּוֹתֵחַ הַמֶּחַ וּמַגִּלָּה שֶׁכָּל עֲצָמֵי.

יום חמישי יום ששי ל שבט, ר"ח ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: קמה יקנ.
תניא: ובוה . . . שעה כנ"ל.

כְּמָה וְכָמָה חֲסִידִים חָשְׁבוּ יוֹם בּוֹאֵם לְלִיּוּבְאוּיָטֵשׁ לַיּוֹם הַלָּדֶת שְׁלֵהֶם. מוֹרֵי הָרֶשֶׁב"ץ [=הרב שמואל בצלאל] בָּא בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה לְלִיּוּבְאוּיָטֵשׁ אוֹר לַיּוֹם שֶׁשִּׁי פָּרִשֶׁת מִשְׁפָּטִים שְׁנַת תר"ח, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הָיָה עָרַךְ כָּל אוֹתוֹ הַלֵּלָהּ, וּמִכּוֹן לְהַנִּיחַ תַּפְּלִין בָּהּ בַּשָּׁעָה אֲשֶׁר נִכְנָס לָהּ צִמְחָה צֶדֶק" בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה.

יום שישי שבת א אדר א, שר"ח ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תּוֹרָה אוֹר" דְּבוּר הַמַּתְחִיל "לֹא תִהְיֶה מִשְׁכָּלָה", סְעִיף הַמַּתְחִיל "וְהָיָה אַחֵר" – "בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ בַּפִּעַל". פָּרוּשׁ הָרִאשִׁי תְּבוּת הוּא "בְּפִנְיִית עֲצָמוֹתוֹ".
כְּתִיב: "יֵצֵא אָדָם לַפֶּעֱלוֹ, וְלַעֲבוֹדָתוֹ עַדִּי עָרֵב". הִנֵּה כָּל נִשְׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמִטָּה, יֵשׁ לָהּ מְלָאכֹת כָּל־לֵלוֹת וּפְרָטִיּוֹת, וְזֶהוּ "יֵצֵא אָדָם לַפֶּעֱלוֹ", דִּי־צִיאַת הַנִּשְׁמָה מִעֲמִידָתָהּ בְּשָׁמִי רוּם בְּאוֹצַר הַנִּשְׁמוֹת וִירִידָתָהּ מִדֶּרֶגָא לְדֶרֶגָא עַד בּוֹאָה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף וּנְפֶשׁ הַטְּבָעִית וְהַבְּהִמִית, הוּא בְּשִׁבְלֵי "אָדָם לַפֶּעֱלוֹ" – בְּמְלָאכֹת הַכָּל־לֵלוֹת, לְהַגְבִּיר הַצּוּרָה עַל הַחֲמֵר, לְהַאֲוִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וְגַר מִצּוּרָה, "וְלַעֲבוֹדָתוֹ" – שֶׁהִיא מְלָאכָה הַפְּרָטִית, דְּכָל נִשְׁמָה יֵשׁ לָהּ עֲבוֹדָה פְּרָטִית בְּמַחֲזִין וּבְמַדּוֹת כְּפִי טְבָעָה וְעֲנִינָה. "עַדִּי עָרֵב" – בְּעוֹד יֵשׁ זְמַן לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַיּוֹם לַעֲשֶׂתָם". וּבְעֶמֶק הָעֲנָן, בְּאוֹר הַכֶּתוּב . . . דִּקְאִי עַל כָּל־לוֹת עֲנָן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה דִּ"צֵּא אָדָם", דְּבַעֲלוֹת הַנִּשְׁמָה מֵהַיּוֹתָהּ לְמִטָּה מְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, "לַפֶּעֱלוֹ", הִיא עוֹסֶקֶת בְּעוֹלָם הַבָּא בְּאִפֵּן הַתְּעַסְקוּתָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם הִיא קוֹבֵעַ עֲתִים לְתוֹרָה, גַּם שָׁם מְכַנִּיסִים אוֹתוֹ בְּאֶהְלֵי תּוֹרָה. "וְלַעֲבוֹדָתוֹ", אִם עֹסֵק בְּעֲבוֹדָתוֹ פְּרָאִי, אִזּוֹ הִנֵּה עֲלִיתוֹ "עַדִּי עָרֵב", שְׁעוֹלָה בְּעֲלוֹי אַחֵר עֲלוֹי עַד הַנֶּעֱם וְהַעֲרִבּוֹת דְּעֲצָמוֹת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא.

ה'תש"ג א אדר שני, ר"ח

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

בִּינְעֻלָּה וְיָבֵא: זְכָרְנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ בּוֹ – בִּינְעֻלָּה דְּגוֹשָׁה – וּפְקָדְנוּ בּוֹ – בִּינְעֻלָּה רְפוּיָה.

שבת קודש יום ראשון ב אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: פרק כו. ואם . . . לד עשה ממש.

רַבִּינוּ הַגְּדוֹל – הַזֶּקֶן – סִידֵּר לַפְּנֵי אַנְ"שׁ הָעֲבוּדָה בְּמוֹחַ וּלְחַפֵּשׁ אֶת הָאֲמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה, שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֲמֶת וּבִאֵה עִ"י עֲבוּדָה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט. האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א רבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

רַבְּנוּ הַגָּדוֹל – הַזֶּקֶן – סֵדֶר לְפָנַי אֲנִי שׁ [=אֲנִשִּׁי שְׁלוֹמִנוּ, חֲסִידֵי חֲבִ"ד] הַעֲבוּדָה בְּמַחַ וּלְחַפְשָׁה אֶת הָאֲמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֲמֶת וּבָאָה עַל יְדֵי עֲבוּדָה. וְעֲבוּדָה זֹאת אֵינָה כְּמוֹ שְׁטוּעִים בְּזֶה טְעוּת גָּמוּר, לְחַשֵּׁב שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סְלָעִים, 'לְהַפִּיךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֲמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוּדָה וּפְעֵל, אֵיזָה שִׁיְהִי, בְּכוּנָה אֲמִתִּית – דִּי וּמִסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכוּנָה, מְלָה בְּתַפְלָה כְּרָאוּי בְּהִכְנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לְפָנַי מִי אֵתָה עוֹמֵד, פְּסוּק חֲמִשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דָּבָר ה', פְּסוּק תְּהִלִּים, וּמְדָה טוֹבָה לְקָרֵב לְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחֻבָּה. אֲמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בְּכָדִי לְהַגִּיעַ לְזֶה צָרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וְעֲצוּמָה, פְּשׁוּט לְלַמֵּד הַרְבֵּה וּלְהִבִּין – כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ – וְאִזּוֹ ה' בְּעֶזְרוֹ שִׁיְהִי כְּפִי הָאֲמֶת.

ה'תש"ג

ב אדר שני

יום שלישי

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תנאי: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צָרִיכָה לְאִיזָה דָּבָר שֶׁתֵּאָחַז בּוֹ, וְכִמּוֹ הַמָּטָר – עַל שְׂדֵה חֲרוּשָׁה וְזֵרֻעָה, אוֹ הַיּוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ – עַל תְּבוּאוֹת הַשָּׂדֶה וְהַכָּרִם. אֲבָל בְּשָׂדֶה בּוֹר לֹא חֲרוּשָׁה וְלֹא זֵרֻעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֵלָתוֹ.

המשך ביאור למס' תמורה ליום רביעי עמ' ב

21 הוא ממונו ובידו למוכרו. אֲבָל בְּזֶמֶן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, בֵּינָן
22 דְּבִכּוֹר תָּם לְהַקְרִיבָה עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ הוּא דְקָא' (עומד), אֵין מוֹכְרִין
23 אוֹתוֹ תָּמִיד חִי, שֶׁכֵּן אֵין הַכֶּהֱן זוֹכֵה בּוֹ אֲלֹא רַק לֵאחֹר הַקִּטְרֶת
24 אִימוריו עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ.
25 רבא מקשה עַל דְּבָרֵי רַב נַחֲמָן מִמְּשֵׁנָה: אֵיתִיבִיהּ רַבָּא לְרַב נַחֲמָן,
26 הֲלֹא מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה 'מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִיד חִי' מִשְׁמַע שְׁבָאָה
27 לְהַשְׁמִיעֵנוּ, חִי אֵין (הוא נמכר), אֲבָל שְׁחוּט לֹא נִמְכֵּר. וְדָן רַבָּא,
28 אֵימַת נֹאמַר דִּיּוֹק זֶה, אֵילִימָא שְׁבֻזָּן הָיָה הַדְּבָרִים אִמּוּרִים, מִי
29 אֵיכָא (וכי יש) בּוֹזֵמִן הַזֶּה בְּכוֹר תָּם שְׁחוּט שֶׁהוּא מוֹתֵר בְּהִנָּא, הֲלֹא
30 דִּינוּ כְּקֹדְשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ מִחוּץ לְעוֹרָה שֶׁהֵם אִסּוּרִים בְּהִנָּא, וְאֵין
31 תִּיתְכֵּן בּוֹ מִכִּירָה. אֲלֹא פְּשִׁטָּא שֶׁהַמִּשְׁנָה מְדַבֵּרַת בְּזֶמֶן שֶׁבֵּית
32 הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, וְקִתְּנֵי נָמִי – וְגַם עַל אוֹתוֹ זֶמֶן שֶׁנִּתְּנָה 'מוֹכְרִין אוֹתוֹ
33 תָּמִיד חִי' (אֲלִימָא אֵיתִי לֵיה לְכַתֵּן זְכִיָּה בְּגוּיָה) מִשּׁוּם שֶׁהוּא מִמּוֹן
34 הַכֶּהֱן אִפִּילוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לְהַקְרִיבָה, וְלֹא כְּדִבְרֵי רַב נַחֲמָן.
35 הַשֵּׁיב רַב נַחֲמָן לְרַבָּא: לֹא קוּשִׁיָּא הִיא זֶה, אֲלֹא לְעוֹלָם בְּזֶמֶן הָיָה
36 מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁהָרִי מִי (וכי) קִתְּנֵי בַּהּ בְּפִירוֹשׁ 'מוֹכְרִין אוֹתוֹ
37 תָּמִיד חִי, אֵין, שְׁחוּט לֹא, הָרִי לֹא אִמְרָה אֲלֹא 'מוֹכְרִים אוֹתוֹ תָּם
38 חִי, וְלֹא בַּהּ הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁלֹאחַר שְׁחִיטָה אֵינוֹ נִמְכֵּר, אֲלֹא
39 הָא גּוֹפָא אֵתָא לְאַשְׁמוּעִינֵי, דְּבֻזָּמֵן הָיָה נָמִי מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִיד
40 חִי, וְאֵין אֹמְרִים שֶׁלֹּא זוֹכֵה בּוֹ הַכֶּהֱן עַד שִׁפּוּל בּוֹ מוּם.

1 שֶׁהֵם זְכִין בּוֹ בְּחִיּוֹ, וּמֵאֲחֵר שֶׁהוּא שֶׁלֵּהֶם הָרִי הֵם יוֹכֵלִים לְהַמִּיר בּוֹ.
2 הַשֵּׁיב וְאָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, וְהֲלֹא כְּבָר נֹאמַר בְּתַמּוּרָה (ויקרא כו ט),
3 'וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרָתוֹ יִהְיֶה קוֹדֵשׁ', וּבִכּוֹר הַקִּישׁ הַכְּתוּב אֵת מַעֲשֵׂה
4 הַתַּמּוּרָה לְמַעֲשֵׂה הַהַקְדֵּשׁ הָרֵאשׁוֹן, מִזֶּה הַקֹּדֶשׁ הֵיכָן קְדוּשָׁתָה חֲלָה
5 עָלָיו (עַל הַקֶּרֶבֶן), הֲלֹא בְּבֵית (בְּרִשְׁתוֹ) הַבְּעָלִים שֶׁהַקְדִּישׁוֹ
6 חֲלָה קְדוּשָׁתוֹ, אֵת תַּמּוּרָה אֵינָה חֲלָה אֲלֹא בְּהִזְמָה שֶׁהַקְדִּישׁ
7 בְּבֵית הַבְּעָלִים הַמִּמִּיר. מִזֶּה שֶׁאֵין כֵּן בְּבִכּוֹר שֶׁהוּא קְדוֹשׁ מִרְחֹם,
8 וְקְדוּשָׁתוֹ חֲלָה עָלָיו בְּבֵית הַיִּשְׂרָאֵל קוֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ לִיד הַכֶּהֱן, וְעַל כֵּן
9 אֵין הַכֶּהֱן מִמִּיר בּוֹ.

נמרא

10 הגמרא דנה בדברי המשנה במסכת מעשר שני ומפרשת אותם: תָּנִן
11 הָתָם (מעשר שני פ"א מ"ב), בְּכוֹר בַּהֲמָה טְהוֹרָה, הַכֹּהֲנִים שֶׁקִּיבְלוּהוּ
12 בְּמִתְנָה מוֹכְרִין אוֹתוֹ (יְכוּלִים לְמוֹכְרוֹ) לֵאחֲרֵים כִּשְׁהוּא תָּם בְּלֹא
13 מוּם, דּוּקָא בְּעוּדוֹ חִי, וְכִשְׁהוּא בְּעַל מוּם מוֹכְרִים אוֹתוֹ בֵּין חִי וּבֵין
14 שְׁחוּט. וְכִמּוֹ כֵּן מְקַדְּשִׁין בּוֹ (אֵת) הָאִשָּׁה עַל יְדֵי שְׁנוּתָנִים לֵה אוֹתוֹ
15 לְשֵׁם קִדּוּשִׁין, אִם הוּא תָם דּוּקָא בְּחִיּוֹ, וְאִם הוּא בְּעַל מוּם מְקַדְּשִׁים
16 בּוֹ בֵּין חִי וּבֵין שְׁחוּט. רַב נַחֲמָן מְבַאֵר דְּבָרֵי מִשְׁנָה זֶה: אֲמַר רַב נַחֲמָן
17 אֲמַר רַבָּה בַּר אֲבִינָה, לֹא שָׁנוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁמוֹכְרִים בְּכוֹר תָּם חִי, אֲלֹא
18 בְּזֶמֶן הָיָה שְׁחִיטָה עוֹמֵד לְהַקְרִיבָה, שֶׁכֵּן הוּאֵיל וְאֵיתִי לֵיה לְכַתֵּן זְכִיָּה
19 בְּגוּיָה (יְיָשׁ לוֹ לְכַתֵּן זְכוּת בּוֹ) (הוּאֵיל וְיֵשׁ לְכַתֵּן שְׁוִתָּפוֹת בּוֹ) הָרִי
20 בְּגוּיָה (יְיָשׁ לוֹ לְכַתֵּן זְכוּת בּוֹ) (הוּאֵיל וְיֵשׁ לְכַתֵּן שְׁוִתָּפוֹת בּוֹ) הָרִי

אמירה או שכירות

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ב

ויש להקשות על התוספות:

מחלוקת היא בגמרא (קידושין מג, א) האם האומר לשלוחו צא והרוג את הנפש חייב המשלח בדיני שמים. ולמסקנת הגמרא לכל הדעות חייב, והמחלוקת היא האם חייב ב'דינא רבה' (עונש גדול כמו ההורג עצמו) או ב'דינא זוטא' (עונש קטן). ואם כן, הרי אף באמירה חל על המשלח חיוב בדיני שמים!
ויש לומר:

בשולח להרוג את הנפש המעשה הוא רק לצורך המשלח ולולא בקשתו לא היה השליח עושה זאת, ולכן המשלח חייב בדיני שמים, אך בשוכר עדי שקר להוציא ממון מראובן לשמעון התועלת אינה עבורו אלא למי שיקבל את הממון ומן הסתם העדים מתכוונים לטובת הבעל-דין, והמשלח רק מיעץ להם לעשות כן ולכן באמירה בלבד אינו חייב בדיני שמים (פני יהושע).

הלכות עדות פרק יז, הלכה ז: השוכר עדי שקר להעיד לחברו – פטור מדיני אדם, ונתב דיני שמים.

לדעת התוספות (ב"ק נ, א ד"ה אלא) החיוב בדיני שמים הוא רק בשוכר, אך אם אמר להם לעשות כן ללא תשלום אינו חייב אף בדיני שמים כי היה סבור שלא ישמעו לו. והוכיחו זאת מהנאמר בגמרא (שם נט, ב): "השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן – פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים (כי במסירת האש למי שאינו אחראי למעשיו גרם את הנזק), ביד פיקח – הפקח חייב" (כי הוא אחראי למעשיו). משמע שבשולח ביד הפיקח פטור המשלח אף מדיני שמים, כי לא שכרו אלא רק אמר לו.

אך הריטב"א (קידושין מב, ב) כתב שהשולח ביד פיקח פטור אף בדיני שמים, כי הנזק כבר שולם על ידי הפיקח, אך כאשר הניזק אינו יכול להוציא את דמי הנזק מהפיקח יחול על השולח חיוב בדיני שמים.

כאשר זמם ולא כאשר עשה

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ב

במלקות (כסף משנה).

והגר"ח מבריסק מבאר:

עונש מלקות יכול להתבצע רק בפני בית דין, שנאמר "והפילו השופט והכהו לפניו" וסדר המלקות מבואר בגמרא (מכות כג, א): "אחד מהדיינים קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו". ואם הלוקו שלא בפני בית דין הרי אלו 'חבלות' בעלמא. ואם כן, כאשר הוזמה העדות שעל פיה לקה הנידון, מתברר למפרע שלא היו כאן מלקות אלא 'חבלות' וכשהעדים לוקין אין זה "כאשר עשה" אלא "כאשר זמם" בלבד. לא כן במיתה שאינה צריכה להתבצע דוקא בבית דין ואם הנידון נהרג על פי עדותם – הרי זה "כאשר עשה" (חידושי רבי חיים הלוי על הרמב"ם).

הלכות עדות פרק כ, הלכה ב: נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הוּמָו – אינו נהרגין מן הדין. שנאמר: כאשר זמם לעשות – ועדן לא עשה... אבל אם לקה זה שהעידו עליו – לוקין.

ויש לתמוה: אם כאשר בית דין הרגו את הנדון אין לעדים דין עדים זוממין משום "כאשר זמם" – ולא כאשר עשה, מדוע העדים שהוזמו לוקין אף כאשר הנדון לקה ואין אומרים "כאשר זמם" – ולא כאשר עשה?"
והביאור:

במיתה אומרים "כאשר זמם ולא כאשר עשה" כי העדים שהביאו להריגת אדם חף מפשע, עוונם חמור מאד והריגתם על ידי בית דין איננה עונש מספיק, אך כאשר על ידי עדותם קיבל הנדון מלקות שלא כדין, די להעניש את העדים הזוממין

מילה בשבת לבני הקראים'

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ב

"שכל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים, חכמי המשנה והש"ס, נכון לנו לכבדם וללכת לשאול בשלומם אפילו בבתיהם, ולמול בניהם אפילו בשבת... דדילמא נפק מיניהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא [=אולי יצא מהם זרע מעולה ויחזרו בתשובה]."

אך בהמשך דבריו הביא את תשובת רבי בצלאל אשכנזי (ס"ט א): "הקראים הדרים אצלנו בזמן הזה לא נמצא בהן אחד מכל המדות שהזכיר הגאון ז"ל, כי בכל יום הם מוסיפין גירעון, ואינם מלים בניהם, שהרי אינם פורעים, וקיימא לן מל ולא פרע כאילו לא מל... ואין מתפללים במנהג שלנו כלל, אין אומרים שמונה עשרה. הרי שהם משונים בכל דבריהם, ולפיכך אסור למול בניהם בשבת, כיון שאינם מודים בפריעה וא"כ איך יעשה להם פריעה, וכי תימא [=ואם תאמר] ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה".

הלכות ממרים, פרק ג הלכה ג: פני התועים האלה ובני בניהם, שהדיחו אותם אבותם, ונולדו בין הקראים וגילו אותם על דעתם – הרי הוא פתניוק שנשבע בניהם וגילוהו... לפיכך ראוי להתוירן בתשובה.

בפירוש המשניות (אבות פ"א מ"ג) מנה הרמב"ם את הקראים בתוך הכתות הרעות, שפרשו מישראל, וחלקו על חכמי התורה, למרות הציווי "על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ואמנם כאן לימד זכות על הקראים והוסיף ש"ראוי להחזירם בתשובה ולמשוך אותם בדרכי שלום", אך באחת מתשובותיו (סי' רס"ה במהדורת בלאו) כתב הרמב"ם שאין לצרפם למניין לתפילה ולא לזימון, מכיון שאינם מודים בדברי חז"ל ואינם מאמינים בחיובים אלו.

גם הש"ך (יור"ד סי' רס"ו ס"ק יז) הביא תחילה בשם הרמב"ם

הויכוח על הקדיש

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ב

ואפילו ציוותה אמו לומר עליה קדיש – כבוד אב עדיף מכבוד אס. הרי שכבוד האב עדיף גם לאחר מות האב! ויש לחלק: כאשר האב נתגרשה, מחובתו של הבן לקיים את רצונה וכעת אין עדיפות לאב על האב שהרי אינה חייבת בכבודו, אך כאשר האב מתה וחייב הכיבוד נובע מהצוואה שציוותה קודם פטירתה, הרי באותה שעה כן היתה חייבת בכבוד אביו, ולכן רצונה מאז אינו יכול לעמוד כנגד רצון האב (צמח דוד).

ובאופן אחר: לעולם אין הבדל בין מיתה לגירושין ובשניהם אין עדיפות לכבוד האב, אך כאשר אחד מצווה על דבר שלזולתו נגרם צער מכך, אסור לשמוע לו, כי כאשר הברירה היא בין אי-קיום רצון אחד ההורים לפגיעה באחד מהם, יש לבחור באפשרות הראשונה ואין לשמוע לצוואת האב לומר קדיש אם נגרם מכך צער לאב (דברי מלכאל ח"ב ס"ה קלז).

הלכות ממרים פרק ו, הלכה יד: אָמַר לוֹ אָבִיו: הִשְׁקֵנִי מַיִם! וְאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: הִשְׁקֵנִי מַיִם! – מִנִּיחַ כְּבוֹד אָמּוֹ וְעוֹסֵק בְּכָבוֹד אָבִיו תִּתְחַלֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָמּוֹ תִּיבִין בְּכָבוֹד אָבִיו. מכאן, שאם האב נתגרשה וכבר אינה חייבת בכבוד אביו, אין לו להקדים את אביו (ב"י יו"ד סי' רמ, ד"ה ומ"ש ואם). וכיצד ינהג? יש אומרים שיכול להקדים איזה מהם שירצה, ויש אומרים שאינו ראוי להקדים אף אחד אלא יניח את המים לפנייהם ויאמר להם בואו לשתות (ב"י שם).

ולפי זה דן הגר"ע איג"ר (שו"ת ח"א סי' סח) כיצד ינהג בן שאביו ואמו הניחו לו צוואות סותרות. וכתב, שלכאורה הדין הוא כדין נתגרשה, כי כשם שלאחר הגירושין אין האב חייבת בכבוד האב כך גם לאחר המיתה אינה חייבת בכבודו, והבן יכול לבחור לקיים את צוואת האב.

וכתב ה'בית יוסף' (יו"ד סי' שעז): מצוה לומר קדיש על אמו אף כשאביו חי, אך אם אביו מקפיד על כך אין לעשות זאת.

אבלות ואנינות

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ב

אבלות מן התורה הוא דין קיום מצוות אבלות, ומלכתחילה אין האבלות מן התורה כוללת איסורים אלא גדרה הוא חובה שיש לקיימה.

מאידך, למעשה אין אנינות מובדלת מאבלות ושתיהן זהות ועיקר ההבדל הוא, שאנינות היא 'איסור' ואבלות היא חלות חובה של 'קיום'. קבורה אינה מחייבת באבלות התלויה לגמרי במיתה, והקבורה היא רק 'מעכב', כי כל זמן שלא נקבר המת וקרובו עסוק בקבורתו אי אפשר לקיים את האבלות ואם העיכוב הוסר, האבלות מתחילה גם אם עדיין לא נקבר המת. אם כן, העיכוב עד הקבורה שייך רק לגבי קיום אבלות אך לא לגבי איסורי אבל (הבאים לביטוי בדיני אנינות) המתחילים עם המיתה אלא שקיום חובת האבלות בפועל, אף שחל מיד, הוא לאחר הקבורה.

(מן הסעודה, עמ' 222)

הלכות אבל פרק א, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנֵאמַר: וְאֶכְלְתִּי חֶמְצָת הַיּוֹם, הַיּוֹמָב בְּעֵינֵי יְיָ. וְאֵין אֲבָלוֹת מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבֵּר, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה.

לדעת הר"י (הובא ברא"ש מועד קטן, פרק ג, סי' ג) אין אבלות מן התורה "ואף על גב דאנינות יום ראשון מן התורה, אנינות לחוד ואבלות לחוד". ואכן, לכאורה דברי הרמב"ם צריכים עיון: גם אם אבלות מזוהה עם האנינות, הרי האנינות מן התורה חלה עם המיתה ואילו האבלות מתחילה רק לאחר הקבורה, ולפניה – לדעת הרמב"ם ובניגוד לדעת הרמב"ן (בתורת האדם, עניין מי שמתו מוטל לפניו) – אין האבלות נוהגת. ואם כן, מדוע מתייחס הרמב"ם לשני המושגים כאחד?

לכן נראה שלדעת הרמב"ם, אף שאבלות ואנינות הן חלק מענין אחד, שונות הן: אנינות מחדשת איסורים – עבודה, אכילה קדשים וכו' – ואין בה חובה שיש לקיימה ואילו חלות

מצבה על קברי צדיקים

יום שישי א' אדר ה'תשע"ב

עליו האורות המקיפים של הנפש", ובוזהר (פ' לך לך) נאמר שאף אחרי י"ב חודש מהפטירה כאשר הנשמה אינה יורדת עוד לעולם, אין היא נפרדת ממקום הקבר. והנאמר שאין בונים נפש לצדיקים הוא שאינם זקוקים למצבת זיכרון כי דבריהם הם זיכרונם, אך מכל מקום יש להקים מצבה לכבוד הנפש (גשר החיים ח"ב סי' כד).

וה'כתב סופר' (שו"ת, יו"ד סי' קעח) ב"אר" (בעת הקמת המצבה לאביו ה'חתם סופר') על פי דיוק הלשון 'בונים נפש על הקבר' ולא אמרו 'ציון' (כלשון הפסוק), שהתועלת בבנין ציון הקבר כפולה: לתועלת הנפטר – כדי שיתפללו בעד נשמתו, ולתועלת החיים – היודעים את מקום מנוחת הצדיק ומתפללים על קברו.

הלכות אבל פרק ד, הלכה ד: וּבּוֹנִין נֶפֶשׁ עַל הַקֶּבֶר. וְהַצְדִּיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קְבוּרָתָהֶם, שֶׁדְּבָרֵיהֶם הֵם וּזְכוּרָתָם. נאמר בגמרא (מ"ק ה, ב): "רמו לציון קברות מן התורה מניין? תלמוד לומר: וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון". ואם כן, יש לתמוה: מדוע אין לעשות כן לצדיקים? ועוד: מפורש בכתוב לגבי רחל אמנו "ויצב יעקב מצבה על קבורתה", ועינינו רואות שבנו מצבות על קברי גדולי עולם הקדמונים! והביאור:

שני ענינים בהקמת המצבה: א) לכבודו ולזכרו של הנפטר שיישאר שמו בין החיים. ב) לכבודה של הנפש, כמובא בשם האריז"ל (שער המצוות פ' ויחי) שהמצבה היא צורך גדול "לשרות

מהמצוות ואין הפטור יכול להוציא את החייב - כי צדיקים גמורים נחשבים כחיים ממש גם לאחר פטירתם (גליון הש"ס כתובות ק, א), ואין להקים להם מצבה שנועדה להורות כי עדיין יש אחיזה מסוימת של הנפש בגוף, ואילו הם נחשבים כחיים. ולכן לא הביאו הפוסקים הלכה זו למעשה, כי מדרגה גבוהה זו אינה מצויה בדורותינו (שבת הלוי ח"ג קסב).

והנאמר 'אין בונים להם נפש' היינו מצבה לתועלת הנפטר עצמו כדי שלא ישתכח מן הלב וכדי שיתפללו בעדו, כי לצדיק אין צורך בזה, ובנין הציון אינו 'להם' – לתועלת נפשם, אלא לתועלת החיים. ויש שכתבו, שהדברים אמורים בצדיקים בעלי דרגה גבוהה, כדוגמת רבינו הקדוש שהיה מוציא אחרים ידי חובתם בקידוש לאחר פטירתו, אף שנאמר 'במתים חפשי', שהם פטורים

שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ב

שמועה קרובה ורחוקה

מבואר במפרשים: שבעה ושלשים קשורים לאבל ולצער על אובדן המת ולכן תלוי בזמן השמיעה, ואילו האבילות של י"ב חודש נעוצה בעובדה שבתקופה זו הנשמה נשפטה בבית דין של מעלה – נקבעת לפי יום הפטירה.

ונחלקו הפוסקים ממתי מונים ל' יום לקבוע אם השמועה קרובה או רחוקה. יש אומרים מיום המיתה (ט"ז, ש"ך, יור"ד שם) ויש אומרים מיום הקבורה (אבן העזר, וכ"מ ב'נקודות הכסף' שחור ב).³⁰

וכתב הרבי (אגרות קודש, ח"ו, עמ' קג) כי ההכרעה היא מיום המיתה. על פי זה הכריע הרבי כאשר נפטר אחיו באנגליה והקבורה הייתה אמורה להעשות בארץ ישראל לאחר שבועיים - "כהוראת האחרונים שלדעתם יש להתחיל האבילות מעת קבלת הידיעה", כי יום המיתה הוא הקובע.

הלכות אבל פרק ז, הלכה א: מי שפאה לו שמועה שמת לו קרוב: אם בתוך שלשים יום הניעה השמועה, אפילו יום שלשים עצמו – הרי זו שמועה קרובה, וחייב לנהוג שבעה ימי אבלות מיום שהניעה השמועה.

ואלה עיקרי הדינים של שמועה על מות קרוב (מועד קטן כ, א): שמועה קרובה: שמועה שהגיעה בתוך שלושים יום, הרי זו שמועה קרובה וחייב לנהוג אבילות מיום השמועה (ולפי הט"ז ביום השמועה הקרובה אף לא יניח תפילין).

שמועה רחוקה: על שמועה שהגיעה לאחר שלושים יום, אינו צריך לשבת שבעה אלא שעה אחת בלבד, אך בדיני האבילות הנוהגים במשך י"ב חודשים נוהג כרגיל.

ומדוע לענין דיני שבעה ושלושים - יום השמועה קובע, ואילו דיני אבלות הנוהגים במשך שנים עשר חודש נקבעים לפי יום הפטירה?

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' ב

להקדיש תמימים לבדק הבית אלא בעלי מומים בלבד, ובעל מום אינו ראוי להקרבה בפתח אהל מועד. שוב שואלת הברייתא: שמא **אוציא אני** רק את קדשי ברק הבית האלו מכלל חיוב שחוט חוץ, ואולם **לא אוציא** מכלל חיוב זה **פרת תמאת** [פרה אדומה] ששחטה שלא על גבי מערכתה, ושעיר יום הכפורים המשתלח לעזאזל ששחטו בחוץ, ויתחייבו עליהם משום **שהן ראויין לפתח אהל מועד**, שהרי אינם באים אלא תמימים. ומשיבה הברייתא: **תלמוד לומר** בשחוט חוץ **להקריב קרבן לה'**, ומכאן שדווקא מי שהם **מיוחדין** להקרבה על המזבח לפני ה' חייבים על שחיטתם בחוץ, **יצאו** פרת חטאת ושעיר המשתלח אלו שאינם בכלל חיוב זה משום שאין הם **מיוחדין** להקרבה לה'. ואם כן קשה, איך מרבה הברייתא הקודמת מ'לה' שעיר המשתלח לאיסור הקדש בעל מום, הלא אדרבה מ'לה' משמע דווקא קרבנות הקרבים לפני ה' על המזבח ולמעט שעיר המשתלח.

מתרצת הגמרא: **אמר רבא**, **התם** בשחוט חוץ מוכח **מעניינא דקרא** שבא למעט פרת חטאת ושעיר המשתלח, שכן מ'ואל פתח אהל מועד' משמע **לרבות** גם אותם, שהרי ראויים הם לפתח אהל מועד, על כן בהכרח שיתור **לה'** בא **להוציא** אותם מכלל חיוב זה. אבל **הקא** באיסור בעל מום, דממה שנאמר **ואשה לא תתנו מהם** משמע **להוציא** שעיר המשתלח מכלל איסור זה משום שאינו ניתן על גבי אישים, בהכרח שיתור **לה'** שנאמר בו בא **לרבות** גם שעיר המשתלח.

עוד מקשה הגמרא: **מעמא דכתב קרא לה'** הוא **דלא מיייתי שעיר המשתלח** – שטעם מה שאין מקדישים בעל מום לשעיר המשתלח הוא משום ריבוי **לה'**, **הא לא רבי** [לולי שריבה] **קרא לה'** הוה **אמינא** שעיר המשתלח **בעל מום שפיר דמי** [כשרו]. וקשה, **מכדי** [הרי] שני שעירי יום הכפורים נקבעים על פי גורל, איזה מהם קרב לה' ואיזה מהם משתלח לעזאזל, והלכה בדיני שאין הגורל (קבוע) [קובע] לה' **אלא בדבר הראוי לה'**, כלומר דווקא כששני

השעירים ראויים לה'. אבל אם אחד מהם בעל מום ואינו ראוי לה' אין הגורל קובע אותם, שהרי בשעה שמטיל את הגורל עדיין אין ידוע איזה מהם יזיה לה' ואיזה לעזאזל. אם כן למה נצרכה הברייתא לדרוש מהכתוב לאסור הקדש בעל מום לשעיר המשתלח, הלא אף אם יוכשר מכל מקום לא יוכלו להגדיל עליו.

מתרצת הגמרא: **אמר רב יוסף**, **הא מני** – ברייתא זו בשיטת חנן המצרי היא שנויה, **דאמר שאפילו** אם מת השעיר המשתלח לאחר שכבר נשחט השעיר לה' והדם שלו כבר התקבל **בבוס**, **מביא** את **הקביר** [שעיר אחר] ו**מזנוג** ליה – ומעמידו אצל הדם שבבוס, והשעיר השחוט קרב לה' והשני משתלח לעזאזל. ומוכח משיטתו שאפשר להביא את השעיר המשתלח אף בלא גורל, ואם כן לולא שמיעט הכתוב בעל מום משעיר המשתלח היינו אומרים שהוא כשר אפילו שאי אפשר להגדיל עליו.

דוחה הגמרא תירוץ זה: **נתי דשמעת ליה** [אמנם שמענו לו] **לחנן המצרי** שאמר **דלא הני דחוי** – שאין השעיר השחוט נדחה מהקרבה מחמת מיתת השעיר המשתלח, אבל **דלא צריך הגדלה** מי **שמעת ליה** שאמר כן, **דילמא מיייתי** [מביא] שני שעירים אחרים ו**מגדיל** עליהם, וזה שיפול עליו הגורל לה' ירעה עד שיסתאב, והשני ישתלח לעזאזל.

הגמרא מיישבת את דברי הברייתא באופנים אחרים: **אלא אמר רב יוסף**, **הא ברייתא מני**, **רבי שמעון היא**. **דתניא** **מת אחד מהן** [משעירי יום הכיפורים] לאחר הגדלה, **מביא** את **הקביר** **בלא הגדלה**, **דבר רבי שמעון**. ולשיטתו לולא הדרשה האמורה היינו מתירים הקדש בעל מום לעזאזל, ואפילו שאי אפשר להגדיל עליו. **רבא אמר**, **לא נצרכא** [לא נצרך] הכתוב לחייב בעל מום לעזאזל ב'בל תקדישו' אלא **כגון** שהביאוהו תמים והגדילו עליו, ואחר כך **הוקם בו פיוס**, שדינו להתחלל על שעיר אחר, ו**חיללו על הקביר** שגם הוא בעל מום.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ו שבט"ב אדר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ב

הלכות עדות

פרק שבעה עשר

1. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בתקמה וביראה,
2. שהם אומרים שראו פלוני שעבר עברה פלונית או שלוח
3. מפלוני, אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבד בלא ראהו
4. - לא יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו, או יודה לו הלוה מפיו
5. ויאמר לו: הנה עלי עד שפלוני הלוה לי מנה. שנאמר:
6. והוא עד או ראה או ידע; ואין לך עדות שמתקמת בראיה
7. או בידיעה אלא עדות ממוין⁵. וכל המעיד מפי אחרים -
8. הרי זה עד שקר, ועובר בלא תעשה⁶, שנאמר: לא תענה
9. ברצף עד שקר.
10. ב. לפיכך⁷ מאימין⁸ אף על ידי הממוין⁹. וכיצד מאימין
11. עליהן? [מאימין עליהם] בפני הכל¹⁰, ומודיעין אותן פה
12. עדות שקר¹¹, ובשם המעיד בה בעולם הנה ובעולם הבא¹².
13. ואחר כך מוציאים את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיוודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד. (2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. (3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. (5) שבעות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מנתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); וידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. (6) שם לא, א. (7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאימנים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. (11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגושם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים-א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיובל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה. (15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לו, ב). (16) לתובע. (17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י). (18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסט (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר לו וכו'". (20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניהם וכו'. (21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך וכו'. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתה עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א-ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתו ואמר לי הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. (26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתיבה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

17. שבעדים, ואמר¹³ לו: אמר היאך אתה יודע שזה חייב לזה.
18. אם אמר: שהוא¹⁴ אמר לי חייב אני לו, או איש פלוני אמר
19. לי שהוא חייב לו - לא אמר פלוס¹⁵, עד שיאמר: בפנינו
20. הודה לו¹⁶ שהוא חייב לו¹⁷. והיו מכניסין את העד השני
21. ובדקין אותו כן. נמצאו דברייהן מבנין - נושאים ונותנים
22. בדבר, וגומרים הדין.
23. ג. המטמין עדים לחברו, והודה לו בינו לבין עצמו¹⁸,
24. והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: ודאי יש לך אצלי
25. כן וכן. אבל מתירא אני שמא תכפיני בדין למחר - הרי זו
26. אינה עדות, עד שיוודה בפני עדים¹⁹.
27. ד. אחד המודה בפני עדים ואמר דרך הודאה²⁰: זה²¹ יש
28. לו אצלי כן וכן, או שאמר: אתם עדי, או שאמר: הני עלי
29. עדים²², בין שאמר הלוה, בין שאמר המלוה²³ ושתק הלוה
30. דרך מאמין לדבריו²⁴ - הרי אלו עדים²⁵. ואין צריך לומר
31. אם קנו מידו²⁶, או שאמר להם: כתבו עלי שטר שיש לזה
32. אצלי כן וכן. וכל פיוצא בדברים אלו - הרי הם הודאה
33. ומעידין על פיו²⁷.
34. ה. תלמיד שאמר לו רבו: יודע אתה, שאם נותנין לי כל

1 מִמֶּנּוּ הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מִנֵּה יֵשׁ לִי אֶצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי
2 עָלָיו עַד אַחֵד, לִפְנֵי הַצֵּטָרֶף עִמּוֹ. אִם נִצְטָרֶף - הָרִי זֶה עַד
3 שְׁקֵר²⁸.
4 ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וְעִמְדָה עִם הָעֵד וְלֹא תִעַד, כִּדֵּי שִׁירָאָה
5 הַלְוָה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאֵתָם שְׁנֵי עֵדִים וְיִוְדֶה
6 מִעֲצָמוֹ - הָרִי זֶה אֶסוּר לַעֲמֹד וּלְהִרְאוֹת שֶׁהוּא עַד, אֵף עַל
7 פִּי שְׂאִינוֹ מְעִיד²⁹. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: מִדְּבַר שְׁקֵר
8 תִּרְחֹק³⁰.
9 ז. הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שְׁקֵר לְהַעֲדִיר לְחֵבְרוֹ³¹ - פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם³²,
10 וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³³. וְכֵן עַד אַחֵד שְׁכַבְשׁ³⁴ עֲדוּתוֹ וְלֹא הָעֵיד
11 - פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³⁵.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

13 א. מִי שֶׁהָעֵיד בְּשֵׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהָעֵיד בְּשֵׁקֶר - זֶהוּ
14 שֹׁנֵקְרָא עַד זֹמָם, וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּמָה שֶׁרָצָה
15 לַעֲשׂוֹת בְּעֲדוּתוֹ לְחֵבְרוֹ. אִם בְּעֵבְרָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ סִקְלָה
16 הָעֵידוֹ וְהוֹמָנוּ - נִסְקָלִין בְּלֵן; וְאִם בְּשִׁרְפָה - נִשְׂרָפִין; וְכֵן
17 שְׂאֵר הַמִּיתוּת. וְאִם הָעֵידוֹ בְּמִלְקוֹת - לוֹקָה כָּל אַחֵד מֵהֶן
18 כִּשְׂאֵר מִחִיבֵי מִלְּקוֹת. וְאוֹמְדִין כְּחוֹ וּמִלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הָעֵידוֹ
19 לְחִיבּוֹ מִמֶּנּוּ - מְשַׁלְשִׁין הַמֶּמּוֹן בִּינֵיהֶן לְפִי מִנְּהַן הָעֵדִים, כָּל
20 אַחֵד וְאַחֵד יִתֵּן חֶלֶק הַמִּנְיָע לוֹ. וְאֵין לוֹקִין בְּמִקּוֹם תְּשֻׁלוּמִין.
21 ב. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שֶׁהוֹמָנוּ; אֲבָל שְׁתֵּי כַּתּוּבֹת
22 הַמִּכְחִישוֹת זֹאת זֹאת וְאֵין כָּאֵין עֲדוּת - אֵין עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת
23 מֵהֶן, לְפִי שְׂאִין אֲנִי יוֹדְעִים מִי הִיא הַכַּת הַשִּׁקְרָנִית. וְיֵמָּה
24 בֵּין הַכִּחְשָׁה לְהוֹמָה? הַכִּחְשָׁה - בְּעֲדוּת עֲצָמָה. זֹאת
25 אוֹמְרָת: הִיא הַדְּבָר הַזֶּה, וְזֹאת אוֹמְרָת: לֹא הִיא הַדְּבָר הַזֶּה,
26 אוֹ יִבּוֹא מִפְּלִל דְּבָרֶיהָ שֶׁלֹּא הִיא. וְהַהוֹמָה - בְּעֵדִים עֲצָמָן,
27 וְאֵלּוּ הָעֵדִים שֶׁהוֹמָנוּ אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדְּבָר אוֹ לֹא
28 הִיא. כִּיצַד? עֲדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ,
29 אוֹ הַלְוָה מִנֵּה לְפָלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי; וְאַחֵר
30 שֶׁהָעֵידוֹ וְנִבְדְּקוּ בָּאוּ שְׁנַיִם אַחֵרִים וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמִקּוֹם
31 זֶה הִינֵינוּ עִמָּכֶם וְעִם אֵלּוּ כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם,
32 לֹא זֶה הָרַג אֶת זֶה וְלֹא זֶה הַלְוָה אֶת זֶה - הָרִי זֶה הַכִּחְשָׁה.
33 וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם: הִיאָךְ אַתֶּם מְעִידִים כֵּךְ? וְזֶה הַהוֹרָג אוֹ
34 הַנֶּהֱרָג אוֹ הַלְוָה אוֹ הַמַּלְוֶה הִיא עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּמִדִּינָה

אֶחָדָת! - הָרִי זֶה עֲדוּת מִכְחָשֶׁת; שֶׁזֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: לֹא הָרַג
זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הַלְוָה אֶת זֶה, שֶׁהָרִי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה
דְּבָר זֶה. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם:
אֲנִי אֵין אֲנִי יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ
שְׂאֵתָם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הָרָגוּ, וְאֲנִי מְעִידִים שְׂאֵתָם עֲצָמָכֶם
הֵייתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּכָכֶל - הָרִי אֵלּוּ זֹמָמִים, וְנִהְרָגִין אוֹ
מְשַׁלְמִין. הוֹאִיל וְהָעֵדִים שֶׁהוֹמָנוּ לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲצָמָה
שֶׁל עֲדוּת כָּלָל אִם אַתָּה הִיא אוֹ שְׁקֵר.
ג. וְזוֹ שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה עֲדוּת הָאֶחָדוֹנִים עַל הָעֵדִים
הָרִאשׁוֹנִים - גִּזְרֵת הַכְּתוּב הוּא. אֲפִלּוּ הָיוּ הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים
מָאָה, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהוֹמָנוּ וְאָמְרוּ לָהֶם: אֲנִי מְעִידִים, שְׂאֵתָם
הַמָּאָה כָּלְכֶם עִמָּנוּ הֵייתֶם בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי - הָרִי
אֵלּוּ נִעְנְשִׁין עַל פִּיהֶם. שֶׁהִשְׁנַיִם כְּמָאָה, וּמָאָה כְּשְׁנַיִם. וְכֵן
בְּשְׁתֵּי כַּתּוּבֹת עֵדִים הַמִּכְחִישוֹת זֹאת זֹאת - אֵין הוֹלְכִין אַחֵר
הֶרֶב, אֲלָא דוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן.
ד. עֲדִים זֹמָמִין אֵינָן צָרִיכִין הַתְּרָאָה. וְעֲדִים שֶׁהִכְחִשׁוּ
וּלְבַסּוֹף הוֹמָנוּ - הָרִי אֵלּוּ נִהְרָגִין אוֹ לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְמִין;
מִפְּנֵי שֶׁהִכְחִשָּׁה תַּחֲלַת הַזִּמָּה הִיא, אֲלָא שְׂעִדִין לֹא נִגְמָרָה.
ה. אֵין מִזְמִין אֶת הָעֵדִים אֲלָא בְּפִנְיָהֶם, וּמִכְחִישִׁין אֶת
הָעֵדִים שֶׁלֹּא בְּפִנְיָהֶם. וְעֲדִים שֶׁהוֹמָנוּ שֶׁלֹּא בְּפִנְיָהֶן - הָרִי
הַכְחִשׁוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָתוּ הָעֵדִים שֶׁהוֹמָנוּ קֹדֶם שֶׁיִּזְמְנוּ אוֹתָם
בְּפִנְיָהֶם - אֵין כָּאֵין עֲדוּת, שֶׁהָרִי הַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה.
ו. עֲדֵי נִפְשׁוֹת שֶׁהִכְחִשׁוּ וְלֹא הוֹמָנוּ, אֲפִלּוּ בִּיא הַנֶּהֱרָג
בְּרַגְלִי - אֵינָם לוֹקִין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא שָׁנִיתָ לְאֻזְהָרַת מִיתַת
בֵּית דִּין, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. אֲבָל בֵּית דִּין מְכִין אוֹתָן מִכַּת
מִרְדּוּת כְּפִי מַה שִּׁירָאוּ.
ז. עֲדִים זֹמָמִים צָרִיכִין הַכְּרֹזָה. וְהִיאָךְ הִיא הַהַכְּרֹזָה
שֶׁלֵּהֶן? כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עִיר וָעִיר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הָעֵידוּ
בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוֹמָנוּ, וְהִרְגָנוּם, אוֹ לָקוּ בְּפִנְיָנוּ, אוֹ עָנְשָׁנוּ אוֹתָן
כֵּךְ וְכָךְ דִּינָרִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנְּשָׂאִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ.
ח. חֵיב הָעֵדִים זֹמָמִים לְשַׁלֵּם בְּמִקּוֹם שְׁחִיבִין לְשַׁלֵּם - קֶנֶס
הוּא, וּלְפִיכָךְ אֵין מְשַׁלְמִין עַל פִּי עֲצָמָן. כִּיצַד? הָרִי שֶׁהָעֵידוּ,
וְנִחְקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כֵּךְ אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֲדוּת שְׁקֵר
הָעֲדָנוּ, וְאֵין לָזֶה אֶצֶל זֶה כְּלוּם; אוֹ שֶׁאָמְרוּ: הָעֲדָנוּ עַל זֶה
בְּכָךְ וְכָךְ וְהוֹמָנוּ - אֵין מְשַׁלְמִין עַל פִּיהֶן. אֲבָל אִם אָמְרוּ:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א. (29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. (30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנחבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד). (31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנוקין ופטור (בבא קמא נו, א). (33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגול, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב (מִיכָה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". (35) שאילו היה מעיד מחייב את הנחבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגורם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא. (1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחשו ולבסוף הוֹמָנוּ. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

באחד בשבת גנב וטבח ומכר, ובשני בשבת נגמר דינו -
 אין עדים אלו שהיוזמו משלמין, שהרי מכל מקום בעת
 שהעידו עליו חייב היה לשלם. וכן כל פיוצא בזה.
 ג. אין עדי השטר נעשין זוממין עד שיאמרו בבית דין:
 שטר זה בזמנו פתכנוהו ולא אחרנוהו. אבל אם לא אמרו
 כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים,
 ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בככל ביום זה
 - השטר כשר והעדים כשרים; שאפשר שפתכוהו ואחרוהו,
 וכשהיו בירושלים באחד באדר פתכו שטר זה שם, ואחרו
 זמנו וכתבו זמנו בניסן. אמרו: בזמנו פתכנוהו, והיוזמו: אם
 יש שם עדים שיודעים היום שחתמו על השטר, או עדים
 שראו זה השטר וחתימת קדם בו ביום פלוני, כיון שהיוזמו
 - הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר;
 שהעדים החתומים על השטר - הרי הן כמי שנתקרה
 עדותן בבית דין בעת החתימה. אבל אם אין עדים שראו
 עדותן ולא ראו השטר מקדם - אין נפסלין אלא מעת
 שהעידו בבית דין שזה כתב ידן ואמרו: בזמנו פתכנוהו;
 שאפשר שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על
 השטר שיש לו כמה שנים, והם שקרו ואמרו: בזמנו פתכנו.

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ב

פרק עשרים
 א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין עד שיהיו
 שניהם ראויין לעדות,¹ ויוזמו שניהם אחר שנגמר הדין.² אבל
 אם היום אחד מהן בלבד,³ או שהיוזמו שניהם קדם גמר דין,⁴
 או אחר גמר דין ונמצא אחד מהן קרוב או פסול⁵ - אין
 נענשין, אף על פי שהיוזמו ונפסלו לכל עדות שבתורה.⁶
 ב. נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך היוזמו - אינן נהרגין
 מן הדין.⁷ שנאמר: באשר זמם לעשות - וצדיק לא עשה.⁸
 ודבר זה⁹ מפי הקבלה¹⁰. אבל אם לקה זה שהעידו עליו

העידו על זה, והיוזמו בבית דין של פלוני, ונתחייבו לתן
 לו כף וכף - הרי אלו משלמין; שזו הודאה במקומו שנגמר
 דינו לתנו. ואם אמר האחד כף - משלם חלקו.

פרק תשעה עשר

א. שנים שהעידו ואמרו: במזרח הבירה הרג זה את הנפש
 בשעה פלונית, ובאו שנים ואמרו להן: במערב הבירה
 הזאת הייתם עמנו בעת הזאת: אם יכול העומד במערב
 לראות מה שבמזרח - אינן זוממין; ואם אינו יכול לראות
 - הרי אלו זוממין. ואין אומרין: שפא מאור עיניהם של
 ראשונים רב, ורואין מרחוק יתר מכל אדם. וכן אם העידו
 שנים ואמרו: בבקר הרג זה את הנפש בירושלים, ובאו
 שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד: אם
 יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד מבקר עד
 ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו זוממין. ואין
 אומרין: שפא פר קל ביותר נודמן להן וקפלו את הדרך.
 אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם, וזוממין אותן.
 ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום
 פלוני, ובאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו הייתם במקום אחר
 רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי; אפלו העידו
 האחרונים שקדם כמה ימים הרגו - הרי זה ההורג עם עדיו
 הראשונים נהרגין, שהרי היוזמו. שבעת שהעידו שהרג עדין
 לא נגמר דינו להרג. אבל באו שני עדים בשלישי בשבת
 ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה, ובאו
 שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם במקום פלוני
 הרחוק, אלא מערב שבת או בשני בשבת נגמר דינו - אין
 עדים אלו שהיוזמו נהרגין, שהרי מכל מקום בעת שהעידו
 עליו כבר נגמר דינו להריגה. וכן לענין תשלומי קנס. כיצד?
 באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת גנב וטבח
 ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם
 במקום רחוק, אבל בערב שבת נגמר דינו; אפלו אמרו:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה
 - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים. (1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויוזמו שניהם. ההבדל
 בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות
 שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה. (2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד,
 הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"ק רית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד
 לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. (3) בדפוס וינציאה ש"א: ויוזמו. (4) שנאמר (דברים כ, כא)
 "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את
 נפשו. (5) שם, שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי
 כאן שניים, עד שיפורט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. (6) ואז בטלה עדותם ממילא,
 ושוב אינם נהרגים. (7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו היום בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל
 עדות. (8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר).
 (9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח
 לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל
 אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר
 בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). (10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. (11) שקיבל משה מסיני.
 שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי

- 1 - לוקין¹². וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותו -
2 חוזר לבצעליו¹³, ומשלמין לו¹⁴.
3 ג. היו העדים שלשה, אפלו מאה, אם העידו בבית דין זה
4 אחר זה, והעיד כל אחד מהן אחר חברו בתוך כדי דבורו¹⁵,
5 והזמנו מקצתן - אין נענשין עד שיוזמו כלן¹⁶. אכל אם
6 היה הפסק בין זה לזה יתר מכדי דבור, שהוא כדי שאלת
7 שלום תלמיד לרב¹⁷ - הרי נחלקה העדות; והשנים שהוזמו
8 - נענשין¹⁸, והשנים האחרים, שהיה בין דבריהן ודברי
9 הראשונים הפסק - אין נענשין¹⁹. ואף על פי שפוטלה
10 העדות כלה²⁰; מפני שהן פת אחת²¹, הואיל ונפסקה
11 מקצתה - נפסקה כלה²².
12 ד. העיד האחד ונחקרה עדותו, ואמר השני²³: אף אני
13 כמותו, או שאמר: הן פיוצא בזה, והוזמו שניהן - הרי
14 שניהן נהרגין או לוקין או משלמין. שכל עד שאמר אחר
15 עדות חברו 'הן' ²⁴ - הרי זה כמי שנחקר והעיד כמו שהעיד
- 16 חבירו²⁵. ואין לעדים זוממין שגגה²⁶, לפי שאין בה²⁷
17 מעשה. לפיכך²⁸ אין צריכים התראתה²⁹, כמו שבארנו³⁰.
18 ה. כשם שהשנים זוממין את המאה אם העידו המאה בכת
19 אחת³¹, כך הן זוממין אותן אפלו היו חמשים פת וכאו שנים
20 אחר שנים. כיצד? פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון
21 בירושלים, וכאו שני עדים והזמוה³², וכאת פת שניה
22 והעידה אותה עדות עצמה, שראובן הרג שמעון בירושלים,
23 ועמדו אותן השנים והזמוה גם זו הפת השניה, וכן
24 השלישית, וכן הרביעית, אפלו מאה - כלן הן נהרגין³³ על
25 פי אלו השנים³⁴.
26 ו. פת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלים, וכאה
27 פת שניה והזמה את הפת ראשונה - נהרגו העדים הזוממין,
28 וינצל ראובן³⁵. באה פת שלישית והזמה את הפת השניה³⁶ -
29 תהרג הפת השניה וראובן³⁷, ותנצל הפת ראשונה. באה פת
30 רביעית והזמה את הפת שלישית - תהרג הפת השלישית

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עדות (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את הזוממים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמיתו. (12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (= שהוא ניצב בעדת-א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). (13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. (14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ן). (15) סימונו של חברו. (16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שער העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים-ב כ, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ן). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בבת אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא. (23) תוך כדי דיבור. (24) בדפוס רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ן), והשווה שבת קנ"ג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "עדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורה כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחיץ בין שוגג למזיד, שזא שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות ג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממים, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשייתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30) פרק י"ח, הלכה ד. (31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשנים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והיזמו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י). (35) הנידון. (36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. (37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא.

15 שורו של זה שהרג הנפֿש⁵⁴, והוֹנוּמוּ - הָרִי הֵן לֹקִין, וְאִין
16 מְשַׁלְמִין אֶת הַכֶּפֶר⁵⁵. הַעֲדִידוּ עָלָיו שְׁנֵיכֶם בְּעֶבֶד עֲבָרִי⁵⁶,
17 והוֹנוּמוּ - לֹקִין⁵⁷. וְאֶרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ מִפִּי הַקֶּבֶלָה הֵן⁵⁸.
18 ט. כִּךְ קִבְּלוּ חֻקִּים: שְׁשָׁנִים שֶׁהֲרִישְׁעוּ אֶת הַצִּדִּיק⁵⁹
19 וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָן⁶⁰, וְכָאוּ עֲדִים אֲחֵרִים וְהוֹמוּם,
20 וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הַצִּדִּיק⁶¹ וְהֲרִישְׁעוּ אֶת הָרָשָׁע - הָרִי עֲדִים
21 הָרָאוּשִׁים⁶² לֹקִים, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֲרִישְׁעוּ הַצִּדִּיק
22 לְהִלְקוֹתוֹ⁶³. אָבֵל אִם הַעֲדִידוּ עָלָיו שְׁאָכַל בֶּשָׂר בְּחֻלְבָּה⁶⁴ אוֹ
23 שֶׁלֶכֶשׁ שֶׁעֲטָנוּ - הָרִי אֵלּוּ לֹקִין מִשּׁוּם שְׁנֵיכֶם: וְעֵשִׂיתֶם לוֹ
24 כַּאֲשֶׁר זָמַם⁶⁵.
25 י. שְׁנַיִם שֶׁהֲעִידוּ עַל רֵאוּבֵן שֶׁנֶּאֱפָף עִם בֵּת פֶּלֶן, וְנִגְמַר דִּין
26 רֵאוּבֵן לְחַקֵּן וְדִין הַנוֹאֲפֶת לְשִׁרְפָּה⁶⁶, וְאַחֵר כִּךְ נִמְצָאוּ
27 זֻמָּמִין - הָרִי אֵלּוּ נִחְנָקִין וְלֹא נִשְׁרָפִין. וְדָבָר זֶה מִפִּי
28 הַקֶּבֶלָה⁶⁷.

1 וְהָרָאוּשִׁים³⁸, וְיִנְצֵל רֵאוּבֵן³⁹ וְהַכֶּת הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֶפְלוּ הֵן מֵאָה
2 כֶּת, זֶה מִזְמָה אֶת זֶה - כֶּת נִכְסֶט⁴⁰ וְכֶת יוֹצֵאת⁴¹.
3 ז. עֲדִים שֶׁהֲעִידוּ עַל אִישׁ טְרַפָּה⁴² שֶׁהָרַג, וְהוֹנוּמוּ - אִין
4 נִהְרָגִין; שֶׁאֶפְלוּ הֲרִגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אִין נִהְרָגִין, לְפִי שֶׁהוּא
5 טְרַפָּה⁴³. וְכֵן הָעֲדִים שֶׁהָיוּ טְרַפָּה, וְהַעֲדִידוּ בְּדָבָר שֶׁחִיבִין⁴⁴
6 עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוֹנוּמוּ - אִין נִהְרָגִין; שֶׁאִם יוֹנוּמוּ
7 זֻמָּמִיָּה⁴⁵ - אִין זֻמָּמִיָּה⁴⁶ נִהְרָגִין, שֶׁלֹּא הוֹנוּמוּ אֶלָּא טְרַפָּה⁴⁷.
8 ח. עֲדִים שֶׁהֲעִידוּ עַל אֶחָד, וְהֲרִישְׁעוּהוּ רָשָׁע⁴⁸ שֶׁאִין בּוֹ לֹא
9 מִלְקוֹת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חִיּוֹב מִמּוֹן, וְאַחֵר כִּךְ הוֹנוּמוּ - הָרִי
10 אֵלּוּ לֹקִין, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָמְמוּ לְהִלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחִיבּוֹ
11 מִמּוֹן. כִּיצַד? הַעֲדִידוּ עַל פֶּלֶן שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֲעִידוּ:
12 בְּפִינּוּ נִתְגַּרְשָׁה אִמּוֹ⁴⁹ אוֹ נִחְלָצָה⁵⁰ בְּמָקוֹם פְּלוּנִי בְּיוֹם
13 פְּלוּנִי, וְהוֹנוּמוּ - הָרִי הֵן לֹקִין⁵¹. וְכֵן אִם הַעֲדִידוּ עַל אָדָם
14 שֶׁהָרַג בְּשִׁנְיָה⁵², וְהוֹנוּמוּ - לֹקִין, וְאִין גּוֹלִין⁵³. הַעֲדִידוּ עַל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

38 שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. 39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. 40) להעיד. 41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "הגדון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם. 42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. 43) וההורג את הטרפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). 44) העובר עליו. 45) מזימה. 46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. 47) וההורג את הטרפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה). 48) אשמה. 49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כאשר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הוזממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה דה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כאשר חיובי ממון, שמשלמים הוזממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש: שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה). 59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת, ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, אב) "והצדיק את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזה פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות. 66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תשרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבעל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבעל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פרק אחד ועשרים

1 א. עדים שהעידו שפלוני גרש אשתו ולא נתן לה כתובה, והזמנו; והלא בין היום בין למחר, אם גרש, סופו לתן כתובה - אומדין כמה רוצה אדם לתן בכתבתה של זו, שתמכר אותה בטובת הנאה, ומשלמין דמי טובת הנאה זו. ומשערינן באשה ובכתבתה. שאם האשה היתה חולה או זקנה, או שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה כשתמכר כמו דמיה אם היתה האשה בריאה וקטנה, אם יש ביניהן קטטה; שזו קרובה מן הגרושין ורחוקה מן המיתה. וכן אין טובת הנאה של כתובה המרבה לפי טובת הנאה של כתובה המועטת; שאם היתה כתובה אלה וזו - הרי היא נמכרת בטובת הנאה במאה, ואם היתה מאה - אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות. דברים אלו כפי מה שישערו הדגנים.

2 ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלה וזו על מנת לתן מכאן ועד שלשים יום, והלאה אומר: עד חמש שנים אחר השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין כמה רוצה אדם לתן ויהיו בידו אלה וזו חמש שנים, ומשלמין כן ללזה.

3 ג. העידו על שורו של זה שנגח, ונמצאו זוממין - משלמין חצי נזק. ואם אין השור שזה חצי נזק - משלמין דמי השור בלבד; שאין משלם חצי נזק אלא מגופו. לפיכך, אם העידו עליו שאכל פרות או שבר כלים בדרך הלוחו - משלמין נזק שלם. וכן כל פיוצא בזה.

4 ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו ואחר כך סמא את עינו, והזמנו - משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו. העידו שסמא את עינו ואחר כך הפיל את שנו, והזמנו, ונמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו - משלמין דמי עין לעבד. וכן כל פיוצא בזה.

5 ה. עדי קנוי וסתירה שהזמנו - לוקין. בא עד אחד והעיד שזנתה אחר קנוי וסתירה, ונמצא אותו העד זומם - משלם כתבתה. היו שנים, והן עדי הקנוי והסתירה והטמאה, ונמצאו זוממין - משלמין כנגד הכתובה, ואין לוקין. ולמה לא ינהיגו, והרי העידו בטמאה? לפי שלא התרו בה.

6 ו. שנים שהעידו על זה שגנב וטבח או מכר, והזמנו - משלמין את הכל. העידו שנים שגנב, והעידו שנים אחרים שטבח או מכר, והזמנו אלו ואלו - הרי הראשונים משלמין תשלומי כפל, ואחרונים משלמין שנים ושלשה. והזמנו האחרונים בלבד - הרי הגנב משלם תשלומי כפל, והעדים האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמשה. נמצא אחד מן האחרונים זומם - בטלה עדות שניה. נמצא אחד מן הראשונים זומם - בטלה כל העדות; שאם אין גנבה - אין הטביחה או המכירה מחייבתו לשלם כלום.

ז. שנים שהעידו שאכל שדה זו שלש שנים, ונמצאו זוממין - משלמין לבעל השדה דמי השדה. העידו שנים שאכלה שנה ראשונה, ושנים שאכלה שנה שניה, ושנים שאכלה שנה שלישית, והזמנו כולן - משלשין ביניהן. שאף על פי שעדות החזקה שלש עדות הן - הרי הן בעדות אחת להזמה. לפיכך, שלשה אחים, ואחד מצטרף עם כל אחד ואחד, והעידו בשנה שנה - הרי אלו שלש עדות, ותתקנים בהן החזקה, והן בעדות אחת להזמה; שאם הזמנו כולן - הרי שלשה האחין משלמין חצי דמי השדה, וזה שנצטרף עם כל אחד מהן משלם חצי דמיה.

ח. שלש כתי עדים שנתקנים בעדותן ששור זה מועד, ונמצאת בת ראשונה ושניה וזוממין - כולן פטורין. נמצאו שלשתן זוממין - כולן חייבין לשלם הנזק; שאף על פי שהוא תם, משלם חצי נזק. כמה דברים אמורים? כשהיו כולן רומזין זה את זה, או שבאו רצופין, או שהיו מכירין בעל השור ולא הכירו השור; אבל אם אין שם אחת מאלו - הרי בת ראשונה ושניה פטורין; שהרי הן אומרים: לא באנו אלא לחיבו חצי נזק, ולא ידענו שתבוא בת אחרת ויעשה מועד.

ט. וכן שנים שהעידו בבן סורר ומורה עדות הראשונה, ובאו שנים אחרים והעידו עליו עדות האחרונה שפיה ינהיג, והזמנו שתייהן - בת הראשונה לוקה ואינה נהרגת, מפני שיכולים לומר: להלקותו באנו; אבל בת האחרונה נהרגת, שעל פיהן בלבד הוא נהרג. היתה הפת האחרונה ארבעה, שנים אומרים: בפנינו גנב, ושנים אומרים: בפנינו אכל, והזמנו - כולן נהרגין. העידו שנים שזה גנב נפש מישראל ומכרו, והזמנו - הרי אלו נתנקין. העידו שנים שגנבו, והעידו שנים אחרים שמכרו, בין שהזמנו עדי גנבה בין שהזמנו עדי מכירה - כל בת מהן שהזמה נהרגת; שהגנבה היא תחלת חיובו של זה למיתה. העידו שנים שמכרו לזה הישראל, והזמנו, ולא היו שם עדים שגנבו - הרי אלו פטורין; שאפילו לא הזמנו לא היה זה נהרג, מפני שיכול לומר: עבדי מכרתי. באו עדי גנבה אחר שהזמנו עדי מכירה, אפילו ראינו אותן רומזין זה את זה - אין נהרגין.

י. מוציא שם רע על אשתו שהביא עדים שזנתה כשהיא ארוסה, והביא אביה עדים והזמנו - הרי עדי הבעל נהרגין. חזר הבעל והביא עדים והזמנו עדי האב - הרי עדי האב נהרגין, ומשלמין ממון לבעל. נהרגין - מפני שעדי הבעל נגמר דינם להריגה בעדותן, ומשלמין קנס - מפני שנגמר דין הבעל לשלם קנס בעדותן, ונמצאו חייבין נפשות לזה וממון לזה. וכן שנים שהעידו על זה שפא על נערה המאוסה, והזמנו - נהרגין ואין משלמין; בא על בתו של פלוני, והזמנו

1 - נהרגין, ומשלמין הקנס לאביה. פלוני רבע השור, והזנומו
2 - נסקלין ואין משלמין; שורו של פלוני - נסקלין, ומשלמין
3 דמי השור לבעל השור. וכן כל כיוצא בזה.

פרק שנים ועשרים

5 א. שתי פתי עדים המכחישות זו את זו, שבא עד אחד
6 מכת זו ועד אחד מכת זו והעידו בעדות אחת - אין כאן
7 עדות; שהרי בודאי אחד מהן שקר, ואין ידוע מי הוא
8 משניהן. באה פת זו בפני עצמה והעידה עדות, ובאה פת
9 זו והעידה עדות אחת בפני עצמה - מקבלין כל אחד מהן
10 בפני עצמה.

11 ב. ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות, אחד במנה ואחד
12 במאתים, וכפר שמעון בשני השטרות, ועדי שטר זה פת
13 אחת מאותן השתים שהכחישו זו את זו, ועדי השטר השני
14 הפת השניה - הרי שמעון משלם מנה, שיד בעל השטר על
15 התפתותו, וישבע על השאר. יראה לי, ששבועה זו שישבע
16 על השאר - בנקיטת חפץ, כדן מודה במקצת; שהרי עליו
17 שני עדים כשרים מעידין במקצת הממון שפפר בכלו, ולא
18 תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, כמו שבארנו.

19 ג. הוציא ראובן שטר על לוי, ועדיו פת אחת משתיקה,
20 והוציא שמעון שטר שני על לוי, ועדיו הפת השניה, ולוי
21 כופר בשניהן - הרי ראובן נשבע ונוטל, ושמעון נשבע
22 ונוטל; שבודאי אחד מהן יש לו אצלו. ושבועה זו בתקנת
23 חכמים, כדן חנוני על פנקסו.

24 ד. הוציא ראובן שטר על שמעון, ועדיו פת אחת מהן,
25 והוציא שטר שני על לוי, ועדיו הפת השניה, וכל אחד מהן
26 כופר בו - המוציא מחברו עליו הראיה. הואיל ואין ראובן
27 יכול לקים אחד משני שטרות - הרי כל שטר מהן כחוס,
28 ושני הנטענין נשבעין הסת ונפטרין. במה דברים אמורים?
29 כשבאו שתי הפתות להעיד כאחת; אבל כל המוציא שטר
30 שיש בו עדות פת אחת משתיקה - הרי זה גובה בו; ואם
31 הוציא אחר כך, בין הוא בין אחר, שטר שיש בו עדות הפת
32 השניה - הרי זה גובה בו, בין מלוה הראשון בין מאחר;
33 שהרי כל פת משתיקה באה בפני עצמה והעידה.

34 ה. מי שהביא עדים ונחקרה עדותו והזנומו, וחסר והביא
35 עדים אחרים באותה הטענה עצמה והזנומו, אפילו מאה פת,
36 ואחר כך הביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה,
37 ונמצאת עדות אלו האחרונים מכונת - דנין על פיהן. שאף
38 על פי שהחזק זה שטען טענה זו להביא עדים שקרנים -
39 הרי לא החזקו אלו העדים האחרונים שהן משקרין. אבל
40 שטר שקרא עליו ערער, והוא שיבואו שנים ויאמרו: ממנו
41 שאל לזיף לו שטר זה, אף על פי שנתקיים השטר מחותמיו
42 - אין גובין בו לעולם. ויראה לי, שאם באו עדי השטר
43 והעידו הן בעצמן על פת ידן - גובין בו.
44 בריך רחמנא דסייען

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ב

הלכות ממרים

47 יש בכללן תשע מצוות. שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא
48 תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שאמרו
49 לנו בית דין הגדול. (ב) שלא לסור מדבריהם. (ג) שלא
50 להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב ולא בפרושן
51 שלמדנו מפי השמועה. (ד) שלא לגרע מן הכל. (ה) שלא
52 לקלל אב ואם. (ו) שלא להכותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם.
53 (ט) שלא יהיה הן סורר ומורה על קול אביו ואמו.
54 ובאור מצוות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

55 א. בית דין הגדול שבירושלים² הם עקר תורה שבבעל פה³,
56 והם עמודי ההוראה⁴, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ושראל⁵,
57 ועליהן הבטיחה תורה⁶. שנאמר: על פי התורה אשר יורוך
58 - זו מצוות עשה⁷. וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב
59 לסמוך מעשה הדת עליהן⁸ ולשען עליהן⁹.
60 ב. כל מי שאינו עושה כהוראתן - עובר בלא תעשה,
61 שנאמר: לא תסור מכל הדבר¹⁰ אשר יגידו לך ימין
62 ושמאל¹¹. ואין לוקין על לאו זה, מפני שנתן לאזהרת מיתת
63 בית דין¹²; שכל חכם שמורה¹³ על דבריהם - מיתתו בחנק,
64

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לענין פירעון. חיוב שבועת "מורה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים. (1) מתבאר בו, שביט דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינן יודעים להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקל. (2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... 'והתורה בהמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושא. (4) שחורש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה שמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם). (10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". (12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, אלא להזהיר על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א: שמורר.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 שְׁנָאֵמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְדוּדוֹ וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים
2 שְׁלֹמֹדוֹ אוֹתָן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹⁴, וְהֵם תּוֹרָה שְׁבַע¹⁵;
3 וְאֶחָד דְּבָרִים שְׁלֹמֹדוֹ מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת
4 שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת בָּהֶן¹⁶, וְנִרְאֶה בְּעִינֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כִּף הוּא;
5 וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעָשְׂאוֹם סִיגָ¹⁷ לַתּוֹרָה, וּלְפִי מָה שֶׁהִשְׁעָה
6 צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת¹⁸ וְהַתְּקֵנוֹת¹⁹ וְהַמְּנַהֲגוֹת²⁰ - כֹּל אֶחָד
7 וְאֶחָד מֵאלוֹ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה לְשִׁמְעֵי לָהֶן,
8 וְהַעוֹבֵר עַל כֹּל אֶחָד מֵהֶן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²¹. הָרִי הוּא
9 אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֹד - אֵלּוֹ הַתְּקֵנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת
10 וְהַמְּנַהֲגוֹת, שִׁיּוּרֵי בָהֶם לְרַבִּים כְּדִי לַחֲזֹק הַדָּת וּלְתַקֵּן
11 הָעוֹלָם; וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ - אֵלּוֹ דְּבָרִים שְׁלֹמֹדוֹ
12 אוֹתָן מִן הַדִּין²² בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת בָּהֶן;
13 מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵגִידוּ לָךְ - זֶה הַקְּבִלָה שֶׁקָּבְלוּ אִישׁ מִפִּי
14 אִישׁ²³.
- 15 ג. דְּבָרֵי קְבִלָה²⁴ - אֵין בָּהֶן מַחֲלָקֶת לְעוֹלָם²⁵. וְכָל דָּבָר
16 שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחֲלָקֶת - בִּידוּעַ שְׁאִינוֹ קְבִלָה מִמֶּשֶׁה רַבִּנוּ.
17 וְדְבָרִים שְׁלֹמֹדִין מִן הַדִּין²⁶, אִם הִסְפִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (15) שלומדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"בריייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנו, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבר, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב) והלכות אבל פרק ד, הלכה א. (21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכניה על לאו דלא תסור". (22) סנהדרין פו, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: "אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. (23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: "אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן". וב"קריית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששייב את ההסבר הזה והסכים לו. (24) שקיבלו מפי משה מסיני. (25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או ירמונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). (26) מ"גזירה שווה" א מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. (27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. (28) אלא לבטלו. (29) כמו שאמר (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות. (30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמפלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). (31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). (32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). (33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז).

מִדְּבָרֵי תוֹרָה עֲצָמָה, שְׁאֵפְלוּ דְּבָרֵי תוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין
לְעִקְרוֹ הוֹרָאתָ שְׁעָה. כִּיצַד? בֵּית דִּין שְׁרָאוּ לְחֹזֶק הַדָּת
וְלַעֲשׂוֹת סִיג כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבֹרוּ הָעָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - מִכֵּין
וְעוֹנְשִׁין שֶׁלֹּא כְּדֵין; אָבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת
וְאוֹמְרִים שֶׁהִלְכָה כִּף הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לִפִּי שְׁעָה לְבַטֵּל
מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדֵי לְהַחֲזִיר
רַבִּים לְדָת אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל מִלְּהַכְשֵׁל בְּדָבָרִים
אַחֲרִים - עוֹשִׁין לִפִּי מֵה שְׁצִירִיכָה הַשְׁעָה. כִּשֶּׁם שֶׁהוֹפֵא
חוֹתָף יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה, כְּדֵי שִׁיחִיָּה כָּלוּ; כִּף בֵּית דִּין
מוֹרִים בְּזֶמַן מִן הַזְּמָנִים לַעֲבֹר עַל קִצָּת מִצְוֹת לִפִּי שְׁעָה,
כְּדֵי שִׁיחִימֵנו [כָּלָם]. כְּדָרְךָ שְׁאֵמְרוּ חֻכְמִים הָרָאוּשִׁים: חָלָל
עָלֵינוּ שִׁבְתָּ אַחַת, כְּדֵי שִׁישְׁמֹר שִׁבְתוֹת הַרְבֵּה.
ה. בֵּית דִּין שְׁנִירָא לֶהֱן לְגֹזֵר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תִּקְנָה אוֹ
לְהַנְהִיג מִנְהָג - צָרִיכִין לְהַתְּיָשִׁב בְּדָבָר וְלִידַע תַּחֲלָה אִם רַב
הַצָּבוֹר יְכוּלִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי אוֹ אִם אֵין יְכוּלִין לַעֲמֹד. וְלַעֲוֹלָם
אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצָּבוֹר, אֲלָא אִם בֵּין רַב הַצָּבוֹר יְכוּלִין
לַעֲמֹד בָּהּ.
ו. הֵרִי שְׁגָזְרוּ בֵּית דִּין גְּזֵרָה, וְדָמוּ שָׂרֵב הִקְהֵל יְכוּלִין לַעֲמֹד
בָּהּ, וְאַחֲרֵי שְׁגָזְרוּהָ פִּקְדָּקוֹ הָעָם בָּהּ וְלֹא פִּשְׁטָה בְּרַב הִקְהֵל
- הֵרִי זֶה בְּטָלָה, וְאֵינָן רִשְׁאִין לְכַף אֶת הָעָם לְלָכָת בָּהּ.
ז. גְּזָרוּ וְדָמוּ שֶׁפִּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר בֵּין שְׁנֵים
רַבּוֹת, וְלֵאחֲרַי זְמַן מְרַבָּה עָמַד בֵּית דִּין אַחֵר וּבִדָּק בְּכָל
יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגְּזֵרָה פּוֹשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ
לוֹ רִשּׁוֹת לְבַטֵּל, וְאַפְּלוּ הִיָּה פְחוֹת מִבֵּית דִּין הָרָאוּשׁוֹן
בְּחֻכְמָהּ וּבִמְנִיָּהּ.
ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים - אֵל יִמְהַר לְהִתִּיר דָּבָר
שְׁלִישִׁי.
ט. הוֹאִיל וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְגֹזֵר וְלֵאסֹר דָּבָר הַמִּתֵּר וַיַּעֲמֹד
אִסּוּרוֹ לְדוֹרוֹת, וְכֵן יֵשׁ לֶהֱן לְהִתִּיר אִסּוּרֵי תוֹרָה לִפִּי שְׁעָה,
מֵהוּ זֶה שֶׁהִזְקִיחַ הַתּוֹרָה: לֹא תִסֹּף עָלָיו וְלֹא תִגָּרַע מִמֶּנּוּ?
שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא לִגְרַע מֵהֶן וְלִקְבֹּעַ הַדָּבָר
לְעוֹלָם בְּדָבָר שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בֵּין
בַּתּוֹרָה שֶׁכָּבַע בָּהּ. כִּיצַד? הֵרִי כְּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא תִבָּשֵׁל גְּדִי
בְּחֹלֶב אֱמוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֶה הַכְּתוּב אִסֵּר לְבָשֵׁל
וְלֵאכֹל בֶּשָׂר בְּחֹלֶב, בֵּין בֶּשָׂר בְּהֵמָה בֵּין בֶּשָׂר חַיָּה; אָבָל
בֶּשָׂר הַעוֹף - מִתֵּר בְּחֹלֶב מִן הַתּוֹרָה. אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וַיִּתִּיר

הַגְּדוֹל - דִּנִּין בּוֹ בְּשַׁעֲתָן³⁴, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר עַד
שִׁיִּסְפְּימוּ כֶּלֶן, אוֹ יַעֲמִדוּ לְמַנְיָן וְיִלְכוּ אַחֵר הָרֵב, וַיֵּאמְרוּ
לְכָל הַשּׂוֹאֲלִים: כִּף הִלְכָה, וְהוֹלְכִין לֶהֱן. מִשְׁבָּטֵל בֵּית דִּין
הַגְּדוֹל רִבְתָּה מִחֻלְקַת בִּישְׂרָאֵל, זֶה מִטְּמֵא וְנוֹתֵן טַעַם
לְדָבָרֵינוּ, וְזֶה מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לְדָבָרֵינוּ; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה
מִתִּיר³⁵.
ה. שְׁנֵי חֻכְמִים אוֹ שְׁנֵי בְּתֵי דִינִין שְׁנַחֲלָקוּ שֶׁלֹּא בְּזֶמַן
הַסְּנִיחָרִין³⁶, אוֹ עַד שֶׁלֹּא הִיָּה הַדָּבָר בְּרוֹר לְהָיִי³⁷, בֵּין בְּזֶמַן
אֶחָד בֵּין בְּזֶה אַחֵר זֶה, אֶחָד מְטַהֵר וְאֶחָד מְטַמֵּא, אֶחָד אוֹסֵר
וְאֶחָד מִתִּיר, אִם אֵינָךְ יוֹדֵעַ לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה: בְּשָׁל תוֹרָה
- הִלְךְ אַחֵר הַמַּחְמִיר, בְּשָׁל סוֹפְרִים - הִלְךְ אַחֵר הַמַּקְלֵל³⁸.
פָּרָק שְׁנִי
א. בֵּית דִּין גְּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת כְּפִי מֵה שְׁנִירָא
בְּעִינֵיהֶם שֶׁהִדִּין כִּף, וְדָנוּ דִּין, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר,
וְנִירָא לוֹ טַעַם אַחֵר לְסַתֵּר אוֹתוֹ - הֵרִי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי
מֵה שְׁנִירָא בְּעִינָיו. שְׁנֵי אֲמָר: אֵל הַשִּׁפְטָא אֲשֶׁר יִהְיֶה בֵּימִים
הֵהֵם - אֵינָךְ חַיֵּב לְלָכָת אֲלָא אַחֵר בֵּית דִּין שֶׁבְּדוֹרְךָ.
ב. בֵּית דִּין שְׁגָזְרוּ גְּזֵרָה אוֹ תִקְּנוּ תִקְנָה וְהַנְהִיגוּ מִנְהָג,
וּפִשְׁט הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר
וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרָאוּשִׁים, וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתִּקְנָה וְאוֹתָהּ
הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהָג - אֵינּוּ יְכוּלִים עַד שִׁיחִיָּה גְּדוֹל מִן
הָרָאוּשִׁים בְּחֻכְמָהּ וּבִמְנִיָּהּ. הִיָּה גְּדוֹל בְּחֻכְמָהּ אָבָל לֹא
בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אָבָל לֹא בְּחֻכְמָהּ - אֵינּוּ יְכוּלִים לְבַטֵּל אֶת דְּבָרֵינוּ.
אֲפִלּוּ בְּטֵל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוּ גְּזָרוּ הָרָאוּשִׁים אוֹ הִתְקִינוּ - אֵין
הָאֲחֻרָנִים יְכוּלִין לְבַטֵּל עַד שִׁיחִיָּה גְּדוֹלִים מֵהֶם. וְהֵאָף יִהְיֶה
גְּדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן, הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל
שְׁבָעִים וְאֶחָד הוּא? זֶה מִנְיָן חֻכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְפִּימוּ וְקִבְּלוּ
הַדָּבָר שְׁאֵמְרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ.
ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָרִים שֶׁלֹּא אִסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי
לַעֲשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, אֲלָא כְּשֶׁאֵר דִּינֵי תוֹרָה; אָבָל דְּבָרִים
שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לְגֹזֵר וְלֵאסֹר לַעֲשׂוֹת סִיג, אִם פִּשְׁט אִסּוּרִין
בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין גְּדוֹל אַחֵר יְכוּלִים לַעֲקֹר
וְלְהִתִּיר, אֲפִלּוּ הִיָּה גְּדוֹל מִן הָרָאוּשִׁים.
ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אֶף דְּבָרִים אֵלּוּ לִפִּי שְׁעָה, אֶף עַל
פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרָאוּשִׁים; שֶׁלֹּא יִהְיֶה גְּזֵרָה אֵלּוּ חֲמוּרִין

מתוך רמב"ם לטעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(34) באותה שעה. (35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... וסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים". (36) משבטל בית דין הגדול. (37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. (38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה). (1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

ה. אין זקן ממרא חייב מיתה עד שיהא חכם שהגיע
להוראה סמוך בסנהדרין, ויחלק על בית דין בדבר שידונו
כרת ושיגתו חטאת, או בתפלין, ויורה לעשות כהוראתו
או יעשה הוא על פי הוראתו, ויחלק עליהן והן יושבין
בלשפת הגזית. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה
והורה לעשות - פטור. שנאמר: כי יפלא ממך דבר
למשפט - מי שלא יפלא ממנו אלא דבר מפלא.

ו. היה חכם מפלא של בית דין, וחלק, ושנה ולמד לאחרים
בדבריו, אבל לא הורה לעשות - פטור. שנאמר: והאיש
אשר יעשה כדון. לא שיאמר כדון, אלא יורה לעשות או
יעשה הוא בעצמו.

ז. מצאן חוץ למקומן והמרה עליהן - פטור. שנאמר:
וקמת ועלית אל המקום - מלמד, שהמקום גורם לו מיתה.
וכל אלו וכיצא בהן שהן פטורין מן המיתה, יש לבית דין
הגדול לנדוניהם ולהפרישן ולהכותן ולמנען מללמד, כפי מה
שיראה להן שהדבר צריך לכהן.

ח. וכיצד דנין זקן ממרא? בעת שיפלא דבר ויורה בו
חכם המגיע להוראה, בין בדבר שיראה בעיניו בין בדבר
שקבל מרבותיו - הרי הוא והחולקין עמו עולין
לירושלים, ובאין לבית דין שעל פתח הר הבית. ואמרים
להן בית דין: כף הוא הדין. אם שמע וקבל - מוטב;
ואם לאו - באין פלן לבית דין שעל פתח העזרה,
ואמרים להם גם הם: כף הוא הדין. אם קבלו - ילכו
להן; ואם לאו - פלן באין לבית דין הגדול ללשפת
הגזית, שמשם תורה יוצאת לכל ישראל. שנאמר: מן
המקום ההוא אשר יבחר יי. ובית דין אמר להם: כף
הוא הדין, ויוציאין פלן. חזר זה החכם לעירו ושנה ולמד
בדרך שהוא למוד - הרי זה פטור. הורה לעשות או
שעשה כהוראתו - חייב מיתה, ואינו צריך התראה. אפלו
נתן טעם לדבריו - אין שומעין לו. אלא פנין שבאו עדים
שעשה כהוראתו או שהורה לאחרים לעשות - גומרין
דינו למיתה בבית דין שבעירו, ותופסין אותו ומעלין
אותו משם לירושלים. ואין ממתין אותו בבית דין
שבעירו, ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים, אלא
מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים. ועד הרגל
משמירין אותו, וחונקין אותו ברגל. שנאמר: וכל ישראל
ישמעו ויראו; מפלל שצריך הכרזה. וארבעה צריכין
הכרזה: זקן ממרא, ועדים זוממין, והמסית, ובן סורר
ומורה; שהרי בכלל נאמר: ישמעו ויראו.

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ב

פרק רביעי

א. זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על זדונו

בשר חיה בחלב - הרי זה גורע; ואם יאסר בשר העוף
ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה - הרי זה
מוסיף. אבל אם אמר: בשר העוף מתר מן התורה, ואנו
נאסר אותו, ונודיע לעם שהוא גורע, שלא יבוא מן הדבר
חובה ויאמרו: העוף מתר מפני שלא נתפרש, כף החיה
מתרת שהרי לא נתפרשה; ויבוא אחר לומר: אף בשר
בהמה מתרת, חוץ מן העז; ויבוא אחר לומר: אף בשר
העז מתר בחלב פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו',
שהיא מינו; ויבוא אחר לומר: אף בחלב העז שאינה אמו
מתר, שלא נאמר אלא 'אמו'; לפיכך נאסר כל בשר בחלב,
אפלו בשר עוף - אין זה מוסיף, אלא עושה סג לתורה.
וכן כל פיוצא בזה.

פרק שלישי

א. מי שאינו מודה בתורה שבצל פה - אינו זקן ממרא
האמור בתורה; אלא הרי זה בכלל האפיקורסין, נומיתתו
בכל אדם].

ב. מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבצל פה -
[מורידין אותו ולא מעלין. והרי הוא כשאר כל
האפיקורסין והאומרים אין תורה מן השמים והמוסרין
והמומרים. שכל אלו אינם בכלל ישראל, ואין צריך לא
עדים ולא התראה ולא דנינים, אלא כל ההורג אחד מהן -
עשה מצוה גדולה והסיר המכשול].

ג. במה דברים אמורים? באיש שפפר בתורה שבצל פה
במשכבתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה
ואחר שרירות לבו, וכופר בתורה שבצל פה תחלה, כצדוק
וביתוס וכן כל התועים אחריו. אבל בני התועים האלה ובני
בניהם, שהדיחו אותם אבותם, ונולדו בין הקראים וגדלו
אותם על דעתם - הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם
וגדלוהו, ואינו זריז לאחזו בדרך המצות, שהרי הוא כאנוס.
ואף על פי ששמע אחר כף [שהוא יהודי, וראה היהודים
ודתם - הרי הוא כאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם]. כף אלו
שאמרנו, האוחזים בדרך אבותם הקראים שטעו. לפיכך
ראוי להחזירן בתשובה, ולמשכם בדרך שלום, עד שיחזרו
לאיתן התורה.

ד. אבל זקן ממרא האמור בתורה הוא חכם אחד מחכמי
ישראל, שיש בידו קבלה ודן ומורה בדרך תורה כמו
שידונו ויורו כל חכמי ישראל, שבאת לו מחלקת בדין מן
הדינים עם בית דין הגדול, ולא חזר לדבריהם, אלא חלק
עליהם והורה לעשות שלא כהוראתם - גזרה עליו תורה
מיתה. ומתורה, ויש לו חלק לעולם הבא. אף על פי שהוא
דן והן דנים, הוא קבל והם קבלו - הרי התורה חלקה להם
כבוד. ואם רצו בית דין למחל על כבודן ולהניחו - אינן
יכולין, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

- 1 פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאתָּ, בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן אוֹסְרִים וְהוּא מִתִּיר
2 בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מִתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הָרִי זֶה חֵיב מִיתָה³. אֶפְלוּ
3 הוּא הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקְּבֵלָה, וְאָמַר: כִּף קְבֵלְתִּי מִרְבוּתִי, וְהֵן
4 אוֹמְרִים: כִּף נֶאֱרָא בְּעֵינֵינוּ שֶׁהָיָה נִתְּנָה, הוֹאִיל וְנִשְׁאָ וְנִתְּנָה
5 עֲלֵיהֶן בְּדָבָר, וְעָשָׂה אוֹ שְׁהוּרָה לַעֲשׂוֹת - הָרִי זֶה חֵיב. וְאֵין
6 צָרִיף לוֹמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקְּבֵלָה⁶. וְכֵן אִם חָלַק
7 עֲלֵיהֶם בְּגִזְרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגִּזְרוּ בְּדָבָר שֶׁשֵּׁשׁ בְּשִׁגְגָתוֹ חֲטָאת
8 וְזָדוֹנוֹ פֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הַחֲמִץ⁷ בְּיוֹם אֲרֻכָּה עֶשְׂרִי בְּנִיסָן
9 בְּשָׁעָה שְׁשִׁית⁸, אוֹ אֶסְרֵי בְּהִנָּאָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית⁹ - הָרִי זֶה
10 חֵיב מִיתָה¹⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.
11 **ב.** אֶחָד שֶׁנִּחְלָקוּ בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זָדוֹנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ
12 חֲטָאת, אוֹ שֶׁנִּחְלָקוּ בְּדָבָר הַמֵּבִיא לַיָּדִי דָּבָר שֶׁחֵיבִין עַל
13 זָדוֹנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת. פִּיצַד? נִחְלָקוּ בְּאֶשָּׁה זֹו אִם
14 הִיא עֶרְוָה¹¹ אִם לֹא¹², אִם מֶרְאָה דָּם זֶה מִטְּמֵא בְּאֶשָּׁה אוֹ
15 לֹא¹³, אִם זֹו טְמֵאָה לְדָה אוֹ לֹא¹⁴, אִם זֹו זָכָה אוֹ לֹא¹⁵, אִם
- 16 חָלַב זֶה אֶסְרֵי¹⁶ אוֹ מִתֵּר, וְכָל פְּיוּצָא בָּאֵלוּ - הָרִי חוֹלֵק
17 בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זָדוֹנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת. וְכִיצַד דָּבָר
18 הַמֵּבִיא לַיָּדִי דָּבָר שֶׁחֵיבִין עַל זָדוֹנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת?
19 כְּגוֹן שֶׁנִּחְלָקוּ בְּעֵבֹר שֶׁנָּה, אִם מְעַבְרִים עַד הַפּוֹרִים אוֹ כָּל
20 אֶדָר - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁזֶּה מֵבִיא לַיָּדִי חֲמִץ בְּפֶסַח¹⁷. וְכֵן אִם
21 נִחְלָקוּ בְּדִין מִדִּינֵי מְמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיָן הַדִּינִין¹⁸ שֶׁדִּינֵי דִינֵי
22 מְמוֹנוֹת - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדָבָרֵינוּ שֶׁל זֶה שְׁאֹמֵר שֶׁנָּה
23 חֵיב לָזָה, כָּל שֶׁנִּטְלָה מִמֶּנּוּ - בְּדִין נִטְלָה, וְעַל פִּי בֵּית דִּין נִטְלָה;
24 וְלְדָבָרֵינוּ שֶׁל זֶה שְׁאֹמֵר פֶּטוּר, אוֹ שְׁאֹמֵר שְׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין
25 לְדוֹן¹⁹, כָּל שֶׁנִּטְלָה²⁰ - גִּזְלָה הוּא בְּדוֹן, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אֶשָּׁה -
26 אֵינָה מְקַדְּשָׁתָּה²¹; וְלְדָבָרֵינוּ הָאֹמֵר שֶׁלֹּא נִטְלָה²², הִבָּא עֲלֵיהָ
27 בְּמִזֵּד - עֲנוּשׁ פֶּרֶת, בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת²³; וְנִמְצָא הַדָּבָר
28 מֵבִיא לַיָּדִי דָּבָר שֶׁחֵיבִין עַל זָדוֹנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת.
29 וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּדִינֵי מִכּוֹת, אִם זֶה חֵיב מִלְּקוֹת אוֹ אֵינּוּ, אוֹ
30 שֶׁחָלַק בְּמִנְיָן הַדִּינִים שֶׁלּוֹקִין בְּפִינֵיהֶם²⁴ - הָרִי זֶה חֵיב;

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאני מביאה לידי עונש כרת. (2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. (3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. (4) מצד הסברא והעיון העצמי. (5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". (6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פה, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. (7) אכילת חמץ. (8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. (9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. (10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עברייןא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעבירים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קרית מלך). (11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבה על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עז, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). (13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כאשר ימי טוהר של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15) כגון "קשתה שלושה ימים" (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחזה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו"ו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפוט לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). (16) כגון, חלב שפרק הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא איסור, אבל אין עושים עליו כרת (חולין מט, ו) והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא איסור, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא איסור, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20) התובע. (21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלויה. (23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א).

מתוך מהדורת וגשל

- 1 שְׁהָרִי לְדָבְרִי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לֹקֵה²⁵ - חֹבְלִין הֵם בּוֹ, וְחִיבִין
2 לְשֹׁלֵם²⁶, וְכָל שְׂטִיל מִהֶן - פְּדִין נוֹטֵל; וְלְדָבְרִי הָאוֹמֵר בֶּן
3 מִלְּקוֹת הוּא²⁷, כָּל שְׂטִיל מִהֶן - גִּזְלָהּ הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ
4 בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת²⁸. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּעֲרִכִין²⁹ אוֹ
5 בַּחֲרָמִין³⁰, אִם זֶה חֵיב לְתֵן אוֹ אֵינוֹ - הָרִי זֶה³¹ חֵיב; שְׁהָרִי
6 לְדָבְרִי הָאוֹמֵר אֵינוֹ חֵיב לְתֵן, אִם לִקְחוֹ מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה גִּזְלָהּ,
7 וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת³². וְכֵן אִם חָלַק עָלֶיהֶן
8 בַּפְּדִיּוֹן קְדָשִׁים, אִם נָפְדוּ אוֹ לֹא נָפְדוּ³³ - הָרִי זֶה חֵיב;
9 שְׁהָרִי לְדָבְרִי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פְּדִיּוֹן, אִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה -
10 אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת³⁴. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּעֲרִיפַת הָעֵגְלָה³⁵, אִם אֶלּוֹ
11 חֵיבִין לְהֵבִיא אוֹ לֹא³⁶ - הָרִי זֶה חֵיב; שְׁהָרִי לְדָבְרִי הָאוֹמֵר
12 חֵיבִים לְהֵבִיא - הָרִי הִיא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ³⁷
13 אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת³⁸. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּעֲרִיפָה³⁹. וְכֵן אִם
14 נִחְלְקוּ בַּלְּקֻט שִׁכְחָה וּפָאָה, אִם זֶה לְעֻנָּיִים אוֹ לְכַעַל הַבֵּית⁴⁰
- 15 - הָרִי זֶה חֵיב; שְׁהָרִי לְדָבְרִי הָאוֹמֵר לְכַעַל הַבֵּית - הָרִי זֶה
16 גִּזְלָהּ בְּיַד הָעֻנִי, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן אִם
17 חָלַק עָלֶיהֶן בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטְּמֵאָה, כְּגוֹן נִגְעֵי בִּשְׂרָא⁴¹ אוֹ נִגְעֵי
18 בְּתִים⁴² אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴³ - הָרִי זֶה חֵיב; שְׁהָרִי לְדָבְרִי
19 הָאוֹמֵר טְהוֹר - מִתֵּר לְהַכְנִס בַּמְקַדֵּשׁ וְלֶאֱכֹל⁴⁴ קְדָשִׁים;
20 וְלְדָבְרִי הָאוֹמֵר טְמֵא, אִם נִכְנַס⁴⁵ אוֹ אָכַל בְּמִזֵּד - עֲנוּשׁ
21 כְּרַת, וּבְשֹׁגֵג - חֵיב טִשְׁתָּא. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּטְּהֵרָה מִצָּרַע,
22 אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טְהֵרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּהֶשְׁקָאָה
23 סוּטָה, אִם זֶה צָרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ צָרִיכָה⁴⁷ - הָרִי זֶה
24 חֵיב; שְׁהָרִי לְדָבְרִי הָאוֹמֵר צָרִיכָה, אִם מֵת הַכַּעַל קִדְּם
25 שְׁתִּשְׁתָּה - הָרִי זֶה אֲסוּרָה לִיבְמָה⁴⁸; וְלְדָבְרִי הָאוֹמֵר אֵינָהּ
26 צָרִיכָה - מִתִּיבָמָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה - צָרִיכִין לְכַדֵּק
27 וּלְחַקֵּר אִם הִתֵּיהּ מִחֻלָּקָה זֶה מִכִּיָּאָה לִידֵי דָבָר זֶה, וְדָבָר זֶה
28 מִכִּיָּא לִידֵי דָבָר שֵׁנִי, אֲפֹלוֹ אַחֵר מֵאֵה דְבָרִים, אִם יָבוֹא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(25) שאינו חייב מלקות. (26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27) שבית-דין של שלושה דין דיני מכות. (28) סנהדרין פז, ב. (29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שיך לכהן הרי הוא ממנו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממנו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכחו (ראה דברים כא, אג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששינונו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפרש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). (44) שהרי שני דברים נפדים הם. (45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד-יז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. (47) כגון, שקניא לה בפני שני עדים; אל תסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשותות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). (48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מותרן שבכל זאת יש כאן דבר מביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתים יקדשה אחר מן השוק קידושי תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושי תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה כ"ט, ומעתה אם יקדשה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל.

אָבֵל הָאֲזֹהָרָה הָרִי הִיא בְּכָלֹל לֹא תִקְלָל חֲרָשׁ. הוֹאִיל וְהוּא
מִזֶּהָרָה שֶׁלֹּא לִקְלָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אָבִיו בְּכָלֹל יִשְׂרָאֵל.
ה. הַמִּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שְׁנֵאֲמָר: מִכָּה אָבִיו
וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת. וְצָרִיף עֲדִים וְהִתְרָאָה, כְּשֶׁאֵר כָּל מַחֲבִיבֵי
מִיתָת בֵּית דִּין. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטְּמֵטוֹס
וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס. וְהוּא שֶׁיִּגְיֵעוּ לְכָלֹל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חֵיב חֶנֶק עַד
שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּהֵן חֲבוּרָה; אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה בְּהֵן חֲבוּרָה - הָרִי
זֶה כְּמִכָּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהַמִּכָּה אוֹתָן לְאַחֵר מִיתָה - פְּטוּר.
ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אֲזָנוֹ וְחֲרָשׁוֹ - חֵיב וְנִהְרָג. שְׂאִי
אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲרָשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה, אֲלֹא יֵצֵאת טַפַּת דָּם
בְּפָנִים בְּאֶזֶן וְנִתְחַרֵּשׁ.
ז. הַמִּקְיֵי דָם לְאָבִיו, אוֹ שֶׁהִיָּה רוֹפֵא וְחָתָף לוֹ בִּשְׂרָא אוֹ אָבִיר
- פְּטוּר. אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ
לְהוֹצִיא סֵלֹן מִבִּשְׂרָא אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה
חֲבוּרָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? כְּשִׁישׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת;
אָבֵל אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֲלֵא הוּא, וְהָרִי הֵן מִצְטַעֲרִין
- הָרִי זֶה מִקְיֵי וְחִתָּף כְּפִי מִה שֶׁיִּרְשָׁהוּ לַעֲשׂוֹת.
ח. אֲזֹהָרָה שֶׁל מִכָּה אָבִיו מִנִּין? עֲנֹשׁ שֶׁמַּעֲנֵהוּ, אֲזֹהָרָה לֹא
שֶׁמַּעֲנֵהוּ. הוֹאִיל וְהוּא מִזֶּהָרָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל -
הָרִי אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכָלֹל.
ט. שְׂתוּקִי - חֵיב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חֵיב עַל אָבִיו. אֵף עַל פִּי
שֶׁנִּכְדָּקָה אִמּוֹ וְאִמְרָה: כֵּן פְּלוּנִי הוּא - אֵינוֹ נִסְקָל אוֹ נִתְּנָק
עַל פִּיָּה. אָבֵל בְּנוֹ מִן הַשְּׂפָחָה וּמִן הַעֹבְדָת כּוֹכְבִים - אֵינוֹ
חֵיב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ. וְכֵן גַּר שֶׁהוֹרְתוֹ שֶׁלֹּא
בְּקִדְשָׁה, אֵף עַל פִּי שֶׁלְּדָתוֹ בְּקִדְשָׁה - אֵינוֹ חֵיב עַל מַכָּה
אָבִיו וְקָלְתוֹ.
י. כֶּשֶׁם שֶׁאֵינוֹ חֵיב עַל אָבִיו, כֵּן אֵינוֹ חֵיב עַל אִמּוֹ.

בְּסוּף לְדַבֵּר שֶׁזִּדְּוֹנוּ כָּרַת וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָאת, בֵּין שֶׁהִיָּה הִזְקָן
מִקָּל וְהֵן מַחֲמִירִין בֵּין שֶׁהִיָּה הוּא מַחֲמִיר וְהֵן מִקָּלִין -
חֵיב⁴⁹.
ג. וְאִם לֹא תָבִיא הַמַּחֲלָקֶת לִידֵי כָּף⁵⁰ - הָרִי זֶה פְּטוּר. חוּץ
מִמִּצְוֹת תְּפִלִּין בְּלִבְדוּ⁵¹. בִּיצֵד? הוֹרָה לְהוֹסִיף טוֹטְפָת
חֲמִישִׁית⁵² בְּתִפְלִין וְיַעֲשֶׂנָּה⁵³ חֲמֵשׁ טוֹטְפוֹת - הָרִי זֶה חֵיב.
וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּתַחֲלָה אַרְבַּעַה בְּתִים כְּהִלְכָתוֹ⁵⁴, וְיָבִיא
חֲמִישִׁית וַיִּדְבֵּק בְּחִיצוֹן; שֶׁהַבֵּית הַחִיצוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת
הָאִוִיר - תְּמִיד⁵⁶ פְּסוּל. וְחִיּוֹב זָקֵן מִמָּרָא עַל דְּבָר זֶה -
הִלְכָה מִפִּי הַקְּבִלָּה⁵⁷. אָבֵל אִם נִתְּלָקוּ בִּשְׂאֵר מִצְוֹת, כְּגוֹן
שֶׁחָלַק בְּדָבָר מִדְּבָרֵי לוּבָב⁵⁸ אוֹ צִיצִית⁵⁹ אוֹ שׁוּפָר, זֶה אוֹמֵר
פְּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר כְּשֶׁר, זֶה אוֹמֵר יָצָא יְדֵי חוּבָתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר
לֹא יָצָא, זֶה אוֹמֵר טָהוֹר, וְזֶה אוֹמֵר שְׁנֵי לְטַמְאָה⁶⁰ - הָרִי זֶה
פְּטוּר מִן הַמִּיתָה⁶¹. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. הַמִּקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שְׁנֵאֲמָר: אָבִיו וְאִמּוֹ קָלִל,
דְּמִיו בּוֹ. וְאֶחָד הַמִּקְלָל בְּחִיָּהוּ אוֹ לְאַחֵר מִיתָתוֹ - הָרִי זֶה
נִסְקָל. וְצָרִיף עֲדִים וְהִתְרָאָה, כְּשֶׁאֵר כָּל מַחֲבִיבֵי מִיתוֹת בֵּית
דִּין. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטְּמֵטוֹס וְהַנְּדְּרוֹגִינוֹס.
וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה גְדוֹלִים שֶׁהִגִּיעוּ לְכָלֹל הָעֲנָשִׁין.
ב. אֵינוֹ חֵיב סְקִילָה עַד שֶׁיִּקְלָלֵם בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת
הַמִּיחֲדִין; אָבֵל אִם קָלָלֵם בְּכַנּוּי - פְּטוּר מִן הַסְקִילָה, וְלוֹקָה
כְּדָרָף שְׁלוֹקָה עַל קָלָלָת כָּל אָדָם כְּשֶׁר מִיִּשְׂרָאֵל.
ג. וְכֵן הַמִּקְלָל אָבִי אָבִיו וְאִמּוֹ - הָרִי זֶה כְּמִקְלָל אֶחָד
מִשְׂאֵר הַקְּבִלָּה.
ד. אֲזֹהָרָה שֶׁל מִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנִּין? עֲנֹשׁ שֶׁמַּעֲנֵהוּ בְּפִירוּשׁ,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד". (50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. (51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. (52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטטפת. (53) או שהוא בעצמו עשה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. (54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוץ. (56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (57) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פה, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספת), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחר שנעשו כבר בהכשר - פסול. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף גורע" אלא גורעה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשת בהכשר. וכל השטפה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פ, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). (58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. (59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. (60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. (61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז. (1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבר ביחס לכבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האב מהאב הרוצח.

ג. אי זהו מורא, ואי זהו פבור? מורא - לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו. ולא יקרא לו בשמו, לא בחיו ולא במותו, אלא אומר: אבא מרי. היה שם אביו או שם רבו בשם אחרים - משנה את שמם. יראה לי, שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא, שאין הכל דשין בו; אבל השמות שקוראין בהן את העם, כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן, בכל לשון ובכל זמן - קורא בהן לאחרים שלא בפניו, ואין בכך כלום. אי זהו פבור? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה - משל האב. ואם אין ממון לאב, ויש ממון לבן - כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים משמשים בהן את הרב. ועומד מפניו כדרך שהוא עומד מפני רבו.

ד. והאב שהיה תלמיד בנו - אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו, אף על פי שהוא תלמידו. וחיב לכבדו בשאר דרכיו בשעת עשיית משאו ומתנו ועשיית חפציו. כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום - לא יאמר: מהרוני בשביל עצמי! פטרוני בשביל עצמי! אלא: מהרוני בשביל אבא! פטרוני בשביל אבא! וכן כל כיוצא בזה, לעולם יכלל בכלל דבריו שהוא חושש בכבוד אביו ושמירתא ממנו.

ה. וחיב לכבדו אפלו לאחר מותו. כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו - לא יאמר: כך אמר אבא; אלא אומר: כך אמר אבא מרי, אני פסרת משכבו. במה דברים אמורים? בתוך שנים עשר חדש שלאחר מיתתו; אבל לאחר שנים עשר חדש - אומר: זכרונו לטיה העולם הבא.

ו. אחד האיש ואחד האשה חביבין במורא וכבוד; אלא שהאיש יש בידו לעשות, והאשה אין בידה לעשות, שהרי רשות אחרים עליה. לפיכך, אם נתגדשה או נתאלמנה - הרי שניהם שוים.

ז. עד היכן הוא פבור אב ואם? אפלו נטלו פיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים - לא יכלימם, ולא יצער בפניהם, ולא יכעס כנגדם; אלא יקבל גזרת הכתוב וישתק. ועד היכן מוראן? אפלו היה לובש בגדים חמודות ויושב בראש בפני הקהל, ובא אביו ואמו וקראו בגדיו והפוחו בראשו וירקו בפניו - לא יכלימם, אלא ישתק ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך. שאלו מלך בשור ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יתר מזה - לא היה יכול לפרסם בדבר; קל וחומר למי שאמר והיה העולם כרצונו.

ח. אף על פי שבכך נצטוונו, אסור לאדם להכביד עלו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחל ויתעלם; שהאב שמחל על כבודו - כבודו מחול.

ט. והמפה בנו גדול - מנדין אותו, שהרי הוא עובר על ולפני עור לא תתן מכשל.

י. מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו - משתדל לנהוג

שנאמר: ומקלל אביו ואמו. את שהוא חיב על אביו - חיב על אמו, וזה שאינו חיב על אביו - אינו חיב על אמו.

יא. הגר אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהכותו. ולא יבזהו. כדי שלא יאמרו: באו מקדשה חמונה לקדשה קלה, שהרי זה מבזה אביו. אלא נוהג בו מקצת פבור. אבל העבד - אין לו יחוס, אלא הרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר, אף על פי שנטשתהו.

יב. מי שהיו אביו ואמו רשעים גמורים ועובדי עברות, אפלו נגמר דינו להריגה והם יוצאים להרג - אסור להכותו ולקללם. ואם קלל או חבל בהן - פטור. ואם עשו תשובה - הרי זה חיב, ונהרג עליהן, אף על פי שהרי הן יוצאין למיתה. במה דברים אמורים? בבנו; אבל אחר שבא והכהו וקללו אחר שנגמר דינו, אף על פי שעשה תשובה - הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה. ואם בישו - חיב בקנס המביש.

יג. עבר אביו ואמו על עברה שלוקין עליה, והיה הוא חנון לפני הדינים - לא יפה אותם. וכן אם נתחייבו נדוי - לא יהיה שליח לנדותם. ולא ידחף אותם ולא יבזה אותם בשליחות בית דין, אף על פי שהן ראויין לכך ולא עשו תשובה.

יד. לכל אין הבן נעשה שליח להכותו ולקללו, חוץ ממסית ומדיח. שהרי אמרה תורה: לא תחמל ולא תכסה עליו.

טו. מי שנתחייב שבועה לבנו - כך ראוי בו תמיד, שאינו משביעו בשבועת האלה, שהרי זה בא לקללת אביו, אלא משביעו שבועה שאין בה אלה. וכבר בארנו, שהאב שהרג את בנו - אין אחד מאחיו של נהרג נעשה גואל הדם. ולא על הכאה ולא על הקללה בלבד הקפידה תורה, אלא אף על הבזיון. שכל המבזה אביו או אמו, אפלו בדברים ואפלו ברמיזה - הרי זה ארור מפי הגבורה. שנאמר: ארור מקלה אביו ואמו. והרי הוא אומר: עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם וגומר. ויש לבית דין להכות על זה מפת מרדות ולענש כפי מה שיראו.

פרק ששי

א. פבור אב ואם - מצות עשה גדולה. וכן מורא אב ואם. שקל אותן הכתוב בכבודו ובמוראו. כתוב: פד את אביך ואת אמך, וכתוב: פד את יי מהונך. ובאביו ואמו כתוב: איש אמו ואביו תיראו, וכתוב: את יי אלהיך תירא. כדרך שצוה על כבוד שמו הגדול ומוראו, כך צוה על כבודם ומוראם.

ב. המקלל אביו או אמו - בסקילה, והמגדף - בסקילה. הנה השנה אותן בענש. הקדים אב לאם לכבוד, והקדים אם לאב למורא. ללמד ששניהם שוים, בין למורא בין לכבוד.

- 1 עמקם כפי דעתם עד שירחם עליהן. ואם אי אפשר לו
2 לעמוד מפני שנשתטו ביותר - יניחם וילך לו, ויצוה אחרים
3 להנהיגם כראוי להם.
4 יא. הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו, אף על פי שהוא
5 פטור על מכתו וקללתו עד שייעשה תשובה. אפלו היה
6 אביו רשע ובעל עברות - מכבדו ומתירא ממנו. ראהו עובר
7 על דברי תורה - לא יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה!
8 אלא יאמר לו: אבא, כתוב בתורה כך וכך? כאלו הוא
9 שואל ממנו, ולא כמזהירו.
10 יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר
11 לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה, אפלו
12 של דבריהם - הרי זה לא ישמע לו. שנאמר: איש אמו
13 ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו - כלכם חייבין בכבודי.
14 יג. אמר לו אביו: השקני מים! ויש בידו לעשות מצוה:
15 אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים - תעשה, ויתעסק
16 בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם
17 אחרים לעשותה - יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו; שהוא
18 ואביו חייבים בדבר מצוה. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב
19 ואם.
20 יד. אמר לו אביו: השקני מים! ואמרה לו אמו: השקני
21 מים! - מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו תחלה, מפני
22 שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו.
23 טו. חייב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו,
24 כל זמן שאביו קיים; שזה בכלל כבוד אביו. וכן מכבד פעל
25 אמו, כל זמן שאמו קיימת; אבל לאחר מיתתה - אינו חייב.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חייב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.
(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כוולל וסובא, הגיל המדויק של חיוב בן סורר ומורה. בן
סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי? (2) דברים כא, יח-כא.
(3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורו שם. (5) שם סג, א. ואף
על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולאו זה כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון
שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר,
שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסוכאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה:
לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישרון ויבעט", וכן אמרו
חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם לך שתהא מבעט בך, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): "מילוי הכרס יביא לחטאים
רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר
עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש... ועל כן תמנענו תורתינו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד
שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...". (7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה. (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני.
(10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו פוחד
שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). (13) שאין להם
שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בבתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו
מבושל ואינו מבושל. ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג
ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם).
(15) הסובאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר
שש מעין והמעה משקל שש עשרה שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה
עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו
כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכו'". (18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר
דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו,
הלכה ד. (19) שפחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול

מתוך מהדורת וגשל

1 ואכל ושתה אכילה זו המלכּוּת⁴⁰. הא פיצד⁴¹? מפי
2 השמועה למדו, שאין דין זה אלא בן שלש עשרה שנה
3 ויום אחד שהביא שתי שערות, עד שיקיף⁴² כל הגיד⁴³;
4 ואחר שיקיף השער כל הגיד - הרי הוא ברשות עצמו ואינו
5 נסקל.

6 ו. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים
7 מאחר שהביא שתי שערות⁴⁴. לפי שאפשר שתתעבר
8 אשתו⁴⁵ ויהיה עברה נפר בשלשה חדשים⁴⁶, ונאמר: כי
9 יהיה לאיש בן סורר ומורה - ולא אב⁴⁷ סורר ומורה. הא
10 למדת⁴⁸, שאם הקיף השער את כל הגיד קדם שישלים
11 שלשה חדשים - הרי זה פטור⁴⁹.

12 ז. פיצד דנין בן סורר ומורה? מביאין אותו אביו ואמו
13 תחלה לבית דין של שלשה⁵⁰ ואומרינן להן: בנגנו זה סורר
14 ומורה. ומביאין שני עדים שנגב משל אביו, וקנה פטר וזין
15 במה שנגב, ואכל אותה אכילה האמורה אחר ההתראה⁵¹.
16 וזו היא עדות הראשונה. ומלקין אותו כשאר חגיבי מלקות,
17 שנגמר: ויסרו אותו⁵² ולא ישמע אליהם. חזר ונגב משל
18 אביו ואכל אכילה זו - אביו ואמו מביאין אותו לבית דין
19 של שלשה ועשרים⁵³, ומביאין שני עדים ומעידין עליו
20 שנגב ואכל אכילה זו האמורה אחר שהתרו בו⁵⁴. וזו היא

1 מצוה אפלו מדבריהם [או אכילת עברה אפלו מדבריהם]
2 - פטור. שנגמר: איננו שמע בקלנו - שאינו עובר באכילה
3 זו אלא על קולם. יצא זה שעבר בה על דברי תורה²², או
4 שאכלה בדבר מצוה²³. פיצד? אכל אכילה זו המלכּוּת עם
5 התבונה הרעה שאוכל עמהם בדבר מצוה²⁴, או שאכלו
6 מעשר שני בירושלים²⁵, אפלו אכלו בתנחומי אבליים²⁶
7 שהיא מצוה מדבריהם - הרי זה פטור. וכן אם אכלה
8 מנבלות וטרפות, שקצים²⁷ ורמשים²⁸, אפלו אכל בתענית
9 צבור²⁹ שהיא עברה מדבריהם³⁰ - הרי זה פטור מן
10 המיתה³¹.

11 ג. אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה, אף על פי שאכל
12 אכילה זו מבשר העוף - פטור. ואם אכל אכילה זו מבשר
13 בהמה, והשלים התמישים דיגרים מבשר העוף³² - חייב.
14 שטה כל משקה ולא שטה זין - פטור³³.

15 ד. אכל בשר חי ושתה זין חי³⁴ - פטור; שנה קרי³⁵ הוא,
16 ואין אדם יכול להמשיך בזה³⁶. וכן אם אכל בשר מליח
17 ביום השלישי למליחתו³⁷, או שטה זין מגת³⁸ - פטור;
18 שאין אדם יכול להמשיך בזה.

19 ה. לא ענש הכתוב קטן³⁹ שלא בא לכלל המצות. וכן איש
20 שגדל והרי הוא ברשות עצמו - אינו נסקל מפני שנגב

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו ללכות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזולל בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע, ב. (32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם. (34) בלתי מזוג במים. (35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לענין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א. (39) פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר" - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש. (44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרעה". (47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". (48) מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", ונמצא: שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממלא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", ונמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם). (50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הורין, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י). (52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדן דיני נפשות. (54) אביו ואמו.

יג. בן סורר ומוֹרָה צָרִיף הַכְרֵזָה. פִּיצֵד מְכַרְזִין עָלָיו? 26
כּוֹתֵבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי סָקְלָנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי 27
שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה.⁷² 28
יד. בן סורר ומוֹרָה הָרִי הוּא כָּכָל הַרוּגִי בֵּית דִּין שֶׁמֻּמְנָם 29
לְיִוְרְשֵׁיהֶן⁷³; שָׁאֵף עַל פִּי שְׁאָבִיו גָּרַם לוֹ סָקִילָה - הָרִי הוּא 30
יִוְרֵשׁ כָּל נִכְסָיו.⁷⁴ 31

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיפִין

הלכות אבל

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא 34
תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטִין: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֶפְלוּ 35
כֹּהֵן מִטְמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל 36
הַרוּגִי בֵּית דִּין. וּלְפִי זֶה כָּלֶלֶתִי הִלְכוֹת אֵלּוּ בִּסְפָר זֶה, שֶׁהֵן 37
מַעֲיִן קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. (ב) שֶׁלֹּא 38
יִטְמָא כֹּהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים. (ג) שֶׁלֹּא יִכְנֹס עִם הַמֵּת בְּאֵהָל. 39
(ד) שֶׁלֹּא יִטְמָא כֹּהֵן הַדְּיוֹט לִנְפֶּשׁ אָדָם אֲלֵא לְקְרוֹבִים 40
בְּלִבָּד. 41

וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנָאֵמַר: וְאֶכְלֵתִי 44
חֲטָאֵת הַיּוֹם, הֵיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ. וְאִין אֲבָלוֹת מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא 45
בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבָּד, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה; אֲבָל 46
שָׁאֵר הַשְּׂבָעָה יָמִים - אִינוּ דִּין תּוֹרָה. אָף עַל פִּי שְׁנָאֵמַר 47
בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבָל שְׂבָעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה 48

יְעֻדוֹת אַחֲרֹנָה. אֶפְלוּ הָיוּ הַשְּׂנִיִּים הָרִאשׁוֹנִים⁵⁵ הֵם 1
הָאֲחֲרֹנִים⁵⁶. וְאַחַר שֶׁמֻּקְבָּלִין עֲדוּתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא 2
הִקְיָה הַשְּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקְיָה וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ 3
שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדָרְךָ כָּל הַרוּגִי בֵּית דִּין 4
וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ נִסְקָל עַד שֶׁיְהִי שֵׁם שְׁלֹשָׁה 5
הָרִאשׁוֹנִים⁵⁷. שְׁנָאֵמַר: בְּגִנּוּ זֶה - זֶהוּ שְׁלָקָה בְּפִנְיָכֶם⁵⁸. 6

ח. וְאִם מָחְלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ⁵⁹ קִדְּם שְׁנִגְמַר דִּינוֹ⁶⁰ - פְּטוּר⁶¹. 7
ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כֵּךְ הִקְיָה הַשְּׂעָר מִלְּמִטָּה 8
- פְּטוּר⁶². וְאִם מִשְׁנִגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, אֶפְלוּ הִזְקִין - כָּל יֵת 9
שֶׁיִּמְצָא יִסְקָל; שְׁכָל מִי שְׁנִגְמַר דִּינוֹ - הָרִי הוּא כְּהָרוּג וְאִין 10
לוֹ דָּם⁶³. 11

י. הָיָה אָבִיו רוֹצֵחַ⁶⁴ וְאִמּוֹ אֵינָה רוֹצֵחַ, אִמּוֹ רוֹצֵחַ וְאָבִיו 12
אֵינוּ רוֹצֵחַ - אִינוּ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה. שְׁנָאֵמַר: וְתִפְשׁוּ 13
כּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּדָם אוֹ חָגֵר אוֹ אֶלֶם אוֹ סוּמָא 14
אוֹ חֶרֶשׁ - אִינוּ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה. שְׁנָאֵמַר: וְתִפְשׁוּ כּוֹ 15
- וְלֹא גֵדָמִים; וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ - וְלֹא חֲגָרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא 16
אֶלְמִים; בְּגִנּוּ זֶה⁶⁵ - וְלֹא סוּמִים; אִינְנוּ שִׁמְעַ בְּקִלְנוּ - וְלֹא 17
חֲרָשִׁים⁶⁶. 18

יא. גִּזְרַת הַכְּתוּב הוּא שִׁיִּסְקָל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה. אֲבָל הַבֵּת 19
- אֵינָה נִדּוּנָת בְּדִין זֶה, שָׁאִין דְּרָבָה לְהַמְשִׁיךְ בְּאֶכִּילָה וּשְׂתִיָּה 20
כְּאִישׁ⁶⁷. שְׁנָאֵמַר: בֶּן - וְלֹא בֵּת⁶⁸, וְלֹא טְמֵטוּם 21
וְאִנְדְּרוּגִינוּס⁶⁹. 22

יב. טְמֵטוּם שְׁנִקְרַע⁷⁰ וְנִמְצָא זָכָר - אִינוּ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר 23
וּמוֹרָה. שְׁנָאֵמַר: כִּי הָיָה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה - עַד שֶׁיְהִיָּה 24
בֶּן מִשְׁעַת הַתְּרָאָה⁷¹. 25

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(55) העדים הראשונים. (56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג' "בנו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". (57) הדיינים שחייבוהו מלקות. (58) שם ע"א, א. (59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. (61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין..." שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך). (62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין ע"א, ב. (64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים אותו באצבעם. (66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: אינו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י). (67) ולא תבוא אלססם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. (68) שם ע"א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראוייה להיות כבן סורר ומוורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". (69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק. (70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). (71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומוורה, אולם בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכרך יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומוורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג. (72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז. (73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שמומנם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פ"ד, הלכה ט. (74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתוהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמדה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח). (1) מתבארת בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהורוגי

1 ונתחדשה הלכה. ומשה רבנו תקן להם לישראל שבבית ימי
2 אבילות ושבבית ימי המשטה.
3 ב. מאימתי יתחייב אדם באבל? משיסתם הגולל. אבל כל
4 זמן שלא נקבר המת - אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל
5 אסור בהן. ומפני טעם זה רחץ דוד וסוף בשמות הילד טרם
6 שיקבר.
7 ג. הרוגי מלכות שאין מניחין אותן להקבר, מאימתי
8 מתחילין להתאבל עליהן ולספור שבועה ושלשים?
9 משינאשו לשאל למלך לקברו, אף על פי שלא נתיאשו
10 מלגנב אותן.
11 ד. מי שטבע בנהר או מי שאכלתו חיה רעה - משנתיאשו
12 לבקש. מצאוהו איברים איברים - אין מונין לו עד שימצא
13 ראשו ורבו או יתיאשו מלבקש.
14 ה. מי שדרפן לשלח המת למדינה אחרת לקברו, ואינם
15 יודעים מתי יקבר - מצת שיתחזרו פניהן מללותו מתחילין
16 למנות שבועה ושלשים ומתחילין להתאבל.
17 ו. הנפלים - אין מתאבלין עליהן. וכל שלא שקה שלשים
18 יום באדם - הרי זה נפל. אפלו מת ביום שלשים - אין
19 מתאבלין עליו.
20 ז. ואם נודע בודאי שנולד לתשעה חדשים גמורים, אפלו
21 מת ביום שנולד - מתאבלין עליו.
22 ח. בן תשעה חדשים שנולד מת, וכן שמונה שמת אפלו
23 לאחר שלשים, ומי שצא מחתף או מרסס אף על פי שכלו
24 לו חדשיו - הרי זה נפל; ואין מתאבלין עליהן, ולא
25 מתעסקין עמהם.
26 ט. כל הרוגי מלכות, אף על פי שנהרגו בדין המלך,
27 והתורה נתנה לו רשות להרגו - הרי אלו מתאבלין עליהן,
28 ואין מונעין מהן כל דבר, וממונם למלך, ונקברין בקברי
29 אבותיהן. אבל כל הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן,
30 אבל אוננין; שאין אנינות אלא בלב. ואין נקברין עם
31 אבותיהן עד שיתאכל הבשר, וממונם ליורשיהם.
32 י. כל הפורשין מדרבי צבור, והם האנשים שפרקו על
33 המצות מעל צוארן, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית
34 המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי
35 מדרשות, אלא הרי הן כבני חורין לעצמן, וכן האפיקורוסין
36 [והמומרים] והמוסרין - כל אלו אין מתאבלין עליהן; אלא
37 אחיהם ושאר קרוביהם לובשין לבנים ומתעטפים לבנים
38 ואוכלים ושותים ושמיחים, שהרי אבדו שונאיו של הקדוש
39 ברוך הוא. ועליהם כתוב אומר: הלא משנאיף יי אשנא.
40 יא. המאבד עצמו לדעת - אין מתעסקין עמו לכל דבר,
41 ואין מתאבלין עליו, ואין מספידין אותו. אבל עומדין עליו

בשורה, ואומרים עליו ברפת אבלים, וכל דבר שהוא כבוד
לחיים. ואי זהו המאבד עצמו לדעת? לא שעלה לגג ונפל
ומת, אלא האומר: הריני עולה לראש הגג! ראוהו שעלה
מיד דרך פעס, או שהיה מצר, ונפל ומת - הרי זה בחזקת
שאבד עצמו לדעת. אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן, או
הרוג ומשלה על גב סיפו - הרי זה בחזקת כל המתים,
ומתעסקין עמו ואין מונעין ממנו דבר.

פרק שני

א. אלו שאדם חייב להתאבל עליהן דין תורה: אמו ואביו,
בנו ובתו, ואחיו ואחותו מאביו. ומדבריהם שיתאבל האיש
על אשתו הנשואה, וכן האשה על בעלה, ומתאבל על אחיו
ועל אחותו שהן מאמו.
ב. אפלו הכהן, שאינו מטמא לאחיו ואחותו מאמו,
ולאחותו הנשואה אף על פי שהיא מאביו - מתאבל הוא
עליהן. ואם הייתה אחותו זו הנשואה מאביו - הרי הוא
מתאבל עליה דין תורה.
ג. בנו או אחיו הבא מן השפחה ומן הנכרית - אינו
מתאבל עליהן כלל. וכן מי שנתגר הוא ובניו, או נשתחרר
הוא ואמו - אין מתאבלין זה על זה. וכן אשתו ארוסה -
אינו מתאבל עליה ולא אונן, וכן היא לא אוננת ולא
מתאבלת עליו.
ד. כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהן - הרי זה מתאבל
עמהם בפניהם מדברי סופרים. כיצד? הרי שמת בן בנו או
אחי בנו או אם בנו - חייב לקרע בפני בנו ולנהג אבילות
בפניו; אבל שלא בפניו - אינו חייב. וכן בשאר הקרובים.
ה. אשתו הנשואה, אף על פי שהיא מתאבלת עליה - אינו
מתאבל עמה על שאר קרובים; אלא על אביה ועל אמה,
משום כבוד אשתו, נוהג אבילות עליהן בפניה. כיצד? מי
שמת חמיו או חמותו - כופה משתו ונוהג אבילות עם אשתו
בפניה, אבל לא שלא בפניה. וכן האשה שמת חמיה או
חמותה - נוהגת אבילות בפניו. אבל שאר קרובים, כגון
שמת אחי אשתו או בנה, והאשה שמת אחי בעלה או בנו
- אין מתאבלין זה על זה. וכן יראה לי, שאם מתה אשת
קרובו או בעל קרובתו, כגון שמתה אשת בנו או בעל בתו
- אינו חייב להתאבל עליהן. וכן כל פיוצא בזה.
ו. כמה חמורה מצות אבילות, שהרי נדחת לו הטמאה מפני
קרוביו, כדי שיתעסק עמה ויתאבל עליה. שנאמר: כי אם
לשאר הקרב אליו, לאמו וגומר, לה שטמא - מצות עשה;
שאם לא רצה להטמא - מטמאין אותו על כרחו. כמה דברים
אמורים? בזכרים, שהזהירו על הטמאה; אבל בהנחות,

32 בן תשעה לראשון, וכן כל כיוצא בזה - אינו מטמא להן
33 מספק. וכן כל המתגרשת ספק גרושין או בגט פסול - אינו
34 מטמא לה.
35 יד. אין הכהן מטמא לאבר מן החי מאביו, ולא לעצם
36 מעצמות אביו. וכן המלקט עצמות אביו - אינו מטמא להן,
37 אף על פי שהשדרה קימת.
38 טו. נקטע ראשו של אביו - אינו מטמא לו. שגאמר: לאביו
39 - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר. וכן שאר
40 הקרובים. הטמאה לקרובים - דחוייה היא, ולא התירה לכל.
41 לפיכך אסור לכהן להטמא למת אפילו בעת שמטמא
42 לקרוביו. שגאמר: לה יטמא - אינו מטמא לאחרים עמה.
43 שלא יאמר: הואיל ונטמאתי על אבי, אלקט עצמות פלוני
44 או אגע בקבר פלוני. לפיכך, כהן שמת לו מת - צריך
45 להזהר ולקברו בסוף בית הקברות, כדי שלא יגנס לבית
46 הקברות ולא יטמא בקברות אחרים כשיקבר מתו.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ב

פרק שלישי

48 א. כל כהן שנטמא למת, חוץ משה מתים המפרשים
49 בתורה² או אשתו³, בעדים והתראה - הרי זה לוקה.
50 שגאמר: לנפש לא יטמא בעמיו. ואחד הנוגע במת או
51 המאחיל⁴ או הנושא. ואחד המת ואחד שאר הטמאות
52 הפורשות מן המת⁵. שגאמר: לנפש לא יטמא בעמיו. וכבר
53 פירשנו בהלכות טמאת מת⁷ כל דברים המטמאין מן המת
54 מן התורה או מדבריהם.⁸
55 ב. וכן אם נגע הכהן בקברי⁹ - לוקה. אבל נוגע הוא
56 בבגדים שנגעו במת, אף על פי שמטמא בהן טמאת
57 שבקעה¹⁰.
58 ג. וכן אם נגס לאהל טמא שנגסה לו הטמאה - לוקה,
59 אף על פי שעצמה של טמאה בבית אחר¹¹. וכבר בארנו¹²

1 הואיל ואינן מזוהרות על הטמאה, כן אינן מצוות להטמא
2 לקרובים; אלא אם רצו - מטמאות, ואם לאו - לא מטמאות.
3 ז. אשתו של כהן - מטמא לה על כרחו. ואינו מטמא לה
4 אלא מדברי סופרים. עשויה כמת מצוה; בין שאין לה
5 יורש אלא הוא, לא תמצא מי שיתעסק בה. ואינו מטמא
6 אלא לנשואה בלבד; אבל הארוסה - אינו מטמא לה.
7 ח. וכן כל אותן שאמרין מתאבלין עליהן, כגון הרוגי
8 בית דין ושפרשו מדרכי צבור והנפלים והמאבד עצמו
9 לדעת - אין הכהן מטמא להן. ועד מתי מצוה להתטמא
10 לקרוביו? עד שיסתם הגולל. אבל מאחר שנסתם הגולל -
11 הרי הן כשאר כל המתים, שאם נטמא בהן - לוקה.
12 ט. אשתו הפסולה - אינו מטמא לה. לפיכך, מי ששמעה
13 שמועה שמת בעלה ונשאת, ובא בעלה - שניהן אין
14 מטמאין לה, שהרי היא פסולה לשניהן. אבל מטמא הוא
15 לאמו אף על פי שהיא חללה. וכן מטמא לבנו ולבתו
16 ולאחיו ולאחותו אף על פי שהן פסולין. אפילו היו ממזרים
17 - מטמא להן.
18 י. אחותו הנשואה - אינו מטמא לה, אף על פי שהיא
19 נשואה לכהן. שגאמר: הבתולה הקרובה אליו אשר לא
20 היתה לאיש. הבתולה - פרט לאנוסה ומפתה. יכול שאני
21 מוציא את הבוגרת ומכת עץ? תלמוד לומר: אשר לא היתה
22 לאיש - מי שהיתה בידי איש. אשר לא היתה לאיש - פרט
23 לארוסה, שאינו מטמא לה, אף על פי שהיא ארוסה לכהן.
24 יא. נתגרשה אחותו מן הארוסין - מטמא לה. שגאמר:
25 הקרובה אליו - להביא את המגרשת מן הארוסין.
26 יב. אחיו ואחותו מאמו - אינו מטמא להן. שגאמר: ולבנו
27 ולבתו ולאחיו ולאחותו. מה בנו הראוי לירשתו, אף אחיו
28 ואחותו הראויים לירשתו.
29 יג. הספקות - אינו מטמא להן. שגאמר: לה יטמא -
30 מטמא הוא על הודאי, ואינו מטמא על הספק. לפיכך,
31 הילולות שנתערבו, והבן שהוא ספק בן שבעה לאחרון או

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם. (2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו". (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א. (9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג. (11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיוז עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזהר על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 פל האהלים שתפנס להן הטמאה¹³ או שתצא מהן¹⁴, ודין
2 הסככות והפרעות¹⁵, וכל הדברים המביאין את הטמאה¹⁶
3 והחוצצין בפני הטמאה¹⁷, ואי זה מהן דין תורה ואי זה
4 מהן מדבריהן¹⁸ - הכל בהלכות טמאת מת¹⁹. ושם בארנו,
5 שאין עובדי כוכבים מטמאין באהל²⁰, ולפיכך קברותיהם
6 טהורים²¹, ומתיר לכהן לכנס לשם ולדרוך על קברותיהם²².
7 ואינו אסור אלא שיעצב בטמאה או שישאנה, כמו שבארנו
8 שם²³.
- 9 ד. כהן שנכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר
10 שידע התירו בו: אם קפץ ויצא - פטור; ואם ישב שם כדי
11 השתחויה²⁴, כמו שבארנו בענין טמאת מקדש²⁵ - הרי זה
12 לוקה. נכנס ויצא, וחזר ונכנס ויצא, אם התירו בו על כל
13 פעם ופעם - לוקה על כל כניסה וכניסה. וכן אם נגע במת
14 והתירו בו, ופרש וחזר ונגע והתירו בו²⁶, אפלו מאה פעמים
15 - לוקה על כל אחת ואחת²⁷. הנה נוגע ולא פרש, או שהיה
- עומד בבית הקברות ונגע במתים אחרים, אף על פי שהתירו
בו כמה פעמים - אינו לוקה אלא אחת; שהרי מחלל ועומד
כל זמן שלא פרש²⁸.
- ה. המטמא את הכהן: אם היו שניהם מזידין - הרי הכהן
לוקה, וזה שטמאו עובר על ולפני עור לא תתן מכשל²⁹; וזה
היה הכהן שוגג, וזה שטמאו מזיד - הרי זה שטמאו
לוקה³⁰.
- ו. כהן גדול אינו מטמא לקרובים; שנגאמר: לאביו ולאמו
לא יטמא. וכן אינו נכנס עם המת באהל³¹, אפלו קרובי;
שנגאמר: ועל כל נפשת מת לא יבא³². הא למדת, שהוא
חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא³³. כיצד? נגע או נשא -
לוקה אחת. נכנס לאהל וישב שם עד שמת עליו המת; או
שנכנס לשדה³⁴ תבה ומגדל³⁵, ובא חבירו ופרע³⁶ עליו גג
השדה, שהרי טמאה וביאה באין כאחד - הרי זה לוקה
שתיים: משום לא יבא ומשום לא יטמא³⁷.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיזו עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג). (24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב, ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידיים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בבאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לגגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טמאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתירו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת. (29) אבל אינו לוקה, שלא זה כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אינו בו ממש (רדב"י). (30) שנגאמר: לא יטמא, ואפשר לקרוא: לא יטמא שזה מכוון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"י). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'. (31) כשהיה באוהל. (32) בניגוד לכוהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתר וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתירו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו,

- 1 ז. נטמא מקדם³⁸ ואחר כך נכנס לאהל, אם התרו בו³⁹ –
2 לוקה אף על הביאה⁴⁰.
- 3 ח. כהן שפגע במת מצוה בדרך – הרי זה מטמא לו. אפלו
4 כהן גדול חייב להטמא לו ולקברו⁴¹. ואי זהו מת מצוה?
5 אחד מישראל שהיה משלף בדרך ואין לו קוברין. דבר⁴²
6 זה הלכה מפי הקבלה⁴³. במה דברים אמורים? כשהיה
7 הפה לבדו ואין עמו אחר, ואפלו קרא שם בדרך ואין לו
8 עונה; אבל אם פשיקא אחרים עונים אותו – אין זה מת
9 מצוה, אלא יקרא לאחרים ויבואו ויעסקו בו⁴⁴.
- 10 ט. היו כהן ונזיר מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה – יתעסק
11 בו הנזיר, לפי שאין קדשתו קדשת עולם⁴⁵, ואל יטמא בו
- הפכה, אף על פי שהוא כהן הדיוט. הנה כהן גדול וכהן
הדיוט – יטמא ההדיוט⁴⁶. וכל הקודם את חברו במעלה –
מתאחר בטמאה⁴⁷. וסגן⁴⁸ עם משוח מלחמה⁴⁹ שפגעו במת
מצוה – יטמא משוח מלחמה, ואל יטמא הסגן⁵⁰.
- י. נשיא⁵¹ שמת – הפל מטמאין לו, אפלו כהנים. עשאוהו
כמת מצוה לכל, מפני שהפל חייבין בכבודו⁵². וכן הפל
אוננין עלי⁵³.
- יא. בנות אהרן לא הותרו על טמאת מת. שנאמר: אמר
אל הכהנים בני אהרן – ולא בנות אהרן⁵⁴. וכן החללים⁵⁵
מתרין להטמא. שנאמר: בני אהרן – עד שיהיו ככהונם⁵⁶.
- יב. כהן קטן – הרי הגדולים מזוהרים שלא יטמאוהו⁵⁷. ואם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו, נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד. (38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכוהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן. (41) משנה בנזיר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר. (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא יטמא בעמיו (ויקרא כא, א) – בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) – במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה". (45) שסתם נזירות אינה אלא שלוששים יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם – כנזירות שמשון – אין קדושתו אלא על ידי הנזרת אביו, בניגוד לכוהן הדיוט, שקדושתו באה לו מאלי (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" – קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-ד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוה קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוה שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכוהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקהן [כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון נותן לכוהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל.], וזה – לאמרכל, וזה – לגובר, וזה – לראש משמר, וזה – לראש בית אב, וזה קודם לכוהן הדיוט משאר הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). (49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב-ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה). (51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". (52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא בירושלים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוי (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלא הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". (53) שביים מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדן האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרבה, ואכלו בשר ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אבליהם אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין"? ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר". (54) קידושין לה, ב. (55) שנולדו מגרושה לכהן. (56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן – אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בביהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בביהונם לענין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח. (57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" – להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם.

1 בא להטמא מעצמו - אין בית דין מצוין עליו להפרישו⁵⁸.
 2 אבל אביו צריך לחנכו בקדשה⁵⁹.
 3 יג. מת תופש ארבע אמות שלו לטמאה⁶⁰. וכל כהן שנקנס
 4 לתוך ארבע אמות - מפין אותו מפת מרדות. וכן אם נקנס
 5 לבית הפרס⁶¹, או יצא חוצה לארץ⁶², או שנטמא בדם
 6 תבוסה⁶³, או בגולל ובדופק⁶⁴ וכיוצא בהן - מפין אותו
 7 מפת מרדות, מפני שהן אבות של דבריהם, כמו שבארנו
 8 בהלכות טמאת מת⁶⁵. אבל אם נקנס לבית הקברות - לוקה
 9 מן התורה⁶⁶.
 10 יד. מתר לכהן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ
 11 לדבר מצוה, בזמן שאין שם דרך אלא היא. כגון שהלך
 12 לשא אשה או ללמד תורה⁶⁷. אף על פי שיש שם מי
 13 שילמדנו בארץ ישראל - לא מן הכל אדם וזכה ללמד.
 14 וכן מטמא בטמאה מדבריהם לכבוד הבריות⁶⁸. כיצד?
 15 אבל שהלך בבית הפרס - הכל הולכין אחריו שם לנחמו.
 16 וכן מדלגין⁶⁹ על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי
 17 ישראל⁷⁰. ואפילו מלכי עובדי כוכבים, כדי להבחין בינם
 18 לבין מלכי ישראל ששיחזר כבודו למקומן⁷¹. וכן כל כיוצא
 19 בזה. וכן מטמא בטמאה של דבריהם לדון עם העובדי
 20 כוכבים ולערער⁷² עמקן, מפני שהוא מציל מידם⁷³. וכן
 21 כל כיוצא בזה⁷⁴.

פרק רביעי

23 א. מנהג ישראל במתים ובקבורה כן הוא: מאמצין עיניו

24 של מת. ואם נפתח פיו - קושרין את לחייו. ופוקקין את
 25 נקביו אחר שמדיחין אותו. וסכין אותו במיני בשמים.
 26 וגוזזין שעריו. ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט של
 27 פשתן לבנים. ולא יהיו דמיהן יקרים. ונהגו חכמים בסודר
 28 שזה, שלא לביש את מי שאין לו. ומכסין פני המת,
 29 שלא לביש את העניים שפניהם משחרין ברעב.
 30 ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המזהבין
 31 הרקמין, אפילו לנשיא שבשאראל; שזהו גסות הרוח,
 32 והשחתה, ומעשה עובדי כוכבים. וסובלין את המת על
 33 הכתף עד בית הקברות.
 34 ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שמא תפסק
 35 רצועה מסנדלו של אחד מהן, ונמצא מתעבב מן המצוה.
 36 ד. וחופרין בעפר מערות, ועושין כוף בצד המערה,
 37 וקוברין אותו בו ופניו למעלה, ומחזירין העפר והאבנים
 38 עליו. ויש להן לקבר בארון של עץ. והמליין אותו אומרים
 39 לו: לך בשלום. שגאמר: ואתה תבוא אל אבתיך בשלום.
 40 ומצינין את כל בית הקברות, ובונים נפש על הקבר.
 41 והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם, שדבריהם
 42 הם זכרונם. ולא יפנה אדם לבקר הקברות.
 43 ה. הגוסס - הרי הוא כחי לכל דבר. אין קושרין לחייו,
 44 ואין פוקקין נקביו, ואין מניחין כלי מתכות וכלי מקר על
 45 טבורו שלא יתפח, ולא סכין אותו, ולא מדיחין אותו, ולא
 46 מטילין אותו על החל ולא על המלח, עד שעה שנימות.
 47 והנוגע בו - הרי זה שופך דמים. למה זה דומה? לנר

58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז.
 59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.
 60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. 61) שדה שנחרש בה קבר ואברו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). 62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). 63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (=שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). 64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר למעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). 65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. 66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל. 67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גייה ומת מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גייה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו?" וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. 68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-תעשה של דבריהם. 69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. 70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. 71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחין" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחין כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושארין בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). 72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. 73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). 74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה". 1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר.

ואחד המתגלח. היה מגלח ושמע שמע אביו - משלים
תגלחת שער. אחד המגלח ואחד המתגלח. וכן אסור לגלח
שפה, ולטל צפרניו בכלי; אבל בשני, או שנוטל צפרן
בצפרן - מתר.
ג. ומנין שהאכל אסור לכבס בגדיו ולרחץ גופו ולסוף?
שנאמר: התאכלי נא ולבשי בגדי אכל ואל תסוכי שמן.
ורחיצה בכלל סיכה, שהרחיצה קודמת לסיכה, שנאמר:
ורחצת וסכת. וכשם שאכל אסור בכבוס בגדים, כך אסור
ללבש פלים לבנים חדשים ומגהצין.
ד. אסור לסוף מקצת גופו ככל גופו. ואם להעביר את
הזהמה - מתר. וכן אסור ברחיצת מקצת גופו בחמין; אבל
בצונן - רוחץ פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו.
ה. מנין לאכל שאסור בתשמיש המטה? שנאמר: וינחם
דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה. מכלל
שהיה אסור מקדם. וכן לא ישא האכל אשה, ולא תנשא
אשה, אף על פי שאין משמשין מטהן. ומתר להתיחד עם
אשתו, ואף על פי שהוא אסור בתשמיש המטה.
ו. מנין שהאכל אסור בנעילת הסנדל? שהרי נאמר
ליחזקאל: ונעליך תשים בגליך. מכלל שכל העם אסורין.
היה בא בדרך - נועל והולך; וכשיכנס במדינה - חולץ
מנעליו.
ז. רמז לאכל שאסור בעשית מלאכה, זה שנאמר: והפכתי
חגיכם לאכל. מה חג אסור בעשית מלאכה, אף אכל אסור
בעשית מלאכה. וכשם שהוא אסור בעשית מלאכה, כך
הוא אסור לשא ולתן בסחורה, ולילך ממדינה למדינה
בסחורה.
ח. כל שלשה ימים הראשונים אסור בעשית מלאכה אפלו
היה עני המתפרנס מן הצדקה. מכאן ואילך, אם היה עני
- עושה בצנעה בתוך ביתו, והאשה טוה בפלך בתוך ביתה.
ט. שני אחים או שני שתפין שהיו בחנות אחת, וארע אבל
לאחד מהן - נועלין את החנות כל שבועה.
י. אפלו דברים שמתר לעשותן בחלו של מועד - אסור
לאכל לעשותן בידו בימי אבלו; אבל אחרים עושים לו.
ביצד? היו זיתיו להפך, וכדיו לגוף, ופשתנו לעלות מן
המשרה, וצמרו מן הירה - שוכר אחרים לעשות לו כדי
שלא יאבדו. ומרבצין לו שדהו משתגיע עונת המים.
יא. האריסין והחכירין שלו והקבלנין - הרי אלו יעשו
בדרך. אבל החמרים והגמלים בבקמות שלו והספנים
בספינה שלו - הרי אלו לא יעשו. ואם היו מחזרים או
משכרים מקדם לזמן קצוב - הרי אלו יעשו.
יב. שכיר יום, אפלו בעיר אחרת - לא יעשה לו.

שמטפטף, כיון שיגע בו אדם יכבה. וכל המאמץ עיניו עם
יציאת נפש - הרי זה שופך דמים; אלא ישא מעט, שמה
נתעלה. וכן אין קורעין עליו, ולא חולצין כתר, ולא
מספדין, ולא מכניסין עמו ארון ותכריכין בבית עד שממות.
ו. מי שמתו מטל לפניו - אוכל בבית אחר. אין לו בית
אחר - עושה מחיצה ואוכל. אין לו דבר לעשות מחיצה -
מחזיר פניו ואוכל. ובין כך ובין כך אינו מסב ואוכל, ולא
אוכל בשור ולא שותה יין. ואינו מברך ואינו מזמן, ואין
מברכין עליו ואין מזמנין עליו. ופטור מקריאת שמע ומן
התפלה ומתפללין ומכל מצות האמורות בתורה. בשבת -
מסב, ואוכל בשור ושותה יין, ומברך ומזמן, ומברכין עליו
ומזמנין עליו. וחובב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ
מתשמיש המטה. נקבר המת - הרי זה מתר לאכל בשור
ולשתות יין מעט, כדי לשרות אכילה שבמעיו, אבל לא
לרוות.
ז. אין משהין את המת, אלא מדחין משתו מיד. וכל
המדחה משתו - הרי זה משבח. ועל אביו ועל אמו - הרי
זה מגנה.
ח. היה ערב שבת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים
מוזלפין על המטה - מתר; שלא מהר אלא לכבוד אביו
ואמו. וכל המלין את מתו - עובר בלא תעשה, אלא אם
כן הלינו לכבודו ולהשלים צרכיו.
ט. האכל ביום ראשון בלבד - אסור להניח תפלין ולאכל
משלו, וחובב לישב על מטה כפופה. ובשאר ימי האכל -
מתר לו לאכל משלו, ולישב על גבי מפץ או קרקע, ומניח
תפלין. ומנין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפלין? שהרי
נאמר ליחזקאל: פאך חבוש עליך. מכלל שכל העם
אסורין. ונאמר לו: ולחם אנשים לא תאכל. מכלל שכל
העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין לאכל משל
עצמן.

פרק חמישי

א. אלו דברים שהאכל אסור בהן ביום ראשון מן התורה,
ובשאר ימים מדבריהם: אסור לספר, ולכבס, ולרחץ,
ולסוף, ולשמש מטהן, ולנעל את הסנדל, ולעשות מלאכה,
ולקרות בדברי תורה, ולזקף את המטה, ולפרע את ראשו,
ולשאל שלום. הכל אחד עשר דבר.
ב. ומנין שהאכל אסור בתספורת? שהרי הזהיר בני אהרן:
ראשיכם אל תפרעו. מכלל שכל המתאכל אסור לספר
שער, אלא מגדל פרע. וכשם שאסור לגלח שער ראשו,
כך אסור לגלח שער זקנו וכל שער שיש בו. אחד המגלח

1 יג. האבל שהיתה מלאכת אחרים בידו, בין בקבלנות בין
2 שאינה בקבלנות - לא יעשה. היתה מלאכתו ביד אחרים:
3 בביתו - לא יעשו, בבית אחר - עושין.
4 יד. היה לו דין עם אדם - אינו תובעו כל שכעת ימי האבלות.
5 ואם היה דבר אבד - עושה שליח. כזה הורו הגאונים.
6 טו. מניין שהאבל אסור בדברי תורה? שהרי נאמר
7 ליחזקאל: האנק דם.
8 טז. אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות
9 במשנה ובמדרש ובהלכות. ואם היו רבים צריכין לו -
10 מתר. ובלבד שלא יעמיד תרגמן; אלא ילחש לאחר בצדו,
11 וזה שבצדו אומר לתרגמן, והתרגמן משמיע לרבים.
12 יז. ומניין שאין האבל יושב על המטה? שנאמר: ויקם
13 המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה.
14 יח. וחיוב לכפות המטה כל שבועה. ולא משתו בלבד הוא
15 כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה.
16 אפלו עשר מטות בעשרה בתים ובעשר עירות - חיוב לכפות
17 את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין
18 את מטותיהן. המטה המיוחדת לכלים או למעות - אינו
19 צריך לכפותה. דרגש - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את
20 קרביטיו והוא נופל מאליו. מטה שנקליטה יוצאין ממנה,
21 שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה ודין. הפך כל מטותיו,
22 והיה הוא יושן על גבי מטות אחרים, או על גבי כסא, או
23 על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא
24 יושן על גבי המטה הכפוי.
25 יט. מניין לאבל שאסור בפריעת הראש? שהרי נאמר
26 ליחזקאל: לא תעטה על שפם. מכלל ששאר האבלים חייבין
27 בעטיפת הראש. והסודר שמכסה בו ראשו עוטה מקצתו
28 מעט על פיו. שנאמר: ועל שפם יעטה, ואנקלוס תרגם:
29 באבל יתעטף.
30 כ. ומניין שהאבל אסור בשאלת שלום? שנאמר: האנק דם.
31 כל שלשה ימים הראשונים, מי שנתן לו שלום - אין מחזיר

32 לו, אלא מודיעו שהוא אבל; ומשלשה ועד שבועה, מי
33 ששאל בשלום - מחזיר לו שלום; ומשבועה ועד שלשים -
34 שואל בשלום אחרים, אבל אחרים אין שואלין בשלום עד
35 לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין בשלום עד
36 עד לאחר שנים עשר חדש. אם בשאלת שלום נאסר האבל,
37 קל וחמור שהוא אסור להרבות דברים ולשחק; שנאמר: דם.
38 ולא יאחו תינוק בידו, שלא יביאנו לידי שחוק. ולא יכנס
39 למקום שמחה, כגון בתי המשתאות וכיוצא בהן.

יום שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ב

פרק ששי

41 א. מדברי סופרים, שהיה האבל נוהג במקצת דברי אבלות
42 כל שלשים יום. ומניין סמכו חכמים לשלשים יום? שנאמר:
43 ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים². מכלל שהאבל
44 מצטער כל שלשים יום³.
45 ב. ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל שלשים יום: אסור
46 בתספורת, ובגהוץ, ובנשואין, ובשמחת מירעות⁴, ולילך
47 בסחורה ממדינה למדינה⁵. הכל חמשה דברים⁶.
48 ג. בתספורת ביצד? כשם שאסור לספר כל שער גופו או
49 לגלח שפמו או לקצץ צפרניו בכלי כל שבועה⁷, כך אסור כל
50 שלשים יום⁸. במה דברים אמורים? באיש; אבל באשה -
51 מתרת בנטילת שער לאחר שבועה. והאיש - עד שלשים
52 יום. ועל אביו ועל אמו - חיוב לגדל שער עד שישלח
53 פרע⁹, או עד שיגזרו בו חביריו¹⁰.
54 ד. וכן אסור ללבש פלים לבנים חדשים ומגהצין¹¹ כל
55 שלשים יום¹². אחד האיש ואחד האשה. היו צבועין
56 ומגהצין - מתירין¹³. וכן אם לא היו חדשים, אף על פי שהן
57 לבנים ומגהצין - מתירין¹⁴. וכלי פשתן - אין בהן משום
58 גהוץ¹⁵. ולאחר שלשים יום - מתר בגהוץ אפלו על אביו
59 ועל אמו¹⁶.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים. (2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". (3) לדעת הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר בנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים. (4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה. (7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם. (9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר מרבי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגזרו בו חביריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגזרו בו חביריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גזרת חביריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גזרו בו בתוך שלושים, אינה כלום. (11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבוץ הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוץ עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו

- 1 ה. בְּנִשְׁוֹאִין בִּיצֵד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה¹⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁸.
 2 וּמִתָּר לְאַרְשָׁה¹⁹ אֶפְלוּ בְיוֹם הַמִּיתָה²⁰. וּמִי שִׁמְתָה אִשְׁתּוֹ:
 3 אִם כָּבֵד קָנִים מִצֹּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה²¹, וְיֵשׁ לוֹ מִי שִׁישְׁמִשְׁנוּ,
 4 וְאֵין לוֹ בָּנִים קָטָנִים - הֲרִי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֲרָת
 5 עַד שִׁיעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים²²; אֲכָל מִי שֶׁלֹּא קָנִים
 6 מִצֹּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שִׁקָּנִים וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קָטָנִים²³, אוֹ
 7 שֶׁאֵין לוֹ מִי שִׁישְׁמִשְׁנוּ²⁴ - הֲרִי זֶה מִתָּר לְאַרְשָׁה וְלִכְנֹס
 8 מִיד, וְאָסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵. וְכֵן הָאִשָּׁה
 9 שֶׁהִיתָה אֲבֵלָה²⁶ - לֹא תִפְעַל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷.
 10 ו. שְׁמַחַת מִרְעוּת שְׁהִיָּה חֵיב לִפְרֹעַ אוֹתָהּ מִיד²⁸ - מִתָּר
 11 לַעֲשׂוֹתָהּ מִיד לְאַחַר שְׁבַעֲהָ²⁹. אֲכָל אִם אֵינוֹ חֵיב לִפְרֹעָה³⁰
 12 - אָסוּר לְהִכְנֹס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם³¹.
- ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשָׂאָר כָּל מִיתִים; אֲכָל עַל אֲבִיו
 וְעַל אִמּוֹ, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף³² - לֹא יִכְנֹס לְשְׁמַחַת מִרְעוּת עַד
 שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשִׁים³³.
 ח. עַל כָּל הַמִּיתִים כָּלָן - מִתָּר לִילֵף בְּסוּחָהּ לְאַחַר
 שְׁלֹשִׁים³⁴; עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שִׁיגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו
 וְיֹאמְרוּ לוֹ: לֵף עִמָּנוּ³⁵.
 ט. עַל כָּל הַמִּיתִים כָּלָן - רִצָּה מִמַּעַט בְּעֶסְקוֹ³⁶, רִצָּה אֵינוֹ
 מִמַּעַט³⁷; עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - מִמַּעַט בְּעֶסְקוֹ³⁸.
 י. הַהוּלָף מִמָּקוֹם לְמָקוֹם³⁹: אִם יָכוֹל לְמַעַט בְּעֶסְקוֹ⁴⁰ -
 יִמַּעַט⁴¹; וְאִם לֹא⁴² - יִקְנֶה צָרָכִי הַדֶּרֶךְ⁴³ וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן
 חֵיב נִפְשׁ.
 יא. מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלָה צְלוּב⁴⁴ בְּעִיר, אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה, אוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. ובמורה-דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו אסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבוש שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבוש, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו. (17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמה יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן במורה דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז לורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. (23) ואין לו מי שיטפל בהם. (24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. (25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכו ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמה תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ן). (26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. (27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להנישא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להנישא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך לורה-דעה סימן שצב סעיף קטן ב). (28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. (29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). (30) אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. (31) שם. (32) אפילו כשהייב לפרוע אותה מיד. (33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה בורה-דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה. (34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). (35) ירושלמי שם. (36) במשא ומתן, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. (37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. (38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א). (39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. (40) לא לקנות הרבה דברים. (41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. (42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. (43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהו" וכפירוש רבינו חננאל שם. (44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלוּב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו).

- 1 אָביו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לְשָׁפֵן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד שְׂפִיכָהּ
2 הַבְּשָׂר⁴⁵. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא⁴⁶ - יֵשׁ לוֹ לְשָׁפֵן
3 בְּצֵד הָאֲחֵר שְׂאִינָן צְלוּבִין בּוֹ⁴⁷.
4 **יב.** יוֹם שְׁבִיעִי - מִקְצָתוֹ כְּכֹל⁴⁸, וְהוּא עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן⁴⁹.
5 וּלְפִיכָךְ מֵתֵר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וּלְעֲשׂוֹת שְׂאָר הַדְּבָרִים בְּיוֹם
6 שְׁבִיעִי⁵⁰. וְכֵן יוֹם שְׁלֹשִׁים - מִקְצָתוֹ כְּכֹל, וּמֵתֵר לְסַפֵּר
7 וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים⁵¹.
8 **יג.** מִי שֶׁתְּכַפּוּהוּ אֲבָלָיו⁵² וְהִכְבִּיד שְׁעָרָיו⁵³ - מִקָּל בְּתַעַר,
9 לֹא בְּמִסְפָּרִים⁵⁴. וּמִכְבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמִים, אֲבָל לֹא בְּנִתְרָם⁵⁵ וְלֹא
10 בְּחוֹל⁵⁶. וְרוֹחֵץ כָּל גּוֹפֹ בְּצוֹנָן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין⁵⁷. וְכֵן מִי
11 שֶׁתְּכַפּוּהוּ אֲבָלָיו וְכֹא מִמְדִּינַת הַיָּם⁵⁸ וּמִבֵּית הַשְּׂכִינָה⁵⁹, אוֹ
12 שִׁיעָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, אוֹ שֶׁהִיָּה מְגֻדָּה⁶⁰ וְהֵתֵר, אוֹ שֶׁהִיָּה
13 מְדָר וְנִשְׁאָל עַל נִדְרוֹ וְהֵתֵר⁶¹, וְכָל הַיּוֹצֵא מִטְּמֵאָה לְטַהָרָה⁶²
14 - הָרִי אֵלָיו מְגֻלְחִין בִּימֵי אֲבָלָם⁶³; הוֹאִיל וּתְכַכֵּם אֲבָל אַחֵר
15 אֲבָל וְלֹא מִצָּאוּ פְּנֵאִי⁶⁴.
16 **פֶּרֶק שְׁבִיעִי**
17 **א.** מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קְרוֹב: אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים
18 יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפֹלוּ יוֹם שְׁלֹשִׁים עֲצָמוֹ - הָרִי זֶה
19 שְׁמוּעָה קְרוֹבָה, וְחֵיב לְנַהֵג שְׁבָעָה יָמֵי אֲבָלוֹת מִיוֹם
20 שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים לְאִסוּר הַתְּסַפֶּרֶת
21 עִם שְׂאָר הַדְּבָרִים. כָּלָּל שֶׁל דָּבָר: יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה -
22 כְּיוֹם הַקְּבוּרָה. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחֵר הַשְּׁלֹשִׁים
23 יוֹם - הָרִי זֶה שְׁמוּעָה רְחוּקָה, וְאֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא יוֹם אֶחָד,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאינ הצורה נכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". (46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". (47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם). (48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). (49) לגמרי ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). (50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייסר על פי ותיקין" (רמ"א ליורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). (51) מועד קטן שם. (52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. (53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. (54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצת, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). (55) אחד ממלחי הנתן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית". (56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגריסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". (57) רי"ף למועד קטן שם. (58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. (59) ממחנה האוייב. (60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. (62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שבבירה דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. (63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. (64) לפני אבלם, שאנוסים או טורדים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר בבירה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמספריים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם. (1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

ד. קורעין לקטן, מפני עגמת נפש. וחולה שמת לו מת - 37
 אין מקרעין לו, ולא מודיעין לו, שלא תטרף עליו דעתו. 38
 ומשתקין את הנשים מפניו. 39
 ה. וקורע אדם על חמיו ועל חמותו, מפני כבוד אשתו. 40
 וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה, מפני כבוד בעלה. 41
 ו. מי שאין לו חלוק לקרע, ונודמן לו חלוק בתוך שבועה 42
 - קורע; לאחר שבועה - אינו קורע. ועל אביו ועל אמו, 43
 אפילו לאחר שבועה - קורע כל שלשים יום. וכל היוצא 44
 בבגד קרוע לפני מתים, כלומר שהוא קרע עתה עליהן - 45
 הרי זה גונב דעת הבריות, וזולל בכבוד החיים והמתים. 46
 ז. האומר לחברו: השאילני חלוקה ואבקר את אבי שהוא 47
 חולה, והלף ומצאו שמת - קורע ומאכה, ומחזיר לו את 48
 חלוקו, ונותן לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו שהוא מבקר 49
 לו חולה - הרי זה לא יגע בו. 50
 ח. מי שהיה לו חולה בתוך ביתו ונחעלף, וסבור שמת 51
 וקרע, ואחר כך מת: אם בתוך כדי דבור - אינו חוזר וקורע; 52
 ואם לאחר כדי דבור מת - חוזר וקורע קרע אחר. וכן מי 53
 שאמר לו מת אביו, וקרע, ואחר כך נמצא שמת בנו; אמרו 54
 לו מת לו מת, וסבור שאביו וקרע, ואחר כך נמצא בנו: 55
 אם תוך כדי דבור נודע לו אמתת הדבר - יצא ידי קריעה; 56
 ואם לאחר כדי דבור - לא יצא, וחייב לקרע קרע אחר. 57
 ט. מי שמתו לו מתים הרבה באחד - קורע קרע אחד 58
 לכלם. הנה בכללן אביו או אמו - קורע על כלן קרע אחד, 59
 ועל אביו ועל אמו קרע אחר. 60
 י. מי שמת לו מת וקרע עליו, ואחר כך מת לו מת 61
 אחר: אם בתוך שבועה - קורע קרע אחר; ואם לאחר 62
 שבועה - מוסיף על הקרע הראשון כל שהוא. מת לו מת 63
 שלישי אחר שבועה של שני - מוסיף כל שהוא. וכן 64
 מוסיף והולך עד טבורו. הגיע לטבורו - מרחיק שלש 65
 אצבעות וקורע. נתמלא מלפניו - מחזירו לאחוריו. 66
 נתמלא מלמעלה - הופכו למטה. אמרו לו מת אביו, 67
 וקרע, ואחר שבועה מת בנו והוסיף - מתאחה התחתון 68
 ולא העליון, כמו שיתבאר. אמרו לו מת בנו, וקרע, ואחר 69
 שבועה מת אביו - אינו מוסיף, אלא קורע קרע אחר; 70
 שאין אביו ואמו בתוספת. 71

בגדיו למעלה, ולגדל פרע, ולצאת אחר המטה. וכל העם 1
 באין לנחמו לביתו. וכשמברין אותו - כל העם מסבין על 2
 הארץ, והוא מסב על הספסל. ואמריין לו בשמנחמין אותו: 3
 אנו כפרתך. והוא אומר להם: תתברכו מן השמים. ואם 4
 רצה לנחם אחרים - הממנה ממצעו בתוך העם, ואומר 5
 להם: תנחמו. 6
 ז. וכן המלך חייב בכל דברי אבלות, אלא שאינו יוצא 7
 מפתח פלטין שלו אחר מתו; ואין צריך לומר אחר מתים 8
 אחרים. ואינו מנחם אבלים. ולא יצא דוד אחר אבגר, אלא 9
 להודיע לעם שלא נהרג ברצונו. 10
 ח. אין אדם נכנס למלך לנחמו, אלא עבדיו ומי שנתן לו 11
 רשות להפגס. ואין להן רשות לדבר לו דברי תנחמין, אלא 12
 כפי מה שירשה אותם. וכשמברין אותו - כל העם מסבין 13
 על הארץ, והוא מסב על הדרגש. 14

פרק שמיני

א. אבל חייב לקרע על מתו. שנאמר: ובגדיכם לא תפרמו 16
 ולא תמתו. הא אחר - חייב לפרס. ואין קריעה אלא מעמד. 17
 שנאמר: ויקם המלך ויקרע את בגדיו. ומהיכן קורע? 18
 מלפניו. והקורע מאחוריו או מן הצדדין או מלמטה - לא 19
 יצא ידי חובת קריעה. אלא כהן גדול, שהוא פורם 20
 מלמטה. 21
 ב. כמה שעור הקרע? טפח. ואין צריך להבדיל שפת 22
 הבגד. ומתיר לו לקרע בכלי. ויש לו לקרע בפנים, שלא 23
 בפני אדם. לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע בצנעה. 24
 ואינו חייב לקרע אלא בגד העליון בלבד. 25
 ג. כל שבועת ימי אבלות הקרע לפנים. ואם בא להחליף - 26
 מחליף, ואינו קורע קרע אחר; שכל קרע שאינו בשעת 27
 חמום - אינו קרע. כמה דברים אמורים? בשאר המתים 28
 חוץ מאביו ואמו; אבל על אביו ועל אמו - קורע עד 29
 שמגלה את לבו. ומבדיל שפת הבגד. ואינו קורע בכלי, 30
 אלא בידו. מבחוץ, בפני כל העם. וקורע כל הבגדים 31
 שעליו. ובגד הנזע הדבוק לבשרו - אינו מעכב. ואם 32
 החליף בגד אחר - חייב לקרע כל שבועה. וכן על אביו ועל 33
 אמו - חולץ כתפו ומוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה 34
 כתפו וזרועו, והולך כך לפני המטה. ואחר שיבקר אביו 35
 ואמו - אינו חייב לחלץ. 36

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו שבט-ב' אדר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ב

הלכות אבל

פרק ארבעה עשר

א. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הפלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה: לשאת על הכתף, ולילף לפגיו, ולספד, ולחפר, ולקבר. וכן לשמח הפלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שעור. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך - כל הדברים שאמה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחרים בתורה ובמצות. ב. שכר הלויה מרבה מן הכל. והוא החק שחקקו אברהם אבינו, ודרך החסד שנהג בה: מאכיל עובדי דרכים, ומשקה אותן, ומלנה אותן. וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פגי שכינה, שנאמר: וירא והנה שלשה אנשים. ולוויים יותר מהכנסתן. אמרו חכמים: כל שאינו מלנה - כאלו שופך דמים.

ג. כופין ללויה בדרך שכופין לצדקה. ובית דין היו מתקנין שולחין ללוות אדם העובר ממקום למקום. ואם נתעצלו בדבר זה - מעלה עליהם כאלו שפכו דמים. אפלו המלנה את חברו ארבע אמות - יש לו שכר הרבה. וכמה שעור לויה שחייב אדם בה? הרב לתלמיד - עד עבירה של עיר. והאיש לחברו - עד תחום שבת. והתלמיד לרב - עד פרסה. ואם היה רבו מכהק - עד שלש פרסאות. ד. בקור חולים - מצוה על הכל. אפלו גדול מבקר את הקטן. ומבקרין הרבה פעמים ביום. וכל המוסיף - משבח. ובלבד שלא יטריח. וכל המבקר את החולה - כאלו נטל חלק מחליו והקל מעליו; וכל שאינו מבקר - כאלו שופך דמים.

ה. אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה. ואם קפץ עליו החלי והקביר - מבקרין אותו מיד. ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום ולא בשלש אחרונות, מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש, מפני שהבקר קשה להן.

ו. הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי מטה, ולא על גבי כסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו. אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו, ומבקש עליו רחמים ויוצא.

ז. יראה לי, שנתחמת אבלים קודם לבקר חולים; שנחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים.

ח. מי שהיה לפניו מת וכלה - מניח את הפלה ומתעסק עם המת. וכן הוא אומר: לב חכמים בבית אבל וגומר. מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך - מעבירין את המת מלפני הפלה. וזה וזה עובדין מלפני המלף.

ט. מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הפלה. במה דברים אמורים? בשאין לו כל צרכו; אבל יש לו כל צרכו - אין מבטלין. וכל שאין מתעסקין בתורה - חייבין להתעסק עמו.

י. מת אחד בעיר - כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה עד שיקברוהו. ואם יש לו מי שיתעסק בצרכיו - מתירין. יא. תלמיד חכם שמת, אפלו היו עמו עד ששים רבוא - מבטלין תלמוד תורה להוצאתו. היו ששים רבוא - אין מבטלין. ואם היה מלמד לאחרים - אין לו שעור, אלא מבטלין הכל להוצאתו.

יב. קוברין מתי עובדי כוכבים, ומנחמין אבליהם, ומבקרין חוליהם, מפגי דרכי שלום.

יג. בתי הקברות אסורין בהנאה. כיצד? אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין עושין בהן מלאכה, ולא קורין בהן, ולא שונין בהן. כללו של דבר: אין גאותין בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש. לא ילף אדם בתוך ארבע אמות של קבר ותפלין בידו וספר תורה בזרועו, ולא יתפלל שם. ובכרוק ארבע אמות - מתיר.

יד. המוליך עצמות ממקום למקום - לא יתנם בדיסקא ויניחם על גבי חמורו וירכב עליהם, מפני שנוהג בהן מנהג בזיון. ואם היה מתירא מפני הגנבים ומפני הלסטים - מתיר. טו. אין מפנין את המת מקבר לקבר, אפלו מבזוי למכבד. ואם היה בתוך שדהו - מפנהו אפלו ממכבד לבזוי.

טז. אין קוברין מת על גבי מת, ולא שני מתים באחד, שבזיון הוא. וקטן הישן עם אמו - נקבר עמה.

יז. עפר הקבר - אינו אסור בהנאה, שאין קרקע עולם נאסרת. אבל קבר הבגן - אסור בהנאה.

יח. הבונה קבר למת - לא נאסר עד שיכנס בו המת. ואפלו הטיל בו גפל - נאסר בהנאה.

יט. נפש שנעשה לשם חי, ושם בו המת, והוסיף בו דימוס אחד לשם המת, אף על פי שפנה המת - הכל אסור בהנאה. ואם הפיר את התוספת - חולץ אותה, והשאר מתיר. נעשה לשם המת - פיון שהוטל בו המת נאסר, אף על פי שפנהו.

כ. הבונה קבר לאביו, והלף וקברו בקבר אחר - הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה אסור בהנאה, מפני כבוד אביו.

כא. המת אסור בהנאה פלו; חוץ משערו שהוא מתיר בהנאה, מפני שאינו גופו. וכן ארונו וכל תכריכיו - אסורין בהנאה. אבל כלים המוכנים לתכריכו - לא נאסרו בהנאה.

פרק ראשון

46

א. שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות
להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו
של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק", ולבנות
בית-הבכירה, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".
ב. מנוי מלך קדם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי שלח ה'
למשחך למלך... עתה לך והכיתה את עמלק". והכרתת זרע
עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי כי ישב המלך
בביתו וה' הניח לו מסביב מפל איביו. ויאמר המלך אל
נתן הנביא, אנכי יושב בבית ארזים וגו'". מאחר שהקמת
מלך מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא כששאלו
מלך משמואל? לפי ששאלו בתרעמת, ולא שאלו לקדם
המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר: "כי לא
אתך מאסו, כי אתי מאסו וגו'".
ג. אין מעמידין מלך בתחלה, אלא על-פי בית-דין של
שבעים זקנים ועל-פי נביא, כיהושע שמנהו משה רבנו
ובית-דינו, וכשאל ודוד, שמנם שמואל הרמתי ובית-דינו.
ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר כמה דורות,
עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך
איש נכרי אשר לא אחיד הוא". ולא למלכות בלבד, אלא
לכל שררות שב ישראל: לא שר-צבא, לא שר חמשים או
שר עשרה, אפלו ממנה על אמת-המים שמחלק ממנה
לשדות; ואין צריך לומר דין או נשיא, שלא יהא אלא
מישראל, שנאמר: "מקרב אחיד תשים עליך מלך" - כל
משימות שאפה משים לא יהו אלא מקרב אחיד.
ה. אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר: "עליך מלך" -
ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם
אלא איש.
ו. ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול - לא קצב, ולא ספר,
ולא בלן, ולא בורסי - לא מפני שהן פסולין, אלא הואיל
ואמנותן נקלה, העם מזולזלין בהן לעולם. ומשיעשה
במלאכה מאלו יום אחד - נפסל.
ז. כשמעמידין המלך, מושחין אותו בשמן המשחה,
שנאמר: "וישח שמואל את פף השמן ויצק על ראשו
וישקהו". ומאחר שמושחין המלך, הרי זה זוכה לו ולבניו
עד עולם; שהמלכות ירשה, שנאמר: "למען יאריך ימים
על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". הניח בן קטן -
משמירין לו המלוכה עד שיגדיל, כמו שעשה יהונדע
ליואש. וכל הקודם בנחלה - קודם לירשת המלוכה. והבן
הגדול, קודם לקטן ממנו. ולא המלכות בלבד, אלא כל
השררות וכל המנויין שבישראל - ירשה לבנו ולבן-בנו עד
עולם; והוא, שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בתקמה
וביראה. הנה ממלא ביראה, אף-על-פי שאינו ממלא
בתקמה - מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו. וכל
מי שאין בו יראת-שמים, אף-על-פי שחקמתו מרבה - אין
ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל. כיון שנמשח דוד,

אפלו ארג בגד למת - לא נאסר עד שיגיע במטה הנקברת
עמו. שאין ההזמנה אוסרת.
כב. כל הפלים שזרקין על המת על המטה הנקברת עמו
- אסורין בהנאה, שלא יתחלפו בתכריכין.
כג. היו אביו ואמו מזרקין פלים בחמתן על המת - מצוה
על אחרים להצילן. ואם הגיעו למטה הנקברת עמו - אין
מצילין אותן.
כד. מלמדין את האדם שלא יהא חבלין, ולא יפסיד את
הפלים וישליכם לחבלה. מוטב לתתם לעניים, ואל ישליכם
לרמה ותולעה. וכל המרפה פלים על המת - עובר בלא
תשחית.
כה. מלך שמת - עוקרין סוס שהיה רוכב עליו. ועגלה
שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו - מנשר פרסותיה מן
הארבעה ולמטה, מקום שאין עושה אותה טרפה. ומושיבין
ישיבה על קברו שבעה ימים. שנאמר: וכבוד עשו לו
במותו - זה שהושיבו לו ישיבה על קברו. ונשיא שמת -
אין מבטלין ישיבתו יתר על שלשים יום.
כו. מלך או נשיא שמת - יש להן לשרף משהו וכל כלי
תשמישו, ואין בזה דרך האמורי ולא משום השחתה.
שנאמר: בשלום תמות ובמשפחות אבותיך הראשנים
ישרפו לך.
סליקו להו הלכות אבל בסיעתא דשמיא
יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ב
הלכות מלכים ומלחמותיהם
יש בכללן שלש ועשרים מצות. עשר מצות עשה ושלוש-
עשרה מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
(א). למנות מלך בישראל (ב) שלא ימנה מקהל גרים (ג)
שלא ירבה לו נשים (ד) שלא ירבה לו סוסים (ה) שלא
ירבה לו כסף וזהב (ו) להחרים שבעה עממים (ז) שלא
לחיות מהן כל נשמה (ח) למחות זרעו של עמלק (ט) לזכר
מה שעשה עמלק (י) שלא לשכח מעשיו הרעים ואריכותו
בדרך (יא) שלא לשכן בארץ-מצרים (יב) לשלח שלום
ליושבי העיר בשצרים עליה ולדון בה, באשר מפרש
בתורה: "ואם תשלים"; "ואם לא תשלים" (יג) שלא לדרש
שלום מעמון ומואב בלבד בשצרים עליהם (יד) שלא
להשחית אילני מאכל במצור (טו) להתקין ד, שיצאו בו
בעלי המחנה להפנות בו (טז) להתקין יתר לחפר בו (יז)
למשח כהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה (יח)
להיות מארס, ובונה בנין, ונוטע פרי, שמחים בקנינם שנה
תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה (יט) שלא יעבר
עליהם לכל דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי
הגדוד ודומה להם (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת
המלחמה (כא) דין יפת-תאר (כב) שלא תמכר יפת-תאר.
(כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

צו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי-רביעי כ"ח-כ"ט שבט - הלכות מלכים ומלחמותיהם

מתוך מהדורת וגשל

45 שאי אפשר ליהם את אשתו, כך אין חולצין לה, אלא תשב
46 לעולם בזיקתה.

47 ד. מת לו מת - אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. וכשמכרין
48 אותו - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הדרגש.
49 ואם נכנס לעזרה והיה מזרע דוד - יושב; שאין ישיבה
50 בעזרה אלא למלכי בית-דוד בלבד, שנאמר: "ויבא המלך
51 דוד וישב לפני ה'".

52 ה. המלך מסתפר בכל יום, ומתקן עצמו ומתנאה
53 במלבושין נאים ומפארים, שנאמר: "מלך בפינו תחזיקה
54 עיניך". ויושב על כסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים כתר
55 בראשו, וכל העם באין אליו בעת שירצה, ועומדין לפניו
56 ומשתחוין ארצה. אפלו נביא עומד לפני המלך - משתחוה
57 ארצה, שנאמר: "הנה נתן הנביא, ויבא לפני המלך וישתחוה
58 למלך". אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה.
59 ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול,
60 שנאמר: "ולפני אלעזר הכהן יעמד". אף-על-פי-כן מצוה
61 על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיכו ולעמד מפניו
62 כשיבוא לו. ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו
63 במשפט האורים. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה.

64 וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל, יעמד לפניהם
65 ויושיבם בצדו; וכן היה יהושפט מלך יהודה עושה, אפלו
66 לתלמיד-חכם היה עומד מכסאו ומנשקו וקורא לו: רבי
67 ומורי! במה דברים אמורים? בזמן שיהיה המלך בביתו
68 לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה בצנעה; אבל בפרהסיא, בפני
69 העם - לא יעשה. ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רכות,
70 ולא יקרא לאדם אלא בשמו, כדי שתהיה יראתו בלב הכל.
71 ו. כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיב הכל
72 בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל, שנאמר:
73 "ולבי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות-לב בישראל יותר מדי,
74 שנאמר: "לבלתי רום לבבו מאחיו". ויהיה חונן ומרחם
75 לקטנים וגדולים, ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס
76 על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון
77 רבים - ידבר רכות, שנאמר: "שמעוני אחי ועמי", ואומר:
78 "אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'"; לעולם יתנהג בענוה
79 יתרה. אין לנו גדול ממש רבנו, והוא אומר: "ונחנו מה
80 לא עלינו תלנתיכם". ויסבל טרחם ומשאם ותלנותם וקצפם
81 באשר ישא האומן את היונק. רועה קראו הכתוב: "לרעות
82 ביעקב עמו". ודרשו של רועה מפרש בקבלה: "כרעה עדרו
83 ירעה, בדרשו יקבץ טלאים ויבחקו ישא וגו'".

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ב

פרק שלישי

85 א. בעת שישב המלך על כסא מלכותו, כותב לו ספר-תורה
86 לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו. ומגיהו מספר
87 העזרה על-פי בית-דין של שבטים ואחד. אם לו הניחו לו

1 זכה בכתר מלכות; והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד
2 עולם, שנאמר: "כסאך יהיה נכון עד עולם". ולא זכה אלא
3 לכשרים, שנאמר: "אם ישמרו בניך בריתי". אף-על-פי
4 שלא זכה אלא לכשרים - לא תפרת המלוכה מזרע דוד
5 לעולם. הקדוש-ברוך-הוא הבטיחו בכך, שנאמר: "אם
6 יעזבו בני תורתו ובמשפטי לא ילכו... ופקדתי בשבט
7 פשעם ובנגעים עונם. וחסדי לא אפיר מעמו".

8 ח. נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו
9 המלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה' -
10 הרי זה מלך, וכל מצות המלכות נוהגת בו; אף-על-פי
11 שעקר המלכות לדוד, ויהיה מבניו מלך. שהרי אחיה
12 השילני העמיד ירבעם ואמר לו: "והיה אם תשמע את כל
13 אשר אצוך... ובניתי לך בית נאמן באשר בנית לדוד וגו'".
14 ואמר לו אחיה: "ולכנו אתן שבט אחד, למען היות ניר
15 לדוד עבדי כל הימים לפני בירושלים".

16 ט. מלכי בית-דוד הם העומדים לעולם, שנאמר: "כסאך
17 יהיה נכון עד עולם". אבל אם יעמד מלך משאר ישראל -
18 תפסק המלכות מביתו, שהרי נאמר לירבעם: "אף לא כל
19 הימים".

20 י. אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה, אלא בשמן
21 אפרסמון. ואין ממנין אותן בירושלים לעולם, אלא מלך
22 ישראל מזרע דוד. ואין מושחין אלא זרע דוד.
23 יא. כשמושחין מלכי בית-דוד, אין מושחין אותן אלא על
24 המעין.

25 יב. ואין מושחין מלך בן מלך, אלא-אם-כן היתה שם
26 מחלקת או מלחמה, מושחין אותו כדי לסלק המחלקת.
27 לפיכך משחו שלמה מפני אדניה, ויואש מפני עתליה,
28 ומשחו יהואחז מפני יהויקים אחיו.

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ב

פרק שני

31 א. כבוד גדול נוהגין במלך, ומשימין לו אימה ויראה בלב
32 כל אדם, שנאמר: "שום תשים", שתהא אימתו עליך. אין
33 רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כסאו, ואין משתמשין
34 בשרכיטו ולא בכרתו ולא באחד מכל כלי תשמישו.
35 וכשהוא מת - כלן נשרפין לפניו. וכן לא ישתמש בעבדיו
36 ושפוחתיו ושמשיו, אלא מלך אחר. לפיכך, אכישג היתה
37 מתרת לשלמה ואסורה לאדניה.

38 ב. אבל אשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם. אפלו
39 המלך, אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר.
40 ג. ואסור לראותו כשהוא ערם ולא כשהוא מסתפר ולא
41 כשהוא בבית-המרחץ ולא כשהוא מסתפג. ואינו חולץ,
42 שנאמר: "וירקה בפניו", וזה בזיון. ואפלו רצה - אין
43 שומעין לו; שהמלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול.
44 והואיל ואינו חולץ - אינו מיבם. וכן אם מת הוא, פיון

ביום אחד ותולה, ומניחין תלויים ימים רבים, להטיל אימה
ולשבר יד רשעי העולם.

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ב

פרק רביעי

א. רשות יש למלך לתן מס על העם לצרכיו או לצורך
המלחמות. וקוצב לו מקס, ואסור להכריח מן המקס, שיש
לו לגזר שכל מי שיגבש המקס - ילקח ממנו או יהרג,
שנאמר: "ואתם תהיו לו לעבדים", וילחץ הוא אומר:
"היו לך למס ועבדוך", מכאן, שנותן מס וקוצב מקס,
ודניו בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - דין, שכל האמור
בפרשת מלך - מלך זוכה בו.

ב. ושולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים
ואנשי-חיל, ועושה מהן חיל למרכבתו ובפרשיו, ומעמיד
מהן עומדים לפניו, ומעמיד מהן אנשים לרוץ לפניו,
שנאמר: "ושם לו במרכבתו ובפרשיו ורצו לפני מרכבתו".
ולוקח מן היפים שבהם להיות שמשים ועומדים לפניו,
שנאמר: "ואת בחוריכם הטובים... יקח, ועשה למלכתו".
ג. וכן לוקח מן בעלי האמניות כל מה שהוא צריך ועושים
לו מלאכתו, ונותן שכרן. ולוקח כל הבהמות והעבדים
והשפחות למלאכתו, ונותן שכרן או דמיהן, שנאמר:
"ולתורש חרישו ולקצר קצירו ולעשות פלי מלחמתו וכלי
רכבו. ואת עבדיכם ואת שפוחתיכם ואת בחוריכם הטובים
ואת חמוריכם יקח, ועשה למלאכתו".

ד. וכן לוקח מפל גבול ישראל נשים ופילגשים: נשים -
בכתבה וקדושים, ופילגשים - בלא כתבה ובלא קדושים,
אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומתרת לו. אבל ההדיט
אסור בפילגש, אלא באמה העברה בלבד אחרי יעוד. ויש
לו רשות לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו, בטחות
ואופות ורנחות, שנאמר: "ואת בנותיכם יקח לרנחות
ולטבחות ולאפות".

ה. וכן כופה את הראויין להיות שרים, וממנה אותם שרי
אלפים ושרי חמשים, שנאמר: "ולשום לו שרי אלפים ושרי
חמשים".

ו. ולוקח השדות והזיתים והכרמים לעבדיו כשילכו
למלחמה, ויפשוטו על מקומות אלו אם אין להם מה יאכלו
אלא משם, ונותן דמיהן, שנאמר: "ואת שדותיכם ואת
כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח, ונתן לעבדיו".

ז. ויש לו מעשר מן הדגים ומן האילנות ומן הבהמה,
שנאמר: "ויוציקם וכרמיכם יעשר וגו'. צאנכם יעשר".

ח. המלך המשיח נוטל מפל הארצות שכובשין ישראל
חלק אחד משלשה-עשר; ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם.

ט. כל הרוגי המלך - ממונן למלך. וכל הממלכות שכובש,
הרי אוצרות המלכים למלך, ושאר הבזה שבזוין, בזוין
ונותנין לפניו, והוא נוטל מחצה בראש, ומחצית הבזה
חולקין אותה, כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על

אבותיו או שנאבד - כותב שני ספרי-תורה: אחד מניחו
בבית גנזיו, שהוא מצוה בו ככל אחד מישראל, והשני לא
יזוז מלפניו, אלא בעת שיכנס לבית-הכסא או לבית-
המרחץ, או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא למלחמה -
והוא עמו; ונכנס - והוא עמו; יושב בדין - והוא עמו; מסב
והוא כנגדו, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".
ב. לא ירבה לו נשים. מפי השמועה למדו, שהוא לוקח
עד שמונה-עשרה נשים - בין הנשים ופילגשים - הכל
שמונה-עשרה. ואם הוסיף אחת ובעלה - לוקח. ויש לו
לגרש ולשא אחרת תחת זו שגרש.

ג. ולא ירבה לו סוסים, אלא כדי מרכבתו. אפלו סוס אחד
פנוי להיות רץ לפניו בדרך שעושים שאר המלכים - אסור.
ואם הוסיף - לוקח.

ד. ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתנאות בו או
להתנאות בו, אלא כדי שיתן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו.
וכל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה', ולהיות שם מוכן
לצרכי הצבור ולמלחמותם - הרי זה מצוה להרבותו. ואין
אסור אלא להרבות לעצמו בבית גנזיו, שנאמר: "ולא ירבה
לו". ואם הרבה - לוקח.

ה. המלך אסור לשנות דרך שכרות, שנאמר: "אל למלכים
שתו יין". אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום
ובלילה, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".
ו. וכן לא יהיה שטוף בנשים. אפלו לא היתה לו אלא אחת
- לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים, שנאמר: "אל
תתן לנשים חילך". על הסרת לבו הקפידה תורה, שנאמר:
"ולא יסור לבבו", שלבו הוא לב כל קהל ישראל; לפיכך
דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם, שנאמר: "כל ימי
חייו".

ז. כבר בארנו שמלכי בית דוד, דנין אותן ומעדין עליהן.
אבל מלכי ישראל, גזרו חכמים שלא ידון ולא דנין אותו,
ולא מעיד ולא מעידין עליו, מפני שלפני גס בהן, ויבוא מן
הדבר תכלה והפסד על הדת.

ח. כל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות להרגו. אפלו
גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך, או
שלא יצא מביתו ויצא - חיב מיתה. ואם רצה להרגו -
יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימרה את פיו". וכן כל
המבזה את המלך או המחרפו, יש למלך רשות להרגו
כשמצוי בן גרא. ואין למלך רשות להרג אלא בסיף בלבד.
ויש לו לאסור ולהפכות בשוטין לכבודו; אבל לא יפקיר
ממונו. ואם הפקיר - הרי זה גזל.

ט. המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, אפלו
במצוה קלה, הרי זה פטור - דברי הרב ודברי העבד, דברי
הרב קודמין. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה,
שאין שומעין לו.

י. כל ההורג נפשות שלא בראיה ברורה או בלא התראה,
אפלו בעד אחד, או שוגא שהרג בשגגה - יש למלך רשות
להרגו ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה. והורג רבים

צח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי-שבת קודש א' ב' אדר - הלכות מלכים ומלחמותיהם

מתוך מהדורת וגשל

1 הפלים במחנה לשמרן, חולקין בשוה, שנאמר: "כי כחלק
2 הירד במלחמה וכחלק הישב על הפלים יחדו יחלקו".
3 י. כל הארץ שכובש, הרי היא שלו. ונותן לעבדיו ולאנשי
4 המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה;
5 ובכל אלו הדברים - דינו דין. ובכל יהיו מעשיו לשם
6 שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאה
7 העולם צדק ולשבר זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'.
8 שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות,
9 שנאמר: "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את
10 מלחמתינו".

יום שישי א' אדר ה'תשע"ב

פרק חמישי

13 א. אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי זו היא
14 מלחמת מצוה? זו מלחמת שכעה עממים ומלחמת עמלק
15 ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם; ואחר-כך נלחם
16 במלחמת הרשות, והיא המלחמה שנולחם עם שאר העמים
17 כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדלותו ושמו.
18 ב. מלחמת מצוה, אינו צריך לטל בה רשות בית-דין, אלא
19 יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת. אבל מלחמת
20 הרשות, אינו מוציא את העם בה אלא על-פי בית-דין של
21 שבעים ואחד.
22 ג. ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. ודרך המלך
23 אין לה שיעור, אלא כפי מה שהוא צריך. אינו מעקם
24 הדרכים מפני פרמו של זה או מפני שדהו של זה, אלא
25 הולך בשוה ועושה מלחמתו.
26 ד. מצות עשה להחרים שכעה עממין, שנאמר: "החרם
27 תחרימם". וכל שבא לידו אחד מהן ולא הרגו - עובר
28 בלא-תעשה, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה". וכבר אבד
29 זכרם.
30 ה. וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר: "תמחה את
31 זכר עמלק". ומצות עשה לזכר תמיד מעשיו הרעים
32 ואריכותו כדי לעורר איבתו, שנאמר: "זכור את אשר עשה
33 לך עמלק". מפי השמועה למדו: "זכור" - בפה, "לא
34 תשכח" - בלב, שאסור לשכח איבתו ושנאתו.
35 ו. כל הארצות שכובשין ישראל במלך על-פי בית-דין, הרי
36 זה כבוש רבים, והרי היא בארץ ישראל שכבש יהושע לכל
37 דבר. והוא, שכבשו אחר כבוש כל ארץ-ישראל האמורה
38 בתורה.
39 ז. ומתן לשכן בכל העולם, חוץ מארץ מצרים. מן הים
40 הגדול ועד המערב, ארבע-מאות פרסה על ארבע-מאות
41 פרסה, כנגד ארץ פוש וכנגד המדבר - הכל אסור להתישב
42 בה. בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים.
43 שנאמר: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד"; "לא תסיף עוד
44 לראתה"; "לא תספו לראתם עוד עד עולם". ואלכסנדראי
45 בכלל האסור.

46 ח. מתן לחזר לארץ-מצרים לסחורה ולפרקמטיא ולכבש
47 ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם. ואין לוקין
48 על לאו זה, שבעת הפניסה מתן הוא. ואם יחשב לישב
49 ולהשתקע שם, אין בו מעשה. ויראה לי, שאם כבש
50 ארץ-מצרים מלך ישראל על-פי בית-דין, שהיא מתרת;
51 ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים, או לשכן בה והיא ביד
52 עכו"ם, מפני שמעשיה מקלקלין יותר מכל הארצות,
53 שנאמר: "כמעשה ארץ מצרים".
54 ט. אסור לצאת מארץ-ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא
55 ללמד תורה, או לשא אשה, או להציל מן העפז"ם; ויחזר
56 לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה; אבל לשכן בחוצה לארץ -
57 אסור, אלא-אם-כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דין
58 חטין בשני דינין. במה דברים אמורים? כשהיו המעות
59 מצויות והפרות ביקר, אבל אם הפרות בזול, ולא ימצא
60 מעות ולא במה ישתכר, ואברה פרוטה מן הכיס - יצא לכל
61 מקום שימצא בו רוח. ואף-על-פי שמותר לצאת - אינה
62 מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון, שני גדולי הדור היו,
63 ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחבכו כליה למקום.
64 י. גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ-ישראל,
65 ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה. וכן הוא אומר: "כי
66 רצו עבדיך את אבניה, ואת עפרה יחננו".
67 יא. אמרו חכמים: כל השוכן בארץ-ישראל - עונותיו
68 מחולין, שנאמר: "ויכל יאמר שכן חליתי, העם הישב בה
69 נשא עון". אפלו הלך בה ארבע אמות, וזכה לחיי העולם
70 הבא. וכן הקביר בה - נתכפר לו, וכאלו המקום שהוא בו,
71 מזבח פפרה, שנאמר: "וכפר אדמתו עמו". ובפרענות הוא
72 אומר: "על אדמה טמאה תמות". ואינו דומה קולטתו
73 מחיים לקולטתו אחר מותו; ואף-על-פי-כן גדולי החכמים
74 היו מוליכים מתייהם לשם. צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף
75 הצדיק.
76 יב. לעולם ידור אדם בארץ-ישראל אפלו בעיר שרפה
77 עכו"ם, ואל ידור בחוצה לארץ ואפלו בעיר שרפה ישראל;
78 שכל היוצא לחוצה לארץ, באלו עובד עבודה זרה, שנאמר:
79 "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים
80 אחרים". ובפרעניות הוא אומר: "ואל אדמת ישראל לא
81 יבאו". כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ, כך אסור
82 לצאת מבבל לשאר הארצות, שנאמר: "בבילה יבאו ושמה
83 יהיו".

יום שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ב

פרק נשי

85 א. אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו
86 שלום, אחד מלחמת הרשות, ואחד מלחמת מצוה, שנאמר:
87 "כי תקרב אל עיר להלחם עליה, וקראת אליה לשלום".
88 אם השלימו וקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן - אין
89 הורגין מהן נשמה, והרי הן למס, שנאמר: "יהיו לך למס
90

47 "עמך ישב בקרבך... בטוב לו, לא תוננו", יכול עמון ומואב
48 כן? תלמוד לומר: "וטובתם". ואף-על-פי שאין שואלים
49 בשלומם - אם השלימו מעצמם תחלה, מקבלין אותן.
50 ז. כשצריך על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע
51 רוחותיה, אלא משלש רוחותיה; ומניחין מקום לבורח
52 ולכל מי שיצא להמלט על נפשו, שנאמר: "ויצאנו על
53 מדן כאשר צוה ה' את משה" - מפי השמועה למדו שבכך
54 צוהו.
55 ח. אין קוצצין אילני מאכל שחיוץ למדינה ואין מונעין
56 מהם אמת המים כדי שיבשו, שנאמר: "לא תשחית את
57 עצה"; וכל הקוצץ - לוקה. ולא במצור בלבד, אלא בכל
58 מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה - לוקה; אבל
59 קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק
60 בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים. לא אסרה תורה אלא
61 דרך השחתה.
62 ט. כל אילן סרק, מתר לקץ אותו, ואפלו אינו צריך לו.
63 וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו
64 ראוי לטרוח בו - מתר לקץ אותו. וכמה יהא הנית עושה
65 ולא יקצנו? - רבע הקב זיתים. ודקל שהוא עושה קב
66 תמרים, לא יקצנו.
67 י. ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר פלים וקורע
68 בגדים והורס בגין וסותם מעין ומאבד מאכלות דרך
69 השחתה - עובר ב"לא תשחית", ואינו לוקה אלא מכת-
70 מרדות מדבריהם.
71 יא. צריך על עירות של עכו"ם שלשה ימים קדם השבת,
72 ועושין עמהם מלחמה בכל יום יום, ואפלו בשבת,
73 שנאמר: "עד רדתה" ואפלו בשבת; בין מלחמת מצוה, בין
74 מלחמת רשות.
75 יב. כשחונין, חונין בכל מקום. ומי שנהרג במלחמה -
76 במקום שפיל, שם יקבר; קונה מקומו כמת-מצוה.
77 יג. ארבעה דברים פטרו במחנה: אוכלים הדמאי, ופטורים
78 מרחיצת ידים בתחלה, ומביאין עצים מכל מקום. ואפלו
79 מצאן תלושים ויבשים - אין מקפידין על כך במחנה. וכן
80 פטורין מלערב ערובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאהל
81 לאהל ומספה לסכה. והוא, שיקיפו כל המחנה מחיצה
82 גבוהה עשרה טפחים כדי שתהיה רשות היחיד, כמו
83 שנתבאר בהלכות שבת, ואין מחיצה פחותה מעשרה.
84 וכשם שפטורין מכל אלו בהליכתן, כך פטורין בחזרתן.
85 יד. ואסור להפנות בתוך המחנה או על פני השדה בכל
86 מקום, אלא מצות עשה לתמן שם דרך מיחדת להפנות בה,
87 שנאמר: "וידת תהיה לך מחוץ למחנה".
88 טו. וכן מצות עשה להיות יחד לכל אחד ואחד תלויה עם
89 כלי מלחמתו, ויצא באותה הדרך ויחפר בה, ויפנה ויכסה,
90 שנאמר: "וידת תהיה לך על אונך וגו'". ובין שיש עמהן
91 ארון ובין שאין עמהם ארון, כך הם עושים תמיד, שנאמר:
92 "והיה מתנדך קדוש".

1 ויעבדוך". קבלו עליהם המס ולא קבלו העבדות, או שקבלו
2 העבדות ולא קבלו המס - אין שומעין להם, עד שיקבלו
3 שניהם. והעבדות שיקבלו הוא, שיהיו נכזים ושפלים
4 למטה, ולא ירימו ראש בישראל, אלא יהיו כבוסים תחת
5 ידם. ולא יתנו על ישראל לשום דבר שבעולם. והמס
6 שיקבלו - שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם,
7 כגון בגין החומות וחזק המצודות ובגין ארמון המלך
8 וכיוצא בו, שנאמר: "וזה דבר המס אשר העלה המלך
9 שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת
10 ירושלים... ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה... כל
11 העם הנותר מן האמרי... ויעלם שלמה למס עבד עד היום
12 הזה. ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד, כי הם אנשי
13 המלחמה ועבדיו ושריו ושלשיו ושרי רכבו ופרשיו".
14 ב. ויש למלך להתנות עמהם שיקח חצי ממונם או
15 הקרקעות ויניח כל המטלטלין, או המטלטלין ויניח
16 הקרקעות, כפי מה שיתנה.
17 ג. ואסור לשקר בדבריהם ולכזב להם אחר שהשלימו וקבלו
18 שבע מצות.
19 ד. ואם לא השלימו, או שהשלימו ולא קבלו שבע מצות
20 - עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים,
21 ובזזין כל ממונם וטפם. ואין הורגין אשה ולא קטן,
22 שנאמר: "הנשים והטף" - זה טף של זכרים. במה דברים
23 אמורים? במלחמת הרשות שהוא עם שאר האמות, אבל
24 שבועה עממין ועמלק שלא השלימו - אין מניחין מהם
25 נשמה, שנאמר: "בן תעשה לכל וגו'. רק מערי העמים...
26 לא תחיה כל נשמה", וכן הוא אומר בעמלק: "תמחה את
27 זכר עמלק". ומנין שאינו מדבר אלא באלו שלא השלימו?
28 שנאמר: "לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל
29 בלתי החיו ישרי גבעון, את הכל לקחו במלחמה. כי מאת
30 ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען
31 התריעם", מכלל, ששילחו להם לשלום ולא קבלו.
32 ח. שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ:
33 הראשון שלח להם - מי שרוצה לברח, יברח. וחזר ושלח:
34 מי שרוצה להשלים, ישלים. וחזר ושלח: מי שרוצה
35 לעשות מלחמה, יעשה. אם כן, מפני מה הערימו ישרי
36 גבעון? לפי ששלח להם בכלל ולא קבלו, ולא ידעו משפט
37 ישראל, ודמו ששוב אין פותחין להם לשלום. ולמה קשה
38 הדבר לנשיאים וראו שראוי להפנותם לפי חרב לולי
39 השבועה? מפני שפירחו להם ברית. והרי הוא אומר: "לא
40 תכרת להם ברית?" אלא היה דינם שיהיו למס עבדים,
41 והואיל ובטעות נשבעו להם, בדין היה שיהרגו על
42 שהטעו, לולי חלול השם.
43 ו. עמון ומואב, אין שולחים להם לשלום, שנאמר: "לא
44 תדרש שלומם וטובתם, כל ימך". אמרו חכמים: לפי
45 שנאמר, "וקראת אליה לשלום", יכול עמון ומואב כן?
46 תלמוד לומר: "לא תדרש שלומם וטובתם". לפי שנאמר:

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו שבט-ב' אדר ה'תשע"ב

1

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ב

2

מצות לא תעשה רפה.

3

המצוה הרפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעיד עדות שקר, והוא אמרו: "לא-תענה ברעך עד שקר" (שמות כ, טז). וכבר כפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "עד שוא" (דברים ה, יג) והעובר על לאו זה הרי גזר עליו הכתוב: "ויעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (שם יט, יט). ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "ולא תענה ברעך וגו'" — אזהרה לעדים זוממין. ויש בלאו זה מלקות, כמו שנתבאר בסוף (ובתחילת) ד: מכות. ושם נתבארו דיני מצוה זו.

12

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ב

13

מצות עשה קפ.

14

המצוה המשלימה מאה ושמונים — הצווי שנוצטונו לענוש את-העדים שהעידו שקר כמו שזממו לעשות בעדותם, והוא אמרו יתעלה: "ויעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט) וזהו דין עדים זוממין: אם העידו להוציא ממון — נוציא מהם כמזהו; ואם העידו על מה שמחייב מיתה — נמיתם באותה המיתה; ואם העידו על מה-שמחייב מלקות — נלקה אותם. וכבר נתבארו דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו בה וכיצד יתקיים שהעדים יהיו זוממין ונדון אותם בדין זה, במסכת מכות.

25

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ב

26

מצות עשה קעד.

27

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

28

המצוה הקע"ד — הצווי שנוצטונו לשמע לבית דין הגדול ולנהוג על פיהם בכל אשר יצו בעניני אסור ומתיר. ואין חלוק בזה בין דבר שקבלוהו בקבלה (איש מפי איש עד משה רבינו), ובין דבר שלמדוהו באחת המדות שהתורה נדרשת בהן, או דבר שהספימו עליו כדי לגדור פרצה (גזרות חכמינו שהם סיג לתורה), או בהתאם לאיזה מצב שהוא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור), ממה

36

שנראה להם נכון ושיש בו חזק לתורה — כל-זה חייבים אנו לקימו ולעשותו ולנהוג על פי דבריהם, כל נעבור עליהם, והוא אמרו יתעלה: "על-פי התורה אשר יורוך וגו'" (דברים יז, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים): "ועל המשפט אשר- יאמרו לך תעשה — זו מצות עשה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פז).

המצוה השי"ב — האזהרה שהזהרנו מלחלוק על בעלי הקבלה עליהם השלום (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) ומלסור מכל-מה- שיצונו במעשי התורה והוא אמרו: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך" (שם) ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תסור וגו'" — זו מצות לא-תעשה. והעובר על לאו זה — והוא זקן (חכם) ממרא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חייב חנק, בתנאים המקבילים המבארים בסוף סנהדרין (פו), ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה השי"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוסיף בתורה לא שבכתב ולא שבפעל-פה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תסף עליו" (שם יג, א). ובפרוש אמרו בכמה מקומות (ראש השנה כח: ועוד): "עובר על בל-תוסיף", "עברת על בל-תוסיף".

המצוה השי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגרוע מן-התורה, לא שבכתב ולא שבפעל-פה, והוא אמרו: "ולא תגרע ממנו" (שם). ובכמה מקומות אומרים: "נמצא עובר על בל-תגרע", "והרי עברת על בל-תגרע".

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ב

64

מצות לא תעשה שיח. שיט.

65

מצות עשה רי. ריא.

66

המצוה השי"ח — האזהרה שהזהרנו כל-אדם ממנו מלקלל אב ואם, והנה הענש מפרש בתורה, והוא אמרו: "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז) והוא מקלל הנסקלין ואפלו קלל אחד מהם בשם לאחר מותו במזיד — נסקל. אבל האזהרה

71

40 בַּתְּלֻמוֹד, רַבֶּם בְּקִדּוּשֵׁין (לא:). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש
41 פרשת קדושים): "אֵיזְהוּ כְּבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה,
42 מִלְּבִישׁ וּמִכֶּסֶּה, מִכְּנִיס וּמוֹצִיא".

43 הַמִּצְוָה הִרִי"א — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לִירָא מֵאֵב
44 וְאֵם. וְשִׁנְחָשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ שִׁיעֲנוֹשׁ,
45 כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵּג עִם מִי
46 שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ, וְחוֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דְּבַר בְּלִתִּי
47 רְצוּי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו
48 תִּירָאוּ" (ויקרא יט, ג) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים
49 שם): "אֵיזְהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ (המיוחד לו)
50 וְלֹא מְדַבֵּר בְּמִקְוָמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת־דְּבָרָיו". וְכָבֵר
51 נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּקִדּוּשֵׁין (לה:).

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לז.

55 הַמִּצְוָה הַקִּצָּה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִיּוֹת
56 זֹלִל וְסוֹבָא (שקוע ולהוט) בְּמֵאֲכָל וּמִשְׁתֵּה בִימֵי
57 הַנְּעֻרוֹת בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בְּכֵן סוֹרֵר (סר מדרכו)
58 וּמוֹרָה (ממרה פי אביו), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא
59 תֹאכְלוּ עַל־הֶדֶם" (ויקרא יט, כו) וּבִאֲוֵר עֲנִין זֶה
60 שֶׁבֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה מְכַלֵּל מַחֲיָבִי מִיתַת בֵּית דִּין
61 וּמִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא בִּסְקִילָה.
62 וְכָבֵר בְּאַרְנוֹ בְּהַקְדַּמַּת מֵאֲמָר (ספר) זֶה (סוף הכלל
63 הִי"ד) שֶׁכָּל־מֵה־שְׁחִיב בּוֹ הַכְּתוּב כָּרַת אוֹ מִיתַת
64 בֵּית דִּין הִרִי הוּא מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח
65 וְהַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (בהקדמה שלאחר הכלל
66 הִי"ד). וְכֵינֵן שֶׁדִּין אֵת זֶה הַזֹּלִל וְהַסּוֹבָא בִּתְנָאִים
67 הָאֲמוּרִים בִּסְקִילָה יִדְעֵנוּ שֶׁזֶה מַעֲשֶׂה שְׁמוֹזֵהִים
68 עָלָיו בְּהַחֲלֵט, וְהִרִי נִתְבָּאֲרָה הַעֲנֵשׁ, וְנִשְׁאַר לָנוּ
69 לַחֲקוֹר עַל הָאֲזִהְרָה לְפִי הַכָּלָל שֶׁלָּנוּ: לֹא עֲנֵשׁ
70 הַכְּתוּב אֶל־אֵם־כֵּן הִזְהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סְנֵהְדִּרִין
71 (סג): "אֲזִהְרָה לְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד
72 לוֹמֵר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הֶדֶם", כְּלוּמָר: לֹא תֹאכֵל
73 אֲכִילָה הַגּוֹרֶמֶת לְשִׁפּוֹף דָּם, וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזֹּלִל
74 וְסוֹבָא שְׁחִיב בּוֹ מִיתָה. וְאֵם אֲכֵל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה
75 הַרְעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבְּלִתִּי טוֹבִים — הִרְיָהּ
76 עוֹבֵר עַל לָאו, וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁזֶה לָאו שֶׁבְּכָלִלוֹת,
77 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּכָלִל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכָף כְּלוּם.

1 לא נִתְבָּאֲרָה בְּכָתוּב בְּפִירוּשׁ, שְׁלֹא אָמַר: לֹא תִקְלָל
2 אָבִיךָ; אֲלֵא כָּבֵר קִדְּם שֶׁבָּאָה הָאֲזִהְרָה מִלְּקָלָל
3 כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — וְזֶה כּוֹלֵל אֶת־הָאֵב וְזוֹלָתוֹ.
4 וּבְמִכְלָתָא (פרשת משפטים שמות כא, יז) אָמְרוּ:
5 "מִקְלָל אָבִיו וְאָמוּ מוֹת יוּמָת", עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ,
6 אֲזִהְרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לוֹמֵר "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל",
7 אִם דִּין הוּא אָבִיךָ — הִרִי הוּא בְּכָלִל אֱלֹהִים; וְאִם
8 נָשִׂיא הוּא — הִרִי הוּא בְּכָלִל נָשִׂיא; וְאִם בּוֹר (אדם
9 פשוט) הוּא (הִרִי הוּא בְּכָלִל). "לֹא תִקְלָל חֲרַשׁ". הִרִי
10 אִתָּהּ דִּין בְּנִין אֵב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת
11 בהן — שִׁפְרֵט הַמּוּבָא בַּפְּסוּק מִסּוּיִים הוּא כ"אב" וִיסוּד
12 לַהֲעִתִּיקוֹ לַמִּקְוֹמוֹת נוֹסְפִים שְׁבֹאוֹתוֹ עֲנִין) מִשְׁלִשְׁתָּן
13 וְגו' עַד הַצַּד הַשְּׂוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעֵמֶף' וְאִתָּהּ
14 מִזְהָר עַל קָלָלָתָם, אִף אָבִיךָ שֶׁבְּעֵמֶף אִתָּהּ מִזְהָר עַל
15 קָלָלָתוֹ". וּבִסְפָּרָא (פרשת קדושים): "כִּי־אִישׁ אִישׁ
16 אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָמוֹ" וְגו' (ויקרא כ, ט)
17 עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ, אֲזִהְרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תִּלְמוּד לוֹמֵר:
18 "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל", שֶׁזֶה לְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא. וְכָבֵר
19 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק ז' מִסְנֵהְדִּרִין (נג:).

20 הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַכּוֹת אֵב
21 וְאֵם. וְגַם כֵּן לֹא נִתְבָּאֲרָה בְּכָתוּב אֲזִהְרָה מִיַּחַדָּת
22 לְמַעֲשֶׂה זֶה; אֲבָל הַזְכִּיר אֶת־הַעֲנֵשׁ וְאָמַר: "וּמִכָּה
23 אָבִיו וְאָמוּ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, טז), וְלִמְדֵנוּ
24 הָאֲזִהְרָה לְמִכָּה אָבִיו עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁלְּמַדְנוּ לְמִקְלָל
25 אָבִיו, וְהוּא שֶׁכָּבֵר בְּאַרְנוֹ בְּמִצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה שֶׁלֹּשׁ
26 מֵאוֹת שְׁאֲנוּ מִזְהָרִים: עַל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא
27 לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בְּכָלִל. וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת
28 משפטים שם): "מִכָּה אָבִיו וְאָמוּ" וְגו' עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ,
29 אֲזִהְרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תִּלְמוּד לוֹמֵר: אֲרָבַעִים יָכֵנוּ
30 לֹא יִסִּיף" (דברים כה, ג). וְהִרִי דְּבָרִים קָל וְחֹמֶר: אִם
31 מִי שֶׁמִּצְוָה לְהַכּוֹתוֹ הִרִי הוּא מִזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ,
32 מִי שֶׁמִּצְוָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שִׁיְהֵא מִזְהָר
33 שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהַעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוּמָר: הַמִּכָּה
34 אָבִיו וְאָמוּ בְּמִזִּיד וְיוֹצֵא מֵהֶם דָּם — חַיִּב חֲנֹק.
35 וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סְנֵהְדִּרִין (פה:).

36 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה מֵאֲתִים וְעֶשֶׂר — הַצּוּי
37 שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְכַבֵּד אֵב וְאֵם וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
38 "כְּבֹד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ" (שמות כ, יב; דברים ה,
39 טז) וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת

שִׁכְיוֹן שֶׁהַעֲנֵשׁ מִפְּרֶשׁ, לֹא נֶחֱשׁ (נִפְקָפֵק) לְאַזְהָרָה
אִם הִיא מִן-הַדִּין אוֹ מִן לֹא שֶׁבְּכָל־לֹוֹת. וַיִּכְבֵּר
בְּאַרְנוֹ אֶת-זֶה בְּמָה פְּעָמִים וְקָדְמוֹ מִמֶּנּוּ דְּגִמְאֹת.
וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסְנֵה־דִרְיָן.
הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצְוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ שִׁיתַּטְמָאוּ
הַכֹּהֲנִים לְקָרוֹבִים הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב"ג).
שֶׁכֵּן מֵאַחַר שֶׁמִּנְעֵם הַכֹּתוּב מִלְּהִתַּטְמֵא לְמַת בְּלֶכֶד
(ולא לשאר הטומאות), כְּדִי לִכְבֹּדָם, וְהַתִּיר לָהֶם
לְהִתַּטְמֵא לְקָרוֹבִים, הִנֵּה אֶפְשָׁר לְחַשֵּׁב שֶׁזֶה תְּלוּי
בְּרִצּוֹנָם וְשׂוֹ רְשׁוֹת בְּלֶכֶד: רוּצָה — יִתַּטְמֵא;
אִינוֹ רוּצָה — אֵל יִתַּטְמֵא, לְפִיכָּךְ גָּזַר עֲלֵיהֶם
גְּזֵרָה וְחִיבָם בְּחִיבוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֵה
יִטְמֵא" (שם) כְּלוֹמֵר לְאַחֲוֹתָיו. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשֶׁת
אִמּוֹר שם): "לֵה יִטְמֵא — מִצְוָה. לֹא רָצָה
לְהִתַּטְמֵא, מִטְמֵאִין אוֹתוֹ עַל כְּרָחוֹ. וּמַעֲשֵׂה בְיוֹסֵף
הַכֹּהֵן שֶׁמִּתָּה אֲשֶׁתוֹ בְּעֶרְבַּ הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה
לְהִתַּטְמֵא לָהּ, וַיִּדְחֶפּוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְאוּהוּ עַל
כְּרָחוֹ". וְזוֹ עֲצָמָה הִיא מִצְוֹת אֶבֶל, כְּלוֹמֵר:
שֶׁכָּל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל חָיִב לְהִתְאַבֵּל עַל קָרוֹבָיו,
רִצּוֹנִי לִוְיָ שֶׁשָּׂה מִתִּי מִצְוָה (אב, אב, בן, בת, אח,
ואחות). וּמִחֲמַת חֲמֵר חִיבוֹ זֶה פֶּרֶשׁ בִּכְהֵן, שֶׁהוּא
מִזְהָר עַל הַטְּמֵאָה, שִׁיתַּטְמֵא עַל-כָּל-פָּנִים כִּשְׂאֵר
יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְלוּ בְּדִינֵי הָאֲבָלוֹת. וַיִּכְבֵּר
נִתְבָּאֲרַ (זבחים ק). שֶׁאֲבָלוֹת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרִיתָא.
וּכְפֶּרוֹשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד): "אֶבֶל אִינוֹ נוֹהֵג
אֲבָלוֹת בְּרִגְלָא, אִי אֲבָלוֹת דְּמַעַקְרָא (מִלִּפְנֵי-כֵן, עַל
מִי שֶׁמַּת קוֹדֵם הַרְגַּל) הָוָא — אֲתִי (בא) עֲשֵׂה (שֶׁל
וְשִׁמְחַת בַּחֲגֵר) דְּרַבִּים (הַמוֹטֵל עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל)
וְדַחֵי עֲשֵׂה דִּיתִיד" (הַאֲבָלוֹת — הַמוֹטֵל עַל הָאֲבָל
בְּלִבָּד). הִנֵּה נִתְבָּאֲרַ (מִכָּךְ שֶׁנִּקְרָא "עֲשֵׂה"), שֶׁחִיבוֹ
הָאֲבָלוֹת דְּאוֹרִיתָא וְשֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵפֹד דְּוָקָא
בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלֶכֶד: אֶבֶל שְׂאֵר הַשְּׂבָעָה —
מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאֲפִלוּ הַכֹּהֵן יִנְהַג אֲבָלוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן
וְיִתַּטְמֵא לְקָרוֹבָיו; וְהֵבֵן זֶה. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
מִצְוָה זוֹ (אֲבָלוֹת וְטוֹמָא) בְּמִסְכָּת מִשְׁקִין (מוֹעֵד
קָטָן יט וְאִילָךְ) וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת בְּכִרְכוֹת (יח).
וּכְתִּיבוֹת (ה): וּבִכְיָמוֹת (כב: וְעוֹד) וְעַבְדָּה זָרָה (יג).
וּבִסְפָּרָא בְּפֶרֶשֶׁת "אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים". וְחִיבוֹ זֶה

שֶׁאִינוֹ מְחִיבִים אֶת-הַכֹּהֵן לְהִתַּטְמֵא לְקָרוֹבִים אִינוֹ
חוֹבָה לְנָשִׁים — לְפִי שְׁמִי שֶׁהִזְהָר שֶׁלֹּא יִטְמֵא
לְזוֹלַת הַקָּרוֹבִים, הוּא שֶׁנִּצְטְוִה לְהִתַּטְמֵא לְקָרוֹבִים;
אֲבָל הַכֹּהֲנִת בִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִזְהָרָה עַל טְמֵאָת מַת, כְּמוֹ
שֶׁאֲבָאֲרַ בְּמִקְוָמוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה קְסוֹ), כִּי אִין עֲלֶיהָ
צְוִי וְלֹא חִיבוֹ לְהִתַּטְמֵא. אָמְנָם חִיבָתָהּ הִיא
בְּאֲבָלוֹת, אֲבָל הַטְּמֵאָה תְּלוּיָהּ בְּרִצּוֹנָהּ. וְהֵבֵן זֶה.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קסח.
הַמִּצְוָה הַקִּס"ח — הַאֲזְהָרָה שֶׁהִזְהָר כֹּהֵן גָּדוֹל
מִלְּהִתַּטְמֵא לְמַת מִן הַמֵּתִים בְּאִיזָה אוֹפֵן שֶׁתִּהְיֶה
הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּנִגְיָעָה בֵּין בְּמִשָּׂא (הַרִים חִפֵּץ שֶׁהַמַּת
מוֹנַח עֲלָיו בְּלִי לַגַּעַת בַּמַּת), וְהוּא אָמְרוּ: "לֹאֲבִיו
וְלֹאֲמוֹ לֹא יִטְמֵא" (ויקרא כא, יא). וְאוֹלֵי תַחֲשׁוּב
שֶׁזֶה וְהַקּוֹדֵם (לֹא תַעֲשֶׂה קְסוֹ) עֲנִין אֶחָד הוּא,
וְשֶׁזֶה שֶׁאָמַר "לֹאֲבִיו וְלֹאֲמוֹ לֹא יִטְמֵא" בְּאוֹרֵי הוּא
— אִין הַדְּבָר כֵּן, אֲלֹא הֵם שְׁנֵי לְאוֹיִן: לֹא יָבוֹא
וְלֹא יִטְמֵא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשֶׁת אִמּוֹר שם): "חֵיב
בְּלֹא יָבוֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמֵא" וְכֵן חִיבוֹ בִּכְהֵן
הַדְּיוֹט בְּדִין גְּזֵרָה שְׁוֶה, אָמְרוּ: "כְּשֵׁם שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל
שֶׁנִּצְטְוִה עָלָיו נִפְשׁ מַת חֵיב בְּשְׁנֵי לְאוֹיִן: לֹא יָבוֹא
וְלֹא יִטְמֵא, כִּי גַם כֹּהֵן הַדְּיוֹט, בֵּינָן שֶׁנִּצְטְוִה עָלָיו
לְהִתַּטְמֵא בְּנִפְשׁ מַת חֵיב בְּלֹא יָבוֹא". אֲבָל לֹא מְנִינוּ
אוֹתוֹ (כִּשְׁתִּי מִצְוֹת גַּם בִּכְהֵן הַדְּיוֹט) מִהַטְּעָם
שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּכָל־הַשְּׁנֵי (וְהוּא: כִּינֵן שֶׁאִינוֹ בא
בְּמִפְּרֹשׁ), אֲלֹא מְנִינוּ שְׁנֵי לְאוֹיִן אֵלּוּ (בִּכְהֵן גָּדוֹל)
מִכִּיּוֹן שֶׁהֵם שְׁנֵי פְּסוּקִים: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטְמֵא;
וְעֲנִין "לֹא יָבוֹא" אִינוֹ עֲנִין "לֹא יִטְמֵא", כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ מְקַבְּלֵי הַפְּרוּשׁ (חז"ל) וְאָמְרוּ: חֵיב בְּלֹא
יָבוֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמֵא.

יום שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קסז.
הַמִּצְוָה הַקִּס"ז — הַאֲזְהָרָה שֶׁהִזְהָר כֹּהֵן גָּדוֹל
מִלְּהִמְצֵא עִם מַת תַּחַת תַּקְרָה אַחַת וְאֶפְלוּ מִתִּי
מִצְוָה, כְּלוֹמֵר: קָרוֹבָיו, וְהוּא אָמְרוּ: "וְעַל כָּל-
נִפְשַׁת מַת לֹא יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמֵא,
וְאֶפְלוּ לֹאֲבִיו וְלֹאֲמוֹ — לוֹקָה.

שמואל-ב כ ג-יא

כ ג ויבא דוד אל-ביתו ירושלים ויקח המלך את עשר-נשים | פלגשים אשר הניח לשמר הבית ויתנם בית-משמרת ויכלכלם ואליהם לאבא ויהינה צרות עד-יום מתן אלמנות חיות: | ויאמר המלך אל-עמשא הזעק-לי את-איש-יהודה שלשת ימים ואתה פה עמד: | וילך עמשא להזעיק את-יהודה ויחזר (ויחזר קרי) מן-המועד אשר יעדו: | ויאמר דוד אל-אבישי עתה ירע לנו שבע בן-בכרי מן-אבשלום אתה קח את-עבדי אדניך ורדף אחריו פן-מצא לו ערים בצרות והציל עיננו: | ויצאו אחריו אנשי יואב והכרתי והפלתי וכל-הגברים ויצאו מירושלים לרדף אחרי שבע בן-בכרי: | והם עם-האבן הגדולה אשר בגבעון ועמשא בא לפניהם ויואב חגור | מדו לבשו ועלו (ועלו קרי) חגור חרב מצמדת על-מתניו בתערה והוא יצא ותפל: | ויאמר יואב לעמשא השלום אתה אחי ותחזו יד-ימין יואב בזקן עמשא לנשק-לו: | ועמשא לא-נשמר בחרב | אשר ביד-יואב ויפהו בה אל-החמש וישפך מעיו ארצה ולא-שנה לו וימת ויואב ואבישי אחיו רדף אחרי שבע בן-בכרי: | ואיש עמד עליו מנערי יואב ויאמר מי אשר חפץ ביואב ומי אשר-לדוד אחרי יואב:

רש"י

(ח) מצומדת על מתניו. סמוכה מאוד לגופו לרוחב מתניו, שלא כדרך חוגרי חרב, כדי שתהא נוחה ליפול, ולא יצטרך להוציאה מתערה: והוא יצא. כנגד עמשא: ותפול. החרב מתערה, לפי שהיתה חלקה ולטושה, ואינה תלויה לצד ירכו אלא לרוחב מתניו, וכמעט ששח עצמו לצד הארץ, נפלה מתערה ואחזה בימינו, ולא הכיר עמשא בדבר: כאשר ראה כל הבא עליו ועמד. כאשר ראה האיש, שכל הבא עליו היה עומד:

(ד) הזעק לי את איש יהודה. שיהו כאן עד שלשה ימים: ואתה פה עומד. לסוף שלשת ימים הוי זהיר להיות עומד כאן לפני, כי חפץ היה לרדוף אחרי שבע בן בכרי: (ה) ויחזר מן המועד. אשכחניהו לרבנן דפתחו במסכתא, כדאיתא בסנהדרין (מט א): (ו) אתה קח את עבדי אדוניך. אחרי אשר איחר עמשא שר הצבא, ולא הביא את צבא יהודה, קח אתה מן הנמצאים סביבי, ורדוף אחרי: והציל עינינו. והציל עצמו מעינינו, והרי זה מקרא קצר:

מצודת ציון

(ג) ויכלכלם. הספיק מזונם: צרורות. קשורות, כמו (בראשית מב לה): צרורות כספיהם: (ד) הזעק. אסוף בקול זעקה: (ה) ויחזר. מלשון איחור ועכוב: המועד. הזמן: יעדו. ענין קביעות, כמו (מכה ו ט): שמעו מטה ומי יעדה: (ו) והציל. מלשון הצלה. או הוא מענין הפרשה, כמו (בראשית לא טז): אשר הציל אלהים: (ז) והכרתי והפלתי. תרגם יונתן: קשתיא וקלעיא: (ח) עם האבן. סמוך להאבן: מדו לבושו. היא היא, וכפל המלה בשמות נרדפים, כמו (דניאל יב ב): אדמת עפר: מצומדת. מחוברת, כמו (במדבר יט ט): צמיד פתיל: בתערה. היא תיק החרב: (ט) ותוחזו. מלשון אחיזה:

מצודת דוד

(ג) בית משמרת. במקום משומר, לכל יבוא מי עליהן, כי אסורות לכל אדם, על היותן פילגשי המלך: ואליהם לא בא. רבותינו ז"ל (ירושלמי סנהדרין ג ב) נחלקו בדבר, מהם אמרו: שהיה אסור בהן, על שבא אבשלום עליהן, ומהם אמרו: שמעצמו מנע מהן, לא בעבור אסור: צרורות. קשורות מבלי היתר להנשא לאיש: עד יום מותן וגו'. כתרוממו: ומתקרינ עד יום מותהן ארמלן דבעליהן קיים: (ד) שלשה ימים. עד שלשת ימים: ואתה פה עומד. שוב עמהם לעמוד פה, כי רצה להעמידו לשר הצבא תחת יואב: (ה) ויחזר. נתאחר יותר מהזמן שקבע לו: (ו) אל אבישי. לא רצה מעתה לצוות ליואב, כי היה כועס עליו, על הרגו את אבשלום: ירע לנו.

יעשה לנו רעה יותר מן אבשלום: עבדי אדוניך. רצה לומר: עבדי המלך, ולא אמר עבדי, כי כן דרך המקרא, וכן (בראשית ד כג): נשי למך, עם כי למך עצמו אמר: פן מצא. כמו פן ימצא, עבר במקום עתיד: והציל עינינו. יציל עצמו מעינינו. או יפריש עינינו ממנו: (ז) אנשי יואב. הגבורים אשר היו סרים למשמעתו, והלכו עמו מאז אל המלחמה: (ח) הם עם האבן וגו'. כשבאו הם סמוך להאבן וגו': ועליו. על הלבוש היה חגור חרב מצומדת על מתניו לרוחב, לא תלויה על הירך כדרכה, וכונתו היתה, שתפול מתערה בשחיה מועטת, לכל ירגיש בה עמשא: והוא יצא. מהאבן הנזכר, ונפלה מתערה בשחיה מועטת, אשר שחה לתקן מנעלו, כמו שכתוב במלכים א (ב ה) ולקחה מהארץ בשמאלו: (י) לא נשמר. לא היה נשמר מהחרב וגו', כי ראה אשר מעצמה נפלה מתערה, ולקחה בשמאלו: אל החומש. אל צלע החמישית מקום שכבד ומרה תלוי (סנהדרין מט א): מעיו. בני מעיו: ולא שנה לו. לא הוצרך להכותו שנית, כי בראשונה הומת: רדף. כל אחד רדף: (יא) עליו. אצל החלל: אשר לדוד. אשר אוהב לדוד: אחרי יואב. ילך אחרי יואב, ולא יעמוד פה על החלל:

תהלים מב ה־ז

מב. ה אֱלֹהִים אֲזַכְּרָה | וְאֶשְׁפָּכָה עָלַי | נַפְשִׁי כִּי אֶעְבֹּר | בְּסֶף אַדְמָה עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹחָה
הָמוֹן חוֹגֵג: | מִהֲתִשְׁתַּחֲוֹתַי | נַפְשִׁי וְתַהֲמִי עָלַי הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים בִּירְעוֹד אֹדְנוּ יִשְׁעוֹת פָּנָיו: | אֱלֹהֵי
עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתַּחֲוֶה עַל־פִּנְ אֲזַכְּרֶךָ מֵאֲרֶץ יִרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מִהָר מְצָעַר:

רש"י

(ה) אלה אזכרה. כי אעבור בסף. פשוטי"א בלע"ז, את זאת אני זוכרת ונפשי משתפכת בזכרי עליית הרגלים שהייתי עוברת בגדודי בני אדם ומדדה עמהם עד בית אלהים. סף ל' חשבון סף בני אדם, ד"א סף לשון סכך וסוכה כלומר בעגלת צב שהיו מחופות כמין סוכה ושמן בלשון אגדה סקפסטאות ואסקופיטי: אדם. אדדה עמהם כמו מדדים עגלים וסייחים והאשה מדדה את בנה ותיבה זו משמשת כשתי תיבות, אדדה עמהם אטווי"אמוץ שנבל"א בלע"ז, ומנחם חברו לשון ידידות כמו נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה, ודונש פתר אדם לשון דממה וכן דום לה' והתחולל לו ופתרון אדם אאלם ואחריש עד אבא בית אלהים ברנה כמו אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי וכמו ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו ודם הוא שורש בתיבה: אדם. אדדה עמהם כמו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית ל"ז) דבר עמו בשלום: המון חוגג. שהיו הולכים לחוג, ועל ככה יסד הפייט (בשחרית פ' שקלים ביוצר של אלה אזכרה ע"ש) עוצם המון חוגג ושוטף כנהר, ומ"א ל' יוני שקורין לברכי' מים חוגגין: (ו) תשתוחחי. לשון כי שחה לעפר נפשנו (לקמן מ"ד) ושח כשהוא מדבר על מתפעל התי"ו חולקת את אותיו' שרשי התיבה כדרך כל תיבה שיסודה שי"ן בתחלת': הוחילי. המתניני וצפי לגאולה: (ז) אזכרך מארץ ירדן. ממה שעשית לנו בירדן והרי חרמון אחר כל הכעס שהכעסנוך בשטי', הובשת לנו את הירדן: מהר מצער. מהר סיני שהוא צעיר לשאר ההרים אחר שהכעסנוך בו במעשה העגל סלחת לעוונינו והלכת עמנו, כל אלה אני זוכר' שמנעת מלהטיב לי וגזרותיך מתחדשות עלי זו אחר זו:

מצודת דוד

(ה) אלה. הדברים האמורים למטה אזכרה ובעבור הצער שעלי נפשי משתפכת ורוצה לצאת: כי אעבור. בזכרי אשר עברתי לירושלים שלש פעמים בשנה בעגלות מכוסות כדרך החשובים והייתי מדדה לאט ובנחת עד בואי אל בה"מ: המון חוגג. בקול המון שמח ורוקד: (ו) מה תשתוחחי. כאלו מנחם נפשו ואומר לה אתה נפשי למה תלך שחוח ולמה תהמי בקול יללה קוה לה' כי עוד יבא עת שאודה לו על הישועה הבאה לי מעמו: (ז) אלהי. כאלו תחזור הנפש להתרעם שוב ואומרת אתה אלהי הנה נפשי עלי תשתוחח על אשר אזכור הטובה שהיה לי ממך אשר הלכנו אל בית ה' מארץ ירדן וכו' וזכר המקומות ההם על כי היו בקצה גבול ארץ ישראל:

יהל אור

ד' ריקעים והארץ כו'. וכדי להעלותן לבחי' זו הוא מדקדק עליהן ע"ד שלש מתנות ניתנו לישראל וכולן לא ניתנו אלא ע"י יסורין. פ"ק דברכות דף ה' ואחת מהן הוא העוה"ב. ולכן בשומו ללבו כי איה היינו סוכ"ע כמ"ש ע"פ איה שוקל כו' בת"א פ' שמות הוא אלקין ר"ל משם נמשך היסורין הנמשכים משם אלקים וכ"ז כדי שאיה יהי' אלקין ע"ד והי' הוי' לי לאלקים לכן עי"ז היתה לי דמעה הנ"ל בחי' לחם ממש להיות לבב אנוש וחלוש יסעד כו':

(ה) מוענין דמעה במא"א אות דלי"ת סעי' י"ז ואות מ"ם סעי' צ"ב פ"י כי דמעות הם נצח והוד ב' שמות אלקים כל א' מתפשט ק"כ צירופים גימט' דמעה ויש ב"פ ק"כ צירופי אלקים הם גימט' ב"פ דמעה. וגם כי אחיזת החיצונים ק"כ צירופים שלהם מק"כ דקדושה מזה נמשך מר יבכיון כו'. ובד"ה ועשית ציץ נת' כי מחיצה של ברזל המפסקת כו' זהו ג"כ בחי' ב"פ ק"כ הנ"ל גימ' ברזל והוא הגורם הסתר והעלם ומה נמשך הבכיה וזהו רחל מבכה כי רחל גימ' ב"פ דמעה כו' שהיא מבכה על בחי' כרחל לפני גוזיזה נאלמה כו':

(ד) בע"מ מאמר חקור דין ח"א ר"פ כ"ד וז"ל כתיב שבטך ומשענתך המה ינחמוני כי השבט עצמו הוא המשענת כטעם ואני יסרתי חזקתי זרועותיכם וכתיב היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה כי הדמעה אשר היא בטבעה כליון עינים וראבון נפש היתה לי לחם לבב אנוש יסעד. באמרם אלי כל היום כו' דע כי איה שהוא מקור הרחמים הוא אלקין שופטין כו' עכ"ל. ופי' המפרש כי אי"ה הם ג' מדות הראשונות אל"ף הוא פלא כתר. יו"ד חכמה. ה' בינה. וע"כ היתה לי דמעתי כמו לחם לבב אנוש יסעד כשאומרים לו שיסורים באים מאלקים שהוא דין רפה הוא שופטין עכ"ל. ולענ"ד נראה דכוונת הע"מ הוא כך כי הנה כתיב וסביביו נשערה מאד וארז"ל סוף יבמות שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה ופירש בת"ז ובפרדס שער הטעמים פ"ג ערך פסק שחוט השערה הנ"ל זהו ענין פסיק טעמא שבין שני שמות הוי'. ולכן כדי להעלותך למעלת ש' הוי' הראשון שהוא בחי' סוכ"ע וכמו בק"ש אומרים ב' שמות הוי' הא' הוי' אלקינו שהוא שרש ומקור הנשמות ואח"כ הוי' אחד מקור המהווה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

לא הפילה אשה. עוברת שנתאותה לאכול מבשר הצלי כשמעלה ריח: **בבית המטבחיים**. של עזרה: ולא נמצא פסול בעומר. שאם יארע בו פסול אין אחר להביא תחתיו שהוא נקצר בליל מוצאי י"ט ואין מרבין לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה ב"ג נפה וכן שתי הלחם נאפין מערב י"ט ואין אפיתן דוחה יום טוב ואם יפסל לא יאפו אחרת ב"ט וכן לחם הפנים שנאפה מע"ש ואם יפסל אין חילוף והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה: **צר לי המקום**. מזוונות דחוקים דירתי דחוקה: **בכללנו**. שם מקום: **שברי כלי חרס**. שמבשלים בהן קדשי קדשים ובליעתן נאסרת משום נותר וטעונין שבירה בדכתיב (ויקרא ו) וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר ושבירתו במקום קדוש כדאמרי' התם בזבחים בפרק דם חטאת (דף צג:) ואם אין נבלעין נמצאו אשפות של שברים בעזרה: **מוראה ונוצה**. של עולת העוף: ודישון **מזבח הפנימי ודישון המנורה**. בכל בוקר נותנן עם תרומת הדשן במזרח של כבש כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פ"א משנה ד) הגיע לרצפה הפך פניו לצפון והולך במזרחו של כבש כעשר אמות מקום שנותנין שם מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה וקרא נמי דמוראה ונוצה הכי כתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן (ויקרא א): **פסולי תלתא הוו**. פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי חשבתניהו: **בלועין תרי הוו**. דשברי כלי חרס הוה חד ומוראה ונוצה וכל הניתנים שם חד הוה: **סילוקו כסידורו**. כשמסלקין אותו עדיין הוא חם: **חום ביום הלקחו**. שהוא חם ביום שנלקח משם והאי קרא בלחם הפנים כתיב בספר שמואל:

דף כ עמ' ב: **וזה** - נס זה שהיו עומדין צפופים ומשתחוים רווחים, היה **אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש**. **דתנן** במשנה (אבות פ"ה מ"ה), **עשרה נסים נעשו בבית המקדש**, א. **לא הפילה אשה** עוברת **מריח בשר הקדש** שנושרף על גבי המערכה ונצלה שם, ואף שהצלי עושה ריח חזק שמעורר תאוה לאכול. ב. **ולא הסריח בשר הקדש מעולם**, אף שפעמים היו עומדים האיברים על המזבח שנים או שלשה ימים. ג. **ולא נראה זבוב בבית המטבחיים**, שהיו בעזרה שולחנות של שיש שעליהם היו מדיחים את האימורים, ואף שבמקום כזה דרך להימצא זבובים, לא היה זבוב יורד עליהם. ד. **ולא ארע קרי לכהן גדול ביום הפפורים**, שכיון שהיא טומאה שיוצאת מגופו הוי דבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות. ה. **ולא נמצא פסול בעומר** שהיו מביאים להתיר את התבואה החדשה, ונצרך היה נס זה, שאם היה נפסל לא היתה אפשרות להביא אחר במקומו, משום שזמן קצירתו הוא דווקא בליל ששה עשר בניסן והיו קוצרים רק כשיעור שיצא ממנו עשרון. ו. **ובשתי הלחם** שהיו מביאים בעצרת, גם כן לא אירע פסול, והוצרכו לנס מפני שאם היה נפסל לא היה לו תשלומין, כיון שאפייתו היא דווקא מערב יום טוב לפי שאינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. ז. **ובלחם הפנים** גם לא אירע פסול, והוצרכו לנס מפני שאפייתו מערב שבת ואינה דוחה שבת, וממילא תתבטל המצוה שהרי סידור לחם הפנים הוא רק בשבת. ח. **עומדים צפופים ומשתחוים רווחים**, כמבואר לעיל. ט. **ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם**. י. **ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום** שדירתי דחוקה ומזוונות דחוקים **שאלין בירושלים**.

שואלת הגמרא: **פתח במקדש וסיים בירושלים** - המשנה התחילה לומר שהעשרה ניסים נעשו בבית המקדש, וסיימה בשני ניסים שהיו בירושלים, שלא הזיק נחש ועקרב ולא אמר אדם צר לי המקום. מיישבת הגמרא: **איכא תרתי אחרנייתא במקדש** - מצינו שני ניסים אחרים שהיו במקדש והם משלימים לעשרה ניסים שהיו במקדש, **דתנא, מעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה**, ואף שלא היה תקרה מעל המזבח, שאם תכבה האש לא יוכלו להקריב אימורים, והבשר יאסר באכילה, **ועשן המערכה** שהיה מיתמר ועולה כלפי מעלה, אף בו נעשה נס, **שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו**.

מקשה הגמרא: **ותו ליכא** - האם אין עוד ניסים שנעשו במקדש, **והתניא רב שמעיה בקלנבו** [שם מקום], **שברי כלי חרס** שבישלו בהם קדשים, ונאסרים מחמת הבליעה משום נותר וטעונין שבירה, והיו צריכים לשברם במקום קדוש, **נבלעין היו במקומן בעזרה**, ואם לא שהיו נבלעים, היו אשפות של שברים בעזרה. **ואמר אבבי**, עוד נס היה מעין זה, **מוראה ונוצה** - זפק **ונוצה** של עולת העוף שהיו נוטלים עם הזפק ומסירים לפני ההקטרה ומניחים במזרח המזבח, **ודישון** - האפר שנשאר על **מזבח הפנימי, ודישון** מה שנשאר מהדלקת **המנורה**, שהיה הכהן מניח את שני אלו בכל בוקר במקום שמניחים את תרומת הדשן במזרח המזבח, **היו נבלעין במקומן** - במקום שהיו מניחים אותם, דהיינו לצד המזבח במזרחו. הרי נמצינו שהיו עוד ניסים במקדש ומדוע נקטה המשנה רק עשרה. מתרצת הגמרא: **פסולי תלתא הוו** - אותם שלשה ניסים בשלשת הדברים שלא נפסלו, עומר, שתי הלחם, ולחם הפנים, **חשביניהו בחד** - יש להחשיבם כנס אחד, ואם כן **אפיק תרי** - הוצא שנים מן המנין, שהרי במקום שלשה ניסים אתה מחשיב אותם לנס אחד **ועייל תרי** - והוסף את שני הניסים, האחד, בליעת שברי כלי חרס, והשני,

בליעתן של המוראה והנוצה, **דישון מזבח הפנימי והמנורה**. שואלת הגמרא: **אי הכי** שמחשיבים את שלשת הניסים של הדברים שלא נפסלו כנס אחד, **בלועין נמי תרי הוו** - הרי גם שני הניסים של הדברים שנבלעו במקומם **חשביניהו בחד** - נחשיבם כנס אחד, ואם כן **חסרו להו** נס אחד למנין העשרה. מיישבת הגמרא: **איכא נמי אחריתי** - יש עוד נס שלא מנינו, **דאמר רבי יהושע בן לוי, נס גדול היה נעשה בלחם הפנים**, שהיה **סילוקו כסידורו** - כשהיו מסלקים את לחם הפנים, היה עדיין חם כמו שהניחו אותו, **שנאמר** (שמואל א' כא ז) **'לשום לחם חם ביום הלקחו'**, ולומדים מכאן שביום הלקחו הוא היה חם.

מתרצת הגמרא: לא מצית אמרת ש'הפלא ה' את מכותך' בא
לחייב מלקות את המוציא שם שמים לבטלה מבלי לקלל, משום
דבתיב במקלל (ויקרא יט יד) 'לא תקלל חרש', שמשמע בין קללה סתם
ובין קללה בשם, ועל המקלל בשם נאמר 'הפלא ה' את מכותך'.
עוד מתרצת הגמרא: ואי (אמרת) [בעית אימא], אין להעמיד את
המלקות במוציא שם שמים לבטלה, שכן בשלמא מקלל לוקה
משום שהאיסור לקלל את חבריו אוהרתיה מהקא, ממה דבתיב
'לא תקלל חרש'. אלא אי אמרת שהמלקות נאמרו במוציא שם
שמים לבטלה הלא יקשה, אוהרתיה מהיכא – היכן נאמרה
אוהרתו. ומאחר שלא הוזכר בלאו אין לו ללקות, שהרי קבלה בידיו
שלא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר.
מקשה הגמרא על תירוצו זה: אלמא (מדוע) תאמר שלא נאמרה בו
אוהרה, והבתיב (דברים יג) 'את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד',
ובמצוה זו של יראת ה' נכלל גם איסור הוצאת שמו לבטלה. מתרצת
הגמרא: ההוא מצוה של יראת ה' אוהרת עשה הוא, שכן צויה
עליה הכתוב בלשון עשה ולא בלשון לא תעשה, ועונש מלקות ניתן
רק במקום אוהרת לאו ולא על אוהרת עשה. על כן בהכרח
שהמלקות האמורים ב'הפלא ה' את מכותך' נאמרו במקלל את
חבירו בשם שיש בו לא תעשה של 'לא תקלל חרש', ולא על מוציא
שם שמים לבטלה שאין בו אלא איסור עשה.
הגמרא חוזרת לדון במה שהובא לעיל (א): משום רבי יוסי ברבי
הנינא אמר, אף המקדים הפרשת תרומה להפרשת ביכורים.
מפרשת הגמרא: מאי מעמא דרבי יוסי ברבי הנינא הסובר
שהמקדים תרומה לביכורים עובר בלא תעשה, משום דאמר קרא
(שמות כב כח) 'מלאכתך ודמעך לא תאחר'. 'מלאכה' אלו ביכורים,
'ודמעך' (אלו) [וז] תרומה, ואמרה התורה 'לא תאחר' את הפרשת
הביכורים עד לאחר הפרשת התרומה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בעונש הלאו האמור: איתמר,
הקדים הפרשת תרומה להפרשת ביכורים, נחלקו רבי אלעזר ורבי
יוסי ברבי הנינא בעונשו. חד מהם אמר, לוקה משום 'מלאכה' וחד
דמעך לא תאחר, וחד מהם אמר, אינו לוקה משום לאו זה. ולהלן
(ע"ע) 'בואר טעמו'.
הגמרא מבררת מה היא שיטתו של כל אחד מאמוראים אלו: מוכיחה
הגמרא: תסתיים (יש להוכיח) דרבי יוסי ברבי הנינא הוא זה
דאמר שהעובר על לאו זה לוקה, מדאמר רבי יוסי ברבי הנינא על
דברי רבי יוסי הגלילי 'כל לא תעשה שבתורה שלא עשה בה מעשה

פטור חוץ מנשבע ומימר ומקלל, והוסיף ש'אף המקדים תרומה
לביכורים' (לוקה), מוכח מדבריו שגם דין מקדים תרומה לביכורים
הוא כדין שלשת אלו שלוקים אפילו שאין בהם מעשה.
מוכיחה הגמרא להיפך: אדרבה, תסתיים (יש להוכיח) דרבי
אלעזר הוא דאמר שהעובר על לאו זה לוקה. דהרי תנן במסכת
דמאי (פ"ז מ"ח), היו לפניו שתי פלגלות (סלים) של פירות מבל,
ואמר מעשר ראשון ומעשר שני של כלכלה זו יחול
בפירות של כלכלה זו, הראשונה מעשרת וכל פירותיה מתוקנים,
שכן הפריש עליהם מפירות הכלכלה השניה. ואם אמר מעשר של
כלכלה זו הראשונה יחול בכלכלה זו השניה, וישל זו השניה יחול
בוז הראשונה, הכלכלה הראשונה מעשרת בפירות השניה, ואלם
הכלכלה השניה אינה מעשרת, שכן מיד כשעשר את הכלכלה
הראשונה כבר נתקנה ונפטרה מן המעשר, והלכה בידיו שאין
מעשרים מהפטור על החיוב. אבל אם אמר על שתיהן בבת אחת,
שיחולו מעשרותיהם על ידי שיהיה המעשר של כל פלגלה בפירות
הבירית, קרא את השם לשניהן, וחלים מעשרות שתי הכלכלות
בבת אחת, משום שבשעה שעישן עדיין היו שתיהן מחויבות
במעשר. ואיתמר – ושנינו על דברי המשנה, רבי אלעזר אמר, אף
שחלים מעשרותיו כשמעשר מכלכלה אחת על חבירתה, מכל מקום
הוא לוקה על כך, מפני שהקדים מעשר שני שפה למעשר ראשון
שפחביריתה. שהרי קרא שם מעשר שני של הכלכלה הראשונה על
עצמה. ואף הקדמת מעשר שני לראשון בכלל איסור 'מלאכה' ודמעך
לא תאחר.
מסיקה הגמרא: תסתיים – אכן יש להוכיח מדברי רבי אלעזר אלו,
שהוא זה שסובר שלוקים על הלאו של 'מלאכה' ודמעך לא תאחר.
מקשה הגמרא: אלא מעתה, מאחר שרבי אלעזר סובר שהמקדים
תרומה לביכורים לוקה, בהכרח שרבי יוסי ברבי הנינא החולק עליו
הוא זה דאמר 'אינו לוקה'. ואם כן לימא קשיא – יש להקשות
מדבריו דרבי יוסי ברבי הנינא אלו אדרבי יוסי ברבי הנינא – על
מה שהוסיף לעיל על דברי רבי יוסי הגלילי (שמחייב מלקות בנשבע
ומימר ומקלל אף שאין בהם מעשה) 'אף המקדים תרומה לביכורים',
שמבואר בדבריו שגם המקדים תרומה לביכורים לוקה.
מתרצת הגמרא: לא כן הוא פירוש דבריו לעיל, אלא רבי יוסי ברבי
הנינא

אגרות קודש

בי"ה, י"א אדר"ר, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ג אי"א נוי"נ רב פעלים צנמ"ס כו' מו"ה יצחק יעקב שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מאור ליום ועש"ק וכן אח"י ספרו מנחת יצחק חלק שנ. ת"ח על העבר ובטח
גם להבא יכבדני כגון דא.

ויה"ר אשר עוד רבות בשנים יוסיף חיילים לאורייתא הלכה למעשה, שזוהי הבחינה לתורת אמת
לאמיתו, וכמובן ממאמר רז"ל (עירובין ג, ב) אלו ואלו דא"ח, הלכה כמותו מפני שנאמר והוי' עמו (סנה'
קו, ב), וכמובן ג"כ ממאמר רז"ל דאין למדין הלכה (ב"ב קנו, ב).

לחביבותא דמילתא וכסיום כת"ר במכתבו, מועתק בזה איזה הערות, וכבר הודיעו רז"ל ואת והב
בסופה.

בכבוד ובברכה.

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קז

הא לא מצית אמרת דחכמי לא תקלל חרש – וכיון דאשכחן אזהרה במקלל, יש לנו להעמיד האי קרא דמלקות במקלל חבירו בשם שפי מלהעמיד במציא שם שמים לבטלה, דלא אשכחנא ביה אזהרה מפרישת.

מלאכה זו ביכורים – פירש רש"י: להכי קרי "מלאכה" – משום דלאחר שנתגדשת התבואה ונגמרה ונתמלאה, הוקבע לביכורים. "דמכיר" – זו תרומה, (מה) ולפי שהיא מדמעת ועולה, מפיק לה קרא בלשון דימוע ולשון רש"י. ולא נהירא, שהרי זה אינו אלא מדרבנן והרב רבינו משה מפונטיוא פירש: דלכך קרי לתרומה "דמע" – לפי שנהוגת בלח, וביכורים אינן אלא ביבש. שהרי אין מביאין ביכורים אלא מפרי, כדאיתא פרק "העור והרובע" (חולין קכב).

פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. **היו** לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשר של זו בזה הראשונה מעשרת – כגון אם בכל כלכלה מאה תאנים, עשרה מן השניה יהיו מעשר ראשון על הראשונה. ואומר נמי מעשר שני – כל המאה של ראשונה הן מתוקנים. ובדמאי מיירי, מרלא קמפריש תרומה. ובמסכת דמאי (פרק ז משנה ו) מתיניא. **של** זו בזה ושל זו בזה הראשונה מעשרת – דמידי שאמר "של זו בזה" היא מתוקנת ונעשה פסול, כי הדר אמר "של זו בזה" – נמצא מעשר מן הפסול על החיוב, ואינו כלום.

מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה קרא השם – שהרי מתוקנין הן יחד זה בזה. ואף על גב דקיימא לן: "כל שאינו בזה אחר זה" – אפילו בבת אחת אינן, הא כיין דרעתיא לתקוני תרומיהו – הוי כאומר "מעשר של ראשונה תהא בשניה, חוץ מעשרה שישארו טבל בראשונה לתקן השניה", וכל המעשר של זו בזה ושל זו בזה. **ואתמר** עלה רבי אלעזר אומר לוקה מפני שהקדים מעשר שני שבה

למעשר ראשון שבחבירתה – שהרי מעשר ראשון ושני של ראשונה הוו כאילו הן מופרשים, ועדיין מעשר ראשון של שניה טבל בתוכה. וארישא קרא, דאמר: "מעשר של זו בזה מעשרת". וגרסין בירושלמי: "על הראשונה – בעשה, ועל השניה – בלאו". ויש לפרש: על הראשונה – אם קבע מעשרותיהן בתוכה, עובר בעשה, שהיה לו להקדים מעשר ראשון לשני, והרי קרא שמם בבת אחת. מיהו לאו ליכא. כיון דלא הקדים שני לראשון. ועל השניה – בלאו, כשתקין הראשונה בתוכה, שהרי הקדים מעשר שני של ראשונה למעשר ראשון של שניה. ואית דגרסי איפכא: "על הראשונה – בלאו, ועל השניה – בעשה". והכי פירשין: על רישא של משנה, דהיינו כי אמר "מעשר של זו בזה", עובר בלאו – שהרי מקדים מעשר שני לראשון, כדפרישית. ועל השניה – פירשו: על ספא דמתניתין, דהיינו כי אמר "מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה", ליכא לאו אלא עשה, שהרי בבת אחת הן. **שהקדים** מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה – ואף על גב דקרא לא קמייירי אלא מביכורים ותרומה, מיהו פירש נמי במעשר ראשון לתרומה ומעשר שני למעשר ראשון, מדכתיב: "דמעך לא תאחר" – כל שישנו בכלל דימעה לא תאחר. ומפרש טעמא במשניות (תרומות פרק ג משנה ז) ויקדמו

למעשר ראשון שבחבירתה, כלומר שתיפטר הכלכלה בכלכלה רחביתה, דהיינו "של הן מופרשים, ועדיין מעשר ראשון של שניה טבל בתוכה. וארישא קרא, דאמר: "מעשר של זו בזה מעשרת". וגרסין בירושלמי: "על הראשונה – בעשה, ועל השניה – בלאו". ויש לפרש: על הראשונה – אם קבע מעשרותיהן בתוכה, עובר בעשה, שהיה לו להקדים מעשר ראשון לשני, והרי קרא שמם בבת אחת. מיהו לאו ליכא. כיון דלא הקדים שני לראשון. ועל השניה – בלאו, כשתקין הראשונה בתוכה, שהרי הקדים מעשר שני של ראשונה למעשר ראשון של שניה. ואית דגרסי איפכא: "על הראשונה – בלאו, ועל השניה – בעשה". והכי פירשין: על רישא של משנה, דהיינו כי אמר "מעשר של זו בזה", עובר בלאו – שהרי מקדים מעשר שני לראשון, כדפרישית. ועל השניה – פירשו: על ספא דמתניתין, דהיינו כי אמר "מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה", ליכא לאו אלא עשה, שהרי בבת אחת הן. **שהקדים** מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה – ואף על גב דקרא לא קמייירי אלא מביכורים ותרומה, מיהו פירש נמי במעשר ראשון לתרומה ומעשר שני למעשר ראשון, מדכתיב: "דמעך לא תאחר" – כל שישנו בכלל דימעה לא תאחר. ומפרש טעמא במשניות (תרומות פרק ג משנה ז) ויקדמו

לא **תקלל חרש** – דמשמע: בין קללה סתם בין קללה שבשם, דקאי לאו עלה. וקאמא קרא "ליראה את השם" לאשמועין דלוקה, שנאמר: "הפלא ה' את מכותי". ענין אחר: לא מצית אמרת דלא יתכפר במלקות גרידתא, דודאי מתכפר במלקות לחודיה, דהא כתיב: "לא תקלל חרש" וילפינן בסנהדרין בפרק "ארבע מיתות" (טו,א) גזירה שוה מדיא לאו דכתיב גבי אומללין, כגון "לא תקלל חרש" שהוא גרוע שבכולן, וכתבי גבי נשיא: "ונשיא בעמך לא תאחר". וכי היכי דהתם ליכא אלא מלקות גרידתא – הכי נמי באומללין סגי ליה במלקות גרידתא. ומוקמי ליה התם במקלל בשם, דקא גמר ממקלל אביו, דכתיב ביה "בנקבו שם". הלכך לא מצית אמרת דלא תיטיג ליה במלקות. ולא מפי מורי, אלא מפי רבי יצחק ברבי מנחם ד"ל. **ואי בעית אימא** – כלומר, דמהאי קרא "ליראה את השם" – למקלל חבירו בשם הוא דאמא, שהרי לא מצינו שעשה אלא אם כן הוהיה. **ובשלמא אי אמרת** דההוא קרא למקלל חבירו בשם הוא דאמא – ואזהרתיה מדכתיב "לא תקלל חרש", ומיתוקמא במקלל את חבירו בשם, כדפרישית לעיל. הלכך כתיב הכא "אם לא תשמור לעשות" וגו', כלומר, שתקלל את חבירך בשם, שהוזהרת עליו "הפלא ה' וגו' דחייב מלקות. ואזהרתיה מתיבא – כלומר, אשכחן עונש "הפלא ה' וגו', אזהרה מנין, שהוהיה הכתוב לא להוציא שם שמים לבטלה? **אלמה לא** – בתמיה. שלא מצינו שהוהיה שלא להוציא שמו לבטלה (הויא), והכא הוהיה, והתם ענש "הפלא ה' וגו', ואזכרה כתיב "אם לא תשמור לעשות" וגו', ואכתי מיתוקם במציא שם שמים לבטלה. **ההיא אזהרה קשה היא** – ולא נשנה אזהרה, והלכך מיתוקם "ליראה את השם הנכבד" במקלל את חבירו בשם, שמצינו לו אזהרת לאו ד"לא תקלל חרש", ולא מיתוקמא במוציא שם שמים לבטלה, שלא מצינו לו

אזהרת לאו. לעיל – קא מחדר, דקאמר רבי יוסי "אף המקדים תרומה לביכורים לוקה". **אלו ביכורים** – ולהכי קרי לביכורים "מלאכה", משום דלאחר שנתמלאה התבואה ונגמרה מלאכתה הוקבעה לביכורים. זו תרומה – ולפי שהיא מדמעת ועולה באחד ומאה מפיק לה קרא בלשון "דימוע". וקאמר רחמנא "ולא תאחר" מלאכה לדימוע, דמעיקרא איבעי ליה לאיתויי מלאה דהיינו ביכורים, וכי מאחר – לוקה. **מעשר של זו בזה** – "מעשר שאני חייב להפריש מכלכלה זו – תהא בכלכלה זו, שנטול אני מזו לזו". או שאמר "של זו בזה, ושל זו בזה". שאפריש מכלכלה זו על אידך כלכלה, ומאיך כלכלה אפריש על כלכלה זו? ראשונה – מעשרות, ואל על אידך הפריש לאלתר, וכדאמרין גבי "חבית יין שאני עתיד להפריש כי" – מיחל ושותה מיד", אף על גב דלא הפריש לאלתר מן החבית. וכל שכן הכא דמיחל ואוכל מיד, הואיל ושני כלים נינהו. אבל השניה אינה מעשרת, ואפילו כי אמר "משל זו לזו ושל זו לזו", משום דלאחר דאמר "של זו לזו" – ראשונה תהא מעשר על השניה לאלתר, איפסרה לה שניה לגמרי, וכי אמר "של זו, של שניה תהא מעשר על הראשונה" – אין ברבריו כלום, משום דכבר שפירש לה שניה בכלכלה הראשונה, ואין תורמין מן הפסול על החיוב. **אם אמר מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה** – כלומר, "אלו שתי המעשרות שאני עתיד להפריש מאלו שתי הכלכלות, תהא מעשרותיהם של כל אחת ואחת מעשרותיהם בחבירתה, ואוכל מיד משתיהן, אף על גב דאכתי לא הפריש כלל. והכא ליכא למימר מן הפסול על החיוב – משום דתרייהו מיתקין בבת אחת ובודאי דיבורא, והוי מן החיוב על החיוב. **מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון** – דמעיקרא. מקמי דאמר "של זו בזה" – קיימא להפריש ממנה מעשר ראשון ומעשר שני בשביל אידך כלכלה – נמצא מעשר שני של כלכלה זו וקדם למעשר ראשון שהיה עומד להפריש מאידך כלכלה קדם לכן. וכן נמי כי אמר "של זו בזה ושל זו בזה" – שמקדים מעשר שני שבה למעשר שני שבחבירתה, כי האי גוונא נמי. ואחתי לוקה, משום דמעשר ראשון ומעשר שני חייב אדם להפריש כסדר הזה, דכתיב: "מלאך דומעך לא תאחר", דכי היכי דמוחר שלא לעכב מלאה לדימעה – הכי נמי מוחר שלא לעכב מעשר ראשון למעשר שני, דכתיב: "דמעך לא תאחר" – דכל שישנו בכלל דימוע הרי הוא ב"ב לא תאחר". כלומר, שישנו עליו תורת תרומה הוי ב"ב לא תאחר", שמפריש מעשר ראשון וחרר מעשר שני, ואם הקדים מעשר שני למעשר ראשון – עובר ב"ב לא תאחר". לישנא אחרת. דרשין במכילתא דיוקדמו ביכורים לתרומה. משום דביכורים חמירי דאית להו ארבעה שמות: "ראשית", "מלאכה", "תרומה", ו"ביכורים". ותרומה אין לה אלא שלשה שמות: "ראשית", "דימעה", "תרומה". ויוקדם תרומה למעשר ראשון שאין לו אלא שני שמות, כגון מעשר ותרומת מעשר. ויוקדם נמי מעשר ראשון דאית ליה שני שמות, למעשר שני דאין לו אלא שם אחד כגון "מעשר שני". תלמוד לומר: "מלאך דומעך" – דאכולהו קא משתעי, דחמור שבהן לא יאחר, אלא מקדים החמור לקל. וכי היכי דאמר רבי אלעזר לוקה במקדים מעשר שני למעשר ראשון – הכי נמי קאמר במקדים תרומה לביכורים.

למעשר ראשון שבחבירתה – שהרי מעשר ראשון ושני של ראשונה הוו כאילו הן מופרשים, ועדיין מעשר ראשון של שניה טבל בתוכה. וארישא קרא, דאמר: "מעשר של זו בזה מעשרת". וגרסין בירושלמי: "על הראשונה – בעשה, ועל השניה – בלאו". ויש לפרש: על הראשונה – אם קבע מעשרותיהן בתוכה, עובר בעשה, שהיה לו להקדים מעשר ראשון לשני, והרי קרא שמם בבת אחת. מיהו לאו ליכא. כיון דלא הקדים שני לראשון. ועל השניה – בלאו, כשתקין הראשונה בתוכה, שהרי הקדים מעשר שני של ראשונה למעשר ראשון של שניה. ואית דגרסי איפכא: "על הראשונה – בלאו, ועל השניה – בעשה". והכי פירשין: על רישא של משנה, דהיינו כי אמר "מעשר של זו בזה", עובר בלאו – שהרי מקדים מעשר שני לראשון, כדפרישית. ועל השניה – פירשו: על ספא דמתניתין, דהיינו כי אמר "מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה", ליכא לאו אלא עשה, שהרי בבת אחת הן. **שהקדים** מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה – ואף על גב דקרא לא קמייירי אלא מביכורים ותרומה, מיהו פירש נמי במעשר ראשון לתרומה ומעשר שני למעשר ראשון, מדכתיב: "דמעך לא תאחר" – כל שישנו בכלל דימעה לא תאחר. ומפרש טעמא במשניות (תרומות פרק ג משנה ז) ויקדמו

1 יוקדמו בכורים לתרומה – משום דאיקרו "בכורים", ותרומה למעשר ראשון –
2 משום דאיקרו "תרומה" וראשית, ומעשר ראשון לשני – משום דאית ביה
3 "ראשית", פירוש: דאית ביה תרומת מעשר. ובמכילתא פירש טעם אחר. ורש"י כתב,
4 וזה לשונו: יוקדם בכורים לתרומה – משום דאית להו ארבעה שמות: "ראשית",
5 "מלאה", "תרומה", "בכורים", ותרומה –

6 ליה לא אלא שלשה שמות: "ראשית", "תרומה", ו"דמע", ויוקדם תרומה למעשר
7 ראשון – שאין בה אלא שני שמות: כגון
8 "מעשר" ו"תרומת מעשר", ויוקדם מעשר
9 ראשון לשני – שאין לו אלא שם אחד:
10 "מעשר שני". תלמוד לומר: "מלאהך ודמעך"
11 לא תאחר" דאבולוהו קא משתעי, שחמור
12 שבהן לא תאחר, אלא מקדים החמור לקל.
13 ובי היכי דקאמר רבי אלעזר לוקה במקדים
14 מעשר שני לראשון – הכי נמי במקדים
15 מעשר ראשון לתרומה, ותרומה לבכורים.
16 עד כאן לשונו. וכל לאו הניתק לעשה אין
17 לוקין עליו והרי מימר – ואם תאמר: וכי
18 תעלה על דעתיה דאביי לומר על לאו הניתק
19 לעשה דלוק? והרי שילוח הקן, דמשנה
20 שלימה היא במסכת חולין (קמ"ב), דאם לקח
21 האם על הבנים – משלח ואינו לוקה, משום
22 דהוי לאו הניתק לעשה; וכן גבי נותר נמי,
23 אמר: בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה,
24 לומר שאין לוקין עליו וכן גבי אונס תנן.
25 שאם גירש – מחזיר ואינו לוקה; ואומר
26 רבינו יצחק: דפשיט ליה לאביי בשילוח הקן
27 ונותר ואונס דסמיכי עשה דידהו אלא, דלא
28 לקי. אלא שהיה תמיד אלאו דמעשר דלא
29 סמך "מכל מעשרותיכם תרימו" אלאו ד"לא
30 תאחר", ומשום הכי פריך: "והרי מימר" כו',
31 ואף על גב דסמך העשה אחר אלאו – מיהו
32 מדרמה מילתא לאמילתא. דכי היכי דגבי
33 תמורה לקי בלאו הניתק לעשה משום דאינו
34 מקיים העשה בידים – הכי נמי היה לו
35 למימר "מכל מעשרותיכם תרימו" אף על גב
36 דמקיים העשה בידים, מיהו כיון דלא סמך
37 – לא היה לנו להחזיקו ללאו הניתק לעשה.
38 ואף על גב ד"והחשיב את הגוילה אשר גזל"
39 (ויקרא ה) לא סמך ללאו – מכל מקום ניתק
40 גמור הוא, דאי אפשר לעשות השבה אלא
41 לאחר הלאו. אבל "מכל מעשרותיכם" אפשר
42 לקיימו אפילו אם לא עבר הלאו, ומכל מקום
43 מדרמה ליה למימר. **הרי** אונס דחד לאו וחד
44 עשה לאו הניתק לעשה וחד לאו – פירוש:
45 לדידך דאמרת ד"מכל מעשרותיכם תרימו"
46 דלא איירי אלא בהקדמת תרומה למעשר,
47 ואפילו הכי הוי ניתק להקדמה דבכורים למעשר – אלמא אית לך דלאו שניתק
48 למקצתו אמרין דניתק כולו, והרי אונס דלאו ידידה ניתק לגבי ישראל ולא אמרין
49 דניתק לגבי כהן. אלמא, דהיכא דניתק מקצתו – לא ניתק כולו. **כהנים** אחרת
50 שאני כהנים דרבינו חזקוני בון קדושה יתירא – פירש רש"י: ואהבי אחמור דלילקי,
51 אף על גב דהוי לאו שאינו שוה בכל. ולא נחירא. ורבינו יצחק פירש: כיון שאסר
52 הכתוב גרושה לגבייה – אינו ניתק הלאו לעשה, דלא דמי להא דלעיל דאמר
53 "תרימו" הוי ניתק גם מהקדמה דבכורים, דמיניה שמעינן שיכול לתקן אם עיות
54 ודוקדים תרומה לבכורים, וכך לי אם הדקים מעשר לתרומה כאילו הדקים תרומה
55 לבכורים. **כתנאי** – לא קאי אהאי סוגיא דלאו הניתק לעשה, אלא אפלוגתא דלאו
56 שאין בו מעשה. **ורבי** יעקב האי והנותן מאי עביד ליה – ואם תאמר: הא אינשטרך
57 להורות לנו דין שריפה? ויש לומר: דמן הסמיכות קפריך, למאי הלכתא כתביה הכא
58 סמוך ללאו? אי לאו לנתוקי אתא – ליכתביה במקום אחר!
59 **רבא** אמר לא מהני מידי – קשה: אם כן שוחט פסח על החמץ לפסול! ויש לומר:
60 דבירושלמי יש קרא להכשיר. וקשה: צרם און בבר – ליתסה, ופשיטא לן
61 דאינו אסור אלא מטעם קנסו ויש לומר: דלא גרע מאילו נפל בו מום מעצמו, דשרי.
62 ומוזא נחית למה לא נאסר צרם און מיכל שתעבתי לך", הרי הוא ב"ב תאכל", כמו בשר בחלב.
63 דיש לומר: דדוקא בשר בחלב נפק מיניה, והוא ואפילו נפל ממילא הבשר
64 לתוך החלב – אסור, אבל צרם און, דממילא מותר – אינו ב"ב תאכל", אפילו נעשה בידים. צריך עיון.

1 **ומשני אפמורא קאי** – ולא קשיא דרבי יוסי ברבי חנינא אדרבי יוסי ברבי חנינא.
2 וקאמי רבי יוסי ברבי חנינא למימר: אף המקדים לקרות שם לתרומה קודם לבכורים
3 הוי לא תעשה שאין בו מעשה, ואינו לוקה. **ומאי שנא מימר דלך** – כדקאמרת
4 לעיל: חוץ מנשבע ומימר. **אילמא** משום **דבדבירו** – דקאמר "זו תחת זו" עושה
5 מעשה, דמעקרא חולין והשתא קדש. הכי
6 גרסינן: **מקדים תרומה לבכורים נמי בדבירו**
7 **עושה מעשה** – שקרא עליה שם, ומביאה
8 לקדושת תרומה. **לאו שניתק לעשה** – לאו,
9 דכתיב (שמות כב): "מלאהך ודמעך לא
10 תאחר". עשה, דכתיב (במדבר יח): "מכל
11 מעשרותיכם תרימו", ודרשי ליה בעלמא
12 ובהך שמעתא דלקמן (ה"ב), למעשר
13 שהקדים בכיר, דעבר על לאו ד"לא תאחר", תרי
14 שהקדים מעשר לתרומה, ונתקיה ללאו
15 ממלקות, והעמידו בחזק ומפריש. ואף על גב
16 דלא סמכי אהדדי, חשיב ליה לאו שניתק
17 לעשה, ואהבי לא לקה. והרי **מימר** דהוי **לאו**
18 **שניתק לעשה** – לאו, דכתיב (ויקרא כז):
19 "לא יחליפנו". עשה, "ואם המיר מימר". תרי
20 **לאוי ועשה** – "לא יחליפנו ולא מימר", ואהבי
21 סופג את הארבעים. והרי **אונס** – מאנס
22 בתולה, דהכי כתיב בעניינא (דברים כב): "לא
23 יוכל לשלחה". וחד **עשה** – דכתיב (שם):
24 "ולו תהיה לאשה". **אם ישראל הוא מחזיר**
25 – משום דב"עמוד והחזיר" קאי, ואפשר ליה
26 לקיימו תרווייהו עשה ולא תעשה. דאפשר
27 בחזרה, אבל כהן, דלאו ב"עמוד והחזיר" קאי,
28 משום דאינו נושא גרושתו – ודאי לוקה
29 משום "לא יוכל לשלחה כל מימר", דלא אתי
30 עשה ועקר לא תעשה לומר שאין לוקין,
31 ודאי לוקין. וקשיא למאן דאמר דלאו
32 שניתק לעשה אין לוקין. הכי גרסינן: **שאני**
33 **כהנים דמעמא אחרינא** ניהו דרבי בהו **קרא**
34 **קדושה** – דכתיב: "אמור אל הכהנים לנפש
35 לא טמא". וכיון דחמיר קדושתיהו – ההמיר
36 עלייהו טפי מישראל, דלילקי אפילו אלאו
37 שניתק לעשה, אף על גב דישראל לא לקי.
38 ליטנא אחרנא: משום דב פריך "והרי מימר"?
39 שאני ההם דאבהי לוקה, משום דהוי מימר
40 לאו שווה בכל, דכולי עלמא אסירי להמיר.
41 ופריך: והרי אונס כו', דהשתא לא הוי לאו
42 ידידה ד"לא יוכל לשלחה" שוה בכל אלא
43 בישראל. שאם ישראל גרשה והדר, מצי
44 לקיימו ללאו. אבל כהן גרשה – אינו
45 מחזיר, ולא אפשר לקיימו ללאו, ואפילו הכי
46 לקי כהן, דקתני: לוקה ואינו מחזיר. ואמאי?
47 נימא: כיון דריע לאו ידידה דלא שוה בכל –
48 לא לילקי דך כהן, דליעקריה דך עשה דאלים כולי האי דשוה בכל ומשני: כהנים
49 טעמא אחרנא ניהו, ואהבי נחמיר בהן דלילקי אף על גב דלא הוי לאו שווה בכל.
50 אבל גבי ישראל, דלאו ועשה שוה בכל, כלומר, בכלוהו ישראל, דבולן קיימי ב"עמוד
51 והחזיר", ולכך לא לקי, דהוי לאו שניתק לעשה. **ליתן עשה** – "והנותן ממנו" אחר
52 לא תעשה, והוי לאו שניתק לעשה. לאו שאין בו מעשה – דכשהוא מותר לא
53 קעביד שום מעשה. ורבי **יעקב** – דאמר "לא מן השם הוא זה" כו', האי "והנותן
54 ממנו" מאי עביד ליה? הואיל ולא איבעי ליה לדידה ללאו הניתק לעשה. **לברתנן**
55 – במסכת פסחים פריך "כיצד צולק" (פ"א). "שרפו בששה עשר, ולא בחמשה
56 עשר, דיום טוב הוי, ואין שורפין קדשים ביום טוב. מה טעם **אמר קרא** והנותן ממנו
57 **וגו' בקר שני** – דהיינו ששה עשר. דהכי משמע קרא "ולא תותרו ממנו עד בקר"
58 – דהיינו עד בקר של חמשה עשר, ואי נותר ממנו עד אידך בקר – "באש תשרפו".
59 דהיינו יום ששה עשר, שהוא חולו של מועד. **לא תעביד** – לא תעשה. **מהני** –
60 דמה שעשה עשוי, הואיל ולקי. **לא מהני** – כדמפרש לקמן. הכי גרסינן: **והאי דלך**
61 **דעבר כו'.**

תירץ לו רב דימי: וכי מביתנים קאמרת להקשות, הלא בתינים מעמא
 אחרתא הוא שיש בהם, משום דרבי רחמנא קדושה יתירא –
 שריבתה להם התורה קדושה יתירה, ומשום חומרתם הם לוקים
 אפילו על לאו הניתק לעשה.
 הגמרא חוזרת לדרן בדין לאו שאין בו מעשה, ומביאה מחלוקת
 תנאים בנידון זה: דין לאו שאין בו מעשה שנוי במקום אחר במחלוקת
 תנאי – תנאים. שכן שנינו בברייתא, נאמר בקרבן פסח (שמות יב יא),
 'לא (ישאירו) [תותירו] ממנו עד בקר, [והנותר ממנו עד בקר]
 באש תשרפו'. ולמה בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה וסמך
 אותם זה לזה, לומר לך שהוא לאו הניתק לעשה ואין לוקין עליו.
 ואלו הם דברי רבי יהודה, אבל רבי יעקב אומר, לא מן השם הוא
 זה, כלומר, לא משום טעם זה המותר מהפסח פטור ממלוקות, אלא
 בין כך אינו לוקה משום דהיה לאו שאין בו מעשה, שהרי המותר
 אינו עושה שום מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.
 מוכיחה הגמרא: מכלל – מכאן מוכח דרבי יהודה המצריך את
 הניתוק לעשה כדי לפטור את המותר ממלוקות, סבר שלוקין עליו
 [על לאו שאין בו מעשה] כשאינו ניתק לעשה, שלא כדברי רבי יוסי
 הגלילי ורבי יעקב.
 שואלת הגמרא: ולשיטת רבי יעקב הסובר שבין כך אין לוקים על
 לאו זה משום שאין בו מעשה, האי 'והנותר ממנו עד בקר באש
 תשרפו' למאי אתא – למה נאמר, הרי אין צריך לנתקו לעשה כדי
 לפטרו ממלוקות. משיבה הגמרא: מיבעי ליה לכתוב – כתוב זה
 נצרך ללמדנו את הדין ששנינו במשנה בפסחים (פג), העצמות
 והגידין של הפסח והנותר מבשרו, ישרפו בששה עשר בניסן,
 ואפילו שנעשה נותר בבוקר ט"ו אינו נשרף אלא בבוקר שלמחרתו.
 ואם חל עשה עשר להיות בשבת, ישרפו רק בבוקר של שבת
 עשר בניסן, לפי שאין קדשים דוחין בשריתם לא את השבת ולא
 את יום טוב. ואמר חזקיה, וכן תנא דבי חזקיה, מאי טעמא – מנין
 לנו דין זה, משום דאמר קרא, 'והנותר ממנו עד בקר באש
 תשרפו'. שכן תיבות 'עד בוקר' מיותרות, שהרי כבר נאמר בתחילת
 הכתוב 'לא תותרו ממנו עד בוקר', וזיה די שיכתב 'והנותר ממנו
 באש תשרפו'. אלא שבא הכתוב ביתור זה ליתן בוקר שני
 לשריפתו, וכך היא משמעות הכתוב, לא תותרו ממנו עד בוקר ט"ו,
 ואם נותר ממנו עד בוקר ט"ו באש תשרפו. ועל כן נסמך העשה של
 שריפה ללאו של 'לא תותרו'.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין מעשה שנעשה באיסור: אמר
 אביי, כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד מהני – כל
 דבר שצויתה עליו התורה שלא לעשותה, אם עשאו אדם באיסור
 הועילו מעשיו, ובדיעבד הוא חל. משום דאי סלקא דעתך לא מהני
 – שאם יעלה על דעתך לומר שלא הועילו מעשיו, אמאי לך –
 מדוע הוא לוקה, והרי אין במעשיו כלום.
 ורבא אמר, לא מהני מידי – לא הועילו מעשיו כלום, ואינם חלים.
 והאי דלך משום דעבר אמירא דרחמנא הוא – ומה שלוקה הוא
 משום שעבר על ציווי התורה שלא לעשות מעשה זה, ואפילו שאינו
 חל כלל.

אפטורא קאי – על פטור ממלוקות שהוזכר בתחילה נאמרו דבריו,
 והכי קאמר – רבי יוחנן לעיל (ג), לאו שאין בו מעשה אין לוקין
 עליו, ומשום רבי יוסי תנינא אמר, אף המקדים תרומה
 לביכורים אינו לוקה.
 מהתירוצי האמור עולה, שסיבת מה שאין לוקים על לאו זה היא
 משום שאין בו מעשה, ולפי זה מקשה הגמרא: ומאי שנא מימר
 דלך [שלוקה] מכל לאו שאין בו מעשה, הלא הוא משום
 דבדבורו עשה מעשה ועל ידו חלה קדושה בבהמת החולין, ואם כן
 מקדים תרומה לביכורים נמי לילך – גם ילקה, משום דבדבורו
 עשה מעשה, שעל ידו חלה תרומה קודם ביכורים. מתרצת הגמרא:
 אמר רבי אביי, שאני התם – שונה שם הלאו של 'מלאתך ודמעך
 לא תאחר', משום דלאו שניתק לעשה הוא, שאם עבר עליו והקדים
 מעשר ראשון לתרומה גדולה, הרי הוא מחויב בעשה להפריש ממנו
 תרומה גדולה. דהרי פתיב (במדבר יח כט) 'מכל (מעשרותיכם)
 [מתנתיכם] תרימו את כל תרומת ה', שאף לאחר שהפריש את
 מתנת המעשר עדיין עליו להפריש ממנו תרומה גדולה. והלכה
 בידינו, שכל לאו שניתקו הכתוב לעשה אין לוקים עליו.
 הגמרא מקשה על תירוצו של רבי אביי מכמה לאוים שלוקים עליהם
 אפילו שניתקו לעשה: יתבי [ישב] רב דימי וקאמר לה להא
 שמעתא של רבי אביי. אמר ליה אביי, וכי כל לאו שניתק לעשה
 לא לך – לוקים עליו, והא מימר דאף הוא לא שניתק לעשה הוא,
 שכן הלאו של 'לא יחליפנו ולא ימיר אתו', ניתק לעשה של 'היה
 הוא ותמורתו יהיה קדש' (ויקרא כו י), ומכל מקום לך – הוא לוקה.
 דהרי תנן – שנינו במשנתינו, 'לא שאדם רשאי להמיר, אלא שאם
 המיר מומר, וסופג את הארבעים'.
 תירץ רב דימי לאביי: הוי להו תרי לאוי וחד עשה, ולא אתי חד
 עשה ועקר תרי לאוי – במימר יש שני לאוים, 'לא יחליפנו' ו'לא
 ימיר אתו', ואין העשה עוקר אלא חיוב מלקות של לאו אחד בלבד,
 ועדיין יש לו ללקות משום הלאו השני.
 האונס נערה בתולה חייב לישאנה לאשה, ואסור לו לגרשה לעולם,
 שנאמר (דברים כב כט) 'ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה, לא יוכל
 שלחה כל ימיו'. הקשה אביי לרב דימי: והרי אונס דיש בו חד לאו
 של 'לא יוכל לשלחה' וחד עשה של 'ולו תהיה לאשה', ואף על פי
 כן לא אתי חד עשה ועקר את הלאו ממלוקות. דתנינא, אונס שנשא
 את אנוסתו ואחר כך גירש אותה, אם ישראל הוא, מחזיר אותה
 ואינו לוקה משום 'לא יוכל לשלחה', מאחר שניתק לעשה של 'ולו
 תהיה לאשה'. ואולם אם בלהו הוא, הרי הוא לוקה על גירושיה
 ואינו מחזיר אותה, משום שכחן אסור בגרושה, ומכיון שאין נוהג בו
 העשה של 'ולו תהיה לאשה' לאחר שגירשה, הרי הוא לוקה על
 הלאו של 'לא יוכל לשלחה'. ומכאן מוכח שאף שבישראל הלאו ניתק
 לעשה, מכל מקום במקום שאין העשה נוהג כגון בבבל, אינו נחשב
 לאו הניתק לעשה ולוקים עליו. ואם כן יש ללקות אף על הקדמת
 תרומה לביכורים, ואפילו שבהקדמת מעשר ראשון לתרומה גדולה
 ניתק הלאו של 'מלאתך ודמעך לא תאחר' לעשה של 'מכל
 מתנותיכם תרימו', מכל מקום בהקדמת תרומה לביכורים לא נאמר
 שום עשה.

אגרות קודש

[ט"ו אדר"ר, תשי"ט]

בזח"ג רצג, ב (ועוד בכ"מ בזח"ג) איתא אשר ענין ויקץ כישן הוי' בשם הוי' ולא אדי' וכ"מ
 בתניא פ"ט (מדבארו על חכ' שבנפש)

ומפי' הענינים בזח"ג שם וסי' הליקוטים להאריז"ל לתהלים סי' מד מוכח דגם ענין למה תישן הוי'
 הוא בשם הוי' (מדפרשו על דורמיטא דז"א).

הגמרא מקשה מברייתא על שיטת רבא: **מִיתִיבִי, שִׁנִּינוּ בְּבֵרִיתָא, אֲזִנֵּם שְׁנִירֵשׁ** את אנוסתו לאחר שנשאה לאשה, **אִם יִשְׂרָאֵל הוּא, מְחִיר אותה ונושאה וְאִינוּ לֹקֶה מִשּׁוּם 'לֹא יוּכַל שְׁלַחָה' וְאִי אִמְרַת כְּדַבְרֵי רַבָּא, דְּפִינָן דְּעֵבֶר אֲמִירָא דְרַחֲמָנָא לְקִי אִפִּילוּ שְׁלֵא הוּעִילוּ מַעֲשֵׂי, הָא – יִשְׂרָאֵל שְׁגִירֵשׁ נָמִי לִילְקִי, וְאִפִּילוּ שְׁלֵא הוּעִילוּ לוֹ גִּירוּשֵׁי לְפֻטְרוֹ מַחֲיוּב וְלוֹ תְּהִיָּה לֵאשָׁה וְעִלּוּ לְהַחְזִירָהּ. וּמִכָּךְ שִׁנִּינוּ בְּבֵרִיתָא שְׁאִינוּ לֹקֶה הִיא תְּיוֹבָתָא דְרַבָּא, וּמוּכַח כְּדַבְרֵי אַבְי שְׁכַל שְׁלֵא הוּעִילוּ מַעֲשֵׂי אִינוּ לֹקֶה עֲלֵיהֶם.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֶךְ [רַבָּא], 'שְׁאִנִּי הָתָם בְּאוֹנֵס, שְׁאִינוּ לֹקֶה עַל הַגִּירוּשִׁין מִשּׁוּם דְּאָמַר קְרָא' (דברים כב כט), 'לֹא יוּכַל שְׁלַחָה כָּל יָמָיו, שְׁכַל יָמָיו הוּא מַצּוּה בְּעֶמּוּד וְהַחְזִיר אֶף לֵאחֲרֵי שְׁגִירֵשָׁה, וְלֹא אִסְרָה הַתּוֹרָה לַגֵּרֶשׁ, אֲלֵא שְׁצִיתָהּ בְּקוֹם וַעֲשֵׂה שֶׁאִם גִּירֵשָׁה לֹא יִשְׁאִירָנָה מִשּׁוּלַחַת כָּל יָמָיו אֲלֵא עִלּוּ לְהַחְזִירָהּ, וְעַל כֵּן אִינוּ לֹקֶה עַל הַגִּירוּשִׁין.**

והוקשה לגמרא: וְלֹאֲבִי הַסּוֹבֵר שְׁכַל שְׁלֵא הוּעִילוּ מַעֲשֵׂי אִינוּ לֹקֶה, לִשְׁם מַה נֶּאֱמַר 'כֹּל יָמָיו, הֲלֹא בֵּין כֵּךְ אִינוּ לֹקֶה מִשּׁוּם שְׁעִלּוּ לְהַחְזִירָהּ, וְלֹא הוּעִילוּ לוֹ גִּירוּשֵׁי. וְתִירֵצָה: **אִי לֹא דְאָמַר רַחֲמָנָא 'כָּל יָמָיו, הִנֵּה אֲמִינָא אִיסּוּרָא הוּא דְּעֵבֶר לִיה, אִי בְּעִי לִיהֲדָר, וְאִי בְּעִי לֹא לִיהֲדָר – הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁאִם גִּירֵשָׁה עֵבֶר עַל אִיסּוּר 'לֹא יוּכַל שְׁלַחָה', וְהוּעִילוּ גִירוּשֵׁי לְפֻטְרוֹ מַחֲיוּב וְלוֹ תְּהִיָּה לֵאשָׁה, וְאִם יִרְצָה יַחְזִירָנָה וְאִם לֹא יִרְצָה לֹא יַחְזִירָנָה, וּמֵאחֲרֵי שְׁהוּעִילוּ מַעֲשֵׂי יֵשׁ לוֹ לִלְקוֹת עַל לֹא זֶה. קָא מְשַׁמְעֵ לָן הַכְּתוּב שְׁלֹא כֵן הוּא, אֲלֵא חַיִּיב לְהַחְזִירָהּ.**

הגמרא מביאה לשון אחרת המקשה על אביי ולא על רבא: **לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא, מִיתִיבִי, אֲזִנֵּם שְׁנִירֵשׁ** את אנוסתו, **אִם יִשְׂרָאֵל הוּא, מְחִיר אותה וְאִינוּ לֹקֶה מִשּׁוּם 'לֹא יוּכַל שְׁלַחָה' וְאִם כֹּהֵן הוּא שְׁאִסּוּר לוֹ לְהַחְזִירָהּ מִשּׁוּם שְׁהוּא אִסּוּר בְּגִירוּשָׁה, לֹקֶה מִשּׁוּם הֲלֹא הָאִמּוֹר וְאִינוּ מְחִיר. הִרִי קִתְּנִי בְּבֵרִיתָא, אִם יִשְׂרָאֵל הוּא מְחִיר, וְאִין מוֹעִילִים גִּירוּשֵׁי לְפֻטְרוֹ מַחֲיוּב וְלוֹ תְּהִיָּה לֵאשָׁה' אֲלֵא עִלּוּ לְהַחְזִירָהּ. וּמִכָּאֵן תְּיוֹבָתָא דְאָבִי הַסּוֹבֵר 'אִי עֲבִיד מַהֲנִי, שֶׁאִם כֵּן הִיא לֹחֵם לְגִירוּשִׁין הַלְּעִיל לְפֻטְרוֹ מִהַחֲיוּב לְהַחְזִירָהּ. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: **שְׁאִנִּי הָתָם בְּאוֹנֵס, דְרַחֲמָנָא אָמַר 'כָּל יָמָיו, וּמוּכָאן שְׁכַל יָמָיו הוּא מַצּוּה בְּעֶמּוּד וְהַחְזִיר, וְאִפִּילוּ לֵאחֲרֵי שְׁגִירֵשָׁה.****

והוקשה לגמרא: לרבא הסובר 'אִי עֲבִיד לֹא מַהֲנִי, לִמָּה הוֹצֵרֶךְ הַכְּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁהוּא מַצּוּה לְהַחְזִיר לֵאחֲרֵי שְׁגִירֵשָׁה, הֲלֹא בֵּין כֵּךְ אִין לְגִירוּשִׁין לְהוּעִיל כְּדִי לְפֻטְרוֹ מַחֲיוּב וְלוֹ תְּהִיָּה לֵאשָׁה'. וְתִירֵצָה: **וְרַבָּא אָמַר לֶךְ, אִי לֹא כְּתִב רַחֲמָנָא 'כָּל יָמָיו, הִנֵּה אֲמִינָא לִילְקִי וְלִיהֲדָר – שִׁילְקָה גַּם יִתְחַיֵּב לְהַחְזִירָהּ, מִשּׁוּם דְּהִנֵּה לִיה לֹא גְרִידָא מַה דְּכְתִיב 'לֹא יוּכַל שְׁלַחָה', וְאִינוּ נִיתַק לַעֲשֵׂה. שֶׁכֵּן הָעֲשֵׂה שֶׁ לֹא תְּהִיָּה לֵאשָׁה' חֵל קוֹדֵם הַגִּירוּשִׁין לְפָנֵי שְׁעֵבֶר עַל הֲלֹא, וְנִמְצָא שְׁהוּא לֹא שְׁקִדְמוּ עֲשֵׂה שְׁלֹקִים עִלּוּ. אֲחֵכִי (וְלִכּוֹן) כְּתִב קְרָא 'כָּל יָמָיו, כְּדִי לְחַיִּיבוּ עֲשֵׂה לִישְׁאֵנָה לֵאחֲרֵי שְׁגִירֵשָׁה, וְלִשְׁוִיָּיָה (וְלַעֲשׂוֹתוֹ) לֵלֹא שֶׁל אֲזִנֵּם לֵלֹא תַעֲשֵׂה שְׁנִיתֶךָ לַעֲשֵׂה שֶׁל 'כֹּל יָמָיו' שְׁחַל לֵאחֲרֵי הַגִּירוּשִׁין, וְלִלְמַדְנֵי דְאִין לֹזְקִין עֲלֵיו.**

הגמרא מקשה על שיטת רבא מדברי המשנה בתרומות: **וְהָרִי הַתּוֹרֵם תְּרומה מִן הַתְּבוּאָה הֶרְעָה עַל הַתְּבוּאָה הִיפָּה שֶׁל טַבֵּל כְּדִי לְתַקְנָה, עוֹבֵר עַל מַה דְרַחֲמָנָא אָמַר (במדבר יח כט) 'מִכָּל מִתְּנֵיכֶם תִּרְיָמוּ אֶת כָּל תְּרומות ה' מִכָּל חֲלָבוֹ, וְחֹלֵב הוּא הַחֶלֶק הִיפָּה וְהַמְּשׁוּבָה, וּמִשְׁמַע חֲלָבוֹ אִין – תִּתְּרֵמוּ, אֲבָל מִגִּירוּשִׁין (מִפִּירוֹת גְּרוּעִים) עַל הִיפִים לֹא תִתְּרֵמוּ. וְאֶף עַל פִּי כֵן תִּנֵּן בְּמִסְכַּת תְּרומות (פ"ב מ"ז), 'אִין תּוֹרְמִין מִן הֶרְעָה עַל הִיפָּה, וְאוֹלֵם בְּדִיעֵבֶד אִם תִּרְם תְּרומתוֹ תְּרומָה, אֲלֵמָא דְּבַר שְׁאִסְרָה תּוֹרָה אִם עֲשָׂא מַהֲנִי – חֲלִים מַעֲשֵׂי, וְאִם כֵּן תְּיוֹבָתָא דְרַבָּא הַסּוֹבֵר 'אִי עֲבִיד לֹא מַהֲנִי' – חֲלִים מַעֲשֵׂי, וְאִם כֵּן תְּיוֹבָתָא מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: **אָמַר לֶךְ רַבָּא, 'שְׁאִנִּי הָתָם בְּתוֹרֵם מִן הֶרְעָה עַל****

הִיפָּה, שְׁמוּכָח מִגּוֹף הַכְּתוּב שְׁמוּעִילִים מַעֲשֵׂי, כְּדַבְרֵי רַבִּי אִילְעָא, דְאָמַר רַבִּי אִילְעָא, מִנֵּן לְתוֹרֵם מִן הֶרְעָה עַל הִיפָּה שְׁבִידֵעֵבֶד תְּרומתוֹ תְּרומָה, שְׁנֵאֲמַר בְּהַפְרֵשֶׁת תְּרומָה (שם יח לב), 'וְלֹא תִשְׂאוּ עֲלֵיו חֲטָא בְּהִירְמָכֶם אֶת חֲלָבוֹ מִמֶּנּוּ. וְחֲלָבוֹ' הוּא הַחֶלֶק הִיפָּה, וּמִשְׁמַע הַכְּתוּב הִיא, שֶׁאִם תִּתְּרֵמוּ מִהֶרְעִים יִהְיֶה בִּכֶם חֲטָא. וְאִם נֶאֱמַר שְׁמָה שְׁתֵּרם אִינוּ נַעֲשֵׂה קְדוּשָׁה בְּקֻדְשׁ תְּרומָה וְעִלּוּ לְשׁוּב וְלְתוֹרֵם מִן הִיפָּה, נִשְׂיָאוֹת חֲטָא לְמָה, וְהִרִי לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם, וְעִלּוּ לְחוּר וְלְתוֹרֵם. אֲלֵא מוּכַח מִיָּכָן (וְכִמְכָּאֵן) לְתוֹרֵם מִן הֶרְעָה עַל הִיפָּה, שְׁאִפִּילוּ שְׁעֵבֶר עַל מִצּוֹת הַתּוֹרָה תְּרומתוֹ תְּרומָה, וּמֵאחֲרֵי שְׁהִפִּירוֹת הָרַעִים נַעֲשִׂים תְּרומָה נְחֻשֵׁב הַדְּבַר לְחֲטָא.

מפרשת הגמרא: וְלֹאֲבִי הַסּוֹבֵר 'אִי עֲבִיד מַהֲנִי' גַּם בְּלִי כְּתוּב זֶה יֵשׁ לֵה לְתְּרומָה לְחֹלֵל אֲלֵא דֹאִי לֹא דְאָמַר רַחֲמָנָא 'וְלֹא תִשְׂאוּ עֲלֵיו חֲטָא, הִנֵּה אֲמִינָא חֲכִי אָמַר רַחֲמָנָא, עֲבִיד (וְעֲשֵׂה) מַצּוּה מִן הַמּוּכָחַר וְתוֹרֵם מִן הֶרְעָה עַל הִיפָּה, וְאוֹלֵם גַּם אִי לֹא עֲבִיד כֵּן חֲטָא לֹא מִיָּקְרִי, וְאִינוּ אֲלֵא אִיסּוּר בַּעֲלָמָא. קָא מְשַׁמְעֵ לָן הַכְּתוּב, שְׁלֹא זֶה בְּלַבֵּד שְׁלֹא קִיָּים מַצּוּה מִן הַמּוּבָחָר, אֲלֵא אֶף קְרִי חֲטָא.

הגמרא מקשה על שיטת אביי מדברי משנה אחרת בתרומות: **וְהָרִי מִצִּינוּ בְּתוֹרֵם תְּרומָה מִמֵּין עַל שְׁאִינוּ מִינֵה, כְּגוֹן שְׁהִפְרִישׁ יֵין לְתְּרומָה כְּדִי לְתַקֵּן שֶׁמֶן שֶׁל טַבֵּל, דְאָמַר רַחֲמָנָא (שם יח יב) 'כָּל חֲלָב יִצְהָר, וְכָל חֲלָב תִּירוּשׁ וְדָגָן, רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לָהּ', וְדִרְשׁוּ מִכָּאֵן שִׁישׁ לִיתֵן חֲלָב (וְתְּרומָה מוּבָחָרָת) לָזֶה וְחֲלָב לָזֶה, כֹּל מִן בְּפִנִּי עֲצָמוֹ. וְתִנֵּן בְּמִסְכַּת תְּרומות (פ"ב מ"ד), 'אִין תּוֹרְמִין מִמֵּין עַל שְׁאִינוּ מִינֵה, וְאִם תִּרְם אִין תְּרומתוֹ תְּרומָה' אִפִּילוּ בְּדִיעֵבֶד. אֲלֵמָא אִי עֲבִיד לֹא מַהֲנִי, וְתְּיוֹבָתָא הִיא עַל מַה דְאָמַר אָבִי 'אִי עֲבִיד מַהֲנִי'.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֶךְ אָבִי, 'שְׁאִנִּי הָתָם בְּמִין עַל שְׁאִינוּ מִינֵה, מִשּׁוּם דְאָמַר קְרָא 'רֵאשִׁיתָם', לְלַמְּדֵנוּ שְׁאִין הַתְּרומָה חֲלָה אֲלֵא כְּשֶׁתֵּרם רֵאשִׁית (וְתְּרומָה) לְמִין זֶה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ, וְרֵאשִׁית לְמִין זֶה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ, וּמֵאחֲרֵי שְׁכַבֵּר נִכְתַּב דִּין זֶה בִּכָּל חֲלָב יִצְהָר, מַה שְׁחֹר וְשִׁנָּה עִלּוּ הַכְּתוּב הוּא כְּדִי לְלַמְּדֵנוּ שְׁהוּא מַעֲכָב. וְכֵן אָמַר רַבִּי אִילְעָא, שְׁמַמָּה שְׁנֵאֲמַר 'רֵאשִׁיתָם' לְלַמְּדֵנוּ, שְׁהַתּוֹרֵם מִמֵּין עַל שְׁאִינוּ מִינֵה אִין תְּרומתוֹ תְּרומָה.**

מפרשת הגמרא: וְלֹרַבָּא הַסּוֹבֵר 'אִי עֲבִיד לֹא מַהֲנִי' אֶף לֵלֹא דִרְשָׁה זֶה אִין חֲלָה תְּרומת תִּירוּשׁ עַל יִצְהָר, אֲלֵא דֹאִי לֹא דְאָמַר רַחֲמָנָא 'רֵאשִׁיתָם', הִנֵּה אֲמִינָא שְׁדוּקָא תִירוּשׁ וְיִצְהָר דְּכְתִיב בְּהוֹ 'חֲלָב יִצְהָר' וְחֲלָב תִּירוּשׁ, [הוּא] דְאִין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה, שְׁלִכְךָ נֶאֱמַר 'חֲלָב' בְּכָל אֶחָד מֵהֶם כְּדִי לְחַלְקֵם זֶה מִזֶּה. אֲבָל תִּירוּשׁ וְדָגָן, אוֹ מִין אֶחָד שֶׁל דָּגָן וּמִין אֶחָד שֶׁל דָּגָן, דָּחַר 'חֲלָב' כְּתִיב בְּהוֹ (כִּי תִרְם) מִהֵאֵל אֲהֵאִי לֹא לָקִי, כְּתִב רַחֲמָנָא 'רֵאשִׁיתָם' לִיתֵן חֲלָב לָזֶה וְחֲלָב לָזֶה. לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא הֵא תִירוּשׁ וְדָגָן דָּחַר חֲלָב כְּתִיב בְּהוֹ, תִּרְם מִהֵאֵל אֲהֵאִי – הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁאִפְשָׁר לְתוֹרֵם מִמֵּין אֶחָד עַל חֲבִירוֹ. עַל כֵּן כְּתִב רַחֲמָנָא 'רֵאשִׁיתָם', לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאֶף בְּמִינִים אֵלוֹ אִין תְּרומִים מֵאֶחָד עַל חֲבִירוֹ.

הגמרא מקשה על שיטת אביי מדברי המשנה בערכין: **וְהָרִי מִצִּינוּ בְּחֶרֶם, דְאָמַר רַחֲמָנָא בְּהֶם (ויקרא כו כח) 'אֶף כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחָרֵם אִישׁ לֶה' וְגו', לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִגָּאֵל, שְׁאִסּוּר לְפֻדּוֹת חֶרֶם כְּהִנִּים אֲלֵא יֵשׁ לִיתֵנָם לְכַהֲנִים. וְתִנֵּן בְּמִסְכַּת עֶרְכִין (כח), 'חֶרֶם כְּהִנִּים אִין (פְּדוּין אוֹתָם) [לְהֶם פְּדוּין] אִפִּילוּ בְּדִיעֵבֶד, אֲלֵא נִתְּנִין אוֹתָם עֲצָמָם לְכַהֲנִי. אֲלֵמָא לֹא מַהֲנִי – וּמִכָּךְ שְׁאִין פְּדוּיוֹם חֵל בְּדִיעֵבֶד מוּכַח שְׁכַל שְׁעֵבֶר עַל מִצּוֹת הַתּוֹרָה לֹא חִלוּ מַעֲשֵׂי, וְתְּיוֹבָתָא הִיא עַל מַה דְאָמַר אָבִי 'כֹּל מִילְתָּא דְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַעֲבִיד, אִי עֲבִיד מַהֲנִי'.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֶךְ [אָבִי], 'שְׁאִנִּי הָתָם בְּחֶרֶם, מִשּׁוּם דְאָמַר רַחֲמָנָא בְּסוּפוֹ שֶׁל הַכְּתוּב 'לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִגָּאֵל, 'קִדְשׁ קִדְשֵׁי הוּא', וּמֵהֵאֵל' שְׁמַע שְׁהַחֶרֶם בְּהִיּוֹתָיָהּ – הֵא – יִשְׁאָר בְּמִצִּיאָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת, וְלֹא יִחֹל פְּדוּיוֹ.**

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף ה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קיא
רש"י תוספות

1 **הא נמי לילק** – כלומר, תינח לאביי דאמר דהיכא דמהני לילק – להכי קתני הכא
2 דאינו לוקה, דהא לא מהני מאי דעבד, שיכול להחזירה. אלא לרבא דאמר דלא
3 מהני, והאי דלקי – משום דעבר אממירא דרחמנא, הכא אף על גב דלא מהני –
4 לילקי נמי משום דעבר אממירא דרחמנא. לא יוכל לשלחה כל ימיו – דמשמע
5 דכל ימיו לא יוכל לשלחה, דאם גירש –

6 חיור, דכל ימיו ב"עמוד החזיר" קאי. והילכך
7 לא עבר אממירא דרחמנא. אבל בעלמא, אף
8 על גב דלא מהני – והאי לוקה, משום דעבר
9 אממירא דרחמנא. ולאביי – דאמר דהיכא
10 דמהני לקי, אבל אי לא מהני לא לקי –
11 לדידה, למאי איצטרך למיכתב "כל ימיר"
12 לאשמועינן דקאי ב"עמוד החזיר", ואהכי לא
13 לקי משום דהוי קום עשה? אפילו לא כתיב
14 "כל ימיר", שמעתינן לדידה דלא לקי, כיון דלא
15 מהני, דיכול להחזירה? איסורא עבד לה –
16 שגירשה. אבל מילקא לא לקי, והרשות בידה,
17 ואי בעי – ליחדר, ואי לא בעי – לא ליחדר.
18 קא משמע לן – "כל ימיר", ולימד לך הכתוב
19 דרובה בידו להחזירה. והשטא כל ימיו
20 ב"עמוד החזיר" קאי, והלכך לא לקי, ולא
21 משום דהוי קום עשה. לישנא אחרינא –
22 תיובתא לאביי דאמר לעיל דמהני, דהא
23 חזינא הכא ב"לא יוכל לשלחה" דלא מהני,
24 דיכול להחזירה, וקשיא לאביי. אבל לרבא
25 דאמר לעיל לא מהני – ודאי ניחא, דהכי
26 קתני הכא דיכול להחזירה. דלא מהני. אמר
27 לך אביי: שאני התם דאמר קרא "כל ימיר",
28 כלומר, בעלמא מהני, והכא באנת שגירש,
29 להכי מחזיר – משום דכתיב "כל ימיר", וכל
30 ימיו ב"עמוד החזיר" קאי. ורבא אמר לך –
31 כלומר, לרבא דאמר דכל לא תעשה
32 שבתורה לא מהני, לדידה למאי הלכתא
33 איצטרך למיכתב "כל ימיר" לאשמועינן
34 דקאי ב"עמוד החזיר"? פשיטא, דבכל דוכתא
35 נמי שהוה לא תעשה לא מהני ומשי רבא:
36 אי לא כתיב "כל ימיר" – הוה אמניא: לילקי,
37 משום דעבר אממירא דרחמנא, והדר ניהדר
38 לה, שיהא מחזירה לאחר שילקה. והוה ליה
39 **אונס** – כלומר, להכי תיסק אדעתין דלילקי,
40 דהוי אונס דעובר אלאו ד"לא יוכל לשלחה",
41 וליכא אלא לאו גרידא, להכי כתיב "כל
42 ימיר" – דכל ימיו ב"עמוד החזיר" קאי, דלא
43 הוי לאו גרידא, דהא אית ביה קום עשה
44 ולא לקי. ולכן לישנא היא הכי כולה מסקנא
45 דשטמנא. חלבו אין – שיהא תורם מן היפה
46 על היפה. גרוע לא – מן הגרוע, כגון מן הרע
47 על היפה – הוא דאינו תורם. והיינו מילתא
48 דקאמר רחמנא לא ליעביד. ולא משום דהוי
49 לאו ממש, אלא לאו הכא מכלל עשה הוא.
50 תרומתו תרומה – אלמא דמהני, וקשיא
51 לרבא דאמר לא מהני. ולאביי – דאמר דכל
52 מילתא דאמר רחמנא לא תעביד מהני, הכא
53 בתורם מן הרעה על היפה למאי הלכתא
54 איצטרך למכתב "ולא תשאו עליו חטא",
55 דמשמע דמהני? המוכרח – תורם מן היפה.
56 **חוטא לא מיקרי** – דליכא אלא איסורא
57 בעלמא. קא משמע לן – "ולא תשאו עליו
58 חטא", דאפילו "חוטא" מיקרי. ליתן חלב לזו וחלב לזה – דלהכי כתיב "חלב" "חלב" תרי זימני – חד בתירוש וחד ביצהר, לאשמועינן דיתן חלב לזה – שפירשי בפני עצמו
59 מן המוכרח של זה, כגון ממין על מינו, דהיינו יצהר על יצהר. וחלב לזה – מתירוש על תירוש, ולא ממין על שאינו מינו, כגון מיצהר על תירוש ומתירוש על יצהר. אין
60 תרומתו תרומה – אלמא לא מהני, וקשיא לאביי דאמר מהני. שאני התם דאמר קרא ראשיתם – כלומר, דשנה עליו הכתוב לעכב, דלא יתרום ממין על שאינו מינו,
61 ואהכי אם תרם – לא מהני. וכן אמר רבי אילעא – דלהכי לא מהני משום ד"ראשיתם" כתיב, דשנה עליו הכתוב לעכב. ולרבא – דאמר לא מהני, לדידהא אמאי איצטרך
62 למכתב "ראשיתם" משום דלא מהני. אמר לך רבא – איצטרך למכתב "ראשיתם" דאי לא, הוה אמניא: "חלב" "חלב" – אין תורמין מזה על זה. הכי גרסינן: אבל תירוש
63 ודגן דחד חלב כתיב בהו – כלומר, תירוש ודגן לא כתיב אלא חד "חלב", דכתיב: "וכל חלב תירוש ודגן", אימא דמצי תרם מהאי אהאי, מדגן על תירוש ומתירוש על
64 דגן, ודגן על דגן, דכולהו מיני דגנים מזה על זה, כגון חטה על שעורה, להכי דחר כתיב רחמנא "ראשיתם" כו'. חרמי בתנים – חרמי ישראל הניתנים לכהנים. אלמא לא
65 מהניא – דאם פדאן – לא עשה ולא כלום, כדקתני. אין להם פדיון. כהווייתו – שאינו יוצא לחלוק על ידי פדיון.

1 **מיתבי: אונס שגירש, אם ישראל הוא – מחזיר ואינו**
2 **לוקה. ואי אמרת: כיון דעבר אממירא דרחמנא – לך,**
3 **הא נמי לילק! תיובתא דרבא! אמר לך: שאני התם,**
4 **דאמר קרא "כל ימיר" – כל ימיו ב"עמוד החזיר".**
5 **ולאביי – אי לאו דאמר רחמנא "כל ימיר", הוה אמניא:**
6 **איסורא הוא דעבד ליה, אי פעי – ליחדר, ואי פעי**
7 **– לא ליחדר, קא משמע לן. לישנא אחרינא. מיתבי:**
8 **אונס שגירש, אם ישראל הוא – מחזיר ואינו לוקה,**
9 **ואם כהן הוא – לוקה ואינו מחזיר. קתני "אם ישראל**
10 **הוא – מחזיר", תיובתא דאביי! – שאני התם, דרחמנא**
11 **אמר "כל ימיר" – כל ימיו ב"עמוד החזיר". ורבא**
12 **אמר לך: אי לא כתב רחמנא "כל ימיר", הוה אמניא:**
13 **לילקי וליחדר, דהוה ליה לאו גרידא, דכתיב: "לא יוכל**
14 **לשלחה", אהכי כתב קרא "כל ימיר" – לשווייה לאונס**
15 **ללא תעשה שניתק לעשה, דאין לוקין עליו. והרי תורם**
16 **מן הרעה על היפה, דרחמנא אמר "מכל חלב", חלבו –**
17 **אין, גירועין – לא. ותנן: אין תורמין מן הרעה על היפה,**
18 **ואם תרם – תרומתו תרומה. אלמא מהני, תיובתא**
19 **דרבא! אמר לך רבא: שאני התם, ברבי אילעא. דאמר**
20 **רבי אילעא: מנן לתורם מן הרעה על היפה, שתורמתו**
21 **תרומה – שצאמר: "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את**
22 **חלבן ממנו", אם אינו קדוש, נשיאות חטא למה? מיכן**
23 **לתורם מן הרעה על היפה – שתורמתו תרומה. ולאביי**
24 **– אי לאו דאמר רחמנא "ולא תשאו עליו חטא", הוה**
25 **אמינא, הכי אמר רחמנא: עביד מצוה מן המוכרח, ואי**
26 **לא עביד – "חוטא" לא מיקרי, קא משמע לן. והרי ממין**
27 **על שאינו מינו, דאמר רחמנא "כל חלב יצהר" – ליתן**
28 **חלב לזה וחלב לזה, ותנן: אין תורמין ממין על שאינו**
29 **מינו, ואם תרם – אין תרומתו תרומה. אלמא: לא**
30 **מהני, תיובתא דאביי! אמר לך אביי: שאני התם, דאמר**
31 **קרא "ראשיתם" – ראשית לזה, וראשית לזה. וכן אמר**
32 **רבי אילעא: "ראשית". ולרבא – אי לאו דאמר רחמנא**
33 **"ראשית", הוה אמניא: תירוש ויצהר דכתיב בהו "חלב"**
34 **"חלב" – דאין תורמין מזה על זה, אכל תירוש ודגן,**
35 **דגן ודגן, דחד "חלב" כתיב בהו, כי תרים מהאי אהאי**
36 **– לא לקי, כתב רחמנא "ראשית" – ליתן "חלב" לזה**
37 **"חלב" לזה. לישנא אחרינא. הא תירוש ודגן דחד**
38 **"חלב" כתיב בהו – תרים מהאי אהאי, כתב רחמנא "ראשית",**
39 **ולא ימכר ולא יגאל", ותנן: חרמי כהנים אין פודין אותם, אלא נותנין לפהו, אלמא: לא מהני,**
40 **תיובתא דאביי! אמר לך: שאני התם, דאמר רחמנא "קדש קדשים הוא" – כהווייתו יהא.**
41 **ורבא**

1 **מיתבי** אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה – וסלקא דעתיה דהשתא,
2 הא דאינו לוקה – לאו מטעם ניתוק הוא, אלא משום דלא מהניא גירושין,
3 דהא צריך להחזירה. ואי אמרת: כיון דעבר אממירא דרחמנא לקי – הא נמי לילקי
4 ותיובתא דרבא. בשלמא לאביי ניחא, דמשום הכי לא לקי – דלא מהני מעשיו. ואם
5 תאמר: כיון דלא מהני גירושין – ליחבי
6 הבא עליה משום אשת איש אפילו קודם
7 חזרה, ובזון נמי אמאי לוקה ואינו מחזיר?
8 הוה לן למימר דלא חל הגט כלל! ויש לומר:
9 דאיתקש גירושין למיתה, כדאמר פרק קמא
10 דקידושין: איתקש מיתה לגירושין. הכא נמי
11 איתקש גירושין למיתה, מה מיתה מוציאה
12 מרשות הבעל – אף גירושין כו'. ומיהו,
13 להכי לא מהני שאין שילוח זה לכל ימיו,
14 שהרי הוא צריך להחזירה. ולא אסיק
15 אדעתיה עתה ד"כל ימיר" הוי ניתוק, משום
16 דהוי לאו שקדמו עשה, ומשום הכי פריך
17 לרבא: כיון דלא מהני, לילקי **אמר** לך רבא
18 שאני התם דאמר קרא כל ימיו כל ימיו
19 בעמוד החזיר קאי – דהוי ניתוק גמור, ואין
20 זה לאו שקדמו עשה. דלהכי איצטרך "כל
21 ימיר" – שאין שילוח זה כל ימיו. והכי קאמר
22 קרא: "לא יוכל לשלחה", ואם שלחה – לא
23 יתא שילוח זה כל ימיו, שהרי הוא צריך
24 להחזירה. ואף על גב דאפשר להעמיד כל
25 ימיו בלא שילוח, מכל מקום כיון דלא כתיב
26 "לו תהיה לאשה כל ימיר", ובתיב "כל ימיר"
27 לאחר "לא יוכל לשלחה" – שמע מינה
28 דלניתוק ללאו כתיביה. דזה הכלל: דכל היכא
29 דיש הוכחה בקרא דעשה קאי אחר הלאו –
30 אין זה לאו שקדמו עשה. אבל מ"לו תהיה
31 לאשה" בלא "כל ימיר" לא הוה דייק ליה
32 בניתוק, שהרי "לו תהיה לאשה" מיידי בלא
33 שילוח. **אם** אינו קדוש נשיאות חטא למה –
34 ואם תאמר: נימא דנשיאות חטא הוי משום
35 דעבר אממירא דרחמנא ואומר רבינו שמשון
36 משנן, דהכי פירושא אם אינו קדוש, נשיאות
37 חטא למה כתיב? בלאו הכי נמי ידעינן דיש
38 בו נשיאות חטא, מדכתיב מ"כל חלב",
39 דמשמע: חלב – אין, גירועין – לאו
40 **שאני** התם דאמר קרא ראשיתם ראשית
41 לזה וראשית לזה – ואם תאמר: והרי
42 בריש פרק בתרא דבכורות (נדב.) דריש אביי
43 האי קרא למעוטי דגן דחגן? ויש לומר: דרך
44 דרשא דהתם "ראשית" אתיא, וחק דהכא
45 מ"ראשיתם".
46 **ולרבא** אי לאו דאמר רחמנא ראשיתם כו'
47 – ואם תאמר: והא בפרק בתרא
48 דבכורות (שם) אמר: בלא "ראשיתם" נמי, כל
49 משמע "דגן" אחד – לא מצית אמרתו וצריך
50 לומר דרך סוגיא דהכא אתיא כמאן דאמר
51 ד"ראשית" איצטרך שפיר לדגן ודגן.
46 **ורבא**

"חלב" כתיב בהו – תרים מהאי אהאי, כתב רחמנא "ראשית",
ולא ימכר ולא יגאל", ותנן: חרמי כהנים אין פודין אותם, אלא נותנין לפהו, אלמא: לא מהני,
תיובתא דאביי! אמר לך: שאני התם, דאמר רחמנא "קדש קדשים הוא" – כהווייתו יהא.
ורבא

לאשמועינן דיתן חלב לזה – שפירשי בפני עצמו
מתירוש על תירוש, ולא ממין על שאינו מינו, כגון מיצהר על תירוש ומתירוש על יצהר. אין
תרומתו תרומה – אלמא לא מהני, וקשיא לאביי דאמר מהני. שאני התם דאמר קרא ראשיתם – כלומר, דשנה עליו הכתוב לעכב, דלא יתרום ממין על שאינו מינו,
ואהכי אם תרם – לא מהני. וכן אמר רבי אילעא – דלהכי לא מהני משום ד"ראשיתם" כתיב, דשנה עליו הכתוב לעכב. ולרבא – דאמר לא מהני, לדידהא אמאי איצטרך
למכתב "ראשיתם" משום דלא מהני. אמר לך רבא – איצטרך למכתב "ראשיתם" דאי לא, הוה אמניא: "חלב" "חלב" – אין תורמין מזה על זה. הכי גרסינן: אבל תירוש
ודגן דחד חלב כתיב בהו – כלומר, תירוש ודגן לא כתיב אלא חד "חלב", דכתיב: "וכל חלב תירוש ודגן", אימא דמצי תרם מהאי אהאי, מדגן על תירוש ומתירוש על
דגן, ודגן על דגן, דכולהו מיני דגנים מזה על זה, כגון חטה על שעורה, להכי דחר כתיב רחמנא "ראשיתם" כו'. חרמי בתנים – חרמי ישראל הניתנים לכהנים. אלמא לא
מהניא – דאם פדאן – לא עשה ולא כלום, כדקתני. אין להם פדיון. כהווייתו – שאינו יוצא לחלוק על ידי פדיון.

ולרבא האי הוא למעטי בכור – ואם תאמר: ולאבי דמוקי "הוא" בהוייתו יאה, למעטי בכור מנליה: ואומר הרב רבינו משה: דלפי המסקנא ניהא, דמפקין בבכור דאי עביד לא מהני, ומעשר יליף מ"העברה" "העברה" מבכור, ואם כן יליפין שפיר חרמים "גאולה" "גאולה" ממעשר, ולא איצטרך "הוא" דחרמים לומר: בהוייתו יאה. שאני התם דאמר קרא לא יחלל בו' – דמשמע חלולין הוא עושה ואינו עושה ממורת. וזכין דאינו עושה ממורת – תפסי בה קדושין. וצריך לומר דהיינו מיתור הלמי' שניה, אבל אין לומר דבלא יתור הלמי' שניה נמי דרשינן הכי: חלולין הוא עושה, ואינו עושה ממורת, ותפסי בה קדושין. דעל כרחק לאו ממורת ותפסי קדושין תליין זה בזה, שהרי קאמר רבי יהושע בפרק "החולץ" (יבמות מט,א) דאין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין, אבל מחייבי בריתות לא היו ממזר, דלכילי עלמא לא תפסי בהו קדושין בחייבי בריתות. אלמא לאו הא בהא תליא. אבל מיתורא דלמיד מפק שפיר (דלא תפסי) בה קדושין, דאם אינו ענין לממורת – נתנו לענין תפסת קדושין. וכן משמע דמיתורא (ורשו), מדאמר: ולאבי (אם כן) נימא קרא "לא יחל" מאי "לא יחלל".

משלמין
קריבין. ולאבי האי סברא מנא ליה? "אם שור אם שוה לה' הוא" לה' קריב, ואין תמורתו קריבה. ורבא – אין הכי נמי דמההוא קרא, אלא "הם" למה לי – לימד על בכור ומעשר שנתערב דמן בכל העולין – שקריבין לגבי מזבח. ואבי האי סברא מנא ליה? מ'ולקח מדם הפר ומדם השעיר", והלא דם הפר מרובה משל שעיר – מיכן לעולין, שאין מבטלין זה את זה. דתניא: "ולקח מדם הפר ומדם השעיר" – שיהו מעורבין, דברי רבי יאשיה. ורבא: התם – מזה בפני עצמו, ומזה בפני עצמו, וסבר לה ברבי יונתן. והרי מעשר, דאמר רחמנא "לא יגאל", ותנן: יש להן פדיון ולתמורתיהן, חוץ מן הבכור ומן המעשר. אלמא: לא מהני, תיובתא דאבי! אמר לך: שאני עברה מבכור. הרי הקדימה תרומה לביכורים, דאמר רחמנא "מלאכתך ודמעך לא תאחר", ותנן: המקדיש, אף על פי שהוא בלא תעשה – מה שעשה עשוי! אמר לך רבא: שאני התם, דאמר קרא "מכל מעשרתיכם תרמו תרומה". ולאבי – מיבעיא ליה, בדאמר רב פפא לאבי: אלא מעתה אפילו הקדימו בפרי נמי ניפטר! אמר ליה: עליך אמר קרא "מכל מעשרתיכם תרמו". מה ראית לרבות את הכרי ולהוציא את השפילין? מרבה אני את הכרי – שישנו בכלל דיגון, ומוציא אני את השפילין? – שאין בכלל דיגון. והרי אלמנה לכהן גדול, דרחמנא אמר: "אלמנה וגרושה... לא יקח", ותנן: כל מקום שיש קדושין ויש עבירה – הולך הולך אחר הפגום! שאני הכא, דאמר קרא "לא יחלל ורעו". ולאבי – נימא קרא "לא יחל", מאי "לא יחלל" – אחד לו ואחד לה. והרי הקדיש בעלי מומין למזבח, דרחמנא אמר "כל אשר בו מום לא תקריבו", ותנן: המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, אף על פי שהוא בלא תעשה – מה שעשה עשוי, תיובתא דרבא! אמר לך רבא: שאני התם, דאמר קרא "ולגדר לא ירצה", רצוי הוא – דלא מרצה, הא מיקדיש – קדיש. ולאבי – אי דלא אמר רחמנא "ולגדר לא ירצה", הוה אמניא: פוער מצוה – וכשר, קמשמע לן. והרי מקדיש תמימין לבדק הבית, דאמר רחמנא:

ומזה בפני עצמו. וסבר לה כר' (יוחנן) ויתתן, דאמר במסכת יומא בפרק "הוציא לו" (נז,ב) אין מערבין דם פר ושעיר לקרנות מזבח הפנימי, אלא נותן זה בעצמו וזה בעצמו. עברה עברה – בבכור כתיב (שמות יג): "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר כתיב (ויקרא כז): "כל אשר יעבור", לכדאמר ליה רב פפא לאבי – במסכת ביצה (יג,ב) דאמרין: מעשר ראשון שהקדימו לו לכהן בשבלים, קדם שהופרשה תרומה גדולה מן העמרין, ונמצא שהפסיד לוי לכהן תרי ממאה במעשר שהוא נוטל, דמעשר לא נטל כון כלום – אפילו הכי פטור מתרומה גדולה, שנאמר "מעשר מן המעשר" אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. ואמר ליה רב פפא לאבי: אי הכי, אפילו הקדימו לו לכהן בכרי, אחר שמרחן, נמי ליפטר לוי ואמאי נקט "בשבלים"? מכל מעשרתיכם – כללום קאמר רחמנא (במדבר יח) "את תרומת ה'" – תרומה גדולה. כרי אידן – ואיבעי לה לתרומה גדולה, דכתיב "ראשית דגן". כל מקום שיש קדושין – פי עבירה באותן קדושין, ומפרש להו דהיינו אלמנה: לכהן גדול. אחר הפגום – דהוי חלל. אלמא מהני, מדתני "יש קדושין", דאי לא מהני – לא תפסי קדושין. שאני התם דכתיב לא יחלל – דמשמע חללים הוא עושה ואינו עושה ממזרין, אלמא תפסי קדושין. ואבי אי להכי הוא דאחא לימא לא יחל – דמשמע דאולד לחדיה קאי. מאי לא יחלל – שמע מינה לדרשא אחרינא אתא, אחד לו – לולד, ואחד לה – שהיא עצמה מתחללת, ונעשית ונה, ואסורה בתרומה דבי נשא אם בת כון היא. ומשום דידה איצטרך קרא, ולא משום דאמרת אי עביד מהני, דלהכי לא צריך קרא, דכלל מילתא אמרין: אי עביד מהני לא תקריבו – ואמרין לקמן (נז,ב) דהאי "לא תקריבו" – לא תקדישו הוא. מה שעשה עשוי – וקדיש לרמיחן. שאני התם – דכתיב בההוא קרא "כי לא לרצון". וכשר – אפילו להקריב, קא משמע לן.

בכבור נאמר לא תפדה – שאין הבעלים יכולין לפדותו ולהגות בו מנהג חולין, כגון גיזה ועבודה. אבל נמכר הוא – שאם נפל בו מום – יכול למוכרו לכהן בתורת בכור, דלהכי כתיב "לא תפדה" – לאשמועינן דבמכירה שרי. ואינו נמכר – כדאמרין בבכורות (לכא,ב). דנאמר כאן במעשר בהמה: "לא יגאל", ונאמר להלן גבי חרמין: "לא ימכר ולא יגאל", מה להלן מכירה עמו – אף כאן מכירה עמו, דאינו נמכר. ווסלקא דעתין והואיל ויתקשר אחרדי מעשר ובכור כדלקמן, תיסק אדעתין דבכור אינו נמכר, דומיא דמעשר בהמה. להכי כתיב "הוא" דחרמין – למעטי בכור, דיכול למוכרו. (תצא זו – דירצאה מקדשתה ונכנסת התמורה במקומה, דתרווייהו לא מקדיש קדיש. ממשעמ לן דתרווייהו קדישין). ולאבי – האי "ידה קדש" לאו לאשמועינן דקדשה, דהא בעלמא נמי מהני. אלא אי לא כתביה רחמנא, הוה אמניא: תצא ראשונה לחולין. קא משמע לן – קרא, דתרווייהו קדישין. הכי גרסינן: והרי בכור דנאמר בו "לא תפדה קודש הם" (מכאן ואילך פירש). ותנן – בפרק "אלו קדשים" (תמורה כא,א) מה בין בכור ומעשר לשאר כל הקדשים: כל פסולי המוקדשין נשחטין באטילין ובשוק, ונמכרין באטילין, ושקלין בליטרא לימכר כשאר חולין. ולא חיישין לבזיון קדשים, לפי שהנאתו להקדש, כדאמרין בבכורות בפרק "כל פסולי המוקדשין" (לא,ב). דאי שרינן ליה לאדם הפודה את פסולי קדשים למכרן בשוק – יקפצו עליהן לוקחין ויפדה ביוקר. אבל בכור ומעשר הנאתן לבעלים, הנאת בכור לכהן והנאת מעשר לבעלים, ומשום הרווחה דידהו – לא מולולין בקדשים. יש להן פדיון – לשאר קדשים שנפל בהו מום ופדאם – תופסין פדיונן בקדשותן, וזון יוצאין לחולין. וכן תמורתיהם שנפל בהו מום. אבל בכור בעל מום – אינו תופס פדיונו בקדושה. שאני התם דאמר קרא בבכור קדש הם בהוייתן יאה – שלא יצא מקדשותו על ידי פדיון. וממעשר לא מתרין השתא מדי, דלא איתביה אלא מבכור, ולקמן מותיב ליה ממעשר ומחדר ליה ממעשר. בכל העולין – באחד מדמי שאר הקרבנות העולין למזבח, שקריבין, ומשתריא בשר בהדיא וירקה. דאין עולין מבטלין זה את זה, ומניה יליפין לשאר עולין. והכי משמע: "הם" – בהוייתן יהו, אפילו נתעשרו. מדם הפר ומדם השעיר – "ונתן על קרנות" וגו'. וקסבר דמעריב פר ושעיר של יום הכיפורים ביחד כשזורק על קרנות מזבח הפנימי. הדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר, ואפילו הכי מיקרי "דם השעיר", והמניא וירקה. מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה. ורבא – מהם לא נפקא דלא מעריב להו, אלא נותן מהו בפני עצמו.

ומזה בפני עצמו. וסבר לה כר' (יוחנן) ויתתן, דאמר במסכת יומא בפרק "הוציא לו" (נז,ב) אין מערבין דם פר ושעיר לקרנות מזבח הפנימי, אלא נותן זה בעצמו וזה בעצמו. עברה עברה – בבכור כתיב (שמות יג): "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר כתיב (ויקרא כז): "כל אשר יעבור", לכדאמר ליה רב פפא לאבי – במסכת ביצה (יג,ב) דאמרין: מעשר ראשון שהקדימו לו לכהן בשבלים, קדם שהופרשה תרומה גדולה מן העמרין, ונמצא שהפסיד לוי לכהן תרי ממאה במעשר שהוא נוטל, דמעשר לא נטל כון כלום – אפילו הכי פטור מתרומה גדולה, שנאמר "מעשר מן המעשר" אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. ואמר ליה רב פפא לאבי: אי הכי, אפילו הקדימו לו לכהן בכרי, אחר שמרחן, נמי ליפטר לוי ואמאי נקט "בשבלים"? מכל מעשרתיכם – כללום קאמר רחמנא (במדבר יח) "את תרומת ה'" – תרומה גדולה. כרי אידן – ואיבעי לה לתרומה גדולה, דכתיב "ראשית דגן". כל מקום שיש קדושין – פי עבירה באותן קדושין, ומפרש להו דהיינו אלמנה: לכהן גדול. אחר הפגום – דהוי חלל. אלמא מהני, מדתני "יש קדושין", דאי לא מהני – לא תפסי קדושין. שאני התם דכתיב לא יחלל – דמשמע חללים הוא עושה ואינו עושה ממזרין, אלמא תפסי קדושין. ואבי אי להכי הוא דאחא לימא לא יחל – דמשמע דאולד לחדיה קאי. מאי לא יחלל – שמע מינה לדרשא אחרינא אתא, אחד לו – לולד, ואחד לה – שהיא עצמה מתחללת, ונעשית ונה, ואסורה בתרומה דבי נשא אם בת כון היא. ומשום דידה איצטרך קרא, ולא משום דאמרת אי עביד מהני, דלהכי לא צריך קרא, דכלל מילתא אמרין: אי עביד מהני לא תקריבו – ואמרין לקמן (נז,ב) דהאי "לא תקריבו" – לא תקדישו הוא. מה שעשה עשוי – וקדיש לרמיחן. שאני התם – דכתיב בההוא קרא "כי לא לרצון". וכשר – אפילו להקריב, קא משמע לן.

תמורה דף ה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) קיג

שתמורת בכור אינה קריבה: וְרָבָא אֵין הָיִי נָמִי (אכן) גם הוא סובר
 דְּמַתְּהוּא קָרָא 'אם שור אם שה לה' הוא' למדנו שתמורת בכור אינה
 קריבה, ולא מ'קדש הם'. אֲלָא 'הם' שנאמר בבכור לְמַה לִּי, לְמַד
 עַל בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵיתָעֲרַב דָּמֵן בְּדָם כָּל שאר הקרבנות הַעוֹלִין על
 המזבח, שְׁקָרִיבִין דְּמִים מעורבים אלו ונזרקם לְנֶפֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ, ומתירה
 זריקה זו את אכילת בשרם, שכן מ'הם' משמע שבהוייתם ידיו אפילו
 לאחר שהתערבו בדם אחר. ואפילו אם הדם האחר מרובה על דם
 הבכור והמעשר, אין אומרים שדמם בטל ברוב הדם האחר והרי הוא
 כמי שאינו, אלא זריקה כשירה היא. משום שכל העולים על המזבח
 אינם מבטלים זה את זה, ולא נאמר בהם דין ביטול ברוב.
 שואלת הגמרא: וְאֲבֵי הָדוֹרשׁ מ'הם' שאין פדיון לבכור, הָאֵי סָבְרָא
 שאין עולין מבטלים זה את זה מִנָּא לִיה – מניין לו. משיבה הגמרא:
 אבִי דוֹרשׁ דִּין זה מִמָּה שנאמר בסדר עבודת יום הכפורים (ויקרא טו)
 וְלִקַּח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב.
 שלאחר שגמר הכהן הגדול להזות מדם הפר ומדם השעיר היה
 מערבם יחד ונותן מהדם המערוב על קרנות מזבח הזהב. וְהָלֹא דָם
 הַפָּר מְרֻבָּה מִהֶדֶם שֶׁל הַשְּׂעִיר, ואם כן איך קראו הכתוב 'דם
 השעיר' לאחר שהתערב בדם הפר והתבטל ברובו. אלא מִיָּן לְכָל
 הַעוֹלִין על המזבח שֶׁאֵין הֵם מְכַפְּלִין זֶה אֶת זֶה. דְּרַנְיָא, וְלִקַּח מִדָּם
 הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר, שֶׁהוּא דְּמִים אֵלּוּ מְעוֹרְבִין זה בזה בשעת נתינתם
 על קרנות המזבח. דְּכִי רַבִּי יֵאָשִׁיָּהּ. ואילו היה דין ביטול ברוב גם
 בעולים היה לו לדם השעיר להתבטל בתערובת.
 מפרשת הגמרא: וְרָבָא סובר שאין ראייה משם שעולין אינם בטלים
 זה בזה, שכן הֵתָם נותן על הקרנות מִדָּם זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וּמִזֶּה בְּפָנֵי
 עֲצָמוֹ, וְסָבֵר לֵה פְּרִי יוֹנְתָן שאין מערבים את שני הדמים יחד, ולא
 נאמר דין ביטול ברוב אלא בשני דברים המעורבים זה בזה.
 הגמרא מקשה על שיטת אבִי מדין פדיון מעשר המובא במשנה
 להלן: וְהָיָה מַעֲשֵׂר בהמה דָּאֻמֶּר בּוֹ רַחֲמָנָא 'לֹא יִבָּלֵה', וְתֵינָן להלן
 (כא), כֹּל הַקֹּדֶשִׁים יֵשׁ לָהֶן פְּדִיּוֹן וְלִתְמוֹרוֹתֶיהֶן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן
 הַמַּעֲשֵׂר שאין להם פדיון. אֲלָמָּא – (ומוכח מזה) שמשום שאסרה
 התורה לפדות מעשר לא מִהֵנִי פדיונו, וְתִיּוֹבְתָא היא על מה דָּאֻמֶּר
 אֲבֵי 'אי עביד מהני'.
 מתרצת הגמרא: אֲמַר לָךְ אבִי, שֶׁאֵנִי הֵתָם בפדיון מעשר, משום
 דְּלִיף מעשר בהמה בגזירה שוה 'עֲבָדָה' 'עֲבָדָה' מְכַבֵּד. שכן
 בשניהם נאמרה לשון 'העברה', במעשר נאמר (ויקרא כו לב) 'כֹּל אֲשֶׁר
 יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט', ובבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֹם'.
 וכשם שבכור אין לו פדיון משום שנאמר בו 'הם' בהוייתן ידו'
 כמבואר לעיל, הוא הדין למעשר.
 הגמרא מקשה על שיטת רבא מדברי המשנה בתרומות: וְהָיָה
 האיסור שנאמר באדם (הקרימה) [המקדים] הפרשת התרומה
 להפרשת הביכורים, דָּאֻמֶּר בּוֹ רַחֲמָנָא (שמות כב כח) 'מִלֶּאֱתֶיךָ וּמִפֶּעֶדֶךָ
 לֹא תֵאָחֵז', וְתֵינָן במסכת תרומות (פ"ג מ"ז), הַמִּקְדִּים תְּרומה
 לבכורים, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא עובר פְּאִיסוֹר לֹא תַעֲשֶׂה, מכל מקום
 מִה שְׁעֵשֶׂה עֲשׂוֹי, וחלה תרומתו. ומכאן קשה על רבא הסובר 'כל
 מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני'. מתרצת
 הגמרא: אֲמַר לָךְ רַבָּא, שֶׁאֵנִי הֵתָם בהקדמת תרומה לביכורים,
 משום דָּאֻמֶּר קָרָא (במדבר יח כט) 'מִכָּל [מִתְּנִיתִיכֶם] (מעשרותיכם)
 תְּרִימוּ (תְּרומה) אֶת כָּל תְּרומת ה', ו'מכל' בא לרבות אפילו תרומה
 שהוקדמה לביכורים חלה בדיעבד.
 מפרשת הגמרא: וְלֵאבִי הסובר שכל מעשה שנעשה באיסור חל
 בדיעבד, ואין צורך בריבוי מיוחד לתרומה שקדמה לביכורים,
 מִיפְעָא לִיה – (נצרך) הריבוי האמור לדין אחר, פְּרָאֻמֶּר לִיה רַב
 פְּרָא לֵאבִי. שכן אמר ריש לקיש (בבבא גא), מעשר ראשון שהקדימו
 בשבלים [קודם מירוחם בגורן] כשעדיין לא התחייבה התבואה
 בתרומה, פטור מתרומה גדולה. שכן סדר המתנות הוא, שקודם
 תורמים מהפירות תרומה גדולה ונותנים אותה לכהן, ואחר כך
 מפרישים מהם מעשר ראשון ונותנים אותו ללוי, ועל הלוי להפריש
 ממעשר זה עשירית וליתנה לכהנים, והיא הקריה 'תרומת מעשר'.

המשך בעמוד קמד

והוקשה לגמרא: וְלִרְבָּא הסובר שכל שעבר על מצות התורה לא
 חלים מעשיו, לשם מה נכתב 'הוא' בחרמים, הלא בין כך אין חל
 פדיונו משום שאסרה התורה לפדותו. ותירצה: הָאֵי 'הוא' בא
 לְמַעוֹטֵי בְּכוֹר מִדִּין 'לא ימכר'. דְּרַנְיָא, בְּבִכּוֹר נֶאֱמַר (במדבר יח יז) 'אֵךְ
 בְּכוֹר שׁוֹר וגו' לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם'. שדין הבכור להקרב על גבי
 המזבח, ואם נפל בו מום הרי הוא נאכל בלא פדיון לכהן שניתן לו
 בכור זה במתנה. אבל אי אפשר לפדותו ולנהוג בו מנהג חולין כגזירה
 ועבודה, משום שאף לאחר שהומם עדיין יש בו קדושה ולא הותר
 אלא לאכילה. ולא אסרה התורה אלא לפדותו ולחלל את קדושתו
 על דמים, וְאוֹלָם נִמְכָּר הוּא לאחרים במומו ואין איסור במכירתו.
 אבל בְּמַעֲשֵׂר בהמה נֶאֱמַר (ויקרא כו לב) 'לֹא יִבָּלֵה', ועל כן אֵינִי נִמְכָּר
 לֹא הֵי וְלֹא שְׁהוּא, וְלֹא תָם וְלֹא פֶעַל מוּם. ואף שגאולה ופדיון הם
 ענין אחד, מכל מקום מאחר שבמעשר נאמר 'לא יגאל' כלשון
 שנאמרה בחרמים, למדנו בגזירה שוה, מה איסור גאולה שנאמר
 בחרמים אף איסור מכירה עמו, שכן נאמר בהם (שם כו כח) 'לֹא יִמְכָּר
 וְלֹא יִגָּאֵל', אף איסור גאולה שנאמר במעשר כולל עמו אף איסור
 מכירה (בכורות לב). אבל בבכור נאסר רק פדיון ולא מכירה, ואפילו
 שבכור נלמד בגזירה שוה ממעשר לכמה דינים, לענין זה אין ללמודו
 ממעשר, שכן 'הוא' שנאמר בחרמים בא למעט בכור מאיסור מכירה.
 הגמרא מקשה על שיטת רבא מדין תמורה: וְהָיָה מַעֲשֵׂר
 רַחֲמָנָא (ויקרא כו י) 'לֹא יִחַלְפֵנוּ וְלֹא יִמָּדֵן תְּמוֹרָה', וְתֵינָן במשנתנו, דָּאֻמֶּר
 שֶׁאֵדָם רִשְׁאֵי לְהַמִּיר, אֲלָא שֶׁאֵם הַמִּיר מוֹמָה, וְסוֹפֵינָא אֶת
 הָאֲרֻבָּעִים. אֲלָמָּא מִהֵנִי – ומוכח שמועיל מעשה שנעשה באיסור,
 ומכאן תִּיּוֹבְתָא על מה דָּאֻמֶּר רַבָּא 'כל מילתא דאמר רחמנא לא
 תעביד, אי עביד לא מהני'. מתרצת הגמרא: אֲמַר לָךְ [רַבָּא], שֶׁאֵנִי
 הֵתָם בתמורה, משום דָּאֻמֶּר קָרָא (שם) 'וְהָיָה הוּא וְתְמוֹרָתוֹ יִהְיֶה
 קֹדֶשׁ', אבל בשאר מקומות שלא גילה בהם הכתוב שחלים מעשיו,
 אינם מועילים כשנעשו באיסור.
 והוקשה לגמרא: וְלֵאבִי הסובר שבכל דבר שאמרה תורה שלא
 לעשותו חל בדיעבד, למה הוצרך הכתוב להשיענו שהתמורה
 חלה. ותירצה: אֵי לֹא דָּאֻמֶּר רַחֲמָנָא 'וְהָיָה הוּא וְתְמוֹרָתוֹ יִהְיֶה
 קֹדֶשׁ', הֵנָּה אֲמִינָא שתועיל תמורתו לגמרי, וְתֵינָן בהמת קדשים זו
 לחולין וְתֵינָן בהמת חולין זו להתקדש תחתיה, שהרי אמר שתהיה
 זו תמורת זו ורצה להחליף ביניהן. קִמְשָׁמַע לָן הכתוב שהועילו
 מעשיו רק לקדש את בהמת החולין, ולא לחלל את בהמת הקרבן.
 הגמרא מקשה על שיטת אבִי מדברי המשנה להלן: וְהָיָה בְּכוֹר
 דָּאֻמֶּר בּוֹ רַחֲמָנָא (במדבר יח יז) 'לֹא תִפְדֶּה', וְתֵינָן להלן (כא), כֹּל
 הקדשים שנפל בהם מום יֵשׁ לָהֶן פְּדִיּוֹן, וְכֵן לְתְמוֹרוֹתֵיהֶן שנפל בהן
 מום יֵשׁ פְּדִיּוֹן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר שאין להם פדיון, אלא
 אם נפל בהם מום הרי הם נשחטים בגבולין [מחוץ לעזרה] ונאכלים
 בלא פדיון, ואם פדו אותם אין קדושתם מתחללת על דמי פדיונם.
 אֲלָמָּא – (ומוכח מזה) שמשום שאמרה תורה שלא לפדות בכור לא
 מִהֵנִי – [לא מועיל] פדיונו, ומכאן תִּיּוֹבְתָא – [קשיא] על מה דָּאֻמֶּר
 אֲבֵי 'אי עביד מהני'.
 מתרצת הגמרא: אֲמַר לָךְ [אבִי], שֶׁאֵנִי הֵתָם – שונה שם הדין
 בפדיון בכור, משום דָּאֻמֶּר בּוֹ קָרָא (שם) 'לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם', ויש
 לדרוש מ'הם' שְׁפִתְהוּיָתָן יְהוּ, שישארו בקדושתם ולא יחול פדיונם.
 שואלת הגמרא: וְלִרְבָּא הסובר שבכל מקום שעבר על ציווי התורה
 לא חלים מעשיו, הָאֵי 'הם' שנאמר בבכור לְמַה לִּיה, הרי גם ללא
 יתור זה פשוט שאין פדיונו חל. משיבה הגמרא: ללמדנו שרק הֵן
 (הבכורות) עצמם קְרִיבִין, וְאֵין תְּמוֹרָתָן קְרִיבִין על גבי המזבח
 כשאר תמורות קדשים.
 שואלת הגמרא: וְלֵאבִי הדורש מ'הם' שאין פדיונם חל, הָאֵי סָבְרָא
 מִנָּא לִיה – מניין לו דין זה שתמורת בכור אינה קריבה למזבח. משיבה
 הגמרא: אבִי דוֹרשׁ דִּין זה מִמָּה שנאמר בבכור (ויקרא כו כב), 'אֵם שׁוֹר
 אִם שֶׁהָ לֵה' הוּא', (לה) שדווקא [הוא] קְרִיב, וְאוֹלָם אֵין תְּמוֹרָתוֹ
 קְרִיבָה.
 הגמרא חוזרת בה עתה מתירצה הקודם שרבא דורש מ'הם'

1 יְשׁוּר וְשָׁה שְׂרָע וְקָלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אוֹתוֹ, וְנִדְבָה זֶה קִדְשִׁי בְּדָק
2 הַבֵּית, וְדוֹרֶשֶׁת מִכָּאן הַבְרִייתָא לַהֲלֹן (א) שְׁדוּקָא אוֹתוֹ אֵתָּה מִקְדִּישׁ
3 לְבֶדֶק הַבֵּית, אֲבָל שׁוֹר תַּמִּים הָרָאוּ לְמִזְבֵּחַ אֲסוּר לְהַקְדִּישׁוֹ לְבֶדֶק
4 הַבֵּית. וְהִנֵּן, הַמִּקְדָּשׁ תַּמִּימִין לְבֶדֶק הַבֵּית, אָף עַל פִּי שְׁהוּא עוֹבֵר
5 בְּלֹא תַעֲשֶׂה הָאֲמוּר, מִכָּל מָקוֹם מִה שְׁעֵשֶׂה עֲשׂוּי וְחָל הַקִּדְשׁוֹ.
6 וּמִכָּאן תִּיּוֹבְתָא עַל מַה דְּאָמַר רַבָּא 'אִי עֲבִיד לֹא מִדְּהִי'.
7 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵךְ [רַבָּא], הֲרִי מִמָּה שְׁנֹאֲמַר בְּסוּף הַכְּתוּב
8 'וְלִנְדָר לֹא יִרְצֶה' דְּרִשְׁנוּ לַעֲלִי (א) שְׁהַמִּקְדָּשׁ בַּעַל מוֹם לְמִזְבֵּחַ הוֹעִילוֹ
9 מַעֲשׂוּי, וְאִם כֵּן מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבּוּ בְּעַלִּי מוֹמִין שְׁהוּקְדְּשׁוּ לְגַבִּי מִזְבֵּחַ
10 שְׁחַל הַקִּדְשִׁם, נִתְרַבּוּ גַם תַּמִּימִין שְׁהוּקְדְּשׁוּ לְבֶדֶק הַבֵּית שְׁחַל
11 הַקִּדְשִׁם. שְׁהִי בְּכָתוּב אֶחָד נִכְתְּבוּ שְׁנִימָם, וְכֵשֶׁם שְׁהוּשׁוּ לַעֲנִין
12 אִיסוּר, כֵּן הוּקְשׁוּ זֶה לְזֶה לַעֲנִין שְׁהַקִּדְשִׁם חָל בְּדִיעְבַּד.
13 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּא: וְהֲרִי מַצִּינוּ בְּאִיסוּר גִּזְלָה, דִּרְחֻמָּנָא אָמַר
14 (וּיקרא יט יג) 'לֹא תִגְזוּל', וְהִנֵּן בְּבָבָא קָמָא (א), הַגִּזְלָה עֲצִים וְעֶשְׂאֵן
15 בָּלִים, אוֹ שְׁגוֹל צִמָּר וְעֶשְׂאֵן בְּנִדְרִים, מִשְׁלֵם לְגִזְלָה אֵת דְּמִיָּהּ כְּפִי
16 שׁוּיִים בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה, וְאִינוּ מְשִׁיב אֵת הַכֹּלִים וְהַבְּגִידִים אֲלָא קוֹנָה
17 אוֹתָם בְּשִׁינֵי מַעֲשֶׂה. וְתִיּוֹבְתָא הִיא עַל מַה דְּאָמַר רַבָּא שְׁהַעוֹבֵר עַל
18 מִצְוַת הַתּוֹרָה אֵין מוֹעִילִים מַעֲשָׂיו, שְׁהִי לְדַבְּרֵיו לֹא הִיָּה לוֹ לְגִזְלָן
19 לְקַנּוֹת אֵת הַגִּזְלָה בְּשִׁינֵי מַשׁוּם שַׁעֲבַר עַל אִיסוּר 'לֹא תִגְזוּל'.
20 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵךְ רַבָּא שְׁאֵנִי הָתָם בְּשִׁינֵי, שְׁהוּא קוֹנָה מַשׁוּם
21 דְּאָמַר רַבָּא (וּיקרא כב) 'וְהָשִׁיב אֵת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גִּזַּל', לְלַמְדֵּנוּ
22 שְׁדוּקָא כָּל זֶמֶן שְׁהַגִּזְלָה הִיא כְּמָה (א) – כְּמָו) שֶׁגִּזַּל עָלָיו לְהַשְׁבִּיהָ,
23 אֲבָל אִם הִשְׁתַּנְּתָה וְכִבֵּר אֵינָה בְּמִצְבַּע שְׁהִיתָה בּוֹ בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה אִינוּ
24 מְשִׁיב אוֹתָהּ עֲצֻמָּה אֲלָא אֵת דְּמִיָּה.
25 מִפְּרִשְׁתָּ הַגְּמָרָא: וְלֵאמֹרֵי הַסּוֹבֵר 'אִי עֲבִיד מִדְּהִי' וִישׁ לְשִׁינֵי לְקַנּוֹת
26 מִסְּבָרָא, הֵיא 'אֲשֶׁר גִּזַּל' מִכֶּעֶי לִיָּה (א) – צָרָךְ) לְדִין אַחֵר. שְׁכֵן הַגִּזְלָה
27 אֵת חֲבִירוֹ וְכֹפֵר בְּגִזְלָה וְנִשְׁבַּע בְּשִׁקֵּר שֶׁלֹּא גִזַּל, אִם לְבִסּוּף הוֹדָה
28 שְׁגוֹל, עָלָיו לְשַׁלֵּם לְגִזְלָה קֶרֶן וְחוּמֶשׁ וְלִהְיָא אֲשֶׁם גִּזְלוֹת. וְנֹאֲמַר
29 'אֲשֶׁר גִּזַּל' לְלַמְדֵּנוּ, שְׁדוּקָא עַל גִּזְלָה שֶׁלֹּא הוּא מוֹסִיף חוּמֶשׁ, אֲבָל
30 עַל גִּזְלָה שֶׁלֹּא אֲבִיו אִינוּ מוֹסִיף חוּמֶשׁ, שֶׁאִם גִּזַּל הָאֵב וּמָת, וְכֹפֵר
31 הַיּוֹרֵשׁ גִּזְלָה וְנִשְׁבַּע בְּשִׁקֵּר, אִינוּ מְשַׁלֵּם לְגִזְלָה חוּמֶשׁ, אֲלָא קֶרֶן בְּלַבַּד.
32 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּא מִדִּין מִשְׁכּוֹן: וְהֲרִי מִשְׁכּוֹן דִּרְחֻמָּנָא אָמַר בּוֹ
33 (דברים כד) 'לֹא תִבָּא אֶל בֵּיתוֹ לְעֵבֹט עֲבֹמוֹ', וְכֵל הַנּוֹטֵל מִשְׁכּוֹן
34 מִחֲבִירוֹ בַּעַל כְּרָחוּ בַּעֲבוּר הַחוּב שְׁהוּא חַיִּיב לוֹ עוֹבֵר בְּלֹא זֶה, וּמִכָּל
35 מָקוֹם תִּנֵּן בְּמִשְׁנָה בְּבָבָא מַצִּיעָא (קא), 'מִחוּזֵּר אֵת הַכֶּר בְּלִילָה, וְאֵת
36 הַמִּחְזִירָא בְּיוֹם', שֶׁאִם נָטַל הַבַּעַל חוּב לְמִשְׁכּוֹן דָּבָר שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ בְּיוֹם,
37 הִרִי הוּא חַיִּיב לְהַחְזִירוֹ בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם, וְכֵן אִם נָטַל דָּבָר שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ
38 בְּלִילָה יַחְזִירוֹ לְמִשְׁךְ הַלֵּילָה. וּמוֹכַח מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁאִפִּילוֹ
39 שְׁנִטְלָה הַמִּשְׁכּוֹן הִיתָה בְּאִיסוּר, מִכָּל מָקוֹם בְּדִיעְבַּד לֹאֲחֵר שְׁנִטְלוּ
40 מוֹתֵר לוֹ לְהַחְזִיק בּוֹ בְּיוֹם אִם תִּשְׁמִישׁוֹ בְּלִילָה, אוֹ בְּלִילָה אִם תִּשְׁמִישׁוֹ
41 בְּיוֹם. וּמִכָּאן תִּיּוֹבְתָא עַל מַה דְּאָמַר רַבָּא 'אִי עֲבִיד לֹא מִדְּהִי'.
42 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵךְ רַבָּא, שְׁאֵנִי הָתָם בְּמִשְׁכּוֹן, מַשׁוּם דְּאָמַר
43 רַבָּא בְּכִסּוֹת לֵילָה (שם כד) 'הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֵת הָעֵבֹט כְּבֹא הַשְּׁמִשׁ'.
44 וּמוֹכַח שְׁנֹאֲמַר 'הָשִׁיב תְּשִׁיב' שְׁנֵי פַעַמִּים, מַשְׁמַע שְׁהַבַּעַל חוּב נוֹטֵל
45 וּמִחוּזֵּר אֵת הַמִּשְׁכּוֹן כְּמָה פַעַמִּים, וּמִכָּאן שְׁמוּתֵר לוֹ לְהַחְזִיק בְּמִשְׁכּוֹן
46 בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם אִפִּילוֹ שֶׁקָּנָא בְּאִיסוּר.
47 מִפְּרִשְׁתָּ הַגְּמָרָא: וְלֵאמֹרֵי הַסּוֹבֵר שְׁכַל מַעֲשֶׂה שְׁנַעֲשֶׂה בְּאִיסוּר חָל
48 בְּדִיעְבַּד, הוּצָרָךְ לְהַכְתֵּב 'הָשִׁיב תְּשִׁיב', מַשׁוּם דְּאִי לֹא דְּאָמַר רַחֲמָנָא
49 'הָשִׁיב תְּשִׁיב', הִינֵנוּ אוֹמְרִים שְׁדוּקָא מִשְׁכּוֹן שְׁנִטְלָה בְּהִתֵּר עַל יַד
50 שְׁלִיחַ בֵּית דִּין צָרִיךְ לְהַחְזִירוֹ בְּלִילָה, אֲבָל אִם נָטַל בַּעֲצֻמָּה, הִנֵּן
51 אֲמִינָא אִיסוּרָא [עֲבַד] עֲבַד, אִי בְּעִי נִתְהַדֵּר וְאִי בְּעִי לֹא נִתְהַדֵּר –
52 שֶׁאִף שַׁעֲבַר עַל אִיסוּר קָנָה אֵת הַמִּשְׁכּוֹן לְגִמְרֵי, וְאִם יִרְצֶה יַחְזִירוֹ
53 וְאִם לֹא יִרְצֶה לֹא יַחְזִירוֹ, וּמוֹתֵר לוֹ לְהַחְזִיק בּוֹ בְּיוֹם וּבִין בְּלִילָה.
54 קָא מִשְׁמַע לָן הַכְּתוּב, שֶׁאִף כְּשִׁנְטְלוּ בְּאִיסוּר חַיִּיב לְהַחְזִירוֹ בְּלִילָה.

55 (חֲסֵר לִישָׁנָא אַחֲרִינָא)
56 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל אֲבִי מִדִּין הָאֲמוּר בְּפֹאֶה: אֶחָת מִהַמִּתְנֻת שְׁחִיבָה
57 הַתּוֹרָה לְהַנִּיחַ לַעֲנִיִּים הִיא הַפֹּאֶה, שְׁכֹאֲשֶׁר אָדָם קוֹצֵר אֶת שְׂדֵהוּ
58 אֲסוּר לוֹ לְקַצֹּר אֶת כָּל הַתְּבוּאָה, אֲלָא עָלָיו לְהַנִּיחַ מַעֲט מִמֶּנָּה מִבְּלִי
59 לְקַצֹּרָהּ, וְהַעֲנִיִּים בָּאִים וְנוֹטְלִים פֹּאֶה זֶה. וְהֲרִי פֹאֶה דִּרְחֻמָּנָא אָמַר
60 בַּה (וּיקרא כג כב) 'לֹא תִכְלֶה פֹאֶת שְׂדֶךְ בְּקוֹצְרֶךָ', וְהוּקְצַר אֵת כָּל
61 הַשְּׂדֵה מִבְּלִי לְהַנִּיחַ פֹּאֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה זֶה. וְהִנֵּן, עֵיקַר מִצְוַת
62 פֹּאֶה הִיא לְהַפְרִישׁ אוֹתָהּ מִן הַקֶּמֶחַ שְׁאִינָה קַצְרוּהָ. וְאוֹלָם אִם לֹא
63 הַפְּרִישׁ מִן הַקֶּמֶחַ אֲלָא קָצַר אֶת הַשְּׂדֵה כּוֹלָה, יַפְרִישׁ פֹּאֶה מִן
64 הַקֶּמֶחַ הַקַּצְרוּרִים. וְאִם לֹא הַפְּרִישׁ גַּם מִן הַקֶּמֶחַ אֲלָא כִּנֵּס אֵת
65 כּוֹלָם וַעֲשֶׂה מֵהֶם כְּרִי, יַפְרִישׁ מִן הַכְּרִי עַד שֶׁלֹּא מִיִּדְּחוּ לְכָרִי
66 וְהַתְּחִיב בְּמַעֲשְׂרוֹת. וּבְכָל אֹפְנִים אֲלוֹ הַפֹּאֶה פְּטוּרָה מִמַּעֲשְׂרוֹת אָף
67 לֹאֲחֵר שֶׁתִּתְמַרֵּת. אֲבָל אִם כִּבֵּר מִיִּדְּחוּ לְכָרִי קוֹדֵם שֶׁהַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ
68 פֹּאֶה, מַעֲשְׂרוֹ תַחֲלִילָה וְאַחֵר כִּךְ נִתֵּן לוֹ פֹּאֶה מִהַכְּרִי, שְׁכֵן כִּבֵּר
69 הַתְּחִיבִי הַכְּרִי בְּמַעֲשֵׁר, וְאִם יַפְרִישׁ אֵת הַפֹּאֶה קוֹדֵם שֶׁיַּעֲשֶׂר יַעֲטֻרְכוּ
70 הָעֲנִיִּים לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׁר מִהַפֹּאֶה לֹאֲחֵר שִׁיּוּכּוֹ בַּה, וְנִמְצָאוּ מִפְּסִידִים.
71 אֲבָל לֹאֲחֵר שֶׁטָּחֵן אֵת הַחֲטִים וַעֲשָׂאן קֶמַח נִפְטָר מִחֻבּוֹ פֹּאֶה, מַשׁוּם
72 שְׁהוּא קוֹנָה אוֹתָהּ בְּשִׁינֵי מַעֲשֶׂה. מַשׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל אָמַר, אָף
73 לֹאֲחֵר שֶׁטָּחֵן אֵת הַתְּבוּאָה וְלֹשׁ אוֹתָהּ הִרִי הוּא מַפְרִישׁ פֹּאֶה מִן
74 הַקֶּמֶחַ, וְאִף שֶׁהִשְׁתַּנְּתָה הַתְּבוּאָה מִחֲטִים לְקֶמַח וְלַעֲסִידָה, אֵין מוֹעִיל
75 לוֹ שִׁינֵי זֶה לְקַנּוֹת אֵת הַפֹּאֶה. וּמִכָּאן תִּיּוֹבְתָא עַל מַה דְּאָמַר אֲבִי
76 'כֹּל מִילְתָּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַעֲבִיד אִי עֲבִיד מִדְּהִי' שְׁכֵן מִדְּבָרֵי
77 הַבְּרִייתָא מוֹכַח שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁקָּצַר בְּאִיסוּר אֵין מוֹעִילָה קַצִּירָה זֶה לְפִטְרוֹ
78 מִחֻבּוֹ פֹּאֶה.
79 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵךְ אֲבִי, שְׁאֵנִי הָתָם בְּפֹאֶה, שְׁאֵין מוֹעִילִים
80 מַעֲשָׂיו מַשׁוּם דְּאָמַר רַבָּא בְּמִתְנֻת עֲנִיִּים (עֲזוּב) 'תַּעֲזוּב' 'תַּעֲזוּב'
81 שְׁנֵי פַעַמִּים, פַּעַם אֶחָת בְּפִרְשַׁת קְדוּשִׁים (וּיקרא יט ט) 'לֹא תִכְלֶה פֹאֶת
82 שְׂדֶךְ לְקָצֵר', וְשׁוֹב נִשְׁנָה חֻבּוֹ זֶה בְּפִרְשַׁת אֲמוּר (שם כג כב) 'לֹא תִכְלֶה
83 פֹאֶת שְׂדֶךְ בְּקוֹצְרֶךָ', וְאַחַד מֵהֶם 'תִּירָא' – מִיּוֹתֵר, לְרַבּוֹת חֻבּוֹ פֹּאֶה אָף
84 מִן הָעוֹמְרִים וּמִן הַכְּרִי.
85 מִפְּרִשְׁתָּ הַגְּמָרָא: וְרַבָּא הַסּוֹבֵר שְׁכַל מָקוֹם אֵין מוֹעִיל מַעֲשֶׂה
86 שְׁנַעֲשֶׂה בְּאִיסוּר, וְאֵין צוֹרֵךְ בְּרִיבּוֹ הָאֲמוּר, אָמַר לֵךְ, שְׁהַתַּעֲזוּב
87 יִתִּירָא בֹא לְרַבּוֹת שֶׁשֶׁן לֵךְ עֲזוּבָה אַחֲרֵת (א) – הַפֶּקֶר אַחֵר) שֶׁכּוֹז
88 שְׁחִיבָה בַּה הַתּוֹרָה בְּפֹאֶה, וְאִפִּילוֹ שְׁהִיא פְטוּרָה מִמַּעֲשֵׁר. וְאִיזוֹ
89 עֲזוּבָה הִיא זֶה, זֶה הַמַּפְקִיר בְּרָמּוֹ וְאַחֵר כִּךְ חוֹזֵר וְחֹכֵה בּוֹ, שְׁהוּא חַיִּיב
90 בְּפֹאֶה וּבִשְׂאֵר מִתְנֻת עֲנִיִּים. דִּתְנִיא, הַהַפֶּקֶר פְּטוּר בֵּין מִמַּעֲשֵׁר וּבֵין
91 מִמִּתְנֻת עֲנִיִּים, אֵךְ חֲלוּק דִּינִים לַעֲנִין פְּטוּר זֶה, שְׁכֵן הַמַּפְקִיר בְּרָמּוֹ,
92 וְאַחֵר כִּךְ הַשְּׂכִּים לְשַׁחַר וּכְצִיר, חַיִּיב בְּפֶרֶט וְעוֹלָלוֹת וּבְשִׁכְחָה
93 וּבְפֹאֶה, וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשֵׁר. וּמִקּוֹר חֻבּוֹ זֶה בְּמִתְנֻת עֲנִיִּים הוּא
94 מִתַּעֲזוּב יִתִּירָא שְׁנֹאֲמַר בַּה.
95 הַגְּמָרָא מְבַרֵּר מַה בֵּין אֲבִי לְרַבָּא לְהַלְכָּה: אָמַר לִיָּה רַב אַחָא בְּרִיָּה
96 דְּרַבָּא לְרַב אֲשִׁי, וְהִשְׁתָּא דְּשִׁנִּין כָּל הֵנִי שִׁינֵינִי – עֵתָּה לֹאֲחֵר
97 שְׁתִּירַצְנוּ אֵת הַקּוּשִׁיּוֹת עַל אֲבִי וְרַבָּא, וּבִיאֲרָנוּ שְׁגוּרָת הַכְּתוּב הִיא
98 בְּכָל מִקּוּמוֹת אֲלוֹ שְׁמוּעִילִים אוֹ שְׁאִינִם מוֹעִילִים, אִם כֵּן דְּאָבִי וְרַבָּא
99 בְּמֵאִי פְּלִיגִי – בְּמָה נִחְלָקוּ לְהַלְכָּה, הֲרִי בֵּין כִּךְ גִּילָה הַכְּתוּב בְּכָל
100 מָקוֹם הָאֵם חָלוּ מַעֲשָׂיו אוֹ לֹא.
101 הַשִּׁיבּוֹ רַב אֲשִׁי: בְּרִבִּית קְצוּצָה קְמִיפְלִגִי אֲבִי וְרַבָּא, שֶׁאִם קִצְצוּ
102 הַמְּלוּה וְהַלּוּה בִּישְׁהִים בְּשַׁעַת הַהִלּוּאָה שִׁישְׁלֵם הַלּוּה רִבִּית בַּעֲבוּרָה,
103 אֲסוּרָה גְּבִיית רִבִּית זֶה מִן הַתּוֹרָה, וְאִם עֲבַר הַמְּלוּה עַל אִיסוּר זֶה וּגְבַה
104 אֵת הַרְבִּית, תִּלּוֹי דִּינוֹ בְּמַחְלוּקֶת אֲבִי וְרַבָּא שְׁבִסּוּגִיתָנוּ. וְכִדְרֵבִי
105 אֲלַעֲזֵר – וְנִחְלָקוּ בְּמִימַרְתָּ רַבִּי אֲלַעֲזֵר, דְּאָמַר רַבִּי אֲלַעֲזֵר, רִבִּית
106 קְצוּצָה שְׁגָבָה הַמְּלוּה מִהַלּוּה יוֹצֵאָה דְּרִינִין, שְׁבִית דִּין כּוֹפִים אֵת
107 הַמְּלוּה בַּעַל כְּרָחוּ לְהַחְזִירוֹ לָלוּה.

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף ו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קטו רש"י תוספות

נרבה תעשה אותו – ואמרין לקמן (זב:) אלו קדשי בדר הבית, ואיכא למשמע: אותו אתה מתפס לברך הבית, ואי אתה מתפס תמימין לברך הבית. בלא תעשה – כדרשין לקמן "ידבר ה' אל משה לאמר" – לא אמר. מתיבא דאיתרבו בעלי מומין למזבח – דקדשי בדיעבר. איתרבו בו" – דהא בההוא קרא כתיב "ולגדר לא ירצה", ואמרין לקמן (שם): אלו קדשי מזבח.

וכתיב "לא ירצה", דמשמע: רצוי – לא מרצו, לא מוקדש – קדשי. ואיתקוש תמימין לברך הבית לבעלי מומין למזבח, דהא מחד קרא נפקי לאיסורא דלא מקדשי. הלכך איתקוש נמי לענין מה שעשה עשוי. בשעת הגזילה – צמר ועצים בעלמא. אבל הכלים והבגדים – קנה בשינוי, אלמא מהני. אשר נול בעין שגול – יחזיר. ואבי – להכי לא איצטריך, דאנא ידענא דמהני, אלא להך דרשא, דהאי "אשר גול" כתיב גבי שבועה שנשבע לשקר, וכתיב (ויקרא ה) "ויסוף חומש", וקא משמע לן דעל גזילא מוסף חומש, אם נשבע לשקר והודה. ואינו מוסף חומש על גול אביו – אפילו נשבע עליו לשקר. מחזיר את חבר בלילה בו" – וגבי ממשכנו בעל כרחו קתני לה בבבא מציעא בפרק "המקביל" (קטא), אלמא מהני, וקני למשכון יום, דהיינו מהרישה – קני בלילה, וכסות לילה – קני מלוא ביום, אלמא מהני. שאני התם דכתיב השב תשיבנו לו – מירוביה דקרא נפקא לן דמחזיר כמח עמיס. ולא משכחת לה אלא הכי, דמחזיר כלי יום ביום וכלי לילה בלילה, ומהכא נפקא דקני. ולאבי ריבוא דקרא לא משמע ליה, "השב תשיבנו" איצטריך, דאי לא כתיב ביה – הוה אמנא: איבעי – ניהדר, איבעי – לא ניהדר. הכי גרסינן: לישנא אחרינא. אמר לך רבא שאני התם – דכתיב: "עד כאן השמש תשיבנו" ודרשין ליה "המקביל" הכי: כל היום עד שיבא השמש – תשיבנו ללוא, ובבוא השמש – תקנו ממו. מכאן לכסות יום שניתנה ליחבל בלילה, וכתבי קרא אחרינא: "השב תשיבנו כבוא השמש" – מכאן לכסות לילה שניתנה ליחבל ביום. ומהכא נפקא לן דמהני. ואבי אמר לך: לא לאשמועינן דמהני, אלא חד לכסות יום שחזירו ביום, וחד לכסות לילה שחזיב להחזירו בלילה. וצריכי. והאי "וצריכי" לא

איתפרש לן. ונראה לי דהכי הוא: דאי אשמינן לכסות יום, כגון מהרישה – משום דחזוניה, הוא, אבל כסות לילה – אימא לא. ואי כתיב כסות לילה – משום דמצטער, אבל כסות יום – אימא לא. מירחו – דאיבעי למעשר ולתרומה. מעשר – תחילה, ואחר כך נותן (לה) פאה. תיובתא דאבי – דאמר מהני, דהא הכא לא מהני. תעוב תעוב – תרי זימני כתיב "לעני ולגר תעוב אותם", חד ב"קדושים תהי" וחד ב"אמור אל הכהנים", לאשמועינן מקרא ד"תעוב" יתירא, דאף על גב דאישתני בידו – לא קנייה. חייב בפרט ובעוללות בו" – ואף על גב דהפקר פטור מכל אלו, הפקר כי האי – חייב. ונפקא לן מ"תעוב" יתירא, דבכולהו כתיב "תעוב" יתירא, ופסור מן המעשר – דבמעשר לא כתיב "תעוב" יתירא, ולרבי האי הפקר אתא "תעוב", ולא לרביי שינוי. דהא בעלמא נמי לא מהני. והשתא דמשנינן כל הני שינויי – דאיכא דמהני ואיכא דלא מהני, ובכולהו מודה, אבי ורבא במאי פליגי?

אבא

לא היה צריך להפריש פאה מיד שעבר א"ל תכלה". מיהו, לתנא קמא אי אשתני בידו ועשה ממנו עיסה – קנאה בשינוי ואינו צריך להפריש פאה מכאן ואילך. אבל רבי ישמעאל דאמר יפריש מן העיסה – אית ליה דשינוי במקומו עומד, דאי הוה סבירא ליה בעלמא דשינוי קונה – לא היה מפרש מן העיסה, ואף על גב דכתיב "תעוב" יתירא. איצטריך שפיר להיכא דלא אשתני. אף על גב דבעלמא אי עביד מהני – הכא לא מהני, משום דכתיב "תעוב" יתירא. אבל רבא דאית ליה דאי עבד לא מהני – משום הכי קאמר תנא קמא דצריך להפריש פאה, אף על גב דעבר א"ל תכלה", ואין צריך "תעוב" יתירא לתנא קמא להכי. מיהו היכא דאישתני – פטור, דשינוי קונה. ורבי ישמעאל סבר דבעלמא שינוי קונה, אבל הכא לא קנה, משום דכתיב "תעוב" יתירא. המפקיר כרמו והשכים לבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ופאה – פירש ש"י: אף על גב דהפקר פטור מכל אלו, הפקר כי האי – חייב. ונפקא לן מ"תעוב" יתירא, דבכולהו כתיב "תעוב" יתירא, ופסור מן המעשר – דבמעשר לא כתיב "תעוב" יתירא, ולרבי האי הפקר אתא "תעוב", ולא לרביי שינוי. דהא בעלמא נמי לא מהני. והשתא דמשנינן כל הני שינויי – דאיכא דמהני ואיכא דלא מהני, ובכולהו מודה, אבי ורבא במאי פליגי?

אבא

נרבה תעשה אותו" – זה קדשי בדר הבית. ותנן: המקדש תמימין לברך הבית, אף על פי שהוא בלא תעשה – מה שעשה עשוי, תיובתא דרבא! אמר לך [רבא]: מקום שנתרבו בעלי מומין לגבי מזבח, נתרבו תמימין לברך הבית. והרי גול, דרחמנא אמר "לא תגול", ותנן: הגזל עצים ועשאו בלים, צמר ועשאו בגדים – משלם פשעת הגזילה, תיובתא דרבא! אמר לך רבא: שאני התם, דאמר קרא "אשר גול" – כמה שגול ולאבי, האי "אשר גול" מיבעי ליה: על גזילא שלו – מוסף חומש, על גזילא של אביו – אינו מוסף חומש. והרי משכון, דרחמנא אמר "לא תבא אל ביתו לעבט עבדו", ותנן: מחזיר את חבר בלילה ואת המחרישה ביום, תיובתא דרבא! אמר לך רבא: שאני התם, דאמר קרא "השב תשיב". ולאבי – אי לאו דאמר רחמנא "השב תשיב", הוה אמנא: איסורא עבד, אי בעי – ניהדר, ואי בעי – לא ניהדר, קא משמע לן. (הסר לישנא אחרינא). והרי פאה, דרחמנא אמר "לא תכלה פאת שדך בקצוד", ותנן: מצות פאה – להפריש מן הקמה. לא הפריש מן הקמה – יפריש מן העמרים, לא הפריש מן העמרים – יפריש מן הכרם עד שלא מירחו. מירחו – מעשרו ונותן לו. משום רבי ישמעאל אמרו: אף מפרש מן העיסה. תיובתא דאבי! אמר לך אבי: שאני התם, דאמר קרא "תעוב תעוב" יתירא. ורבא אמר לך: יש לך עזובה אחרת שקבו, ואיזו – זה המפקיר פרמו. דתנא: המפקיר פרמו, והשכים לשחר ובצרו – חייב בפרט ועוללות בשכחה ובפאה, ופסור מן המעשר. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: והשתא דשינוי כל הני שינויי, דאבי ורבא במאי פליגי? ברביית קצוצה קמפלגי, וכדרכי אלעזר. דאמר רבי אלעזר: רבית קצוצה – יוצאה בדינין, אבא

ניחא קושיא אחרת, דתנן פרק "המקביל" (שם קטו,א): חבל ריחיים ורכב – לזקק שתיים. וקשה: כיין דאית ליה לאבי דאית ליה תקנה בחזרה, דאמר גבי סכינא דאשכבתא זיל אהדר, אם כן אמאי לקי? לאו הניתק לעשה הוא! ולפי דא פירשתי ניחא, דהא דאמר אבי זיל אהדר – מיירי בשלא נתכוין לעבור, והא דתנן דלקי – במתכוין לעבור. ויש מתרצים: דהא דאמר דלקי מיירי בשגאבר, דאין בידו להחזיר. ולא נהירא, שהרי בפרק בתרא דמכות (טז,ב) משמע דהיכא דגברא בר תשלומין הוא, לא מהני ביטול. אף מפרש מן העיסה – ואין שינוי שם קונה. אמר אבי שווא, אית התם דאמר קרא (עוב) תעוב ורבא אמר לך בו" – ואם תאמר: הכא משמע דלאבי דאצטריך "תעוב" יתירא ולרבא לא איצטריך, ובריש "הגזל עצים" (בבא קמא צד,א) משמע איפכא. דאבי מוכח דחזק מילתא דרבי ישמעאל דשינוי במקומו עומד, ורבא דחי ליה ואמר: שאני הכא דכתיב "תעוב" יתירא ויש לומר: דהכא אליבא דתנא קמא איירי. דלאבי דאמר אי עביד מהני, אי לא כתיב "תעוב" יתירא

לא היה צריך להפריש פאה מיד שעבר א"ל תכלה". מיהו, לתנא קמא אי אשתני בידו ועשה ממנו עיסה – קנאה בשינוי ואינו צריך להפריש פאה מכאן ואילך. אבל רבי ישמעאל דאמר יפריש מן העיסה – אית ליה דשינוי במקומו עומד, דאי הוה סבירא ליה בעלמא דשינוי קונה – לא היה מפרש מן העיסה, ואף על גב דכתיב "תעוב" יתירא. איצטריך שפיר להיכא דלא אשתני. אף על גב דבעלמא אי עביד מהני – הכא לא מהני, משום דכתיב "תעוב" יתירא. אבל רבא דאית ליה דאי עבד לא מהני – משום הכי קאמר תנא קמא דצריך להפריש פאה, אף על גב דעבר א"ל תכלה", ואין צריך "תעוב" יתירא לתנא קמא להכי. מיהו היכא דאישתני – פטור, דשינוי קונה. ורבי ישמעאל סבר דבעלמא שינוי קונה, אבל הכא לא קנה, משום דכתיב "תעוב" יתירא. המפקיר כרמו והשכים לבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ופאה – פירש ש"י: אף על גב דהפקר פטור מכל אלו, הפקר כי האי – חייב. ונפקא לן מ"תעוב" יתירא, דבכולהו כתיב "תעוב" יתירא, ופסור מן המעשר – דבמעשר לא כתיב "תעוב" יתירא, ולרבי האי הפקר אתא "תעוב", ולא לרביי שינוי. דהא בעלמא נמי לא מהני. והשתא דמשנינן כל הני שינויי – דאיכא דמהני ואיכא דלא מהני, ובכולהו מודה, אבי ורבא במאי פליגי?

אבא

משלמין כשעת הגזילה – דשינוי קנה. אלמא מהני, ותיובתא דרבא. מחזיר את חבר בלילה ואת המחרישה ביום ותיובתא דרבא – דאי לא מהני, לא היה תפיסתו תפיסה, והיה לו להחזיר לבעלים מכל וכל. ואם תאמר: מנלן דהא מתניתין במשכנו שלא ברשות איירי? דלמא במשכנו שליח בית דין קאמר, דמחזיר את חבר בלילה והמחרישה ביום, דלא עבר, אבל היכא דעבר – אימא לך דלא מהני ויש לומר: דהך משנה מיתניא בפרק "המקביל" (בבא מציעא קטא,א) גבי "משכנו שלא ברשות". דתני לעיל מניה: "המלוה חבירו – לא ימשכנו אלא בבית דין, ולא יכנס לביתו לטול משכנו, שנאמר: "בחוץ תעמוד". היו לו שני כלים – נוטל אחד ומניח אחד, מחזיר את חבר בלילה ואת המחרישה ביום", אלמא, אשלא ברשות קאי.

שאני התם דאמר קרא השב תשיב – ואם תאמר: הא דאמר פרק "אלו מצאות" בבא מציעא (א,ב): "השב תשיב" – אין לי ואלא! שמשכנו ברשות, שלא ברשות מנין? – תלמוד לומר "השב תשיב", מכל מקום. משמע דאי לאו "השב תשיב", הוה אמנא דמשכנו שלא ברשות אינו צריך השבה. והכא אמר לרבא דאי לאו "השב תשיב" הוה אמנא דלא מהני תפיסתו, והיה צריך להחזיר מכל וכל! וצריך לפרש לרבא הכי: אין לי אלא שמשכנו ברשות, דמחזיר ונטולה. אבל משכנו שלא ברשות, מנין דחזור ונטולה, דמהניא תפיסתו? – תלמוד לומר "השב תשיב", מכל מקום. ולאבי הכי פירשה: אין לי אלא דצריך להחזיר כלל אלא שמשכנו ברשות, משכנו שלא ברשות מנין דצריך להחזיר לו כלל, כיון דעביד מהני, ולא מהדר? – תלמוד לומר "השב תשיב", מכל מקום. והכי נמי קאמר חכא, דלאבי אי לאו דאמר רחמנא "השב תשיב" הוה אמנא: איסורא עבד, ואי בעי – מהדר, ואי בעי – לא מהדר. קמשמע לן. וקשה מהזיא דסוף פרק "המקביל" (בבא מציעא קטו,א), דההוא גברא דחבל סכינא דאשכבתא דאחריה, אתא לקמיה דאבי. אמר ליה: זיל אהדר, משום דברים שעושין בהן אוכל נפש. וכיון דאית ליה לאבי דאי עבד מהני – אמאי קאמר ליה זיל אהדר? ויש לומר: דמיירי שלא נתכוין להווא גברא לעבור. ומהאי טעמא נמי

ניחא קושיא אחרת, דתנן פרק "המקביל" (שם קטו,א): חבל ריחיים ורכב – לזקק שתיים. וקשה: כיין דאית ליה לאבי דאית ליה תקנה בחזרה, דאמר גבי סכינא דאשכבתא זיל אהדר, אם כן אמאי לקי? לאו הניתק לעשה הוא! ולפי דא פירשתי ניחא, דהא דאמר אבי זיל אהדר – מיירי בשלא נתכוין לעבור, והא דתנן דלקי – במתכוין לעבור. ויש מתרצים: דהא דאמר דלקי מיירי בשגאבר, דאין בידו להחזיר. ולא נהירא, שהרי בפרק בתרא דמכות (טז,ב) משמע דהיכא דגברא בר תשלומין הוא, לא מהני ביטול. אף מפרש מן העיסה – ואין שינוי שם קונה. אמר אבי שווא, אית התם דאמר קרא (עוב) תעוב ורבא אמר לך בו" – ואם תאמר: הכא משמע דלאבי דאצטריך "תעוב" יתירא ולרבא לא איצטריך, ובריש "הגזל עצים" (בבא קמא צד,א) משמע איפכא. דאבי מוכח דחזק מילתא דרבי ישמעאל דשינוי במקומו עומד, ורבא דחי ליה ואמר: שאני הכא דכתיב "תעוב" יתירא ויש לומר: דהכא אליבא דתנא קמא איירי. דלאבי דאמר אי עביד מהני, אי לא כתיב "תעוב" יתירא

ולא

ולא ארציא פרת חטאת ושעיר המשתלח – פירש רש"י ביזמא פרק "שני שעיר" (סגב) דלא גרסינן "פרת חטאת", שהרי בפרק בתרא דובחים (קבא) תנן: פרת חטאת ששרפה חוץ מגיתה, ושעיר המשתלח שהקריבו בחוץ – פטור, שנאמר "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" – כל שאינו ראוי לפתח אהל מועד, ופרץ בגמרא עלה: ושעיר המשתלח לא ראוי לפתח אהל מועד

הוא? והתניא, ומיית דך ברייתא דהכא, ואי גרס בה "פרת חטאת", כי היכי דפרץ משעיר המשתלח, הכי נמי הוה מצי למיפרך מפרת חטאת, ואין היתרוץ שייך אפרת חטאת. ומשום הכי פירש רש"י דלא גרסינן ליה. וקשה על הא דמשני עלה בובחים (קגב) לא קשיא, כאן קודם הגרלה כאן לאחר הגרלה. קודם הגרלה הוה ראוי לפתח אהל מועד, ואפילו הכי ממעט ליה קרא דאם הקריבו בחוץ פטור. והא תניא בהדיא ביזמא (סבב) דקודם הגרלה חייב השחטו בחוץ? ויש לומר: דלפי המסקנא דובחים (שם) ניהא, דמסק לא קשיא, כאן קודם דרוי כאן לאחר דרוי. ולפי זה אפשר תרוייהו לאחר הגרלה אבל קודם הגרלה – אפשר דחייב השחוט בחוץ כי הדיא דיומא. וקרא למה לי כגון שהומם לאחר הגרלה וחיללו על חבירו – והוא נמי בעל מום. ומשמע לן דהאי שחיללו לקי משום דהקדישו בעל מום. ולהכי נקט "חילול", דאי לא דחיללו על בעל מום – ליכא מלקות ד"לא מקדישו" על השני.

ומיד

אָבֶק רְבִית - אֵינָהּ יוֹצֵאָה בְּדִינָהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ רְבִית קָצוּצָה אֵינָהּ יוֹצֵאָה בְּדִינָהּ. אָמַר לִיה: הֲתָם בִּסְכָרָא פְּלִיגִי? הֲתָם בִּקְרָא פְּלִיגִי? דָּאֲמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי יוֹחָנָן - אָמַר קְרָא: "בְּנִשְׁשָׁה נִתֵּן וּתְרִבִּית לֶקַח וְחִי לֹא יִחְיֶה" - לְחַיִּים נִתֵּן וְלֹא לְהִישָׁבוֹן. רַב אֲחָא בַר אֲדָא אָמַר מֵהֶכָּא: "וְיָרָאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ... אֲנִי ה' - לְמוֹרָא נִתְּתוּ וְלֹא לְהִישָׁבוֹן. רַבָּא אָמַר מֵהֶכָּא: "הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵל עָשָׂה מוֹת יוֹמָת דְּמִי בּוֹ יִהְיֶה", "וְהוֹלִיד בֶּן פְּרִיץ שֶׁפֶד דָּם" - הִקְשּׁוּ מַלְוֵי רְבִית לְשׁוֹפְכֵי דְּמוֹם. מַה שׁוֹפְכֵי דְּמוֹם לֹא נִתְּנוּ לְהִישָׁבוֹן, אִם מַלְוֵי רְבִית לֹא נִתְּנוּ לְהִישָׁבוֹן. וְאָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי אֱלֶעָזָר - דָּאֲמַר קְרָא "וְחִי אֲחִירָה עִמָּךְ" - אֲהֲרָה לִיה כִּי הִכִּי דִּינִי עִמָּךְ. וְאֵלָּא בְּמַאי קָמִיפְלִי אֲבִי וְרַבָּא? בְּשִׁנּוֹי קוֹנָה. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: בְּהִנֵּי שִׁנּוֹי דְּשִׁנּוֹן. בְּרִבִּית קָצוּצָה, לֹא־בִי - לֹא מֵהֲדַר רְבִית, לְרַבָּא - מֵהֲדַר רְבִית. - וְהָא אֲבִי נָמִי סָבַר מִפְּקִינָן רְבִית קָצוּצָה בְּדִינָהּ! דָּאֲמַר אֲבִי: הָדִין דְּמִסִּיק בְּחֻבְרָה אַרְבַּע זוּזֵי בְּרִיבִיתָא, וְיִהְיֶה לִיה לְמַלְוָה בְּחֻנְיָתָהּ זְלִימָא דִּישׁוּי חֲמִשָּׁא בְּאַרְבַּעָה, כִּי מִפְּקִינָן מִינָהּ, וְהָא זוּזָא - בְּמִתְנָהּ הוּא דִּירֵב לִיה. וְרַבָּא אָמַר: חֲמִשָּׁא מִפְּקִינָן מִינָהּ, מַאי טַעְמָא - כּוּלָּהּ בְּחוֹרָת רִיבִיתָא קֵאֲתִי לִידֵּיהּ! אֵלָּא, כִּי קָא מִפְּלִגִי אֲבִי וְרַבָּא - בְּשִׁנּוֹי קוֹנָה. תְּנוּ רַבְּנִין: "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ", מַה תִּלְמּוּד לּוֹמַר? אִם כֹּלֵּא תִשְׁחַטּוּ - הֲרִי כֶּבֶד אֲמֹר לְמַטָּה, אֵלָּא מַה תִּלְמּוּד לּוֹמַר "כֹּל תִּקְדִּישׁוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: הַמְקִדִּישׁ בְּעָלִי מוֹמִין לְגַבִּי מִזְבֵּחַ, עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת: מִשּׁוּם "כֹּל תִּקְרִיבוּ", "כֹּל תִּקְדִּישׁוּ", "כֹּל תִּשְׁחַטּוּ", וּמִשּׁוּם "כֹּל תִּזְרוֹקוּ", וּמִשּׁוּם "כֹּל תִּקְטִירוּ כוּלָּא", וּמִשּׁוּם "כֹּל תִּשְׁחַטּוּ" - מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אָמְרוּ: אִם קָבַלְתָּ הֲדָם. אָמַר מַר: "אִם כֹּל תִּשְׁחַטּוּ" - הֲרִי אֲמֹר לְמַטָּה. הִיכָּן אָמְרוּ? דִּתְנִינָא: "עֲזֹרָת אוֹ שְׁבוּר אוֹ חֲרוֹץ אוֹ יִבְלָת... לֹא תִקְרִיבוּ" מַה תִּלְמּוּד לּוֹמַר? אִם "כֹּל תִּקְדִּישׁוּ" הֲרִי כֶּבֶד אֲמֹר לְמַעְלָה, אֵלָּא מַה תִּלְמּוּד לּוֹמַר "כֹּל תִּקְרִיבוּ" - כֹּל תִּשְׁחַטּוּ. "וְאִשָּׁה לֹא תִתֵּנוּ מֵהֶם" - אֵלּוֹ אִשִּׁים. אֵין לִי אֵלָּא כּוּלָּא, מִקְצָתָן מִנֵּן - תִּלְמּוּד לּוֹמַר: "מֵהֶם". וְזִרְקָת דְּמוֹם מִנֵּן - תִּלְמּוּד לּוֹמַר: "עַל הַמִּזְבֵּחַ". "לֹה" - לְרִבּוֹת שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח. - וְ"לֹה" לְרִבּוֹת הוּא? וְהִתְנִינָא: אִי "קִרְבֵּן" - שׁוֹמֵעַ אֲנִי אִם קִדְשִׁי בְּדֶק הַבֵּית שֶׁנִּקְרָא "קִרְבֵּן", בְּעִנְיָן שְׁנַאֲמַר "וְנִקְרַב אֶת קִרְבֵּן ה'", תִּלְמּוּד לּוֹמַר: "וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" וגו' - הָרָאוּ לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד חִיבִין עָלָיו מִשּׁוּם שׁוֹחֲטֵי חוּץ, שְׁאִין רָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד - אֵין חִיבִין עָלָיו מִשּׁוּם שׁוֹחֲטֵי חוּץ. אֲוִצִּיא אֲנִי אֶת אֱלֹהִי, וְלֹא אֲוִצִּיא פֶּרֶת חֲטָאֵת וְשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, שֶׁהֵן רָאוּיִן לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד - תִּלְמּוּד לּוֹמַר: "לֹה" - מִי שְׁמִיּוּחֲדִין לֹה, יִצְאוּ אֵלּוֹ שְׁאִין מִיּוֹחֲדִין לֹה! אָמַר רַבָּא: הֲתָם מַעֲנִינָא דְקִרָא, "וְאֵל פֶּתַח" - לְרִבּוֹת, "לֹה" - לְהוֹצִיא. הֲכָא דִּ"אִשָּׁה" - לְהוֹצִיא, "לֹה" - לְרִבּוֹת. מַעֲמָא דְכֹתֵב קְרָא "לֹה" - הוּא דְלֹא מִיִּיתִי שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, הָא לֹא רַבִּי קְרָא "לֹה" - הֲוָה אֲמִינָא: שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח בְּעַל מוֹם - שְׁפִיר דְּמִי? מְקִדֵּי, אֵין הַגּוֹרֵל קָבַע אֵלָּא בְּדֶבֶר הָרָאוּ! אָמַר רַב יוֹסֵף: הָא מְנִי - חֲנֵן הַמַּצְרִי הִיא, דָּאֲמַר אֲפִילוּ דָם כְּפֹסֶם - מִכָּיָא חֲבִירוֹ וּמוֹנוֹג לִיה. - נְהִי דְשִׁמְעָתָ לִיה לְחֵן הַמַּצְרִי - דְלֹא הוּי דִּיחוּי, דְלֹא צִרְדִּי הַגְרָלָה מִי שְׁמַעָתָ לִיה? דִּילְמָא מִיִּיתִי וּמַגְרִיל! אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: הָא מְנִי - רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, דִּתְנִינָא: מֵת אֶחָד מֵהֶן - מִכָּיָא חֲבִירוֹ כֹּלֵּא הַגְרָלָה - דְּכִרִי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבָּא אָמַר: לֹא נִצְרָכָא - בְּגוֹן שְׁהוּמָם בּוֹ פִּיּוֹם וְחִילּוֹ עַל חֲבִירוֹ,

גבי מערכתא – שיתחייב כרת, וכן שעיר המשתלח, אם שחטו בחוץ – יתחייב כרת, שהרי תמימין דן, דברפרא כתיב (במדבר יט) "אשר אין בה מום", ושעיר מרבין (לילה) לעיל שלא יתא בו מום. יצאו אלו – אלמא, להוציא שעיר הוא. התם – ד"אל פתח אהל מועד" מרבה כל התמימין הקרושין להתחייב עליון בחוץ, "לֹה" תו למה לזי דאי להוציא הוא. אבל הכא דאשה להוציא – גבי בעלי מומין כתיב (שם כב) "אשה לא תתנו מהם" וגו', ומשמע: העולה לאישים – חייב עליו מקדישו בעל מום משום "לא תקדישו", אבל שאינו עולה לאישים – לא, ואימעיט ליה שעיר, הילכך "לֹה" להוציא למה לזי הא מעיטת מ"ראשה", אלא דאי לרבות הוא. שפיר דמי – לאקדושה. הא אין הגורל – של שם קובע אלא בדבר הראוי לשם, דכי מייתי ומגריל לא ידע אהי מנייהו סליק גורל של שם, הלכך בעל כרחיך תרוייהו בעינן תמימין, וקרא למה לי. כגון שהומם – לאחר הגרלה, וחיללו על חבירו והוא בעל מום נמי. ומשמע לן דהאי שחיללו לקי משום דהקדישו בעל מום. ולהכי נקט "חילול", דאי לא דחיללו על בעל מום – ליכא מלקות ד"לא מקדישו" על השני.

בשלמא – שיתחייב כרת, וכן שעיר המשתלח, אם שחטו בחוץ – יתחייב כרת, שהרי תמימין דן, דברפרא כתיב (במדבר יט) "אשר אין בה מום", ושעיר מרבין (לילה) לעיל שלא יתא בו מום. יצאו אלו – אלמא, להוציא שעיר הוא. התם – ד"אל פתח אהל מועד" מרבה כל התמימין הקרושין להתחייב עליון בחוץ, "לֹה" תו למה לזי דאי להוציא הוא. אבל הכא דאשה להוציא – גבי בעלי מומין כתיב (שם כב) "אשה לא תתנו מהם" וגו', ומשמע: העולה לאישים – חייב עליו מקדישו בעל מום משום "לא תקדישו", אבל שאינו עולה לאישים – לא, ואימעיט ליה שעיר, הילכך "לֹה" להוציא למה לזי הא מעיטת מ"ראשה", אלא דאי לרבות הוא. שפיר דמי – לאקדושה. הא אין הגורל – של שם קובע אלא בדבר הראוי לשם, דכי מייתי ומגריל לא ידע אהי מנייהו סליק גורל של שם, הלכך בעל כרחיך תרוייהו בעינן תמימין, וקרא למה לי. כגון שהומם – לאחר הגרלה, וחיללו על חבירו והוא בעל מום נמי. ומשמע לן דהאי שחיללו לקי משום דהקדישו בעל מום. ולהכי נקט "חילול", דאי לא דחיללו על בעל מום – ליכא מלקות ד"לא מקדישו" על השני.

אבֶק רְבִית – הָבָא עַל יַד מִכְר, כְּגוֹן הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ, וְאָמַר: "אִם מֵעֲבִישׁוּ אֹתָהּ נֹתֵן לִי – הֲרִי הִיא לְךָ בְּאֵלָף זוּז, וְאִם לֹגוֹן – בְּשֵׁנִים עֶשֶׂר מִנֶּה. וּבְרִבִּית קָצוּצָה קָמִיפְלִי. אֲבִי דָאֲמַר מִהֵנִי – כְּרִבִּי יוֹחָנָן, וְרַבָּא כְּרִבִּי אֱלֵעָזָר. דְּהָכָא לִיכָא קְרָא, לֹא הִכִּי וְלֹא הִכִּי. הֲתָם בִּסְכָרָא פְּלִיגִי – בְּתַמִּיחָא קָאֲמַר, הֲתָם בִּקְרָא פְּלִיגִי? כִּי, לְחַיִּים נִתֵּן – כְּלוֹמַר שְׁלֹא יִחְיֶה, וְלֹא לְהִישָׁבוֹן. וְאֲפִילוּ לְרַבָּא מִהֵנִי, דְּהָא כְּתִיב קְרָא, בְּשִׁנּוֹי קוֹנָה – דָּאֲבִי סָבַר: שִׁנּוֹי שְׁנִינָה וְעֵבֶר עַל דַּעַת הַמָּקוֹם – קוֹנָה, בַּר מִדְּכָא דְכְּתִיבִי קְרָא. וְלְרַבָּא: לֹא קִנִּי, אֵלָּא הִיכָא דְכְּתִיבִי קְרָא. וְלֹא אִיתִּיפֶרֶשׁ לָן דְּלִדְהוּ מִיַּד בִּנְיִינָה, אֵלָּא תִּירִיצִי דְהֵנִי תִּיּוֹבְתָא, דְּמַר אֵית לִיה: דְּמִשּׁוּם דְּמִהֵנִי וְלֹא מִהֵנִי הוּא, וְמַר אֵית לִיה: מִשּׁוּם טַעְמָא דְקִרָא. וְנִרְאֵה בְּעִנְיָן דְּמַעֲנִין לְמִימַר "בְּשִׁנּוֹי קוֹנָה" – כְּגוֹן גּוֹלָל עֲצִים וְעִשָּׂאן כְּלִים, צִמְר וְעִשָּׂאן בְּגָדִים. דְּלֹא־בִי: קִנָּה, וְאִינוּ מְשֻׁלֵּם אֵלָּא עֲצִים וְצִמְר. וְלְרַבָּא: לֹא קִנָּה, וּמְשֻׁלֵּם הַבְּגָדִים וְהַכְּלִים. וְכִי פְרִכִּינָן לְעִיל לְרַבָּא מִהָא דְקִתְנִי "הַגּוֹלָל עֲצִים וְעִשָּׂאן כְּלִים" כִּי – לֹא תִימָא: שְׁאֵנִי הֵתֵם דְּכְּתִיב "אֲשֶׁר גּוֹלָל", אֵלָּא הִכִּי תִימָא: אֲנָא דָאֲמַרִי כְּמֵאן דָאֲמַר שִׁנּוֹי לֹא קִנִּי, דְּפִלּוּגָתָא הִיא בְּבָבָא קָמַא בְּפִרְק "מְרוּבָה" (סוּא) וּבִ"הַגּוֹלָל קָמַא" (שֵׁם צד, ד). דִּאיכָא לְמֵאנָן דָאֲמַר שִׁנּוֹי קוֹנָה, וּמִפִּיק טַעְמָא מִ"אֲשֶׁר גּוֹלָל" – כְּעִין שְׁגוּל. וְאִיכָא לְמֵאנָן דָאֲמַר שִׁנּוֹי לֹא קִנִּי, וְיִלִּף מִ"וְהִשְׁבִּית אֶת הַגּוֹלָלָה" – מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תִּלְמּוּד לּוֹמַר "אֲשֶׁר גּוֹלָל" – לּוֹמַר שְׁאִינוּ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל גּוֹל אֲבִיו. הִכִּי גְרַסִּין: לִישָׁנָא אַחֲרִינָא – "בְּהִנֵּי שִׁנּוֹי דְּשִׁנּוֹן". וְכִן הָאִי לִישָׁנָא לְלִישָׁנָא דְּשִׁמְעִי לִי "בְּשִׁנּוֹי קוֹנָה" לִיכָא מִיַּד, אֵלָּא זֶה יִירוּשְׁלַמִּי זֶה בְּבִלִּי. תְּנוּ רַבְּנִין: מַה תִּשְׁחַטּוּ הֲרִי כֶּבֶד אֲמֹר לְמַטָּה – שְׁלֹא יִשְׁחַטּוּ בְּעַל מוֹם לְמַזְבֵּחַ. וְלִקְמָן מִפְּרֵשׁ לֹה. וְהַקְטֵרָה נִמִּי, וְזִרְקָת דְּמוֹ לִקְמָן מִפְּרֵשׁ. אִם כֵּן מַה תִּלְמּוּד לּוֹמַר לֹא תִקְרִיבוּ – לֹא תִקְדִּישׁוּ. חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת – לִקְמָן יִלִּף לֵהוּ. הַמְקִדִּישׁ בְּעָלִי מוֹמִין – וְהַקְטִירוּ כוּלָּא. לְעוֹלָה. אֵלּוֹ אִשִּׁים – הַקְטֵר אִימּוּרִין. לְרִבּוֹת שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח – שְׁחִמְקִידִישׁוּ בְּעַל מוֹם לִזְקָה מִשּׁוּם "לֹא תִקְדִּישׁוּ". קִרְבֵּן – בְּשׁוֹחֲטֵי חוּץ כְּתִיב "וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ וגו' לְהַקְרִיב קִרְבֵּן לֹה". הִכִּי גְרַסִּין: "אִי קִרְבֵּן שׁוֹמֵעַ אֲנִי" כִּי, וּמִהֲדַר אֲדִלְעִיל בְּתוֹרַת כְּהִנֵּים דְּקִתְנִי לְעִיל: "יִכּוֹל הַשּׁוֹחֲט חוֹלִץ בְּפִנִּים יִדָּה חוּב – וְתִלְמּוּד לּוֹמַר "קִרְבֵּן", עַל הַקְרִיב חוּב אֲחִיב וְאִינוּ חִיב עַל חוֹלִץ. אִי קִרְבֵּן שׁוֹמֵעַ אֲנִי" כִּי. כְּלוֹמַר, אִי קִרְבֵּן קָא דִּרְשֵׁת – שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילוּ הַשּׁוֹחֲט בְּדֶק הַבֵּית בְּחוּץ יִתֵּא חִיבִי כֵרֵת, שְׁהִרִי דָם נִקְרָא קִרְבֵּן, כְּעִין שְׁנַאֲמַר "וְנִקְרַב אֶת קִרְבֵּן ה' וגו' כֹּל זֶה בְּחֻבְּ אֲעֻדָּה וְצִמְדִּי, וְהִדְּוִי לְמַלְאכַת הַמִּזְבֵּחַ. שְׁאִינוּ רָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד – כְּגוֹן קִדְשִׁי בְּדֶק הַבֵּית, שְׁאִינִם רָאוּיִן לְבֹא לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, שְׁהִרִי בְּעַל מוֹמִין דָּן, דָּאֲמָן לְעִיל: "וְהַמִּפְּטִיס תִּמְיָמִין לְכֹדֶק הַבֵּית" – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֲוִצִּיא אֶת אֱלֹהִי וְלֹא אֲוִצִּיא אֶת פֶּרֶת חֲטָאֵת – פֶּרֶה אֲדוּמָה, שְׁאֵם שְׁחָטָה בְּחוּץ שְׁלֹא בְּמַצּוֹתָהּ שְׁלֹא עַל

הגמרא: והא אבוי נמי כבר דמסקינן [שמוציאים] רביית קצוצה
 בדיינין. דהרי אמר אבוי, הדין דמסיק בכתביה [מי שנושה
 בחבירו] ארבע (מאה) וזו רבייתא, ויהביה ליה למלוה בחנותיה
 גלימא דשני חמשה בארבעה – ונתן הלוה בחנותו למלוה גלימה
 ששוה חמשה זוז בפירעון חוב הרבית שאינו אלא ארבעה זוז, כי
 מפקינן מיניה ד' מפקינן מיניה, והאי זוזא כמתנה הוא דיהב ליה
 – כשמוציאים מיד המלוה רבית זו שנטל באיסור, מוציאים ממנו רק
 ארבעה זוז. ואף שנתן לו שוה חמשה זוז, אין מוציאים ממנו את הזוז
 החמישי, שכן זוז זה נתן לו במתנה ולא לתשלום הרבית, שהרי לא
 התחייב לו אלא ארבעה. ורמא אמר, חמשה מפקינן מיניה – את
 כל חמשת הזוזים מוציאים ממנו. מאי טעמא של רבא, משום
 שהגלימה כולה בתורת רבייתא קאתי לידיה – באה לידו. הרי לנו
 כי בין לאבוי ובין לרבא הרבית יוצאת בדיינים.
 מסיקה הגמרא: אלא כי קא מיפלגי אבוי ורבא, בשינוי קונה
 נחלקו, כמבואר לעיל.
 תנו רבנן, מה שנאמר (ויקרא כב ו) 'כל אשר בו מום לא תקריבו, מה
 תלמוד לומר, הלא אם בא לאסור בעל מום בלא תשחטו' אותו
 לקרבן, הרי כבר אמור איסור זה למטה בהמשך הפרשה, כפי
 שיבואר להלן. אלא מה תלמוד לומר 'כל תקריבו, כל תקדישו,
 שאסור להקדיש בעל מום למזבח. מכאן אמרו, המקדיש בעלי
 מומין לגבי מזבח ועשה בהם את כל עבודות הקרבנות, עובר משום
 חמשה שמות [ולאיון]. משום 'כל תקדישו, ומשום 'כל תשחטו,
 ומשום 'כל תזקקו את דמו על המזבח, ומשום 'כל תקטירו את כולו
 על המזבח, ומשום 'כל תקטירו את מקצתו על המזבח. משום רבי
 יוסי ברבי יהודה אמרו, עובר אף על קבלת הדם.
 הגמרא מפרשת את כל דברי הברייתא: אמר רב, מה תלמוד לומר
 'כל תקריבו' אם כוונת הכתוב היא ל'כל תשחטו' בעל מום לשם
 קרבן, הרי כבר אמור איסור זה למטה. שואלת הגמרא: היכן הוא
 אמור. ומשיבה: בהמשך הפרשה כבר נאמר איסור זה. כדתניא –
 כמו ששינוי בברייתא אחרת, נאמר בבעלי מום (שם כב כב), 'עזרת או
 שבו או חרין או יבלת או גרב או גרב לא תקריבו אלה לה',
 ואסור לא תקנו מהם על המזבח לה'. מה תלמוד לומר 'לא
 תקריבו, הרי אם כוונת הכתוב היא ל'כל תקדישו, הרי כבר אמור
 למעלה 'כל אשר בו מום לא תקריבו, ופירשנו לעיל שכונת כתוב
 זה היא לאסור את הקדשות. אלא מה תלמוד לומר 'כל תקריבו'
 שנאמר כאן, 'כל תשחטו, שאסור לשחוט בעל מום למזבח. ומה
 שנאמר בהמשך הכתוב 'ואשה לא נתנו מהם, אלו אנשים, שאסור
 להקטיר בעלי מום על אש המזבח. ואין לי אלא שאסור להקטיר את
 כולן כמעשה עולה שכולה כליל, ואולם מקצתן מניין לנו שהוא
 אסור בהקטרה, תלמוד לומר 'מהם, שאסור להקטיר אפילו את
 מקצתם. וזרקת דמים של בעל מום מניין לנו שהיא אסורה, תלמוד
 לומר 'על המזבח', שאסור לזרוק את דמם על המזבח. ומה שנאמר
 בסוף הכתוב 'לה' בא לרבות שעיר המשתלח, שאפילו שלא ניתן
 ממנו כלום על המזבח, מכל מקום אם הקדיש בעל מום לשם שעיר
 זה עובר משום 'כל תקדישו'.
 הגמרא דנה בדברי הברייתא המרבה שעיר המשתלח מ'לה'. מקשה
 הגמרא: וכי לה' לרבות הוא, והתניא, ממה שנאמר באיסור שחיטת
 קדשים מחוץ לעזרה (שם יז טז), 'איש איש מבית ישראל אשר ישחט
 שור וגו' ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה', אי
 'קרבן' שומע אני שאף בקדשי פדך הפית עוברים על איסור
 שחיטת חוץ, שהרי גם הם נקראו 'קרבן', בענין שנאמר בשלל
 מלחמת מדין (במדבר לא א), שאמרו שרי הצבא למשה, 'ונקרב את
 קרבן ה' איש אשר מצא כלי זבא אצעה וצמידו'. וגו'. תלמוד לומר
 באיסור שחיטת חוץ, 'ואל פתח אהל מועד וגו' לא הביאו, דווקא
 דבר הראוי להביאו לפתח אהל מועד ולהקריבו שם חייבין עליו
 משום שוחטיו חוץ, אבל דבר שאין ראוי לפתח אהל מועד אין
 חייבין עליו משום שוחטיו חוץ. ואף בהמות שהוקדשו לבדק הבית
 אינן ראיות לפתח אהל מועד, שהרי התבאר לעיל (ע"א) שאסור

אולם אבך רבית שהיא רבית שנעשתה שלא בהלואה אלא
 במכירה, שאיסורה הוא רק מדברי סופרים, אינה יוצאה בדיינים
 מידי המוכר לאחר שגבאה. ורבי יוחנן אמר, אפילו רבית קצוצה
 שאיסורה מן התורה אינה יוצאה בדיינים, וסבר רב אשי, שנחלקו
 אמוראים אלו במחלוקת אבוי ורבא, שרבי אלעזר סובר כדברי רבא,
 ד'כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ועל כן אין
 מועילה זכייתו ברבית, והרי היא יוצאת ממנו בעל כרחו. ורבי יוחנן
 סובר כדברי אבוי 'דאי עביד מהני, ועל כן אף שאמרה תורה שלא
 לגבות את הרבית, מכל מקום בדיעבד חלה זכייתו, ואין מוציאים
 אותה ממנו בעל כרחו.
 אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, וכי היתם ברבית בסבבא
 פלגי רבי אלעזר ורבי יוחנן, והלא היתם בקרא פלגי – בדרשות
 הכתובים נחלקו, דהרי אמר רבי יצחק, מאי טעמא דרבי יוחנן
 הסובר שרבית קצוצה אינה יוצאת בדיינים, משום דאמר קרא
 במלוה ברבית (ויקרא יח ג) 'בנשך נתן ותרבית לקח, וחי לא יחיה',
 ודרש רבי יוחנן מכתוב זה, שאיסור רבית דווקא לחיים ניתן, שאם
 עבר עליו נענש בכך שלא יחיה, ולא לחיוב הישבון [והשבה] ניתן.
 אם כן אפילו לשיטת רבא הסובר שבכל איסורים שבתורה 'אי עביד
 לא מהני, מכל מקום ברבית הוא מודה שאינה יוצאת משום גילוי
 הכתוב.
 הגמרא מביאה שיטות נוספות במקורו של רבי יוחנן: רב אחא בר
 אבא אמר, מהכא [מכתוב זה] דורש רבי יוחנן שרבית קצוצה אינה
 יוצאת בדיינים, שנאמר באיסור רבית (ויקרא כה לו-לח) 'אל תקח מאתו
 נשך ותרבית, ויראת מאלהיך וגו' אני ה' אלהיכם' וגו', ומשמע
 שרק למורא נתתיו לאיסור זה, שיש לו למלוה ברבית להתיירא
 מה', ולא לחיוב הישבון.
 רבא אמר, מקורו של רבי יוחנן הוא מהכא, שנאמר במלוה ברבית
 (ויקרא שם) 'את כל התועבות האל עשה, מות יומת דמיו בו
 [יהיה]', ונאמר קודם לכן (שם יח) 'הוליד בן פריץ שופך דם', ודורש
 רבי יוחנן ממה שנאמר 'דמיו בו יהיה' ו'שופך דם', שהוקשו מלוי
 רבית לשופכי דמים, מה שופכי דמים לא ניתנו להישבון
 [ולתשלומים], אף מלוי רבית לא ניתנו להישבון, ואין מוציאים
 מהם את דמי הרבית שגבו באיסור.
 הגמרא מביאה מקור לשיטת רבי אלעזר: ואמר רב נחמן בר יצחק,
 מאי טעמא דרבי אלעזר הסובר שרבית קצוצה יוצאת בדיינים,
 משום דאמר קרא באיסור רבית (ויקרא כה לו) 'וחי אחיד עמך', ודורש
 רבי אלעזר מכתוב זה, אהדר ליה כי היכי דניחי עמך – השב לו
 את הרבית שנטלת ממנו כדי שיוכל לחיות עמך. נמצא שאפילו
 לשיטת אבוי הסובר שבכל איסורים שבתורה 'אי עביד מהני, מכל
 מקום גילה הכתוב ברבית קצוצה שהיא יוצאת בדיינים.
 שואלת הגמרא: מאחר שהתבאר שאין לומר שהנפקא מינה בין אבוי
 לרבא היא ברבית קצוצה, ואלא במאי קמיפלגי אבוי ורבא, ומדי
 הנפקא מינה ביניהם להלכה. משיבה הגמרא: אבוי ורבא חולקים
 בשינוי קונה, כלומר האם כל המשנה מרצון התורה ועובר עליה,
 האם מצד הסברא יש לו להועיל או לא. ואכן למעשה אין נפקא
 מינה להלכה ביניהם, שכן ישנו גילוי הכתוב בכל איסור ואיסור לכאן
 או לכאן כמבואר בסוגייתנו.
 הגמרא מביאה תירוץ זה בלשון אחרת: לישנא אחרינא, אבוי ורבא
 נחלקו בהני שינויי דשינוי – בכל אותם תירוצים שנאמרו בסוגייתנו.
 שלפי אבוי נצרכות כל אותן דרשות שנדרשו בכל המקומות שמצינו
 בהם שמעשה שנעשה באיסור אינו מועיל, אבל בכל המקומות
 שמצינו בהם שהוא מועיל, אין צורך בכל אותן דרשות שהובאו
 לעיל. ואילו לרבא הוא להיפך, במקומות שמצינו שאינו מועיל אין
 צריך לדרשה, ואילו במקומות מועיל אין זה אלא משום
 דרשה.
 הגמרא מביאה שוב את תירוצו של רב אשי, ודוחה אותו מטעם אחר:
 לישנא אחרינא, הנפקא מינה בין אבוי לרבא היא ברבית קצוצה,
 שלאבוי לא מהדר [אין חזרת] הרבית, לרבא מהדר הרבית. דוחה

דסלקא דעתך אמינא, שבשלמא אם נפל המום מעיקרא קודם
הגורל שאי אפשר להגריל עליו, שהרי לא ידעין אי האי שעיר
מיקבע [ו-קבע] לשם או לעזאזל, אבל הכא כשנפל בו מום לאחר
הגורל, פיון דכבר אינבר [ניכר] שהשני הוא לשם אין השעיר
לעזאזל נפסל במום, ולא לקי על מה שחוללו על בעל מום אחר
ומקדישו תחתיו. קא משמע לן ייתור 'לה' שבעל מום פסול גם
לעזאזל, ואם חיללו על בעל מום אחר לוקה משום 'בל תקדישו'.
הגמרא מבארת את מקור דברי רבי יוסי ברבי יהודה: אמר ר',
משום רבי יוסי ברבי יהודה אמר, שאף על קבלת הדם של בעל
מום עוברים משום 'בל תקריבו'. מפרשת הגמרא: מאי מעמא דרבי
יוסי ברבי יהודה האוסר גם את קבלת דמו, משום דאמר קרא (ויקרא
כב כד) 'ומעוף ובהמות וגו' לא תקריבו לה', וההקרה
שנאמרה בכתוב זה, זו היא קבלת הדם של בעל מום שאמר עליה
רבי יוסי ברבי יהודה שהיא אסורה.
שואלת הגמרא: ולתנא קמא שאינו אוסר את קבלת הדם, האי 'לא
תקריבו' למה לי. משיבה הגמרא: מיבעי ליה לאיסור וריקת דמים
של בעל מום על גבי המזבח.
מקשה הגמרא: והא נפקא ליה לאיסור זריקה ממה שנאמר (שם כב
כג) 'לא תתנו מהם על המזבח', כמבואר בברייתא לעיל (ה). מתרצת
הגמרא: אורחיה דקרא דמשמע הכי – כך היא דרכו של הכתוב
לדבר בלשון זו, והכוונה היא לאיסור הקטרת בעל מום באש שעל
המזבח, ואין בכך שום ייתור לשון שיש לדרשו.
מקשה הגמרא: ואיך דורש רבי יוסי ברבי יהודה מכתוב זה איסור
זריקה, הרי לשיטתו נמי יש לומר אורחיה דקרא הוא ואין זה ייתור.
מתרצת הגמרא: אין הכי נמי, גם הוא אינו דורש זריקה מעל
המזבח אלא מלא תקריבו, אלא קבלת הדם מנא ליה שהיא
אסורה, נפקא ליה מהא – דורש הוא איסור זה ממה שנאמר (שם כב
כה) 'ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מקל אלה, פי
משחתם בהם מום בם' (שם כב כה). והרי כתוב זה מיותר, שכן כבר
נאמר פסול מום בכתוב הקודם, אלא זו היא קבלת הדם של בעל
מום שאמר עליה רבי יוסי ברבי יהודה שהיא אסורה.
שואלת הגמרא: ולתנא קמא שאינו אוסר קבלת דם בעלי מומים,
האי 'לא תקריבו' שנאמר בבן נכר למה לי. משיבה הגמרא: מיבעי
ליה ליהא קרא לדין אחר, דסלקא דעתך אמינא, הואיל ולא נצטוו
בני נח שלא להקריב בבהמות שלהם אלא על מחוסר אברים ולא
נאסרו בבעל מום, היה מקום לומר דלא שנת במזבח דידהו [שלחם]
בבהמות יחיד ולא שנת במזבח דידן [שלחם] במקדש, שנאסרו רק
במחוסר אבר ולא בבעל מום. קא משמע לן הכתוב שרק במזבחות
שלחם הותר להם להקריב בעל מום שאינו מחוסר אבר, ולא במקדש.
הגמרא מביאה לשון אחרת בבאור מחלוקת זו: לישנא אחרת, רבי
יוסי ברבי יהודה אומר, אף על קבלת הדם. מאי מעמא, משום
דכתבי (ומעוף ובהמות וגו') לא תקריבו, זו קבלת הדם. ואיסור
זריקה בבעל מום נפקא ליה מעל המזבח, כמבואר לעיל.
שואלת הגמרא: ולרבנן נמי תיפוק להו [יש לדרוש] איסור זריקה
מן 'על המזבח', ומדוע אינם דורשים מלא תקריבו שנאמר במעוך
לאסור גם את קבלת הדם. משיבה הגמרא: הכי נמי – אכן גם חכמים
מודים שמקור איסור זריקה הוא מעל המזבח. ואלא 'לא תקריבו'
דמעוף למאי אתא – מה בא ללמדנו, מפיקנן [ללמדנו ממנו] איסור
הקרת בעל מום גם לבמת יחיד.
מקשה הגמרא: ולרבי יוסי ברבי יהודה קשה, הלא האי 'לא
תקריבו' מיבעי ליה לאיסור בעל מום בבמת יחיד, ואיך הוא דורש
ממנו איסור קבלה. מתרצת הגמרא: אין הכי נמי, גם רבי יוסי ברבי
יהודה דורש משם איסור בעל מום בבמת יחיד, אלא איסור 'לא
תקריבו' דקבלה מנא ליה, ממה שנאמר 'מיד בן נכר לא תקריבו'
שזו היא קבלת הדם.
מפרשת הגמרא: ורבנן סוברים דאצטריך כתוב זה לדין אחר.
דסלקא דעתך אמינא, הואיל ובני נח אינן מצווין אלא על מחוסר
אבר שלא להקריבו לה' בבמת דלהון [שלחם] ולא על בעל מום,
דלמא אפן נמי נקביל מינהון – שמה גם אנו נקבל מהם בעלי מום
להקריבם במקדש. קא משמע לן 'מכל אלה' דלא מקבלינן – שאין

מקבילים מהם, ושוב אין מיותר כתוב זה לאסור אף קבלת דם של
בעלי מום.
הגמרא חוזרת לדון בעיקר דברי הברייתא: מתקיף לה ריש לקיש,
מנין לה לברייתא שאסור להקדיש שום בעל מום, שפמא לא שנינו
איסור זה אלא במקדיש בעל חי שנולד תם שאחר כך נעשה בעל
מום, ודווקא באופן זה הוא עובר, משום שמתכוין באמת להקדישו
לקרבן, וסובר שמשום שמתחילתו היה תמים עדיין אפשר להקדישו
ולהקריבו. דא' [אבל אם] הקדיש בעל חי שהוא בעל מום מעיקרא
[מתחילת לידתו] לא יעבור משום 'בל תקדישו', שהרי דיקלא
[כעץ דקל] בעלמא הוא, ומעולם לא נראה למזבח, ומסתבר
שמעולם לא עלה בדעתו להקריבו למזבח, ולא התכוין אלא
להקדישו לדמיו ולמוכרו ולהביא מהדמים קרבן אחר.
מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי חיאי בר יוסף לריש לקיש, הלא מום
של 'שרוע' ו'קלומ' פתיב בפרישה בין שאר המומים שנאסרו, והני
בעלי מומין מעיקרא נינהו, ועם כל זה אסרה התורה להקדישם
למזבח.
מקשה הגמרא: אמר ליה ריש לקיש לרבי חיאי בר יוסף, שפמא לא
שנינו בכתוב שאסור להקדיש בעל מום אלא באופן שמקדישו על
ידי תמורה, שממיר בהמת קרבן על בהמת חולין בעלת מום, ודווקא
באופן זה עובר משום 'בל תקדישו', משום דתנן במשנה להלן (שם)
'הומר בבהמת תמורה יותר מאשר בבהמת זבח עצמה, שכן
קדושה של תמורה חלה עליה אפילו על בעל מום קבוע, מה שאין
כן בהקדש סתם שאינו חל על בעלת מום ואינו מתקדש אלא
בקדושת דמים בלבד, ועל כן המקדישו אינו עובר משום שאין חל
הקדשו כלל, ואינו אלא כמקדיש עץ בעלמא.
מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, וכי לא שמיע לך
הא דאמר רבי ינאי, בהבדלה נמנו ונמרי, המקדיש בעל מום לנבי
מזבח עובר משום חמשה שמות, ואי כדברך שהכתוב מדבר
בתמורה, נמי ששה הווין – הלא יתכן לעבור במעשה זה גם על
ששה לאוים, דהרי איכא נמי לאו דתמורה.
שאלו רבי שמעון בן לקיש: אלא מאי תאמר, שהכתוב מדבר בבעל
מום מעיקרא, שהמקדישו עובר עליו משום 'בל תקדישו', הלא דבר
זה אינו מובן בסברא, אמאי לקי, הלא בעל מום מתחילת ברייתו
כדיקלא [כעץ דקל] בעלמא הוא, ובודאי אין כוונתו להקריבו
בעצמו אלא את דמיו, ומדוע יש איסור בדבר.
משיבה הגמרא: אמר ליה רבי יוחנן, המקדיש דיקלא למזבח לאו
זילא מילתא – אין בדבר משום ולזול במזבח, שכן מין עצים הוא,
ואין ולזול בכך שמקדישו לדמיו, משום שאין במינו דבר הראוי
למזבח. אבל המקדיש בעל מום מעיקרא שהוא ממין בהמה
שמביאים ממנו למזבח, אפילו אם אינו מכוין אלא להקדישו לדמיו,
זילא מילתא – ולזול במזבח הוא, מפיו דשביק [שמניח] את התמים
הראוי למזבח, ואקדיש בעלי מומין, ומשום כן מיתחייב מלקות.
הגמרא מביאה את תשובת רבי יוחנן בלשון אחרת: לישנא אחרת, אמר
ליה רבי יוחנן, אפילו הכי שאינו מכוין אלא להקדישו לדמיו,
מכל מקום פויה מילתא – דבר בזוי הוא להקדיש בעל מום לצורך
המזבח. אלא דדקל ליכא במינו דבר הראוי למזבח, ועל כן אין
בהקדשו משום בזיון המזבח, ולא לקי, לאפוקי בעל מום פיון
דאיכא במינו בהמה תמימה שהיא ראויה למזבח לקי על הקדש
בעל מום שאינו ראוי למזבח.
הגמרא מביאה דין העולה מתוך דברי רבי יוחנן: אמר רבא, השתא
דאמור [עכשיו שאמרנו] דמעמא דבעל מום דלקי – שהטעם
שלוקים על הקדש בעל מום למזבח הוא משום דבזוי מילתיהו –
שהוא בזיון למזבח כשלא מביאים מאותו מין בהמה תמימה הראויה
להקריבה, אם כן אפילו למקדיש ליה לדמי נסכים נמי לקי –
המקדישו רק בקדושת דמים כדי למוכרו להביא מדמיו נסכים
למזבח, גם כן לוקה משום 'בל תקדישו'. ואפילו שמין בהמה של בעל
מום אינו קרב לנסכים אלא למזבח, וגם לא הקדישו להקריבו בעצמו
אלא רק לדמיו, מכל מקום יש משום בזיון המזבח בכך שהוא מקדיש
דבר שאינו ראוי למזבח ממין הקרב למזבח.
הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא מברייתא: תנא פוותיה דרבא,

ומיד בן נכר לא תקריבו את אלה – ואם תאמר: למה לי "איש איש" לרבות בני נח שנדרין נדרים ונדרות כישראל (חולין יג.) תיפוק ליה מהאי קרא, דמקאמר "לא תקריבו את אלה" משמע: אלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב תמימים: אבל איפכא ליכא למיבעיא "מיד בן נכר" למה לי תיפוק ליה מאיש איש?

— דהא איצטריך "בן נכר" להאי דרשא דהכא, לא שדנא במזבח דידהו ולא שדנא במזבח דין (לא מבינוק), אלא "איש איש" למה לי? ותיריך רבינו שמשון בר אברהם: דאיצטריך להך פלוגתא רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בפרק "ואלו מנחות" (מנחות עג.) מה תלמוד לומר "לעולה" — פרט לניירות. רבי עקיבא אמר: "עולה" אין לי אלא עולה, ולא שאר קרבנות. **אלא** בתם ונעשה בעל מום — דאיכא למימר: הואיל מעיקרא תם הוה, סבר "אף על פי שנפל בו מום אקדישו ואקריבנו". ובין דלהקריבה, מצינו ולמימר דאסוקי אדעתיה דאקדישוהו — לילק. אבל בבעל מום מעיקרו, ממעי אמו — דיקלא בעלמא הוא, ואיכא למימר דלא אסיק אדעתיה דחוי לאקריבה. לשון רש"י. וקשה להרב רבינו מר: היכי מצינו למימר דלא אסיק אדעתיה לאקריב? והלא התיר בו "לא תקריב בעל מום למזבח". והא קבל עליו התראה, ואמר "על מנת כן אני עושה", דבלאו הכי לא לקי לכן נראה להרב ר"מ לפרש: דלא קאי רבי שמעון בן לקיש א"בל תקדישו, אלא א"בל תקטירו" וא"בל תזריקו". והכי פירושו: לא שנו דעובר א"בל תקטירו" וא"בל תזריקו" — אלא כשוקדישו תם ונעשה בעל מום, דכיון דחלה עליו קדושת מזבח קודש שהומם — אסיק אדעתיה דחוי להקריבה. אבל מום מעיקרו, קודש קדושה — דיקלא בעלמא הוא, דלא מסיק אדעתיה דחוי להקריבה, ולא לקי.

אפילו אקדיש לזמי נסכים לקי — והוא הידן מקדיש לזמי עולה. והא דאמר לקמן (יחב.) המקדיש נקבה לעולה — ימכר ויפלו רמיו לעולה, צריך לומר דלקי. וכן הא דתנן פרק "כיצד מערימין" (תמורה כו.) אמר על הבהמה טמאה ועל בעלת מום "הרי אלו עולה" — לא אמר כלום, "הרי אלו לעולה" — ימכרו ויביא בדמיהם עולה, צריך לומר דלקי.

אבי

חומר בתמורה מבזבח — שפן קדושה חלה עליה על בעל מום קבוע! אמר ליה רבי יוחנן: לא שמיך לך הא דאמר רבי ינאי, בחבורה נמנו ונמרו: המקדיש בעל מום לנבי מזבח — עובר משום חמשה שמות. ואי בתמורה נמי, ששה הווין, דאיכא נמי לאו דתמורה! אלא מאי — בבעל מום מעיקרו, אמאי לקי? דיקלא בעלמא הוא! אמר ליה: דיקלא לאו זילא מילתא — מין עצים הוא, בעל מום מעיקרא — זילא מילתא, בין דשיבך תמים ואקדיש בעלי מומין — מיתייב. לשנא אחרניא. אמר ליה: אפילו הכי בויא מילתא, דדקל ליכא במינו — לא לקי, לאפוקי בעל מום, בין דאיכא במינו — לקי. אמר רבא: השתא דאמור טעמא דבעל מום דלקי — משום דכיוא מילתיהו, אפילו למקדיש ליה לזמי נסכים — נמי לקי. תניא פויתיה דרבא: "נרבה

סלקא דעתך אמינא בשלמא מעיקרא — בעינן תמימין, משום דלא ידענא אי האי מקבע לשם אי האי מקבע לשם כו'. לישנא אחרניא: והא אין הגורל קובע כו'. אמר רב יוסף: האי מן חזן המצרי היא, דלא בעי הגרלה. דתניא, חזן המצרי אומר: אפילו דמו של שער הנעשה בפנים בכוס ומת, כלומר שכבר נשחט ומת שער המשתלח — מביא חבירו. מביא שער אחר מן השוק.

ומזוג לו, וממעידי אצל הים להראות שחבירו הוא. ואחר כך משלחו. אלמא, לא בעי הגרלה. וליכא למפרך הא דפרכין, הלכך איצטריך קרא. וקפריך: אימור דשמעת ליה לחזן דלית ליה דחויין — דלא יביא שנים אחרים, ויגריל, וישחוט האחד לשם והאחר לעזאל, והראשון שכבר נשחט ידחה וישפר דמו לאיבוד. דלית ליה הגרלה, מי שמעת ליה? דלמא לעולם יביא שנים מן השוק ויגריל, ואותו שיפול עליו הגורל לעזאל — יעמר עם דם שבכוס וישלחו, והדם שבכוס מזה ממנו כמשפט. ואותו שנפל עליו הגורל לשם — ירעה עד שיתאב. הא מני דמצריך קרא לרבות שער, דלא ליהוי בעל מום — רבי שמעון הוא, דלית ליה הגרלה. והכי הוי מסקנא, ותו לא פריך מידי. והגריסא "אימור דשמעת ליה לרבי שמעון" כו' — שבשעת היא, דהא במסכת יומא (סג.) תנינן לה כוליה סוגיא, ורא פרכין התם מידי, בפרק "שני שעיר". **והא אמר רבא** גנון שהומם כו' — כדפרשית לעיל (והא ודרגסין הכא) "דכרעיה דראשון הוא". ותיורוצא דמתרין "בגון שהיה לו וחולוה בתוך ביתו" כו' — לא גריסין ליה, ושבשעת הוא. דלא איירי הכא במחוסר זמן כלל. אבל במסכת יומא (שם) תנינן לך בהדיא סוגיא (ורמינא) דמחוסר זמן ודיא. והא ליכא למימר: אם אינו ענין לבעל מום, תנחו ענין למחוסר זמן — דהא נפקא לך מחוסר זמן בשעיר המשתלח מ"ל"ה דאיך קרא "תמים השמיני והלחא" וגו' מהכא נפקא במסכת יומא. בני נח נצטוו מלהקריב מחוסרי אברים, כדאמרין בפרק קמא דעבודה זרה (הב.) אבל על מום אחר לא נצטוו במזבח דידהו, ואי לא כתיב "לא תקריבו מאת בן נכר את כל אלה", דמשמע: בעל מום לא יקבל מן הגוי להקריב — הוה אמינא: ליקרב, אלא שלא יהו מחוסרי אברים, קא משמע לך. **לא שניא** בכמה דלחון — בבמת יחיד שעשה הגוי לשמיים. וקמשמע לך מכלל "אלה" דלא מקבלין. כלומר, להכי לא מקבלין, דהא כתיב בהווא קרא "מכל אלה" דמשמע: לא תקבל בעל מום, הכי נמי דידהו במזבח המיוחד. מתקיף לה רבי שמעון בן לקיש — לעיל קא מהדר דעובר בחמשה שמות. שמו לא שניא דלחון דילקא משום "לא תקדישו" אלא בתם ונעשה בעל מום, משום דאיכא למימר: הואיל ומעיקרא תם הוה, סבר "אף על פי שנפל בו מום — אקדישו ואקריבנו". ובין דלהקריבה מצינו ולמימר דאסוקי אדעתיה דאקדישה — לקי. אבל בעל מום מעיקרא, ממעי אמו — דיקלא בעלמא הוא. **קלום** — שפסותיו קלוטים. **בתוכן בפרשה** — ועלייהו כתיב "לא תקריבו", ודרשין: לא תקדישו. שמו לא שניא — שהתמורה חלה על בעל מום קבוע, וקדוש קדושה גמורה שאינה יוצאה לחולין ליגזו וליעבר אפילו על ידי פדיון, אלא היא כשאר קדשים שקדם הקדשן את מומן. וחק משנה לקמן בפרק שני (טו.) כדכתיב "טוב ברע או רע בטוב ואם המר ימיר" וגו'. והואיל וקדושה גמורה היא — לוקה עליה אם המיר והביא בעלת מום שקדיש, ותפסה בתמורת בהמה קדוש תמימה. אבל הקדיש בעל מום מעיקרא — לא אמינא דלילק, דדיקלא בעלמא הוא, אלא אם כן הקריב. נמנו ונמרו — משמע שדקדקו ולא מצאו יותר. ואם איתא דעל ידי תמורה מישתעי. שית הווין — דהא איכא לאו ד"לא ימיר". **אלא מאי** — בבעל מום מעיקרו, ועל ידי הקדש, אמאי לקי? הא לא חילא עליה קדושת מזבח כלל, דדיקלא בעלמא הוא, ולא אקדישה אלא לזמי. **ליכא במינו** — הראוי למזבח. ובין דאיכא במינו ראוי — איכא ביוק, כיון דשבך מיד דחוי, ואקדיש מיד דלא חוי. **אפילו אקדישה לזמי נסכים** — דהשתא ליכא ביוק כל כך, שאין במינו ראוי לנסכים. ועוד: דהא לזמי אקדישה, אפילו הכי לקי.

נרבה

אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות – פירש רש"י: דהא "אין לוקין" דאמר אביי – אין לוקין תרתי קאמר, אבל חדא לקי. ואליבא דמאן דאמר חדא מיהא לקי אלאו שבכללות, בשילוחי פרק "כל שענה" (פסחים מא.ב). לשון רש"י. וכן מוכח הסוגיא. **שאין** זכין בחייהו – ואם תאמר: ואי זכין בהו בחייהו, ודיכי מימיר? למאן דאמר בגמרא בתר מתכפר אולין? ויש לומר:

דריצה לומר אף בתר מתכפר, ולא לאפוקי בעלים אתי.

לא שנו אלא בזמן הזה – ואם תאמר: האמר פרק "שור שנגח הפרה" (בבא קמא נג.ב): שור ושור פסולי המוקדשין שנגחו – אביי אמר: חצי נזק, ומוקי לה במועד, אבל שור של פסולי המוקדשין – פטור. אלמא לאו "רעהו" קרינא ביה, וקרינא בתם הוה דשור של הדיט שנגח שור של פסולי המוקדשין – חייב. אלמא משמע דקרינא ביה "רעהו" גריד לומר: דקמייתא מיירי – בבכור דלא מצי פריק, וברייתא – בשאר קדשים דפריק להו במומן. וההם בזמן הזה איירי, שהרי האמוראים דאיירי התם עלה לא הוו בזמן הבית, ואפילו הכי קאמר התם דלאו ממונו הוא. ואם כן קשה: דהבא אמר דממונו הוא בזמן הזה? גריד לומר: דהבא אתיאי כרבי יוסי הגלילי, וההיא דהתם – כרבנן. ואף על גב דבפרק קמא דבבא קמא (יב.ב) אמר: וולשניא דא – כרבי יוסי והוא – כרבנן, גריד לומר: דלפי זה לא מיתוקמא ההיא סוגיא דפרק "הפרה".

אימא

"נדרה תעשה אותו" – זה קדשי בך הבית. ואין לי אלא נדרה, נדר מנזין? – תלמוד לומר: "ולנדר". יכול אפילו קדשי מזבח – תלמוד לומר: "ולנדר לא ירצה" – זה קדשי מזבח. ואין לי אלא נדר, נדרה מנזין – תלמוד לומר: "נדרה". רבי אומר: "לא ירצה" – בהרצאת גופו הכתוב מדרב. היינו תנא קמא! מאי לאו בהא קמפילי, דתנא קמא סבר: אפילו אקדשיה לרמי נסכים – נמי לקי. ורבי סבר: בהרצאת גופו – נמי לקי, אבל בדרמי נסכים – לא לקי, שמע מינה. ואלא "אותו" למה לי? לכדתניא: "נדרה תעשה אותו" – אותו תעשה נדרה, ואי אתה עושה תמים נדרה לברך הבית. מיכן אמרו: המקדש תמימים לברך הבית – עובר בעשה. ומנזין אף בלא תעשה – ששנאמרו: "ולנדר ה' אל משה לאמר" – לימוד על הפרשה שהיא בלאו, דברי רבי יהודה. אמר ליה רבי לבר קפרא: מאי משמע? אמר ליה: דכתיב "לאמר" – לא נאמר בדרבים. בי רבי אמרי לא אמור. איתמר: המעלה אברי בעלי מומין לגבי מזבח. אמר רבא: עובר משום "בל תקטירו כולו" ומשום "בל תקטירו מקצתו", אמר אביי: אין לוקין על

לאו שבכללות. מיתבי: המקדש בעלי מומין לגבי מזבח – עובר משום חמשה שמות, תיובתא דאביי! אמר אביי: בגברי קתני. אי בגברי – "עובר", "עוברין" מיבעי ליה! אלא פשיטא פהו נבא, ותיובתא דאביי! אמר אביי: אפי' הקטרת מקצתו, ועייל קבלת הדם. – קבלת דם, לרבי יוסי ברבי יהודה אית ליה, לתנא קמא לית ליה! קשיא. לישנא אחרנא. והא מדסיפא רבי יוסי ברבי יהודה היא, רישא רבנן, תיובתא דאביי! תיובתא. משננה הכהנים ממירין בשלחן, וישאל ממירין בשלחן. אין הכהנים ממירין לא בחטאת, ולא באשם, ולא בבכור. אמר רבי יוחנן בן נורי: מפני מה אין ממירין בבכור? אמר לו רבי עקיבא: חטאת ואשם – מתנה לכהן, ובכור – מתנה לכהן, מה חטאת ואשם – אין ממירין בו, אף בכור – אין ממירין בו. אמר רבי יוחנן בן נורי: מה לו אם אינו ממיר בחטאת ואשם – שאין זכין בהו בחייהו, תאמר בבכור – שזכין בו בחייו! אמר לו רבי עקיבא: והלא כבר נאמר "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", היכן קדושה חלה עליו – בבית הבעלים, אף תמורה – בבית הבעלים. גמרא תנן היום: בכור מוכרין אותו תם חי, ובעל מום חי ושוחרט, ומקדשין בו האשה. אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוב: לא שנו אלא בזמן הזה – הואיל ואית ליה לכהן זכיה בגוויה, (הואיל ויש לכהן שותפות בו), אבל בזמן שביית המקדש קיים, כיון דתם להקריב הוא דקאי – אין מוכרין אותו תמים חי. איתביה רבא לרב נחמן: מוכרין אותו תמים חי. חי – אין, שחוט – לא. אימא? אילימא בזמן הזה – מי איכא תם שחוט? אלא פשיטא – בזמן שביית המקדש קיים, וקתני נמי "מוכרין אותו תמים חי", (אלמא אית ליה לכהן זכיה בגוויה)! לא, לעולם בזמן הזה. מי קתני "מוכרין אותו תמים חי – אין, שחוט – לא"? הא גופא אתא לאשמועינן: דבזמן הזה נמי – מוכרין אותו תמים חי. איתביה:

וקשיא לאביי. משננה הכהנים ממירין בשלחן – קרבנות שהפריש הכהן לעצמו, אם המיר בהן – נתפסים בתמורה. לא בחטאת ואשם – שנתן לו ישראל שיקריבו לו, אם המיר בו הכהן – אינו עושה תמורה על ידו. דהא אין לו חלק בו אלא משעת הקטרת אימורין ואילך, וכה בכור. ואמר בברייתא בהאי פירקא: אין אדם מתפס בדבר שאינו שלו. ולא בבכור – שנתן לו ישראל. וטעמא מפרש הכא במשנה גופה. מפני מה אין – הכהנים ממירין בבכור, והלא כולו שלחן הוא. ומחיים הוא נותנו לו, ואין הישראל מתכפר בו? כשם שאין הכהנים ממירין בחטאת ואשם – דהא ודאי פשיטא לן דאינו זוכה בהו אלא מהקטרת אימורין ואילך. מה לי אינו ממיר בחטאת ואשם – כלומר, דין הוא שאין כהנים ממירין בחטאת ואשם בו. הוא ותמורתו – מקיש התמורה להקדש עצמו, היכן קדושה חלה על ההקדש – בבית הבעלים, אף תמורה על תחול אלא בבית הבעלים. אבל לכהן – דלית לכהן זכיה בגוויה, הלבך אין כהן ממיר בבכור. אבל ישראל, אם המיר בו – נתפס בקדושה, שהרי ברשותו חלה קדושה על הבכור. גמרא מוכרין אותו תמים חי – השתא משמע: בין בזמן המקדש, בין בזמן הזה. והכי משמע: אם בית המקדש קיים – מוכרין אותו כהן לכהן חי, ואותו כהן יקריבו. אבל שחוט – לא, דבזיון קדשים הוא, דלא אורח ארעא לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח. ואי בזמן הזה הוא – מוכרין אותו תמים חי, בין כהן לכהן בין כהן לישראל, והלוקח ימתן עד שיפול בו מום ויאכלנו. דבכור בזמן הזה משגל בו מום – אין בו אלא איסור גזל שגול את הכהן, ואם מכרו כהן או נתנו לו – מותר לאוכלו. וכדאמרין בבכורות ובפרק "כל פסולי המוקדשין" (ל.ב.ב) גבי בכור בעל מום (כל פסולי המוקדשין). בית הלל מתירין, ואפילו גוי מותר לאכול הימנו. אבל בתם שחוט בזמן הזה ליכא. ומקדש בו כהן את האשה – לא שנו – דכהן יכול למכור חי. אלא בזמן הזה – דלא קאי להקריבה. ואית לכהן זכיה בגוויה – מחיים, דבזמן הזה נמי הוו הבכורות לכהנים. **אין מוכרין אותו תמים חי** – דלית לכהן זכיה בגוויה אלא מהקטרת אימורין ואילך. מי איכא תם שחוט – זהו קדשים בחייו. מי קתני שחוט – לא – דמשמע מינה דלאו בזמן הזה. דבזמן הזה ליכא תם שחוט. הא גופא קמשמע לן – כלומר, מאי דקתני בברייתא גופה איצטריך לאשמועינן, דמוכרין אותו תמים חי. דסלקא דעתך דלית בהו זכיה עד שיפול בו מום, ולא משום דתיקון מינה: שחוט – לא. דהא בזמן הזה קמיירי, ובזמן הזה ליכא תם שחוט.

תמורה דף ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קכא

נאמר בבעל מוס (ויקרא כב כ') 'שור ושה שרע וקלוט, נדבה תעשה
[אותו] ולנדר לא ירצה' ונדרה' זה קדשי לנדב, ובא הכתוב
ללמדנו שמקדישים בעל מוס לבדק הבית. ואין לי אלא שמקדישים
בעל מוס לבדק הבית בתורת נדבה שהוא באמירת 'הרי זו לבדק
הבית', אבל בתורת נדר שהוא באמירת 'הרי עלי בהמה לבדק
הבית', מניין שמצוה להביא דווקא בעל מוס לתשלום נדרו, תלמוד
לומר 'ולנדר'. ואף שלפי פשוטו של מקרא תיבת 'ולנדר' אינה המושך
לאמור בתחילת הכתוב 'נדבה תעשה אותו', אלא באה להזהיר שלא
להקדישו למזבח כמבואר בסמוך, מכל מקום יש לדרוש את הכתוב
גם באופן זה, 'נדבה תעשה אותו ולנדר', כלומר, הבא בעל מוס
לבדק הבית בין בתורת נדבה ובין בתורת נדר.
ממשיכה הברייתא לפרש את המשך הכתוב האמור: 'וכל יקדישו
בעל מוס אפילו לקדשי מזבח, תלמוד לומר 'ולנדר לא ירצה',
'ולנדר' זה קדשי מזבח שאין מקדישים בעל מוס לשמם, שכן
משמעות 'לא ירצה' היא למזבח שמרצה ומכפר. ואין לי אלא נדר,
שאם אמר 'הרי עלי בהמה למזבח' לא יביא בעלת מוס, אבל בנדבה
של 'הרי זו' מניין לנו שאין נודבים בעלת מוס. תלמוד לומר בתחילת
הכתוב 'נדבה', והרי זה כאילו נאמר 'נדבה או נדר שתעשה מבעל
מוס למזבח, לא ירצה'. רבי אומר, מה שנאמר בבעל מוס 'לא
ירצה', בהצאית גופו של בעל מוס למזבח הנותן מדבר.
שואלת הגמרא: הלא דברי רבי חיינו דברי תנא קמא, ושניהם
מעמידים את 'לא ירצה' בקדשי מזבח, ואם כן במה נחלקו. מאי לאו
בהא קמיפלגי – האם לא נחלקו בדברי רבא לעיל, שאסר הכתוב
להקדיש בעל מוס גם בקדושת דמים לצורך הבאת נסכים. ותנא
קמא סבר, אפילו מקדישה לדמי נסכים נמי לקי משום 'בל
תקדישו'. ואולם רבי סבר, שדווקא בהקדישו להצאית (להקדחת)
גופו (נמי) לקי משום הלאו האמור, אבל באופן שהקדישו לצורך
דמי נסכים לא לקי. מסיקה הגמרא: אכן שמע מנה מדברי תנא
קמא שגם אם הקדישו לדמי נסכים לוקה, וכדברי רבא.
הגמרא מביאה דרשה נוספת מתיבת 'אותו' שבכתוב האמור. שואלת
הגמרא: ואולי 'אותו' שנאמר שם למעלה לי, ומדוע אין די שיכתב
'נדבה תעשה, ולנדר לא ירצה' משיבה הגמרא: ייתור זה בא
לברתניא, ממה שנאמר 'נדבה תעשה אותו' למדנו, דווקא אותו
ו-את הבעל מוס) תעשה נדבה לבדק הבית, ואולם אי אתה עושה
תמים הראוי למזבח נדבה לבדק הבית, אלא יש להקדישו רק
למזבח. מין אמר, המקדיש תמים לבדק הבית עובר פאיסור
עשה זה של 'נדבה תעשה אותו'. ומניין שהוא עובר אף בלא תעשה,
שנאמר בתחילת פרשה זו (שם כב ז') 'ונדר ה' אל משה לאמר',
ולמד כתוב זה על הפרשה כולה שהיא בלאו, וכל הדינים
האמורים בה מוזהרים גם בלא תעשה. דברי רבי יהודה.
הגמרא מביאה את ביאור התנאים בדרשה זו: אמר ליה רבי לבר
קפרא, מאי – אין? תנאמך בתחילת הענין (ויקרא כב ז') 'ונדר ה' אל
משה לאמר', ואלאמר הוא קיצור של 'לא נאמר' בדברים, כלומר,
כאילו נאמר לאו בדברים אלו. בי רבי אמר – החכמים שבבית
מדרשו של רבי אמרו, 'לאמר' הוא קיצור של (לא) [לאו] אמור,
שצויה הקדוש ברוך הוא למשה לאסור להם את כל האיסורים
שבפרשה באיסור לאו.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים במנין המלקות שבהקטרת בעל
מוס למזבח: איתמר, הפעלה אברי בעלי מוסין לנבי מזבח
ומקטרים שם, נחלקו אמוראים בעונשו. (אמר) רבא [אמר], עובר
גם משום 'בל תקטירו בולו', וגם משום 'בל תקטירו מקצתו'
ולוקה פעמיים. שכן דורשת הברייתא לעיל (ה) ממה שנאמר 'ואשה
לא תתנו' שיש איסור על הקטרת כל אברי בעל מוס, ומ'מהם'
דורשת הברייתא שיש איסור בפני עצמו על הקטרת מקצת אברי
בעל מוס, ונמצא שאם הקטיר את כל האברים עבר על שני איסורים,
שכן בהקטרת כולם נכללת גם הקטרת מקצתם. (אמר) ואפיי
[אמר], אין לוקין על לאו שבלולות שתי פעמים. שהרי שני לאוים

אלו של הקטרת כולם והקטרת מקצתם נכללים באזהרה אחת של
'ואשה לא תתנו מהם', ואף שהם נחלקים לשני לאוים אין לוקים
עליהם אלא פעם אחת בלבד.
מקשה הגמרא על אביי מהברייתא שהובאה לעיל (ה) מ'מיתבי', הלא
שנינו בברייתא, המקדיש בעלי מוסין לנבי מזבח והקריבם, עובר
משום 'המשה שמות', משום 'בל תקדישו', ומשום 'בל תשחטו',
ומשום 'בל תזרקו', ומשום 'בל תקטירו כולו', ומשום 'בל תקטירו
מקצתו'. ותובתא היא מברייתא זו על מה דאמר אפיי שהמקטיר
את כולו אינו לוקה אלא פעם אחת, שכן לדבריו אין כאן אלא ארבע
מלקיות ולא חמש. מתרצת הגמרא: אמר לך אפיי, מה שאמרה
הברייתא שלוקים משום 'בל תקטירו כולו' ו'בל תקטירו מקצתו', אין
כוונתה לחייב על אותה הקטרה של אדם אחד שני חיובי מלקות,
אלא בנבדרי קתני – בשני בני אדם שנינו כן, שהמקטיר את כולו
לוקה משום 'בל תקטירו כולו', וכן המקטיר מקצתו לוקה משום 'בל
תקטירו מקצתו'.
דוחה הגמרא תירוץ זה: אי בשני נבדרי מדברת הברייתא, מדוע
שנתה 'עובר בחמישה שמות', הלא 'עוברין בחמישה שמות' מיבעי
ליה – היה לה לומר. אלא פשיטא שהברייתא מדברת בנדר נבדרי
ובהקטרה אחת שחייבים עליה שנים, ואם כן היא תיובתא על מה
דאמר אפיי שאינו חייב אלא אחת.
מתרצת הגמרא: אמר לך אפיי, אפיי – [הוצא] הקטרת מקצתו
מכלל חמשת השמות שחייבה עליהן הברייתא, ועייל – [הכנס]
במקומה קבלת הדם, שגם עליה לוקים בבעל מוס.
דוחה הגמרא: הלא קבלת דם בעל מוס רק לרבי יוסי ברי יהודה
אית ליה – [יש] איסור, אבל לתנא קמא לית ליה – [אין] בה איסור,
כמבואר בהמשך דברי הברייתא. מסיקה הגמרא: אכן קשיא – [קשה]
מדברי הברייתא על שיטת אביי.
הגמרא מביאה דחיה זו בלשון אחרת: לישנא אחרניא, והא
מדיספא בשיטת רבי יוסי ברי יהודה היא שנויה, שכן שנינו בה
רבי יוסי ברי יהודה אומר אף על קבלת הדם, מוכח שהרישא
שנויה בשיטת רבנן החולקים עליו, וסוברים שאין עוברים על קבלת
הדם. ואם כן בהכרח שחמשת השמות השניים ברישא כוללים
הקטרת כולו והקטרת מקצתו, וברייתא זו היא תיובתא דאפיי
האומר שאין לוקים על שתיהן אלא אחת. מסיקה הגמרא: אכן
תיובתא היא על אביי ונדרחו דבריו.

משנה

הלכה בידינו שאין אדם ממיר אלא על קרבן שלו, ולא על קרבן
חבירו. המשנה שלפנינו דנה מי הוא הנחשב לבעלים של הקרבן:
הכהנים ממירין רק בקרבנות שלחן, שהם בעצמם הקדישו אותם
כדי להתכפר בהם, וישראל ממירין בקרבנות שלחן, אבל אין
הכהנים ממירין לא בחטאת ולא באשם שנתן להם הבעלים כדי
שיקריבו אותם עבורו. ואף על פי שבשרם נאכל לכהנים כדין קדשי
קדשים, מכל מקום אין הכהנים זוכים בו אלא לאחר הקטרת
אימוריהם, אבל בחייהם עדיין אין לכהנים חלק בהם, ואין ממירים
בקרבת אלא בחייו, ואין אדם ממיר בקרבן שאינו שלו. וכן לא
ממירים הכהנים בכבוד, ואפילו שזוכה בו הכהן בעודו בחיים קודם
שחיתו. ובסמוך יבואר טעם הדבר.
תמה ואמר רבי יוחנן בן נורי, מפני מה אין הכהנים ממירין
בכבוד, הלא הוא קרבן שלהם לכל דבר. השיב ואמר לו רבי
עקיבא, הלא גם חטאת ואשם הם מתנה לכהן, וגם בכור הוא
מתנה לכהן, ואם כן יש ללמוד בכור מחטאת ואשם, מה חטאת
ואשם אין הכהנים ממירין בו אפילו שניתן להם בשרם בבמתנה,
אף בכור אין הם ממירין בו אפילו שהוא שלהם.
אמר לו רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא, מה (לו) [לי] בכך שאין
הכהן ממיר בחטאת ואשם, ומה דמיון הוא לבכור. הלא אם אינו
ממיר בחטאת ואשם זהו משום שאין הכהנים זכין בהן בחייהן
אלא רק לאחר הקטרת אימוריהם, אך האם תאמר כן גם בכבוד

נאמר בבעל מוס (ויקרא כב כ') 'שור ושה שרע וקלוט, נדבה תעשה
[אותו] ולנדר לא ירצה' ונדרה' זה קדשי לנדב, ובא הכתוב
ללמדנו שמקדישים בעל מוס לבדק הבית. ואין לי אלא שמקדישים
בעל מוס לבדק הבית בתורת נדבה שהוא באמירת 'הרי זו לבדק
הבית', אבל בתורת נדר שהוא באמירת 'הרי עלי בהמה לבדק
הבית', מניין שמצוה להביא דווקא בעל מוס לתשלום נדרו, תלמוד
לומר 'ולנדר'. ואף שלפי פשוטו של מקרא תיבת 'ולנדר' אינה המושך
לאמור בתחילת הכתוב 'נדבה תעשה אותו', אלא באה להזהיר שלא
להקדישו למזבח כמבואר בסמוך, מכל מקום יש לדרוש את הכתוב
גם באופן זה, 'נדבה תעשה אותו ולנדר', כלומר, הבא בעל מוס
לבדק הבית בין בתורת נדבה ובין בתורת נדר.
ממשיכה הברייתא לפרש את המשך הכתוב האמור: 'וכל יקדישו
בעל מוס אפילו לקדשי מזבח, תלמוד לומר 'ולנדר לא ירצה',
'ולנדר' זה קדשי מזבח שאין מקדישים בעל מוס לשמם, שכן
משמעות 'לא ירצה' היא למזבח שמרצה ומכפר. ואין לי אלא נדר,
שאם אמר 'הרי עלי בהמה למזבח' לא יביא בעלת מוס, אבל בנדבה
של 'הרי זו' מניין לנו שאין נודבים בעלת מוס. תלמוד לומר בתחילת
הכתוב 'נדבה', והרי זה כאילו נאמר 'נדבה או נדר שתעשה מבעל
מוס למזבח, לא ירצה'. רבי אומר, מה שנאמר בבעל מוס 'לא
ירצה', בהצאית גופו של בעל מוס למזבח הנותן מדבר.
שואלת הגמרא: הלא דברי רבי חיינו דברי תנא קמא, ושניהם
מעמידים את 'לא ירצה' בקדשי מזבח, ואם כן במה נחלקו. מאי לאו
בהא קמיפלגי – האם לא נחלקו בדברי רבא לעיל, שאסר הכתוב
להקדיש בעל מוס גם בקדושת דמים לצורך הבאת נסכים. ותנא
קמא סבר, אפילו מקדישה לדמי נסכים נמי לקי משום 'בל
תקדישו'. ואולם רבי סבר, שדווקא בהקדישו להצאית (להקדחת)
גופו (נמי) לקי משום הלאו האמור, אבל באופן שהקדישו לצורך
דמי נסכים לא לקי. מסיקה הגמרא: אכן שמע מנה מדברי תנא
קמא שגם אם הקדישו לדמי נסכים לוקה, וכדברי רבא.
הגמרא מביאה דרשה נוספת מתיבת 'אותו' שבכתוב האמור. שואלת
הגמרא: ואולי 'אותו' שנאמר שם למעלה לי, ומדוע אין די שיכתב
'נדבה תעשה, ולנדר לא ירצה' משיבה הגמרא: ייתור זה בא
לברתניא, ממה שנאמר 'נדבה תעשה אותו' למדנו, דווקא אותו
ו-את הבעל מוס) תעשה נדבה לבדק הבית, ואולם אי אתה עושה
תמים הראוי למזבח נדבה לבדק הבית, אלא יש להקדישו רק
למזבח. מין אמר, המקדיש תמים לבדק הבית עובר פאיסור
עשה זה של 'נדבה תעשה אותו'. ומניין שהוא עובר אף בלא תעשה,
שנאמר בתחילת פרשה זו (שם כב ז') 'ונדר ה' אל משה לאמר',
ולמד כתוב זה על הפרשה כולה שהיא בלאו, וכל הדינים
האמורים בה מוזהרים גם בלא תעשה. דברי רבי יהודה.
הגמרא מביאה את ביאור התנאים בדרשה זו: אמר ליה רבי לבר
קפרא, מאי – אין? תנאמך בתחילת הענין (ויקרא כב ז') 'ונדר ה' אל
משה לאמר', ואלאמר הוא קיצור של 'לא נאמר' בדברים, כלומר,
כאילו נאמר לאו בדברים אלו. בי רבי אמר – החכמים שבבית
מדרשו של רבי אמרו, 'לאמר' הוא קיצור של (לא) [לאו] אמור,
שצויה הקדוש ברוך הוא למשה לאסור להם את כל האיסורים
שבפרשה באיסור לאו.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים במנין המלקות שבהקטרת בעל
מוס למזבח: איתמר, הפעלה אברי בעלי מוסין לנבי מזבח
ומקטרים שם, נחלקו אמוראים בעונשו. (אמר) רבא [אמר], עובר
גם משום 'בל תקטירו בולו', וגם משום 'בל תקטירו מקצתו'
ולוקה פעמיים. שכן דורשת הברייתא לעיל (ה) ממה שנאמר 'ואשה
לא תתנו' שיש איסור על הקטרת כל אברי בעל מוס, ומ'מהם'
דורשת הברייתא שיש איסור בפני עצמו על הקטרת מקצת אברי
בעל מוס, ונמצא שאם הקטיר את כל האברים עבר על שני איסורים,
שכן בהקטרת כולם נכללת גם הקטרת מקצתם. (אמר) ואפיי
[אמר], אין לוקין על לאו שבלולות שתי פעמים. שהרי שני לאוים

1 רבא מקשה קרישא נוספת: אִיתִיבִּיהּ רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא,
2 בַּבְּכוֹר שְׁנֵאִמֵּר בו (במדבר יח יז) 'אֶךָ בְּכוֹר שׁוֹר וגו' לֹא תִפְדֶּה' לֹא
3 נֹאסֵר אֵלָּא לַפְדּוֹתוֹ וּלְהוֹצִיאֹ לְחוּלִין, וְאוֹלָם נִמְכָּר הוּא לְאַחֲרִים
4 כִּי לֹאִיכוּל בְּקֻדְשׁוֹת. בְּמֵי עֶסְקִינָן, אֵילִימָא –אם נאמר) שְׁמוּדֵבֵר
5 בּוֹמֵן הָיָה, אֵימָא סִיפָא שֶׁל הַכְּתוּב הָאִמּוּר, 'וְאֵת דָּמָם תִּזְרוֹק עַל
6 הַמִּזְבֵּחַ', וּבּוֹמֵן הָיָה מִי אֵימָא –(וכי יש) מִזְבֵּחַ. אֵלָּא פְּשִׁימָא
7 שְׁמוּדֵבֵר בּוֹמֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָרִים, וּבְמֵי – ובאיזה בכור, אֵילִימָא
8 בַּבְּכוֹר בְּעַל מוֹם, אֵימָא סִיפָא שֶׁל הַכְּתוּב 'וְאֵת דָּמָם תִּזְרוֹק עַל
9 הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת חֵלְבֵם תִּקְטִיר', וּבְעַל מוֹם מִי חַי –(וכי ראוי) לְהַקְרִיבָהּ
10 אֵלָּא לֹא וְדֵא מְדוּבֵר בַּבְּכוֹר תָּם, וּמִכַּל מִקּוּם קִתְּנֵי שְׁנִמְכָּר הוּא
11 אֶף בּוֹמֵן הַבֵּית (אֵלִמָּא אֵית לְהוּ לִבְהֵן זִכְיָהּ בְּגִייתָ) אִפִּילוּ שְׁעוּמֵד
12 לְהַקְרִיבָהּ, וְלֹא כְּדַבְרֵי רַב נַחְמָן.

13 תירץ לו רב נחמן: **מִיּוֹד אֶרֶץ** – מה ראייה היא, וכי בהכרח מדבר
14 הכתוב כולו באותו אופן, אכן **הַיְיִשָּׁא** שנאמר בה 'לא תפדה' מדברת
15 **בְּכַעַל מוֹם**, ואולם הַיִּסְפָּא של הכתוב 'זאת דמם תזרוק על המזבח'
16 מדברת בתם.

17 רב משרשיא מקשה קושיא נוספת על רב נחמן: מוּזֵיב רַב מִשְׁרֵשְׁיָא,
18 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה בִּיבְמוֹת (צט"ל), בְּהֵתָהּ – אִשְׁתּוּ כְהֵן שִׁילְדָה בֶן וְנִתְעַרְבָה
19 וְלָדָה בֶּלֶד שֶׁשְׁחָתָהּ, וְלֹא יָדוּעַ מִי מֵהֶם הוּא הֶכְהֵן וּמִי הוּא הָעֶבֶד,
20 לְאַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֻבוֹת – הַלּוֹדוֹת הַמַּעֲוֹרְבִים שְׁנֵיהֶם מִשְׁחַרְרִין
21 זֶה אֶת זֶה, וְעַל יָדִי כִּי יוֹצֵאִים שְׁנֵיהֶם מִכָּלל סֵפֶק עֶבֶד וְנִתְיָם בְּבֵת
22 יִשְׂרָאֵל. וְעַד שִׁישְׁחָרְרוּ זֶה אֶת זֶה שְׁנֵיהֶם אוֹכְלִין בְּתֵרוּמָה, וְחוֹלְקִין
23 חֶלֶק אֶחָד בְּתֵרוּמָה עַל הַנֶּזֶק, שֶׁכֵּן כָּל אֶחָד מֵהֶם יִכּוֹל לֵאכּוֹל
24 בְּתֵרוּמָה, אוּ מִשּׁוֹם שְׁהוּא כְהֵן אוּ מִשּׁוֹם שְׁהוּא עֶבֶד כְּהֵן. בְּכֻזָּן –
25 וּבְכוּרֹת, בְּהֵמָה טוֹרָה: שְׁנוּלָה לָהֶם יָרֵעוּ עַד שִׁסְתַּאבֵּן, וְאִיכָלּוּ
26 בְּמוֹמָן עַל יְדֵי לֵדוֹת אֱלוֹ. בְּמֵאֵי עֶסְקֵנָן, אֵלִימָא בִּזְמַן הוּא, מֵאֵי
27 שָׂנָא בְּכוּרוֹת דִּין – וְשִׁלְנוּ וּמֵאֵי שָׂנָא בְּכוּרוֹת דִּין – שֶׁל סֵפֶק
28 כְּהֵנִים אֱלוֹ, הֵלֵא בְּכוּרוֹת דִּין נְמִי מוּמִין בְּעֵינֵי – וְצָרִיךְ כִּדִּי
29 לְהַתִּירֵם בְּאִכִּילָה. אֵלָּא לֹא וְדֹאֵי שֶׁהִמְשַׁנָּה מִדְּבַר בִּזְמַן שְׁבִית
30 הַמִּקְדֶּשׁ קָרִיִּים. וְאֵף בִּזְמַן הוּא, אִי אֶמְרַת בְּשִׁלְמָא אִיתְּ לְהוּ לִפְהֵן
31 וְכִיָּה בְּגוּוּיָהּ (בְּכוּרֹת) שְׁפִיר – מוֹבֵן מִדּוּעַ יֵשׁ כַּח בֵּיד סֵפֶק כְּהֵנִים אֱלוֹ
32 לְעֵבֶב אֶת הַקֶּרְבֶּת וְלְהַמְתִּין עַד שִׁפּוּל בּוּ מוֹם. שֶׁכֵּן אִם יִקְרִיבוּהוּ
33 יִפְסִידוּ אֶת אִכִּילַת בִּשְׂרוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁבְּכוּר תָּם שֶׁקֶר לְמוֹצֵב נֹאכַל רַק
34 לְכֵהֲנִים וְאַסוּר לְזֵרִים, וּמֵאַחֵר וְהֵם סֵפֶק זֵרִים אֲסוּר לָהֶם לְאוֹכְלוֹ.
35 אֵלָּא אִי אֶמְרַת לִית לִיהּ לִכְהֵן זְכִיָּה בְּכוּר בַּחֲזִיו בִּזְמַן הַבֵּית, לִיתִּי
36 גִּזְרִי וְלִישְׁקִלָא – הֵלֵא יֵשׁ לְגֹזֵר לְבוֹא וְלִשְׁתִּלוֹ מֵהֶם בַּעַל כְּרֹחַם
37 לְצוּרֵר הַקֶּרְבֶּת.

38 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם מדובר בַּזְמַן הַהוּא, וְדָקָא קָשְׁיָא לָךְ מַאי
39 שָׁנָא בכורות דִּידֵן וּמַאי שָׁנָא בכורות דִּידְהוּ, יֵשׁ לְתַרְשָׁן, אֲנִין הִבְיֵין
40 לֵיהּ לִכְהֵן בְּמוֹסְמֵיהּ, אִינְהוּ בִּין דְּאִכְּא בְּהוּ מְקַצָּת בְּהוּ מִפְּקַע
41 לֵיהּ לְפָהֳנִים – אֲנַחְנוּ נוֹתְנִים אֶת בְּכוֹרֵינוּ לְכַהֲנִים כְּדִי שִׂיאֲכֻלוֹם
42 לְאַחֵר שִׁיפּוֹל מוֹם, מִשּׁוּם שֶׁאֵף בְּכוֹרוֹת בְּעִלֵי מוֹם הֵם מִמּוֹן הַכַּהֲנִים,
43 אֲבָל שֶׁנִּי אֵלֶּה זֻכִּים בָּהֶם בְּעֶצְמָם, שֶׁכֵּן כַּל אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר לָהֶם שְׂמֹא
44 אֵנִי הוּא אֲלוֹהֵינוּ חֲזִיתִי בְּבָכּוֹר, דְּהוֹמְצִיר מִחֲבִירוֹ עֲלֵיו רֵאחַ.

45 הגמרא מביאה קושיא ותירוצי אלו בלשון אחרת: לישנא אחרתא,
46 אם מדברת המשנה האמורה בזמן הוה, מאי אירא – מדוע אמרה
47 'ירעו עד שיתאבו' דווקא על הבכורות דהלין (–של אלו) ספיקות,
48 הלא אפילו בכורות דין (–שלנו) נמי ירעו עד שיתאבו ויאכלו
49 במומם. אלא פשיטא, שמדובר בזמן שביט המקדש קיים. ואי
50 מדובר בבכור בעל מום אין מובנים דברי המשנה 'ירעו עד
51 שיתאבו', דהא כבר מסובחין וקיימין (–ועומדים) הם. אלא
52 פשיטא שמדובר בכורות תמין ובזמן הבית, (והכי) [דווקא הלין
53 – ספיקות אלו] הוא דלא [מצא] מובנים את בכורותיהם לכהן אחר
54 אלא ממתינים עד שיהיו בהם מום ויאכלום בעצמם. הלא בזהנים
55 ודאי[ן] מובני[ן] – מוכרים את בכורותיהם לכהן אחר.

56 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לְעוֹלָם מְדוּבָר בְּזִמְן הַזֶּה, וְעַל מֵאֵי דְקִשְׁיָא לָהּ,
57 אֲפִילוּ בְכוּרוֹת דִּילָן נִמְי יִרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, יֵשׁ לְתַרְשָׁן, שֶׁבְּכוּרוֹת
58 שֵׁלֵנוּ לֹא מְצִינוּ מְדֻחֵין לֵיהּ [לְדוּחוֹתוֹ] לְבָהֶן וְלַעֲכָב אֶת הַבְּכוּרוֹת
59 לְעַצְמָנּוּ, מִשּׁוּם דְּלֹא אֵית [שְׁאִין] בָּאֵן סַפֵּס בְּהוֹנָה בְּעַלְמִין, וְעַל

60 כן חייבים ליתנו לכהן, מה שאין כן בהִנֵּי סְפִיקוֹת, מִדְּחוּ לִכְהֵן כָּל
 61 תָּד וְתָד מֵהֶם, מִשּׁוּם דִּאֻמָּר לֵיהּ לִכְהֵן, דִּאֻמָּא הוּא הִכְהֵן וְחִבְרִי הוּא
 62 הַעֲבֵד, וְכֵן הֲשֵׁנִי יֹאמֵר לִכְהֵן, אֲנִי הִכְהֵן וְחִבְרִי הוּא הַעֲבֵד,
 63 וְהַמּוֹצִיא מִחִבְרֵי עֲלֵיו הִרְאִיהּ.

הגמרא מקשה קריא נוספת על דברי רב נחמן: **מִיתִיבִי**, נאמר בעיר
הנדרחת (דברים יג טז-יח), **יָכַח תָּכַח אֶת יְשֻׁבֵי הָעִיר וגו'** וְאֵת בְּהֶמְתָּהּ לִפִּי
חָרַב וגו' וְשָׂרְפָתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֵת כָּל שְׁלָלָהּ וגו'. ושנינו בברייתא,
רבי שמעון אוסר, מ'בְּהֶמְתָּה' שנאמר בפרשה יש לדרוש, **פָּרַט**
לְבֶהֱמַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה שֶׁבָה שאין שורפים אותה. וממה
שנאמר 'שְׁלָלָהּ' יש לדרוש, **פָּרַט לְכֶסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁבָה**, שאינו
נשרף שכן אינו 'שְׁלָלָהּ' של העיר אלא שלל שמים. **בְּמֵאֵי עֶסְקִינוּ,**
אֵילִימָא בּוֹמָן הוּא, הלא יקשה מִי אֵילִימָא בּוֹמָן הוּא דין עִיר הַנִּדְרָחָת
וְהָתָּן בְּסִנְהֶדְרִין (ב), **אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְרָחָת אֶלָּא בְּהֵי דִין הַגְּדוֹל**
שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד דַּיִינִים שאינו קיים בּוֹמָן הוּא. **אֵלָּא פְּשִׁיטָא**
שמדובר בּוֹמָן שֶׁבִּית הַמֶּקְדָּשׁ קָיָים. ו**בְּמֵאֵי** – באלו בכור ומעשר,
אֵי נִמָּא בְּכַעַל מוֹם, הֵיִינוּ 'בְּהֶמְתָּה', שהרי אינם עומדים לגבחה
אלא נאכלים בגבולין, ומדוע לא יהרגו. **אֵלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר
בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר תָם שעומד להקרבה למזבח ועל כן אינו בכלל
'בְּהֶמְתָּה'. וְאֵי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא אֵית לִיה לַחֲוֹן וְכִינִי בְּנוּיָה שְׁפִיר
– מובן מדוע צריך למעוט מ'בְּהֶמְתָּה', שכן לולא מיעוט זה היינו
אומרים שמאחר שהוא ממון הבעלים הכהן הרי הוא בכלל שלל
העיר. **אֵלָּא אֵי אֲמַרְתָּ כְּדַבְּרֵי רַב נַחֲמָן דְּלִית לִיה לַחֲוֹן וְכִינִי בְּכוֹר**
בּוֹמָן הֵיכָּת בְּחִייו, לָמָּה לִי לַמַּעֲטוֹ (מבִּהֲמָה) ('מ'בְּהֶמְתָּה'), תִּיפּוּק
לִיה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'שְׁלָלָהּ' שמשמע 'וְלֹא שְׁלָל שָׁמַיִם', כשם
שהתמעט ממנו כסף מעשר שני.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם נאמר מיעוט זה בַּכּוֹד ומעשר בַּעַל מוֹם, 85
וּדְקָא קְשִׁיָּא לָךְ הלא מאחר שהוא ממון הכון היינו בַּהֲמַתָּה, יש 86
לתרץ, שאין בכלל בהמתה אלא מִי שֶׁנֶּאֱכַל בתורת בהמתה של 87
חולין, אך יֵצֵאוּ כְּבוֹד וּמַעֲשֶׂר בעל מוֹם שֶׁאֵינוּ בְּכָלל בַּהֲמַתָּה, שכן 88
שונים הם דינים משאר בהמות. דהרי תָּנַן בבבורות (לא), כֹּל פְּסוּלֵי 89
הַמִּזְבֵּחַ הֵשֵׁן נִכְרִין בְּמִכְרֵן בְּאִטְלִיזוֹ (וְנִשְׁחָטִין בְּאִטְלִיזוֹ) וְנִשְׁכָּלִין בְּלִטְרָא 90
וּבִמְשַׁקְלָא נִכְרִין בְּהוֹמוֹת חוּלִין, משום שמהם נופלים להקדש, 91
וכשהם נמכרים דרך חולין נמכרים יותר ביוקר, וכדי שלא יפסיד 92
ההקדש מותר למוכרם באופן זה. הוּיָן מִן הַכְּבוֹד וּמִן הַמַּעֲשֶׂר שנפל 93
בהם מום, שאסור למוכרם באטליוז ולשוקלם בליטרא משום 94
שֶׁהֵנָּתֵן של הדמים הריא לְבַעֲלֵים ואין נתפסת בהם קדושת מזבח, 95
לפיכך אסור למוכרם דרך בהמות חולין משום ביוון קדשים, אלא 96
למכרם רק בביתו ועל פי אומדן.

98 הגמרא מקשה קושיא נוספת על דברי רב נחמן: מִיִּתְיָב, הגזול את
99 חבירו או שכפר בפקדון שהופקד בידו, ונשבע לשקר שלא גזל או
100 שאין הפקדון ברשותו, ואחר כך הודה, חייב לשלם לבעלים קרן
101 דחומש ולהביא אשם לכפרתו. ושנינו ברייתא, ממה שנאמר
102 בתחילת הפרשה 'וּמַעֲלָה מַעַל בַּה' יש לרבות קדשים קלים לחיוב
103 האמור, ואם הופקדה אצלו בהמת קדשים קלים וכפר בה ונשבע
104 חייב, משום שֶׁהָן מִזְמֵן בְּעֵלִים, ואף הם בכלל יִכַּחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ, דְּבָרֵי
105 רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי. בֵּן עֲזַאי אָמַר, "בה" בא לרבות דווקא שְׁלָמִים
106 ולא מעשר בדומה, משום שהוא ממון גבוה ואינו בכלל 'בעמיתו',
107 שכן ממה שנאמר בו (ויקרא כו ב) 'לֹא יִגָּזַל דְּרוֹשׁוֹ שֶׁאֵין הַבְּעֵלִים יִכַּר
108 למוכרו, ועל כן אינו נחשב לממונו. אָבָא יוֹסִי בֶן דּוּסַאי אָמַר, לֹא
109 אָמַר בֵּן עֲזַאי שְׁקֵדִשִׁים קִלִּים הֵם מִמּוֹן הַבְּעֵלִים, אֱלֹא בְּבִכּוֹר בְּלָבָד,
110 ולא בשלמים ומעשר שהם ממון גבוה. בְּמֵאֵי עֲסָקִינוּ – באיזה בכור
111 אמר כן, אֵילִימָא בבכור בְּזֶמֶן הָהָא, הָא משמע מדבריו שבבכור
112 דוֹבְיָא דְשְׁלָמִים קִתְּנִי, והרי בשלמים שעליהם אמר תנא קמא שהם
113 ממון בעלים בודאי מדובר בזמן הבית, שכן בזמן הזה אין שלמים.
114 אֱלֹא פְּשִׁיטָא שאף דברי אבא יוסי בן דוסאי בבכור אמורים בְּזֶמֶן
115 שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים. וּבְמֵאֵי עֲסָקִינוּ, אֵילִימָא בבכור בְּעַל מוֹס, הָא
116 דְּבִמְאֵי דְשְׁלָמִים קִתְּנִי, שהם תמימים. אֱלֹא לֹאֹ ודאי שגם בבכור
117 מדובר בָּתָם. וְשִׁמְעָ מִינָהּ אֵת לִיחָ לִבְתָּן וְזִיבָה בְּגוּיָהּ (בבכור)
118 הם בתם שעומד להקדשה, ולא כדברי רב נחמן.

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קכג
רש"י תוספות

בבכור נאמר לא תפדה – פדין אין לו, שיכנס הפדין בקדושה והוא יצא לחולין.
אבל נמכר הוא – ונאכל בקדושה. וזו היא קדושה: שלא ישחטנו באיטליה, ולא
ישקלנו בליטרא. אימא סיפא – דקרא ד"לא תפדה". רישא דקרא כבעל מום –
להכי דייקנין: ונמכר הוא, וסופיה דכתיב "ואת דמם תורוק" – בתם. בולד שפחתה
– ואין יודע אי זה כחן ואי זה עבר. משחררין
זה את זה – כל אחד ואחד כותב: אם אני
הרב ואתה העבד – הרי אתה בן חורין. וידעו
מותרים שניהן בבית ישראל. ושניהם אוכלין
בתרומה – כל זמן שלא שחררו זה את זה.
דעבר כחן נמי אוכל בתרומה. וחולקין חלק
אחר על הגורן – כלומר, כששניהן בידד
נותנין לחן תרומה בבית הגרנות. אבל לאחד
מזן – אין חולקין עד שיבוא חבירו, דשמן
זה הוא העבד. וסבירא ליה להאי תנא דאין
חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו.
דילמא אתי לאסוקיה ליוחסין. ובכורן – של
הני תערובות, אם נולד בכור בהמה בעדרן –
ירעה כו' כדמפרש. מאי שנא דידן מדידהו –
דידן נמי אין לו תקנה עד שיזנום. ודשנתא מאן
דקא מותיב – לא אסיק אדעתיה סיפא.
דקתני: יאכל במומו לבעלים. ואילו דידן הוה
יהבינן ליה לכהן במומו, ורב נחמן משני לה
הכי במסקנא דמילתא. אלא לאו בזמן
המקדש – ודידן הוה יהבינן לכהן
לאקריביה, ואילו דידהו זכי להו. אף על גב
דכחן נמי חייבת בהמתו בבכורו, כדאמרין
בבכורות בפרק שני במשנה (יג,א): לא נפטר
אלא מפדין הבן ופטר חמור, הני ירעו. משום
דבשאר בכורות כחן אינו מפסיד כלום.
שמקריב הוא עצמו אימורי בכור ואוכלו.
אבל אתי דאיכא חז דור, אי הוי יהביה בכורם
לאקריביה? תו לא אכלי מיניה, דבכור תם
בזמן המקדש אינו נאכל לזרים, כדאמרין
ב"איזהו מקומן" (ובדמם נוב): הבכור נאכל
לכהנים. הלכך ירעה, ולכשיסתאב יאכלנו
במומו, דכל חד וחד אמר לכהן "אני כהן".
ובכור אני אוכלנו, דכיון דנפל בו מום אין בו
אלא איסור גזל – והכא איסור גזל נמי ליכא.
דשנא חז דכל חוכה בו, והמציא מחבירו
עליו הראייה. שפיר – משום הכי יש בידו כח
לשחוחו, ולומר: שמא כחן אני, וזכיתי בו
תחילה, ולא אתננו לכהן. ואמתין עד שאוכל
לאוכלו. אלא אי אמרת לית ליה – לכהן
זכיה בבכור מחיים, אמאי שבקינן ליה
לאפקועיה ממזבח? לית גזר ולשקליה,
וליתביה לכהן מעליא, דהא אין בו זכיה
אלא ממזבח ואילך. אלא ודאי אתי ליה זכיה
מחיים בבכור תם, דהא ודאי בתם קמיי, ד
דקתני: ירעו עד שיסתאבו. לעולם בזמן הזה

– ומשום הכי ירעה, דלא חוי להקריבה חכה בו מחיים. ודידן יהבינן להו לכהנים במומיהו, דאף על גב דהומוס ומותר לזרים – מיהו איסור גזל איכא. אבל הך תערוכות
ליכא איסור גזל, דכל חד ואומר: "אני כהן, חוכה אני בו". וממון המוטל בספק הוא, והמציא מחבירו עליו הראיה. בהמתה – גבי עיר הנדחת כתיב (דברים יג) "ואת הנדחת
לפי חרב". "בהמתה" – משמע בהמה דידה, שאין לגבחה חלק בה. פרט לכסף מעשר שני שבה – ואליבא דמאן דאמר מעשר שני ממון גבה הוא. אין עושין עיר הנדחת
כו' – בפרק קמא דסנהדרין מפרש טעמא. היינו בהמתה – דכחן אוכל את הבכור, וישראל את המעשר, ואין לגבחה חלק בהן. שפיר – משום הכי איצטרך קרא למעוטיה,
דלא נפיק מ"שללה" ולא שלל שמים, דהאי לאו שלל שמים הוא, דוכה כחן בגויה. לישנא אחרינא: אלא פשיטא בתם, והא ממעט לה מתורת "בהמתה", אלמא ממונא דכחן
הוא. ומיפרשא נמי כלישנא קמא דמאיצטרך למכתב "בהמתה" ולא נפקא ליה "משללה" – שמע מינה: אתי ליה לכהן זכיה בגויה מחיים. לרבות קדשים קלים – שאם
הפקיד שלמים או בכור או מעשר אצל חבירו, וכפר ונשבע והודה – משלם קרן וחומש וקרנן שובעת הפקדון, לפי שהם ממונו, וקרינא ביה "וכחש בעמיתו". בן עזאי אומר
לרבות שלמים – קתני, ודאי הן ממונו. אבל מעשר – לא, דאיהו לאו ממונו הוא, ולא יכול למוכרו ודי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום. והכי מפרש בפרק "ארבעה אבות
נוקין". לא אמר בן עזאי אלא בבכור – שהפקיד וכותן בכורו אצל אחר, וכפר ונשבע (והודה). אבל שלמים לא היה ממונו, והואיל וחיילא עטליוהו קתני – שטעונן סמיכה
ונסכים ותנופת חוזה ושוק. ומעשר – נמי לא, והואיל ואינו יכול למכור. והכי מפרש בפרק קמא דנוזיקין (בבא קמא יב,ב). הא דומיא דשלמים קתני – ושלמים בזמן הזה
ליכא. דאי כבעל מום הא דומיא דשלמים קתני – ושלמים דאי שלמים תמימים קא מרבי, דממונו הוא, דאין בהן מעילה מחיים. דבשלמא בבכור גבי כחן – איכא לפלוגי
בין תם לבעל מום, משום דהם איכא למימר: לא זכי ביה כחן אלא משלחן גבוה, והיינו מהקטרת אימורים. ובעל מום דלית ביה הקרבה – זכי ליה רחמנא מיד. אבל גבי
שלמים דישאל, ליכא למימר: ישראל משלחן גבוה זכי, הלכך לא שנת תמין לא שנת בעלי מומין – מחיים זכי בהו. אלא לאו בתם – וקא מיחייב לכופר (ובבכור) קרבן
שבועה. אלמא, ממונא דכחן הוא (ובבכור).

אימא סיפא את דמם תורוק על המזבח – אסיפא דקרא קאמר. בבכור נאמר לא
תפדה – דלעולם הוא בקדושתו, לענין דאינו נמכר באיטליה ואין נשקל
בליטרא. ובמאי? אילימא כבעל מום היינו בהמתה – ואם תאמר: לימא דאתיא
כרבנן, דאמר ר' דלאו ממוניה הוא! ויש לומר: דעיקר הקושיא אינה אלא ממעשר,
דלכילי עלמא בעל מום ממוניה הוא.
הרמיה.
אילימא בזמן הזה והא דומיא דשלמים
קתני – ובפרק קמא דבבא קמא
(יב,ב) פירש רש"י: דבזמן בית המקדש איירי,
דהא קרא בשבועת הפקדון איירי בזמן בית
המקדש הוא דמחייבין ליה אשם. ונראה
דמשום הכי נקט הכא דומיא דשלמים, ולא
רצה לומר כדפירש רש"י בבבא קמא (סם)
משום דבלאו הכי צריך לומר דומיא
דשלמים, כדי להוכיח דבתם איירי ולא בבעל
מום, כדאמרין בסמוך.

ותיביה: בבכור נאמר "לא תפדה" – ונמכר הוא. במאי
עסקינן? אילימא בזמן הזה – אימא סיפא "ואת דמם
תורוק על המזבח", בזמן הזה מי איכא מזבח? אלא
פשיטא – בזמן שבית המקדש קיים. ובמאי? אילימא
כבעל מום – אימא סיפא "ואת דמם תורוק על המזבח"
ואת חלקם תקטירו" – מי חוי להקריבה? אלא לאו
בתם, וקתני "נמכר הוא" אלמא אית להו לכהן
זכיה בגויה! מדי איירא? רישא – כבעל מום, סיפא
– בתם. מתיב רב משרשיא: בהנת שנתערכה ולדה
בולד שפחתה, הגדילו התערובות – משחררין זה את
זה, ושניהם אוכלין בתרומה, וחולקין חלק אחד על הגורן. בכורן ירעו עד שיסתאבו, ויאכלו
במומן. במאי עסקינן? אילימא בזמן הזה – מאי שנא דידן ומאי שנא דידהו? דידן נמי מומין
פשיטא! אלא לאו – בזמן שבית המקדש קיים. אי אמרת בשלמא אית להו לכהן זכיה בגויה
– שפיר, אלא אי אמרת לית ליה – לית גזר ולישקלא! לעולם בזמן הזה, ודקא קשאי לך:
מאי שנא דידן ומאי שנא דידהו? אנו – יהבינן ליה לכהן במומיהו, אינהו – כיון דאיכא בהו
מקצת כהן – מקצע ליה לכהנים. לישנא אחרינא. בזמן הזה – מאי איירא בכורות
דהלן ספקות, אפילו דידן נמי ירעו! אלא פשיטא בזמן שבית המקדש קיים. ואי
כבעל מום – ירעו עד שיסתאבו? הא מסאבין וקיימין! אלא פשיטא – בתמין והכי
הוא דלא מזבני ודאי! לעולם בזמן הזה, מאי קשאי לך – אפילו דילן נמי ירעו
– לא מצינו מדרחית ליה לכהן, דלא אית פאן ספק בהוניה. הני ספקות – מדרחו לכהן,
כל חד וחד אמר ליה לכהן: דאנא כהן ואנא כהן. מיתיבי, רבי שמעון אומר: "בהמתה"
– פרט לכהמת בכור ומעשר שבה, "שללה" – פרט לכסף מעשר שני שבה. במאי
עסקינן? אילימא בזמן הזה – מי איכא עיר הנדחת? והתנן: אין עושין עיר הנדחת אלא
בבית דין של שבעים ואחד! אלא פשיטא – בזמן שבית המקדש קיים. ובמאי? אי נמיא
כבעל מום – היינו "בהמתה". אלא פשיטא – בתם. ואי אמרת בשלמא אית ליה זכיה
בגויה – שפיר, אלא אי אמרת לית ליה – למא לי מ"בהמה", תיפוק ליה מ"שללה"
– ולא שלל שממים! – לעולם כבעל מום, ודקא קשאי לך: היינו "בהמתה", מי שנאכל
בתורת בהמתה, יצאו בכור ומעשר – שאינו בכלל "בהמתה", דתנן: כל פסולי המקדשין
נמכרין באיטליה, ונשחטין באיטליה, ונשקלין בליטרא, חוץ מן הבכור ומן המעשר שהנחתן
לבעלים. מיתיבי: "ומעלה מעל בה" – לרבות קדשים קלים שהן מומין בעלים, דכרי רבי
יוסי הגלילי. בן עזאי אומר: לרבות שלמים. אבא יוסי בן דוסאי אומר: לא אמר בן
עזאי אלא בבכור בלבד. במאי עסקינן? אילימא בזמן הזה – הא דומיא דשלמים קתני,
אלא פשיטא – בזמן שבית המקדש קיים. ובמאי עסקינן? אילימא כבעל מום – הא
דומיא דשלמים קתני, אלא לאו – בתם, ושמע מינה – אית ליה לכהן זכיה בגויה!

אמר
דידן יהבינן להו לכהנים במומיהו, דאף על גב דהומוס ומותר לזרים – מיהו איסור גזל איכא. אבל הך תערוכות
ליכא איסור גזל, דכל חד ואומר: "אני כהן, חוכה אני בו". וממון המוטל בספק הוא, והמציא מחבירו עליו הראיה. בהמתה – גבי עיר הנדחת כתיב (דברים יג) "ואת הנדחת
לפי חרב". "בהמתה" – משמע בהמה דידה, שאין לגבחה חלק בה. פרט לכסף מעשר שני שבה – ואליבא דמאן דאמר מעשר שני ממון גבה הוא. אין עושין עיר הנדחת
כו' – בפרק קמא דסנהדרין מפרש טעמא. היינו בהמתה – דכחן אוכל את הבכור, וישראל את המעשר, ואין לגבחה חלק בהן. שפיר – משום הכי איצטרך קרא למעוטיה,
דלא נפיק מ"שללה" ולא שלל שממים, דהאי לאו שלל שממים הוא, דוכה כחן בגויה. לישנא אחרינא: אלא פשיטא בתם, והא ממעט לה מתורת "בהמתה", אלמא ממונא דכחן
הוא. ומיפרשא נמי כלישנא קמא דמאיצטרך למכתב "בהמתה" ולא נפקא ליה "משללה" – שמע מינה: אתי ליה לכהן זכיה בגויה מחיים. לרבות קדשים קלים – שאם
הפקיד שלמים או בכור או מעשר אצל חבירו, וכפר ונשבע והודה – משלם קרן וחומש וקרנן שובעת הפקדון, לפי שהם ממונו, וקרינא ביה "וכחש בעמיתו". בן עזאי אומר
לרבות שלמים – קתני, ודאי הן ממונו. אבל מעשר – לא, דאיהו לאו ממונו הוא, ולא יכול למכור ודי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום. והכי מפרש בפרק "ארבעה אבות
נוקין". לא אמר בן עזאי אלא בבכור – שהפקיד וכותן בכורו אצל אחר, וכפר ונשבע (והודה). אבל שלמים לא היה ממונו, והואיל וחיילא עטליוהו קתני – שטעונן סמיכה
ונסכים ותנופת חוזה ושוק. ומעשר – נמי לא, והואיל ואינו יכול למכור. והכי מפרש בפרק קמא דנוזיקין (בבא קמא יב,ב). הא דומיא דשלמים קתני – ושלמים בזמן הזה
ליכא. דאי כבעל מום הא דומיא דשלמים קתני – ושלמים דאי שלמים תמימים קא מרבי, דממונו הוא, דאין בהן מעילה מחיים. דבשלמא בבכור גבי כחן – איכא לפלוגי
בין תם לבעל מום, משום דהם איכא למימר: לא זכי ביה כחן אלא משלחן גבוה, והיינו מהקטרת אימורים. ובעל מום דלית ביה הקרבה – זכי ליה רחמנא מיד. אבל גבי
שלמים דישאל, ליכא למימר: ישראל משלחן גבוה זכי, הלכך לא שנת תמין לא שנת בעלי מומין – מחיים זכי בהו. אלא לאו בתם – וקא מיחייב לכופר (ובבכור) קרבן
שבועה. אלמא, ממונא דכחן הוא (ובבכור).

ורבי שמעון היא דאמר אם באו תמימים יקברו – אבל לכתחילה – לא. ותעמא, משום דיש להם פרנסה במקומם. ורבי עקיבא פליג, ואמר: דאפילו דיעבר לא יקברו. ומפרש טעמא, משום דאיתקש בבור למעשר בהמה, ומעשר בהמה למעשר דגן. מה מעשר דגן אינו בא מחוצה לארץ ישראל – אף בבור ומעשר כו'.

ואם תאמר: אמאי לא אוקמא כרבי עקיבא, לדלידה הוי טפי ממנו? ויש לומר: דלרבי עקיבא לא הויא כל כך דומיא דשלמים. לא בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא דמתניתין קמפלגי – כלומר, והוא אוקימנא בבכור חוצה לארץ.

דלמא אויל ישראל ושדי ביה מומא וממטי ליה (לחבריה) ולחכם) ואמר בכור זה נתן לי כהן במזבחו – וזה תאמר: מאי בכך? והא לא שרו ליה, כיון דנפק המום מיד כהן בלא עדים – שהרי נחשדו הכהנים על זה? ויש לומר: דהכי קאמר, "נתן לי כהן במזבחו, וקמי ידי נפל בו מום מאליו". ואם תאמר: היכי חייש דלמא אויל ישראל ושדי ביה מומא? והרי לא נחשדו ישראל על כך, כדאמרין בבכורות (להא): דבכור ביד ישראל – הכל נאמנין עליה, דכהנים הוא דחשידי אמומי, אבל ישראל לא חשידי ואן לומר דהני מילי בודאי בכור, היכא דסופי ליתנו לכהן, דאין ישראל חוטא ולא לו, דהא בפרק "כל פסולי המוקדשין" (שם להב) אמר רב נחמן גבי ספק בכור: בעליו מעידין עליו? ויש לומר: דלא דמי, דהני מילי כשהיה תחילה ביד ישראל – או ירא להטיל בו מום, מאתר שגולד ברשותו, דאין לו להשטמ בשום דבר. אבל הכא, דיש לו תלות שנתן לו הכהן במזבחו – יש לחשדו עליו. ונראה ללכך לא רצה לומר בענין אחר: דלמא אויל ישראל ושדי ביה מומא וממטי לחכם, ואמר דמעצמו נפל, ולא יאמר "כהן נתנו לי" – דכהאי גוונא לא עביד, דלמא יחשדוהו עליו, ולומר: מה לו לטרוח עליו ולהביאו לחכם, כיון דלאו ידידה הוא? ופריך: והא אמר רב יהודה אק ראיא בכור לישראל אלא אם כן כהן עמו, דחשמו, שמא יעכבנו לעצמו ולא יתנו לכהן. וכיון דצריך להביא הכהן – לא מצי אמר "בכור זה נתנו כהן במזבחו", דאמרין ליה: אייתי (ראייה) ההוא כהן דיהבא לך, דכל כמא דלא אייתי ליה – לא שרינן ליה הבכור.

לשון רש"י היינו טעמא דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות – דרגילות הוא דמוכר בכור דמחיל גבי (וישראל), כדי שיתן לו בכור פעם אחרת, וכל שכן דאסור לקבלו במתנה. וצריך ליהדר שאם אמר ישראל לכהן "הילך בכור זה", אם אמר לו הכהן "שלקך יאה" – אז אסור לקבלו, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. שנאמר

אמר אביי: לא, לעולם בתם, ובבכור בחוצה לארץ, ורבי שמעון היא, דאמר: אם באו תמימים – יקברו. מיתבי, אמר לו רבי יוחנן בן נורי: מה לי אם אינו מימר בחצאית ואשם – שהרי אין זכין כהן בחייהו, תאמר בבכור – שזכין בחייו. במאי עסקינן? אילמא בבצל מום – הא דומיא דחצאית ואשם קאמר, אלא לאו – בתם, וקתני "זכין בו בחייו"! אמר רבינא: הא נמי – בבכור בחוצה לארץ, ורבי שמעון היא, דאמר אם באו תמימים – יקברו. לימא כתנאי: בכור, בבית הפעלים – עושין תמורה, בבית הכהן – אין עושין תמורה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: פיון שפא לדי כהן – אין עושין תמורה. היינו תנא קמא! מאי לאו הכי קאמר: בבית כהן – הוא עושה תמורה, ואין פעל עושה תמורה, אלמא אית ליה לכהן זכיה בגויה! – לא קשיא, הא – רבי יוחנן בן נורי, הא – רבי עקיבא. אמר רב חסדא: לא שנו אלא כהן לכהן, אבל כהן לישראל – אסור. מאי טעמא – דלמא אויל ישראל ושדי ביה מומא, וממטי לחכם, ואמר לו: "בכור זה נתן לי כהן במזבחו". ומי שרי חכם הכי? והא אמר רב: אין רואין בכור לישראל אלא אם כן כהן עמו! אמר רב הונא בריה דרב יהושע: היינו טעמא דישאל אסור – מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. מר זוטרא איקלע לבי רב אשי, אמרו ליה: למעום מר מדין! אייתי לקמיה בישא. אמר ליה: ליכול מר, דמיקרי, משום דבוקרא הוא! מנא לכו הא? – אמרו ליה: דזבן לן פלוני כהן. אמר להו: לא סבירא לכו הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות? אמרו ליה: לא סבירא לן, דאנן מיוזבן קא זבנינן. אמר להו: ולא סבירא לכו, דהתנן "עד כמה ישראל חייב ליטפל בבכור, בפקה – שלשים, ובגסה – חמשים יום, ואם אמר לו "תנהו לי בתוך זמנו" – הרי זה לא יתנונו לו. ואמר רב ששת: מה טעם – מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות! אמרו ליה: התם – מוכחא מילתא, הכא – מזבן קא זבנינן. לשון אחר. אמרו ליה: הכא – לא יהיב דמי, הכא – קא יהיב דמי. מאי אמרת, מוזיל כהן גביה, דסבר כהן, דכי הוי ליה בכור אחרניא יהיב גיהליה – לא, דמסיק אדעתיה.

בוצינא

לעולם בתם – ולא קשיא לרב נחמן. דהאי דזכי ביה כהן מחיים – בבכור בחוצה לארץ עסקין, דסתמיה לאו להקריבא קאי אפילו בזמן בית המקדש. ודומיא דשלמים הוא, דאי מיתבי ליה – מצי לאקריבא, אבל סתמיה – לאו להקריבא קאי. ורבי שמעון היא – דאמר לקמן בפרק "אלו קדשים" (כא,א): אם באו בכורות תמימים מחוצה לארץ – יקברו. אם באו – אין, לכתחילה – לא. דומיא דחצאית ואשם קתני – והאי "חצאית ואשם" – בתמימים קמיייר. דקתני: אין זוכין כהן הכהנים בחייהו אבל לאחר שחיטה – זוכין, אלמא בבני הקרבה עסקין. לימא כתנאי – אי זכי כהן בבכור תם מחיים בזמן בית המקדש, אי לא. מאי לאו הכי קאמר – תנא קמא: בבית כהן אינו עושה תמורה על ידי בעלים אלא על ידי כהן, אבל כהן ממיר בו, דאית ליה זכיה בגויה. לא – בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא דמתניתין קא מיפלגי. והוא דא אוקימנא בבכור בחוצה לארץ, וקאמר תנא קמא: כהן עושה בו תמורה משבא לידו, דהא זכי ביה מחיים, דסתמיה לאו להקריבא – כרבי יוחנן בן נורי. ורבי שמעון כרבי עקיבא, דאף על גב דאית ליה זכיה בגויה – אינו עושה תמורה על ידו, דנפקא ליה מוקדשא. כדמפרש במתניתין היכן קדושה חלה עליו כו'. ענין אחר: עושה תמורה דישאל, והכחן אינו עושה תמורה לא זה ולא זה. רבי שמעון בן אלעזר כו' – זה וזה כהן וישראל, מאי לאו דרב נחמן איכא ביניהם: דהאי דקאמר תנא קמא אצל כהן אינו עושה תמורה, דאית ביה זכיה בגויה – כרב נחמן, ורבי שמעון – לית ליה דרב נחמן. לא, דכולי עלמא לית להו דרב נחמן בבכור מרבי, והכא בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא פליגי, ובבכור בחוצה לארץ. ולחכי אמר תנא קמא דכהן אין עושה בו תמורה, ורבי שמעון – כרבי עקיבא. לישנא אחרניא: לימא כתנאי, בכור אצל כהן, אינו עושה תמורה לא ישראל ולא כהן. ואמרי הכי מימר – הוא דלא מימר, ולא זבני – מזבן ליה. רבי שמעון בר אלעזר אומר: כיון שנתן ליד כהן – זה וזה אינו עושה תמורה. כלומר, דאפילו זבני לא מצי מזבין ליה. דכל תנא בתרא לספוי מילתא קאתי. מאי לאו דרב נחמן איכא ביניהם, דתנא קמא אית ליה דרב נחמן ורבי אלעזר לית ליה דרב נחמן. לא שנו אלא כהן לכהן – יכול למוכרו תמים. בבכור זה נתן לי כהן במזבחו – אבל כהן לכהן ליכא למימר הכי. דכהן המביא בכור להארותו לחכם, צריך להביא עדים שנפל בו אותו מום מאליו. דאמרין בבכורות בפרק "כל פסולי המוקדשין" (להא,א): כל מומין דהארות לבא ביד אדם – רועי ישראל נאמנים, רועי כהנים – אינם נאמנים, דנחשדו כהנים על הבכורות. ומי

שרי חכם הכי – אפילו הוי מום קבוע, ומי שרי חכם את הבכור לישראל בלא כהן עמו? אלא אם כן כהן עמו – דשמו כשיעד זה שמום קבוע הוא, דלא הוי קדשים בחיין – אבל ליה, ולא חייש לגזילה דכהן. הלכך בעינן כהן בהדיה, ולא מצי למימר "בכור זה נתן לי כהן במזבחו", דאמרין ליה: אייתי לי ההוא כהן דיהביה לך, דכל כמא דלא אייתי ליה – לא שרינן ליה הבכור, אלא אם כן יהיב ליה כהן. היינו טעמא דישאל אסור – לקנות בכור תם מן הכהן, משום דסתם בכור תם בזמן הזה נמכר בולד, דבעי לוקח להשוהיה עד שימום. והלכך הוה האי כהן דמחיל גבי ישראל נראה ככהן המסייע בבית הגרנות, לזרות ולעמר, כדי שיתנו לו התרומות. והוי חילול השם, דמחיל לזרומה בתורת שכירות. והאי כהן נמי מחיו דמשום הכי מחיל לישראל, כי היכי דליתבי ליה, בבכורות שיתולדו לו בעדרו. ליכול מר דמכרי – שבשר בכור בריאה לאכול משאר הבשר. מנא לכו הא – מי נתנו לכם? הא אינכם כהנים! ולא סבירא לכו – דאסור לקנות בשר בכור מכהן, דלמא מחיל גביה, ונראה ככהן המסייע. מיוזבן זבנינן – וליכא למיחש למסייע, דהא לא יהיב לן במתנה. ליטפל – לטרוח בו לגדלו, קודם שיתנו לכהן. ככהן המסייע – דהשתא הוי סיוע, שמצילו מלטרוח בו, בלבד שיתנו לו. מוכחא מילתא – דהא מסייע הוא. שהרי מיד מצילו מן הטורח והמזונות. מאי אמרת דלמא מוזיל – כהן, כי היכי דניתבי ליה בבכורות דידן ולא לכהן אחר. לא – עביד הכי. דמסיק אדעתיה בוצינא

מיום, ועל כן הוא נאמן לומר שהמום נפל מאליו. ומשום כך אסרו
 חכמים על הכהן למכור את הבכור לישראל, שכן אם ימכרו לו יש
 לחשוש שיטיל בו הישראל מום, ויאמר לו שנפל מאליו ברשות הכהן
 קודם שמכרו, ולא נעשה בידים. ויאמנו החכם ויתיר לו את הבכור.
 דוחה הגמרא טעם זה: וְיִי שְׂרֵי חָכָם הָכִי – וכי באופן זה שאין הכהן
 עמו יתיר לו החכם את הבכור, וְהָא אָמַר רַב, אֵין רוֹאִין בְּכוֹר
 לְיִשְׂרָאֵל כדי לבדוקו האם יש בו מום, אֲלָא אִם בְּן הַכֹּהֵן שברצונו
 לתת לו את הבכור נמצא עָמּוּ, שאם לא כן יש לחשוש שאם נתיר
 לישראל את הבכור באכילה לא יתנונו לכהן אלא יאכלנו בעצמו.
 ואם כן שוב אין לחשוש שיטיל בו מום וישקר ויאמר שהמום נפל
 מאליו ברשות הכהן שמכרו לו, שהרי לא יתירוהו לו אם אין הכהן
 עמו.
 הגמרא מביאה טעם אחר לאיסור האמור: אלא אָמַר רַב הוֹנָא בְּרִיה
 דְּרַב יְהוֹשֻעַ, הֵינּוּ מַעְמָא דְלִמְכוּר לְיִשְׂרָאֵל את הבכור אָסוּר, מִפְּנֵי
 שְׁהוּא נִרְאָה בְּכֹהֵן הַמְסִייעַ בְּבֵית הַנְּרָנוּת. שאסור לכהן לסייע
 לישראל בגורן במלאכת התבואה כדי שיתן לו תרומה, ויש בכך
 משום חילול ה', שכן נראה הדבר שהוא נוטלה כשכר עבודתו, בעוד
 שהתורה צויתה ליתנה במתנה. ואיסור זה נודה בכל מתנות כהונה,
 ומשום כך אף אסרו על הכהן למכור לישראל את הבכור, שכן סתם
 בכור בזמן הזה נמכר בזול משום שכדי לאוכלו צריך הלווק להמתין
 עמו עד שיפול בו מום, וכשהכהן מוכרו לישראל נראה שהוא מוחל
 לו את המחיר כדי שיתן לו את הבכורות שעתידים להולד לו בעדרו,
 והרי הוא כאילו משלם בעבורם ואינם ניתנים לו בתורת מתנה.
 הגמרא מביאה שיטה החולקת על האיסור האמור: מַר זוטרא
 אֵינְלֵעַ – (הודמן) לָבִי – (לבית) רַב אִשִּׁי. אָמְרוּ לִיה בְּנֵי הַבֵּית, לְמַעַן
 מַר מִידִּי – (טעם אדוננו דבר מה). אֵייתוּ לְקַמִּיָּה בִישְׁרָא – הביאו
 לפנינו בשר, וְאָמְרוּ לִיה, לִיבּוֹל – (ואכל) מַר בשר זה דְּהוּא מִיבְרִי –
 בריא לגוף, מִשּׁוּם דְּבִשְׁר בּוֹכְרָא – (בכור) הוּא. שאל אותם מר
 זוטרא: מָנָא לָבוּ הָא – מנין לכם בכור זה, והרי אינכם כהנים. אָמְרוּ
 לִיה, דְּרֹבֵן לָן – (מכר לנו) פְּלוּנִי בְּהֵן בכור זה, שקיבלו מישראל
 במתנת כהונה. אָמַר לָהּ מַר זוטרא, – (להם) מַר זוטרא, לֹא סְבִירָא לָבוּ – וכי
 אינכם סוברים הָא – (את מה) דְּאָמַר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ
 שאסור לכהן למכור לישראל בכור מִפְּנֵי שְׁהוּא נִרְאָה בְּכֹהֵן
 הַמְסִייעַ בְּבֵית הַנְּרָנוּת. אָמְרוּ לִיה, אֲכִן לֹא סְבִירָא לָן שיש איסור
 בדבר, משום דְּאָנִן מִיּוֹבֵן קָא וְנִינֵן – שהרי קנינו מהכהן את הבכור
 ושלמנו תמורתו, ולא קיבלנו אותו במתנה בכדי שניתן לו בעתיד את
 בכורותינו. אָמַר לָהּ מַר זוטרא, וְכִי לֹא סְבִירָא לָבוּ הִדְרָתָא בְּמִשְׁנָה
 בְּכוֹרוֹת (כו), עַד כְּמָה יִשְׂרָאֵל חָיִיב לִיטַפֵּל – (לטרחה) בְּגִידוֹל
 הַבְּכוֹר שנוול בעדרו קודם שיתנונו לכהן, בְּכוֹר בַּהֲמָה דְּרָקָה עַד
 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִלִּידָתוֹ, וּבְכוֹר בַּהֲמָה נֶפֶשׁ עַד חֲמִשִּׁים יוֹם מִלִּידָתוֹ.
 וְאִפְּלוּ אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, לִנְהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַנִּי – בתוך
 הזמן האמור שקבעו חכמים לניתנונו ואני אטרה בה, הָרִי זֶה לֹא
 יתנונו לו עד שיעבור זמן זה. וְאָמַר רַב שֶׁשֶׁת, מַר הָא אִסוּר לוֹ
 לתת את הבכור לכהן בתוך הזמן, מִפְּנֵי שְׁנִרְאָה בְּכֹהֵן הַמְסִייעַ בְּבֵית
 הַנְּרָנוּת. שכן בכך שהכהן פוטר מטרחה גידולו וממזונותיו הרי הוא
 מסייע לישראל, ונראה שהוא עושה כן כדי שיתן לו את הבכור.
 אָמְרוּ לִיה בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל רַב אִשִּׁי, הָתֵם מוֹכְחָא מִלִּילָא – מוכח הדבר
 שהכהן מסייע ביד הישראל בכך שפוטר מטיפול בבכור, משום
 שמיד הוא מצילו מטרחה זה. אֲבָל הָכָא מִיּוֹבֵן קָא וְנִינֵן – קנינו את
 הבכור מהכהן ושלמנו תמורתו, ולא סייע הכהן בדינו כלום.
 הגמרא מביאה תשובה זו בנוסח אחר: לִשְׁנֵן אַחֵר, אָמְרוּ לִיה בְּנֵי
 בֵיתוֹ שֶׁל רַב אִשִּׁי לַמַּר זוטרא, הָכָא לֹא יְהִיב דְּמִי – לא נותן הישראל
 דמים לכהן כדי שיטפל בבכור בתוך הזמן, והרי הוא מסייע לו בהנמ,
 אֲבָל הָכָא בְּמִכִּירוֹתָא לְיִשְׂרָאֵל הִלָּא קָא יְהִיב דְּמִי – נותן הישראל
 לכהן את דמי הבכור, ואינו מקבל שום טובה מהכהן. מָאִי אָמַרְתָּ
 שְׁהִסִיעַ הוּא בְּכִךְ דְּמוֹזִיל בְּהֵן נֶפֶשׁ, דְּסָבֵר בְּהֵן דְּכִי תוּי לִיה בְּכוֹר
 אַחֲרֵינָא יְהִיב נִיְהִלִּי – שמא ימכור לו הכהן את הבכור בזול משום
 שיסבור שעל ידי שאחיל לו את מחיר הבכור יתן לי בעתיד בכורות
 אחרים שיולדו לו, לֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁהַכֹּהֵן יַעֲשֶׂה כֵן, מִשּׁוּם דְּמִסְבִּיק
 אֲדַעְתֵּיהּ – שחושב בדעתו.

מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, לֹא קִשָּׁה מִשּׁוּם עַל רַב נַחֲמָן, וְלַעֲזוֹלָם
 מְדוּבַר בְּתָם, וְאוֹלָם בְּכָבוֹד בְּחֻצָּה לְאָרְצָא שֶׁאִינוּ עוֹמְדִים לְהַקְרִיבָהּ,
 וְהִבְרִייתָא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא. דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּמִשְׁנָה לַהֲלֵל (כא),
 בְּכוֹרוֹת בְּחוּץ לְאָרְצָא, אִם בָּאוּ לְאָרְצָא יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵם תְּמִימִין, וְיִקְרְבוּ
 לְמִזְבֵּחַ, אֲבָל לְכַתְּחִילָה לֹא יֵבִיאוּם, אֲלָא יִשְׁאָרוּ בְּמִקְוָם עַד שִׁפּוּל
 בָּהֶם מוֹם וַיֵּאָכְלוּ שֶׁם. וּמֵאַחַר שֶׁאִינֶם עוֹמְדִים לְהַקְרִיבָהּ הֵרִי הֵם מִמּוֹן
 הַבְּעָלִים הַכֹּהֵן, לְשִׁטַּת רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי הַסּוֹבֵר שֶׁקְדֻשִּׁים קְלִים הֵם
 מִמּוֹן בְּעָלִים. וְלֹא אָמַר רַב נַחֲמָן שֶׁהֵם מִמּוֹן גְּבוּהָ אֲלָא בְּכוֹרוֹת
 בְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל הַעוֹמְדִים לְהַקְרִיבָהּ.
 הגמרא מקשה על דברי רב נחמן ממשנתו: מִיִּתְיָבִי שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה,
 אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא, מַה לִּי אִם אֵינוּ מִיָּמֶר
 בְּחֻצָּתָא וְאִשִּׁים וְגַם רֵאזִיה הִיא עַל בְּכוֹר, שְׁהָרִי מַה שֶׁאֵין הַכֹּהֵנִים
 מְמִירִים בָּהֶם הוּא מִשּׁוּם שֶׁאֵין וְכִין בְּהֵן בְּחִיָּהֶן, אֲךָ הֵאֵם תֵּאֲמַר כֵּן
 גַּם בְּכָבוֹר שֶׁהֵם וְכִין בּוֹ בְּחִיָּיו. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ,
 אֵילִימָא בְּכוֹר בְּעַל מוֹם, הִלָּא יִקְשָׁה הָא בְּכוֹר דּוּמִיָּא דְחֻצָּתָא
 וְאִשִּׁים קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהַכֹּהֵנִים זֻכִּים בּוֹ, וְהִרִי חֻסָּתָא וְאִשִּׁים
 שֶׁהוֹזִיר הֵם בּוֹדָאִי תְּמִימִים וְרֵאזִים לְהַקְרִיבָהּ, שֶׁכֵּן מִכָּךְ שֶׁאִמַּר
 עֲלֵיהֶם 'אֵין זֻכִּין בָּהֶם בְּחִיָּהֶם' מִשְׁמַע שֶׁלֹּאֲחַר שְׁחִטָּתָם זֻכִּים
 הַכֹּהֵנִים בְּאִכְלָתָם, וּבְקִרְבָנוֹת בְּעָלֵי מוֹם אֵין לְכַהֵן שׁוֹם זֻכּוֹת אִכְלִילָה.
 אֲלָא לָאוּ – (ודאין) בְּכוֹר וְלֹא דִיבֵר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וְקָתְנִי עָלֵי
 שֶׁהַכֹּהֵנִים וְכִין בּוֹ בְּחִיָּיו, הֵם כְּדָבָרִי רַב נַחֲמָן.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, הָא נָמִי – גַּם דְּבִרִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי
 אִמּוּרִים בְּכָבוֹר בְּחֻצָּה לְאָרְצָא שֶׁאִינוּ עוֹמְדִים לְכַתְּחִילָה לְהַקְרִיבָהּ,
 וְהַמִּשְׁנָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, דְּאָמַר שֶׁרַק בְּדִיעָבַד אִם בָּאוּ תְּמִימִים
 וְיִקְרְבוּ, וּמִשּׁוּם כֵּן הֵם מִמּוֹן הַכֹּהֵן.
 הגמרא תולה את דברי רב נחמן במחלוקת תנאים: לִימָא בְּתַנָּיִי –
 האם יש לומר שדברי רב נחמן תלויים במחלוקת תנאים. שכן שנינו
 בְּבִרְיָיתָא, בְּכוֹר כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא נִמְצָא בְּבֵית הַקְּעָלִים הַיִּשְׂרָאֵלִי וְעִידִין
 לֹא יִתֵּן לְכַהֵן, הַבְּעָלִים עוֹשִׂין בּוֹ תְּמוּרָה. אֲבָל לֹאֲחַר שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית
 הַכֹּהֵן, אֵין עוֹשִׂין בּוֹ תְּמוּרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר אָמַר, בֵּינָן
 שְׁבָא הַבְּכוֹר לִידֵי הַכֹּהֵן שׁוֹב אֵין עוֹשִׂין בּוֹ תְּמוּרָה. מְפַרְשָׁהּ הַגְּמָרָא:
 הִלָּא דְּבִרִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר הֵינּוּ כְּדָבָרִי תֵּנָא שֶׁאִמַּר
 שֶׁלֹּאֲחַר שֶׁהִגִּיעַ הַבְּכוֹר לִידֵי הַכֹּהֵן אֵינוּ מְמִיר בּוֹ. מָאִי – אִם כֵּן בְּמַה
 נַחֲלָק, לָאוּ הָכִי קָאָמַר – האם לא כך אמר תנא קמא, שֶׁשֶׁהַבְּכוֹר
 נִמְצָא בְּבֵית הַכֹּהֵן הוּא – (הַכֹּהֵן) עוֹשֶׂה בּוֹ תְּמוּרָה, וְאֵין פְּעַל
 – (הַבְּעָלִים) שְׁנוֹלֵד הַבְּכוֹר בְּרִשְׁתּוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ תְּמוּרָה, וְאֵילוּ לְדַעַת
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר לֹאֲחַר שֶׁהִגִּיעַ לִידֵי כֹהֵן לֹא הַבְּעָלִים וְלֹא הַכֹּהֵן
 מְמִירִים בּוֹ. אֲלָמָא – אִם כֵּן מוֹכֵחַ שְׁלִשִּׁית תֵּנָא קָמָא אֵיתִי לִיה לְבָהֵן
 וְכִיָּה בְּגוּוּיָה – (בו) בְּחִיָּיו, וְלֹכֵן הוּא מְמִיר בּוֹ, וְרַב נַחֲמָן שֶׁאִמַּר שֶׁהוּא
 מִמּוֹן גְּבוּהָ סוֹבֵר כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר.
 דוחה הגמרא: לֹא (קשיא) אִם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא רַבִּי עֲקִיבָא
 דְּבִרִי רַב נַחֲמָן נַחֲלָק תֵּנָא קָמָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר, אֲלָא
 [בְּפִלּוּגָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְרַבִּי עֲקִיבָא דְּתַנְיָתִין קָא מִפְּלִגָא].
 שְׁתֵּנָא קָמָא סוֹבֵר כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי שֶׁהַכֹּהֵנִים מְמִירִים בְּכוֹר לֹאֲחַר
 שֶׁהִגִּיעַ לִידֵם, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר סוֹבֵר כְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאִינֶם
 מְמִירִים בּוֹ מִשּׁוּם שֶׁקְדוּשָׁתוֹ לֹא חָלָה בְּרִשְׁתּוֹם.
 הגמרא חוזרת לדון בדברי המשנה שהובאה לעיל (ט), 'בכור מוכרין
 אותו תם חי, ובעל מום חי ושחוט: אָמַר רַב חֲסִדָא, לֹא שָׁנוּ בְּמִשְׁנָה
 שְׁמוּתָא לְכַהֵן לְמוֹכְרוֹ כְּשֶׁהוּא תָּמִים, אֲלָא בְּכֹהֵן שְׁמוֹכְרוֹ לְכַהֵן אַחֵר,
 אֲבָל בְּהֵן לְיִשְׂרָאֵל אָסוּר לְמוֹכְרוֹ. וְמֵאִי מַעְמָא שֶׁל אִיסוּר זֶה, דְּלִמָּא
 אֲוִיל יִשְׂרָאֵל וְשִׁדִּי בִּיה מוֹמָא וּמִמָּטִי לְחָכָם – שְׁמַא יִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל
 וַיִּטֵּל מוֹם בְּכוֹר שְׁנוֹלֵד לוֹ וַיּוֹלִכֵנוּ לְחָכָם כְּדִי שִׁיתִּירוֹ לוֹ בְּאִכְלִילָה,
 וְאִמַּר – (ויאמר) לוֹ, בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי בְּהֵן בְּמוֹמָא. שֶׁכֵּן מְבֹאֵר
 בְּמִשְׁנָה בְּכוֹרוֹת (לו), שֶׁאֵין מוֹם מוֹתִיר אֶת הַבְּכוֹר בְּאִכְלִילָה אֲלָא
 כְּשֶׁנִּפֵּל בּוֹ מִאֲלִיו, אֲבָל אִם הִטִּילוּ בּוֹ אֶת הַמוֹם בִּידֵים וְעִבְרוּ בְּכִךְ עַל
 אִיסוּר הַטֵּלָה מוֹם בְּקִדְשִׁים, קִנְסוּ חֻכְמִים שֶׁלֹּא יִתִּירוּ מוֹם זֶה בְּאִכְלִילָה,
 וַיִּשְׁאָר בּוֹ אִיסוּר שְׁחִטָּה וְאִכְלִילָה קִדְשִׁים בְּחוּץ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּתוּמָתָהּ.
 ואֵין הַכֹּהֵן נֹאמֵן לְמוֹר שֶׁהַמוֹם נִפֵּל מִאֲלִיו, לִפִּי שֶׁנַּחֲשָׁדוּ כְּהִנָּם לְהִטִּיל
 בּוֹ מוֹם וְלִשְׁקֹר וְלִזְמֹר שֶׁנִּפֵּל מִאֲלִיו, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲטִירוּ לְהַקְרִיבָהּ
 לְמִזְבֵּחַ וַיּוֹכְלוּ לְאוֹכְלוּ בְּגוּלוֹן. אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֵינוּ חֹשֵׁד לְהִטִּיל בּוֹ

1 **בוצינא קב מקרא** – עדיפה דלעת קטנה עכשיו על פני דלעת גדולה
2 שספק אם תגיע בעתיד. ודרך משל הוא, שכמו כן אומר הכהן לעצמו
3 עדיף לי לקבל עכשיו את כל דמי הבכור ולא לוותר על מקצת
4 מדמיו, מאשר לוותר עליהם משום הספק שמא אקבל הרבה בכורות
5 בעתיד, כי שמא לא יתנו לי את בכורותיהם אפילו שאחיל להם עתה
6 את מחיר הבכור.

משנה

7 קרבנות באים מכל מיני בהמה טהורה, יש מהם הבאים מן הפרים,
8 ויש הבאים מן הכבשים ויש הבאים מן העיזים. כמו כן יש קרבנות
9 הבאים מזכרים, ויש הבאים מנקבות. ומשמעה משנתנו שדין
10 תמורה נאמר בכל מיני קרבנות אלו, וכן נתפסת קדושת תמורה על
11 כל מיני בהמות חולין, ואף כשממירים מין אחד של קרבן על מין אחר
12 של חולין עוברים על איסור 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו' והתמורה
13 חלה.
14

15 **ממירין מן בהמות הצאן על בהמות הקר, וכן ממירים מן בהמות**
16 **הקר על בהמות הצאן.** וכן ממירים מן הכבשים על העיזים, ומן
17 **העיזים על הכבשים.** כמו כן ממירים מן הבהמות הזכרים על
18 **הנקבות, ומן הנקבות על הזכרים.** ועל כל תמורות אלו עוברים
19 בלאו של 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו', ומתקדשת התמורה בקדושת
20 מזבח.

21 ממירים מן הבהמות התמימים הראויים להקרבה על בהמות בעלי
22 מומין שאינם ראויים להקרבה, וכן ממירים מן בהמות בעלי מומין
23 על התמימים. ומקור דין זה הוא ממה שנאמר (ויקרא כו ב) 'לא יחליפנו
24 ולא ימיר אותו, טוב ברע או רע בטוב, ואם המר ימיר בהמה
25 בבהמה יהיה הוא ותמורתו יהיה קדש'. ומשמעות 'טוב' היא תמים
26 הראוי להקרבה, ומשמעות 'רע' היא בעל מום הדחוי מהקרבה, ולפי
27 זה 'טוב ברע' היא תמורת קרבן בעל מום על בהמת חולין תמימה,
28 ו'רע בטוב' היא תמורת קרבן תמים על בהמת חולין בעלת מום.
29 ואיהו 'טוב ברע' האמור בדין תמורה, אלו הם בעלי מומין שנקראם
30 הקדישין את מומן – שבשעה שהקדישום למזבח היו תמימים, ורק
31 לאחר מכן נפל בהם מום. ודווקא בבעלי מומים אלו נוהג דין תמורה,
32 אבל אם נפל בהם מום קודם שהקדישו אותם אין ממירים בהם,
33 משום שלא חלה עליהם קדושת קרבן כלל.

גמרא

34 הגמרא מביאה מקור מהכתובים לכל הדינים המבוארים במשנתנו.
35 שואלת הגמרא: **מא הני מילי** – מנין לנו שממירים מכל מיני
36 קרבנות על כל מיני בהמות חולין, אבל לא ממירים בבהמות
37 שהוקדשו למזבח לאחר שנפל בהם מום. משיבה הגמרא: דין זה
38 מקורו מהדרשה המובאת בברייתא. **דתנו רבנן, ממה שנאמר**
39 **בפרשת תמורה 'ואם המר ימיר בהמה בבהמה' משמע כל מיני**
40 **בהמה, ומבאן שממירין מן הצאן על הקר, ומן הקר על הצאן,**
41 **מן הכבשים על העיזים, ומן העיזים על הכבשים, ומן הזכרים על**
42 **הנקבות, ומן הנקבות על הזכרים, ומן בעלי מומין על התמימים,**
43 **ומן התמימים על בעלי מומין.** יכול ימירו מקרבנות בעלי מום על
44 בהמות חולין תמימות אפילו אם קדם המום של הקרבנות
45 להקדישן, תלמוד לומר 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו, טוב ברע או
46 רע בטוב, ואיהו 'טוב ברע' שפירושו חולין תמימים על קרבנות
47 בעלי מום, אלו דווקא בעלי מומין שנקראם הקדישין את מומן, ולא
48 שנפל בהם מום לפני שהוקדשו.

49 הגמרא מפרשת את הדרשה שבסוף דברי הברייתא: **מאי תלמודא**
50 **– איך למדים מהכתוב האמור שממירים בבעל מום דווקא באופן**
51 **שקדם הקדשו את מומו.** **אמר אביי, נימא קרא** – הלא היה די לו
52 לכתוב לומר 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו, טוב ברע או רע בו',
53 ודיה משתמע מרע בו שלא ימיר בעל מום של חולין בין בקרבן
54 תמים ובין בקרבן בעל מום. **בטוב' אחרניא** (ו-השני) **למה לך, ולמה**
55

נכתב 'רע בטוב' ולא 'רע בו'. אלא **שמע מינה** יש להוכיח מזה
שדווקא בעל מום שהיה **טוב מעיקרו** (ובתחילתו) ורק לאחר
שהוקדש נפל בו מום **עושה תמורה**, אבל **רע מעיקרו** שנעשה בעל
מום לפני שהוקדש **אין עושה תמורה**.

הגמרא מביאה את שיטת רבא שיש בכתוב זה שני יתורים המרבים
שני דברים: **רבא אמר, תרנוייהו טוב ויתורי מיתרי** – שני 'בטוב'
שנאמרו בכתוב זה מיותרים, **אם בן נכתוב קרא** – שהרי היה לו
לכתוב 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו ברע, או רע בו', שכן 'אוחו
'ברע' מתפרש בקרבן טוב על חולין רע, וממילא 'רע בו' בהכרח
מתפרש על קרבן רע בחולין טוב, **ולמה לי למכתב** (ולכתוב)
תרנוייהו (ו-שני) **'טוב' אלו, 'טוב ברע ורע בטוב'.** אלא **הד 'טוב' בא**
להשמיענו שאפילו **בטוב נמי כי ממיר לקי** – שאם המיר קרבן טוב
בחולין טוב גם לוקה. **ואידך** – והיתור השני של 'רע בטוב' בא
ללמדנו שדווקא בעל מום שהיה **טוב מעיקרו עושה תמורה**, אבל
רע מעיקרו שקדם מומו להקדשו **אין עושה תמורה**.

מפרשת הגמרא את מחלוקת אביי ורבא האמורה: **ואביי** הסובר
שאין כאן אלא יתור אחד, **אמר** שאין צורך לרבות קרבן טוב בחולין
טוב לאיסור תמורה, שהרי קל וחומר הוא, ומה חולין **טוב בקרבן**
רע דעלוי קא מעלי ליה לקי – שאפילו שהוא מעלה את קדושת
הקרבן מבעל מום שאינו ראוי להקרבה לתמים הראוי להקרבה מכל
מקום הוא לוקה, כשממיר חולין **טוב בקרבן טוב דכי תרדי נינהו**
(ו-ששניהם שוים במעלתם), ואינו מעלה את קדושת הקרבן על ידי
תמורתו **לא כל שכן דלקי** (ו-יש לו ללקות). על כן אין צריך אלא
ליתור אחד כדי למעט רע מעיקרו מתמורה. **ורבא** סובר, שאפילו
שיש ללמוד טוב בטוב בקל וחומר מטוב ברע מכל מקום צריך הכתוב
לרבותו למלקות, משום שהלכה בידינו **'אין עושה תמורה' – אין**
מענישים מכח קל וחומר.

ואביי אמר לה, הא לא דינא הוא – הלימוד של טוב בטוב מטוב
ברע אינו בגדר לימוד של קל וחומר, שהרי **מי ברע** (וכי קל) הממיר
קרבן **טוב מהממיר קרבן רע**, ואין זה אלא גילוי מילתא, שמכך
גשילה הכתוב שלוקים על טוב ברע למדנו שהקפידה התורה שלא
להמיר שום דבר הקדוש בקדושת מזבח, וממילא נכללת באיסור זה
גם תמורת טוב בטוב.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דין מיוחד מיתור נוסף שנאמר
בתמורה: **תנו רבנן, למה נאמר בתמורה 'לא יחליפנו ולא ימיר**
אותו', הלא כפל דברים הוא, אלא 'לא יחליפנו' נאמר בממיר **בשל**
אחרים, ולא ימיר אותו' נאמר בממיר **בשל עצמו**. ולהלן יבואר
מהי תמורה 'בשל אחרים'.

שואלת הגמרא: **ולכתוב רק 'לא יחליפנו' שמשמעותו שאין להמיר**
בשל אחרים, ולא כפי' (ואין צורך) ב'לא ימיר אותו', שהרי בודאי
תמורה בשל עצמו אינה גרועה מתמורה בשל אחרים. משיבה
הגמרא: **אי קתב הכי** – אילו היה נכתב רק 'לא יחליפנו' הוה **אמנין**
שרק כשאומר 'תצא בהמת קרבן זו מקדושתה ותקנס בהמת חולין
זו תחתיה בקדושת מזבח' הוא **דתיילין** (ו-לוקה), שכן משמעות
חילוף היא רק כשממיר בלשון זו. **אבל בממיר בסתם ואמר 'זו**
תמורת זו' דתרנוייהו קא מקדיש להו – שמשמע מדבריו שהוא
רוצה ששתי הבהמות יהיו קדושות, **אימא לא לקי** (ו-הינו אומרים
שלא ילקה), ולא אסרה התורה תמורה כזו. **קא משמע לן** –
משמיענו 'לא ימיר אותו' שגם באופן זה אסרה תורה להמיר.

הגמרא חוזרת לדון בעצם חידוש ברייתא שיש תמורה גם בשל
אחרים. מקשה הגמרא: **האי ממיר בשל אחרים** ששנינו בברייתא
שתמורתו תמורה, **הכי דמי** (ו-באיזה אופן הדברים אמורים). **אי**
נימא (ו-אם נאמר) שמדובר בבהמה דתקדיש ידיתה (ו-של חולין)
ובבהמת חולין דעלמא (ו-של חבירו), **מי מצי מקדיש** – וכי יכול
הוא להקדיש את בהמת חבירו. והרי **'איש כי יקדיש את ביתו קדש**
לה' אמר דחמנא – אמרה התורה (ויקרא כו יד), ודרשו חכמים מכתוב
זה, **מה ביתו** הוא **בְּרִשְׁתּוֹ, אף כל דבר שרוצה אדם להקדיש צריך**
שהיה **בְּרִשְׁתּוֹ**. אם כן כשם שאין בידו להקדיש דבר שאינו שלו,

תמורה. פרק ראשון – הכל ממירין דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קכז
רש"י תוספות

שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב – טוב קודש ברע
דחולין, או רע דקדש בטוב דחולין. זה הכלל: הראשון הוא הקדש. **איהו**
טוב ברע בעלי מומין שקדם הקדשן למומן – וזה הפך מן האחרים, שהרי הכא
האחד הוא הנתפס. **לאבי** חד בטוב איתורו מיתר – ולרבה תרוייהו, דהוה מצי
למכתב "ולא ימיר אותו ברע או רע". וקשה
מההיא דפרק שני דבכורות (ידב), דאמר:
השתא רע דקדש בטוב דחולין – אמרת לא,
טוב דקדש ברע דחולין – מיבעיא? משמע
דטוב ברע מותר, למעוטי היכא דקדם מומן
להקדשן, דלא מתפיסין בתמורה. ואין זה
לא כאבי ולא כרבה! ועוד קשה: מאי קאמר
"טוב ברע מיבעיא", והא איצטרך למימר
דתפס רע דחולין בטוב דקדש ויש לומר:
דהתם הכי קאמר, לכתוב רחמנא "ולא ימיר
אותו רע בטוב או ברע", "טוב ברע" למה לי,
כלומר "טוב" למה לי? אבל לא קאמר
דנשתוק מ"טוב ברע" כו', אלא מ"טוב" לבד,
והיינו כאבי. **והא** טעמא דרבי שמעון משום
הוא הוה אמר רבי שמעון בן לקיש מודה רבי
שמעון דממירין וחוזרין וממירין – ופירש
רש"י ללשון ראשון דתירץ הוא, ומשום הכי
אתא "בהמה בבהמה". ודוחק הוא, דאורבה
לדברי רבי שמעון משמע ד"בהמה" – חזא
משמע, ולא שנים, והכי קאמר דמפיק מיניה
דממירין וחוזרין וממירין: ולשון אחר פירש
רש"י: דגרס מעיקרא "אמר להן רבי שמעון
מ"היה הוא ותמורתו" וכי חזא דדרשי רבנן
מ"בהמה בבהמה" אמר להן איהו: מהתם
נמי מצי למילף טעמא דרש"י. ורבי שמעון בן
לקיש מימרא דנפשיה קאמר, ולא לתרצוי
הך פירכא אתא.

בעי

אפילו בטוב נמי, פי ממיר – לקי. ואידך, טוב מעיקרו – עושה תמורה, רע מעיקרו – אין עושה
תמורה. ואב"י אמר: קל וחומר הוא, ומה טוב ברע, דעלוי קא מעלי ליה – לקי, טוב בטוב,
דכי תדרי גינהו – לא כל שפן דלקי! ורבא – אין עונשין מן הדיו. – ואב"י אמר לך: הא –
לאו דינא הוא, מי גרע טוב מרע? תנו רבנן: "לא יחליפנו" – בשל אחרים, "ולא ימיר אותו" –
בשל עצמו. ולכתוב "לא יחליפנו", ולא בעי "לא ימיר אותו"! אי כתב הכי, הוה אמנא: "תצא
זו ותבנס זו" – הוא דתילקי. אבל ממיר, דתרווייהו קא מקדיש להו – אימא: לא לקי. קא
משמע לן, האי "בשל אחרים" היכי דמי? אי נימא בהמה דהקדש דידיה וחולין דעלמא – מי
מצי מקדיש? "איש כי יקדש את ביתו קדש לה'" אמר רחמנא, מה ביתו – ברשותו, אף כל –
ברשותו! ואלא – בהמה דהקדש דעלמא, וחולין דידיה – מי מתפס בדבר שאינו שלו? לעולם
בהמה דהקדש דעלמא וחולין דידיה, כגון דאמר מריה דבהמה דהקדש: "כל הרוצה להמיר
בבהמתו – יבא וימיר". **משנה** ממירין אחד בשנים ושנים באחד, אחד במאה ומאה באחד.
רבי שמעון אומר: אין ממירין אלא אחד באחד, שנאמר: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש",
מה הוא – מיוחד, אף היא – מיוחדת. **גמרא** מנא הני מילי? דתנו רבנן: "בהמה בבהמה"
מכאן שממירין אחד בשנים ושנים באחד, אחד במאה ומאה באחד. רבי שמעון אומר:
אין ממירין אלא אחד באחד, שנאמר: "בהמה בבהמה" ולא "בהמה בבהמות", ולא "בהמות
בבהמה". אמר לו: מצינו בהמות שקריה בהמה, שנאמר: "ובמה רבה". ורבי שמעון, "בהמה
רבה" – איקרי, "בהמה" סתם – לא איקרי. וטעמא דרבי שמעון משום "בהמה" הוא? והא
טעמא דרבי שמעון משום "הוא", מה הוא – מיוחד, אף תמורה מיוחדת! מעיקרא אמר להן
רבי שמעון מן "והיה הוא ותמורתו", וכי חזא דדרשי רבנן מ"בהמה בבהמה", אמר להם

בוצינא – דהשתא טב מקרא דלמחר. בוצינא – דלעת קטנה, קרא – דלעת גדולה.
כלומר, "מוטב שאמכרנו בשויו. דשמא אם אני מניח להם מן הדמים – לא יעילו
לי כלום, ולא יתנו לי בכורות שלהן". **משנה** טוב ברע – תמים של חולין לא יתפס
ברע של קדש, "ואם המיר ימיר" וגו' – אלמא, בעלי מומין עבדי תמורה. ואבעל מום
חיילא תמורה, דכתיב "או רע בטוב" –

דמשמע: בעל מום דחולין בתם דהקדש. ואי
זהו טוב ברע – כלומר, איהו רע דקדש
דעביד תמורה – שקדם הקדשו את מומו.
אבל קדם מומו את הקדשו – לא עביד
תמורה. ובגמרא מפרש מאי תלמודא.
גמרא נכתוב לא ימיר אותו טוב ברע או
רע בו – והוי משמע: או רע לא ימיר, לא
בטוב ולא ברע. כגון: כותבא למה לי לומר
לך טוב מעיקרו – שבשעה שהוקדש היה
תמים, ושוב נפל בו מום – עושה תמורה. לא
ימיר אותו ברע – והוי משמע: דאיהו הוי
טוב. או רע – משמע: או רע של חולין לא
ימיר בטוב. טוב ברע – טוב של חולין ברע
של קדש. דעלוי מעלי ליה – להקדש –
לקי, טוב בטוב – מיבעיא? אין עונשין מן
הדיו – ולהכי איצטרך קרא, דמשום דין קל
דחומר לא מלקיין ליה כי מימר טוב בטוב.
ואב"י אמר לך האי לאו עונשין מן הדיו הוא
– אלא אנולוי מילתא בעלמא היא, דהיכא
דגלי קרא דלקי אטוב דחולין כי מימר ליה
ברע דקדש – גלי נמי דאי מימר ליה בטוב
דקדש לקי. דמי גרע טוב מרע – כלומר, מי
גרע טוב דקדש מרע דקדש? כי היכי דרע
דקדש כי מחליף ליה לקי – הוא הדין לטוב
דקדש, דרחמנא לא קפיד אלא דלא יחליף
ממיר דקדש. חילוף – משמע על ידי שני
אנשים, ולא בעי "ולא ימיר", דמי גרע של
עצמו משל אחרים. חילוף תצא זו ותבנס זו –
והתם, אף עב גב דלא אהני מידי, דהקדש תם
אינו יוצא לחולין – אפילו הכי לילק, הואיל
ותבנסין להוציא קדש לחולין. **משנה**
ממירין אחד – של חולין, בשנים – דקדש.
ואומר "הרי זו תחת אלו", ושנים – דחולין
באחד, דקדש "הרי אלו תחת זו". מה הוא
מיוחד – דכתיב "הוא". **גמרא** והא טעמיה
דרבי שמעון כמתניתין משום האי קרא הוא
– ד"היה הוא ותמורתו". ומשנינן: אמר רבי
שמעון בן לקיש מודה רבי שמעון שממירין
וחוזרין וממירין – בהמה אחרת באותה
בהמה ראשונה דהקדש, אפילו עד מאה.
מאי טעמא דקדושה ראשונה דהקדש ראשון
לחיבן הלכה – שלא יתפס עוד אחרת
בקדושתו עד אלה. לשון אחר אמר רבי:
דגרסינן מעיקרא, אמר להן רבי שמעון מן
והיה הוא ותמורתו", וכי חזא דדרשי רבנן
מ"בהמה בבהמה" אמר להן איהו: מהתם נמי
מצינו למילף טעמא דרש"י. ורבי שמעון בן
לקיש מימרא דנפשיה קאמר, ולא לתרצוי הך
פירכא אתא.

והומוס

איהו: מהתם נמי מצינו למילף טעמא דידי. אמר ריש לקיש: מודה רבי שמעון שממירין וחוזרין וממירין, תנא פנותיה דרבי
ראשונה דהקדש להיכן הלכה? ורבי יוחנן אמר: בשם שאין ממירין שנים באחד – כן אין ממירין וחוזרין וממירין, תנא פנותיה דרבי
יוחנן, תנא פנותיה דריש לקיש. תנא פנותיה דרבי יוחנן: בשם שאין ממירין אחד בשנים – כך אין ממירין וחוזרין וממירין. תנא
פנותיה דריש לקיש: יכול בשם שאמר רבי שמעון שאין ממירין שנים באחד, כך אין ממירין וחוזרין וממירין – תלמוד לומר: "והיה
הוא ותמורתו" – אפילו במאה. בעי רבי אבין: לדברי האומר אין ממירין וחוזרין וממירין, הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו,

והומוס

והומם – הראשון. וחיללו על אחר ונתכפר באשם אחר – אחר שאבד אשם שני, זה שחילל הראשון עליו, ונתכפר באחר. ואחר כך נמצא זה. וניתק לעולה – דאשם שכיפרו בעליו באחר – סתמיה לשם עולת נדבת צבור קאי, דהיינו "מן המותרות" דמדרש יהודיע הכהן בפרק "ולד חטאת" (תמורה כג.ב). מהו שימירו בו – מי אמרין: כיון דמכח קמא אתא – אין ממירין בו, דהא המיר בראשון, או דלמא: כיון דגופא אחרינא הוא, וקדושה אחרינא היא, דכי המיר בקמא – הוה אשם, והאי – הוה עולה, הלכך ממירין. אי שני גופין וקדושה אחת מיבעיא ליה – דמי אמרין כיון דגופא אחרינא הוה – מימר, או דלמא: כיון דקדושה אחת היא – לא מימר. אי הכי מיבעיא ליה תיבעי ליה בלא נתכפר – דהכי איבעי

בעי רבי אבין לדברי האומר בו – יש בספרים שני לשונות, ורש"י פירש לשון שני של ירושלמי. וכללא דמילתא: היכא דהומם וחיללו על אחר, ונתכפר באשם אחר, פירשו: כגון שנאבד הראשון ואחר כך נמצא. וניתק הוא לעולה – זהו שני גופין ושתי קדושות. הומם וחיללו על אחר, ולא נתכפר באשם אחר – זהו שני גופין וקדושה אחת, לא הומם אלא נתכפר באשם אחר, וניתק זה לעולה, כגון שנאבד ואחר כך נמצא אחר שנתכפר באשם אחר – זהו שתי קדושות וגוף אחד. וללשון שני "ונתכפר באשם אחר", רוצה לומר: אי נמי נתכפר, ושתי בעיות הן. וכן גבי מוסף חומש יש שתי לשונות, כי הכא.

אמר

הומם וחיללו באחר! אי גוף אחד באותה קדושה – לא ניבעי נתכפר באשם אחר! ורבי אבין – חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה: הומם וחיללו על אחר מהו שחזור ומיר? מי אמרין באשם ראשון הוא דאין חוזר וממיר – אבל בגוף אחד, אף על גב דקדוש אותה קדושה – חוזר וממיר, או דלמא: כל באותה קדושה אין חוזר וממיר? ואם תימצא לומר הדין גוף אחד, בין דבאותה קדושה קאים – אין חוזר וממיר, אלא נתכפר באשם אחר וניתק זה ראשון לעולה – מהו שחזור ומיר בו? מי אמרין, כי אין ממיר וחוזר וממיר – הגי מילי אותו הגוף באותה קדושה, אבל אותו הגוף בקדושה אחרת חוזר וממיר. או דלמא: אף על קדושה אחרת, בין דאותו הגוף הוא – אין חוזר וממיר? תיקו. אמר רבי יהושע בן לוי: הקדש ראשון מוסף חומש, ואין הקדש שני מוסף חומש. אמר רב פפא: מאי טעמא דרבי יהושע בן לוי – אמר קרא "ואם המקדש יגאל את ביתו וסוף המשיט", מקדיש ולא המתפס. בעי רבי אבין: הפריש אשם להתכפר בו, והומם, והוסיף עליו חומש וחיללו חבירו, ונתכפר באשם אחר, וניתק זה לעולה, מהו שיוסיף עליו חומש? אמר אבין: מאי קא מיבעיא ליה? אי שני גופין וקדושה אחת קא מיבעיא ליה – תיבעי ליה בלא נתכפר! אי שתי קדושות וגוף אחד קא מיבעיא ליה – תיבעי בלא הומם! ורבי אבין – חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה: אם תימצא לומר שני גופין וקדושה אחת לא – משום דבההיא קדושה איתוסף בה חדא זימנא חומש, שני גופין ושתי קדושות מאי? תיקו. לישנא אחרנא. בעי רבי אבין: הפריש אשם להתכפר בו, והומם וחיללו על אחר, והוסיף חומש, נתכפרו באשם אחר, וניתק זה לעולה, מהו שיוסיף עליו חומש? אמר אבין: הדין קא מיבעיא ליה? אי קדושה אחרת באותו הגוף קא מיבעיא ליה – לא ניבעי ליה הומם! אי גוף אחד באותה קדושה בו, וחיללו על אחר מהו שיוסיף עליו חומש? מי אמרין באשם קמא הוא דמוסיף, אבל בגוף אחד אף על גב דקאים באותה קדושה – [אין] מוסף חומש, או

שני, כגון שהומם הראשון וחיללו על אחר, והוי האי אחר הקדש שני, ואם הומם וחיללו – אינו מוסף עליו חומש, ותמורה נמי היא הקדש שני. הפריש אשם להתכפר בו – כדלעיל, דהוה לזה שני גופים ושתי קדושות, מהו? מאי קא מיבעיא ליה – לרבי אבין. דסלקא ארעתין דבעיא רבי אבין לא שני גופין ושתי קדושות בעי, אלא בבתי מילי פליג מילתיה. דקמייחא הוה שני גופין וקדושה אחת, ואידך נתכפר באשם אחר. כלומר, שלא הומם הראשון אלא שאבד, ונתכפר באחר, ונתכפר באשם אחר, וניתק לעולה, דהוה לזה שתי קדושות וגוף אחד, מהו? הלכך פריך אבין: הי מנייהו עיקר בעיא דרבי אבין, לביעי להדיא, ולישמע אידך מינה? אי שני גופין וקדושה אחת קא מיבעיא ליה תיבעי ליה בלא נתכפר – באחר, אלא הומם הראשון וחיללו, והוסיף עליו חומש. דחומש לא שייך בקדשי מובח בלא מום, דהא תם לא נפיק לחולין. והומם האי שני, מהו? כלומר, מי אמרין כיון דקדושה אחת היא – אינו מוסף בה חומש אחרנא, או דלמא: כיון דשני גופין ניהו – מוסף בה חומש. וכי אמר רבי יהושע הקדש שני אינו מוסף ביה חומש – כגון מתפס בעל מום לבדק הבית וחיללו בבעל מום אחר, דהאי לא מחדש בה מידי. אבל הכא דמתפס תם בבעל מום, דהאי חוי למזבח – "הקדש שני קרינן ביה, דההוא קמא לא חוי אלא לדמי, והאי חוי למזבח, וקדושה חדשה היא. אי שתי קדושות וגוף אחד מיבעיא ליה תיבעי ליה בלא הומם – קודם שאבד, אלא אבד, והפריש אחרת ונתכפר בו, נמצא הראשון וניתק לעולה, מהו? מי אמרין: הקדש שני הוא. שהרי נתכפר באחר, וזה טפל לו. ואם הומם ובא לחללו – לא יוסיף עליו חומש.

1 [אחר] אף על גב דקדיש באותה קדושה של הראשון חוזר וממיר.
2 או דלמא כל קרבן שקדוש באותה קדושה של הקרבן הראשון
3 שמכוחו הוא בא אין חוזר וממיר בו לאחר שכבר הראשון.
4 והמשיך רבי אבין להסתפק, ואם תימצא לומר הרי (-אשם זה)
5 אפילו שהוא גוף (אחד) [אחר] מכל מקום מכיון דבאותה קדושה
6 של הראשון קאים (-הוא עומד) אין חוזר וממיר בו, אלא - עדיין
7 יש להסתפק באופן שהמיר באשמו ואחר כך נתכפר באשם אחר
8 וניתק זה ראשון לעולה, מהו שיחזור וממיר בו. מי אמרינן, כי אמר
9 רבי יוחנן שאין ממיר חוזר וממיר, הני מילי - דין זה הוא דווקא
10 באותו הגוף ובאותה קדושה, אבל באותו הגוף לאחר שהתקדש
11 בקדושה אחרת חוזר וממיר, שכן שני גופים בקדושה אחת נחשבים
12 יותר לקרבן אחד מאשר שתי קדושות בגוף אחד. או דלמא, הוא
13 הדין אף על קדושה אחרת, דכיון דאותו הגוף שכבר המיר בו
14 הוא, אין חוזר וממיר בו.
15 מסיקה הגמרא: תיקו - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
16 הגמרא מביאה דין בחיוב חומש שנאמר בפדיון הקדש: אדם שהקדיש
17 דבר מה להקדש ובא לפדותו ולחללו על דמים, חייב להוסיף על דמי
18 פדיונו חמישית משויו, שנאמר במקדש בהמה טמאה שאינה ראיה
19 למזבח (ויקרא כו יג), ואם גאל וגאלה ויסף חמישתו על ערפך. ואמר
20 רבי יהושע בן לוי, דווקא על הקדש ראשון המקדש מוסיף חומש
21 כשמחללו, ואלו אין הקדש שני מוסיף חומש. שאם חילל את
22 הדבר הראשון שהקדיש על דבר אחר ודחתים בו את קדושתו,
23 ולאחר מכן בא לחלל את הדבר השני, אינו חייב בתוספת חומש.
24 ואמר רב פפא, מאי טעמא דרבי יהושע בן לוי, משום דאמר קרא
25 (שם כו טו) 'ואם המקדש יגאל את ביתו ויסף חמישית', ומכאן
26 שדווקא על ההקדש הראשון שמקדיש הוא חייב חומש בשעה
27 שמחללו, ולא על הדבר השני שמתפסם בו קדושה על ידי חילול.
28 הגמרא מביאה על דין זה את ספיקו של רבי אבין הדומה לספיקו
29 הקודם בדין תמורה: בעי (-הסתפק) רבי אבין, מי שהפריש אשם
30 להתכפר בו והומם, והוסיף עליו חומש וחללו על חבירו, ואבד
31 האשם השני ונתכפר הבעלים באשם אחר, וניתק אשם שני זה
32 לעולה לאחר שנמצא, ולאחר מכן הומם ובא לפדותו, מהו שיוסיף
33 עליו חומש.
34 וסברה הגמרא עתה שאין כוונת רבי אבין לאשם שהתחלל על אחר
35 וניתק השני לעולה, אלא בשני מקרים שונים הסתפק, ודבריו נחלקים
36 לשנים. הספק הראשון הוא באשם שהומם והתחלל על אחר
37 והתקדש השני תחתיו והומם גם הוא. האם משום שהשני הוא גוף
38 אחר, נחשב הקדש הראשון וחייבים חומש על פדיונו, או
39 מאחר שבא מכח הראשון וקדושה אחת לשניהם, הרי הוא נחשב
40 להקדש שני ואין חייבים עליו חומש. והספק השני הוא באשם שאבד
41 ונתכפר בעליו באחר וניתק הראשון לעולה לאחר שנמצא, ואחר כך
42 נפל בו מום. האם חייבים חומש על פדיונו משום שלגבי קדושת עולה
43 הוא נחשב להקדש ראשון, או מאחר שכבר התכפר באשם אחר,
44 וקרבן העולה שלשמו הוא מקריבו עתה טפל לקרבן הראשון, הרי
45 הוא נחשב מעתה להקדש שני, ואין חייבים חומש על פדיונו.
46 אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אבין, מאי קא מיבעיא ליה -
47 מהו עיקר ספיקו של רבי אבין, אם הסתפק האם חוזרים וממירים
48 בקדושה אחרת שזולה באותו הגוף לאחר שכבר המירו בו בעודו
49 בקדושתו הראשונה, אם כן לא ניבעי -אין לו להסתפק באשם
50 שהומם וחללו באחר האם חוזרים וממירים בשני או לא, שהרי
51 קדושה אחת בשני גופים היא. ואי הסתפק האם ממירים בגוף (אחד)
52 [אחר] הקדוש באותה קדושה של הגוף הראשון שכבר המירו בו,
53 ובגוף שהמיר באשם שהומם וחיללו על אחר, אם כן לא ניבעי באשם
54 שנתכפר בעליו באשם אחר וניתק לעולה, שהרי שתי קדושות בגוף
55 אחד הן.
56 מתרצת הגמרא: ורבי אבין תדא מגו תדא קא מיבעיא ליה - ספק
57 מתוך ספק הסתפק, קודם הסתפק באשם שהמירו והומם וחללו על
58 אחר מהו שיחזור וממיר בשני. מי (-האם) אמרינן שדווקא באשם
59 ראשון שכבר המיר בו הוא דאין חוזר וממיר, אבל בגוף (אחד)

1 והומם אשם זה וחללו על כבש אחר תמים, ואבד האשם השני
2 ונתכפר באשם אחר (ושלישין) ולאחר מכן נמצא האשם השני וניתק
3 מקדושת אשם לקדושת עולה, מהו שימיר בו באשם זה שנעשה
4 עולה. האם מאחר שהוא בא מכח האשם הראשון שכבר המירו בו
5 אין חוזרים וממירים בו, או מאחר שהוא גוף נפרד וגם קדושתו שונה
6 מקדושת הראשון (שכן הראשון אשם והוא עולה), חוזרים וממירים
7 בו.
8 אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אבין, מאי קא מיבעיא ליה -
9 באיזו סברה הסתפק רבי אבין, הלא ממה נפשך, אי הסתפק בשני
10 גופים וקדושה אחת - בשתי בהמות שהשניה באה מכח הראשונה
11 והתקדשה באותה קדושה כמותה, האם שתיהן נחשבות כקרבן אחד
12 ולאחר שהמיר בראשונה שוב אינו ממיר בשניה, אם כן תיבעי ליה
13 גם בלא מתכפר - באופן שלא התכפר באשם שלישי וניתק השני
14 לעולה אלא הוא עדיין עומד בקדושת אשם, האם מאחר שהוא גוף
15 נפרד מהראשון ממירים בו אפילו לאחר שהמירו בראשון, או מאחר
16 שהוא בא מכח הראשון שכבר המירו בו וגם קדושה אחת לשניהם
17 אין חוזרים וממירים בו. ואי הסתפק בשתי קדושות וגוף אחד -
18 בבהמה אחת שהמירו בה ולאחר מכן השתנתה קדושתה לקדושה
19 אחרת (וכגון שנשתנה שמה מאשם לעולה), האם היא נחשבת מעתה
20 לקרבן אחד וחוזרים וממירים בה, אם כן תיבעי ליה גם בלא הומם
21 - באופן שלא נפל מום באשם הראשון אלא שאבד האשם הראשון,
22 והתכפר באשם אחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, האם חוזרים
23 וממירים בו מאחר שיש בו עתה קדושה אחרת, או מאחר שכבר
24 המירו בגוף בהמה זו שוב אין חוזרים וממירים בה.
25 מתרצת הגמרא: ורבי אבין הסתפק שני ספיקות, ותדא מגו תדא
26 קמיבעיא ליה - והספק השני נולד מתוך הספק הראשון. שקודם
27 הסתפק באשם שהמיר בו ואחר כך הומם וחיללו על אחר, האם
28 חוזרים וממירים בשני או לא. ואחר כך הסתפק, שאפילו אם תימצא
29 (-תרצה) לפשוט ולומר שגם בשני גופין וקדושה אחת לא חוזרים
30 וממירים משום דבההיא קדושה הא איתמר בה תדא וימא -
31 שכבר המירו בקדושה זו פעם אחת, עדיין יש להסתפק בשני גופין
32 ושתי קדושות, וכגון שהומם האשם הראשון וחיללו על אחר וניתק
33 השני מאשם לעולה, מהו דינו. האם מאחר שהשני נבדל מהראשון
34 גם בגופו וגם בקדושתו חוזרים וממירים בו אפילו לאחר שכבר המירו
35 בראשון, או מאחר שבא מכח הראשון אין חוזרים וממירים בו.
36 מסיקה הגמרא: תיקו - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
37 הגמרא מביאה את דברי רבי אבין ואת המשא ומתן בדבריו באופן
38 אחר: לישנא אחרניא, בעי (-הסתפק) רבי אבין, לשיטת רבי יוחנן
39 דאמר אין ממירין וחוזרין וממירין באותו קרבן, אם הפריש אשם
40 להתכפר בו והמיר בו, ואחר כך הומם וחללו על אחר, מהו
41 שיחזור וממיר בשני. ועוד הסתפק, אם הפריש אשם והמיר בו, ואחר
42 כך נתכפר באשם אחר משום שנאבד הראשון, ושוב נמצא קרבן
43 וניתק זה לעולה משום שכבר נתכפר בקרבן אחר, מהו
44 שיחזור (-שיחזור) וממיר בו באותו אשם לאחר שנעקר לקדושה
45 אחרת של עולה.
46 אביי מקשה על דברי רבי אבין: אמר אבין, הי קא מיבעיא ליה -
47 מהו עיקר ספיקו של רבי אבין, אם הסתפק האם חוזרים וממירים
48 בקדושה אחרת שזולה באותו הגוף לאחר שכבר המירו בו בעודו
49 בקדושתו הראשונה, אם כן לא ניבעי -אין לו להסתפק באשם
50 שהומם וחללו באחר האם חוזרים וממירים בשני או לא, שהרי
51 קדושה אחת בשני גופים היא. ואי הסתפק האם ממירים בגוף (אחד)
52 [אחר] הקדוש באותה קדושה של הגוף הראשון שכבר המירו בו,
53 ובגוף שהמיר באשם שהומם וחיללו על אחר, אם כן לא ניבעי באשם
54 שנתכפר בעליו באשם אחר וניתק לעולה, שהרי שתי קדושות בגוף
55 אחד הן.
56 מתרצת הגמרא: ורבי אבין תדא מגו תדא קא מיבעיא ליה - ספק
57 מתוך ספק הסתפק, קודם הסתפק באשם שהמירו והומם וחללו על
58 אחר מהו שיחזור וממיר בשני. מי (-האם) אמרינן שדווקא באשם
59 ראשון שכבר המיר בו הוא דאין חוזר וממיר, אבל בגוף (אחד)

בקרבת שהפרישו לו אחרים, הוה אמינא שגזירת הקטוב הוא במה
שנאמר בו 'קרבנו לה' שדווקא כשהפריש קרבן מדידה [משלן]
הוא דמכפר בו, אבל מקרבן דאחרים לא מתכפר. קא משמע לן
הכתוב 'מלבד אשר תשיג ידו' שהוא מתכפר גם בקרבן שהפרישו לו
אחרים.
שואלת הגמרא: מאי הוי עולה – מה היא הכרעת הדין בספק האמור.
משיבה הגמרא: תא שמע, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן,
המקדיש קרבן על מנת שיתכפר בו חבירו והומוס, המקדיש מוסף
חומש כשמחללו, אבל אם המתכפר מחללו אינו מוסף חומש.
ואולם דין תמורה תלוי בכפרה, ומתכפר עושה תמורה בקרבן זה.
ועוד אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן: התורה תרומה מפירות שולו על
פירות טבל של אחרים, מוכת הנאה שולו. שכן אף שתרומה היא
ממון של שבט הכהונה, נתנה התורה לבעל הפירות את הזכות לתת
אותה לאיזה כהן שירצה, וזכות זו מסורה למי שהיה בעל הפירות
שנתרמו, ולא לבעל הטבל שעליו נתרמה התרומה. מאי מעמא של
דין זה, משום דאמר קרא (דברים כו יב) 'את כל מעשר תבואתך ונתת
וגו' ללוי, הרי שתלה הכתוב את הנתינה במי שהמעשר משלו.

משנה

אין ממידין, לא אכרין של בהמת חולין בעוקרין הקדושים בקדושת
מזבח, שאם אמר 'תהא רגל בהמת חולין זו תחת עובר הקדש שבמע
בהמה זו, אין זו תמורה. וכן לא ממידים עוקרין של חולין פאכרים
של בהמת קרבן, שאם אמר 'עובר שבמע בהמה חולין זו יהיה
תמורת רגל בהמת קרבן זו' אין זו תמורה. וכמו כן לא ממידים
עוקרין ואכרים [או אברים] בקרבנות שלימים, ולא בהמות חולין
שלימים בהן [בעוברים או באברים של קרבנות]. שכן אין תמורה
אלא בבהמות שלימות שכבר נולדו. וכן היא דעת חכמים. אבל רבי
יוסי אומר, ממידין אכרים של בהמות חולין בקרבנות שלימים,
אבל לא חולין שלימים בהן [ובאברים של קרבנות].
רבי יוסי מפרש את טעמו: אמר רבי יוסי, והלא בבעלי חיים
המקדשים למזבח, כל האומר 'תלה של בהמה זו קדושה לעולה'
מתפשטת הקדושה בכל גופה ונעשית הבהמה כולה עולה. אם כן
אף פשיאמר 'תלה של בהמת חולין זו תהיה תחת בהמת קרבן זו'
תחול התמורה ברגל בהמת החולין וממילא תתפשט ככולה, ותהא
הבהמה כולה תמורה תחתיה – תחת בהמת הקרבן.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בקדושת עוברים: אומר – נאמר
בבית המדרש, בר פדא אומר, אין קדושה חלה על עוקרין, ואם
אדם מקדיש למזבח עובר במעי בהמת חולין אינו קדוש להקרב על
גבי המזבח, ואם יקריבו לאחר שנולד מבלי שיקדישו הרי הוא
מביא חולין לעזרה. ורבי יוחנן אומר, קדושה חלה על עוקרין,
ואפשר להקדישם בפני עצמם, ולאחר שיוולדו יקריבו למזבח.
הגמרא מפרשת את שיטת רבי יוחנן על פי דבריו במקום אחר: ואודא
[והולך] רבי יוחנן למעמיה, דהרי אומר רבי יוחנן, מי שהקדיש
חטאת מעוקרת ואחר כך ילדה נקבה קודם שקרבה למזבח, אם
רצה בה עצמה מתכפר, ואם רצה ביוולדה מתכפר. ואין דין ולד
זה כדין ולד חטאת שהולך למיתה, שכן אינו קדוש מבחוץ אלא
הוא קדוש בפני עצמו. שהרי בשעה שהקדישו את האם הקדישו גם
אותו, והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות, שדין אחת מהן
להקרב והשניה תרעה עד שתסתאב ויפלו דמיה לעולת נדבת ציבור.
נמצא שדברי רבי יוחנן הסובר שאפשר להקדיש עובר בפני עצמו הם
לשיטתו במקדיש חטאת מעוברת, שהולך קדוש מבחוץ.
מפרשת הגמרא: וצריך – יש צורך בשתי המימרות של רבי יוחנן,
ואי אפשר ללמוד אחת מחבירתה. משום דאי אשמעינן רק בהך
מימרא קמיתא [ראשונה] שקדושה חלה על עוברים בפני עצמם
בלא שהקדיש את אמו, היינו אומרים שרק התם הוא קדוש, משום
דאמרינן.

או דילמא, כל שהשני קדוש באותה קדושה של הראשון הרי הוא
נחשב הקדש שני בקדושה זו, ואינו מוסף עליו חומש. ואם תימצא
לומר הדין [זה] גוף (אחר) [אחר] בין דבאותה קדושה של
הראשון קאים [הוא עומד] הרי הוא כהקדש ראשון ומוסיף עליו
חומש, אלא עדיין יש להסתפק אם נתכפר הבעלים באשם אחר
ונתקן זה הראשון לעולה ואחר כך הומוס הראשון ובא לחללו, מהו
דינו. כי [האם] מוסף חומש הוא רק באותו הגוף ובאותה
קדושה של ההקדש הראשון, אבל במקום שהשתנה לקדושה
אחרת לא מוסיפים חומש. או דילמא, בין דאותו הגוף של
הראשון הוא, מוסף עליו חומש. מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד
שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

חיוב חומש הוא רק על הבעלים שבא לפדות את קרבנו, ולא על אדם
אחר שבא לפדותו. והגמרא מביאה ספק בדין זה: בעי רמי בר
אם הקדיש אדם בהמה שלו על מנת שיתכפר בה חבירו ונפל בה
מום, האם המקדיש נחשב לבעלים והוא מוסף חומש כשמחללו,
או שמא (מכפר) [המתכפר] מוסף חומש כשמחללו, שכן מאחר
שהקרבן הוקדש לצרכו הרי הוא נחשב לבעלים עליו.

רבא פושט את הספק האמור: אמר רבא, אמר קרא (ויקרא כו טו), 'ואם
המקדיש ינאל את ביתו ויסוף חמישית כסף ערבך', הרי שחיוב חומש
תלוי במקדיש ולא במתכפר.

הגמרא מביאה ספק בדין תמורה הדומה לספק הקודם: בעי רמי בר
הקא, אם הקדיש אדם קרבן על מנת שיתכפר בו חבירו, מי נחשב
בעל הקרבן לענין תמורה, האם המקדיש עושה תמורה משום
שהקדיש בהמה שלו, או שמא המתכפר עושה תמורה, שכן מאחר
שהופרש הקרבן לצרכו הרי הוא נחשב לבעל הקרבן.

רבא מוכיח שמתכפר עושה תמורה: אמר רבא, הלא שנינו במשנה
להלן (ג) שאין דין תמורה נוהג בקרבן של ציבור ושל שותפים. ואם
תאמר שהמקדיש עושה תמורה, אם כן מצינו שגם בקרבן של
ציבור ושל שותפים עושין תמורה, וכגון דשני [שעשו] הציבור
שליח לאקדושי [להקדיש] בהמה לקרבן בעבורם, שהרי באופן זה
המקדיש שנחשב בעלים לענין תמורה הוא יחיד, ומדוע אומרת
המשנה שלא תיתכן תמורה בקרבן של ציבור ושותפים. אלא בהכרח
שהמתכפר עושה תמורה, ועל כן מאחר שהמתכפרים הם הציבור
והשותפים אין הם יכולים לעשות תמורה.

ועוד הוכיח רבא שמתכפר עושה תמורה, ממה דאמר רב נחמן אמר
רב הונא, הנא בברייתא, נאמר בקרבנות נזיר ביום מלאת ימי נזירותו
(במדבר 18) 'אשר יזר קרבנו לה' על נזיר, מלבד אשר תשיג ידו',
ויש לתמוה בכתוב זה, וכי נזיר נידון ב'השג יד' וחיוב קרבנותיו תלוי
במידת עשירותו, והרי חיובו קבוע בין בעשיר ובין בעני, כבש לאשם
כבשה לחטאת ואיל לשלמים. אלא הא כיצד מתפרש כתוב זה,
'קרבנו לה' על נזיר' אלו הם קרבנותיו שהפריש משלו, ו'מלבד
אשר תשיג ידו' אלו הם קרבנות שהפרישו לו אחרים לחיוב נזירותו
כדי שיתכפר בהם. וכונת הכתוב היא למי שעתה אין ידו משגת
להביא קרבנות משל עצמו אלא רק לאחר זמן תשיג ידו את דמי
קרבנותיו, שאחרים מפרישים אותם בעבורו. ומסיים רבא את ראייתו:
למאי הילכתא נאמר כתוב זה, אלימא לענין כפרה, ולהשמיענו
שהוא יכול להתכפר גם בקרבן שהפרישו אחרים בעבורו, הלא
פשימא דגם קרבן זה מכפר ליה, שהרי ניתן לו במתנה על ידי
המפריש והוא קרבן שלו לכל דבר, ולמה צריך הכתוב להשמיענו
זאת. אלא בהכרח שנאמר חידוש זה לענין תמורה, והכי קאמר,
כשם שהמפריש קרבן משלו עושה בו תמורה, כמו כן אף
כשהפרישו לו אחרים קרבן הרי הוא עושה בו תמורה. שמע מינה
בתר מתכפר אוליין, והוא עושה תמורה.

דוחה הגמרא: לא לענין תמורה נדרש הכתוב האמור, אלא לענין
(תמורה) [כפרה], שיכול הנזיר להתכפר גם על ידי קרבן שהפרישו
לו אחרים. וקא קשיא לך מהנה דקא יהבין ליה – ומה שהוקשה
לך הלא פשיטא שהוא מתכפר בו משום שניתן לו במתנה על ידי
המקדיש, לא קושיא היא. משום דאי לאו דרבי רחמנא [שלולא
שריבתי התורה] מ'מלבד אשר תשיג ידו' שאפשר להתכפר גם

או דלמא — כיון דשתי קדושות נגיהו, הוה ליה הקדש ראשון לענין זה, ומוסיף
חומש. **הוא מנו חרא** — כלומר, סיפא דבעיית דרבי אבין ארישא דמילתא קאי, ולא
מילתא אחרייתא דאי. אלא שני גופין ושתי קדושות בעי. **ואם תמצא לומר קאמר** —
אם תמצא לומר, היינו חרא מגו חרא. **מהו** — מי אמרין. כיון דשני גופין ושתי
קדושות נגיהו — לא מקרי "הקדש שני",

ומוסיף חומש, דהא ברא קדושה ודאי גופא
לא אתוסף חומשו. או דלמא: סוף סוף, מכא
קמא (קא) אתא (מעיקרא), ו"הקדש שני" הוא
לגבי חומש. לישנא אחרינא ירושלמי,
ובלישנא בתרא דלעיל, דבעיא דרבי אבין גבי
תמורה גרסינן לה נמי הכא, ופירושי מפרש.
מקריש מוסיף חומש ואז מתכפר מוסיף
חומש — דקיימא לן (כבא מציעא נגב),
הבעלים מוסיפין חומש אם פודין את הקדש,
ואם אחרים פודין — אפי' מוסיפין חומש.
הלכך הפריש זה קרבן לכפרת חבירו, והומם,
מאן הוה בעלים דידיה, (חזו) דאי פריק ליה
לוסיף חומש? מקריש הוי בעלים, אבל
מתכפר — כאדור דמי, ואינו מוסיף. או
מתכפר הוה בעלים דידיה. **אם כן** — דמקריש
עושה תמורה, מצינו תמורה בצבור ושותפין.
והיכי דמי — כגון דשוי צבור או שותפין
שליח לאקדושי קרבן עלייהו. דהשתא הוי
מקריש יחיד, קרינא ביה "קרבן יחיד", אי בתר
דידיה אזלינן. אתנן תנן בשליחי מתניתין.
הציבור והשותפין אף עושה תמורה. אלא
בתר מתכפר אזלינן, הלכך אין קרבנו עושה
תמורה, הואיל ורבים מתכפרין בו, ולא
קרינא ביה "קרבן יחיד". ואנן גמרינן לקמן
ממעשר דקרבן עושה תמורה, ולא
דציבור ושותפין. השני יד — היינו קרבן עולה
וידור. והלא קרבן נזיר קבוע הוא, בין עשיר
בין עני. **הא כיצד** — הכי קאמר קרא: קרבנו
שהפריש הוא משלו יביא על נדרו, "מלכד
אשר תשיג ידו" — מלכד אותו שאינו יכול
להפריש משלו, שעני הוא, ותשיג ידו לאחר
זמן, שאחרים יתנו לו — יביאנו נמי, ויצא.
לענין כפרה — לאשמעין דיכול להחכר
בבהמה שחפרש אחר לציבור. מה כשהפריש
הוא משלו — הוא עושה בו תמורה ולא
אחר. אף כשהפרישו לו אחרים — הוא עושה
בו תמורה ולא אחר. מדידה הוא דמתכפר
— דכתיב: "קרבנו לה". טובת הנאה שלו —
של תורם הוי טובת הנאה. שבידו ליתנו
לאיזה כוח שירצה, ולא למי שירצה. עלי.
דכתיב **את כל מעשר וגו'** — "כי תכלה
לעשר" וגו' — משמע, מי שנוטל המעשר
מתבואה שבידו ליתנו למי שירצה, ולא ביד
חבירו שנתנם עלי. טובת הנאה — דבר
מועט מקבל מ ישראל על מנת שיתן כל
תרומותיו לבן ביתו כהן. **משנה לא אברים**
דחולין **בעובדין** — דהקדש. שאם אמר "והא
רגל בהמה זו תמורת עובר הקדש שבמעי
בהמה זו" — אין הקדושה חלה על האבר.
ואין עובדין כאברין — שאם אמר "הרי עובר

או דילמא: כל אותה קדושה אינו מוסיף חומש. ואם
תימצא לומר הדין גוף אחד, בין דבאותה קדושה קאים
— מוסיף חומש, אלא נתכפר באחר, וניתק זה לעולה
מהו? פי מוסיף חומש — באותו הגוף באותה קדושה,
אבל בקדושה אחרת — לא. או דילמא: בין דאותו הגוף
הוא — מוסיף חומש? תיקו. **פעי רמי בר חמא: מקריש**
מוסיף חומש, או מכפר מוסיף חומש? אמר רבא: אמר
קרא "ואם המקריש יגאל את ביתו" — מקריש ולא
מתכפר. פעי רמי בר חמא: מקריש עושה תמורה,
או מתכפר עושה תמורה? אמר רבא: אם כן,
מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה, כגון דשוי שליח
לאקדושי. ועוד, דאמר רב נחמן, אמר רב הונא,
תנא: "קרפנו לה' על נזרו מלכד אשר תשיג ידו",
וכי נזיר נידון בהשג יד? הא כיצד? "קרפנו לה' על
נזרו" — שהפריש משלו, "מלכד אשר תשיג ידו" —
שהפרישו לו אחרים. למאי הילכתא? אילימא לענין
כפרה — פשיטא דמכפר ליה! אלא — לענין תמורה,
והכי קאמר: אף כשהפרישו לו אחרים — עושה
תמורה, שמע מינה — בתר מתכפר אזלינן! לא, לענין
תמורה. ודקא קשיא לך — מתנה דקא יהבין ליה, אי
לאו דרבי רחמנא "מלכד אשר תשיג ידו", הוה
אמינא: גזירת הכתוב הוא — "קרפנו" — מדידה הוא
דמכפר, מדאחרים לא, קא משמע לן. מאי הוי עלה?
תא שמע, דאמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן: מקריש
מוסיף חומש ומתכפר עושה תמורה, תורם משלו על
של אחרים — טובת הנאה שלו. מאי טעמא? אמר
קרא: "את כל מעשר תבואתך... ונתת" וגו'. משנה
אין ממירין לא אברין עובדין, ולא עובדין פאברים, ולא
עובדין ואברים בשלימים, ולא שלימים בהן. רבי יוסי
אומר: ממירין אברים בשלימים, אבל לא שלימים בהן.
אמר רבי יוסי: והלא במקדשין, האומר "רגלה של זו
עולה" — כולה עולה, אף כשיאמר "רגלה של זו תחת
זו" — תהא כולה תמורה תחתיה. גמרא אתמר, בר
פדא אמר: אין קדושה חלה על עובדין. רבי יוחנן אמר:
קדושה חלה על עובדין. ואזרא רבי יוחנן למעמיה,
דאמר רבי יוחנן: הקדש חטאת מעוברת וילדה,
רצה — בה מתכפר, רצה — כולדה מתכפר. וצריכא,
דאי אשמעינן בהך קמייא — התם הוא דאקדשיה
לעוברת

אמר רבא אם כן — פירושו: אי מקריש עושה תמורה — מצינו ציבור ושותפין עושין
תמורה. כגון דשוי שליח לאקדושיה. אבל לא מצינו למימר: אי מתכפר
עושה תמורה — מצינו צבור ושותפין עושין תמורה, כגון דאיתקדשו בהמה להחכר
בה ידידי. דכיון דידיד מתכפר בה — לאו דציבור היא, אלא ידידי. **איתמר** בר פדא
— זהו בר פדא בן אחותו של בר קפרא
כדיאותא פרק קמא דמעילה (דב). אמר לו,
בר קפרא לבר פדא בן אחותו, ראה מה אתה
שואלני למחר בבית המדרש. ואין זה בן פדת,
דבן פדת הוא רבי אלעזר בן פדת. **ואין**
קדושה חלה על העובדים — שאם הקדיש
עובר במעי אמו בהמת חולין — אינו קדוש
ליקרב. ואי מקריב ליה כשנולד, ולא
אקדשיה משנולד — מיייתי חולין בעורה. ואם
הפריש חטאת מעוברת — לא הוה כשתי
חטאות לאחירות. דעובר מכא אימיה הוא
דקריש ולא מכא עצמו, והוי כולד חטאת
ולמיתה אויל. וכן לכל דבריו הרי הוא
כולדות קדשים, ולא כתחילת הקדש. **ורבי**
יוחנן אמר קדושה חלה על העוברין — ואם
הקדיש עובר במעי אמו חולין — קדוש. ואם
הפריש חטאת מעוברת — הוי כמפריש שתי
חטאות לאחירות. ולא הוי כולד חטאת, אלא
הולד קדושתו קדושת הפה מכא האדם ולא
מכא האם. לא מצינו ולד חטאת דאויל
למיתה, אלא במקריש חטאת ירקנית
ועיברה.

ואזרא רבי יוחנן לטעמיה (וכר) רצה בולדה
מתכפר — פירושו: ואין צריך קדושה
אחרת, והוי כמפריש שתי חטאות לאחירות.
שמע מינה דאית ליה לרבי יוחנן קדושה חלה
על העוברין. דאי סלקא דעתך אחר קדושה
חלה — יצטרך קדושה אחרת אחר שנולד.
אבל אין לפרש מדלא אויל למיתה שמע מינה
דקדושה חלה, והא (אי) אפשר לומר דאף על
גב דאין קדושה חלה על העובר — אפילו הכי
לא אויל הולד למיתה, דשמעין ליה לרבי
יוחנן דאית ליה שיעור — משויר. ואי אמר על
בהמה של חולין: "היא קדש וילד חולין" —
הרשות בידו, דעובר לאו ירך אמו הוא. וכן
מפרש התלמוד לקמן פרק "כיצד מערימין"
(כה.א). אלא עיקר ההוכחה הוא דמקאמר
"רצה בולדה מתכפר", ומשמע דאין צריך
לאקדושה זימנא אחרייתא אחר שנולד.
דמשקדושי האם — הולד קדוש על פיו, ולא
מכא האם. וקצת קשה: מה שפירש רש"י וז"ל
לבר פדא, דאמר אין קדושה חלה על
העוברין, ותפאק מינה דאם הפריש חטאת
מעוברת הוה ליה ולד חטאת, ולמיתה אזלא
— מנלן דלמא אף על גב דאין קדושה חלה
— לא אויל למיתה, דשמא אית ליה שיעור —
משויר, ולא ירך אמו הוא. כדפירשנו ויש
לומר: דעל כרחך אית ליה לבר פדא שיעור
— אינו משויר, דאם לא כן תקשה ליה
ממתניתין (ולד שלמים) פרק "כיצד
מערימין"

שבמעי בהמת חולין זו תמורת רגל בהמת קדש זו" — אין העובר קדוש. ולא אברין ועובדין — דחולין בשלימים קדש. ולא שלימין
אברין בשלימין — אמר "הרי רגל בהמת חולין זו תמורת תחת בהמת קדש זו" — חלה תמורה על האבר, ופשטה לה בכל הבהמה, והיא תמורה כולה וקרבנה. ולא שלימין
בהן — דאין כח באבר אחד של בהמת קדש לעשות תמורה. והלא במוקדשים — כלומר, בתחילת החקדש, כשמקדישו, אם אמר "רגלה של זו עולה". כדמפרש טעמא לקמן
בגמרא. **גמרא אין קדושה חלה על העובדין** — אם הקדיש עובר במעי בהמה — אינו קדוש ליקרב, ואם מקריב ליה כשנולד, ולא אקדשיה משנולד — מיייתי חולין לעורה.
ואם הפריש חטאת מעוברת — לא הוה כשתי חטאות לאחירות, דעובר מכא אמייה הוא דקריש ולא מכא עצמו, והוי כולד חטאת ולמיתה אויל. וכן לכל דבריו הרי הוא כולד
קדשים, ולא כתחילת הקדש. **רצה בולדה מתכפר** — דכי אמרין וילד חטאת למיתה אויל — היינו היכא דמפריש חטאתו, ונתעברה וילדה, דהולכה למשה סניני נגיהו חמש
חטאות מתות, והכי גמירי לה דמתה. אבל אי אפרשה מעוברת — חשוב עובר כבהמה אחרת, וחיללא עליה קדושה באנפא נפשיה, והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחירות,
דמתכפר באיזו שירצה והשניה תרעה. אלמא קדושה חלה על העוברין.

מערמינ' (תמורה כדב.) האומר "ולדה של זו עולה" – הרי זו וולד שלמים. ואי אית ליה לבר פדא דשיירו משוירי – אמאי ולדה שלמים? הא אי בעי הוה משוירי הולד בחולין דבשלמא רבי יוחנן דאמר קדושה חלה על העוברין מיד, דאמר "היא שלמים" – דעתיה נמי לקדושי הולד בשלמים, והוי הולד שלמים על קדושת פיה, ולא מטוניה דאם. אבל לבר פדא דאמר

קדושה אינה חלה על העוברין – אם חולד קדש על פיו אלא מכא דאם. ואם סבירא ליה דשיירו משוירי, אמאי אין חולד עולה? אלא שמע מינה דצריך לומר דמיד האם קדושה קדש חולד מכא האם. ואם תאמר: כיון דאין קדושה חלה על העוברין, היכי קאמר "ולדה עולה והיא שלמים" – דבריו קיימינ' ויש לומר: דלדמים קאמר. ואם תאמר: היכי אפשר דקדושה חלה על העוברין, והא אמר דאסור להקדיש מחוסר זמן, ולקמן אמרין (פרק) "כיצד מערימין על הבכור" (שם): המכבדת שהיתה מעוברת, אמר "מה שבמעי בהמה, אם זכר – עולה". אלמא דאפילו לבתולה מצי מקדיש ליה, ומאי שנא מחוסר זמן? ויש לומר: דקודם שנולד מצי מקדיש ליה, ומייתי ליה בבכורות (יד,א) מקרא.

אבל הכא דאקדישה לאימיה הוא בכלל אימיה – וקשה להרב רבינו מר' למה לי להאי צריכותא? לימא בהדיא דאי אשמועינן קמיימא – הוה אמנא דשיירו אינו משוירי, ולחכי איצטרך למימר "רצה בולדה מתכפר", לאשמועינן דשיירו משוירי כדפירש. ועוד קשה: דהיכי מצי למימר דהוא בכלל אימיה לא קדיש? התנן בהדיא פרק "כיצד מערימין" (תמורה כה,א): "היא שלמים וולדה עולה" – הרי זה ולד שלמים, אלמא קדש הוא בכלל אימיה! ויש לומר דהכי פירושו: הוא בכלל אימיה לא קדש על פי האדם, אלא מטוניה דאמו הוא קדוש, דעובר ירך אמו הוא, ואי שיירו – אינו משוירי. משום הכי איצטרך בבתייתא לאשמועינן דקדוש חולד על פי האדם, ולא מטוניה דאמו. ה"ר. ב' ינאי חיה קדושת דמים – וקשה: אם כן מאי קאמר פרק "כיצד מערימין" (תמורה כדב.) סיפא דהאי "ולדה שני זכרים, אחד מהן יקרב עולה", כיון דלית ליה אלא קדושת דמים – אמאי יקרב עולה? ואי אמרת דימכר לצרכי עולה – הא קתני התם: והשני ימכר לצרכי עולה. ואם כן מה בין ראשון לשני? וצריך לומר: כיון דנחת בראשון קדושת דמים – נחת ביה נמי קדושת הגוף. **אימורי** הוא דלא מימר הא מקדש קדישי עוברין – דאי לא קדישי, פשיטא דאין ממירין שלמים (בהן) דחולין (בהן), והבא לא מצי לתרצוי קדושת דמים כדלעיל, דהא אין עושין תמורה. **הא**

בשלימין דהקדש. דמשמע: תמורה הוא דלא עבדי אברין לבהמת חולין, לחול קדושת תמורה על גוף הבהמה משום אבר ידיה שהמירו בשלם דקדש – הא מקדש קדש אברין בתחילת הקדש. אם הקדיש אבר אחד – פשטה קדושה בכלה. דהאי תנא הא סברא אית ליה, מדקמדר ליה רבי יוסי: והלא במקדשין האומר "רגלה של זו עולה כולה עולה", מכלל דמודה תנא קמא בתחילת הקדש, שאם הקדיש אבר אחד – פשטה קדושה בכלה. ורבי שמעון דהוי בר זוגיה דרבי יוסי, לקמן בבביתא, דאמר: בתחילת הקדש כולה עולה, ואשמועינן גבי תמורה דלא. אי משום דדריש "בהמה בבהמה" אי משום דמקיש תמורה למעשר כסיפא דפרקין (ג,א): מה מעשר קרבן יחיד בו, ומההוא הקישא גופיה ליה, דמה מעשר אינו נוהג באברין – אף תמורה אינה נוהגת באברין. והכי אמרין בפרק "בהמה המקשה" (חולין סט,ב). **האמר** רבי יהודה – לקמן בבביתא, דלא פשטה קדושה בכלה. **הכא במאי עסקינן** – דדייקנן: הא שלא על ידי תמורה – קדשה כל הבהמה על ידי אבר אחד. כגון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו – דאמר לקמן: מודה רבי יהודה בדבר ששטה אותו טרפה, כגון אם הקדיש רגליה מן הארכובה ומלמעלה – הרי כולה עולה. ובתמורה לא דרשינן "בהמה בבהמה", מקדישין **אברין ועוברין** – לקמן היא, פרק שני (טז,ב): חומר בקדשים מבתמורה, וקחשיב חומרי, וקתני לך הכי: מקדישין אברין ועוברין, אבל לא ממירין.

לעוברא גופיה – בפני עצמו. הלכך חיילא קדושה עליה. לישנא אחרת: מאי קא משמע לן רבי יוחנן – אם שיירו משוירי, ועובר לאו ירך אמו הוא. דמדחשיב ליה רבי יוחנן באנפי נפשיה, ולא כולד חטאת דאזיל למיתה – שמע מינה דאי הוה בעי לשיוריה לעובר לקדושה אחרת – משוירי. כגון אם אמר "זו תהא חטאת ועוברא עולה" – דבריו קיימין, דעובר לאו ירך אמו

הוא. או אם שיירו, לומר: היא חטאת וולדה חולין – הוי. ולבר פדא לא חשיב עובר למהוי באנפי נפשיה, והכי דאקדישה לאימיה ושיירו לולד לקדושה אחרת – אינו קדוש, והוה ליה ולד חטאת ואזיל למיתה. ואם אמר "ולדה חולין" – לא אמר כלום. ולמאן דאמר דולד קדישין במעי אמן הן קדושין – קדיש לאלתר, ולמאן דאמר בהוייתן הן קדושין – קדוש לכשווולד. ותרת' למה לי בו? – הא שמעינן ליה מקמייתא דאמר: קדושה חלה על העוברין, מכלל דבהמה באנפי נפשה חשובה חולד. חזי לגופיה – שהאם קדושה קדושת הגוף לקרב. כיצד מערימין על הבכור – להפקיעו מכוח וליתנות הוא בו. ילדה זכר הרי הוא עולה – ומקריבו לחובתו, ויצא אם היה מחויב עולה. משום דקדושת עולה קדמה לחיילא עליה, דבבכורה לא קדיש עד שתקדישו רחם, ותו לא אתיאי בכורה ומפקעא לקדושת עולה. אלמא, קדיש עובר, וקשיא לבר פדא. קדושת דמים – שימכרו ויביא בדמיו עולה. אבל הוא גופיה לא קדיש קדושת הגוף, אלא נמכר בלא מום. והתנן – בניחוחא. חייבין בבכורה – אם נקבות הן, ולאחר פדיון ביכר. **[אלמא]** דאלימא קדושת דמים – דכין דקדם מום קבוע להקדש – לא קדיש מעקרא אלא לדמי. מותרת האם בגיזה – דהא לא אקדיש גופה. כחוש עובר – דעבודת האם מכחשא ליה לעובר, אלמא קדיש עובר. והתנן – בניחוחא. **ויצאין** לחולין – סיפא דרך מתניין דאמרת לעיל היא: כל הקדשים שקדם כר', וקתני סיפא: **ויצאין** לחולין. כשנפדין, ליגזו ליעבד. שמוחין בגיזה ועבודה לאחר פדיון, הואיל וקדם מום קבוע להקדש, דלא וקדשוה קדושת הגוף, בפרק שני דבכורות (יד,א). **איתביה** – רבי ירמיה לרבי זירא. **אין ממירין בו?** – מתניתין היא, וקתני: לא שלימין בה. **אמורי** הוא דלא מימר – משום דבתמורה כתיב "בהמה בבהמה", ועובר לאו בהמה הוא. **הא** מיקדש קדיש – עוברין. דאי לא קדש – פשיטא דאין ממירין שלימין דחולין בהן. והתנן **אין** חולד עושה תמורה – דאי לא קדש – פשיטא דאין ממירין **אין** חולד עושה תמורה. **הא** במאי עסקינן, דחשוב הקדש ראשון. רבי יהודה **היא** – במתניתין קאמר רבי יהודה: ולד עושה תמורה. **אי** רבי יהודה – רשא היכי מתוקמא? דקתני: אין ממירין אברין דחולין

הכי

ותפטרנו ממצות נתינה לכהן. **אמר** ליה רבי זירא, **אין** – גם קדושת
 דמים מפקיעה מן הבכורה. **והתנן** – וכן שנינו בבכורות (יד), **כל**
הקדשים שנקדשו מום קבוע להקדש – שקודם הוממו ואחר כך
 הוקדשו] ואחר כך נפדו ופקעה קדושתם, אם הן נקבות וילדו לאחר
 מכן, הרי הם תיביין בבכורה, ובכורותיהם מתקדשים בקדושת
 בכורה ונתינים לכהן. וכמו כן הם חייבים בפתילות כהונה של זרוע
 לחיים וקיבה, כדן בהמות חולין. **טעמא** – ויש לדייק בטעם המשנה,
 דווקא לאחר שנפדו אמרה דהם תיביין בבכורה ובשאר מתנות,
אבל קודם שנפדו ועדיין יש בהם קדושת דמים הרי הם פטורין
 מבכורה. והרי אם קדם מומם להקדש אין בהם אלא קדושת דמים
 בלבד, **[אלמא]** – ומוכח מכאן דאלמא קדושת דמים דמפקע ליה
 – ולהפקיע מדן בכורה.
 עוד איתביה רבי ירמיה לרבי זירא על בר פדא, הלא שנינו
 בברייתא, **האומר על בהמתו המעוברת מזה שבמעיה של זו יהיה**
קדוש לעולה, מותרת בהמה בגיזה שכן היא עצמה אינה קדושה,
 ואולם אסורה היא בעבודה משום כחוש העובר שבה, שכן עבודת
 האם מכחישה את העובר הקדוש שבמעיה. ומוכח מכאן שאפשר
 להקדיש את העובר ללא האם, ולא כדברי בר פדא. **אמר** ליה רבי
 זירא, **הא** ברייתא נמי מדברת בעובר שהוקדש בקדושת דמים
 לעולה.
 חור רבי ירמיה והקשה לו, ומי **אלימא** – [וכי חזקה] דיה קדושת
 דמים של העובר דאסירא ליה – [וכדי לאסור את האם] בעבודה,
 והרי איסור עבודה שנאמר בקדשים אינו אלא בבהמה הקדושה
 בקדושת הגוף למזבח. **אמר** ליה רבי זירא, **אין** – גם בהמה הקדושה
 בקדושת דמים למזבח אסורה בעבודה. **והתנן** – שכן שנינו במשנה
 (שם), שכל הקדשים שקדם מומן את הקדשם ונפדו ויצאין לחולין
 ומותרים ליגז ולעבד. ויש לדייק, **טעמא** שמוותרים בעבודה הוא
 דווקא משום דנפדו, הא קודם שנפדו אסורין בעבודה, ואפילו
 שאין בהם אלא קדושת דמים בלבד. **אלמא** – [ומוכח מכאן] שאלמא
 קדושת דמים (אסורין ליה) [דאסורה לה] לבהמה בעבודה. ואסור
 חכמים לעבוד בבהמות הקדושות בקדושת דמים כדי שלא יבאו
 לעבוד בבהמות הקדושות בקדושת הגוף, כמבואר בבכורות (יד).
 עוד איתביה רבי ירמיה לרבי זירא, הלא שנינו במשנתנו **אין**
ממירין לא אברין בעוברין, ולא עוברין באברין וכו' ולא שלמים
 בהם (בעוברים). ומשמע **אימורי** – [להמיר] הוא דלא מימר, הא
 הם עצמם מיגרש קדשי בקדושת הגוף, שאם לא כן למה הוצרכה
 המשנה לומר שאין ממירים בהם, ולא כדברי בר פדא שאין קדושה
 חלה על העוברים כלל. **אמר** ליה רבי זירא, דין המשנה בולדי
 קדשים הוא אמור, דקדשי וקדשי – שהם קדושים ועומדים מכח
 אמם, ועליהם נאמר שאין ממירים בהם.
 חור רבי ירמיה והקשה: **אי** מדברת המשנה בולד בהמת קדשים,
 הלא משמע מדבריה שדווקא במעי אמן הוא דלא עבדין – [אינם
 עושים] תמורה, **הא אברין עבדין** – אבל לאחר שנולדו ויצאו לחוץ
 עושים תמורה. **והא (תניא) [תנן] להלן (בבב)**, שאין הולד של קדשים
 עושה תמורה אפילו לאחר שנולד, ואם כן בהכרח לא מדברת
 המשנה בעובר של בהמת קדשים אלא בעובר של בהמת חולין
 שהוקדש בפני עצמו. השיבו רבי זירא, **הא מני** – משנתנו בשיטת
 רבי יהודה היא שניה. דאמר רבי יהודה במשנה שם, שגם הולד
 של קדשים עושה תמורה.
 שוב הקשה לו רבי ירמיה: **אי** משנתנו שניה בשיטת רבי יהודה,
 הלא יקשה על תחילת דבריה אין ממירים אברים [של חולין]
 בשלמים [של קדשים], שמשמע מזה שדווקא תמורה הוא דלא
 עבדין, הא בהקדש סתם קדשי וחלה קדושה בבהמה כולה.
 והא **אמר רבי יהודה** בברייתא להלן (א) **שאברין לא קדשי** בקדושת
 הקרבה, ואין מתפשטת קדושתם בבהמה כולה. אם כן בהכרח שאין
 המשנה שניה בשיטת רבי יהודה אלא בשיטת חכמים, ולשיטתם
 שאין ולד קדשים עושה תמורה בהכרח מדברת המשנה בעובר של
 בהמת חולין שהוקדש בפני עצמו, ושוב יקשה על בר פדא הסובר

לעובר גופיה – שהקדיש את העובר בפני עצמו, **אבל הא**
 במקדיש מעוברת דאקדשיה לאימיה – שהקדיש את האם, יש מקום
 לומר (הא) **[אימא שהוא]** בכלל קדושת אימיה – [אמו], ולא קדוש
 בפני עצמו אלא מכח אמו, ויהיה דינו כולד חטאת שהולך למיתה.
ואי אשמעין את דינו של רבי יוחנן בברייתא – במימרתו השניה
 במקדיש מעוברת, היינו אומרים שרק היתם הוא בידו להקדיש את
 העובר מכח פיו, משום דאקדשיה לה לאמו וכל מה דאית [יש]
 בה, וכשם שחל ההקדש על האם כמו כן הוא חל גם על העובר. **אבל**
הא דאקדשיה ליה לעובר בלא אמו, יש מקום לומר בינו דליתיה
אברא לא קדשי – מאחר שעדיין לא יצא מחוץ למעי אמו אי אפשר
 להקדישו. על כן צריכא – [נצרכות] שתי מימרות רבי יוחנן,
 להשמיענו שאפשר להקדיש את העובר בקדושת פה גם יחד עם אמו
 וגם לבדו.
 הגמרא מביאה צריכותא זו בלשון אחרת: **לישנא אחרנא, מאי קא**
משמע לן רבי יוחנן במימרתו השניה, שאם שידו לעובר הרי הוא
 משוייר ונשאר חולין, ומשום שעובר לא ירך אמו הוא, ועל כן
 אפשר להפרידו מקדושת האם ולהקדישו בקדושה אחרת, או
 להשאירו חולין ולא להקדישו כלל. ומשום כן סובר רבי יוחנן, שאם
 הקדיש את העובר יחד עם אמו הרי הוא קדוש מכח עצמו ולא מכח
 אמו, שכן היה בדעתו להפרידו מהאם ולהקדישו בפני עצמו, ועל כן
 אין דינו כולד חטאת.
 מקשה הגמרא: **והרתי למה לי** – מדוע צריך את שתי מימרות רבי
 יוחנן, הלא מאחר שהשמיענו במימרא השניה שעובר לא ירך אמו,
 מובן מאליו שאפשר להקדישו לבדו בלא אמו. וכן מכך שאמר
 שאפשר להקדישו לבדו, מוכח שגם שכמקדישו עם אמו אינו קדוש
 מכוזה אלא מכח עצמו. מתרצת הגמרא: **צריכא** לשתי מימרות רבי
 יוחנן, משום דאי אתמר רק בהא – במקדיש מעוברת שהעובר קדוש
 מכח עצמו, היינו אומרים שזה הוא משום דאימיה חזיא לגופיה –
 שאמו ראויה להקרב בעצמה, ומגן דנחתא קדושה לה נחתא נמי
 לולד – ומתוך שיוצאת קדושה על האם יורדת קדושה עצמית גם על
 העובר. **אבל איך** – במקדיש את העובר לבדו שמא לא תחול עליו
 קדושה. **קא משמע** לן רבי יוחנן הדין – שגם באופן זה העובר קדוש.
ואי אתמר בהא – במקדיש עובר לבדו שהוא קדוש, היינו אומרים
 שהוא משום דקא מפרש בפיו שתחול קדושה על (האם) הולד,
אבל הדין דמקדיש מעוברת, שלא פירש בפיו שהוא מקדיש גם את
 העובר, שמא לא יתקדש העובר כלל. על כן צריכא – [הוצרך] רבי
 יוחנן להשמיענו, שמאחר שהקדיש את האם מן הסתם היה בדעתו
 להקדיש גם את העובר.
 הגמרא מביאה כמה קושיות על שיטת בר פדא שאין קדושה חלה על
 עוברים: **יתבי** – [ישב] רבי זירא וקאמר להא שמעתא של בר פדא.
איתביה רבי ירמיה לרבי זירא על בר פדא, הלא שנינו במשנה (להלן
 בבב) **ביצד מערימין על הבכור** בהמה כדי להפקיעו ממצות נתינתו
 לכהן, בהמה המבכרת – [שעדיין אין ילדה] שהיתה מעוברת
 והעובר שבמעיה עומד להתקדש בבכורה לכשיולד, **אמר** בעל
 בהמה **מה שבמעיה של זו יהיה קדוש לעולה** שאם לבסוף ילדה
 זכר הרי זו עולה. ומקריבו הבעלים בעצמו, ואם היה מחויב עולה
 יוצא בו ידי חובתו, ואינו חייב ליתנו לכהן. שכן מאחר שהקדישו
 בקדושת עולה בעודו עובר, ואילו קדושת בכור אינה חלה עד שעת
 יציאתו, לא יכולה קדושת הבכורה לבוא ולהפקיע מידי קדושת
 עולה שקדמה לה. **אלמא** – מוכח מדברי המשנה שקדוש עובר
 שהוקדש במעי אמו, ולא כדברי בר פדא שאמר אין קדושה חלה על
 עוברים.
אמר ליה רבי זירא, כי מתניא הדין – מה שנשנה במשנה זו
 שהבעלים מקדיש את העובר לעולה מדובר במקדישו בקדושת
 דמים לעולה ולא בקדושת הגוף, ורק על קדושת הגוף אמר בר פדא
 שאינה חלה על העוברים.
 חור רבי ירמיה ושאלו: **מי אלימא** – [וכי חזקה] דיה קדושת דמים
 דקא מפקעא ליה – [שמפקיעה] את הבכור מן קדושת הבכורה,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

יז אף על פי שהשלחן צריך להיות ערוך ומסודר מבעוד יום כמו שנתבאר בפסמן ר"ס⁹³ מפל מקום אין
מביאים אותו למקום הסעודה עד אחר הקידוש כדי שיהא ניכר שבא לכבוד שבת⁹⁴ ואם הביאו קודם קידוש
צריך לפרוס עליו מפה לכסותו באילו אינו כאן עד אחר קידוש כדי שיתראה פאלו הובא עתה לכבוד שבת.
במה דברים אמורים בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים כל אחד שלחנו לפניו ולא היה להם טורח להפסיק
ולהביאם אחר קידוש אבל עכשיו ששלחנות שלנו גדולים וטורח להביאם אחר הקידוש ולהפסיק בין קידוש
לסעודה נהגין להביאו לכתחלה קודם קידוש ולפרוס מפה לכסות הפת מאיבא עד אחר הקידוש מרמז⁹⁵ בין שמקדש

הלכתא רבתא

שתהיה הפת מכוסה בשעת ברכת המוציא⁹⁶, ורבים
מקפידים לברך 'המוציא' בעוד החלות מכוסות⁹⁷ (לאחר
שורשמים על הפת עם הסכין חוזרים ומכסים אותה לברכת המוציא,
ובברכת המוציא אוחרים הפת בידים מתחת לכיסוי).
מר] עד אחר הקידוש - אף שמשמע שבימיהם לא היתה
כלל פת על השלחן בשעת הקידוש, מכל מקום בימינו יש
להקפיד שיהיה לפניו לחם-משנה בשעת הקידוש,
אבל אין צריך להקפיד על זה בקדוש היום שעושה בבית
הכנסת ואוכל לאחריו מיני מזונות - שאינו עיקר
סעודתו¹⁰⁰.

מא] לכסות הפת - מדברי רבינו לא משמע להקפיד
במיוחד על מפה לבנה⁹⁸.
ומכל מקום גם כיסוי שקוף נחשב ככיסוי - אפילו לטעם
'שלא יראה הפת בשתו'⁹⁹.
מב] לכסות הפת - אנשים רבים היושבים סביב כמה
שולחנות ויוצאים ידי חובתם בקידוש אחד, ומונחת פת
בכל שלחן - אין צריך לכסות אלא פת שמברכים עליה
לחם משנה⁹⁷, וכל-שכן שאין צריך לכסות מיני מזונות
הנמצאים על השלחן.
מג] עד אחר הקידוש - משמע שלכל הטעמים אין צריך

ציונים והוספות

עשייתו את הקידוש הוא כדי להתירו באכילת פת צריך לכסות
הפת, ואפילו מזונות אם כוונתו בעשיית הקידוש להתירם בלבד
- ומצוי הוא לפעמים בקידוש שחריה).
(98) כן משמעות רבינו, וכן כתב בפירוש ע"פ דברי רבינו
בקצות השלחן סימן עט ס"ד, שלא כדעת הח"א ועוד שכתבו
שלכיסוי מטעם זכר לירידת המן יש לכסותו הפת גם בברכת
המוציא.
(99) בלקט הליכות ומנהגים - שבת קודש ע' 91 כתב בשם
משב"ק: רבינו היה מברך המוציא, באחזו החלות בידיו הק'
(בלי הכיסוי שעליו = נוגע בחלות ממש)). אחר המוציא הי'
רבינו מסיר הכיסוי שעל החלה.
ובס' זהר חי (קאמארנא) שמות חלק ב דף ס: ואין לסלק המפה
עד אחר ברכת המוציא, וכך נהג מוריני ורבינו מוהרי"י
מלובלין, כמו שראיתי בעיני.
(100) ראה שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן יג אות י: ואגב הנני
בוז, בדבר שראיתי לכמה צדיקים, שבעת הקידוש רבה, אף
אם לא הי' הקידוש במקום שעשו סעודתם, מ"מ דקדקו שיביאו
לחם משנה על השלחן, בשעת הקידוש, דבמקום הסעודה
הקבועה דינא הכי, כמבואר בש"ע הרב (סי' ער"א סעי' י"ז),
דאע"ג דמעיקר הדין הי' נכון להביא השלחן ערוך עם הפת אחר
הקידוש, כדי שיהא ניכר, שבא לכבוד שבת, מ"מ עכשיו
ששלחנות שלנו גדולים, וטורח להביאם אחר קידוש, נהגין
להביאם לכתחילה, קודם קידוש, ולפרוס מפה וכו', והא אי
אפשר לומר, שיביאו רק הלחם אחר הקידוש, שאם כן יהי' חסר
העיקר משלחנו הערוך, שצריך להיות ערוך ומסודר בבואו
מביהכ"ס, בין בלילה, כמבואר בש"ע (סי' רס"ב), ובין ביום
כדאיתא (בס' רפ"ט) . . אבל כ"ז דוקא בחדר ושלחן שאוכלין,

(93) סעיף א: צריך אדם לסדר שלחנו בערב שבת ללילי שבת
ויציע המטות שיושבים עליהם ויתקן כל עניי הבית שימצאו
ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת שזהו כבוד השבת.
(94) כדלעיל סעיף י לגבי פורס מפה ומקדש - והוא משום כבוד
שבת, וראה בסוף סעיף זה טעם נוסף משום זכר למן, ובסימן
רצט ס"ד שהוא משום שלא יראה הפת בשתו שאין מקדשין
עליו - אלא על היין (ולטעם זה יש לכסות כל הפת שעל
השלחן).
(95) באליה רבה (ס"ק טז) כתב בשם הצדה לדרך: ויכסה במפה
לבנה, ובשו"ת באר משה ח"ו סי' קלד ס"ב העיר: רע עלי
המעשה שעתה מקרוב עושה חדשות הנהיגו לפרוש מפה צבוע
מכל מיני צבועים על השולחן, וגם המפה שלמעלה לפעמים
צבוע, ואוהבי חדשות בוחרין בו, ושלא כדין עושין, דמבטלין
טעם שהביא הטור רמז לטל למטה וטל למעלה, שהיה לבן, גם
מטעם זה חידוש בעיני שכאן בארצות הברית וכן בא"י עושין
כיסוי החלות ("חלה דעקלאך") במראות שונות.
אמנם התהלה לדוד (ס"ק יג) כתב על דברי הא"ר שיהא מפה
לבנה: ואפשר שכוונתו דהיינו כבוסה, ושלא אכלו עליה, אבל
במראה אין קפידא.
(96) שש"כ פרק מ"ז הערה קטז.
(97) שולחן שלמה ס"ק טז אות ג שלא נהגו היום להקפיד בזה.
והנה בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סימן כ אות יח, ובשש"כ
פרק מ"ז הערה קכה כתבו שצריך לכסות (עכ"פ מי שטועם
מהיין) והוא מטעם בושת המן, אמנם רבינו לא הזכיר טעם זה
כאן כי אם לענין הברלה שם חפצו לאכול מהפת ומבדיל רק
כדי להתירו באכילת הפת, משא"כ כאן שחפץ עכשיו לשתות
מהיין ולא לאכול מהפת, ואין כאן בושת הפת, (ובאמת אם כל

1 על היין בין שמקדש על הפת וצריך שתהא גם מפה תחת הפת על השלחן^{מה} כדי שתהא הפת בין שתי מפות
2 זכר למן שהיה עליו טל מלמעלה וטל מלמטה^{מה}:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף יז

הלכתא רבתא

מה] על השלחן - ניתן להסתפק במפה המונחת על השלחן¹⁰¹ לצאת ידי חובת המפה שמתחת החלות, ויש מניחים צלחת או מגש תחת החלות¹⁰².

צינונים והוספות

ובשמירת שבת כהלכתה (פמ"ז סכ"ה): ויש נוהגים שפורסים מפה גם מתחת לחלות, ובהערה קיט: כיון שהמפה באה לה זכיר לנו את המן, צריך שתהיה מפה מיוחדת גם מתחת החלות, (ויש שדקדקו שהטבלה שמניחים תחת הפת תהיה לבנה, וכבר נתבאר שרבינו לא הזכיר כלל שצריך שתהיה מפה לבנה למעלה או למטה).

103 ראה סימן רצא ס"ז, ולכאורה הנוהגים להשאיר הכיסוי על הפת גם בשעת ברכת 'המוציא' - יכסו הפת גם בסעודה שלישית, אבל הנוהגים לכסות הפת בשעת הקידוש בלבד - הרי אין מקדשין בסעודה שלישית.

שייך כל זה, ועי' בתו"ח (שם סי' רס"ב אות ה'), אבל להביא לחם משנה, לאחר אחר, שעושים רק קידושא רבה, עם פת כיסנין, טעמא בעי, ועי' בש"ע הרב (שם סי' רמ"ט בקו"א אות ד' באמצע הדבור), שכתב בפירוש, דא"צ להיות הלחם על השלחן בשעת קידוש, כשאוכל מיני תרגימא מיד עיי"ש.

101 ראה לעיל סימן רסב ס"א שמוטב שיהיו על השלחן ב' מפות, ושיהיה מכוסה במשך כל השבת.

102 בס' מקור חיים (קיצור הלכות סי' רסב אות א): מדקדקים מניחים בליל שבת שלחן ערוך ממש עם 'טעליר' (קערה או צלחת) ושתי לחם.

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 ה מותר ליתן כלי בשבת תחת נר של שעה או של חלב הדולק
2 לקבל בו את הנר אם יפול שאין כאן ביטול כלי מהיכנו כיון
3 שאפשר לנער הנר מהכלי מיד שיפול שמה ולטלטל הכלי אח"כ
4 כמו שירצה שאין איסור לנער הנר משום איסור כיבוי או הבערה
5 כמו שיתבאר בס' רע"ז וגם אין איסור משום טלטול מוקצה
6 כיון שאינו מטלטל הנר המוקצה בידיים אלא מנער הכלי והוא
7 נופל מאליו ואין הכלי נעשה בסיס לדבר האסור כיון שלא היה
8 האיסור בתוכו בבין השמשות וגם היה דעתו לנער (עיי' סי'
9 ש"ט) ואינו דומה לנתינת כלי תחת הנר של שמן לקבל שמן
10 הנוסף שאף שאפשר לנער השמן מהכלי מכל מקום הוא אינו
11 חפץ בכך שלא להפסיד השמן ובשביל כך הוא נותנו שם
12 ומבטלו מהיכנו:

13 ה אסור ליגע בנר דולק כשהוא תלוי אע"פ שאינו מטלטל ואין
14 איסור במקצה בנגיעה בעלמא מכל מקום אסור פן יתנדנד
15 קצת מנגיעתו ומכל מקום אם היה דבר היתר מונח עליו מותר
16 ליטלו מעליו (ובלבד שלא יגע בו בידיו) ואין לחוש במה
17 שמתנדנד הנר ע"י נטילת אותו דבר מעליו לפי שהוא טלטול
18 מן הצד ואינו טלטול כמו שיתבאר בס' ש"א במה דברים
19 אמורים בנר של שעה וכיוצא בו אבל אם היה נר של שמן תלוי
20 אסור ליטול דבר המותר מעליו פן יתנדנד הנר קצת ויתקרב
21 השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר או יתרחק קצת ממנה
22 ויש בו משום מכבה כמו שיתבאר בס' רע"ז:

23 ז מותר ליתן כלי בשבת תחת נר לקבל בו נצוצות שאין כאן
24 ביטול כלי מהיכנו מפני שהנצוצות אין בהם ממש כלל ולכך
25 מותר ליטול הכלי אף אחר שנפלו הנצוצות לתוכו אבל אסור
26 ליתנו בשבת לקבל בו הפחמין הנופלים מהפתילה לפי שיש
27 בהם ממש נאסר הכלי בטלטול אחר שנפלו לתוכו ואע"פ
28 שאפשר לנערם ממנו ולטלטלו אח"כ כמו שירצה מכל מקום

29 כיון שאי אפשר לנערם מיד שנפלו לתוכו עד לאחר שיכבו שלא
30 יתחייב משום מכבה ומבעיר כדין החותה בגחלים אם כן הרי
31 הוא מבטלו מהיכנו לפי שעה עד שיכבו הפחמים ואסור לבטל
32 כלי מהיכנו אפילו לפי שעה שלא במקום הפסד מרובה כמ"ש
33 בסימן רס"ו:

34 ח כשנותן הכלי תחת הנר לקבל בו נצוצות לא יהיה בכלי מים
35 או שאר משקים מפני שמקרב זמן כיבוי הנצוצות שיכבו
36 מיד שיפלו שמה ולא התירו אפילו בדליקה לגרום כיבוי אלא
37 באחד משני דברים או שיהיו המים בתוך כלי כגון כלי חרס
38 חדשים מלאים מים שהם אינם יכולים לקבל האור וכשמגיע
39 האור להם הם מתבקעים ומכבים שנמצא האור הוא שמכבהו
40 והאדם אינו אלא גורם בעלמא שהרי כשנתן המים בכלים אלו
41 היה הפסק מחיצה בין המים להאור דהיינו דופני הכלים או
42 אפילו אין המים בתוך כלי אלא שהוא בענין שאין המים מכבים
43 מה שהדולק כבר אלא שהם מונעים האור מלשרוף יותר כגון
44 טלית שאחזה בה האור מותר ליתן משקה על הטלית רחוק קצת
45 מן האור שכשיגיע שם האור לא יוכל לשרוף יותר ומאליו יכבה
46 אבל כאן שאין דופני כלי מפסיקים בין נר למים שבכלי שתחתיו
47 והמים מכבים ממש את הנצוצות אין זה נקרא גרם כיבוי.

48 ואפילו מבעוד יום אסור ליתן מים לכלי זה גזרה שמא יתן
49 משחשכה ואע"פ שכל מלאכה הנעשית בשבת מאליה אין בה
50 איסור כלל אף אם מתחילה נעשה בידיים סמוך לחשכה ואין
51 חוששים שמא יבא לעשות כן משתחשך לפי שהכל יודעים
52 איסור עשיית מלאכה בשבת ולא יטעו בזה אבל כאן ידמה
53 בדעתו שאין בזה שום איסור כלל אף משתחשך כיון שנותן
54 המים קודם נפילת הנצוצות:

55 ט ומכל מקום מותר ליתן מים בעששית שמדליקים בה בערב

1 שבת כדי להגביה השמן דכיון שאינו מתכוין לכיבוי כלל אין
2 לחוש שמא יעשה כן בשבת ונוהגין להתיר אף אם מתכוין
3 לכיבוי כדי שלא תתקלקל העששית כשתדליק הפתילה על
4 שוליה לפי שבאמת אין כאן כיבוי כלל שאף אם לא יתן לתוכו
5 מים כשיכלה השמן תכבה הפתילה ואין המים ממהרים הכיבוי
6 כלל אלא שמגביהים השמן כדי שלא תתקלקל העששית
7 כשתדליק הפתילה על שוליה עם שמן מעט מזער ולפי טעם זה
8 יש מי שאומר שאף בשבת מותר ליתן מים לעששית אם
9 מדליקה נכרי לצורך חולה.

10 אבל אסור ליתן מים לתוך שפופרת שתוחב בה נר של שעה
11 או של חלב אפילו מבעוד יום שהרי כשמגיע האור לשם המים
12 הם מכבים ממש (אבל מותר לתחוב הנר לתוך החול וכיוצא בו
13 בענין שכשיגיע האור לשם ימנעו מלשרוף יותר ויכבה מאליו
14 שגרם כיבוי הוא כמו שנתבאר למעלה ואפילו משחשכה מותר
15 לעשות כן כגון ביו"ט כמו שיתבאר בס' תקי"ד):

חלק ב' סימן רסה דין כלים הנתנים תחת הנר סעיפים ה"ט

16 א מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיו עמו מעות ויש לו

17 חמורו וגם יש עמו נכרי לא יניח כיסו על חמורו מפני שהוא
18 מצווה על שביתתו אלא יתנו לו נכרי להוליכו לו בשבת עד
19 מקום שביתתו שהוא תוך התחום ממקום שקדש עליו היום
20 ולמוצאי שבת לוקחו ממנו ואע"פ שלא נתן לו שכר על זה
21 שנמצא טורח בשביל ישראל ואע"פ שנתן לו משחשכה הרי זה
22 מותר מפני שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואם לא נתיר לו
23 טלטול המעות והולכה על ידי נכרי שאין איסורן אלא מדברי
24 סופרים יבוא להוליכו בעצמו ויעבור על איסור של תורה ומכל
25 מקום לכתחלה יש לו ליתנו לו מבעוד יום ולא לטלטל מוקצה
26 בשבת:

27 ב במה דברים אמורים בכיסו אבל אם מצא מציאה לא התירו
28 לו ליתנה לנכרי אפילו מבעוד יום לפי שאין אדם בהול כל
29 כך על המציאה כמו על שלו ממש ויוכל להעמיד עצמו שלא
30 לבא לידי איסור של תורה בשבילה במה דברים אמורים
31 כשעדיין לא הגביה אותה אבל אם כבר הגביהה ובא לידו
32 מבעוד יום נעשית כשלו ממש:

חלק ב' סימן רסו דין מי שהחשיך לו בדרך סעיפים א"ב

תורה אור

1 תוכן הפרק: הטעם שהתורה נקראת בשם "משל
2 הקדמוני" שכל התורה כולה היא "משל" ל"קדמונו
3 של עולם"

4 [בפרק זה יבאר מעלת התורה בהקדם ביאור הטעם
5 שהתורה נקראת בשם "משל הקדמוני".

6 להבנת תוכן פרק זה - נעתיק את תוכן דברי אדמו"ר
7 הזקן בספר התניא פרק ד', בתוספת ביאור:

8 בתורה יש שני ענינים: חכמת התורה, ובלשון הכתוב
9 "כי היא חכמתכם ובינתכם", שזהו ענין של לימוד בהבנה
10 והשגה; והאלקות שבתורה, והוא מה דאיתא בזהר
11 "אורייתא וקוב"ה כולא חד", שהתורה היא חד עם קוב"ה
12 בכבודו ובעצמו (ולא רק שהיא חכמתו יתברך), ולפיכך,
13 על ידי לימוד התורה מתנדב האדם עם הקב"ה בכבודו
14 ובעצמו ("נותן התורה").

15 ליתר ביאור: אע"פ שגם הענין הראשון שבתורה (מה
16 שהתורה היא חכמתו יתברך) יוצר קשר חזק עם קוב"ה,
17 דלהיות התורה חכמתו של הקב"ה הרי כשאדם מבין
18 ומשיג במוחו את חכמת התורה הרי חכמתו יתברך
19 נתפסת במוחו ושכלו והרי זה קשר ויחוד בינו ובין הקב"ה
20 - מכל מקום, הקשר הוא רק עם בחינת חכמה עילאה
21 כביכול ולא עם עצמותו של הקב"ה. וכמשל מרב ותלמיד
22 להבדיל, דכאשר התלמיד מבין ענין מחכמת רבו הרי
23 ההתאחדות בינו לבין רבו היא רק עם חכמתו, ולא עם

24 עצמותו וכללות חיי רבו (שהרי סוף סוף חכמת הרב היא
25 רק כח אחד של הנפש ורק פרט אחד מכללות החיים שלו).

26 אולם מצד זה שאורייתא וקוב"ה כולא חד, הרי
27 הקב"ה הלביש את עצמותו בתורה, וכשנתן לנו את
28 תורתו "הרי זה כאילו נתן לנו את עצמו כביכול", ונמצא
29 שחכמת התורה היא כמו לבוש ל"הקב"ה בכבודו
30 ובעצמו", וכשאדם מבין ומשיג את חכמת התורה "הרי זה
31 כמחבק את המלך דרך משל", כפי שהמלך לבוש בלבושים.
32 זוהי גם נקודת הפרק כאן בטעם שהתורה נקראת
33 "משל הקדמוני", כפי שיבואר לפנינו].

34 אך הענין כי הנה התורה נק' משל הקדמוני, כמ"ש
35 כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע.

36 והוא מ"ש והאלקים אנה לידו. ובן שלמה המלך
37 ע"ה אמר להבין משל ומליצה כו'.

38 ביאור ענין מהותה של תורה יובן בהקדם זה
39 שהתורה נקראת "משל הקדמוני", וכמ"ש כאשר יאמר
40 משל הקדמוני מרשעים יצא רשע, ופירשו חז"ל
41 ד"משל הקדמוני הוא התורה, שהיא משל הקב"ה
42 [משלו של הקב"ה] שהוא קדמונו של עולם, והיכן
43 אמרה תורה מרשעים יצא רשע, והאלקים אינה לידו,
44 במה הכתוב מדבר בשני בני אדם א' הרג שוגג וא'
45 הרג מזיד כו' והקב"ה מזמנן לפונדק א' כו' זה שהרג

1 בשוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג".

2 הרי שהתורה נקראת "משלו של הקב"ה", וכן שלמה
3 המלך קורא לתורה בשם "משל", וכמו שאמר "להבין
4 משל ומליצה גו'". ויש להבין מה שהתורה נקראת
5 "משל", וכי כל התורה כולה היא משלים וחידות?

6 והענין כי פירוש הקדמוני היינו קדמונו של עולם,
7 שהוא אור אין סוף ב"ה עצמו.

8 אלא הדיוק כאן הוא בתיבת "קדמוני", שהקב"ה
9 נקרא כאן בשם "קדמון" דוקא, דפירוש תואר "קדמון"
10 - היינו שהוא ית' קדם לכל דבר, כי הוא נמצא "מאז
11 ומקדם", היינו שאין זמן שלא הי' נמצא ח"ו, שהוא
12 יתברך "אין לו תחלה", שאין התחלה וראשית ומקור
13 למציאותו, אלא הוא יתברך נמצא מצד עצמו, כי הוא
14 "מחוייב המציאות", שהוא מציאות כזו שחייבת להיות
15 מצד עצמה, ובמילא הוא "קדמון", שמציאותו היתה
16 מעולם.

17 ומזה מובן בעומק יותר, שתואר "קדמון" בא
18 להורות, באלקות גופא, על עצמותו ומהותו של
19 הקב"ה בכבודו ובעצמו, "אור אין סוף ב"ה עצמו".

20 כי השפע האלקי, מה שהקב"ה משפיע אור וחיות
21 מאתו יתברך להחיות את העולמות א"א לתאר בשם
22 "קדמון", שהרי יש התחלה ומקור למציאות השפע,
23 היינו, שהשפע "נמצא מן הַעֲצָמוֹת" וברצונו דוקא,
24 וא"כ אי אפשר לומר על השפע האלקי שהוא "קדמון",
25 שהוא תואר רק על מה שנמצא בעצם, מצד עצמו, ולכן
26 "מהותו ועצמותו ית' לבד . . הוא לבדו הקדמון".

27 כי בחינת סובב כל עלמין וממלא כל עלמין זהו
28 מה שנמשך ממנו ית' הארה להיות חיות
29 להעולמות, וא"כ בחינה זו היא שייך לעולמות.
30 בזהו הקדוש איתא שהוא יתברך ממלא כל עלמין
31 וסובב כל עלמין, שהם שני מיני אור ושפע אלקי
32 שנשפע מאתו יתברך:

33 "ממלא כל עלמין" הוא השפע המתלבש בעולמות
34 להחיותם, כנפש המתלבשת בגוף להחיותו, כמאמר
35 חז"ל מה הנפש ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא
36 את העולם, ושפע זה מתצמצם ומתלבש בכל נברא
37 ונברא לפי מדרגתו ותכונתו, כמו כוחות הנפש
38 המתלבשים באברי הגוף, שבכל אבר מתלבש כח אחר
39 של הנפש המתאים לאבר זה, כמו כח הראי' בעין, כח
40 השמיעה באוזן, השכל במוח שבראש וכו' ;

41 ואילו "סובב כל עלמין" הוא "קדושתו של הקב"ה
42 בכבודו ובעצמו . . מה שהקב"ה הוא מובדל
43 מהעולמות והיא בחינת סובב כל עלמין מה שאינו
44 יכול להתלבש בהן", היינו שסובב כל עלמין הוא אור
45 אלקי שאין לו גבול, ולהיותו אין סוף הרי הוא מרומם
46 מכל העולמות ואינו יכול להיות נתפס בהם (שהרי
47 נברא מוגבל אינו יכול להשיג ולתפוס בתוכו אור
48 בלתי מוגבל), וכאילו סובב עליהם מלמעלה.

49 והם שני מיני אורות שעל ידם הקב"ה מחי'
50 ומקיים את העולמות, וא"כ יש להם שייכות לעולמות,
51 היינו שבאורות אלו יש איזה יחס וערך לעולמות,
52 ובמילא אינם בבחינת "קדמון".

53 כי גם בחינת סובב הוא בחינה ששייך לעלמין,
54 שהוא מה שמחיה העולמות רק שהוא בחינת אור
55 מקיף. וממלא כל עלמין הוא בחינת אור פנימי.

56 כי אפילו בחינת "סובב כל עלמין", שהוא אור
57 בלתי מוגבל שאינו נתפס בעולמות, מכל מקום הרי
58 ענינו של אור זה הוא להחיות את העולמות, אלא
59 שאופן פעולתו הוא בדרך "מקיף", דרך "ממלא כל
60 עלמין" הוא "בחינת אור פנימי", היינו שהאור נקלט
61 בנבראים, משא"כ אור הסובב כל עלמין אינו מתלבש
62 בעולמות ונבראים באופן שיש להם איזו תפיסא באור
63 זה אלא רק "מקיף" עליהם מלמעלה, אלא שאעפ"כ
64 גם סובב כל עלמין הוא אור ש"שייך לעולמות".

65 אבל מהותו ועצמותו ית' אינו בגדר עלמין כלל
66 ולא שייך לומר עליו סובב כל עלמין כו', ולכן נק'
67 קדמונו של עולם.

68 אבל מהותו ועצמותו של הקב"ה אינו בגדר
69 העולמות כלל, ולא שייך לומר עליו יתברך אפילו התואר
70 של "סובב כל עלמין", אף שאור הסובב כל עלמין הוא
71 אור בלתי מוגבל כנ"ל, לפי שזה גופא שנקרא "סובב כל
72 עלמין" מורה שיש לו יחס ושייכות אל העולמות אלא
73 שהוא למעלה מהם, ואילו עצמותו ומהותו של הקב"ה
74 אינו בגדר העולמות כלל ובמילא אין לו שום ערך ויחס
75 אל העולמות. ולפיכך רק על מהותו ועצמותו יתברך ניתן
76 לומר התואר "קדמונו של עולם".

77 והתורה שנק' משל הקדמוני, היינו שהתורה היא
78 משל לבחינת קדמונו של עולם. שכמו שע"י המשל
79 יושג הנמשל.

80 ומעתה יובן מה שהתורה נקראת "משל הקדמוני",

לגבי הנמשל.

1 שהכוונה בזה שהתורה היא "משל" לבחינת "קדמונו
2 של עולם", דכמו שענינו של משל הוא שעל ידו אפשר
3 להשיג את הנמשל, דכאשר רוצים להסביר לתלמיד
4 פשוט רעיון עמוק ביותר שקשה לו מאד להשיגו
5 מחמת דקות הסברא, נותנים על זה משל, שהמשל הוא
6 מדבר הנמצא ב"עולמו" של התלמיד, והרב מראה
7 לתלמיד כיצד לראות ולהכיר בתוך פרטי המשל את
8 אותו הרעיון העמוק והדק שבנמשל.

9 כך ע"י שתלמודו בידו יזכה לגלוי מבחינת זיו ואור
10 מאור אין סוף ב"ה, מה שלמעלה מבחינת סובב כל
11 עלמין וממלא כל עלמין, ואינו בגדר עלמין כלל.
12 וזהו גם ענינה של תורה, שנקראת "משל
13 הקדמוני", לפי שע"י התורה - "תלמודו בידו" -
14 מגיעים לגילוי "קדמונו של עולם", שהוא זיו ואור
15 מאור אין סוף ב"ה ממש, שלמעלה מבחינת סובב כל
16 עלמין וממלא כל עלמין.

17 כלומר: הקב"ה בכבודו ובעצמו ("קדמונו של
18 עולם") הוא רם ונישא לגמרי מנבראים ואין להם
19 מבוא ופתח להשיגו כי אם על ידי התורה שנתלבשה
20 בשכל, וחכמת התורה ירדה ממדריגה למדריגה עד
21 שנתלבשה בשכל האנושי שביכולתו של אדם נברא
22 לתפוס ולהשיג. ולפי שעצמותו ומהותו של הקב"ה
23 (שנקרא "קדמונו של עולם") מלוּבש בחכמת התורה,
24 לפיכך, על ידי שהאדם משיג את התורה הרי הוא
25 "כמחבק את המלך", מעין ובדוגמא לנמשל המלוּבש
26 בתוך המשל.

27 וזהו שכל התורה כולה נקראת בשם "משל", לפי
28 שהיחס שבין התורה להקב"ה הוא כמו היחס בין משל
29 לנמשל.

30 [להלן בהמשך הפרק יוסבר הטעם לכן שדוקא התורה
31 היא "משל" לקדמונו של עולם, שלכן על ידי התורה זוכים
32 לגילוי אין סוף ב"ה (כמו שע"י משל משיגים נמשל) - אבל
33 לפני זה מוסיף עוד נקודה בענין זה (שהתורה נקראת
34 משל), שמלבד זה שהתורה היא "משל" לבחינת "קדמונו
35 של עולם", הנה בהשגת התורה גופא יש ריבוי מדריגות
36 עד אין קץ, שכל אחת לגבי חבירתה היא בגדר משל].

37 כי הנה בהשגת התורה יש ריבוי מדריגות אין קץ
38 בעילוי אחר עילוי, כמו מהות ההשגות שבגן עדן
39 התחתון אינן ערוך למחות ההשגה שמשיגים בגן
40 עדן העליון, ולכן ההשגות שבגן עדן התחתון לגבי
41 השגה שבגן עדן העליון הוא רק כמו ערך המשל

42

43 יש ריבוי מדריגות עד אין קץ בהשגת התורה,
44 והכוונה כאן למדריגות כאלו שכל אחת מהן היא
45 למעלה שלא בערך ממדריגה שלמטה ממנה, וכמו
46 החילוק בין ההשגות של הנשמה בגן עדן התחתון
47 לגבי ההשגות שבגן עדן העליון, שההבדל ביניהן הוא
48 באין-ערוך, זאת אומרת שאין שום דמיון ביניהם,
49 ולפיכך ההשגות שבגן עדן התחתון הן בבחינת
50 "משל" לגבי ההשגות שבגן עדן העליון.

51 ועד"ז יש מדריגות אין קץ וגם למעלה מגן עדן
52 העליון, וכמ"ש וקדושים בכל יום יהללוך סלה.
53 כמו ההבדל בין גן עדן התחתון לגן עדן העליון,
54 עד"ז יש מדריגות עד אין קץ, גם למעלה מגן עדן
55 העליון. שזהו מה שאומרים וקדושים בכל יום יהללוך
56 סלה, דכל מקום שנאמר סלה אין לו הפסק, לפי שאין
57 לו סוף, וגם כאן הכוונה שאין סוף להילולים
58 שמהללים את הקב"ה, לפי שאין קץ למדריגות
59 שבהשגת התורה.

60 וכמ"ש בלקוטי הש"ס להאריז"ל על מארז"ל
61 צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב
62 שנאמר ילכו מחיל אל חיל.
63 וכמו שפירש האריז"ל את מאמר רז"ל צדיקים אין
64 להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר ילכו
65 מחיל אל חיל - "כי בעולם שלאחר המיתה ת"ח
66 עוסקים בתורה עולין ממדריגה למדריגה ומישיבה
67 לישיבה . . כי כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין
68 לה סוף".

69 וכל השנה לגבי מה שלמעלה ממנה נק' משל.
70 מאחר שכל מדריגה שהשגת התורה היא למטה
71 שלא בערך לגבי המדריגה שלמעלה ממנה, לכן, כל
72 השגה ממדריגות אין קץ אלו שבהשגות התורה, היא
73 בגדר "משל" לגבי המדריגה וההשגה שלמעלה ממנה.
74 וזהו שכתוב בשלמה וידבר שלשת אלפים משל,
75 פירוש, על כל דבר מדברי תורה.

76 ובזה יובן מה שנאמר אצל שלמה המלך, וידבר
77 שלשת אלפים משל, שאין הגדלות בכך שידע הרבה
78 משלים על ענינים שונים, אלא שעל כל דבר ודבר
79 מדברי תורה הי' יכול להגיד שלשת אלפים משל.

80 [ומהי הגדלות והתועלת באמירת ג' אלפים משל על

81

[ענין אחד?]

1 דהיינו שהדבר הזה מושג בגן עדן התחתון כך, ובגן
2 עדן העליון דבר זה עצמו הוא בענין רוחני ונעלה
3 יותר, עד שבחינה ראשונה הוא רק כמו משל לבר
4 לבחינה זו, והשיג כך שלשת אלפים מדרגות על
5 כל דבר מדברי תורה.
6 אלא הביאור בזה, שחכמת שלמה היתה עמוקה
7 כל כך, עד שהוא עלה בהבנת כל ענין בתורה שלשת
8 אלפים מדרגות, זו למעלה מזו, בהבנה יותר עמוקה
9 ומופשטת, וה"מרחק" בין מדרגה למדרגה הי' גדול
10 כל כך, עד שהמדרגה התחתונה היתה נחשבת רק כמו
11 "משל" לגבי המדרגה שלמעלה ממנה (וכמו השגת
12 ענין מסוים כפי שהיא בגן עדן התחתון אינה אלא

13 משל לגבי השגת ענין זה עצמו כפי שהיא בגן עדן
14 העליון).
15 ובאמת נאמר יהללוך סלה, בלי קץ בו, וזהו
16 ולתבונתו אין מספר.
17 אע"פ שגבי שלמה נזכר המספר שלשת אלפים,
18 הנה באמת אין קץ למדרגות שבהשגות התורה וכמ"ש
19 "יהללוך סלה" כנ"ל. וכן נאמר "לתבונתו אין מספר",
20 דלכאורה, מהו הקשר בין "מספר" ל"תבונה", אלא
21 הפירוש בזה, שאין מספר למדרגות שישנן בהשגות
22 התורה, דבכל ענין וענין יש מדרגות עד אין קץ.

ד"ה חייב איניש פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

1 (יט) אך הענין הוא דיש עוד פי' בברוך לשון מברך את
2 הגפן כידוע והענין הוא עד"מ הכופף ראש הגפן
3 למטה ומברכו בארץ שחוזר וצומח ממנו גפן אחר בתוס'
4 ברכה מרובה על העיקר כו' וכך הוא הדוגמא בבחי'
5 המשכה וירידה דרצה"ע במצות גשמיות שלנו שזהו כמו
6 המברך גפן בארץ שע"י הכוונה בברכות המצות יורד
7 ונמשך גלוי אור האלקי שבמצוה זו מלמעלה למטה
8 בהעלם ולבוש דנוגה דעשיי' במעשה מצוה זו ומזה חוזר
9 וצומח ונוסף אור גדול באצי' במצוה עליונה שיעשה
10 אותה האדם העליון כמו ע"י מצות ת"ת שלנו מוסיף אור
11 גדול יותר במצו' ת"ת שיושב ה' ושונה כנגדו וכן במצות
12 צדקה כו' וד"ל ונמצא דשניהם אמת דעיקר יח"ע שבמצוה
13 והברכה וקדושה הוא רק להוסיף אור באצי' אבל זה נעשה
14 ע"י מעשה המצות שלנו ובכונות הברכות דוקא כי מצות
15 צריכות כונה והוא באמרו ברוך אתה כו' פי' שיהי' מתברך
16 ונמשך למטה כמו דרך כפיפה דגפן ומחמת זה יהי' צומח
17 תוס' אורה וברכה למעלה באצי' שזהו ברכת הוי' ממש

18 כפשוטו ועי"ז יהי' מלך העולם שיהיה מל' דאצי'
19 בהתפשטות בבחי' גלוי אור בלא צמצום והסתר דלבושי'
20 כלל שיהי' בדומה ליח"ע דאצי' כמ"ש הוי' אחד ושמו
21 אחד כו' ולא יהיה העולם יש בפ"ע בבחי' פירוד כלל כמו
22 ויקרא אברהם כו' אל עולם וכמו אל עליון קונה שמים
23 וארץ שז"ש כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא וארעא
24 דהיינו בבחי' צ"ע שמחבר אור השפע מעליון לתחתון
25 כנ"ל והוא ע"י המצות שזהו ירידת אור הוי' מלמעלה
26 למטה כמברך את הגפן למטה כו' וד"ל וזהו שנא' ביוסף
27 שהוא בחי' צ"ע ויקראו לפניו אברך פי' אברך מלשון
28 המברך את הגפן כו' שעל ידו מתחבר ומתברך השפע מן
29 העולם ועד העולם דהיינו מעולם האצי' לבי"ע שזהו
30 מעלמא דכורא לעלמא דנוק' כו' והוא מ"ש ברוך א"י
31 שבברכות המצות שהוא גלוי אור מן ההעלם שע"ז יבא
32 תוס' ברכה למעלה בשם הוי' דאצי' כנ"ל ע"כ נק' יוסף
33 אברך (וכמ"ש במ"א בענין הא לכם זרע וזרעתם כו'
34 וד"ל):

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 וע"י מה ממשיכין בחי' זו הוא ע"י מצות שנק' עבותות
2 ע"ד עבותות אהבה וכמו אהבה דוחקת את הבשר
3 כמ"כ המצות מצד שרשם הם גבוהי' מאד וירדו למטה

4 בגשמיות מצה או שאר דברים זהו מצד האהבה אהבה
5 דוחקת כו'. וזהו אל ה' ויאר לנו א"ח בעבותי' פי' שכדי
6 שיהי' אל ה' ויאר לנו היינו שיהי' גילוי אלקותו ית'

- 1 למטה זהו ע"י אסרו חג כעבותי' ע"י המצות וזהו
2 שארז"ל כל העושה איסור לחג פי' שמענג את היו"ט
3 דהיינו שממשיך התגלות התענוג בהשמחה עי"ז נעשה
4 גילוי למטה קצת.
- 5 עד קרנות המזבח, פי' כי קרנות המזבח הי' כנגד ד'
6 אותיות הוי' וד' אותיות דשם אדני והי' גילוי אלקות
7 בבהמק"ד כמו למעלה כמ"כ ימשיך האדם ע"י עבודתו
8 בתומ"צ שיהי' ג"כ למטה כמו למעלה וד"ל.

א"ל הוי' ויאר לנו אסרו חג בעבותים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **ונמצא** שההפרש הוא בשני דברים, הא' שקיום התורה
2 דאבות היה ע"י מס"נ כמו שהאכיל לכל אפי'
3 לערביים מפני שהי' בטל בתכלית והודיע אלקותו
4 בעולם, ויצחק ע"י עובדות אחרים, ויעקב ע"י עובדות
- 5 אחרים, אבל תומ"צ דעכשיו אין צריכים כ"א לקיים
6 רצה"ב ב"ה, ועוד כי האבות מצד העובדות לא הגיעו
7 כ"א לשרש הנבראים וע"י תומ"צ ממשיכים עצמות
8 א"ס.

אנכי מן זן

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 1 **הארה מחכמת מתגלה בכח נמוך יותר**
2 על כל פנים, מזה מוכח שגם כוח פנימי יכול לשרות
3 באברים נוספים מלבד האבר המיוחד שלו, כמו כח השכל
4 שמתלבש ומתגלה גם באברים שונים כמו היד והרגל –
5 וכיצד אמרנו שהתלבשות השכל היא דווקא במוח?
6 מתרץ הרבי נ"ע הנה התלבשות זאת אינה בהאברים עצמם
7 דיד ורגל כי אם בהכחות הנפשיים שבהם בכח התנועה
8 שביד וכח החילוך שברגל והוא ענין התלבשות הכחות זה
9 בזה כו' – כשהאדם הוא אומן ביד אין הכוונה שהשכל
10 התלבש ביד שלו, אלא בכח התנועה שהתלבש ביד,
11 (ולרעיון הזה – של התלבשות הכוחות שבנפש זה בזה תהיה
12 גם השלכה בנמשל – בעולמות העליונים), דלחיותם כחות
13 פנימיים הרי הם מתלבשים זה בזה שהכח העליון כמו כח
14 השכל מתלבש בכח התחתון כמו כח התנועה ומנהיגו כו'
15 (רק שיש תנאי בהתלבשות זו, שהתלבשות זה בזה היא
16 דווקא כאשר הכחות מלובשים בכלים כו' תכונת ההתלבשות
17 של הכוחות אחד בשני היא רק כשהנשמה היא מלובשת
18 בגוף (הכלי) ולא כשהנשמה היא בהתפשטות מהגוף וכמו
19 שנתבאר במקום אחר),
20 ומוסיף הרבי נ"ע: ומה שמתלבש הוא רק הארה לבד, לא
21 עצם הכח כמו שמתלבש בהאבר הראוי לו כו' – כלומר,
22 גם מה שאומרים שהכח מתלבש בכח הנמוך יותר, הרי זה
23 לא עצם הכח ומהותו אלא רק הארה ממנו.
24 וביותר כלל זה נכון הוא בכח השכל מה שמתלבש בכח
25 התנועה והחילוך שביד וברגל אין זה אמיתית ומהות כח
- 26 השכל המתלבש במוח שבראש, והיינו שהתלבשות בכח
27 התנועה שביד וברגל הוא רק שכל המעשי לבד שהוא כח
28 היותר אחרון שבשכל שאמנם זה הבנה שכלית אך אינה
29 הבנה שכלית טהורה אלא רק כיצד להנהיג את רובד
30 המעשה, שעם היותו – שכל המעשי – נמצא בכח השכל
31 גם כמו שהוא במוח שבראש, הרי אין זה מהות השכל
32 שבראש כו'. שהרי גם כח השכל המתלבש במדות –
33 ברגשות שבלב אין זה עצמות ומהות השכל, דעצמות השכל
34 הוא להשכיל שכליים עמוקים ונעלים שאינם שייכים למדות
35 כלל ובכל ענין להבין אותו בעצם ומהות הענין כמו שהוא
36 למעלה מנדר מדות כו',
37 ביאור הדברים: הגדר של מידות זה כבר שייכות לזולת,
38 השכל כשלעצמו דן בדבר עצמו באופן אובייקטיבי, ואילו
39 המידה – הרגש, היא מתייחסת לדבר באופן חיצוני, כמה
40 הדבר הזה קרוב אלי או רחוק ממני, כמה אני אוהב אותו
41 או שונא אותו, שזה כבר רובד חיצוני יותר. וכך בעבודת
42 השם, יש אופן שמנסים להבין את גדולת השם כשלעצמו,
43 (מוחין בטהרתם) ויש להתבונן מה היחס שלי אל ה', כמה
44 אני קרוב אליו או רחוק (מוחין השייכים למידות).
45 והמוחין השייכים למדות בכלל דהיינו חיצוניות המוחין –
46 החלק החיצוני של השכל, שעדיין בתוך השכל עצמו ובפרט
47 המוחין שבמדות אותו שכל שכבר התלבש בתוך המידה
48 עצמה שהוא הבין – הבכין פירושו המסקנה, לא השכל עצמו
49 אלא רק ה'בכין' שיוצא ממנו, אין זה עצם ומהות השכל כו'
50 וכמו שנתבאר במקום אחר, וכל שכן השכל שבכח התנועה

1 והחילוך שאין זה מהות השכל בו'. - כל רבדי השכל שאינם
2 המהות ממש של השכל אלא חלקים חיצוניים שלו - כמו
3 החלק שכבר שייך למידות, המסקנה השכלית שמתלבשת
4 ממש בתוך המידות, ויותר חיצוני מזה, שכל שעניינו הפעלה
5 של רובד המעשה שהוא יותר נמוך גם מהמידות - כל אלו
6 הם רק הארה בלבד מעצמות השכל עצמו.
7 מה שאין בן במוח שבראש ממש הרי השכל מתלבש בחומר
8 המוח ממש ומתלבש בו מהות ועצמות השכל להשכיל כל
9 דבר שכל וחכמה בו, והיינו להיותו המוח בלי הראוי לאור

10 השכל הרי הוא מתלבש ומתגלה בו ומתאחד בו בו'.
11 המסקנה מכל זה: הכוחות מחייבים כלי מתאים, והכלי
12 המתאים לעצם השכל זה רק המוח שבראש, ואמנם יש
13 הארות מהשכל שמתלבשים באברים האחרים, אבל הם רק
14 הארות בלבד ולא עצם כח השכל, וכן הם מתלבשים
15 בכוחות הנפשיים עצמם ולא באבר הגשמי ממש.
16 כל זה היה עיסוק בנושא צדדי - התלבשות הכוחות זה בזה.
17 כעת חוזר הרבי נ"ע לנושא העיקרי - כיצד הכוחות
18 הנפשיים פועלים באברים.

חג השבועות, תער"ב, לפרט קטן

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

כריעה - כורע על ברכיו ומרכין ראשו. השתחוואה - פישוט ידים ורגלים, ביטול בתכלית, שכל
היום מוטred מעניינו הגשמיים ושוכח שברכת ה' היא תעשירי וכל מחשבותיו הן לטובת עצמו.

1 וְהִנֵּה בְּעֵינַי הִשְׁתַּחֲוָא בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּכָל־הָרִי יֵשׁ בּוֹ ב'
2 אוֹפְנִים, הָא' הִיא כְּרִיעָה, וְהִנֵּנוּ שְׁפֹרֵעַ עַל בְּרָכִיו
3 וּמִרְכֵּי רֹאשׁוֹ, וְהִב' הוּא מֵה שְׁמִשְׁתַּחֲוָה בְּפִשּׁוּט יָדָיו
4 וְרִגְלָיו, וְהִנֵּנוּ דֹאחֵר הַכְּרִיעָה עַל בְּרָכִיו הָרִי הוּא נּוֹפֵל עַל
5 פְּנֵיו בְּפִשּׁוּט יָדָיו וְרִגְלָיו, דְּהַכְּרִיעָה הַגֵּם שֶׁהִיא גַם בֵּן
6 הַשְׁתַּחֲוָא מֵה שְׁמִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ לִפְנֵי מִי שְׁמִשְׁתַּחֲוָה
7 אֵלָיו, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם הָרִי הוּא גַם בֵּן אֵיזָה מְצִיאוֹת עֲדִין,
8 וְהוּא רַק כּוֹפֵף קוֹמָתוֹ בְּלִבָּד, אֲבָל בְּהַשְׁתַּחֲוָא דְּפִשּׁוּט יָדָיו
9 וְרִגְלָיו הוּא בְּטוֹל בְּתַכְלִית, דְּרֹאשׁ וְרִגְלֵי שׁוֹיִן מִמֶּשׁ בְּלִי שׁוּם
10 מְצִיאוֹת לְעֲצָמוֹ כָּל־כָּל, דְּכָל עֵינַי הִזָּה הָרִי יִשְׁנֹו בְּרוּחָנִיּוֹת
11 בְּהִנְהֻגַת הָאֵדָם, דְּהִנֵּה הִשְׁתַּחֲוָא בְּכָל־הָרִי הוּא עֵינַי
12 הַהִתְקַשְׁרוֹת בְּעֵינַי עוֹלָם בְּלִב וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה, וְהֵן הֵן
13 ה'רְבוֹת מִחֲשָׁבוֹת" שֶׁהָאֵדָם מְטָרָד כָּל הַיּוֹם יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא
14 יִנּוּחַ, וְשׁוֹכֵחַ עַל ה' כִּי הוּא הַנּוֹתֵן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל,
15 וּבְרַפְת הָיוּ' הִיא תַעֲשִׂיר, דָּאָם הִיזָה מִסָּפָם וּמְחַלֵּט אֲצִלוֹ
16 הָאֵמֶת הַגָּמוּר כְּמוֹ שֶׁהוּא אֲשֶׁר בְּרַפְת ה' הִיא תַעֲשִׂיר, הָרִי
17 אֲזִי הִנֵּה מְמִילָא אֵין מְקוֹם כָּל־לְהַרְבּוֹי מִחֲשָׁבוֹת וּתְחַבּוּלוֹת,
18 וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "רְבוֹת מִחֲשָׁבוֹת בְּלִב אִישׁ וְעֵצַת ה' הִיא
19 תְּקוּם", אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁשׁוֹכֵחַ עַל ה' וּמְדַמָּה שֶׁכָּחוּ וְעֵצָם יָדוּ
20 כּוֹ, הִנֵּה מִזָּה בָּאָה לוֹ הַטְּרָדָה הַזֹּאת בְּרַבּוֹי מִחֲשָׁבוֹת
21 וְהַהֲוִירִים, יוֹמָם וְלַיְלָה יַחֲשֹב מִחֲשָׁבוֹת וּמַעֲשֵׂן וּמְפַלְּל
22 בְּרַעֲיוֹנוֹ בְּכִמְה סְבָרוֹת וּכְמֵה טְעוֹנוֹת וּתְבִיעוֹת לְוִולָתוֹ וּבְכִמְה
23 תְּחַבּוּלוֹת שֶׁל שֶׁקֶר וּמְרָמָה, כִּי אֵין מַעֲצוֹר לְרוּחוֹ כָּל־כָּל, וְאֵינוֹ
24 עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ אִם הוּא דָּכָר הַמִּתָּר וְאִם הוּא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל,
25 וּמִכָּל שֶׁפֶן שְׁאִינוֹ חוֹשֵׁב כָּל־כָּל אִם הוּא עַל פִּי תוֹרָה, רַק עֶקֶר

26 כָּל מִחֲשָׁבוֹתָיו הֵם רַק לְטוֹבַת עֲצָמוֹ, כְּלוּמֹר גּוֹפּוֹ הוֹנוֹ
27 וּרְכוּשׁוֹ אֲשֶׁר זָהוּ כָּל ה'עֲצָמוֹת" שָׁלוֹ, וּכְמוֹ שְׁאֵינוֹ רוֹאִים
28 בְּמוֹחַשׁ דִּישׁ בְּטַבֵּעַ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם כָּל עֶקֶרָם אֵינָם אֵלָּא
29 תַּאֲנוֹת הַמָּמוֹן, וְאֵין זֶה שְׁמִמוֹנָם חִבִּיב עֲלֵיהֶם מְגוּפָם, כִּי אִם
30 שְׂדַעְתָּם עֲכוּרָה וְהֵם חֲמֻרִים מְאֹד, וְעַל כֵּן כָּל הַמַּעֲלָה אֲצִלָּם
31 הוּא רַק בְּמָמוֹן וּרְכוּשׁ, וּבְזֶה הֵם רוֹאִים מַעֲלָת כָּל אָדָם,
32 וּבְזֶה הֵם מְהַלְלִים אֶת בְּנֵי אָדָם. וְהֵם שִׁישְׁנִים בִּינֵיהֶם גַּם
33 בְּעֵלֵי שָׂכָל, וְגַם לַעֲת מִן הַעֲתִים עוֹסְקִים בְּשָׂכָל, וּמִכָּל מְקוֹם
34 כָּל עֵצָם מֵהוֹתָם הוּא מְסוּר רַק בְּאַהֲבָה זֹו שֶׁל רְכוּשׁ וְהוֹן,
35 וְלֹאֵת הֵם אֵינָם מְדַקְדָּקִים כָּל־כָּל אִם מְגִיעַ לָהֶם מֵה שֶׁהֵם
36 חֲפָצִים, וְאֵין לָהֶם שׁוּם יִשְׂרָאֵל בְּלִב כָּל־כָּל, וְכָל מִחֲשָׁבוֹתָם הוּא
37 רַק בְּעֵינַי עֲצָמוֹ, וְהוֹלָת אֵינוֹ נּוֹגֵעַ לוֹ כָּל־כָּל, וּבְכָדִי לַצֹּאת
38 יָדֵי הַבְּרִיּוֹת הוּא מְמַצִּיא הַמַּצָּאוֹת בְּכִמְה מִינֵי סְבָרוֹת
39 לְהַצְדִּיק אֶת עֲצָמוֹ כָּל־כָּל מִינֵי הַצְטַדְקוֹת, וְאֵינוֹ נּוֹגֵעַ לוֹ כָּל־כָּל
40 אִם הָאֵמֶת אֵינוֹ בֵּן (וְהִנֵּנוּ שְׁאִינוֹ שֶׁקֶר), דִּישׁ מִי שֶׁהוּא גַם
41 שֶׁקֶר וּבְעַל כִּנְבִּיָּם, וְאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁלֹּא הִיוּ מַעוֹלָם כָּל־כָּל.
42 אֲבָל זֶה אֵינוֹ שֶׁקֶר, כִּי אִם כָּל כָּךְ הוּא מַעֲשֵׂן בְּהַדְּבָר לְהַצְדִּיק
43 אֶת עֲצָמוֹ, עַד אֲשֶׁר הוּא מְמַצִּיא סְבָרוֹת כְּאֵלוֹ דְּהַשָּׂכָל
44 הָאֲנוּשִׁי מְחִיכָם. דְּשָׂכָל הָאֲנוּשִׁי בְּכָל־כָּל הוּא שָׂכָל עַב וְגַם,
45 וְלָכֵן יְכוֹל לְהִיּוֹת שִׁיחֵי דְּבָרִים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר הַשָּׂכָל הָאֲנוּשִׁי
46 יַחֲסִיכָם, וּבְאֵמֶת הֵם שֶׁקֶר, וְהַרְאִיָּה דַּעַל פִּי הַתּוֹרָה הֵם דְּבָר
47 הָאֲסוּר לְטַעַן כֵּן, אֲמָנָם הוּא לְהִיּוֹת כִּי עֶקֶרוֹ הוּא רַק לְהַצְדִּיק
48 אֶת עֲצָמוֹ וְלִבּוֹא אֶל הַמְּכֹון בְּמָמוֹן וְכוֹ, שֶׁהוּא חֲפִץ, עַל כֵּן
49 אֵינוֹ נּוֹגֵעַ לוֹ כָּל־כָּל אִם הָאֵמֶת אֵינוֹ (כֵּן), כִּי הוּא קָשׁוּר בְּכָל
50 לְבוֹ וּנְפִשׁוֹ בְּהַעֲנִיגִים הַגִּשְׁמִיִּים וְהַחֲמֻרִים.

שבת חנוכה, תרפ"ו

1 והנה כמו כן הוא בתורה אשר היא בסדר דוקא, היינו
 2 דלבד זאת מה שהתורה היא פירוש וביאור המצוות
 3 שמבארת ומפרשת כל מצוה ומצוה בכל פרטיה
 4 ודקדוקיה הן בעשה ולא תעשה שבה והן בפרטי אופן
 5 קיומה של המצוה בזמנה ומקומה הראוי לה כפי רצונו
 6 יתברך, הנה לבד זאת הנה תורה עצמה היא בסדר דוקא,
 7 הן באופן לימודה והן בכתיבתה, דהנה בתורה יש ד' דרכי
 8 הלימוד שהם פרד"ס, ומבואר בעץ חיים⁴ דד' דרכי
 9 הלימוד שבתורה הם נגד ד' עולמות אצילות בריאה
 10 יצירה עשיה, פשט - בעשיה, רמז - ביצירה, דרש -
 11 בבריאה, סוד - באצילות, ובספר משנת חסידים⁵ כותב,
 12 כי פשט רמז דרש סוד הם נגד ד' עולמות אצילות בריאה
 13 יצירה עשיה וגם נגד ד' חומרים עור בשר גידים ועצמות
 14 שבגוף האדם, פשט - כנגד עור האדם, ודרש - נגד
 15 בשרו, רמז - כנגד גידיו, סוד - כנגד עצמותיו, והכוונה
 16 בזה ועל ידי לימוד התורה ביגיעה הוא תיקון הגוף בד'
 17 חומריו, וכידוע במעלת זיעה של מצוה ביגיעת לימוד
 18 ותורה או קיום מצוה, אמנם בסדר ד' דרכי הלימוד והד'
 19 עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה הנה לפי העץ-חיים
 20 רמז ביצירה ודרש בבריאה, ולפי המשנת-חסידים דרש
 21 ביצירה ורמז בבריאה, ויתבאר לקמן, והנה פשט יש בו
 22 ג' ענינים: א) התרחב, כמו פשוטי כלי עץ, כגון דף של
 23 נחתומין, דפשוט ענינו רחב וישר בלי תוכיות דכלים
 24 מקבלים, וכמאמר⁶ כלי עץ וכלי עור, וכלי עצם וכלי
 25 זכוכית, פשוטיהם טהורים (מדאורייתא) ומקבליהן
 26 טמאים, דפשוט ענינו רחב, כמאמר⁷ ארבעה דיומדים
 27 (עמודים) ארבעה פשוטים (לוח רחב אמה). ב) התפשט,
 28 כמו, ופשט את בגדיו⁸ ובל"א אבציהען, איבערטראגען.
 29 ג) הפרצה, כמו פשט גדוד בחוץ⁹ ובל"א איינברעכען,
 30 דמשלשה אלו יחד יתבאר ענין הפשט שהוא הבנת דבר
 31 שכל בדרך ישרה ורחבה כמו שמפשיטו מתוארי אותיות
 32 הכתב אשר בהן הוא לומד וגם פורץ גדרי הקושיות לפי
 33 שמתבאר הכל בסדר ישר ורחב (בלא פלפול) וכמאמר¹⁰
 34 פשט גרס ותנא, גרס ותנא, שמורה על בקיאות ורגילות
 35 בפרטי ההלכה וסברותיה, כי דרכו של הבלתי רגיל

36 לגמגם, ועל הרוב בא לידי פלפולים ליישב דבריו, אבל
 37 ריב"ק היה בקי ומסודר בהלכה זו וגרס ותנא דזהו פירוש
 38 פשט שמבאר את ההשכלה בדברים ברורים ובהרחבה.
 39 והנה רמז הוא גם כן גילוי דבר שכלי, אבל הוא
 40 ביותר בהשכלה שהיא נעלמה עדיין ואינה שכל גלוי שבא
 41 בפשט, ולכן אופן גילוי הרמז אינו בא באמרים מפורטים
 42 כמו הפשט שבא בדברים ברורים, כי אם ברמז בלבד
 43 במשל או חידה, כמאמר המלאך ליעקב¹¹ "כי שרית עם
 44 אלקים ואנשים", ואמרו רז"ל¹² אמר רבה רמז לו
 45 שעתידים שני שרים לצאת ממנו, ראש גולה שבבבל
 46 ונשיא שבארץ ישראל, דענין הרמז הוא הבנת דבר נעלמי
 47 על פי יסודות גלויים שמרמזים על דבר נעלמי הנמצא
 48 בהם, וענינו בעבודה על דרך מבשרי אחזה אלקה,
 49 שמאור וחיות הנפש שמחי' את הגוף יודעים ומשיגים
 50 את האור והחיות האלקי שמחיה את העולם, וכן הוא
 51 ברמז שבתורה שאין הדברים אמורים בדיבור מפורש
 52 ומפורט כי אם ברמז בלבד, ודרש הוא שמרחיב השגת
 53 הענין על ידי חקירה וחיפוש בעומק הענין, ועל הרוב
 54 הוא יותר בדבר שכל הבא ברמז שדורש חוקר ומחפש
 55 בהענין, וכמו דורשי רשומות, דאמרו רז"ל¹³ וילכו שלשת
 56 ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות¹⁴ אמרו אין
 57 מים אלא תורה, וכיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה
 58 נלאו, ונקרא זה גם בשם דרש, כי הדורש יקרא מי שיש
 59 לו לשון למודים לגלות דבר שכל בהסבר וביאור יפה,
 60 והיינו דדרש יש לו ב' מושגים א) חקירה ודרישה. ב)
 61 דרוש וביאור, ובזה יש לבאר ההפרש בין פירוש העץ-
 62 חיים' דדרש בבריאה ופירוש ה'משנת חסידים' דדרש
 63 ביצירה, וסוד הוא הפנימי הנעלמי ומכוסה ביותר, כי
 64 הדרש הוא בהעלם השייך אל הגילוי, אבל סוד הוא
 65 העלם בעצם, והן טעמי תורה ומצוות המכוסים, וגלויים
 66 ויודעים רק ליחידי סגולה העוסקים בפנימיות הורה. וזהו
 67 ד' דרכי פרד"ס שבתורה, ולימוד התורה הוא בסדר
 68 והדרגה דוקא, תחלה הפשט ואחרי כן הרמז והדרש, עד
 69 שיכול להגיע ללמוד הסוד הפנימי שבתורה.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

(8) ויקרא ו, ד.
 (9) הושע ז, א.
 (10) הוריות יג, ב.
 (11) בראשית לב, כח.
 (12) חולין צב, א.
 (13) בבא קמא פב, א.
 (14) מקראות, רש"י.

(4) ראה ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת רחובות
 הנהר בסופה), מ"ח (מס' חייב הנשמות פ"א מ"ב) - הובאו ונתבארו בהקדמת
 הרה"ו לשער ההקדמות (נעתיקה בקונטרס עץ החיים (הוספה הא') ע' 62
 ואילך). רמ"ז לוח, א ד, סע"ב.
 (5) מסכת חייב הנשמות פ"א משנה ב.
 (6) כלים פ"ב מ"א.
 (7) עירובין פ"ב מ"א.

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הרי"צ – תרנ"ב

- 1 עברו איזה שנים אחרי חתונת ר' ברוך משה, מת עליו אביו ר' אייזיק שלמה בשם טוב. ויספדוהו
- 2 כל אנשי עירו. ואחריו נפטרה גם אמו. וישארו אך ר' ברוך משה ואשתו גלמודים, כי ר' יעקב פרוש,
- 3 אבי אשת ברוך משה ואמה גם הם נפטרו.
- 4 ר' ברוך משה חפץ ללמוד משניות אחר אביו ואמו. ויקח לו רב ללמוד עמו. אבל למרות רצונו
- 5 ולדאבון לבכו, לא יכול להבין גם פירושה של משנה אחת בהמשניות, ור' שלמה יצחק המלמד מבאר
- 6 ומסביר לו את פירוש המשנה וברוך משה אינו מבין.
- 7 פעם כאשר ישב ר' ברוך משה הקצב על אחד הספסלים אצל השלחן בבית הכנסת, ושמע את
- 8 האגדה שלמד ר' יצחק המלמד, כי הגם כי לא הבין אשר דבר ר' יצחק בכל זה הי' יושב אל¹⁶ השלחן
- 9 ושומע, ושמע כי ר' יצחק אומר, אַז דער וואָס לערנט דעם חבר'ס זוהן תורה, איז גלייך ווי ער האָט
- 10 איהם געבאָרן¹⁷.
- 11 הדברים נכנסו אל לבו של ר' ברוך משה ויצערו אותו במאד מאד. ויהי כאשר התפלל תפלת ערבית
- 12 – אחרי שמעו את הדברים הנזכרים מאת ר' יצחק – בכה בכי רב.
- 13 כשהלך ר' ברוך משה אחר תפלת ערבית לביתו, הלך עמו ר' שלמה יצחק המלמד, ויאנח ר' ברוך
- 14 משה אנחה גדולה מאד.
- 15 וישאל ר' שלמה יצחק המלמד את ר' ברוך משה: מפני מה אתה מתאנח באנחה גדולה כזו? –
- 16 ר' שלמה יצחק המלמד ידע כי ר' ברוך משה ואשתו ברכה לאה שרוים בצער על אשר עוד לא נפקדו
- 17 בבנים – אתה ואשתך עוד צעירים לימים, והשי"ת יברך אתכם בבנים ובכנות.
- 18 אמן! – עונה ר' ברוך משה – היום בין מנחה למעריב שמעתי אשר ר' יצחק אומר ממה שקרא
- 19 בגמרא הקדושה¹⁸ כי כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו, ואני – אומר ר'
- 20 ברוך משה – מלבד זאת אשר השי"ת יסר אותנו שאין לנו בנים, וח"ו לא נעזוב שארית אחרינו, הנני
- 21 עם הארץ שאינני יכול לזכות אפילו ללמד את בן חבירו תורה.
- 22 המלמד רש"י הבין טעותו של ר' ברוך משה. ויאמר לו: אין הכוונה אשר אתה בעצמך צריך
- 23 ללמוד¹⁸ את בן חבירך תורה, כי אם כאשר אתה מביא את בן חבירך לתורה הרי זה כאלו אתה ילדתו,
- 24 והי' אם אין אתה יכול ללמד עם בן חבירך בעצמך, יכול אתה לקחת מלמד לבן חבירך, ונחשב זה
- 25 כאלו אתה ילדתו.
- 26 ביאור המלמד רש"י שימח והרנין את לב ר' ברוך משה, ובבואו לביתו סיפר ר' ברוך משה לאשתו
- 27 ברכה לאה את אשר שמע מפי ר' יצחק אשר קרא מהגמרא הקדושה, אשר מי שמלמד את בן חבירו
- 28 תורה כאילו ילדו, ואשר על כן ישכרו מלמדים ללמד ילדים תורה ויהיו הילדים נחשבים כאלו הם ילדו
- 29 אותם.
- 30 ותשמח האשה ברכה לאה על דברי אישה ר' ברוך משה ועצתו לשכור מלמד ללמד עם ילדים
- 31 תורה. ובימים אחדים אחר זה, שכר ר' ברוך משה מלמד שילמוד עם ילדים תורה.

18) בא' ההעתקות שתח"י: ללמד.

17) סנהדרין יט, ב. פרש"י במדבר ג, א (נתבאר בלקו"ש חכ"ג ע')

8 ואילך).

אגרות קודש

ב"ה ח' ניסן תרצ"ה

ווינ

ידידנו הנכבד הרה"ג הנודע לשם תהלה
ווי"ח אי"א מוהר"ר ישראל שי' דזייקאבסאן

שלום וברכה.

מכתבו קראתי פעמיים ושלוש בעונג כפול ומשולש, מזה
שהתלמידים התמימים שי' נותנים את ריחם בעבודה טהורה
המתאימה לרוחה של תומכי תמימים ולא רק מינטערן זיך
מיט חלשות, לטהר את ההתירים כו', ומזה שת"ל נמצאים
כאלו המתדבקים ואס קלעפין זיך צו דעם לערנען אשר
בעזה"י בודאי יפעול לטוב בעזה"י, ומזה שבהם ועל ידם
יתרבו בעזה"י הלומדים, ושמחה מיוחדת הי' לי לשמוע פ"ש
מבניו של ידידנו הרה"י שי' שוי"ב גארדאן, וענג גדול הי' לי על
השינוי לטוב בהנהגת . . . שלקח עצמו אל הלימוד השי"ת
יחזק בריאות כולם ויתן בלבבם לשקוד בתו"ע.

וכבר כתבתי לאחד מידידנו התמימים שי' שהודיעוני ע"ד

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' ב

ודרשו ממה שנאמר בתרומת מעשר (שם יח ב), 'תְּרֹמַת ה' מַעֲשֶׂר מִן
הַמַּעֲשֵׂר, שְׁדוּקָא תְּרֹמַת מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְהַפְרִישׁ מִמַּעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן, וְלֹא
תְּרֹמַת גְּדוּלָּה, וְאִפִּילוּ שְׁהוּפֶרֶשׁ הַמַּעֲשֵׂר לִפְנֵי הַתְּרֹמָה וּמַעֲוֹלָם לֹא
הוּפֶרֶשׁה עֲלֵיו תְּרֹמָה. וְשָׁאֵל רַב פֶּפֶא אֶת אֲבִי: אֵלָּא מַעֲתָהּ אִפִּילוּ
אִם הִקְדִּימוּ אֶת הַמַּעֲשֵׂר לִפְנֵי הַתְּרֹמָה בְּכָרִי – [לֹאֲחֵר שֶׁהַתְּמַרְחָה
הַתְּבֹאֵה בְּגוּרָן] לֵאחֵר שֶׁכָּבֵר הַתְּחִיבָה הַתְּבֹאֵה בַּתְּרֹמָה, נִמְי
נִיפְטָר – [גַּם יִפְטָר] מַעֲשֵׂר זֶה מִתְּרֹמָה גְּדוּלָּה. וְאָמַר לִיה אֲבִי, עֲלִיף
[עַל אֹפֶן זֶה] אָמַר קָרָא 'מַכְל' [מִתְּנִיתִיכֶם] [מַעֲשֵׂרוֹתִיכֶם] תִּהְיֶימוּ
אֶת כָּל תְּרֹמַת ה', וְאִם מִמַּעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן יֵשׁ לְהַפְרִישׁ תְּרֹמָה.
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: וְהָ רֵאִיתָ לְרַבּוֹת מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'מַכְל מִתְּנִיתִיכֶם'
אֶת הַמַּעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן שֶׁהוּקֵדֵם בְּכָרִי לְחִיּוּב תְּרֹמָה גְּדוּלָּה, וְלִהְיוֹצִיא
אֶת הַמַּעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן שֶׁהוּקֵדֵם בְּשִׁיבְלִין מַכְלָל חִיּוּב זֶה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר
'מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר, וּמִשְׁבִּיה, מִרְבָּה אֲנִי אֶת הַמַּעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן
שֶׁהוּקֵדֵם בְּכָרִי מִשּׁוּם שֶׁיִּשְׁנֶה בְּכָלֵל דִּיגּוֹן – [מִיֶּרֶחַ] וְכָבֵר הַתְּחִיב
הַכְּרִי בַּתְּרֹמָה קוֹדֵם שְׁחַל בּו שֶׁם מַעֲשֵׂר, וְעַל כֵּן מִסְתַּבֵּר לְחִיּוּב
בַּתְּרֹמָה גְּדוּלָּה גַּם לֵאחֵר שֶׁהַתְּעֵשֶׂר. וּמִיֶּצִיא אֲנִי מַכְלָל חִיּוּב אֶת
הַמַּעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן שֶׁהוּקֵדֵם בְּשִׁיבְלִין מִשּׁוּם שֶׁבִשְׁעָה שְׁחַל בָּהֶם שֶׁם
מַעֲשֵׂר עֲדִין אֵינָן בְּכָלֵל דִּיגּוֹן וְעֲדִין לֹא הַתְּחִיבוּ בַּתְּרֹמָה, וְעַל כֵּן
מִסְתַּבֵּר לְפִטְרוֹ מִתְּרֹמָה גְּדוּלָּה אִפִּילוּ שֶׁהַתְּמַרְחָה לֵאחֵר מִכֵּן.
הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּא מְדַבְּרִי הַמִּשְׁנָה בְּקִדּוּשֵׁי: וְהָרִי אִיסוּר
אֲלֵמְנָה לְכַהֵן גְּדוּלָּה דְּרַחֲמָנָא אֲמַר בּו (ויקרא כא יד) 'אֲלֵמְנָה וְגִרּוּשָׁה
וְחִלְלָה זֶנָּה אֶת אֶלֶּה לֹא יִקַּח, וְיִתְּנָן בְּקִדּוּשֵׁין (סו), בְּכָל מְקוֹם שֶׁבֹא
אִישׁ עַל אִשָּׁה שֶׁיֵּשֶׁב לוֹ בָּהּ קִדּוּשֵׁין [שֶׁאִם יִקְדְּשֶׁנָּה יִתְּפֹסוּ קִדּוּשֵׁין],
וְיֵשׁ בְּבִיאוֹה זֶה עֲבִידָה, הַנּוֹלֵד הַנּוֹלֵד מִבִּיאוֹה זֶה הוֹלֵךְ אַחֵר הַפְּגוּם –
שֶׁאִם אֶחָד מֵהֶם פְּסוּל נִמְשָׁךְ פְּסוּלוֹ עַל הוֹלֵד. וּמִפֶּרֶשׁת הַמִּשְׁנָה, בִּאיּוֹ
בִּיאוֹה הַדְּבָרִים אֲמֹרִים, כְּגוֹן בְּכָהֵן גְּדוּלָּה שֶׁבֹא עַל אֲלֵמְנָה הָאִסוּרָה לוֹ,
שֶׁאִם יִקְדְּשֶׁנָּה יִתְּפֹסוּ קִדּוּשֵׁין, שֶׁהוֹלֵד הַנּוֹלֵד מִמֶּנָּה מִתְּחַלֵּל לְכַהֲנֹתָה.
וּמִכֵּן מְדַבְּרִי הַמִּשְׁנָה, שֶׁקִּדּוּשֵׁי כָּהֵן גְּדוּלָּה בִּאֲלֵמְנָה חֲלִים אִפִּילוּ
שֶׁהִיא אִסוּרָה עֲלֵיו, וְאִילוּ לְדַבְּרִי רַבָּא הָאֹמֵר 'כֹּל מִילְתָּא דְּאִמְר
רַחֲמָנָא לֹא תַעֲבִיד, אִי עֲבִיד לֹא מִהֲנִי' לֹא הִיָּה לְקִדּוּשֵׁין אֵלּוּ לְחוּל.
מִתְּרַצָּת הַגִּמְרָא: שֶׁאֲנִי הֵכָא בְּקִדּוּשֵׁי אֲלֵמְנָה לְכַהֵן גְּדוּלָּה, מִשּׁוּם
דְּאִמְרָא קָרָא (שם כא יד-טו) 'אֲלֵמְנָה וְגִרּוּשָׁה וְחִלְלָה זֶנָּה אֶת אֶלֶּה לֹא
יִקַּח, וְגו' וְלֹא יִחְלַל זֶרְעוֹ, וּמִשְׁמַע שֶׁזֶרְעוֹ מִתְּחַלֵּל רַק לְכַהֲנֹתָה אֲבֵל

קביעות לימוד דא"ח ברבים, אשר ידיעות כאלו מקביעות
עתים לתורה ברבים בכלל, ומלימוד דא"ח בפרט וקביעות
עתים של צעירים שי' בפרטי פרטיות הנה הבשורות והידיעות
האלו הם לי לסמי מרפא ממש, המחזקים את כוחותי
הגשמיים ממש.

על כל אחד ואחד מידידנו אנ"ש ותלמידי התמימים שי'
לדעת כי כל השם נפשו ודעתו ולבו לקבוע שיעורי למוד דא"ח
ברבים ועמל בעמלא דאורייתא וקובי"ה כולא חד, הנני כולו
שלו ומקשרו בהתקשרות אמיתי בנר"ן ח"י, והשי"ת יעזרנו
בגו"ר. וע"ד סדר הלימוד אכתוב לו בעזה"י אחר חגה"פ
הבע"ל.

הנני מחכה לבשורה טובה מבריאות זוגי תחי' והשי"ת
ישלח לה רפוי"ש בגו"ר.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזקאל פייגין

אג"ק מוהררי"צ כך ג

אינו נעשה ממור ונפסל מלבוא בקהל. ומוזה מוכח שקידושי כהן גדול
באלמנה תופסים, שאם לא כן היה הולד נעשה ממור, ולא רק חלל.
שכן הלכה בדינו, שכל שבא אדם על אשה שאסורה לו, ואילו
קידשה לא היו קידושי תופסים בה, הולד הנולד מביאה זו ממור.
מפרשת הגמרא: וְלֹאֲבִי אֵין נֵרָאָה שְׁבֹא כְּתוּב זֶה לְלַמְדֵּנוּ עַל הוֹלֵד
שֶׁאִינוּ נַעֲשֶׂה מִמּוֹר, מִשּׁוּם שֶׁאִם כֵּן יִימָא קָרָא 'לֹא יִחַל' בְּלִמְדָּא אַחַד,
מֵאִי 'לֹא יִחַל' בִּשְׁנֵי לִמְדִּים. אֲלֵא צְרִיךְ לִימֹר שְׁלִמְדָּא אַחַד נִכְתָּב
לוֹ [לְוֹלֵד] וְלִהְשִׁמְיֵנוּ שֶׁהוּא מִתְּחַלֵּל לְכַהֲנֹתָה, וְלִמְדָּא אַחַד נִכְתָּב לָהּ
[לְאֲלֵמְנָה שֶׁנִּבְעֵלָה לְכַהֵן גְּדוּלָּה] לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהִיא מִתְּחַלֵּלָת בְּבִיאוֹה זֶה
לְכַהֲנֹתָה וְנִאֲסֶרֶת אֵף לְכַהֵן הַדִּיּוֹט, וְאִם הִיא בַת כָּהֵן נִאֲסֶרֶת בִּאֲכִילַת
תְּרֹמָה.

הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּא מְדַבְּרִי הַבְּרִייתָא בְּמִקְדִּישׁ בַּעַל מוֹם לְמִזְבֵּחַ:
וְהָרִי הַמִּקְדִּישׁ בְּעָלִי מוֹמִין לְמִזְבֵּחַ, שֶׁעֲבַר עַל מַה דְּרַחֲמָנָא אֲמַר
(שם כב ג) 'כֹּל אִשָּׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ, (וְתִנֵּן) [וְתִנֵּן], הַמִּקְדִּישׁ
בְּעָלִי מוֹמִין לְנִבִּי מִזְבֵּחַ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, מַה
שֶׁעָשָׂה עָשׂוֹי, וְנִתְּפַסֵּת בּוֹ קְדוּשַׁת מִזְבֵּחַ. וּמִכָּאֵן תִּיּוֹבְתָא עַל מַה
דְּאִמְרָא רַבָּא, 'כֹּל מִילְתָּא דְּאִמְרָא רַחֲמָנָא לֹא תַעֲבִיד, אִי עֲבִיד לֹא
מִהֲנִי, שֶׁכֵּן לְדַבְּרֵיו מִכֵּין שֶׁנַּעֲשֶׂה הַקֹּדֶשׁ זֶה בִּאִיסוּר לֹא הִיָּה לוֹ לְחוּל
כֻּלָּל.

מִתְּרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר לָךְ רַבָּא, שֶׁאֲנִי הֵתֵם בְּמִקְדִּישׁ בַּעַל מוֹם
לְמִזְבֵּחַ, מִשּׁוּם דְּאִמְרָא קָרָא (שם כב ג) 'שֹׁשׁוּר וְשָׂה שְׁרֹעַ וְקָלוּט נִדְבָה
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ, וְיִלְנֵד לֹא יִרְצָה'. וּמִשְׁמַע מַלְשׁוֹן הַכְּתוּב שְׁדוּקָא לַעֲנִין
רְצוֹי וְהַקְרָבָה הוּא דְּבַעַל מוֹם לֹא מִרְצָה וְאִינוּ קָרֵב, הָא מִיְקָדֶשׁ
לְמִזְבֵּחַ קִדְּשִׁי – מִתְּקַדֵּשׁ, וְאִפִּילוּ שֶׁהוּקְדֶשׁ בִּאִיסוּר.

מִפֶּרֶשׁת הַגִּמְרָא: וְלֹאֲבִי הַסוֹבֵר שֶׁבְּכָל אִיסוּרֵי הַתּוֹרָה 'אִי עֲבִיד מִהֲנִי'
נִצְרָךְ כְּתוּב זֶה, מִשּׁוּם דְּאִי דְּלֹא אֲמַר רַחֲמָנָא 'וְיִלְנֵד לֹא יִרְצָה, הָיָה
מִשּׁוּם שֶׁהַמִּקְדִּישׁ בַּעַל מוֹם לְמִזְבֵּחַ הִיָּה כְּבֹל עוֹבֵר עַל מִצְוָה
שֶׁבִידְעַב הוֹעִילוּ מַעֲשֵׂיו, וְהִיָּה בַּעַל מוֹם זֶה כְּשֶׁר לְהַקְרָבָה. קְמִשְׁמַע
לָךְ הַכְּתוּב שֶׁאִינוּ קָרֵב.

הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּא מְדַבְּרִי הַמִּשְׁנָה בְּשִׁקְלִים: וְהָרִי הַמִּקְדִּישׁ
תְּמִימִין [בַּהֲמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם מוֹם] לְבִדְקַת הַכִּית, שֶׁעוֹבֵר עַל מַה דְּאִמְרָא
רַחֲמָנָא

פרשת תרומה

כה * וידבר יהוה אל־משה לאמר: * דבר אל־בני ישראל ויקחו־לי תרומה מאת כל־איש אשר ידבנו לבו תקחו את־תרומתי: * וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: * ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: * וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (לוי) * שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקמרת הפמים: * ואבני־שהם ואבני מלאים לאפר ולחשן: * ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: * ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל־כליו וכן תעשו: * (וישראל) * ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: * * וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: * ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתי ושתית טבעת על־צלעו ושתית טבעת על־צלעו השנית: * * ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: * * והבאת את־הבדים בטיבעת על צלעת הארץ לשאת את־הארץ בהם: * * בטיבעת הארץ יהיו הבדים לא יסרו ממנו: * * ונתת אל־הארץ את הערת אשר אתן אליך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 909)

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

יש לשאול, למה נאמר "ויקחו לי", שהלקיחה תהיה "לשמי", ולא "ויתנו לי", שהנתינה תהיה "לשמי". אלא רמז יש כאן, שעני צריך לקבל צדקה "לשמי", לשם מלוי הפונה העליונה, שרצה הקב"ה שיהיו בעולם עשירים ועניים כדי שתהיה בו השפעת צדקה וחסד. שכן, כל דבר שיהודי עושה, בלי שום קבדל, צריך להיות חדור בקדשה, לשם ה'. פכתוב: "בכל דרכיך - דעהו".

שני * ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארפה ואמה וחצי רחבה: * * ועשית שנים פרקים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: * * ועשה פרום אחד מקצה מזה ופרו־באחד מקצה מזה מן־הכפרת תעשו את־הפרקים על־שני קצותיו:

* והיו הפרקים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַל סָכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכִּפֹּרֶת וּפָנִיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכִּפֹּרֶת יִהְיוּ פָנֵי הַפְּרָכִים: * * ונתת את־הכפרת על־הארץ מלמעלה ואל־הארץ תתן את־הערת אשר אתן אליך: * * ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הפרקים אשר על־ארון הערת את כל־אשר אצוה אותך אל־בני ישראל: * * * ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארפו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: * * וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב: * * ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר־זהב למסגרתו סביב: * * * ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את־הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: * * לעמל המסגרת תהיין הטבעת לבתים לבדים לשאת את־השלחן: * * * ועשית את־הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשא־בם את־השלחן: * * * ועשית קערתי וכפתיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יסד בהן זהב טהור תעשה אתם: * * ונתת על־השלחן לחם פנים לפני תמיד: * * פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1346)

ועשו ארון (כה, ז)

הארץ הוא סימן לתורה, פכתוב (מ"א, ח, ט) "אין בארון רק שני לוחות האבנים". והנה, בארון אין שום עבודה, כמו בשאר כלי המשכן, והוא רק כלי לגלוי מלמעלה - "ונועדתי לך שם" (פסוק כב). הרי לנו רמז, אפוא, ללמוד התורה בתכלית הטבול, "שאין הדבור בא מצד עצמו כלל, אלא נדבר בו דבר ה' . . ממילא ומאליו", בבחינת "תען לשוני אמרתך", כעונה אחר הקורא.

שלישי לא ועשית מנרת זהב טהור מקשה תעשה המנורה ירכה וקנה גביעה פפתיה ופרחיה ממנה יהיו: * * * וששה קנים יצאים מצדיה שלשה | קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני: * * * שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח בן לששת הקנים היצאים מן־המנורה: * * * ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתריה

וּפְרָחֶיהָ: ^א וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה וּכְפֹתָר
תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה וּכְפֹתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנֶּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִן־הַמִּנְגָּה:
^ב כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנָתָם מִמֶּנֶּה יִהְיוּ כִּלְהַּ מִקְשָׁה אַחַת
זָהָב טָהוֹר: ^ג וְעָשִׂיתָ אֶת־גִּרְתֶּיהָ שִׁבְעָה וְהַעֲלֵהָ
אֶת־גִּרְתֶּיהָ וְהָאִיר עַל־עֹבֵר פָּנֶיהָ: ^ד וּמִלְקַחֶיהָ
וּמִחֲתֹתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: ^ה כֶּכֶר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה
אַתָּה אֶת כִּלְהַכְלִים הָאֵלֶּה: ^ו וְרָאָה וַעֲשֶׂה
בְּתִבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מֵרָאָה בָּהֶר: ^ז כּו וְאֶת־
הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֹשֶׂר יִרְעֵת שֵׁשׁ מִשְׁזֹר וְתִכְלַת
וְאַרְגָּמָן וְתִלְעֵת שְׁנֵי כֶרֶבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה
אַתָּם: ^ח אֶרֶךְ א הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים
בָּאֵמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֵמָה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדֶּה
אַחַת לְכִלְהִירִיעֹת: ^ט חֲמִשׁ הִירִיעֵת תִּהְיֶינן חִבְרֹת
אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ וְחֲמִשׁ יִרְעֵת חִבְרֹת אִשָּׁה אֶל־
אַחֲתָהּ: ^י וְעָשִׂיתָ לָלֶאֱת תִּכְלַת עַל שַׁפַּת הִירִיעָה
הָאֶחָת מִקְצֵה בַּחֲבֵרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשַׁפַּת הִירִיעָה
הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִית: ^{יא} חֲמִשִּׁים לָלֶאֱת
תַּעֲשֶׂה בִירִיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה
בַּקֶּצֶה הִירִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִית מִקְבִּילַת
הַלָּלֶאֱת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ: ^{יב} וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קְרָסִי
זָהָב וְחִבְרַת אֶת־הִירִיעֵת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ בַּקְּרָסִים
וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: ^{יג} וְעָשִׂיתָ יִרְעֵת עֲזִים לְאַהֲלֵ
עַל־הַמִּשְׁכָּן עֲשֵׂת־עֶשְׂרֶה יִרְעֵת תַּעֲשֶׂה אַתָּם:
^{יד} אֶרֶךְ א הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֵמָה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאֵמָה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדֶּה אַחַת לַעֲשֵׂתִי
עֶשְׂרֶה יִרְעֵת: ^{טו} וְחִבְרַת אֶת־חֲמִשׁ הִירִיעֵת לְבָד
וְאֶת־שֵׁשׁ הִירִיעֵת לְבָד וּכְפֹלֶת אֶת־הִירִיעָה
הַשְּׁשִׁית אֶל־מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל: ^{טז} וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים
לָלֶאֱת עַל שַׁפַּת הִירִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצוֹנָה בַּחֲבֵרֶת
וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת עַל שַׁפַּת הִירִיעָה הַחֲבֵרֶת הַשְּׁנִית:
^{יז} וְעָשִׂיתָ קְרָסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבֵּאתָ אֶת־
הַקְּרָסִים בְּלָלֶאֱת וְחִבְרַת אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד:
^{יח} וְסִרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֵת הָאֹהֶל חֲצִי הִירִיעָה
הָעֹדֵפֶת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן: ^{יט} וְהָאֵמָה מִזֶּה

וְהָאֵמָה מִזֶּה בָּעֹדֵף בָּאֶרֶךְ יִרְעֵת הָאֹהֶל יִהְיֶה
סְרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסְתּוֹ: ^כ וְעָשִׂיתָ
מִכְסֵּה לְאַהֲלֵ עֲרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה עֲרֹת
תַּחֲשִׁים מִלְּמַעְלָה: ^{כא} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות א' עמ' 172)

תַּעֲשֶׂה הַמִּנְגָּה (כה, לא)

שְׁהִיָּה מִשָּׁה מִתְקַשָּׁה בָּה (רש"י)

לְמַשָּׁה הִיָּה קֶשֶׁה: אִיךָ אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים נְשִׁימִים מִשְׁכָּן
וּמִקְדָּשׁ לְהַקְבִּי"ה? וְהַשְׁאֵלָה נִשְׁאֵלֶת בְּמִיחֹד לְגַבִּי הַמִּנְגָּה,
שְׁהִיָּתָה "עֲדוּת לְבָאִי עוֹלָם שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בִּישְׁרָאֵל" (שבת כב,
ב). אָמַר לוֹ הַקְבִּי"ה: דָּבָר זֶה, אָכֵן, אֵינִי בִּכְחוֹ שֶׁל אָדָם, אֲלֹא
בִּכְחוֹ שֶׁל הַבוֹרָא; הַשְׁלֹף אֶת הַכֶּכֶר לָאוֹר וְהָיָה נַעֲשִׂיתָ מֵאֲלִיָּה.

רביעי ^{כו} וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֲמֻדִים: ^{כז} עֹשֶׂר אֲמוֹת אֶרֶךְ הַקָּרָשׁ וְאַמָּה וְחֲצִי
הָאֵמָה רֹחַב הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: ^{כח} שְׁתֵּי יָדוֹת לְקָרָשׁ
הָאֶחָד מִשְׁלֹבֶת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל
קָרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: ^{כט} וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן
עֹשְׂרִים קָרָשׁ לְפָאת נִגְבָּה תִּמְנָה: ^ל וְאַרְבָּעִים
אֲדָנִיכֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֹשְׂרִים הַקָּרָשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָיו וְשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָיו: ^{לא} וּלְצִלַּע הַמִּשְׁכָּן
הַשְּׁנִית לְפָאת צָפוֹן עֹשְׂרִים קָרָשׁ: ^{לב} וְאַרְבָּעִים
אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: ^{לג} וְלִירְכָתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָה
תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קָרָשִׁים: ^{לד} וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה
לְמִקְצֵעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתוֹם: ^{לה} וְהָיוּ תֵּאֲמַם
מִלְּמַטָּה וְיִחָדּוּ יִהְיוּ תָמִים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטְּבַעֶת
הָאֶחָת בֵּן יִהְיֶה לְשְׁנֵיהֶם לְשְׁנֵי הַמִּקְצֵעַת יִהְיוּ:
^{לו} וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קָרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עֹשֶׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: ^{לז} וְעָשִׂיתָ בְּרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים
חֲמִשָּׁה לְקָרָשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד: ^{לח} וְחֲמִשָּׁה
בְּרִיחִם לְקָרָשֵׁי צִלְע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית וְחֲמִשָּׁה
בְּרִיחִם לְקָרָשֵׁי צִלַּע הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתוֹם יָמָה:
^{לט} וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכָן בְּתוֹךְ הַקָּרָשִׁים מִבְּרַח מִן־הַקְּצֵה
אֶל־הַקְּצֵה: ^מ וְאֶת־הַקָּרָשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת־

וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת קִמְתּוֹ: 1 וְעֲשִׂיתָ קִרְנָתוֹ עַל אַרְבַּע פִּנְתָּיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶינָה קִרְנָתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נֹחֶשֶׁת: 2 וְעֲשִׂיתָ סִירְתּוֹ לְדִשְׁנוֹ וַיַּעַיֵן וּמִזְרָקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ וּמִחֻתָּתוֹ לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נֹחֶשֶׁת: 3 וְעֲשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נֹחֶשֶׁת וְעֲשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי נֹחֶשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו: 4 וְנִתְּתָה אֹתָהּ תַּחַת פְּרָכָב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהִיתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ: 5 וְעֲשִׂיתָ בָּדִים לַמִּזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נֹחֶשֶׁת: 6 וְהוּבָא אֶת־בְּדִיו בַּטַּבַּעֲתֵי וְהָיוּ הַבָּדִים עַל־שְׁתֵּי צִלְעֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת אֹתוֹ: 7 נָכוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָרָאָה אֶתְךָ בְּהָר בֶּן יַעֲקֹב: 8

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 39)

וְעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ (כו, א)

מִזְבֵּחַ - מזיח ומזין מחבב ומכבד (כתובות י, ב)

לפנינו שלש פעולות. א. המזבח משפיע מזון (מזין). ב. הוא מבטל דברים שליליים (מזיח) גזרות רעות ומכפר עוונות. ג. והוא מחבב את ישראל על אביהם שבשמים. ויש לומר: מזין - שלמים. כשם שהבעלים זוכים באכילתו, כך בנכות הקרבנות העולם נזון. מזיח, מכפר - חטאת ואשם, שבאים לכפרה. מחבב - עולה, שהיא כליל לה' ו"לקבוד הקב"ה בלבד" (מדרש תרומה).

שביעי 5 וְעֲשִׂיתָ אֶת חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאֱת נֹגֵב־תִּימָנָה קָלָעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁוֹר מֵאָה בָּאֵמָה אַרְבֵּי לַפֶּאֱת הָאַחַת: 6 וְעַמֻּדָיו עֲשִׂירִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נֹחֶשֶׁת וְגַם הָעַמֻּדִים וְחֲשָׁקֵיהֶם כֶּסֶף: 7 וְכֵן לַפֶּאֱת צִפּוֹן בָּאֶרְבֵּי קָלָעִים מֵאָה אַרְבֵּי כְּתִיב וַעֲמָדוֹ קָרִי וְעַמֻּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נֹחֶשֶׁת וְגַם הָעַמֻּדִים וְחֲשָׁקֵיהֶם כֶּסֶף: 8 וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאֱתִים קָלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרָה: 9 וְרֹחַב הַחֲצֵר לַפֶּאֱת קֹדֶמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: 10 וְחֹמֶשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קָלָעִים לַפֶּתַח עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה: 11 וּלַפֶּתַח הַשְּׂנִית חֲמֹשׁ עֲשָׂרָה קָלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה: 12 וְלַשַּׁעַר הַחֲצֵר מִסְּדָה עֲשָׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר מַעֲשֶׂה רֶקֶם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבָּעָה: 13 כָּל־עַמֻּדָיו

טַבַּעֲתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לְבָרִיחָם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבָּרִיחִם זָהָב: 14 וְהִקְמַתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרָאִיתָ בְּהָר: 15

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קלח)

אֲדָנִי כֶסֶף (כו, יט)

כל כלי המשכן היו מצפים זהב או צפויים מזהב (מלבד הכיור ומזבח הנחשת, שהיו כחצר), ורק האדנים היו מכסף. ויש לבאר על פי מה שאמרנו ב"ל" לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נבאר, בשביל בית המקדש, ואלו על כסף לא נאמר כן, כי הוא שפך לעולם. מוכן, אפוא, שהאדנים, שעמדו על הקרקע וחסרו את קדשת המשכן לעולם, נעשו מכסף דווקא, לא מזהב.

חמישי לא וְעֲשִׂיתָ פִּרְכַּת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ בָּרִיחִם: 2 וְנִתְּתָה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמֻּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וְוִיָּהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אֲדָנִי־כֶסֶף: 3 וְנִתְּתָה אֶת־הַפִּרְכָּת תַּחַת הַקָּרְסִים וְהַבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפִּרְכָּת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהַבְדִּילָה הַפִּרְכָּת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים: 4 וְנִתְּתָה אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים: 5 וְשִׁמַּתָּ אֶת־הַשְּׁלֹחַן מִחוּץ לַפִּרְכָּת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשְּׁלֹחַן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה וְהַשְּׁלֹחַן תִּתֵּן עַל־צִלְע צִפּוֹן: 6 וְעֲשִׂיתָ מִסָּד לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁוֹר מַעֲשֶׂה רֶקֶם: 7 וְעֲשִׂיתָ לַמִּסָּד חֲמִשָּׁה עַמֻּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְוִיָּהֶם זָהָב וְצִקַּתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנִי נֹחֶשֶׁת: 8

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

ושמת את השלחן מחוץ לפרכת ואת המנורה נכח השלחן (כו,

לה)

ומזבח הזהב . . משוך קמץא כלפי המזרח (רש"י)

והיגו, שמי שנוכנס להיכל נתקל במזבח תחלה, לפני השלחן והמנורה. ויש לבאר, והנה מזבח רומז לתפלה, ככתוב "תפון תפילתי קטרתי לפניך", שהיא התחלת עבודת היום. ורק לאחר התפלה נתן לעסוק במנורה - עבודה רוחנית, למור התורה וכדומה, או בשלחן - עבודה גשמית, כגון אכילה לשם שמנים.

ששי כז 1 וְעֲשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֹשׁ אַמּוֹת אַרְבֵּי וְחֹמֶשׁ אַמּוֹת רֹחַב רְבֹוע יְהִיָּה הַמִּזְבֵּחַ

ה כִּי וַיְהִי־הָזֶה נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמֹה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לּוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שִׁלְמֹה וַיִּכְרְתוּ בְּרִית שְׁנֵיהֶם׃ כו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שִׁלְמֹה מִם מִבְּלִי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמָּם שְׁלֹשִׁים אָלֶף אִישׁ׃ כז וַיִּשְׁלַחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֻׁרֹת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וּמִדְּנִירָם עַל־הֶמָּם׃ כח וַיְהִי לְשִׁלְמֹה שִׁבְעִים אָלֶף נִשָּׂא סָבֵל וּשְׁמָנִים אָלֶף חִצֵּב בָּהֶר׃ ל׳ לְכָד מוֹשְׁרֵי הַנֹּצְבִים לְשִׁלְמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֹׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרָדִים בָּעֵם הָעֹשִׂים

קמט

בְּמִלְאָהּ: לֹא וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לִיְסֹד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית: לִב וַיִּפְסְלוּ
בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירֹם וְהַגְבֻּלִים וַיִּכְנֶינּוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבַּיִת: וְאִוִּיָּהוּ בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לָצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בִּשְׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זֹה הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיְבִן הַבַּיִת לַיהוָה: כִּוְהַפִּית אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁשִׁים־אַמָּה
אַרְבֹּ וְעֶשְׂרִים רָחֵב וּשְׁלֹשִׁים אֹמָה קוֹמָתוֹ: גִּוְהָאוֹלָם עַל־פְּנֵי הַיֵּכָל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אֹמָה אֶרְבֹּ
עַל־פְּנֵי רָחֵב הַבַּיִת עֶשֶׂר בְּאַמָּה רָחֵב עַל־פְּנֵי הַבַּיִת: וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חֲלוֹנֵי שָׁקָפִים אֲטָמִים: הַיְבִין
עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלִדְבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב: וַהֲיָצִיעַ
הַתַּחְתּוֹנָה חֲמֵשׁ בְּאַמָּה רָחֶבָה וְהַתִּיכְנָה שֵׁשׁ בְּאַמָּה רָחֶבָה וְהַשְּׁלִישִׁית שִׁבְעָה בְּאַמָּה רָחֶבָה כִּי
מִגֻּרְעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חֹוצָה לְבִלְתִּי אַחֲזוֹ בְּקִירוֹת הַבַּיִת: וְהַבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ אֵבֶן שְׁלֹמֹה מִמֶּעַ
נִבְנָה וּמִקְבוֹת וְהַגִּרֹּן כָּל־כְּלִי בְרֹזָל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ: הַפֶּתַח הַצֵּלַע הַתִּיכְנָה אֶל־כֶּתֶף
הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים יַעֲלֹו עַל־הַתִּיכְנָה וּמִן־הַתִּיכְנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: טַוַיְבִין אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלְהוּ
וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גִּבִּים וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרוֹזִים: יַוַיְבִין אֶת־הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חֲמֵשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ וַיַּאֲחֲזוּ
אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרוֹזִים: יֵאוֹיָהוּ דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יִכְהַב הָיָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָּנָה
אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשִׁמְרַת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לִלְכַּת בָּהֶם וְהִקְמַתִּי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: יַוַשְׁכֵּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבֵת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיְגַל לִבְנוֹ, עַל כֶּסֶּאֱלֹהִים לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרָה. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. וְתִפְרֹךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:10	6:16	8:28	8:31	9:03	9:00	10:01	9:58	10:01	17:38	17:34	18:02	17:18	18:12
חיפה (ח)	6:10	6:17	8:28	8:31	9:03	9:00	10:00	9:58	10:00	17:37	17:31	18:01	17:06	18:10
ירושלים (ח)	6:07	6:13	8:26	8:30	9:01	8:58	9:58	9:56	10:00	17:38	17:33	18:02	16:57	18:10
תל אביב (ח)	6:11	6:18	8:28	8:32	9:04	9:01	10:01	9:59	10:01	17:37	17:32	18:01	17:16	18:12
אוסטריה וינה (ח)	6:41	6:52	8:51	8:56	9:28	9:22	10:22	10:18	10:22	17:35	17:26	18:05	17:15	18:18
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:56	6:50	9:40	9:38	10:10	10:12	11:18	11:19	20:18	20:10	20:44	20:36	19:53	20:47
אוקראינה אודסה (ח)	6:42	6:53	8:52	8:58	9:30	9:24	10:24	10:20	10:24	17:38	17:30	18:07	17:19	18:11
אוקראינה דונייצק (ח)	6:15	6:26	8:25	8:31	9:03	8:57	9:56	9:52	10:00	17:09	17:00	17:39	16:50	17:43
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:28	6:39	8:42	8:36	9:14	9:08	10:07	10:03	10:07	17:19	17:09	17:49	16:59	17:53
אוק. ז'יטומיר (ח)	6:56	7:08	9:03	9:09	9:42	9:36	10:34	10:30	10:34	17:41	17:31	18:12	17:21	18:16
אוקראינה קייב (ח)	6:48	7:00	9:02	8:56	9:34	9:28	10:27	10:22	10:27	17:34	17:24	18:06	17:15	18:10
איטליה מילאנו (ח)	7:07	7:17	9:23	9:18	9:55	9:50	10:49	10:45	10:49	18:06	17:58	18:35	17:47	18:48
אקוואדור קיטו (ח)	6:16	6:17	8:49	8:50	9:20	9:19	10:23	10:22	10:23	18:38	18:39	18:59	18:20	19:03
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:34	6:29	9:16	9:13	9:46	9:48	10:53	10:54	10:53	19:45	19:38	20:03	19:21	20:14
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:15	7:08	10:04	10:00	10:31	10:34	11:40	11:42	20:49	20:40	21:17	21:07	20:24	21:11
ארה"ב בולטימור (ח)	6:43	6:51	9:01	8:57	9:34	9:30	10:29	10:26	10:29	17:50	17:56	18:22	17:37	18:26
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:33	6:42	8:47	8:52	9:24	9:19	10:19	10:16	10:19	17:39	17:46	18:12	17:26	18:23
ארה"ב ג'רסי (ח)	6:34	6:43	8:47	8:52	9:24	9:20	10:20	10:16	10:20	17:38	17:45	18:12	17:26	18:23
ארה"ב דטרויט (ח)	7:11	7:20	9:24	9:29	10:01	9:56	10:56	10:53	10:56	18:13	18:20	18:48	18:01	18:59
ארה"ב היוסטן (ח)	6:49	6:55	9:11	9:07	9:43	9:40	10:41	10:38	10:41	18:16	18:20	18:44	18:02	18:53
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:23	6:30	8:41	8:45	9:16	9:13	10:13	10:11	10:13	17:49	17:44	18:14	17:30	18:23
ארה"ב מיאמי (ח)	6:46	6:51	9:05	9:08	9:41	9:38	10:39	10:37	10:39	18:19	18:22	18:45	18:04	18:54
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:31	6:40	8:43	8:48	9:21	9:16	10:16	10:12	10:16	17:39	17:32	18:06	17:20	18:18
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:28	6:37	8:42	8:47	9:19	9:14	10:14	10:11	10:14	17:40	17:33	18:07	17:21	18:17
בוליביה לה פאס (ח)	6:22	6:20	9:03	9:02	9:31	9:32	10:36	10:36	10:36	19:13	19:09	19:31	18:52	19:35
בלגיה אנטוורפן (ח)	7:35	7:47	9:41	9:47	10:20	10:13	11:12	11:07	11:12	18:06	18:17	18:48	17:57	19:04
בלגיה בריסל (ח)	7:33	7:45	9:41	9:47	10:19	10:13	11:12	11:07	11:12	18:19	18:08	18:50	17:59	19:05
בלרוס ליובאוויטש (ח)	6:53	7:07	9:05	8:58	9:37	9:29	10:28	10:23	10:28	17:13	17:25	18:00	17:05	18:04
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:55	6:52	9:34	9:32	10:04	10:05	11:09	11:10	11:09	19:49	19:44	20:07	19:27	20:13
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:42	6:38	9:20	9:19	9:50	9:52	10:56	10:56	10:56	19:34	19:30	19:53	19:13	19:59
בריטניה לונדון (ח)	6:52	7:04	8:59	9:05	9:37	9:31	10:30	10:25	10:30	17:25	17:36	18:08	17:16	18:22
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:04	7:17	9:09	9:16	9:48	9:41	10:40	10:35	10:40	17:29	17:41	18:14	17:21	18:30
גרמניה ברלין (ח)	7:00	7:13	9:06	9:13	9:45	9:38	10:37	10:32	10:37	17:28	17:40	18:12	17:20	18:16
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:14	7:26	9:29	9:23	10:01	9:54	10:54	10:49	10:54	18:04	17:53	18:34	17:44	18:38
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:48	5:52	8:32	8:34	9:03	9:04	10:11	10:11	10:11	18:55	18:50	19:13	18:33	19:17
הודו בומביי (ח)	6:59	7:03	9:21	9:23	9:56	9:54	10:55	10:53	10:55	18:42	18:45	19:07	18:26	19:11
הודו פונה (ח)	6:53	6:57	9:19	9:19	9:51	9:49	10:50	10:48	10:50	18:40	18:42	19:04	18:24	19:08
הונגריה בודפשט (ח)	6:30	6:41	8:39	8:45	9:17	9:12	10:11	10:07	10:11	17:15	17:24	17:54	17:05	17:58
טורקיה איסטנבול (ח)	6:43	6:52	9:00	8:56	9:33	9:28	10:28	10:25	10:28	17:45	17:52	18:19	17:33	18:23
יוון אתונה (ח)	7:00	7:08	9:19	9:19	9:52	9:47	10:47	10:44	10:47	18:10	18:16	18:42	17:57	18:46

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:02	6:51	9:06	9:00	9:38	9:33	10:32	10:28	17:36	17:45	18:05	18:14	17:25	18:18
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:56	6:52	9:21	9:19	9:51	9:49	10:51	10:49	18:45	18:48	19:08	19:10	18:29	19:14
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	6:53	7:01	9:43	9:47	10:16	10:19	11:25	11:27	20:33	20:23	21:01	20:51	20:08	20:55
נפאל קטמנדו (ח)	6:33	6:27	8:52	8:49	9:23	9:20	10:21	10:19	18:03	18:07	18:26	18:30	17:48	18:34
סינגפור סינגפור (ח)	7:14	7:13	9:41	9:41	10:14	10:13	11:16	11:15	19:23	19:23	19:44	19:44	19:05	19:48
פולין ורשא (ח)	6:41	6:28	8:42	8:35	9:13	9:07	10:06	10:01	17:00	17:11	17:32	17:43	16:51	17:47
פרו לימה (ח)	6:07	6:08	8:39	8:40	9:12	9:12	10:15	10:15	18:37	18:34	18:59	18:56	18:17	19:00
צרפת לאיון (ח)	7:34	7:24	9:40	9:35	10:12	10:07	11:06	11:03	18:16	18:24	18:45	18:53	18:05	19:05
צרפת פריז (ח)	7:49	7:38	9:53	9:47	10:25	10:19	11:18	11:14	18:20	18:30	18:51	19:00	18:11	19:14
קולומביה בוגוטה (ח)	6:03	6:01	8:34	8:33	9:04	9:03	10:06	10:05	18:18	18:18	18:39	18:39	18:00	18:43
קנדה טורונטו (ח)	7:07	6:58	9:15	9:10	9:47	9:42	10:42	10:38	17:56	18:04	18:24	18:32	17:45	18:43
קנדה מונטריאול (ח)	6:47	6:37	8:54	8:48	9:26	9:20	10:20	10:16	17:30	17:38	17:58	18:07	17:19	18:19
קפריסין לרנקה (ח)	6:27	6:20	8:38	8:34	9:11	9:07	10:07	10:04	17:32	17:38	17:57	18:03	17:19	18:07
רוסיה מוסקבה (ח)	8:41	8:27	10:39	10:32	11:11	11:03	12:02	11:56	18:46	18:59	19:21	19:34	18:39	19:49
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:18	8:08	10:22	10:17	10:55	10:49	11:48	11:44	18:52	19:01	19:22	19:31	18:42	19:35
שווייץ ציריך (ח)	7:21	7:10	9:27	9:21	9:58	9:53	10:52	10:48	17:59	18:08	18:29	18:38	17:49	18:50
תאילנד בנגקוק (ח)	6:37	6:34	9:00	8:58	9:33	9:31	10:32	10:31	18:26	18:28	18:48	18:49	18:10	18:53

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משפחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידנו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il